6
17-d
24

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
13 B
1

17. d. 24

M·ANNÆI LUCANI
PHARSALIA,
SIVE DE BELLO CIVILI Cæſaris et Pompeji Lib. X.
Additæ ſunt in fine HUGONIS GROTII NOTÆ
Ex binis antehac editis junctæ. auctæ. correctæ.
Et THOMÆ FARNABII *in margine, etc.*

PATAVII Typis Seminarii. A°. M. D C C V.
Apud Io. Manfrè. Sup. Permissu, et Priuilegio.

Ioseph Abbiati Sculpsit.

Natalibus Clariſſimo, Virtutibus tamen

Clariori viro,

Undequaque Nobili,

FRANCISCO STUART, EQUITI AURATO.

QUis putaſſet futura tām famelicæ invidiæ mendicabula, quæ pellem roderent vacuam? inventa tamen ſunt miſella rubiginoſi livoris propudia, quæ in his nugis(neque enim ipſe meliùs unquam de iis exiſtimavi) ſcabros fatigabant dentes, vel hinc virulenti fellis pabulum captantia. adverſus quæ cum mihi difficile eſſet (ut ait ille)habere quotidie bonum ſtomachum: manum ſinu recondidi, ſtylum repreſſi; reclamante tum meo ipſius animo, memori honorifici illius affaminis, quo me in dedicatione Juvenalis, & Perſii dignatus Illuſtriſſimus Princeps, mihi ſemper acerbæ, ſemper honoratæ memoriæ D. Henricus, ad parem in omnibus Poetis operam ſerio hortabatur; tum reſidem ejuratæ ſcriptionis pertinaciam incuſantibus indies amicis, quamplurimis, doctiſſimis, probatiſſimis, quorum omnium de hac qualicunque facultate mea (niſi facilitas potius ſit dicenda) ſive judicii fidem, ſive amoris erratum cum non liceret, authoritatem certe defugere mihi licere ſemper judicavi.

Quamprimum tamen mihi voluntatis tuæ V. C. de Lucano luſtrando atque illuſtrando factum eſt indicium; malæ fidei videri poſſe verebar, niſi adeo luculento ampli teſtimonii munere vadatus, lubentiæ tam honeſtæ, humanitati tam prolixæ morem geſſiſſem. A qua evocatus, me utut rude donatum atque Emeritum antiquo ludo, & deſultoriæ ſcientiæ ſtylo reddo: conceptiſque Comici verbis, *Tibi lætus lubens laudes ago, & grates gratiaſque habeo.* Verum longe infra merita tua, intra laudes erit, quidquid balbutienti huic infantiæ paupertinum ſuggeſſerit ingenium, dum dubitat quid primum miretur. Nataliumne faſtigatiſſimum ſplendorem; an Nobilitati ingenium par; an, quæ utrumque anteſtat, virtutem. Cujus multijugæ adoreas cumulatiſſimas ſi ad numerum referre velim, fruſtra animi fuero, ubi quidquid dixero, minus erit. ſimul veritus, ne adulationis, ad quam, qui me norunt, norunt neque natum neque effictum, opinionem incurrat ingenuus affectus, video mihi modeſtiæ ſufflamine ſtringendum eſſe proclive hoc gloriæ curriculum: quam & te ſcio in conſcientia quam præconio poſitam malle, redeoque ad *Gratias*, quas gratas memini tibi V. C. per quem & ipſe redii in gratiam cum amœnioribus his Muſis. E quarum ſacello ecce tibi Lucanum, jam tuum, qui Nobilitate, Scientia, ingenti ſpiritu illuſtris, illuſtrius tamen ſibi jam gratulatur nomen, poſtquam redivivus in lucem poſtliminio vindicatus ſit à te, non dignitatem tuam devenuſtatam verito, quod ſub nomine tuo publicum indipiſcitur. Quamvis, quid eſt quod te devenuſtet? cujus jam auſpiciis non è prœlo exit

Poe-

Poetā, ſed in prælia prodeunt validiſſimæ legiones, victrices aquilæ, duces ſummi, totius orbis vires, vates denique ipſe Pompeianus, interpres Cæſarianus, qui omnes à te victoriæ omen expectant, momentum expetunt; abunde luculentum utrunque; ſi quidquid contra venerit malignitatis, clarore tuo diſpellatur: quidquid in ſe opus habet obſcuritatis, ſerenitate tua diſcutiatur; quidquid humilitatis, magnitudine tua ſublimetur. Quæ omnia cum ſperare potius quam petere jubeat tua humanitas, ad quam natus, & in qua clarus es, gratæ mentis teſtimonia tibi V. C. pleno ore, pleno animo affectum, obſequium, cultum, ſe denique totum & in æternum conſecrat, qui eſt

Amplitudinis tuæ

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

cliens devotiſſimus

THOM. FARNAB.

AD LECTOREM.

LUcani proprium diem frequentet, Quiſquis collibus Iſthmiæ, &c. Lucanum canimus. favete linguis. *Modeſtiùs utinam amorem tuum, ò Papini, in celebrando Lucani natali teſtatus fuiſſès! quanquam, & hoc ipſum amantis fuerat, non oneraſſe amicum laudibus. præfiſcino magis opus erat. quod, tanquam ſervus triumphali curru ſimul advectus, Nemeſin, gloriæ enormioris carnificem, à tergo exoraret. Dum enim Bætin in certamen cum Melete, & Mantua provocas; amico ſummam conflaviſti invidiam, neque tu Criticorum ſugillationes effugiſti. è quibus unus,* Lucanum igitur, ſi diis placet, *inquit*, etiam Maroni parem facere auſi ſunt. qui non tam illius magnitudinem, quàm ſuam inſolentiam iis ineptiis prodidere. *Haud facile ſane reperias authorem alium tot cenſuris notatum; iiſque tam variis, atque in tantum ſibi oppoſitis, ut non alio vindicis patrocinio opus ſit authori noſtro, quam ſuis ipſorum inter ſe digladiantium, contradicentiumque Cenſorum teſtimoniis. è quibus ingenium hi, illi judicium noſtro abdicant, alii eum ex albo Poetarum expungere laborant. Quintiliano magis oratoribus quam poetis videtur adnumerandus; quem tamen Valerii Martialis bibliopola poetam putat.* Ecce, *inquit Petronius*, belli civilis ingens opus quiſquis attigerit, niſi plenus literis, ſub onere labetur. Non enim res geſtæ verſibus comprehendendæ ſunt, quod longe melius hiſtorici faciunt, ſed per ambages, deorumque miniſteria & fabuloſum ſententiarum tormentum præcipitandus eſt liber ſpiritus, ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religioſæ orationis ſub teſtibus fides. *Jul. Scaliger contra:* Fatemur in illo ingenium magnum, equidem etiam pluſ-

quam

quam poeticum condonabo. Effrænis mens, ſui inops, ſerva impetus, atque idcirco immodica, raptaque calore ſimul & calorem ipſum rapiens, &c. Proinde, *inquit*, ut nimis fortaſſe libere dicam: interdum mihi latrare, non canere videtur. *Nimis, profecto, libere, magne Juli, & licenter non tamen mordet, quod quidam facit. examinatis tandem, taxatiſque variis locis, vice corollarii reducere vis ad tuum temperamentum fabulam Antæi ab illo expreſſam; quam dum quaſi ſemicentonem, ut ipſe profiteris contexis, non video ego quid profeceris, niſi (quod ajunt) in deterius. quod vero paraſangis te prævertat Petronis ſpecimen, quis non videt? Heres paternæ Critices Ioſ. Scalig. dum ad exactos Mathematicæ canones, & calculos revocat Aſtronomiam Poetæ, invectivaliter, & declamatorie ei inſurgit. immane quam leva, atque irata arte, dum* pedes illius *(quod Marillio dicenti*, Neceſſe ſibi eſſe per ſpinoſum locum ambulantem ſuſpenſos pedes habere, *reſpondit Porcius Latro)* non mehercules ſpinas calcant, ſed habent. *Cur autem, qui in vitiis Lucani perſpiciendis tam oculei, & Lyncei ſunt in virtutibus ipſius agnoſcendis lippi cecutiunt? invenias forte idiotiſmos aliquot, & loquutiones duriuſculas, tranſpoſitiones Hyperbaticas, excurſus haud ita multos, & diverticula accerſita, partium favorem, levia in Aſtrologia, & Geographia errata, genti illius omnia, magiſtris, temporibus imputanda; condonanda certe ætati illius, qui ut ait Statius*, Hæc primo juvenis canebat ævo Ante annos Culicis Maroniani; *exſcuſanda denique eo nomine quo Ovidius*, Emendaturus, ſi licuiſſet, erat. *At cur non potius mirari ſubeat altam illius indolem libertatis uſque acerrimam propugnatricem; liquidum eloquii flumen, materiam haud ſequacem puro carmine ducentis quò voluit? adeo ut non ruere immenſo fragore (quod de Nilo Plinius) ſed fluere*

videatur; ferventis ingenii fulmen cum gratia, & gloria exprimentis hiſtoriam nobiliſſimam gentis illius, quæ cum antiqua religionis Cibele, & fortitudinis ancilibus ſuis cælo delapſa, cum ſacri conſilii Ganymede, & virtutis Romulo in cælum ſublata mihi videtur. Quid ego dicam acumen nobile, & divinum, ſpiritum ardentem, & concitatum, muſam maſculam, ac plane militarem, omnia denique in illo alta, clara, caſta? quem legant vel ambitioſe triſtes, & tetrici, qui fatali illo Grajæ Helenæ correpti delirio non dubitant Poetas, Muſarum flamines, gloriæ præcones, Theologiæ veteris antiſtites, nuncapare fidicines. Cæterum quando hi ſuo delectati ſtudio, contemnunt alia: deſpiciunt alios; immanes cum ſint, & ſuos patiuntur Manes, contemnuntur, deſpiciuntur. nec immerito, quia ſtudiis hiſce humanitatis uti cum poſſint, frui malunt. Tu interim, Benevole Lector, atque Humane, quem Cognitorem citare malo, quam me præcone uti, quid in hoc Authore exponendo, ipſius Pompeianis partibus faventioris hiſtoriam ad veritatem ex optimis Hiſtoricis Cæſare, Hircio, Valerio, Suetonio, Plutarcho, Floro, Appiano, Dione, Paterculo, Oroſio, Eutropio, &c. redigendo, Aſtronomiam, & Geographiam ſubinde concinnando, tabulam Corographicam, quæ ad expeditiones, & geſta belli hujus intelligenda faciat, adjiciendo, præſtiterim; tu, inquam, Lector candide, his utere mecum, & Vale.

T. F.

Be-

Benevole Lector,

Ad meliorem Pharſaliæ intellectum, Bellum Cæſaris & Pompeii ex L. Floro hic ſubjunximus: & ne pagellæ aliquot vacarent, variorum teſtimonia, & judicia de Lucano addidimus. Tu vale, & utere.

EX L. FLORI

Hiſtoriarum libro IV.

BELLUM CÆSARIS, ET POMPEII.

JAm pènè toto orbe pacato, majus erat Imperium Romanum, quam ut ullis externis viribus extingui poſſet. Itaque invidens Fortuna principi gentium populo; ipſum illum in exitium ſuum armavit. Ac Mariana quidem, Cinnanaque rabies intra urbem ſe præcluſerat, quaſi experiretur; Sullana tempeſtas latius, intra Italiam tamen detonuerat; Cæſaris furor, atque Pompeii, Urbem, Italiam, gentes, nationes, totum denique qua patebat Imperium, quodam quaſi diluvio, & inflammatione corripuit; adèo, ut non recte tantum civilè dicatur, ac ne ſociale quidem, ſed nec externum; ſed potius commune quoddam ex omnibus, & plus quam bellum. Quippè ſi Duces ejus inſpicias, totus Senatus in partibus; ſi exercitus, hinc XI legiones, inde XVIII, flos omnis, & robur Italici ſanguinis; ſi auxilia ſociorum, hinc Gallici, Germanique delectus; inde Dejotarus, Ariobarzanes, Tarcondimotus, Cothus, omne Thraciæ, Cappadociæque, Ciliciæ, Macedoniæ, Græciæ, Italiæ, totiuſquè robur Orientis: ſi moram belli, quatuor annis, & pro clade rerum breve tempus; ſi locum, & ſpatium ubi commiſſum eſt, intra Italiam; inde ſe in Galliam Hiſpaniamque deflexit; revèrſumque ab Occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaque conſedit; hinc in Ægyptum ſubito tranſiliit; inde reſpexit Aſiam, Africæ incubuit, poſtremo in Hiſpaniam remigravit, & ibi aliquando defecit. Sed non, & odia partium finita cum bello. Non enim prius quievere, quam in Urbe ipſa, medio Senatu, eorum, qui victi erant, odia, victoris ſeſe cæde ſatiarent. Cauſſa tantæ calamitatis eadem, quæ omnium, nimia felicitas. Siquidem Quincto Metello, & Lucio Afranio Conſulibus, cum Romana majeſtas toto orbe polleret, recenteſque victorias, Ponticos, & Armenios triumphos in Pompèianis theatris Roma cantaret, nimia Pompeii potentia

 apud

apud otioſos (ut ſolet) cives movit invidiam. Metellus ob imminutum Cretæ triumphum, Cato adverſus potentes ſemper obliquus, detrectare Pompeium, actiſque ejus obſtrepere. Hic dolor tranſverſum egit, & ad præſidia dignitati paranda impulit. Forte tunc Craſſus genere, divitiis, dignitate florebat, vellet tamen auctiores opes. Cajus Cæſar eloquentia, & ſpiritu, & jam conſulatu allevabatur. Pompeius tamen ſuper utrumque eminebat. Sic igitur Cæſare dignitatem comparare, Craſſo augere, Pompeio retinere cupientibus, omnibuſque pariter potentiæ cupidis, de invadenda Repub. facile convenit. Ergo cum mutuis viribus in ſuum, quiſque decus niteretur, Galliam Cæſar invadit, Craſſus Aſiam, Pompeius Hiſpaniam, tres maximos exercitus: & jam ſic orbis imperium, ſocietate trium principum occupatur. Decem annos traxit iſta dominatio. Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Craſſi morte apud Parthos, & morte Juliæ Cæſaris filiæ, quæ nupta Pompeio, generi ſocerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, ſtatim æmulatio erupit. Jam Pompeio ſuſpectæ Cæſaris opes, & Cæſari Pompeiana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! ſic de principatu laborabant, tanquam duos tanta Imperii fortuna non caperet. Ergo Lentulo, Marcelloque conſulibus rupta prima conjurationis fide de ſucceſſione Cæſaris Senatus, idemque Pompeius agitabat: nec ille abnuebat, ſi ratio ſui proximis comitiis haberetur Conſulatus; abſenti, quem decem tribuni, favente Pompeio nuper decreverant, tum diſſimulante eodem negabatur. Veniret, & peteret majorum more. Ille contra flagitare decreta, ac niſi in fide permanerent, non ſe dimiſſurum exercitum. Ergo ut in hoſtem decernitur. His Cæſar agitatus, ſtatuit præmia armorum armis defendere. Prima civilis belli arena, Italia fuit; cujus arces levibus præſidiis Pompeius inſederat; ſed omnia ſubito Cæſaris impetu oppreſſa ſunt. Prima Arimino ſigna cecinerunt. Tum pulſus Etruria Libo, Umbria Thermus, Domitius Corfinio. Et peractum erat bellum ſine ſanguine, ſi Pompeium Brunduſii opprimere, ut cœperat, potuiſſet. Sed ille per obſeſſi clauſtra portus nocturna fuga evaſit. Turpe dictu, modo princeps Patrum, pacis, bellique moderator, per triumphatum à ſe mare lacerata, & pene inermi nave fugiebat. Nec Pompeius ab Italia, quam Senatus ab Urbe fugatur prior: quam pene vacuam metu, Cæſar ingreſſus, Conſulem ſe ipſe facit. Ærarium quoque ſanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, juſſit effringi; cenſumque, & patrimonium populi Romani ante rapuit quam imperium. Pulſo fugatoque Pompeio, maluit prius ordinare provincias, quam ipſum

ſe-

ſequi. Siciliam & Sardiniam annonæ pignora, per Legatos habuit. Nihil hoſtile erat in Gallia. pacem ipſe fecerat. Sed ad Hiſpanienſes Pompeii exercitus tranſeunti per eam duci, portas claudere auſa Maſſilia eſt. Miſera, dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit: ſed quia tutis muris erat, vinci eam ſibi juſſit abſenti. Græcula civitas, non pro mollitia nominis, & vallum cædere, & incendere machinas auſa, & congredi navibus: ſed Brutus, cui mandatum erat bellum, victos terra, marique perdomuit: mox dedentibus ſeſe ablata omnia præter (quam potiorem omnibus habebant) libertatem. Anceps, variumque, & cruentum in Hiſpania bellum cum legatis Cn. Pompeii Petrejo, & Afranio quos Ilerdæ caſtra habentes, apud Sicorim amnem obſidere, & oppido intercludere aggreditur. Interim obundatione verni fluminis, commeatibus prohibet. Sic fame caſtra tentata ſunt, obſeſſorque ipſe quaſi obſidebatur: ſed ubi pax fluminis rediit, populationibus, & pugna campos aperuit, iterum ferox inſtat, & cedentes ad Celtiberiam conſecutus, aggere, & vallo, & per hæc ſiti ad ded tionem compulit. Sic citerior Hiſpania recepta eſt, nec ulterior moram fecit. Qnid enim una poſt quinque legiones? Itaque ultro cedente Varrone, Gades, Fretum, Oceanus, omnia felicitatem Cæſaris ſequebantur. Aliquid tamen adverſus abſentem ducem auſa fortuna eſt circa Illyricum, & Africam, quaſi de induſtria proſpera ejus adverſis radiarentur. Quippe cum fauces Adriatici maris juſſi occupare Dolabella, & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyræo littore caſtra poſuiſſent, jam maria late tenente Pompeio, repente caſtra legatus ejus Octavius, & Libo ingentibus copiis claſſicorum, utrimque circumvenit. deditionem fames extorſit Antonio. Miſſæ quoque à Baſillo in auxilium ejus rates, quales inopia navium fecerat, nova Pompeianorum arte Cilicum actis ſub mari funibus, captæ quaſi per indaginem. duas tamen æſtus explicuit: una, quæ Opiterginos ferebat, in vadis hæſit, memorandumque poſteris exitum dedit. Quippe vix mille juvenum manus, circumfuſi, undique exercitus per totum diem tela ſuſtinuit; & cum exitum virtus non haberet, tamen ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vultejo mutuis ictibus in ſe concurrit. In Africa quoque par, & virtus, & calamitas Curionis fuit, qui ad recipiendam provinciam miſſus, pulſo, fugatoque Varo jam ſuperbus, ſubitum Jubæ regis adventum, equitatumque Maurorum ſuſtinere non potuit. Patebat victo fuga, ſed pudor ſuaſit, ut amiſſum ſua temeritate exercitum, morte ſequeretur. Sed jam debitum par fortuna flagitante, ſedem bello Pompeius Epiron elegerat, nec Cæſar moratus; quippe, ordina-

 tis

tis à tergo omnibus, quamvis hyems media prohiberet tempeſtate, ad bellum navigavit: poſitiſque ad Oricum caſtris, cum pars exercitus ob inopiam navium cum Antonio dimiſſa, Brunduſii moram facèret; adeo impatiens erat, ut ad arceſſendos eos, ardente ventis mari, nocte concubia, ſpeculatorio navigio, ſolus ire tentaverit. Exſtat ad trepidum tanto diſcrimine gubernatorem vox ipſius. Quid times? Cæſarem vèhis. Contractis in unum, undique omnibus copiis, poſitiſque comminus caſtris, diverſa erant Ducùm conſilia. Cæſar pro natura ferox, & conficiendæ rei cupidus, oſtentare aciem, provocare, laceſſere, nunc obſidione caſtrorum, quæ erant ſexdecim millium vallo obducta; (ſed quid his obeſſet obſidio, qui patente mari omnibus copiis abundarent?) nunc expugnatione Dyrrhachii irrita, (quippe quam vel ſitus inexpugnabilem faceret) ad hoc, aſſiduis in eruptionem hoſtium præliis, (quo tempore egregia virtus Scævæ centurionis emicuit, cujus in ſcuto centum, atque viginti tela ſedere) jam vero direptione urbium ſociarum, cum Oricum, & Gomphos, & alia caſtella Theſſaliæ vaſtaret: Pompeius adverſus hæc nectere moras, tergiverſari ſimul, ut hoſtem interclusum, undique inopia commeatuum terreret, utque ardentiſſimi Ducis conſeneſceret impetus. Nec diutius profuit duci ſalutare conſilium. Milites otium, ſocii moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic præcipitantibus fatis, prælio ſumpta eſt Theſſalia. & Philippicis campis, urbis, imperii, generis humani fata commiſſa ſunt. Nunquam ullo loco tantum virium populus Romanus, tantum dignitatis Fortuna vidit. Trecènta amplius millia hinc, & illinc, præter auxilia Regum, & Senatus. Nunquam imminentis ruinæ manifeſtiora prodigia, fuga victimarum, examina, inſignes interdiu tenebræ. Dux ipſe & nocturna imagine theatri ſui audiens plauſum in modum planctus circumſonare, & mane cum pullo amiculo (nefas) apud principia conſpectus eſt. Nunquam acrior, neque alacrior exercitus Cæſaris fuit. Inde claſſica prius, inde tela. Annotatum quoque committentis aciem Craſtini pilum; qui mox adacto in os gladio, ſic inter cadavera repertus, libidinèm, ac rabiem qua pugnaverat, ipſa novitate vulneris præferebat. Sed nec minus admirabilior illius exitus belli. Quippe cum Pompeius adeo èquitum copia abundaret, ut facile circumventurus ſibi Cæſarem videretur, circumventus ipſe eſt. Nam cum diu æquo marte contenderent, juſſuque Pompeii fuſus à cornu erupiſſet equitatus repente hinc ſigno dato, Germanorum cohortes tantum in effuſos equites fecere impetum, ut illi eſſe pedites, hi venire in equis viderentur. Hanc ſtragem

fu-

fugientis equitatus, levis armaturæ ruina comitata eſt. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi una manu facta eſt. Nec ulla res magis exitio fuit, quam ipſa exercitus magnitudo. Multus in eo prælio Cæſar fuit, mediuſque inter Imperatorem, & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, altera cruenta, ſed docta, & ad victoriam efficax; Miles, faciem feri: altera ad jactationem compoſita, Parce civibus: cum ipſe ſequeretur. Felicem utcunque in malis Pompeium, ſi eadem ipſum, quæ exercitum ejus, fortuna traxiſſet. Superſtes dignitati ſuæ vixit, ut cum majore dedecore per Theſſalica Tempe equo fugeret, pulſus Lariſſa; in deſerto Ciliciæ ſcopulo, fugam in Parthos, Africam, vel Ægyptum agitaret: ut denique in Peluſiaco littore, imperio viliſſimi regis, conſiliis ſpadonum, &, ne quid malis deſit, Septimii deſertoris ſui gladio trucidatus, ſub oculis, uxoris ſuæ, liberorumque moreretur. Quis non peractum eſſe cum Pompeio crederet bellum? Atqui acrius multo, atque vehementius Theſſalici incendii cineres recaluere. Et in Ægypto quidem adverſus Cæſarem ſine partibus bellum. Quippe cum Ptolemæus Rex Alexandriæ, ſummum civilis belli ſcelus peregiſſet, fœduſque amicitiæ cum Cæſare medio Pompeii capite ſanxiſſet, ultionem tanti viri manibus quærente fortuna, cauſa non defuit. Cleopatra regis ſoror affuſa Cæſaris genibus, partem regni repoſcebat. Aderat puellæ forma, & quæ duplicaretur ex illo, quod talis paſſa videbatur injuriam: odium ipſius regis, qui Pompeii cædem partium fato, non Cæſari dederat, haud dubie idem in ipſum auſurus ſi expediſſet. Quam ubi Cæſar reſtitui juſſit in regnum, ſtatim ab eiſdem percuſſoribus Pompeii obſeſſus in regia, quamvis exigua manu, ingentis exercitus molem mira virtute ſuſtinuit. Ac primum ædificiorum proximorum, atque navalium incendio, infeſtorum hoſtium tela ſubmovit: mox in peninſulam Pharon ſubitus evaſit: inde depulſus in maria, mira felicitate ad proximam claſſem enatavit, relicto quidem in fluctibus paludamento, ſeu fato, ſeu conſilio, ut illud ingruentibus hoſtium telis ſaxiſq; peteretur. Tandem receptus à claſſicis ſuis, nudique ſimul hoſtes adortus; de imbelli, ac perfida gente, juſta generi manibus dedit. Quippe & Theodotus magiſter, auctor totius belli, & ne virilia quidem portenta, Pothinus atque Ganymedes, diverſi per mare, & transfugio, & morte conſumpti, Regis ipſius corpus obrutum limo repertum eſt in aureæ loricæ honore. In Aſia quoque novus rerum motus à Ponto, plane quaſi de induſtria captante fortuna hunc Mithridatico regno exitum, ut à Pompeio pater, à Cæſare filius vinceretur. Rex Pharnaces magis

diſcor-

diſcordiæ noſtræ fiducia, quam virtutis ſuæ, infeſto in Cappadociam agmine ruebat. Sed hunc Cæſar aggreſſus, uno, & (ut ſic dixerim) non toto prælio obtrivit, more fulminis, quod uno eodemque momento venit, percuſſit, abſceſſit. Nec vana de ſe prædicatio eſt Cæſaris, ante victum hoſtem eſſe, quam viſum. Sic cum exteris. At in Africa cum civibus multo attrocius, quam in Pharſalia. Huc reliquias partium naufragarum quidam furoris æſtus expulerat: nec reliquias diceres, ſed integrum bellum. Sparſæ magis, quam oppreſſæ vires erant. Auxerat ſacramentum ipſa clades Imperatoris: nec degenerabat ducum ſucceſſio. Quippe ſatis ample ſonabat in Pompeiani nominis locum, Cato, & Scipio. Acceſſit copiis Mauritanus Rex Juba, videlicet ut latiùs vinceret Cæſar. Nihil ergo inter Pharſaliam, & Thapſon, niſi quod amplior, eoque acrior Cæſarianorum impetus fuit, indignantium poſt Pompeium creviſſe bellum, &c.

TES-

TESTIMONIA, ET JUDICIA

DE LUCANO

Lucanus ipſe de Opere ſuo in VII.

Hæc, & apud feras gentes, populoſque nepotum,
Sive ſua tantum venient in ſæcula fama;
Sive aliquid magnis noſtri quoque cura laboris
Nominibus prodeſſe poteſt, cum bella legentur,
Speſque metuſque ſimul, perituraque vota movebunt:
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Non tranſmiſſa, legent, & adhuc tibi, Magne, favebunt.

& in X.

Invidiæ ſacræ, Cæſar, ne tangere famæ:
Nam, ſi quid Latiis fas eſt promittere Muſis,
Quantum Smyrnæi durabunt vatis honores,
Venturi te, meque legent: Pharſalia *noſtra*
Vivet, & à nullo tenebris damnabitur ævo.

Tacitus Annal. XVI.

Mella, quibus Callio, & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſteram, ut Eques Romanus Conſularibus potentia æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ brevius iter credebat per procurationes adminiſtrandis Principis negotiis. Idem Anneum Lucanum genuerat, grande adjumentum claritudinis.

Idem XV.

Et Lucanus Annæus, Plautiuſque Lateranus Conſul deſignatus, vivida odia intulere [conjurationi in Neronem.] *Lucanum propriæ cauſæ accendebant. quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratque oſtentare, vanus æmulatione.* Mox: *Lucanus, Quinctianuſque, & Senecio diu abnuere. Poſt promiſſa impunitate corrupti, quo tarditatem excuſarent, Lucanus Atillam matrem ſuam, Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum præcipuos, nominavere.* Deinde: *Non enim omittebant Lucanus quoque & Senecio paſſim conſcios edere.* Poſtea: *Exin M Annæi Lucani cædem imperat* [Nero.] *Is profluente ſanguine, ubi frigeſcere pedes, manuſque, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum, fervido adhuc, & compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à ſe compoſitum, quo vulneratum militem per ejuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, verſus ipſos retulit: eaque illi ſuprema vox fuit,* Poſtea: *Atilla ſine abſolutione, ſine ſupplicio diſſimulata,* Iterum Annal. XVI. *Interfecto* [Luca-

cano] *dum rem familiarem ejus acriter requirit* [Mella pater,] *accuſatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem, filiumque conjurationis ſcientia fingitur, aſſimilatis Lucani literis.*

Verſus, quos morientem Lucanum pronunciaſſe ait Tacitus, ſunt qui hos eſſe exiſtiment:

Scinditur avulſus, nec ſicut vulnere ſanguis
Emicuit lentus; ruptis cadit undique venis:
Diſcurſuſque animæ diverſa in membra meantis
Interceptus aquis. ———

Alii hos:

Sanguis erant lacrymæ: quæcunque foramina novit
Humor, ab iis largus manat cruor: ora redundant,
Et patulæ nares: ſudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis, totum eſt pro vulnere corpus.

Statius Papinius Præfatione ad Lib. II. Silvarum.

Excludit volumen Genethliacon Lucani, quod Polla Argentaria cariſſima uxorum, cum hunc diem forte conſecraremus, imputari ſibi voluit. Ego non potui majorem tanti auctoris habere reverentiam, quam quod laudes ejus dicturus Hexametros meos timui.

Ejuſdem Genethliacon Lucani.

Lucani proprium diem frequentet,
Quiſquis collibus Iſthmiæ Diones
Docto pectora concitatus æſtro,
Pendentis bibit ungulæ liquorem.
Ipſi, quos penes eſt honor canendi,
Vocalis citharæ repertor Arcas,
Et tu Baſſaridum rotator Euan,
Et Pæan, & Hyantiæ ſorores,
Lætæ purpureas novate vittas,
Crinem comite; candidamque veſtem
Perfundant ederæ recentiores.
Docti largius evagentur amnes,
Et plus Aoniæ virete ſylvæ,
Et ſi qua patet, aut diem recepit,
Sertis mollibus expleatur umbra.
Centum Theſpiacis odora lucis
Stent altaria, victimæque centum,
Quas Dirce lavat, aut alit Cithæron.
Lucanum canimus. favete linguis,

Ve-

Veſtra eſt iſta dies, favete Muſæ,
Dum qui vos geminas tulit per artes
Et junctæ pede vocis, & ſolutæ,
Romani colitur chori Sacerdos:
Felix heu nimis, & beata tellus,
Quæ pronos Hyperionis meatus
Summis Oceani vides in undis,
Stridoremque rotæ cadentis audis;
Quæ Tritonide fertiles Athenas
Unctis Bætica provocas trapetis,
Lucanum potes imputare terris,
Hoc plus quam Senecam dediſſe mundo,
Aut dulcem generaſſe Gallionem.
Attollat refluos in aſtra fontes
Grajo nobilior Melete Bætis.
Bætin Mantua provocare noli.
Natum protinus, atque humum per ipſam
Primo murmure dulce vagientem
Blando Calliope ſinu recepit.
Tum primum poſito remiſſa luctus
Longos Orpheos exuit dolores:
Et dixit, puer ò dicate Muſis,
Longævos cito tranſiture vates,
Non tu flumina, nec greges ferarum,
Nec plectro Geticas movebis ornos:
Sed ſeptem juga Martiumque Tybrim,
Et doctos equites, & eloquente
Cantu, purpureum trahes Senatum.
Nocturnas alii Phrygum ruinas,
Et tardi reducis vias Ulyſſis,
Et puppem temerariam Minervæ
(Trita vatibus orbita) ſequantur:
Tu carus Latio, memorque gentis
Carmen fortior exeris togatum.
Ac primum, teneris adhuc in annis
Ludes Hectora, Theſſaloſque currus,
Et ſupplex Priami potentis aurum.
Et ſedes reſerabis Inferorum.
Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noſter tibi præferetur Orpheus.
Dices culminibus Remi vagantis,
Infandos domini nocentis ignes.
Tu caſtæ titulum, decuſque Pollæ
Jucunda dabis allocutione.
Mox cœpta generoſior juventa
Albos oſſibus Italis Philippos,
Et Pharſalica bella detonabis.
Et fulmen ducis inter arma divi,

Libert

Libertate gravem pia Catonem,
Et gratum popularitate Magnum.
Tu Peluſiaci ſcelus Canopi
Deflebis pius, & Pharo cruenta
Pompeio dabis altius ſepulchrum:
Hæc primo juvenis canes ſub ævo
Ante annos Culicis Maroniani:
Cedet Muſa rudis ferocis Enni,
Et docti furor arduus Lucreti,
Et qui per freta duxit Argonautas,
Et qui corpora prima transfigurat.
Quin majus loquor, ipſa te Latinis
Æneis venerabitur canentem:
Nec ſolum dabo carminis nitorem;
Sed tædis genialibus dicabo
Doctam, atque ingenio tuo decoram:
Qualem blanda Venus, daretque Juno;
Formæ, ſimplicitate, comitate,
Cenſu, ſanguine, gratia, decore.
Et veſtros Hymenæon ante poſtes
Feſtis cantibus ipſa perſonabo.
O ſævæ nimium, graveſque Parcæ,
O nunquam data feſta longa! ſummis
Cur plus ardua caſibus petatis?
Cur ſæva vice magna non ſeneſcunt?
Sic natum Naſamonii Tonantis
Poſt ortus, obituſque fulminatos,
Anguſto Babylon premit ſepulchro;
Sic fixum Paridis manu trementis
Peliden Thetis horruit cadentem.
Sic ripis ego murmurantis Hebri
Non mutum caput Orpheos ſequebar.
Sic & tu rabidi (nefas) Tyranni
Juſſus præcipitem ſubire Lethen,
Dum pugnas canis, arduaque voce
Das ſolatia grandibus ſepulchris.
O dirum ſcelus! ò ſcelus! tacebis.
Sic fata eſt, leviterque decidentes
Abraſit lachrymas nitente plectro.
At tu, ſeu rapidum poli per axem
Famæ curribus arduis levatus,
Qui ſurgunt animæ potentiores,
Terras deſpicis, & ſepulchra rides:
Seu pacis meritum nemus recluſæ
Felix Elyſiis tenes in oris,
Quo Pharſalica turba congregatur,
Et te nobile carmen inſonantem
Pompei comitantur, & Catones:

Tu

Tu magna ſacer, & ſuperbus umbra
Neſcis Tartaron, & procul nocentum
Audis verbera, pallidumque viſa
Matris lampade reſpicis Neronem,
Adſis lucidus, & vocante Polla
Unum quæſo diem, deos ſilentum,
Exores. ſolet hoc patere limen
Ad nuptas redeuntibus maritis.
Hæc te non thiaſis procax doloſis
Falſi numinis induit figura;
Ipſum ſed colit, & frequentat ipſum
Imis altius inſitum medullis.
Ac ſolatia vana ſubminiſtrat
Vultus, qui ſimili notatus auro
Stratis prænitet, incubatque ſomno,
Securæ procul hinc abite mortes:
Hæc vitæ genialis eſt origo.
Cedat luctus atrox, geniſque manent
Jam dulces lacrymæ, dolorque feſſus
Quicquid fleverat ante, nunc adoret.

M. Fabius Quintilianus:

Lucanus ardens, & concitatus, & ſententiis clariſſimus, &, ut dicam quod ſentio, magis Oratoribus, quam Poetis annumerandus.

Martialis de Natali Lucani.

Hæc eſt illa dies, quæ magni conſcia partus
Lucanum populis, & tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis, nullaque inviſior umbra:
Debuit hoc ſaltem non licuiſſe tibi.

Idem de Lucano.

Sunt quidam qui me dicunt non eſſe Poetam,
Sed qui me vendit Bibliopola putat.

Idem alibi.

—— unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Auctor Dialogi De Cauſis corruptæ eloquentiæ.

Exigitur enim jam ab Oratore poeticus decor; non Attii, aut Pacuvii veterno inquinatus; ſed ex Horatii, & Virgilii, & Lucani ſacrario prolatus.

Sido-

Sidonius Apollinaris Lib. II. Ep. X.

Reminiſcere quod ſæpe verſum Corinna cum ſuo Naſon e complevit, Argentaria cum Lucano, &c.

Idem Carm. IX.

Non quod Corduba præpotens alumnis
Facundum ciet, hìc putes legendum.
Quorum unus, &c.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Cæſaris, ut gener ſocerque
Cognata impulerint in arma Romam:
Tantum dans lacrymas ſuis Philippis,
Ut credat Cremeræ levem ruinam;
Infra, & cenſeat Alliam dolendam,
Ac Brenni in trutina Jovem redemptam;
Poſtponat Trebiam, &c.

D. Hieronymus in Chronico Euſebiano num. MMLXXX. in anno X. Neronis.

M. Annæus Lucanus Cordubenſis Poeta in Piſoniana conjuratione deprehenſus, bracchium ad ſecandas venas Medico præbuit.

Inſcriptio vetus.

M. ANNÆO LUCANO CORDUBENSI POETÆ BENEFICIO NERONIS FAMA SERVATA.

M. AN-

M. ANNÆI LUCANI
VITA.

MArcum Annæum Lucanum Caja Acilia, Acilii Lucani oratoris filia ex Annæo Mela Senecæ Stoici fratre equite Rom. peperit Cordubæ III. Non. Novemb. C. Cæſare Germanico iterum, & L. Cæſiano Coſſ. Octo menſium infans Romam à patre advectus eſt: ibique Palemone grammatico, Virginio Flavio rhetore, & Cornuto poeta, ac philoſopho præceptoribus uſus eſt, una cum Saleio Baſſo, & A. Perſio, quos præcipuo amore dilexit. Cumque Neroni, quem adoleſcentem patruus inſtituebat, eſſet non injucundus, ante annos Quæſtor eſt factus: & munus gladiatorium edidit. Inde cunctis ſuffragiis inauguratus in ſacerdotium aſcitus eſt. Uxorem habuit Pollam Argentariam, Polli Argentarii filiam, nobilem, ditem & eruditam. In Neronis odium cupiditate oſtentandi ingenii incidit. Nam cum ille per Clivium Ruffum Nioben in Theatro Pompeii pronunciaturum ſe indixiſſet, Lucanus Orpheum ex tempore decantavit, coronamque à judicibus reportavit. Poſt illud famam carminum ejus premente Nerone, qui eum publice recitare, & oſtentare carmina prohibuerat, Piſonianæ conjurationi adhæſit, accuſatuſque & tortus matrem indicavit, impunitate promiſſa, ut Tacitus ait. Mox mori juſſus, calida aqua immerſus venas medico præbuit. Profluente ſanguine, ubi frigere pedes, manuſque, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum ſenſit, fervido adhuc, & compote mentis pectore, hos verſus ex lib. 3. enunciavit:

Scinditur avulſus, nec ſicut vulnere ſanguis
Emicuit lentus, ruptis cadit undique venis:
Diſcurſuque animæ diverſa in membra meantis,
Interceptus aquis, nullius vita perempti
Eſt tanta dimiſſa via.

Hæc illi ſumma vox fuit. Deceſſit autem Prid. Calend. Maji, Nerva Syllano, & Veſtinio Attico Coſſ. cum Coſ. deſignatus cum Plautio Laterano eſſet. Vitæ vero anno 27. ſepultus eſt in hortis ſuis, quos pulcherrimos habuit. Hæc de eo. Inſcriptio vetus, & marmorea in D. Pauli templo Romæ conſpicitur. M. ANNEO LUCANO, CORDUBENSI POETÆ, BENEFICIO NERONIS CÆSARIS FAMA SERVATA.

Scripſit pene puer, ut Papinius docet. Certamen Hectoris, & Achillis: cum cadaveris Hectorei redemptione. Fabu-

Fabulam Orphei inferos adeuntis. Incendium urbis. Lauream, & laudes, uxoris. Declamavit etiam, & cauſas oravit. Poſtremo loco Pharſaliam ardenti animo eſt aggreſſus, ſed non perfecit. Primos tres libros, adjuvante uxore correxit. Septem reliquos, ſi vixiſſet, emendaturus. In iis ordinem ſequitur, quo res geſtæ ſunt. Mens ejus eſt, ſe commendare immortalitati, & civilia bella diſſuadere. Pharſaliam autem inſcripſit, à Pharſalo Theſſaliæ oppido, in cujus campis Pompejus à Cæſare eſt ſuperatus.

In Lucanum, opera Clariſſimi viri
THOMÆ FARNABII
redivivum.

PHarſalicos enſes longa rubigine tinctos,
Deterſos ſocero quis generoque dabit?
Hic fecit; clypeos qui ſic deterſit & haſtas,
Ut ſolitus redeat fulgor ad arma Ducum.
Pergite Romani mediis certare tenebris,
Lucanus lucem fert novus ecce novam.
Pharſaliæ multo conſtabant ſanguine pugnæ;
Pharnabias ſudor fluxit ad uſque notas.

In eundem.

COgnatas acies, & multo ſanguine junctas
Qui cecinit: venas cędere juſſus, obit.
Hinc cruor emanat membro profuſus ab omni:
Proque uno totum vulnere corpus erat.
At ſanguis rediit. rediit jam ſuccus. utrumque
Vati Farnabii reddidit alma manus.
Hunc non ulterius depaſcet dextra Tyranni.
Dives inexhauſto gurgite vena fluit.
At tu crudelem Vates ſectaberis umbram.
Farnabius juſtas admoveatque faces.

R. A. M. D.

AD

AD V. C.

THOMAM FARNABIUM,

De Lucano perpetuis illius Notis explicato, & in lucem jam prodituro.

D*Um Vatum* Genios *chorus Sororum*
(Vatum, queis veteris perennat ævi
Nomen) Caſtalii ad caput liquoris
Accitos, monuit parare lucem
Tutelis *reliquis, ne ſingularum*
Nodoſæ tenebræ diu morentur
Lectores timidos, retardat anceps
Quos ſeu carminis ordo, ſeu vetuſtas
Docto emblemate turbat involuta:
Haud eſt ingenio repertus alter,
FARNABI, *potior ſcientiorve*
Aut priſcæ hiſtoriæ Poeticeſve.
Cui mandetur honos vices gerendi
Tutorum, *& tenebris faces parandi,*
Quam tu, cui veteres reconditique
Ritus ex adytis patent, & omnes
Theſauri Sophiæ nimis reducti.
Muſæum ergo tuum petunt, ſacrantque
Excepti hoſpitio, nec inde cedunt
Quin nacti Penetral, ſimul ſecundant
Votum Pieridum, tuo labore
Uſi, ac aſſiduo tibi viciſſim
Adſtantes taciti docent miniſtri.
Sic ſe res habet. & palam loquemur:
Quid tu diſſimulas? Parum videmus
Si his non auſpiciis mage imputamus
Tuis, quam ſtudiis, quod aut Aquinas,
Quodve alter Satyra reductiori
Qui torquet, radiis tui coruſcent
Solis, nec lateant, ſaleſque acuti
Quos jactat Salo, quodque ſic Cothurno
Reddatur ſua lux, & à ſalebris
Quod Pharſalica bella detonantem
Jam purget. Genios quis audet ipſos
Suggeſſiſſe tibi probus negare?
Tantum non Genios videmus ipſos.

I. Selden. I. C.

Argu-

Argumentum Pharſaliæ.

CUm provinciæ conſulares, Hiſpaniæ Pompeio, Craſſo Syria & Parthicum bellum, Cæſari Gallia Germaniaque datæ eſſent; Craſſuſque periiſſet, & Cæſari in alterum luſtrum prorogata eſſet poteſtas, decretuſque à X tribubus Conſulatus, & Pompeius Julia defuncta ſuſpectas haberet Cæſaris opes, Marcellus Coſ. de Cæſaris ſucceſſione agere cœpit. Hic vero pacata jam intra novem annos univerſa provincia, non abnuebat, modo in proximis comitiis ſui abſentis ratio haberetur. Sed adverſantibus Pompejanis decretum eſt, ut dimiſſo exercitu veniret, & peteret more majorum. Ille, niſi & Pompeius ab armis cederet, & niſi decretis ſtaretur, ſe non dimiſſurum reſpondens, pro hoſte habetur. Iratus igitur provincia cum exercitu Romam verſus egreditur, tantumque terroris urbi incutit, ut Pompejus cum Senatu Capuam, inde Brunduſium fugerit: ibi obſeſſus à Cæſare vix evadit in Græciam, Cæſar Romam reverſus ærarium direptum ſuis militibus dividit. Hinc in Hiſpaniam contendens, Maſſiliæ, in via, oppugnatione Bruto delegata, ipſe Petrejum & Afranium Pompejanarum duces partium, in Hiſpania ſuperavit. Inde Romam reverſus in Epirum trajecit, ubi tum rei frumentariæ inopia laborans, tum à Pompejo preſſus ac pene devictus, caſtra in Theſſaliam tranſtulit. hic acie ſuperatus Pompejus Lesbon fugit; inde cum uxore Cornelia in Ægyptum navigavit, fretus Ptolemæi regis amicitia: cujus tamen juſſu, conſilio Pothini interfectus eſt. ſpectante conjuge & altero filio, Cæſar fugientem Pompejum in Ægyptum ſequutus, ab Achilla regis præfecto in Alexandria obſeſſus in Pharon evaſit. ibi ab hoſtibus oppreſſus ſe è navicula conjecit, ac per ducentos paſſus ad ſuam claſſem enatavit. mox perfidiam hoſtium ultus, rege ſublato, Cleopatram ſororem regis in regnum confirmavit.

M. AN.

M. ANNÆI LUCANI PHARSALIA.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LIBER I.

BElla per 2 *Emathios* 3 *plus quam civilia campos,*
4 *Juſque datum ſceleri canimus populumque potentem*
In ſua victrici converſum viſcera dextra:

1 Verè ὑπερκριτικὸς videtur mihi Jul. Cæſar Scaliger in Hypercritico ſuo cap.6. ubi inter alia Lucanum notat, quod peſſimo conſilio opus hoc inſcripſerit Pharſaliam. Quippe ne tantilla quidem operis pars illius ea regio: uti Thebais, Ilias, &c. Quod tamen viri tanti pace dicatur, optima ratione nomen huic operi inditum arbitror ab illo loco, in quo Pompeius cum Cæſare de ſumma rerum dimicavit, victuſque fugit, cujus pugnæ eventum totius belli fortuna ſecuta eſt. 2 Macedonia olim dicta eſt ἠμαθία. A. Gell. l. 14 cap.6. Plin. l.4. cap.10. & Solin. cap.14. Ad Dyrrhachium quidem Macedoniæ oppidum difficiliore pugna certatum eſt, debellatum autem in campis Pharſalicis inter Macedoniam, & Theſſaliam, dictis à Pharſalo Theſſaliæ oppido. Paſſim verò noſter promiſcue hoc nomen uſurpat, quod propriè Macedoniæ debetur. 3 Cæſaris furor, atque Pompeii (inquit L. Florus, l.4.c.2.) urbem, Italiam, gentes, nationes, totum denique qua patebat Imperium, quodam quaſi diluvio, & inflammatione corripuit, adeo ut non recte tantum civile dicatur, ac ne ſociale quidem bellum, ſed nec externum; ſed potius commune quoddam ex omnibus, & plus quam bellum. 4 Cur non dictus Hylas? Quis in ſcelere hoc explicando non aſſumit ſibi jus criticum? Video quid ſentiat H.Grotius: *Licentiam factam ſceleribus*. Audio quid moneat doct. I.S. *Jus Imperii, per bellum hoc ſceleſtum, translatum ad Cæſ.* Cæteros interpretes nihil moror. Verum Poeta, ut ego arbitror, profitetur velle ſe bellum civile quod paſſim l.4.v.26. & 228. l.5.v.314. &c. *ſcelus* vocat, canere; idque non temerario quodam tumultu, aut cæco furore, intra urbis mœnia, aut Italiam, ut in Syllana modo tempeſtate, aut Cinnana rabie: ſed juſtis, uti præ ſe ferebant, utrinque cauſis, juſtis exercitibus, & præliis, pari gratia atq; auctoritate geſtum. v.666. hujus li. *Sceleriq; nefando nomen erit virtus*, vide, & l.2.v.540. & l.3 v.228.

1 Ce-

1 *Cognataſque acies: & 2 rupto fœdere regni*
Certatum 3 totis concuſſi viribus orbis,
4 In commune nefas: 5 infeſtiſque obvia ſignis
Signa, pares 6 aquilas, & 7 pila minantia pilis.
Quis furor ô cives? quæ tanta licentia ferri,
Gentibus 8 inviſis Latium præbere cruorem?
9 Cumque ſuperba foret Babylon ſpolianda 10 tropæis
11 Auſoniis, umbraque 12 erraret Craſſus inulta,
Bella geri placuit 13 nullos habitura triumphos?
Heu, quantum potuit terræ, pelagique parari
Hoc, quem civiles hauſerunt, ſanguine, dextræ!
14 Unde venit Titan, & nox ubi ſidera condit,
Quaque dies medius flagrantibus æſtuat horis,
Et qua bruma rigens, ac neſcia Vere remitti
Aſtringit Scythicum glaciali frigore pontum:
Sub juga jã 15 Seres, jam barbarus iſſet 16 Araxes,
17 Et gens ſi qua jacet naſcenti conſcia Nilo.
Tunc, ſi tantus amor belli tibi Roma nefandi,
Totum ſub Latias leges cum miſeris orbem,

1 Hinc inde, ſocerum, & generum, parentes, liberos, fratres, cognatos, &c. 2 Quo convenerat, ut Pompeius Hiſpanias, & Italiam, Cæſar Gallias, Craſſus Aſiam obtineret. Quod fœdus diſſiluit morte Craſſi apud Parthos, & Juliæ Cæſaris filiæ infra v.100.&c. 3 Pompeium ſecutis Hiſpaniis, & Oriente; Cæſarem Gallis. 4 Canimus certatum fuiſſe non ſine nefario utriuſque partis ſcelere, in oppreſſionem libertatis, communis ſalutis, adeoque Reip. interitum. 5 Robur utrinque floris Italici, iiſdem freti auſpiciis, ſignis vocalibus, ac mutis, virtute pari, pugnæ genere, & armis uſi iiſdem. 6 Rom. Imperii inſignia, & vexilla. 7 Pilum erat Romanorum telum miſſile, de quo vide Polyb.l.6. & Liv.l.31. Veget.l.1.c.24. 8 Nomini Ro. infeſti. Imperii noſtri hoſtibus. 9 Cumque è re, & gloria nominis Rom. fuiſſet, cædem Craſſi ulciſci, ſpolia, & inſignia Rom. repetere, quibus Craſſo ademptis ſuperbiunt jam Parthi, & Perſæ, quorum imperii ſedes eſt Babylon opibus, & potentia florens. 10 Proprie, victoriæ monimentis, hoſtium exuviis in eo loco, quo τρέπεσθαι. i. fugæ dare terga cœpiſſent, ſuſpenſis. 11 Romanis, Italis, ab Auſone Circes, & Ulyſſis fil. 12 Circa Stygiam paludem non admittendus, tranſvehenduſque niſi ſepulturæ compos, & vindictæ. 13 Bello civili vincentibus nullus decernebatur triumphus. 14 περίφρασις 4 plagarum cœli, & orbis terrarum. 15 Scythiæ pop. vellere nobiles. Pl.l.6.c.17. Solin.c 63. vide infra l.10.v.292. 16 Armenii Araxis fl. accolæ jampridem victi fuiſſent. 17 Et ſi qui ad Nilum orientem accolunt. Nili autem fontes ignoravit vetuſtas, quos è montibus Lunæ in Mauritania Inferiori ducunt recentiores.

1 In

1 *In te verte manus: nondum tibi defuit hoſtis.*
At nunc ſemirutis pendent quod mœnia tectis
Urbibus Italiæ, lapſiſque ingentia muris
Saxa jacent; nulloque domus cuſtode tenentur,
Rarus & antiquis habitator in urbibus errat:
Horrida quod dumis, multoſque inarata per annos
Heſperia eſt, deſuntque manus poſcentibus arvis;
Non tu 2 *Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor*
3 *Pœnus erit: nulli penitus diſcindere ferro*
Contigit: alta ſedent civilis vulnera dextræ.
4 *Quod ſi non aliam venturo fata Neroni*
Invenere viam, 5 *magnoque æterna parantur*
Regna deis, 6 *cœlumque ſuo ſervire Tonanti,*
Non niſi ſævorum potuit poſt bella gigantum:
Jam nihil ò Superi querimur: 6 *ſcelera ipſa, nefaſque*
7 *Hac mercede placent: diros* 8 *Pharſalia campos*
Impleat: 9 *& Pœni ſaturentur ſanguine manes:*
10 *Ultima funeſta concurrant prœlia Munda.*
His, Cæſar, 11 *Peruſina fames,* 12 *Mutinæque labores*

1 Hoſtem, ubi foris ceſſavit, domi reperiſti, neque ſolitudinem tuam, deſolationem, & vaſtitatem exterorum hoſtium potentiæ, aut ſævitiæ imputes, ſed armis tuis ò Roma. *Suis & ipſa Roma viribus ruit.* 2 Pyrrhus Epirotarum rex in auxilium à Tarentinis accitus magno Romanis terrori fuit, mari, terra, viris, equis, incognitiſque in id tempus elephantis; neque armis ſolum, ſed conſiliis, & dolis eos aggreſſus eſt, tandem victus, caſtris exutus, ab Italiaque exactus. 3 *Generaliter*. Pop. Carthaginenſis, vel Annibal, qui bello Punico ſecundo Italiam vaſtavit, reſque Romanas attrivit. 4 Aſſentatio, quam vix excuſaverit Ironia. 5 Idque Jovis exemplo, ad quem devictis gigantibus firmius cœli devenit regnum. 6 Sceleſta, & nefaria bella civilia, quæ mox recenſet. 7 Quod hinc Neroni ad Imperium Rom. patuit aditus. 8 De campis Pharſalicis ſupra. in his depugnatum eſt inter Pompeium, & Cæſarem, mox inter Octavium, Antoniumque, & Cæſar. percuſſores, ſed vide inf. v. 687. 9 Sanguine noſtro inferias referamus umbris Carthaginenſium, qui bellis Punicis interierunt. 10 Ad Mundam Hiſpaniæ urbem, Pompeii liberi devicti ſunt, Cn. cæſus, Sextus fuga lapſus: Pompeianorum cæſa 30 M. Cæſar ut victos obſideret, è congeſticadaveribus aggerem ſtruxit. 11 Peruſiam Thuſciæ urbem, quo L. Antonius confugerat, Auguſtus per famem in deditionem compulit. 12 Antonius D. Brutum in Mutina urbe Ciſalpinę Galliæ obſedit, in qua obſidione levanda uterque Conſul Hircius, & Panſa cæſus eſt, quam tamen Auguſtus obſidione liberavit.

Accedant fatis: & , quas premit aſpera, claſſes
1 Leucas: & ardenti 2 ſervilia bella ſub Ætna.
Multum Roma tamen debet civilibus armis,
Quod tibi res acta eſt. Te, 3 cum ſtatione peracta
Aſtra petes 4 ſerus, 5 prælati regia cæli
Excipiet gaudente 6 polo: 7 ſeu ſceptra tenere,
Seu te flammigeros Phœbi conſcendere currus,
Telluremque 8 nihil mutato ſole timentem
Igne vago luſtrare juvet: tibi numine ab omni
Cedetur: 9 juriſque tui natura relinquet
Quis deus eſſe velis, ubi regnum ponere mundi
10 Sed neque in Arctoo ſedem tibi legeris orbe:
Nec polus adverſi calidus qua 11 mergitur Auſtri,
Unde tuam videas obliquo ſidere Romam.
Ætheris immenſi partem ſi preſſeris unam,
Sentiet axis onus. librati pondera cæli
Orbe tene medio: pars ætheris illa ſereni
Tota vacet, nullaque obſtent à Cæſare nubes.
Tunc genus humanum poſitis ſibi conſulat armis,
Inque vicem gens omnis amet: pax miſſa per orbem
Ferrea 12 belligeri compeſcat limina 12 Jani.

1 Inſula in ſinu Ambracio, item promontorium Epiri, inter quod & Actium Octavius Antoniũ, & Cleopatram navali certamine vicit. 2 Non ſervile illud bellum à Syro Enno in Sicilia motum A. V. DCXVIII. quod nihil ad rem præſentem. verum intellige navale bellum in Siculo mari, ad quod Sex. Pompeius concitaverat, armaveratque ergaſtula contra Auguſtum, à quo Sextus victus in Aſiam profugit. 3 Emenſus vitæ ſpatium, & imperio feliciter functus.
4 Longævus. 5 Quod tu prætuliſti terris. 6 Cœlitibus. 7 Seu Jovis, ſeu Phœbi munus, locumque velis, &c. Arbitrio tuo permittetur, quis deus eſſe velis. Imitatio Virg. 1. Georg. *Tuque adeo quem mox ſint hab. &c.*
8 Non metuentem incendium mutato auriga, ut quondam Phaethonte. 9 Al. *Jurique tuo natura.* 10 Relatus vero in deos, & ſideribus additus noli ſedem tibi eligere verſus alterum polorum, unde obliquo intuitu impedito, parumque efficaci Romam conſpicias, ſed juxta æquatorem, ut recto, propinquo, & gratioſo vultu nos intuearis. Hæc omnia Ironice, & Amphibologice dicta quidam volunt, ut quæ Neronem innuant ſtrabum, & obeſum; ſed perſiſtere videtur in illa invocatione, & imitatione Virgiliana 1. Georg. *Qua locus Erigonen inter Chelaſque, &c.*
11 Al. *vertitur.* 12 Jani belli, paciſque indicis, ex inſtituto Numæ, templum apertum ſignificabat urbem in armis eſſe; clauſum erat pacis ſignum, quod contigit ſub Numa, iterum poſt primum Punicum bellum, & ſub Auguſto ter.

1 *Sed*

1 *Sed mihi jam numen: nec, ſi te pectore vates*
Accipiam, 2 Cirrhæa velim ſecreta moventem
Sollicitare deum Bacchumque avertere 3 Nyſa.
Tu ſatis ad dandas Romana in carmina vires.
Fert animus 4 cauſas tantarum expromere rerum:
Immenſumque aperitur opus, quod in arma furentem
Impulerit populum, quid pacem excuſſerit orbi.
5 *Invida fatorum ſeries ſummiſque negatum*
Stare diu; 6 nimioque graves ſub pondere lapſus,
Nec ſe Roma ferens. 7 ſic, cum compage ſoluta
Secula tot mundi ſuprema coegerit hora,
* *Antiquum repetent iterum chaos omnia; miſtis*
Sidera ſideribus concurrent: ignea pontum
Aſtra petent: 8 tellus extendere litora nolet,
Excutietque fretum: 9 fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum 10 bigas agitare per orbem
Indignata, diem poſcet ſibi: totaque diſcors
Machina divulſi turbabit fœdera mundi.
In ſe magna ruunt. lætis hunc numina rebus
Creſcendi poſuere modum. 11 nec gentibus ullis

1 Aliis poſt mortem, & ἀποθέωσιν Deus expecteris, mihi in vivis Deus haberis propitius, & præſens adeo, ut mihi tuo numine afflat non ſit opus, quod alii faciunt vates, Delphici Apollinis, vel Nyſæi Bacchi, quorum in tutela Poetæ ſunt ἐνθουσιασμὸν votis expetere. 2 Cirrha, oppidum Phocidis haud procul à Delphis. 3 Nyſæ fuere decem, omnes fere Baccho ſacræ; præcipuè Indica, Arabica, Delphica. 4 Cauſas ſex recenſet noſter, ſed vide quas, & Cæſar reddit lib. 1. civilis belli. 5 *Prima cauſa*, fatalis neceſſitas, quæ periodum creſcendi, & ἀκμὴν conſecuta jam declinare, & ad occaſum vergere cœperit. *Invidens Fortuna principi gentium populo, ipſum illum in exitium ſuum armavit.* Florus l. 1. c. 2. 6 Suo ſub pondere, virib. & amplitudinis mole defatigata, preſſa, & ruens. *Ipſa ſuas vires odit Romana juventus, Et quas ſtruxit opes, male ſuſtinet.* Petr. Arb. 7 Non ſecus atque ipſa univerſi machina, conſummato tandem tempore, & quaſi ætate ſua ſolutis compagibus, legibus, atque fœderibus rerum, in Chaos, & confuſam molem, unde initio extracta, & concinnata eſt, reditura ſit. * Ita legit Janus Rutgerſius, cum vulgari habeant. *Antiquum repetens iterum chaos, omnia miſtis Sider.* 8 Litora extenſa, & oppoſita non valebunt, ut antea, mare coercere, & excutere, quo minus terra obruatur. 9 Luna non ſequetur ſolē certis, & ſolitis per Zodiacum vicibus, ſed contrario feretur motu. 10 Lunam bigis, ſolem quadrigis vehi fingunt poetæ. 11 Neque tamen ulli exterarum gentium permiſſum eſt trium principum exercere odium ſuum, invidiamque erga nos.

Commodat in populum, terræ, pelagique potentem,
Invidiam Fortuna ſuam. 1 tu cauſa malorum
Facta tribus 2 dominis communis Roma, nec unquam
3 In turbam miſſi feralia fœdera regni.
4 O male concordes, nimiaque cupidine cæci,
Quid miſcere juvat vires, orbemque tenere
In medio? 5 dum terra fretum, terramque levabit
Aer, & longi volvent Titana labores,
*Noxque diem cælo totidem per * ſigna ſequetur;*
Nulla fides regni ſociis, omniſque poteſtas
Impatiens conſortis erit. 6 nec gentibus ullis
Credite, nec longe fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, pontuſque furoris
Tunc erat: exiguum dominos commiſit 7 aſylum.
8 Temporis anguſti manſit concordia diſcors,

1 *Secunda cauſa.* Fœdus (quam Varro Tricipitinam appellavit) Craſſi, Cæſaris, Pompeii, qui opibus, dignitate, gloria, & ſpiritu florentes, ſibi invicem conciliati, atque affinitate conjuncti inierunt ſocietatem, ne quid in Rep. agi paterentur, quod ipſis tribus non placuiſſet, partiti itaque provincias, & exercitus, Pomp. Hiſpanias & Lybiam per legatos adminiſtrabat; Craſſus, cui Syria contigit, ad bellum Parthicum profectus eſt. Cæſ. imperium Galliæ in alterum quinquennium prorogatum. ferale autem, & pernicioſum extitit hoc imperii diviſi fœdus: quippe. *Nec regna ſocium ferre, nec tedæ ſciunt.* 2 Dominus; & rex nomina invidioſa, & Romanis libertatis aſſertoribus ſemper exoſa. 3 In plures principes diviſi. 4 O male ſarta gratia conjuncti, atque invadendæ Reip. libidine tranſverſim acti, ſperaſtiſne diuturnam hanc potuiſſe fieri πολυκοιρανίην? 5 Quamdiu conſtabunt ſibi rerum naturæ fœdera, ut aquas ſublevet terra inferior, ut aer, quaſi orbis περιφέρεια, contineat, & undique coerceat terram quaſi centrum, pondere libratam ſuo. verſ. 91. lib. 5. ut ſol diurnos, annuoſque abſolvat curſus, ut nox diei viciſſim ſuccedat; tamdiu, ideſt ſemper, diſſilient conſociati regni fœdera. * Zodiaci, cujus ſex ſigna per vices obſcurata admittunt noctem, tanquam in æquinoctio. 6 Neque Argis, & Thebis petenda erunt exempla, ipſa prima urbis noſtræ rudimenta maduerunt ſanguine alterius è conditoribus, Remi ſcilicet à fratre Romulo cæſi, prætextu contemptus, quod novum vallum tranſiliiſſet. 7 Romulus aſylum in urbe aperuerat, quo omnes, qui confugerant in partem, & fortunam novæ urbis, invitavit. 8 Modico admodum tempore duravit concordia hæc inter Pompeium, & Cæſarem non ſincera, expectante utroque diſſidii occaſionem.

Paxque fuit non ſponte ducum 1 nam ſola futuri
Craſſus erat belli medius mora. Qualiter undas
Qui ſecat, & geminum gracilis mare ſeparat iſthmos,
Nec patitur conferre fretum: ſi terra recedat,
Ionium Ægæo frangit mare: ſic, ubi ſæva
Arma ducum dirimens, miſerando funere Craſſus
Aſſyrias Latio maculavit ſanguine 2 Carras,
Parthica Romanos 3 ſolverunt damna furores.
Plus illa vobis acie, quam creditis, actum eſt,
4 Arſacidæ: bellum victis civile dediſtis.
Dividitur ferro regnum: 5 populique potentis,
Quæ mare, quæ terras, quæ totum poſſidet orbem,
Non cepit Fortuna duos. 6 Nam pignora juncti
Sanguinis, & diro ferales omine tedas
Abſtulit ad manes. Parcarum, Julia, ſæva
Intercepta manu. quod ſi tibi fata dediſſent
Majores in luce moras, tu ſola furentem
Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem,
Armataſque manus excuſſo jungere ferro,
7 Ut generos ſoceris mediæ junxere Sabinæ.
Morte tua diſcuſſa fides, bellumque movere

1 *Tertia cauſa*, Cędes Craſſi apud Parthos, quē, quoad vixit, uterq; reſpexit, metuens ſcilicet ne novas res molientibus ille interveniret. Medius itaque intercedens dirimebat bellum civile, non ſecus atque Iſthmos Achaicus, ſeu Corinthiachus, ideſt anguſta terra inter duo maria obſtat quominus confundantur, & commiſceant ſe Ionium ab Occidente, & Ægeum ab Oriente. 2 Urbem Meſopotamiæ, quo noctu ſe fugiens receperat Craſſus, *Charan*. 3 Aperuerunt viam ſimultati Cæſaris, & Pompeii erupturæ. 4 O Parthi, ab Arſace auctore imperii, lib. 8. verſ. 218. 5 Imperii Romani amplitudo non ferebat duos, non ſufficit duobus. ad 120. verſ. infra.

6 *Quarta cauſa*. Mors Juliæ Cæſaris filiæ, quæ nupta Pompeio, & jam gravida, ubi conjugis veſtem temere domum è comitiis, in quibus orta contentione, cæſus fuerat Domitii ſervus, delatam cruore reſperſam vidiſſet, animo conſternata, & viro ſuo timens abortum fecit, mortuaque eſt. Hæc immatura propter Remp. morte intercepta, fœdus, & jus affinitatis peſſimo civilis belli omine abſtulit. 7 Cum Sabini armis vim, & illatam ignominiam ulturi repeterent virgines ſuas à Romanis ſub Romulo raptas, Sabinæ inter utramque aciem paſſis crinibus progreſſæ, precibus, & lacrymis pacem exorabant, patreſque viris conciliabant.

1 *Quinta cauſa.* Duorum ducum æmulatio. *Jam* (inquit Florus lib. 4. c.2.) *Pompeio ſuſpectæ Cæſaris opes, & Cæſari Pompeiana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem, Nefas! ſic de principatu laborabant, tanquam duos tanta imperii fortuna non caperet.*

Permiſſum eſt ducibus: 1 ſtimulos dedit æmula virtus.
2 Tu nova ne veteres obſcurent acta triumphos,
Et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne times! 3 te jam ſeries, uſuſque laborum
Erigit, 4 impatienſque loci fortuna ſecundi.
Nec quenquam jam ferre poteſt, Cæſarve priorem,
5 Pompejuſve parem. quis juſtius induit arma,
Scire nefas; magno ſe judice quiſque tuetur;
Victrix cauſa deis placuit, 6 ſed victa Catoni.
Nec coiere pares: 7 alter vergentibus annis
In ſenium, longoque togæ tranquillior uſu
Dedidicit jam pace ducem: famæque petitor
Multa dare in vulgus: totus popularibus auris
Impelli, plauſuque 8 ſui gaudere theatri:
Nec reparare novas vires: multumque priori
Credere fortunæ. ſtat 9 magni nominis umbra.
Qualis frugifero quercus ſublimis in agro
10 Exuvias veteres populi, ſacrataque geſtans
Dona ducum: nec jam validis radicibus hærens,
Pondere fixa ſuo eſt; nudoſque per aera ramos
Effundens, trunco, non frondibus efficit umbram:

2 Tu Pompei, times, ne nova Cæſaris geſta, ac triumphi de Gallis, Germanis, & Britannis, qui eum manent, obſcurent veteres illos tuos triumphos de Armeniis, Mithridate, Afris, Siculis, Hiſpanis, Cilicibus piratis. 3 O Cæſar. 4 In tranſgreſſu oppiduli cujuſdam in Alpibus, Cæſar dixiſſe fertur: Mallem hic primus eſſe, quàm Romæ ſecundus Plutarchus, & Vellejus Paterc. 5 Pompeius neminem ſecum dignitate exæquari volebat, 1.com.Cæſar. 6 Magna certe Catonis laus, utpote cujus judicium de juſtiore cauſa conferatur judicio deorum. verum, ut ait Cicero pro Ligario: *Nunc melior certe ea judicanda eſt, quam etiam dii adjuverunt.* 7 Pompeius jam prope ſexagenarius, 12 annorum ocio fretus, artes, uſum, & munia ſtrenui Imperatoris dedidicerat, ex largitionibus, & ludis captans populi favorem. 8 Quod ad Mitylenæi theatri exemplar, ſed multo magnificentius è marmore Romæ extruxerat. cum (inquit Florus) Ponticos, & Armenios triumphos in pompeianis theatris Roma cantaret, nimia Pompeii potentia apud ocioſos (ut ſolet) cives movit invidiam. 9 Quod ob rerum geſtarum magnitudinem conſecutus eſt, ſalutatus primum à Syllæ exercitu nomine Magni. 10 Spolia. ἀναθήματα, tropæa.

At quamvis 1 primo nutet caſura ſub Euro,
Tot circum ſilvæ firmo ſe robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Cæſare tantum
Nomen erat, nec fama ducis: ſed 2 neſcia virtus
Stare loco: ſoluſque pudor non vincere bello.
Acer, & indomitus; quo ſpes, quoque ira vocaſſet,
Ferre manum, & nunquam 3 temerando parcere ferro.
Succeſſus urgere ſuos: inſtare favori
*Numinis; * impellens quicquid ſibi ſumma petenti*
Obſtaret: gaudenſque viam feciſſe ruina.
Qualiter 4 expreſſum ventis per nubila fulmen
Ætheris impulſi ſonitu, mundique fragore
Emicuit, 5 rupitque diem, populoſque paventes
Terruit, 6 obliqua præſtinguens lumina flamma;
7 In ſua templa furit: nullaque exire vetante
Materia, magnamque cadens, magnamque revertens
Dat ſtragem late, ſparſoſque recolligit ignes.
Hæ ducibus cauſæ ſuberant: 6 ſed publica belli
Semina; quę 8 populos ſemper merſere 9 potentes.
Namq; ut opes 10 nimias mundo Fortuna ſubacto
Intulit, 11 & rebus mores ceſſere ſecundis,
Prædaque & hoſtiles luxum ſuaſere rapinæ:

1 Primo, quocunque vento caſum minata. 2 Altiora uſque petens Cęſar (inquit Paterculus) ſupra humanam, & naturam, & fidem evectus, dux erat bello periciſſimus, civis in toga (niſi ubi vereretur, ne quem haberet parē) modeſtiſſimus.

3 Temere cruentando, ubi res vim, & arma poſceret. infra l. 1. v. 439. * Ita Seneca de Xerxe. *Divina atque humana impellentem, & mutantem, quicquid obſtiterat trecentiſtare juſſerunt.* l. 6. de Benef. c. 31. 4 Ex opinione Zenonis, qui fulmen voluit eſſe validam incenſionem è nubibus inter ſe vi ventorum colliſis erumpentem, & vehementi cum impetu ad terras ruentem. 5 Protuli lucem, *vel*, calore ſuo, & fulgore diei lucem ſuperavit. 6 Oblique contortum, oculis offuſo lumine, aciem perſtringit. 7 In Jovis ipſius fulminatoris templa, *vel*, in cœli convexa. Hæc enim ſunt templa cœli. quod, nulla illi materia obſtante, pergit, & retorquetur, & diſſipatam flammam conglobat. *Joach. Camer.* 8 *Sexta, & ultima cauſa.* Romanorum vitia, ex diutina pace, & nimia felicitate luxus in ædificiis, cibis, veſtibus: avaritia, ambitio, dominandi libido, ſeditiones, ſtudia partium, &c. 9 Aſſyrios, Perſas, Lacedæmonios, Charthaginenſes, Corinthios, Mileſios, Aſiæ multos populos. 10 Aſiaticas, Attalicas, Ponticas, Cyprias, Corinthiacas. *Luxuriam ſpoliorum, & cenſum in damna furentem.* Petr. 11 Et boni mores cęperunt depravari vitiis, quæ ſuadent res ſecundæ. *Mart.* l. 11. ep 6.

Non 1 *auro, tectiſve modus:* 2 *menſaſq; priores*
Aſpernata fames: 3 *cultus geſtare decoros*
Vix nuribus, rapuere mares: 4 *fecunda virorum*
Paupertas fugitur, totoque arceſſitur orbe,
5 *Quo gens quæque perit.* 6 *tunc longos jungere fines*
Agrorum, & quondam duro ſulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum paſſa ligones,
Longa ſub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quē pax tranquilla juvaret,
Quem ſua libertas immotis paſceret armis.
7 *Inde iræ faciles, &, quod ſuaſiſſet egeſtas,*
Vile nefas; magnumq; decus, ferroque petendum,
Plus patria potuiſſe ſua: 8 *menſuraque juris*
Vis erat: hinc 9 *leges, &* 9 *plebiſcita coacta;*
10 *Et cum Conſulibus turbantes jura Tribuni:*

1 Vaſis aureis, *vel*, Hendiadis Auratis tectis, lacunaribus auro renidentibus. 2 Veterum Rom. hominum continentium, & frugaliū cibi jam faſtiditi. *Ingenioſa gula eſt. Siculo ſcarus, &c.* Petron. *vel* ipſæ menſæ. *Nil rhombus, nil dama ſapit, niſi ſuſtinet orbes Grande ebur è citro factos*, &c. Juven. 11. Sat. & noſter l. 10. *Orbes ſectos Atlantide ſilva.* Et Petron. *Ecce, Afris eruta terris Citrea menſa.* 3 Multitia, veſtes ſericas, & bombycinas, quæ fœminis vix indulgerentur, ſumpſere viri. *Et tot nova nomina veſtis, Quæque virum quærunt*, Petron. Arbitr.
4 Quæ ſtrenuos, & egregios olim produxit viros, *Fabricium, & incomptis Curium capillis utilem bello tulit, & Camillum Sæva paupertas, & avitus apto cum lare fundus.* Horat. l. 1. Ode 12. & Valer. Max. l. 4. c. 4. 5 Aurum, luxus, omniumque vitiorum materia Lacedæmoniis, aliiſque gentibus fatalis. 6 Jam non contenti agellis, quos viri continentiſſimi, Camillus aravit, Curius fodit, cenſentes illum pernicioſum eſſe civem, cui non ſufficerent 7 jugera; extendebant hos agros uſque ad ignotos ſibi colonos, vicinorum coemptione, & adjectione, *vel* Ipſi non ſua manu agros colebant, ſed alienis colendos elocabant, *vel*, latifundia in provinciis ſub ignotis colonis poſſidebant.
7 Ab hoc faſtu, & luxu faciles erant ad iras, vindicandaſque injurias; hinc pro levi erat omne aggredi nefas, ad quod ſua egeſtas ære alieno gravatos impulerat, *vel*, peccata, quæ quis è tenuioribus, atque egenis deſignarēt, pro vili, & levi habebant, grandia aggrediebantur ſcelera, viſumque eſt decus magnum, &c. ut ſeq. 8 Quod quiſque potuit, licuit. 9 Coſſ. & Senatus ferebant leges, Tribuni, & plebs plebiſcita, *ſcivit plebs.* 10 Tribuni contra nitentes, quam Coſſ. omnia confundebant jura.

Hinc

Hinc 1 rapti pretio faſces, ſectorque favoris
Ipſe ſui populus, lethaliſque ambitus urbi;
Annua venali referens certamina Campo:
Hinc 2 uſura vorax, avidumque in tempore fœnus;
Et 3 concuſſa fides, & 4 multis utile bellum.
Jam gelidas Cæſar curſu ſuperaverat Alpes,
Ingenteſque animo motus, bellumque futurum
5 Ceperat: ut ventum eſt parvi 6 Rubiconis ad undas,
7 Ingens viſa duci patriæ trepidantis imago,
Clara per obſcuram vultu mæſtiſſima noctem,
Turrigero 8 canos effundens vertice crines,
Cæſarie 9 lacera, nudiſque adſtare lacertis,
Et gemitu permiſta loqui: Quo tenditis ultra?
Quo fertis mea ſigna viri? ſi jure venitis,
Si cives: 10 hucuſque licet. Tunc perculit horror
Membra ducis, riguere comæ, greſſumque coercens
Languor in extrema tenuit veſtigia ripa.
Mox ait: 11 O magnæ qui mœnia proſpicis urbis

1 Conſulatus, cujus inſignia faſces, & ſecures, venalis factus eſt: dum populus favoris ſui auctionator, largitionibus potentiū corruptus ſuffragia vendebat; nec ſine contentione, & rixis, non raro ad cædem, uſque in Campo Martio, quo Calend. Januar. ad comitia deſcendebat. *Emptique Quirites Ad prædam, ſtrepitumque lucri ſuffragia vertunt. Venalis populus, venalis curia Patrum; Eſt favor in pretio.* Petron. Arbitr. 2 *Gemino deprenſam gurgite prædam Fœnoris illuvies uſuſq; exederat æris.* Arbitr. 3 Labefactata credito. 4 Qui re profligata, & perdita miſceri omnia, turbarique cupiebant, opeſque ex bellis civilibus, proſcriptionibus, & auctionibus ſperabant. 5 Conceperat.
6 Fluvii, qui Italiam à Gallia citeriore diſterminat.
7 Videtur hoc affinxiſſe poeta ex eo ſomnio, quo Cæſar (ut refert Plutarchus) ſibi viſus eſt matri ſtuprum inferre, vide ſis oſtentum, quod Cæſari ad Rubiconem cunctanti, & cogitabundo factum eſt, apud Sueton 32. c. Jul. Cæſ.
8 Propter antiquitatem. 9 Ob diſcordiam. 10 Ad Rubiconem, in columna erecta inſculptum erat ſenatus conſultum, quo cautum eſt, Ne cui ultra hos fines arma proferre liceret. 11 O Jupiter qui coleris in monte Capitolino, ceu Tarpejo, dicto à Tarpeja Veſtali, quæ ibi obruta eſt ſcutis Sabinis, ex pacto proditæ arcis. *Jupiter omnipotens, & tu Saturnia Tellus &c. Teſtor ad has acies invitum arceſſere Martem. Invitas me ferre manus, &c.* Cæſ. apud Petronium.

Tarpeja de rupe tonans, 1 *Phrygiique penates*
Gentis Juleæ, & 2 *rapti ſecreta Quirini,*
Et reſidens celſa 3 *Latialis Juppiter Alba,*
4 *Veſtaleſque foci, ſummique ô numinis inſtar*
Roma, fave cœptis: non te furialibus armis
Perſequor: en adſum victor terraque, marique
Cæſar, ubique tuus, (liceat modo) 5 *nunc quoque miles.*
Ille erit ille nocens, qui me tibi fecerit hoſtem,
Inde moras ſolvit belli, 6 *tumidumque per amnem*
Signa movet propere. ſic cum ſqualentibus arvis
Æſtiferæ Libyes viſo Leo cominus 7 *hoſte*
Subſedit dubius, totam dum colligit iram,
Mox ubi ſe ſævæ ſtimulavit verbere 8 *caudæ,*
Erexitque jubam, & vaſto grave murmur hiatu
Infremuit: tum torta levis ſi lancea Mauri
Hæreat, aut latum ſubeant venabula pectus
9 *Per ferrum tanti ſecurus vulneris exit.*
Fonte cadit modico, parviſque impellitur undis
10 *Puniceus Rubicon, cum fervida canduit æſtas:*
Perque imas ſerpit valles, & Gallica certus
Limes ab Auſoniis diſterminat arva colonis.
11 *Tunc vires præbebat hyems, atque* 12 *auxerat undas*
13 *Tertia jam gravido pluvialis Cynthia cornu,*
Et madidis Euri reſolutæ flatibus 14 *Alpes.*
15 *Primus in obliquum ſonipes opponitur amnem,*
Excepturus aquas, molli tum cætera rumpit

1 Quos Trojæ flammis ereptos ſecum in Italiam Æneas duxit, Apollinem, & Neptunum, ut quidã volunt, ut alii Minervam, Jovem, Junonem, h. e. tres aeris regiones, penateſque, per quos penitus ſpiramus, è gente autẽ Julii Cæſaris originem duxit.

2 Sacra myſteria Romuli in cœlum tranſlati. Plut. in Rom. 3 Cui tanquam Latii præſidi ſacra in monte Albano dedicavit Aſcanius, ſtatuam, ferias, viſcerationem. 4 Ignis, quem è Troja ab Ænea in Italiam advectum, virgines inextinctum conſervant in Veſtæ templo, huc à Numa ex Alba tranſlatum. 5 Etiam nunc cum videor arma contra te ferre, propugnator tamen tuus, defenſorque ſum. 6 Imbribus, & reſolutis nivibus auctum. mox v. 217. 7 Venatore. 8 Cauda, quæ animi index, crebro ictu ſe flagellat, atque ad iracundiam excitat. Pl. 8. 9 Per ipſum, quo transfigitur, venabulum, in venatorem ruit. 10 A colore terræ, *vel* alluſum ad Etymon. Alii leg. *Pumiceus*. 11 Menſe Januar. 12 Alii leg. *hauſerat*, quia ſeq. *gravido cornu*, hoc eſt, aquis pleno. 13 Tertia luna ab interlunio, quæ fere pluvia eſt, vel, quid ſi intelligamus, pluiſſe jam tres noctes? 14 Nives ex Appenninis Alpibus. 15 Equites primum ingreſſi amnem, fluminis impetum ſiſtunt, quo tutius tranſeant pedites.

Tur-

Turba vado fracti faciles jam fluminis undas.
Cæſar ut adverſam ſuperato gurgite ripam
Attigit, Heſperiæ 1 *vetitis & conſtitit arvis,*
Hic, ait, hic, pacem. 2 *temerataque jura relinquo:*
Te, Fortuna, ſequor: procul hinc jam fœdera ſunto.
Credidimus fatis, utendum eſt 3 *judice bello.*
Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, & 4 *torto Balearis verbere fundæ*
Ocyor, & miſſa Parthi 5 *poſt terga ſagitta:*
Vicinumque minax intravit 6 *Ariminum,* 7 *ut ignes*
Solis lucifero fugiebant aſtra relicto.
Jamque dies primos belli viſura tumultus
Exoritur: 8 *ſeu ſponte deum, ſeu turbidus Auſter*
Impulerat, mæſtam tenuerunt nubila lucem.
Conſtitit ut capto juſſus deponere 9 *miles*
Signa foro, ſtridor lituum, clangorque tubarum
10 *Non pia concinuit cum rauco claſſica cornu.*
Rupta 11 *quies populi, ſtratiſque excita juventus*
12 *Diripiunt ſacris affixa penatibus arma,*
Quæ pax longa dabat, nuda jam crate 13 *fluentes*
Invadunt clypeos, curvataque cuſpide pila,

1 Et, Sen. Conſulto, ut ſupra v. 93. & qui a Rubicon terminus erat provinciæ Cæſaris. 2 Violatæ. Conſecutus cohortes (inquit Sueton.) ad Rubiconem flu. qui provinciæ ejus finis erat, paulum conſtitit: ac reputans quantum moliretur, converſus ad proximos, *etiam nunc*, inquit *regredi poſſumus: quod ſi ponticulum tranſierimus, omnia armis agenda erunt*. Cunctanti oſtentum tale factum eſt, &c. Tunc Cæſar, *Eatur*, inquit, *quo deorum oſtenta, & inimicorum iniquitas vocat, Jacta eſt alea*. Sueton. Jul. Cæſ. c. 32. & Appian. lib. 2. de civ. bello. *Judice fortuna cadat alea*. Cæſar apud Petron. 3 Alii, *vindice*. 4 Lapide miſſo è funda Balearica. Baleares inſulæ duæ ſunt in mari Mediterraneo, Gymnaſiæ olim dictæ, hodie *Majorca*, & *Minorca*, quarum incolæ erant funditores peritiſſimi, quibus id unum ab infantia ſtudium. Cibum puer à matre non accepit, niſi quem ipſa monſtrante percuſſit. Flor. l. 3. c 8.
5 Parthi dum ſe fugere ſimulant, ſagittas ab inguine ductas in hoſtem à tergo mittunt. 6 Umbriæ urbem in Flaminia via. 7 Oriente Sole ſtellas obſcurante, *quarum ultimus extat Lucifer*. 8 Seu deorum voluntate evenit hoc civilis tempeſtatis ſignum, ſive inductis ab Auſtro nubibus: mœſtus utique erat. ſic initio l. 7. 9 Cæſ. milites, juſſi occupato foro claſſica canere, aquilas ponere.
10 Impios belli civilis concentus. 11 Somnus.
12 Obvia quæque, & templorum parietibus ſuſpenſa arma rapiunt. 13 Diſſolutos, vimineas ſc. crates corio à blattis, & vetuſtate exeſo nudatas.

Et ſcabros nigræ morſu rubiginis enſes.
Ut notæ fulſere aquilæ, Romanaque ſigna,
Et celſus medio conſpectus in agmine Cæſar,
1 *Diriguere metu, gelidos pavor alligat artus,*
2 *Et tacito mutos volvunt ſub pectore queſtus.*
3 *O male vicinis hæc mœnia condita Gallis!*
O triſti damnata loco! pax alta per omnes,
Et tranquilla quies populos: nos præda furentum,
4 *Primaque caſtra ſumus. melius Fortuna dediſſes*
5 *Orbe ſub Eoo ſedem,* 6 *gelidaque ſub* 7 *Arcto,*
8 *Erranteſque domos,* 9 *Latii quam clauſtra tueri.*
Nos primi 10 *Senonum motus,* 11 *Cimbrumque ruentem*
Vidimus, & 12 *Martem Libyes, curſumque furoris*
Teutonici. quoties Romam fortuna laceſſit,
Hac iter eſt bellis. 13 *gemitu ſic quiſque latenti,*
Non auſus timuiſſe palam: vox nulla dolori
Credita: ſed quantum, volucres cum bruma coercet,
Rura ſilent, mediuſque jacet ſine murmure pontus;
Tanta quies; Noctis gelidas lux ſolverat umbras:

1 Ariminenſes. 2 Hypallage, vel lege. *Et tacitos muto vol.* 3 O urbem noſtram male ſitã contra Galliam, & cardinibus Italiæ, expoſitam omnibus, qui Italiam invaſerint. 4 Primũ oppidum, in quo hoſtis caſtra ponit. 5 *Sub curru nimium propinqui ſolis, in terra* (ut veteribus creditum) *domibus negata.* 6 *Vel ſub gel.* conjunctione copulativa frequentius à Lucano uſurpata pro disjunctiva. 7 *Quod latus mundi nebulæ maluſque Jupiter urget.* 8 Scytharum ἀμαξοβίων, vel etiam, Nomadum, Numidarum. *Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos.* 9 Fauces, & limites Italiæ. 10 Hi ulturi injuriam Fabii legati, qui contra jus gentium Gallorum ducem haſta trajecerat, exercitum à Cluſio movent ad Urbem, Romanos occurrentes ad Aliam fl. profligant, Romam contendunt, quam diripiunt, dituunt, incendunt, Capitolium 7. menſes obſident, tandem Camilli interventu Roma liberata eſt A.V. 365. 11 Cimbri è Germaniæ Cherſone, & Teutones poſt multos Roman. coſſ. & procoſſ. cum exercitibus fuſos, à Mario victi tandem cæſique ſunt A.V. 652. diviſim poſuit eos poeta, quod diverſis pugnis, & diverſo itinere ſuperati ſunt. 12 Secundum bellum Punicum; quamvis non hac iter erat Annibali. Aſdrubali forte. 13 Indignabantur hæc Ariminenſes, ſed tacite. comparatione ducta ab avibus hyberno frigore conſtrictis, & à maris medii tranquillitate.

1 *Ecce*

1 Ecce faces belli, dubiæque in prælia menti
Urgentes addunt ſtimulos, cunctaſque pudoris
Rumpunt fata moras: juſtos Fortuna laborat
Eſſe ducis motus, & cauſas invenit armis.
Expulit ancipiti diſcordes urbe Tribunos
2 Victo jure 3 minax jactatis curia Gracchis.
Hos jam mota ducis, vicinaque ſigna petentes
4 Audax venali comitatur Curio lingua;
Vox quondam populi, libertatemque tueri
Auſus, & armatos plebi 5 miſcere potentes.
Utque ducem varias volventem pectore curas
Conſpexit: Dum voce tua potuere juvari
Cæſar, ait, partes, quamvis nolente Senatu,
6 Traximus imperium, 7 tunc, cum mihi Roſtra tenere
Jus erat, & dubios in te transferre Quirites.
Sed 8 poſtquam leges bello ſiluere coactæ,
Pellimur è patriis laribus, patimurque volentes
Exilium: tua 9 non faciat victoria cives.
10 Dum trepidant nullo firmatæ robore partes:
Tolle moras: ſemper nocuit differre paratis.
11 Par labor, atque metus pretio majore petuntur.

1 Q. Caſſius, & M. Antonius Tribuni plebis à Marcello, & Lentulo Coſſ. Senatu excedere juſſi, quod pro Cæſare intercederent, urbe egreſſi, noctu, conducto curru, ſervilique veſte amicti ad Cæſarem profugerunt, & cum iis Curio, de quo lib. 1. verſ. 799. erat autem is eo tempore Ravennæ, ut habet Cæſar 1. com. expectabatque ſuis leniſſimis poſtulatis reſponſa. 2 Violato Tribunitiæ poteſtatis ſacroſancto jure. 3 Senatus, exprobrata Tribunis Gracchorum ſeditione, his eundem exitum interminatus eſt, ni curia diſcederent. 4 Curio nuper Tribunus plebis Cæſari infeſtus, populo acceptus, ad dicendum paratiſſimus, plurimo ære alieno gravatus à Cæſare levabatur, factuſque ſuarum partium. 5 Non reconciliare, ut volunt quidam, ſed inter ſe committere, propter participium *Auſus*, vel intra conditionem privatorum redigere. laborabat enim, ut & Pompejus exercitus deponeret.
6 Produximus, ut tibi Imperium in alterum quinquennium prorogaretur. 7 Quamdiu licuit mihi è ſuggeſto (roſtris navium Antiatum exculto) concionem ad popul. habere, eumque tibi conciliare, ad partes tuas inflectere:
8 Poſt quam leges vi oppreſſæ inter arma ſiluere, Imperiumque à Senatu, & Coſſ. delatum eſt Pompeio, tribuni Curia ejecti. 9 Nos reſtituat. 10 Sed mature facto opus eſt, ut imparatos aggrediaris. 11 Labore eodem, quo Gallos debellaſti, Romam tibi ſubjicies, totumque terrarum orbem.

1 *Bellantem geminis tenuit te Gallia luſtris,*
Pars quota terrarum? facili ſi prælia pauca
Geſſeris eventu, tibi Roma ſubegerit orbem.
2 *Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi*
Excipit, aut ſacras poſcunt Capitolia 3 laurus:
Livor edax tibi cuncta negat: genteſque ſubactas
Vix impune feres: 4 ſocerum depellere regno
Decretum eſt genero. partiri non potes orbem:
Solus habere potes. Sic poſtquam fatus, & ipſi
In bellum prono tantum tamen addidit iræ,
Accenditque ducem, quantum 5 clamore juvatur
6 *Eleus ſonipes, quamvis jam 7 carcere clauſo*
Immineat foribus. 8 pronuſque repagula laxet.
Convocat armatos extemplo ad ſigna 9 maniplos:
Utque ſatis trepidum turba coeunte 10 tumultum
Compoſuit vultu, dextraque ſilentia juſſit:
11 *Bellorum ò ſocii, qui mille pericula Martis*
Mecum (ait) experti, decimo jam vincitis anno;
Hoc cruor 12 Arctois meruit diffuſus in arvis,
Vulneraque, & 13 mortes, hyemeſque ſub Alpibus actæ?

1 Decem quidem annorum Imperium decretum Cæſari fuerat, ſed pacata jam intra 9. annos Gallia, C. Marcellus ad Senatum retulit, ut Cæſari ante tempus ſuccederetur. ita ſupererat annus decimus. 2 Negatur tibi de Gallia devicta triumphum agere, imo vix impune fères bene geſtum bellum. 3 Lauro coronati triumphantes aſcendebant Capitolium, & ipſum lauro ornatum. 4 Pompeius quaſi rex non admittit Cæſarem ſocerum ſuum in partem dignitatis, ſupra verſ. 126. 5 Certantes equos adhortationem, & gloriam intelligere, ſcribit Plinius. 6 Equus in certamine Olympiaco prope Elidem Achajæ oppidum. 7 Loco, unde, celeres, vel currus dato ſigno proſilirent. 8 Ferox lentet, & impellat obices, & funes ἀφετήρια, quæ provolaturum coerceant. 9 Militum contubernia. lib. 7. verſ. 508. ordines, centurias legionis decimæ tertiæ, hanc .n. evocaverat, reliquæ nondum convenerant. 10 Murmur, fremitum. 11 Oratio gen. Deliberativi, hortatoria, continens conqueſtionem de injuriis ſuis iniquitate adverſariorum, à quibus re bene geſta tàm indigne excipiantur: inſectationem Pompeii, confirmationem militum à felicis ſucceſſus ſpe. vide ſis orationem, quam Cæſari tribuit Petronius Arbit. *in ſpecimine civilis belli*. 12 Gallia, Germania, Britannia. 13 Sociorum.

1 Non

1 Non ſecus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur, quam ſi Pœnus tranſcenderet Alpes
Annibal. implentur valido tirone cohortes:
In claſſem cadit omne nemus; terraque, marique
Juſſus Cæſar agi. 2 quid? ſi mihi ſigna jacerent
Marte ſub adverſo, ruerentque in terga feroces
Gallorum populi? nunc, cum Fortuna ſecundis
Mecum rebus agat, Superique ad ſumma vocantes,
Tentamur, veniat longa 3 dux pace ſolutus
Milite cum 4 ſubito, 5 parteſque in bella togatæ,
6 Marcelluſque loquax, & 7 nomina vana Catones,
Scilicet 8 extremi Pompeium, 9 emptique clientes
10 Continuo per tot ſatiabunt tempora regno?
11 Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille ſemel 12 raptos nunquam dimittet honores?
Quid jam jura querar totum ſuppreſſa per orbē,

1 Contra me diutinis laboribus optime de patria meritum hoſtilia parantur, perinde, ac contra infeſtiſſimum hoſtem, per invidiam inimicorum, exercitum deponere jubeor, triumpho ſpolior, ad cauſam dicendam revocor in ordinem, ſucceſſor mihi ante tempus miſſus, delectus tota Italia habiti adversū me patrię hoſtem declaratū, ſylvæ cæſæ ad naves extruendas, *Vincendo, certior exul ſanguine Germano, ſexagintaque triumphos Eſſe nocens cæpi*. Cæſ. apud Petr. 2 Quid aliud facerent, ſi amiſſis ſignis victos nos inſequerentur hoſtes? Jam vero cum victores redeamus diis faventibus, ſic utique excipimur. Sed veniat, &c. 3 Pompeius, ſupra v.130. 4 Evocato, & tumultuariè conſcripto. videtur Poeta ad id alludere, quod Faonius Pompeio illudens ob ea, quæ jampridem dictitarat, *Age*, inquit, *tellurem pede concute Pompei, ut exercitus inde educas; jam tempus poſtulat*. Plut. Pomp. & App. 2. 5 Senat. paci quam militiæ aptior. 6 Conſ. lingua magis, quam manu ſtrenuus. 7 Ut *nomen inane Sophos*. Alii leg. *Catonum*. Alii *Catonis*. quem Cæſar infeſtum ſibi ſupra modum habuit, eum autem perſtringit quaſi nominis (quia *Catus* ſapientem ſignificat) vanitate fultum. 8 Inter remotiſſimas nationes, namque Pomp. favebant reges Orientis. *vel* infima de plebe.
9 Quos beneficiis, & largitione ſibi fecit obnoxios, *mercedibus emptæ Ac viles operæ: quorum eſt mea R. noverca*. Petr. 10 Inexplebili, utcunque regnandi cupiditate actum à Syllæ morte uſque ad hæc tempora? 11 Illine permiſſum triumph. ante annum triumphi legitimum, ætatis triceſimum? triumpharat autem de Hiarba Numidarum rege Pomp. annum 24. agens. 12 Præturam nullis adjutus ſuffragiis ſibi adſumpſerat 23 annos natus. Conſ. ſolus obtinuerat præfecturas plurimas, & jam prorogatas ad quadriennium provincias.

1 Ne quid aliunde frumenti adferretur, quo urbs fame laborans Pomp. præfecturam annonæ delegaret. Quod dictitabat Clodius. Non propter famem ſcriptam eſſe legem, ſed ut lex ſcriberetur factā eſſe famem. unde nonnulli legunt *Ad juſſam*.

Ac 1 juſſam ſervire famem? quis 2 caſtra timenti
Neſcit miſta foro? gladii cum triſte minantes
Judicium inſolita trepidum cinxere corona,
Atque auſo medias perrumpere milite leges
Pompeiana reum clauſerunt ſigna Milonem?
Nunc quoque, 3 ne laſſum teneat privata ſenectus,
Bella nefanda parat ſuetus civilibus armis,
Et 4 docilis Syllam ſcelerum viciſſe magiſtrum.
Utque feræ tigres numquam poſuere furorem,
Quas 5 nemore Hyrcano, matrum dum luſtra ſequuntur,
Altus cæſorum pavit cruor armentorum;
Sic, & Syllanum ſolito tibi lambere ferrum
Durat, Magne, ſitis: nullus ſemel ore receptus
Pollutas patitur ſanguis manſueſcere fauces.
Quem tamen inveniet tam longa potentia finem?
Quis ſcelerum modus eſt? hoc jam te improbe, 6 regno
Ille 7 tuus ſaltem 8 doceat diſcedere Sylla.
Poſt 9 Cilicaſne vagos, & 10 laſſi Pontica regis
Prælia, barbarico vix coſummata veneno,
11 Ultima Pompeio dabitur provincia, Cæſar;

2 In Quæſtione de Clodii cæde, & actione Miloniana ad reprimendum pop. tumultum Pomp. armatis militibus forum ſepſerat, quam *inſolitam coronam* Cicero in oratione pro Milone, *novam judicii formam, & inuſitatam frequentiam* vocat. 3 Ne ſenectutem agat privatam, & ocioſam. 4 Scelere facile ſuperaturus crudelitatis, & ſcelerum omnium magiſtrum ſuū Syllam, ſub quo meruerat Pompeius 23. annos natus, ſummo honore à Sylla habitus, ut cui uni venienti aſſurgeret, caput nudaret, honorificeque eum appellaret, Magni nomine (ut ferunt nonnulli) à Sylla primo ſalutatum.

5 Hyrcana ſylva Scythiæ. 6 Invidioſo imperio, nec inferiore Syllæ dictaturæ. 7 Cui ſtudebas, magiſter ſceleris, qui te ſibi adfinitate devinxit, tibi in matrimonium data Æmilia privigna. 8 Qui annos 60 natus ſe dictatura abdicavit, & privatus Puteolis egit.

9 Piratas maria infeſtantes à Pompejo devictos, infra li. 2. verſ. 5.7. 10 Mithridates rex Ponti per annos 40 cum Romanis bellum geſſit. à Sylla, & Lucullo attritus, profligatuſque, à Pompeio tandem victus eſt, in turri à Pharnace filio obſeſſus, male tentatum veneno (adverſus quod amuletis, & antidotis ſe munierat) ſpiritum ferro expulit.

11 Egone reſto ultimus hoſtis debellandus?

1 Quod

1 Quod non, victrices aquilas deponere juſſus,
Paruerim? mihi ſi merces erepta laborum eſt,
2 His ſaltem longi, non me duce, præmia belli
Reddantur: miles ſub quolibet iſte triumphet.
Conferet exanguis quo ſe poſt bella ſenectus?
Quæ ſedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
Quæ noſter veteranus aret? quæ mœnia feſſis?
An melius fiant piratæ, Magne, coloni?
3 Tollite jampridem victricia, tollite ſigna:
Viribus utendum eſt, quas fecimus. 4 arma tenenti
Omnia dat, qui juſta negat: nec numina deſunt.
Nam neque præda meis, neque regnum quæritur armis:
5 Detrahimus dominos urbi ſervire paratæ.
Dixerat: at dubium non claro murmure vulgus
Secum incerta fremit; pietas patriique penates
Quanquam 6 cæde feras mentes, animoſque 7 tumentes
8 Frangunt; ſed diro ferri revocantur amore,
Ductoriſque metu. 9 Summi tum munera pili
Lælius, 10 emeritique gerens inſigna doni,
Servati civis referentem præmia quercum,
Si licet, exclamat, Romani maxime rector

1 Quod juſſu Senatus non dimiſerim, exercitum victorem ante triumphum. 2 His ſaltem militibus ſtipendia, honoreſque reddantur, & agri aſſignentur, in quibus jam emeriti quieſcant, niſi forte agris digniores cenſendi ſint Cilices illi piratæ, quos à ſe devictos Pompeius in mediterranea ſubmovit, & Solos Colonias deduxit. Emeriti qui ſint, vide quæ ad v. 622. l. 3. *Reddenda eſt gratia vobis; Non ſolus vici.* Cæſar apud Petronium. 3 Verum non verbis, ſed viribus res decernenda eſt, tollite itaque ſigna, &c. *victores ite ferentes. Ite mei comites, & cauſam dicite ferro, &c.* Petronius. 4 At hic dabit, ſi vos abnueritis, manu capulum gladii concutiens inquit Tribunus, vel ut Appian. refert, *Cæſar* provinciæ prorogandæ præfecturam petens. 5 Aſſerimus urbem noſtram in libertatem. 6 Aſſiduitate bellorum efferatas. 7 Victoriis. 8 Mitigant. 9 Cum in legione eſſent præter velites, & pilanos, tria militum genera, *haſtati, principes, triarii*, atque hi ſinguli in decem partes dividerentur, quibus partibus præficerentur Centuriones; primæ quidem cohortis, ſeu ordinis Triariorum (namque hi ætate, uſu, fortitudine cæteris præſtabant) centurio appellabatur *Primipilus*, cujus voluntati, & imperio milites omnes parerent, eratque ille conſilii particeps. 10 Gerens quernam coronam donatam in teſtimonium ſervati civis, hoſtiſque in prælio cæſi, de coronis cæteris vide A. Gell. lib. 5. cap. 6. erat forte evocatus. vide quæ ad verſ. 471. lib. 7.

N e

Nominis, & fas eſt veras expromere voces,
Quod tam lenta tuas tenuit patientia vires
Conquerimur. deeratne tibi fiducia noſtri?
1 Dum movet hic calidus ſpirantia corpora ſanguis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
2 Degenerem patiere togam, regnumque Senatus?
Uſque adeo miſerum eſt civili vincere bello?
Duc age per Scythiæ populos, per inhoſpita 3 Syrtis
Litora, 4 per calidas Libyæ ſitientis arenas.
5 Hæc manus, ut victum poſt terga relinqueret orbem,
6 Oceani tumidas remo compeſcuit undas:
Fregit & Arctoo 7 ſpumantem vortice Rhenum,
8 Juſſa ſequi tam poſſe mihi, quam velle neceſſe eſt.
9 Nec civis meus eſt, in quem tua claſſica Cæſar
Audiero. 10 per ſigna decem 10 felicia caſtris,
Perque tuos juro, quocumque ex hoſte triumphos;
Pectore ſi fratris gladium, juguloque parentis
Condere me jubeas, 11 plenæque in viſcera partu
Conjugis, 12 invita peragam tamen omnia dextra.
Si ſpoliare deos, ignemque immittere templis,
13 Numina miſcebit caſtrenſis flamma Monetæ:
14 Caſtra ſuper 15 Tuſci ſi ponere Tybridis undas,

1 *Dum ſpiritus hos regit artus.* 2 Togatos, inertes, & imbelles. 3 Syrtes duæ ſunt, Major, & Minor. ſinus in mari Libyco, propter fluctus, arenaſque affluentes, ac refluētes importuoſi, atque navigantibus infeſti. vide Salluſt. bell. Jug. orationem.

3. Dionis Pruſæi. Procopium 6. Ædif. 4 Per deſerta Libiæ aquarum expertia. 5 δεικτικῶς ſuam oſtendens. 6 Cum Britanniam aggreſſus es. 7 Fl. vorticoſum, Galliam à Germania dividentem, 3 oſtiis ſe in Moſam, & Oceanum Septentrionalem exonerantem. 8 Neceſſe mihi eſt, in tuam gratiam eniti, ut ea poſſim, quæ volo, vide quæ nos ad epiſt. l. 12. Martialis f. Sunt qui legunt, *Tam velle mihi, quam poſſe neceſſe eſt.* 9 Neque erit mihi pro cive, contra quem tubæ tuæ canent ſigna belli. 10 Victrici a omnibus in locis, quibus jam per decem annos caſtra metatus es, quia quotannis in ſtatis caſtris hybernabant, vel per aquilas 10. legionum, licèt una tantum adfuerit, cæteræ ſubſequerentur. 11 Gravidæ uxoris. 12 Utut horreat, refugiatque manus. 13 Ignis è caſtris noſtris incendet ſtatuam Junonis dictæ Monetæ, quod ab æde Junonis audita eſt vox, quæ docebat, qua ratione plena fieret procuratio propter terræmotum. ædem autem hanc dedicavit L. Fu. Camillus. 14 Si patriam obſidere, juxta Tybrim caſtra metatum. 15 In Thuſcia orti;

Heſ-

Heſperios audax 1 *veniam metator in agros.*
Tu quoſcunque voles in planum effundere muros,
His 2 *aries actus diſperget ſaxa lacertis;*
3 *Illa licet penitus tolli quam juſſeris urbem,*
Roma ſit. His cunctæ ſimul 4 *aſſenſere cohortes,*
Elataſque alte, quæcumque ad bella vocaret,
Promiſere manus. it tantus ad æthera clamor,
Quantus, piniferi Boreas cum Thracius Oſſæ
Rupibus incubuit, curvato robore preſſæ
Fit ſonus, aut rurſus redeuntis in æthera ſylvæ.
Cæſar ut acceptum tam prono milite bellum,
Fataque ferre videt, ne quo languore moretur
Fortunam, 5 *ſparſas per Gallica rura cohortes*
Evocat, & Romam motis petit undique ſignis.
6 *Deſeruere cavo tentoria fixa Lemano,*
Caſtraque quæ 7 *Vogeſi curvam ſuper ardua rupem*
Pugnaces pictis 8 *cohibebant* 9 *Lingonas armis,*
Hi vada liquerunt 10 *Iſaræ, qui gurgite ductus*
Per tam multa ſuo famæ majoris in amnem
Lapſus, ad æquoreas nomen non pertulit undas.
11 *Solvuntur flavi longa ſtatione Rutheni:*
Mitis 12 *Atax Latias gaudet non ferre carinas,*
Finis & 13 *Heſperiæ promoto limite* 14 *Varus:*

1 Caſtra metabor. 2 Machina bellica ad ſubruendos muros, vide Vegetium lib. 4. c. 14. & Am. Marcel. & quæ nos ad verſ. 490. l. 3. 3 Sublatas in aſſenſus ſignū manus, fortitudinis, & fidei pignora. 4 Aſſenſum teſtantur clamore, quantus non cedit fragori ſylvæ pineæ in Oſſa Theſſaliæ monte depreſſæ, aut ſublatæ, Boreæ è Thracia flantis impulſu. 5 Hanc orationem Ravennæ habitam ſcribit Cæſar lib. 1. civ. bell. *Conclamant* (inquit) *legionis decimæ tertiæ, quæ aderant milites* (*hanc enim initio tumultus evocaverat, reliquæ nondum convenerant*) *ſeſe paratos eſſe Imperatoris ſui, Tribunorumque Pl. injurias defendere. Cognita militum voluntate Ariminum cum ea legione proficiſcitur: ibique Tribunos Pl. qui ad eum confugerant, convenit, reliquas legiones ex hibernis evocat, & ſubſequi jubet.* 6 Evocati diſceſſere, qui tentoria fixerant juxta lacum Lemanum, *Lac de Lozanne, & Geneve.*
7 Montis Lotharingiæ, ex quo Moſa profluit, *Mont de fauciles.* 8 Reprimebant, ne quid molirentur.
9 Celtarum popul. *Le pays de Langres.* 10 Galliæ Narbonenſis fl. *Lyſere,* qui in Rhodanum influens, amittit nomen. 11 Præſidio Romano ſolvuntur Rhuteni pop. Narbonenſis Galliæ, *de Rouvergue,* flavi crinibus, vel epitheton à ratione nominis. 12 Fl. ex Pyreno ortus *Aude,* non ulterius habet naves Rom. 13 Prolatis Italiæ finibus, quæ olim anguſtior. Alii leg. *milite.* 14 Alpinus fl. Italiam à Narbonenſi Gallia diſterminat. *Varo.*

1 *Quæ*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

1 *Quaque ſub Herculeo ſacratus nomine portus*
Urget rupe cava pelagus: non 2 *Corus in illum*
Jus habet, aut 3 *Zephyrus:* 4 *ſolus ſua litora turbat*
Circius, & tuta prohibet ſtatione Moneci:
5 *Quaque jacet litus dubium, quod terra, fretumque*
Vendicat alternis vicibus, cum funditur ingens
Oceanus, vel cum refugis ſe fluctibus aufert.
6 *Ventus ab extremo pelagus ſic axe volutet,*
Deſtituatque ferens: an ſidere mota ſecundo
Tethyos unda vagæ lunaribus æſtuet horis:
Flammiger an Titan, ut alentes 7 *hauriat undas,*
Erigat Oceanum, fluctuſque ad ſydera tollat.
Quærite, quos agitat mundi labor: at * *mihi ſemper*
Tu quæcumque moves tam crebros cauſa meatus,
Ut ſuperi voluere, late. Tunc rura 8 *Nemoſſi*
Qui tenet, & ripas 9 *Aturi, qua litore curvo*
Molliter admiſſum claudit 10 *Tarbellicus æquor;*
Signa movet, gaudetque amoto 11 *Santonus* 12 *hoſte:*
Et 13 *Biturix,* 14 *longiſque leves* 15 *Sueſſones in armis:*

1 In ora Liguriæ arx eſt, & portus Herculis, *Monicko* quod pulſis hoſtibus ibi habitarit; vel quod nullus ibi cum eo coleretur. ὡς μόνος οἰκῶν. 2 Ventus, qui adverſus Aquilonem flat ab Occaſu ſolſtitiali: ἀργέστης. 3 Qui adverſus Eurum flat, Favonius. 4 Ventus Narbonenſi provinciæ tantum notus, vide Gel.l.2 c.22. 5 Evocavit cohortes è Belgarum oris, quas fluxus, ac refluxus maris ſenis quibuſque horis, aut circiter faciunt, ut nunc maria ſint, nunc terræ. 6 Cujus æſtus, & reciprocationis cauſam, an fiat impulſu ſtellæ polaris, an lunæ motu, an ſolis influentia, videant, & exquirant philoſophi, qui mundi naturam, cauſaſque rerum exquirunt: me certe latent. 7 Attrahat, ebibat quo alatur. Stellas enim igneæ eſſe naturæ, & τρέφεσθαι ἐκ τῆς ἐπιγείου ἀναθυμιάσεως opinabantur Heraclitus, & Stoici. Plutarch. de placitis philoſ. & Cic. 2. de natura deorum. *Convexa polus dum ſidera paſcet.* Virg. 1. Æn. vide l.9.v.313. * Me *vel* quantum ad me. 8 Metropolis, & capitis Avernorum, male legitur *Monethis*, & *Nemetis*. Quo enim tantum mihi levus abiret poeta, relictis Aquitanis, ad ripam Rheni?
9 Fl. Tarbellorum in Aquitania, *Ador*, vel *Dour*.
10 Tarbela, oppidum Aquitaniæ, Stephano, *Tarbe*, ſed Joſepho Scal. *Auqx*. 11 Galliæ Aquitaniæ popul. ea regio *Xanctoigne*. 12 Romano, olim hoſte. 13 Gallia Aquit. urbs *Bourges*. forte qui Bituriges *Bourdeaux*. 14 Haſtis pugnaces, vel longo bello ſubacti: 15 Rhemis vicini *Soiſſons*.

1 *Opti-*

1 *Optimus excuſſo* 2 *Leucus* 3 *Remuſque lacerto,*
4 *Optima gens flexis in gyrum Sequana frænis:*
5 *Et docilis rector* 6 *roſtrati Belga covini:*
7 *Arvernique auſi Latio ſe fingere fratres,*
Sanguine ab 8 *Iliaco populi, nimiumque rebellis*
9 *Nervius, & 10 cæſi pollutus ſanguine Cottæ:*
Et qui te laxis imitantur 11 *Sarmata braccis*
12 *Vangiones:* 13 *Batavique truces, quos ære recurvo*
Stridentes acuere tubæ: qua 14 *Cinga pererrat*
Gurgite: qua 15 *Rhodanus raptum velocibus undis*
In mare fert 16 *Ararim: qua montibus ardua ſummis*
Gens habitat cana pendentes rupe 17 *Gebennas:*
18 *Pictones* 19 *immunes ſubigunt ſua rura; nec ultra*
Inſtabiles. 19 *Turonas circumſita caſtra coercent.*
20 *In nebulis Meduana tuis marcere peroſus*
Andus, jam placida Ligeris recreatur ab unda.
Inclyta Cæſareis 22 *Genabos diſſolvitur* 22 *alis.*

1 Jaculandi peritus. 2 Galliæ Belgicæ popul. quorum urbs *Toul.* 3 Galliæ pop. quorũ primaria urbs *Rheims.* 4 Sequanæ fl. *Seine* accolæ, *Bourguignons*, equitandi periti. 5 Et Belgæ pop. Oceano, Rheno, Matronæ, & Sequana incluſi, è vehiculis falcatis præliantes. 6 Male legitur *Monſtrati.* 7 *Les gens d'Auvergne*, videntur pro Heduis poſiti quibus ſunt vicini. Hedui autem *primi in urbe jus adepti ſunt, datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum pop. Rom. uſurpant.* Tacit. lib. 11. & Cic. ad Trebat. 7. & ad Attic. 1. 8 Trojano, proditur enim Antenorem exſtruxiſſe Clarum montem. 9 Galliæ Belgicæ pop. ferociſſimus, *de Tournay.* Apud Eburones Tetutius Sabinus, & Arunculus Cotta cum quinque cohortibus in hybernis cæſi ſunt fraude Ambiorigis, & apud Carnutes C. Fuſius Cotta rei frumentariæ præfectus. 10 De quibus Ovid. 3. Triſt. *Pellibus, & ſutis arcebant frigora braccis.* & Mela l. 2. braccæ autem caligarum fluxarum genus; à qua veſte, ea Galliæ pars dicta eſt Braccata, quæ poſtea Narbonenſis. Vide Bayſium de re veſt. & Joſeph. Scal. ad 4. l. Propertii, & If. Caſaub. ad Sueton. Auguſt. & Ald. Man. Quæſit. per epiſt. 22. & quæ Cluv. l. 1. de Antiq. Germ. c. 16. 11 VVormacenſes, *VVormes.* 12 Hollanders. 13 Fl. è Pyrenæis non procul à Narbonenſi provincia, Cæſ. l. 1. bell. civ.
14 *Le Rhoſne*, in quem ad Lugdunum influit Arar.
15 *La Saone.* 16 Montes, qui Avernos ab Helviis diſcludunt, nivales. 17 Aquitaniæ populi quorum regio *Poictou.* 18 Amotis præſidiis Rom. 19 Quorum territorium *Touraine*; urbs *Tours.* 20 Et Andegavenſes à fontibus fl. Meduanæ *le Mayne*, movent Ligerim verſus, *le Loyre.* 21 Oppidum ad Ligerim ſitum *Gian*, in Carnutibus. 22 Turmis, præſidiis.

1 E Gallia in Italiam transferri bella.
2 Popul. Belgicæ, quorum metropolis *Trier*.
3 Gallia olim omnis fuit Comata.

Tu quoque lætatus 1 converti prælia 2 Trevir:
Et nunc 3 tonſe Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effuſis toti prælate Comatæ:
Et quibus immitis placatur ſanguine diro
4 Teutates, horrenſque feris altaribus 5 Heſus:
Et 6 Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.
Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima 7 ſecuri fudiſtis carmina 8 Bardi.
9 Et vos babaricos ritus, moremque ſiniſtrum
Sacrorum 10 Druidæ poſitis repetiſtis ab armis:
11 Solis noſſe deos, & cœli numina vobis,

Ciſalpina, in qua Ligures primum poſuerunt capillos, ſumpſeruntque togas, unde & Togata dicta: Tranſalpina omnis Comata, præter Narbonenſem provinciam, quæ Braccata dicta fuerat. Plin. lib. 1. cap. 17. & lib 3 cap. 44. Sunt qui *Liger* legunt, & Ligeris fl. accolas intelligunt. 4 Mercurius, Gallis Theutales, Ægyptiis ΘΕΥΘ. Plato in Phædro, & Philebo. Cic. lib. 3. de Nat. Deor. Livius lib. 36. Lactant. de falſ. rel. cap. 6.
5 Heſus, ſive Heus, Mars, quem aſperrima placavere cultura; nam victimæ ejus fuere mortes captorum. Cæſ. com. 6. de bel. Gal. Journandes lib. de rebus Gothicis.
6 Jupiter, quaſi βροντᾶος, *Tonans*, à Tatan, quod VValis Britannis (qui veteris Gallicæ linguæ veſtigia, & reliquias retinent) *tonitru* ſonat, ut videtur Phil. Cluverio lib. 1. de antiquitate Germaniæ, cap 9. His omnibus litatum humanis hoſtiis, uti Dianæ Tauricæ. vide Cæſ. lib. 6. de bello Gall. Solin. cap. 34. Melam. lib. 3. cap. 2. Lactant. lib. 1. de falſa relig. cap. 21. Pythæi Adverſaria lib. 1. c. 3. Cluverium lib. 1. de Antiq. Ger. cap. 22. 26. & 28.
7 Bellico tumultu, & trepidatione ſoluti: inter arma enim ſilent Muſæ. 8 ὑμνηταὶ, καὶ ποιηταὶ, inquit Strabo lib. 4. qui præter hos in Dryidas tertium genus τῶν τιμωμένων recenſet, ὀυάτεις, ἱεροποιοὺς, καὶ φυσιολογοὺς, Mela. cap. 2. lib. 3. 9 Poſt Cæſaris abitum reſtituiſtis diræ immanitatis religionem, & ſacra pluſquam Scythica, humanis hoſtiis aræ admotis, & à tergo cæſis. 10 πρὸς τῇ φυσιολογίᾳ, καὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἀσκοῦντες δικαιότατοι, &c. Strab. lib. 4. horum erat ſacrificia curare, jura religionis interpretari, &c. Cæſ. libr. 6. de bello Gallico. magi, & ſacerdotes Gallorum. Marcell. lib. 15. vide Cluverium de antiqu. Germaniæ lib. 1. cap. 24. Mel. 2. c. 3. l. 11 Propter paradoxa, & diverſas à cæteris ſapientibus opiniones de Deo, anima, mundo, &c.

Aut ſolis neſcire datum: 1 *nemora alta remotis*
Incolitis lucis. 2 *vobis auctoribus, umbræ*
Non tacitas Erebi ſedes, Ditiſque profundi
Pallida regna petunt: regit idem ſpiritus artus
Orbe alios longæ (canitis ſi cognita) vitæ
Mors media eſt. certe populi, quos deſpicit Arctos,
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus, haud urget lethi metus. inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis: & ignavum rediture parcere vitæ.
3 *Et vos crinigeros bellis arcere Caycos*
Oppoſiti, petitis Romam, Rhenique feroces
Deſeritis ripas, & apertum gentibus orbem.
4 *Cæſar, ut immenſæ collecto robore vires*
Audendi majora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, vicinaque mœnia complet.
5 *Vana quoque ad veros acceſſit fama timores,*
Irrupitque animos populi, cladem que futuram
Intulit, & 6 *velox properantis nuntia belli*
Innumeras ſolvit falſa in præconia linguas.
7 *Eſt qui, tauriferis ubi ſe Mevania campis*
Explicat, audaces ruere in certamina turmas
Afferat, 8 *& qua Nar Tyberino illabitur amni*
Barbaricas ſævi diſcurrere Cæſaris alas:

1 Unde & iis nomen à δρῦς Pl. l.16.c 44. 2 Vos aſſeritis animas è corporibus migrantes non deſcendere ad inferos: ſed orbe alio in alia corpora migrare, atque hinc felices prædicat Septentrionales, qui diſciplina horum inſtituti τὸ πάντων φοβερώτατον, mortem contemnunt, imo appetunt, ut quæ viam ad immortalitatem ſternat. Pomp. Mela c.2.l.3. 3 Et vos in præſidiis poſiti ad cohibendos Chaucos (quos Claudianus ad Stiliconem appellat Chaycos, *Friſios, Groningenſes, Bremenſes, & Luneburgenſes.*] evocati à Cæſare pet. Rom. deſeritis Rheni ripas, & Germaniam à Cæſ. patefactam ſequentibus Imp. 4 Cæſar, evocatis legionibus, & ſubſequi juſſis, Piſaurum, Fanum, Anconam cæteraſque Italiæ urbes præſidiis firmat. Cæſ.1.civ.bel. 5 Fugæ igitur, & converſiones omnibus in locis ſumma trepidatione fieri cœpta, &c. quum Cæſarem cum univerſis copiis adeſſe crederent. Appian.2. *Arma, cruor, cædes, incendia, totaque bella Ante oculos volitant, &c.* Petr. 6 *Fama malum, quo non aliud velocius ullum.* Æn.4.Virg. *Interea volucer motis conterrita pennis, Fama volat, ſummique petit juga celſa Palati.* Petron. 7 Sunt qui falſo divulgant, turmas Cæſaris vaſtare Umbriam, cujus oppidum eſt Mevania *Bevagna*, quam alluit Clitumnus armentis gratus. 8 Et qua Nar Umbriæ fl prope montes Spoletanos in Tybrim effunditur.

1 *Ipſum omnes aquilas, collataque ſigna ferentē*
Agmine non uno, denſiſque incedere caſtris.
Nec, qualem meminere, vident: majorque, feruſque
Mentibus occurrit, victoque immanior hoſte.
2 *Hunc inter Rhenum populos Alpeſq; jacentes,*
Finibus Arctois, patriaque à ſede revulſos
Pone ſequi, juſſamque feris à gentibus Urbem,
Romano 3 *ſpectante, rapi. ſic quiſque pavendo*
Dat vires famæ: nulloque auctore malorum
Quæ finxere, timent. nec ſolum vulgus inani
Percuſſum terrore pavet: ſed curia, & ipſi
Sedibus exiliere Patres, 4 *inviſaque belli*
Conſulibus fugiens mandat decreta Senatus.
5 *Tum quæ tanta petant; & quæ metuenda relinquant,*
Incerti, quo quemque fugæ tulit impetus, urgent
Præcipitem populum ſerieque hærentia longa
Agmina prorumpunt. 6 *credas aut tecta nefandas*
Corripuiſſe faces, aut jam quatiente ruina
Nutantes pendere domos, ſic turba per urbem
Præcipiti 7 *lymphata gradu, velut unica rebus*
Spes foret afflictis patrios excedere muros;

1 Imaginantur ſe videre eum ferociorem factum ipſis Gallis hoſtibus quos vicerit, *vel* ferociorem, atque elatiorem ob victos hoſtes. Tum milites ei multo eſſe, eoſque audaces, & ad maleficium inferendum paratos ferebant, quemadmodum fere in id genus negotiis omnia magis terribilia referri ſolent; hinc fuga tumultuaria &c. Dio. lib. 41. 2 Helvetios, cæteroſque Gallos, & Germanos ſequi Cæſarem. 3 Neque prohibente. *Pathetice.* vel, ſpectante, nec ſe patriæ direptione contaminante. 4 Senatus mandat Conſulibus, *Videant ne quid detrimenti Reſp. capiat; Cæſarem perſequantur, delectum habeant, exercitum conſcribant.* Hi urbe continuo excedunt, Capuamque ad Pomp. profecti, ſummam Imperii ei deferunt. 5 Fuit ea fuga omnino turbarum, ac tumultuum plena. Qui enim urbe exibant [ordinis ſenatorii equeſtriſque fere primarii homines] etſi videbantur ad bellum proficiſci, tamen revera ea patiebantur, quæ captis uſu veniunt. Dio. lib. 41. *Huic fuga per terras, illi magis unda probatur: Et patria eſt pontus jam tutior, &c. Quantum quiſque timet, tantum fugit.* Petron.

6 Uti fieri ſolet graſſante incendio, aut terræ motu tectis ruinam minante. 7 Mente alienata, furore autem correptos credebant veteres conſpexiſſe in fontibus Nympham aliquam, cujus iratæ ſpiritu agitarentur. vide quæ ad Senecæ Medeam, verſ. 386. cane rabido morſi horrent conſpectam lympham.

In-

Inconſulta ruit. 1 qualis cum turbidus auſter
Reppulit à Libycis immenſum Syrtibus æquor,
Fractaque veliferi ſonuerunt pondera mali.
Deſilit in fluctus deſerta puppe 2 magiſter,
Navitaque, & nondum ſparſa compage carinæ,
Naufragium ſibi quiſque facit: ſic urbe relicta
In bellum fugitur. nullum jam languidus ævo
Evaluit revocare parens, conjuxve maritum
Fletibus, aut patrii, dubiæ dum vota ſalutis
Conciperent, tenuere 3 Lares: 4 nec limine quiſquam
Hæſit, & extremo tunc forſitan urbis amatæ
Plenus abit viſu: ruit irrevocabile vulgus.
O faciles dare ſumma deos, eademque tueri
Difficiles! urbem populis, victiſque frequentem
Gentibus, & 5 generis, coeat ſi turba, capacem
Humani, facilem venturo Cæſare prædam
Ignavæ liquere manus. 6 cum preſſus ab hoſte
Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturna pericula vallo:
Et ſubitus rapti munimine ceſpitis agger
Præbet ſecuros intra tentoria ſomnos.
Tu tantum audito bellorum murmure Roma
Deſereris; nox una tuis non credita muris.
Danda tamen venia eſt tantorum danda pavorũ:
7 Pompeio fugiente timent. Tum ne qua futuri

1 Qualiter tempeſtate deprehenſi gubernator, nautæ, vectoreſque ſe in mare præcipitant deſerta navi necdum ſoluta: ſic, &c. de Syrtibus ſupra verſ. 367. Et hunc locum explicat Petronius: *Ac velut ex alio quum magno inhorruit Auſter, &c. Hic dat vela fugæ, Fortunæque omnia credit.*

2 Coſſ. nec conceptis votis, nec peractis de more ſacrificiis fugam corripuere. Plutarch. Cæſ. 3 Domeſtici dii cuſtodes domus, Lares nymphæ, & Mercurii filii. *Ille manu trepida natos tenet: illa penates Occultat gremio, deploratumque relinquit Limen.* Petr. 4 Nec quiſquam in diſceſſu ſubinde reſpexit, ſed tanquam videndi cupiditate expletus, neque amplius videre cupiens, abiit. 5 *Hyperbole.* 6 Romani in agro hoſtili ab hoſte preſſi, foſſa vallo, & aggere è ceſpitibus ſubito opere congeſtis ſe tuentur: jam vero urbem bene munitam, & ſuam ſub primum adventantis Cæſ. rumorem deſeruit. *Gaudet Roma fuga, debellatique Quirites Rumoris ſonitu mœrentia tecta relinquunt.* Petron. Arb. 7 *Emphatice.* Mag. illo Pompeio, gentium victore, civitatis ſuæ principe. *Quid tam parva queror? gemino cum Conſule Magnus: Ille tremor Ponti, &c. Proh pudor! Imperii deſerto nomine fugit: ut Fortuna levis Magni quoque terga videres.* Petron. Arb.

1 *Spes ſaltem trepidas mentes levet, addita fati*
Pejoris manifeſta fides: Superique minaces,
Prodigiis terras implerunt, æthera, pontum.
2 *Ignota obſcuræ viderunt ſidera noctes,*
3 *Ardentemque polum flammis,* 4 *cæloque volantes*
Obliquas per inane faces, 5 *crinemque timendi*
Sideris, & terris mutantem regna cometen.
6 *Fulgura fallaci micuerunt crebra ſereno:*
Et varias ignis denſo dedit aere formas.
Nunc 7 *jaculum longo, nunc ſparſo lumine* 8 *lampas*
Emicuit cælo: 9 *tacitum ſine nubibus ullis*
Fulmen, & 10 *Arctois rapiens de partibus ignẽ,*
Percuſſit 11 *Latiale caput: ſtellæque minores*
Per vacuum ſolitæ noctis decurrere tempus,
12 *In medium venere diem:* 13 *cornuque coacto*
Jam Phœbe toto fratrem cum redderet orbe,
Terrarum ſubita percuſſa expalluit umbra.

1 Poeta ne videatur hiſtoricis cedere, portenta etiam, & prodigia refert. Quod idem facit Appianus lib 2. de civ. bell. Monſtra, *inquit*, præterea, ac ſigna cœleſtia mentem plerumque territabant, Nam ſanguinem pluiſſe, deorum ſudaſſe ſimulachra, plurima è cœlo tacta fuiſſe templa: Mulam etiam peperiſſe memorant, multaque alia horrenda apparuiſſe, quæ Reip. interitum, mutationemque portenderent. Supplicationes igitur ut in communi conſternatione decretæ ſunt, &c. 2 Apparebant noctu ſtellæ non alias viſæ, aut obſervatæ. 3 Cælum ardere viſum, quod fit ſublatis in altiora ventis. 4 *Præcipites ſtellæ paſſimque volare videntur, Quum vaga per liquidum ſcintillant lumina mundum: Et tenues longis jaculantur crinibus ignes, &c.* Manil. 1. 5 Crinitam ſtellam, κομήτην· diri ominis, triſtia portendentem. *Nunquam ſpectatum impune cometam.* Claud. οὐδεὶς κομήτης ὅςις ἐ κακὸν φέρει. ſed de his adi Meteorologos, & Phyſicos. 6 E nube eliſa naturaliter; in ſereno non ſine prodigio. *Dieſpiter igni coruſco nubila dividens Plerumque per purum ſonantes Egit equos volucremque currum.* Hor. l. 1. od. 44. 7 ἀκοντίας. βολὶς ſubtilioribus commixtis conſtans, ſurſumque evolans. 8 λύχνος, candela, fumus rarus, & tenuis, in longum, & latum diſtenſus. 9 Sine tonitru, è nube rara, vel nulla. 10 Quod perraro fit, cum Notus dicatur fulminis fabricator. verum hoc, ut noter hoſtes ex Septentrione adventare. 11 Capitolium, vel Romam caput Latii, vel ædem Jovis Latialis in monte Albano. 12 Apparuere medio die. 13 Luna defecit, pleno jã orbe inſtar ſolis, & objectu terræ impedita, ne ſolum videret. *Parte alia plenos extinxit Cynthia vultus, & lucẽ ſceleri ſubduxit.* Pet.

1 *Ipſe*

1 Ipſe caput medio Titan cum ferret Olympo,
Condidit ardentes atra caligine currus,
Involvitque orbem tenebris, genteſque coegit
Deſperare diem: 2 qualem fugiente per ortus
Sole Thyeſteæ noctem duxere Mycenæ.
3 Ora ferox Siculæ laxavit Mulciber Ætnæ;
Nec tulit in cælum flammas, ſed vertice prono
Ignis in Heſperium cecidit latus. atra 4 Charybdis
Sanguineum fundo torſit mare: 5 flebile ſævi
Latravere canes. 6 Veſtali raptus ab ara
Ignis, & 7 oſtendens confectas flamma Latinas
Scinditur in partes, geminoque cacumine ſurgit.
8 Thebanos imitata rogos. tum cardine tellus
9 Subſedit, 10 veteremque jugis nutantibus Alpes
Diſcuſſere nivem. 11 Tethis majoribus undis
Heſperiam Calpen, ſummumque implevit Atlanta.
12 Indigetes fleviſſe deos, Urbiſque laborem

1 Sol jam meridionalis deliquium paſſus eſt interventu Lunæ, *Ore cruento Deformis Titan vultus caligine texit.* Petr.

2 Sicut olim in ortum reverſo ſole cœnam Atrei abominante. vide Senecæ Thyeſten, & quæ nos ad chorum ejus ultim.

3 Crateras, unde flammas, fumos, & interdum lapides ardentes eructat Ætna mons Siciliæ, aperuit, neque flammas ſurſum miſit ut ſolita eſt, ſed Italiam verſus inclinatas, quaſi mox civili bello arſuram. *Jamque Ætna voratur ignibus inſolitis.* Petr. 4 Siculum fretum, in quo Charybdis vorago ſanguinem ex imo eructavit.

5 Sylla ſaxum in freto Siculo, quam canibus marinis ſuccinctam inguina fingunt, propter undas cavernis ſcopuli alliſas, & latrare viſas, jam flebile quiddam ſonuit.

6 Ignis Veſtalis de quo ſupra verſ. 199. extinctus.

7 Flamma ſacrificii quod fiebat Jovi Latiali in monte Albano, conceptum nomine popul. Latini in feriis Latinis quotannis, l.5.v.400. in duas partes diviſa aſcendit, diviſionem, & diſcordiam portendens. 8 Rogi, in quem eundem Eteocles, & Polynices filii Oedipi apud Thebas mutuis conciſi vulneribus fuerunt conjecti, flamma in duas ſe partes diviſit, æterni odii teſtis. Stat.1.2.l.

9 Diducta in hiatum ſubſedit. 10 Terræ motu agitatis Alpibus excuſſæ nives. 11 Altius inundavit Oceanus occidentalis inter Calpen Hiſpaniæ terminum *Gibralter*, & Abylam extremum Mauritaniæ montem, pro quo videtur poeta poſuiſſe Atlanta minorem, ſcil. *Errif.* prope Herculis columnas. 12 Qui ex hominibus inter deos relati ſunt.

Teſtatos ſudore 1 *Lares*, 2 *delapſaque templis*
Dona ſuis, 3 *diraſque diem fœdaſſe volucres*
Accipimus; ſylviſque feras ſub nocte relictis
Audaces media poſuiſſe cubilia Roma.
4 *Tum pecudum faciles humana ad murmura linguæ,*
5 *Monſtroſiq; hominum partus numeroq; modoq;*
Membrorum, matremque ſuus conterruit infans:
Diraque per populum 6 *Cumanæ carmina vatis*
Vulgantur. tum, 7 *quos ſectis Bellona lacertis*
Sæva movet, cecinere deos: crinemque rotantes
Sanguinei populis ulularunt triſtia Galli.
8 *Compoſitis plenæ gemuerunt oſſibus urnæ.*
9 *Tum fragor armorum, magnæque per avia voces*
Auditæ nemorum: & 10 *venientes cominus umbræ.*
Quique colunt junctos extremis mœnibus agros,
Diffugiunt: 11 *ingens Urbem cingebat Erinnys,*
Excutiens pronam flagranti vertice pinum,
Stridenteſq; comas. 12 *Thebanam qualis Agaven*
Impulit, 13 *aut ſævi contorſit tela Lycurgi*
13 *Eumenis:* 14 *aut qualem juſſu Junonis iniquæ*
Horruit Alcides, viſo jam Dite, Megæram.

1 Deos domeſticos habitu peregrinantium formatos, & caninis pellibus amictos. 2 Donaria, anathemata diis ſuſpenſa ſponte decidiſſe. 3 Ominoſas, & noctis filias aves interdiu apparuiſſe. 4 Boves locutos, ut bello Pun. 2. & Maced. *Pecudeſque locutæ.* Virg. 1. Geor. 5 Habentes membra plura vel pauciora, diverſa, majora, &c. 6 Sibyllæ Cumanæ carmina. 7 Corybantes, & Galli numine Bellonæ, & Cybeles afflati, ſectis ſibi humeris, & lacertis, rotatoque capite ſaltantes vaticinabantur triſtia. vide quæ nos ad Senec. Med. 804. cervices lubricis intorquentes motibus, crineſque pendulos rotantes in circulum, &c. ancipiti ferro, quod gerebant, ſua quiſque brachia diſſecant. Apul. 8. Met. 8 Manes etiam placati gemuerunt è ſepulchris. 9 Sic Virgil. 1. Georg. *Armorum crepitus, &c.* & Ovid. 15. Met. *Arma ferunt, &c.* quos noſter videtur hic imitatus. 10 Conſpectæ prope umbræ, *Ecce inter tumulos, atque oſſa carentia buſtis Umbrarum facies diro ſtridore minatur.* Petron. 11 Furia per urbem viſa, vipereos concutere crines, & flagrantem obviis intendere facem. *Emergit late Ditis chorus horrida Erinnys. Et Bellona minax, facibuſque armata Megæra, Lethumque, &c.* Petron. Arb. 12 Qualis Agauen ſtimulavit in cædem filii ſui Penthei. 13 Aut Lycurgum regem Thraciæ; qui dum Bacchi odio vites exſcinderet, ſua ſibi crura præcidit. 14 Aut Herculem, qui ab inferis reverſus, immiſſa à Junone furia correptus uxorem ſuam, & liberos interfecit. Sen. Her. Fu.

1 Inſonuere tubæ, & quanto clamore cohortes
Miſcentur, tantum nox atra ſilentibus auris
Edidit: 2 & medio viſi conſurgere Campo
Triſtia Syllani recinere oracula manes:
3 Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolæ 4 fracto Marium fugere 4 ſepulchro,
Hæc propter placuit 5 Thuſcos de more vetuſto
Acciri vates, quorum qui maximus ævo
Aruns incoluit 6 desertæ mœnia 7 Lunæ,
8 Fulminis edoctus motus, venaſque calentes
Fibrarum, & monitus volitantis in aere pennæ,
9 Monſtra jubet primum, quæ 10 nullo ſemine diſcors
Protulerat natura, rapi, ſteriliſque nefandos
Ex utero fetus infauſtis urere flammis.
Mox jubet, & totam pavidis à civibus Urbem
11 Ambiri: & feſto purgantes mœnia luſtro,
Longa per extremos 12 pomœria cingere fines
13 Pontifices, ſacri quibus eſt permiſſa poteſtas.
14 Turba minor ritu ſequitur ſuccincta 15 Gabino,
16 Veſtalemque chorum ducit 17 vittata ſacerdos,

1 Noctu auditæ tubæ, & exercituũ concurſus clamoréſque. 2 Syllæ manes è ſepulchro in campo Martio horrenda ſuique temporis æmula prædixerunt. 3 Ruſticis viſus Marius emicans è ſepulchro. 4 *Signate*. Sylla enim reverſus victor Caji Marii reliquias ſitas apud Anienem fl. erutas diſſipari juſſerat. 5 Rerum divinarum, atque ſacrificiorum peritiſſimos. namque divinandi diſciplinam, atque ritus ad religionem ſpectantes, Thuſci à Græcis (hi autem à Chaldæis habuerant) percepta Romanis tradidere. 6 Incolis vacuæ, & raræ. 7 Primi Etruriæ oppidi, cum portu, à cujus ſinu, Lunæ curvaturam referente, nomen habere videtur. 8 Fulminum evocationes, aruſpicinam, avium garritus, & volatus callens, ſic Virg. de Heleno, *interpres divum, &c. Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.* Æneid. 3. 9 Aruns primum jubet prodigia procurari, monſtroſos partus cremari, urbem luſtrari. 10 H. Grotius legit *miſto ſemine*, propter τὸ *diſcors naturæ*, quamvis poſſit de mula intelligi *ſterili ex utero*. 11 Circuitione ſolenni, ac purgatione, Amburbio. 12 Spatium poſt, pone, vel proxime murum, quod neque habitari neque arari fas erat. 13 Præcedebant Pontifices, rerum quæ ad ſacra pertinent, doctores, conſulti, cuſtodes, dicti à ponte ſublicio, quem fieri & reſtitui ab ipſis oportebat.
14 Minores ſacerdotes. 15 Toga ſic in tergum rejecta, ut ejus lacinia revocata hominem cingeret. à Gabiis Volſcorum opp. mos ortus, cujus cives ad ſubitaneum bellum ita cincti profecti, redierunt victores. 16 Numero ſex. 17 Infulis ſeu vittis, teniis caput cincta antiſtes Veſtalium max.

1 Trojanam ſoli cui fas vidiſſe 1 Minervam:
Tum 2 qui fata deûm, ſecretaque carmina ſervant,
Et 3 lotam parvo revocant Almone Cybellem:
Et doctus volucres 4 Augur ſervare 5 ſiniſtras;
6 Septemvirque epulis feſtis, 7 Titiique ſodales:
Et 8 Salius læto portans ancilia collo:
Et 9 tollens apicem generoſo vertice 9 Flamen.
Dumque illi effuſam longis anfractibus urbem
Circumeunt, Aruns, 10 diſperſos fulminis ignes
Colligit, & terræ mæſto cum murmure condit,
Datque locis nomen ſacris, tunc admovet aris
11 Electa cervice marem. jam 12 fundere Bacchũ
Cœperat, 13 obliquoque 14 molas inducere cultro:
15 Impatienſque diu non grati victima ſacri,
Cornua ſuccincti premerent cum torva miniſtri,
Depoſito victum præbebat poplite collum.
Nec cruor emicuit ſolitus: ſed vulnere largo
Diffuſum rutilo nigrum pro ſanguine 16 virus.

1 Palladium ab Ænea è Troja in Italiam advectum. 2 Quindecim viri, quibus Sibyllinos libros cuſtodiendi inſpiciendique poteſtas. 3 Qui ut Galli Cibeles ſacerdotes matrem deum Peſſinuntiam in Almone fl. quotannis lavabant. Ovid.4.Faſt. 4 Augures 9. 5 Auſpicatas, quia quæ à diis miſſa ſunt dextra, nobis ſunt ſiniſtra, *vel* quia Romanis, quibus in auſpiciis captandis pars antiqua erat Meridies, Oriens, melior cœli pars fuit ſiniſtra. 6 Septemviri Epulones, quibus ludorum epulare ſacrificium curæ erat. 7 Apollinis ſacrif. à tutiis avibus, quas obſervare ſoliti ſunt, dicti aliis, à Tito Tatio, Tacit.1. Annal. 8 Salii 12 Martis ſacerdotes, ancilla, hoc eſt, ſcuta (è quibus unum è cœlo cecidiſſe fertur regnante Numa, imperio fatale) geſtantes, ſaltanteſque. 9 Flamines præcipue tres. Dialis, Martialis, Quirinalis, quaſi Filamines dicti, quod licio in capite velati erant ſemper, ac caput cinctum habebant filo. Var.l.4. de LL. à Pileo, Plut. à flama, ſacra ea eſt infula, Dion.2. à flammeo, velamento capitis- Joſeph. Scal. in Varr. à virga lanata. 10 Diſperſos ignes, & fulgetra in unum redigit, tacita cum prece terræ condit, & locum appellat Bidental. vide quæ nos ad Perſii Sat.2. v.27. Ex cœli regionibus inquit H. Grotius. Cic. *Cœli fulgura regionibus ratis temperanto.* 11 Taurum egregium & eximium 12 Fronti victimæ inter cornua ſpargere vinum. 13 Tranſverſo, vel ſuppoſito. vide Thyeſt. Sen. v.692. 14 Salſas fruges, hordeum ſale miſtum, quo frons victimæ, focus & cultri aſpergebantur. 15 Si hoſtia aris admota refugeret, reluctaretur, mugitum icta daret, aut non placide caderet, ingratum cenſebatur ſacrificium. 16 Tetra, & virulenta ſanies.

Pal-

Palluit attonitus ſacris 1 *feralibus Aruns:*
Atque iram Superum raptis quæſivit in 2 *extis.*
3 *Terruit ipſe color vatem:* 4 *nam pallida tetris*
Viſcera tincta notis, gelidoque infecta cruore
Plurimus aſperſo variabat ſanguine livor.
Cernit tabe jecur madidum: venaſque minaces
Hoſtili de parte videt, pulmonis anheli
Fibra latet, parvuſque ſecat vitalia limes.
Cor jacet: & ſaniem per hiantes viſcera rimas
Emittunt; produntque ſuas omenta latebras.
Quodque (nefas) nullis impune apparuit extis,
Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem
Alterius capitis, pars ægra & marcida pendet:
Pars micat, & celeri venas movet improba pulſu.
His ubi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat: Vix fas ſuperi quæcunque 5 *monetis*
Prodere me populis: 6 *neque enim tibi ſumme litavi*
Juppiter hoc ſacrum: * *cæſique in viſcera tauri*

1 Funeſtis, exitialibus, *feram* enim antiqui mortem dixerunt. 2 Exta ſunt, quæ ex viſceribus ſacrificantur diis, vide quæ nos ad Sen. Thye. v. 763. quę eadem, & *viſcera* dici videntur, Oedip. Sen. v. 332. & 354. 3 Vidit enim exta maculoſa, gelida, livida, tabida putria. 4 Aruſpices imaginatione dividebant jecur in duas partes, *familiarem*, & *hoſtilem*, deinde ex utriuſque partis habitu, plenitudine, colore, &c. conjiciebant quid nobis, quid hoſti eſſet eventurum. Cic. 2. de divin. *Quæ pars inimici, quæ pars familiaris eſſet. Fiſſum familiare, & vitale tractant.* Apparet duplex fiſſum fuiſſe: unum *familiare*, ut opinor, in jecore: alterum *vitale* in aliis extis, ut pulmone: de quo Lucanus, *Parvuſque ſecat vitalia limes*, Fiſſum etiam unum erat noſtrum, alterum hoſtium, eratque, ut conjicio, linea quædam & limes, qui fibras in extis, ut jecore medio, bipartito ſecabat, & dirimebat. Erat & duplex in jecore caput, unum noſtrum, alterum adverſariorum, Lucan. *Ecce videt cap.* Hæc Turnebus lib. 9. Adverſ. cap. 18. & l. 11. c. 27. Hic autem ab hoſtili parte (Cæſ. ſcilicet) læta omnia; à familiari (Romæ ſcilicet Pompejique) infauſta conjicit. 5 Al. *movetis*. 6 Video me non litaſſe, id eſt non placaſſe Jovem hac hoſtia ingrata, cujus extis dii iras ſuas oſtenderunt, vel piaculari, quæ erratum eſt, forte quod Jovi tantum immolari negant. vide quæ ad Senec. Medeam v. 61. & Herc. Fu. v. 299. * Omnia vero apparuere triſtia, ac ſi diis inferis litaſſem. Virg. 6. Æneid. *Tum Stygio regi, &c.*

Inferni venere Dei, non fanda timemus:
Sed venient majora metu. Dii viſa ſecundent,
1 *Et fibris ſit nulla fides,* 2 *ſed conditor artis*
*Finxerit iſta Tages, flexu ſic * omnia Tuſcus*
Involvens, multaque tegens ambage canebat.
At 3 *Figulus, cui cura* 4 *deos, ſecretaque cęli*
Noſſe fuit, 5 *quem non ſtellarum Ægyptia Memphis*
Æquaret viſu numeriſque moventibus aſtra,
6 *Aut hic errat (ait) nulla cum lege per ævum*
Mundus, & incerto diſcurrunt ſidera motu:
Aut, 7 *ſi fata movent, orbi, generique paratur*
Humano matura lues. 8 *terræne dehiſcent?*
Subſidentque urbes? 9 *an tollet fervidus aer*
Temperiem? 10 *ſegetes tellus infida negabit?*
11 *Omnis an infuſis miſcebitur unda venenis?*
Quod cladis genus, ô Superi? qua peſte paratis
Sævitiam? 11 *extremi multorum tempus in unũ*
Convenere dies. 12 *ſummo ſi frigida cœlo*
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes;
Deucalioneos fudiſſet Aquarius imbres,
Totaque diffuſo latuiſſet in æquore tellus.
13 *Si ſævum radiis* 14 *Nemeeum Phœbe Leonem*

1 Et fallat aruſpicinæ ars. 2 Neque fides habeatur Tagi artis hujus inventori. hunc autem è ſulco in agro Tarquinienſi natum puerili ſpecie docuiſſe Etruſcos aruſpicinam, refert Cic. 2. de divin. & Ovid. 15. Met. Al. *omnia.* 3 Nigidii Figuli Pythagorici ſummi aſtrologi meminit Cicer. A. Gellius ſæpius, & Euſeb. 4 Stellas, quæ nonnullis dii, *vel* deorum mentem ex ſtellis. 5 Qui ſiderum obſervationis judiciique ex iis peritia præibat Ægyptios aſtrologos, eſt autem Memphis nobiliſſima Ægypti civitas, *Cairo.* 6 Si cœlum hoc volvatur certa lege, & providentia divina, neque fortuito, & caſu (ut volunt ſtulti) erret, ſi efficacia, & influxu ſuo ſuperiora illa, & cœleſtia corpora agant in hæc inferiora: magna certe inſtat terrarum orbi, incoliſque clades. At quænam illa? 7 Terræne hiatus? 8 An peſtis ex aeris corrupti intemperie? 9 Utrum fames è terræ ſterilitate? 10 An ex aqua veneno infecta, & corrupta luès? 11 Exitiales è multis aſpectus conſpiravere in hoc unum tempus, ut ſit deterrimum. 12 Si Saturnus obtineret in ſummo cœlo, ideſt medio Aquarium, qui una eſt è ſedibus Saturni; diluvium timeretur, quale fuit tempore Deucalionis. *Quod tamen Olympiodorus fieri poſſe negat niſi magni anni hyeme ubi omnes planetæ conjuncti ſunt in hyberno ſigno, piſcibus aut Aquario.* 13 Si ſol deprehenſus eſſet in Leone, ut propria ſede: periculũ eſſet, ne conflagraret mundus. *Neq; hoc fit niſi magni anni æſtate.* Turn. l. 21. c. 18. 14 Leonẽ ab Hercule in Nemea ſylva interfectũ, & in ſtellas relatũ.

Nunc

Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Succenſuſque ſuis flagraſſet curribus æther:
1 Hi ceſſant ignes. 2 tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda, chelaſque peruris,
Quid tantum Gradive paras? nam 3 mitis in alto
Jupiter occaſu premitur, 4 Veneriſque ſalubre
Sidus hebet, 5 motuque celer Cyllenius hæret,
Et 6 cœlum Mars ſolus habet. cur ſigna meatus
Deſeruere ſuos, mundoque obſcura feruntur:
Enſiferi 7 nimium fulget latus Orionis?
Imminet armorum rabies: 8 ferrique poteſtas
Confundet jus omne manu: ſcelerique nefando
Nomen erit virtus: 9 multoſque exibit in annos
Hic furor. 10 & Superos quid prodeſt poſcere finem?
Cum domino, pax iſta venit. duc Roma malorum
Continuam ſeriem: clademque in tempora multa
Extrahe, civili tantum jam libera bello.
Terruerant ſatis hæc pavidam præſagia plebē.
Sed majora premunt. 11 nam qualis vertice Pindi
Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo:
Talis, & attonitam rapitur matrona per urbem,
Vocibus his prodens urgentem pectora Phœbum.
Quo feror ô 12 Pæan? qua me ſuper æthera raptam
Conſtituis terra? 13 video 14 Pangæa nivoſis

1 Verum, hi planetæ non ita deprehenduntur. 2 Sed tu ô Mars, in Scorpio, cujus chelæ in Libram extenduntur, dominate, quæ bella paras? 3 Benigna Jovis ſtella in caſu, ſeu dejectione ſua premitur. 4 Salutaris ſtella Veneris languet iners, retunditur. 5 Mercurius alibi celer, hic hæret hebetque. 6 Mars ſolus dominus annis, in 10. regione, ſummum cœlum tenens in Scorp. cæteris planetis deſtitutis propria ſua ſede, & hebentibus, prævalebit producetque ſuos effectus, bella nefaria. 7 Stella primæ magnitudinis in dextro humero, tres ſecundæ magn. in balteo Orionis, &c. nimio fulgore portendent belli ardorem. 8 Supra v. 2. hujus libri.
9 Duravit quinque pene annos bellum civile.
10 Neque fas eſt, neque è Rep. votis expoſcere finem hujus belli, qui non datur ſine oppreſſione libertatis. extendatur itaque hoc bellum utcunque miſerum; ut vel ſic fruamur libertate. 11 Nam matrona, non levius quam ſolent Threiſſæ mulieres furore Thebani Bacchi correptæ per montes Theſſaliæ ferri, Phœbi afflatu agitata, ſic vaticinata eſt. 12 Apollo ἀπὸ τ̃ παίειν, vel παύειν τὰς ἀνίας, vel ab acclamatione Latonæ cæſo Pythone ἴε παῖ. 13 Ita Dis apud Petron. *Cerno equidem gemina jam ſtratos morte Philippos, Theſſaliæque rogos, & funera gentis Iberæ, &c.* 14 Juga montē Thraciç; &c.

Cana jugis, 1 *latoſque Æmi ſub rupe Philippos?*
Quis furor hic, ò Phœbe, doce: quæ tela, manuſque
Romanæ miſcent acies, bellumque ſine 2 *hoſte eſt?*
Quà diverſa feror? 3 *primos me ducis in ortus*,
4 *Qua mare Lagei mutatur gurgite Nili.*
5 *Hunc ego, fluminea deformis truncus arena*
Qui jacet, agnoſco: dubiam ſuper æquora 6 *Syrtim*
7 *Arentemque feror* 7 *Libyen, quo triſtis Erinnys*
Tranſtulit Emathias acies. 8 *nunc deſuper Alpis*
Nubiferæ colles, atque aeriam Pyrenen
Arripimur. 9 *patriæ ſedes remeamus in urbis:*
10 *Impiaque in medio peraguntur bella ſenatu.*
11 *Conſurgunt patres iterum*, 12 *totumque per orbem*
Rurſus eo. nova da mihi cernere litora ponti,
Telluremque novam: vidi jam Phœbe Philippos,
Hæc ait: & 13 *laſſo jacuit defecta furore.*

1 Philippos civitatem ad radicem Æmi montis Thraciæ. *Ubi videtur noſter innuere, pugnatum eſſe inter Pompeium & Cæſarem, quod & à pleriſque aliis auctoribus factum eſt*, à Virg. 1. Geor. *Romanas acies iterum videre Philippi.* Ov. 15. Met. *Pharſalia ſentiet illum, Æmathiique iterum madeſcent cæde Philippi.* & Floro l. 4. c. 2. *Et Philippicis campis, urbis, imperii, generis humani fata cõmiſſa ſunt*, Locutis interim de pugna Pharſalica inter Pomp. & Cęſ. at malè confũduntur Philippi, & Pharſalia, longe inter ſe diſſita. Apud Pharſalũ quidẽ in Theſſalia victus eſt Pomp. à Cæſ. Apud Philippos in Thracia devicti Brutus, & Caſſius poſtea ab Antonio, & Octavio. 2 Externo, *Hoſtis* apud majores noſtros dicebatur, quem nunc *peregrinum* dicimus. Cic. 1. Offic. 3 *Ægyptum* innuit, quo fugientem poſt Pharſalicam pugnam Pompeium Cæſar ſecuturus erat. 4 Qua ſeptem oſtiis in mare lapſus colorem ejus & ſaporem mutat Nilus fluvius Ægypti quondam regnatæ Ptolomæo Lani F. l. 8. verſ. 691. 5 Pompeium, ab Achilla juſſu Ptolomæi obtruncandum. 6 Supra v. 367. 7 In Africam, quo ſe recipient, qui pugnæ Pharſalicæ ſuperfuerint. 8 Expeditionem Cęſaris per montes Pyrenæos in Hiſpaniam deſignat, expugnaturi Petrejum, & Afranium, mox Pompeii filios ad Mundam. 9 Cæſar Romam reverſus Remp. conſtituit. 10 Interficietur Cæſar in ſenatu. 11 Octavius, & Antonius ulturi Cæſaris percuſſores Brutum, Caſſium, &c. 12 Athenas, Armeniam, Parthiam, Ægyptum quo ſe devictis ad Philippos Caſſio, & Bruto, conferet Antonius, & ipſe mox ab Octavio ſuperandus navali pugna ad Actium. 13 *Ceſſit furor, & rabida ora quierunt.* Virg. 6. Æn.

LIBER II.

1 *JAmque 2 iræ patuere deûm, manifeſtaque belli*
Signa dedit mundus: legeſque, & fœdera rerum,
Præſcia monſtrifero vertit natura tumultu,
Indixitque nefas. cur hanc tibi rector Olympi
Sollicitis viſum mortalibus addere curam,
Noſcant venturas ut dira per omnia clades?
3 *Sive parens rerum cum primum informia regna,*
Materiamque rudem flamma cedente recepit,
Fixit in æternum cauſas qua cuncta coercet,
Se quoque lege tenens, & ſecula juſſa ferentem
Fatorum immoto diviſit limite mundum:
Sive nihil 4 poſitū eſt, ſed 5 fors incerta vagatur,
Fertque, refertque vices, & habent mortalia caſum:
Sit ſubitum quodcunque paras; ſit cæca futuri
Mens hominum fati: liceat ſperare timenti.
6 Ergo ubi concipiunt quantis ſit cladibus 7 Urbi
Conſtatura fides Superum, ferale per urbem
Juſtitium: 8 latuit plebejo tectus amictu

1 Monſtra primum, ac prodigia ſolicitudinem, & curam ſciendi quid hæc portenderent, injecerant: bella mox ex aruſpicis, aſtrologi, Phœbadis vaticiniis prædicta timorē, & conſternationem incuſſerant. Jovem itaque precatur poeta, ne liceat ſortes futuras, vel è portentis deorum, vel è præſagiis hominum præſcire, fierique ex animo miſeros priuſquam è fato fiant.

2 *Continuo clades hominum venturaque damna Auſpiciis patuere deum, &c.* Petr. 3 Sive (ex ſententia Stoicorum) omnia regantur fatali neceſſitate, & legibus, quas ab orbe condito poſuit Deus, quas ſemel juſſit, quibus ſemper paret; ſive, ut volunt Epicurei, temere omnia, & caſibus eveniant: ſit *Neſcia mens hominum fati, ſortiſque futuræ.* Statius Theb. 3. *ſuperæ ſeu conditor aulæ, &c.* Cic. Div. præſcientia malorum cui provideri, & caveri non poteſt, inutilis eſt, &c. vide & diſſertationem Favorini apud A. Gellium. l. 14. c. 1. Senec. paſſim & Boetium. 4 Fato decretum. 5 Al. *ſors*. 6 Poſtquam igitur ex oſtentis, & vaticiniis innotuit quantas clades allatura eſſet prodigiorum certitudo: indicta eſt juris dicundi ſtatio, ſeu intermiſſio, quod non niſi in publica calamitate, luctu, aut neceſſitate fiebat. 7 Al. *Orbi*. 8 Magiſtratus omnes ſumpſerunt plebejos habitus neq; à vulgo diſcernebātur veſte ipſi Conſules exuebant purpurā.

Omnis

Omnis honos: nullos comitata eſt purpura faſces:
Tum queſtus tenuere ſuos. magnuſque per omnes
Erravit ſine voce dolor. 1 *ſic funere primo*
Attonitæ tacuere domus, cum corpora nondum
Conclamata jacent, nec mater crine ſoluto
2 *Exigit ad ſævos famulorum brachia planctus:*
3 *Sed cum membra premit fugiente rigentia vita,*
Vultuſque exanimes, oculoſque in morte 4 *jacentes;*
5 *Nec dum eſt ille dolor, ſed jam metus: incubat amens,*
Miraturque malum: 6 *Cultus matrona priores*
Depoſuit: mæſtæque tenent delubra catervæ.
Hæ lacrymis ſparſere deos, hæ pectora duro
Afflixere ſolo: laceraſque in limine ſacro
Attonitæ fudere comas: votiſque vocari
Aſſuetas crebris feriunt ululatibus aures.
7 *Nec cunctæ ſummi templo jacuere Tonantis:*
7 *Diviſere deos:* 8 *& nullis defuit aris*
Invidiam factura parens. quarum una madentes
Sciſſa genas, planctu liventes atra lacertos,
Nunc, ait, ô miſeræ contundite pectora matres,
Nunc laniate comas, neve hunc differte dolorem,
Et ſummis ſervate malis; 9 *nunc flere poteſtas,*
Dum pendet fortuna ducum: cum vicerit alter,
Gaudendum eſt, his ſe ſtimulis dolor ipſe laceſſit.

1 Quali dolore ſilent, ſtupentque qui animam jam exhalanti adſtant, ubi vero expiravit, conclamabant, & nomine ter vocatum jubebant æternum valere: *Salve mi maxime Palla Æternumque vale.* Virg. 1. Æneid.

2 Tanquam præfica modum luctus, & planctus ſigna dat. vide quæ ad Senec. Troad. verſ. 83. 3 Cum vero mater in extremo quaſi amplexu premit membra rig. 4 Al. *minaces.* 5 Micyllus ſuſpicatur hęc eſſe tranſpoſita; legendumque: *Nec dum eſt ille metus, ſed jam dolor*, quaſi dicat, omni jam vitæ ſpe deplorata metum in dolorem abiiſſe. 6 Sic jam matres veſtis mutatione, planctu, ſparſo crine, luctu, ſupplicatione dolorem veluti in publica calamitate teſtantur. 7 Sed aliæ alia deorum templa petebant. 8 Diis, qui non exaudirent ſupplices, Invidiam alicui facit qui ejus ſævitiam in odium adducit. *Ante ipſas, quo mors foret invidioſior, aras.* Ovid. Metamorph. 7. vel, Ne invidiam, & indignationem diis inter ſe moveret omnes frequentavit aras, nullis defuit. Copulativa ſcil. pro disjunctiva poſita, ut ſupra monui lib 1. verſ. 252. quandoque pro negativa præcedente negatione, quod noſtro uſitatum, infra verſ. 235 lib. 5. verſ. 52. 9 Licet indulgere lacrymis, & dolorem luctu fateri quamdiu neuter vicerit, at cum alter vicerit, vel ex animo, vel ſimulate gaudendum eſt.

Nec

Nec non bella, viri, 1 diverſaq; caſtra petentes
Effundunt juſtas in numina ſæva querelas:
2 O miſeræ ſortis, quod non in Punica nati
Tempora Cannarum fuimus, Trebiæq; juventus.
Non pacem petimus Superi: date gentibus iras:
Nunc urbes 3 excite feras: conjuret in arma
Mundus: 4 Achæmeniis decurrant Medica Suſis
Agmina: 5 Maſſagetas Scythicus nõ alliget Iſter.
Fundat ab extremo 6 flavos Aquilone 6 Suevos
7 Albis, & 8 indomitum Rheni caput: omnibus hoſtes
Reddite nos populis: civile avertite bellum:
Hinc 9 Dacus premat, inde 9 Getes: 10 occurrat Iberis
Alter: ad Eoas hic vertat ſigna pharetras.
11 Nulla vacet tibi Roma manus. 12 vel perdere nomen
Si placet Heſperium Superi, collapſus in ignes
Plurimus ad terram per fulmina decidat æther.
Sæve parens utraſque ſimul parteſque duceſque,
13 Dum nondum meruere, feri. tantone novorum
Proventu ſcelerũ quærunt, uter imperet 14 Urbi?
15 Vix tanti fuerat civilia bella 16 moveri,
Ut neuter. Tales pietas 17 peritura querelas

1 Alterutra, alii Pompeiana, alii Cæſariana. 2 O felices illos, quibus contigere hoſtes externi, utcunque crudeles, & quibus natis tempore Punicorũ bellorũ contigit oppetere, vel clade Cannenſi, in qua periit P. Æmilius Coſ. cum 44000 Rom. vel ad Trebiam fl. ubi L. Sempronius Coſ. magna clade ab Annibale victus fuit. miſeros heu nos, qui in hæc civilis belli tempora incidimus. 3 Adverſus nos. 4 Contra nos veniant Parthi è Suſis civitate Perſidis, l. 8. v. 224. Perſæ autem, & Medi confuſe ponuntur pro Parthis, gravibus Rom. nominis hoſtibus, apud quos Craſſus cum filio, & exercitu nuper perierant. 5 Neque Iſter prohibeat Scythas, & Sauromatas quominus in nos irruant. Ad Maſſagetas vero non pervenit Iſter neque è Scythia fluit. 6 Bavaros, Polonos, Pomeranos, quibus cæſaries flava.
7 *Elbe*, Germaniæ fl. è montibus Bohemiæ ortus.
8 Rhenus duos habet fontes inter Rhætos, quo Auguſtus coercuit, non domuit. Sueton. 9 Sarmatiæ Europeæ popul. *VValachi, Moldavi, Tranſylvani.* 10 Occupentur Pompeius, & Cæſar externis bellis, alter in Hiſpanos, alter ducat legiones in Parthos pharetratos. 11 Omnes gentes Romam undiq; hoſtili animo petant. 12 Si vobis ò Superi decretum ſit funditus perdere Rom. nomen, veſtra manu pereat, fulmine cœlitus in terras miſſo.
13 Antequam civili polluantur ſanguine. 14 Al. *Orbi.*
15 Civile bellum non erat movendum, ut neuter imperaret, id eſt pro ipſa etiã libertate tuenda. 16 Al. *movere.*
17 Nil profutura.

Ege-

1 Egerit : 2 at miſeros angit ſua cura parentes,
Oderuntque gravis vivacia fata ſenectæ,
Servatoſque iterum bellis civilibus annos.
3 Atque aliquis magno quærens exempla timori,
Non alios, inquit, motus tunc fata parabant,
4 Cum poſt Teutonicos victos, Libycoſq; triumphos
5 Exul limoſa Marius caput abdidit ulva.
Stagna 6 avidi texere ſoli, 7 laxæque paludes
8 Depoſitum, Fortuna, tuum: mox vincula ferri
Exedere ſenem, longuſque in carcere pædor,
9 Conſul, & everſa felix moriturus in urbe
10 Pœnas ante dabat ſcelerum. 11 mors ipſa
refugit

1 Effundit, ab *egero, ris*. 2 Senes de legibus fatorum queſtos, & nimio de ſtamine, quod hæc in tẽpora durent, quod facinus admiſerint dignũ tã longo ævo. Juv. 10. ſat. 3 Atq; aliquis ſenũ expreſſurus præſentẽ calamitatẽ, repetit civilis inter Marium, & Syllam belli faciem, cui hanc confert. Audi Dion. l. 41. Jam cum iras cupiditateſque eorum qui Rom. petebant, ſecum expenderent, memoriaque repeterent mala ſuperiorum temporum, quæ partim ipſi ſenſerant, partim ex aliis audierant, cogitantes quæ, & quanta Marius, ac Sylla edidiſſent facinora, nihil de Cæſare moderati ſibi pollicebantur: ſed longe plura atque atrociora metuebant, quod ejus milites majori ex parte barbari erant. 4 Poſtquam triumphaſſet de Jugurtha ſubacta Numidia, & poſtea de Cimbris & Teutonibus, ſupra l. 1. v. 254. 5 C. Marius invidens Cor. Syllæ gloriam traditi à Baccho Jugurthæ; & ambitione ardens, delatam Syllæ contra Mitridatem expeditionem, & imperium abrogare per Sulpitium trib. pleb. conatus, Syllam, qui adhuc in Campania ſocialis belli reliquias perſequebatur, irritavit. Hic itaque exercitu Romam ducto, Urbem ingreſſus, devictos adverſarios ex S. C. hoſtes judicatos urbe expulit. Elapſos fuga Marius, in Minturnenſium paludibus, demerſus calamis, & paluſtribus herbis tectus delituit. hinc emergens equitum ſtrepitu territus, ab iis quos Geminianus miſerat deprehenſus, Minturnas in cuſtodiam, ut publice necaretur, abreptus eſt. 6 Bibuli. 7 Quæ Marium demerſum admitterent. 8 Reſervatum ad ſeptimum Conſulatum. 9 Coſ. ſeptimum futurus, & victor ultorque hoſtium moriturus in urbe. 10 Tulit jam pœnas eorum ſcelerum, quæ perpetraturus erat poſtmodo Romam reverſus. 11 Carnifex Minturnenſium, Cimber ceu Gallus, ingreſſus carcerem tenebricoſum percuſſurus Marium, vidit ignem ex oculis Marii emicantem audiitque vocem: *Tune homo Marium interficere audes?* Territus fugit Cimber, & Minturnenſes miſeratione, & reverentia viri quondam vindicis Italiæ ducti Marium dimiſere,

Sæ-

Sæpe virum, fruſtraque 1 hoſti eſt conceſſa poteſtas
2 Sanguinis inviſi. primo qui cædis in ictu
Diriguit, ferrumque manu torpente remiſit;
Viderat immenſam tenebroſo in carcere lucem,
Terribileſque 3 deos ſcelerum: 4 Mariumque futurum:
Audieratque pavens: Non hæc contingere fas eſt
Colla tibi: debet multas hic 5 legibus ævi,
Ante ſuam mortes: 6 vanum depone furorem.
Si libet ulciſci deletæ funera gentis,
7 Hunc Cimbri ſervate ſenem. 8 non ille favore
Numinis, ingenti Superum protectus ab ira,
Vir ferus, & Romam cupienti perdere fato
Sufficiens. 9 idem pelago delatus iniquo
10 Hoſtilem in terram, vacuiſq; mapalibus actus,
11 Nuda triumphati jacuit per regna Jugurthæ,
Ex Pœnos preſſit cineres, 12 ſolatia fati
Carthago, Mariuſque tulit: pariterq; iacentes
Ignovere deis. 13 Libycas 14 ibi colligit iras,

1 Cimbro, olim è numero hoſtium à Mario devictorũ. 2 Mari, quem victorem oderat. 3 Furias θεὰς ποινίμας. Dii autem utriuſque ſunt generis. 4 *Emphatice*. futurum ſcilicet crudelem ultorem. 5 Morti. 6 Cupiditatem mei interimendi. 7 Me ſæviturum in Romanos, & inferias ex illis relaturum, civibus tuis ab iis cæſis. 8 Non illum ſervabant dii quod Mario faverent; ſed quod Romæ iraſcerentur, hoc effero viro uſuri pro ſuo flagello. 9 Marius à Minturnenſibus dimiſſus, iter mare verſus per devia corripuit, ſe in ſcapham conjecit, inſurgente tempeſtate gubernaculo fracto delatus eſt ad inſulam Meningen, ubi receptis quibuſdam ſociis, auditoque filium ſuum cum Cethego ſalvos in Africam evaſiſſe ad Hiemſalem, & ipſe ad agrum Carthaginenſem trajecit, ibi interdictus à Sextili prætoris lictore, ne in Africa pedem poneret: *Renuntia*, inquit Marius, *prætori, vidiſſe te C. Marium exulem in ruderibus Carthaginis ſedentem, haud male fortunam ejus urbis, & ſuarum rerum mutationem in exemplum ei proponens*. Plutarchus. *Et Cimbrum in Mario, Mariumque in carcere victum. Quod Conſul totiens, exulque, ex exule Conſul: Et jacuit Libycis compar jactura ruinis, &c.* Manil 4. 10 Cui interdicebatur à Prætore, hoſtis declaratus, *vel*, Mario infeſtam, qui eam ſubegerat. 11 *Hypallage*, ipſe nudus, *vel* deſolata, incolis vacua, aut rara. 12 Carthagini ſolatio erat Marius huc miſeriarum adactus: Mario, homulo, tantæ urbis excidium, & ruina. 13 Efferas immanes quale: ſolent eſſe barbarorum. 14 *Marius clade major, ſi quidem carcer, catenæ, fuga, exilium horrificaverant dignitatem*. Florus lib. 3. cap. 2.

Ut

1 *Ut primum fortuna redit: ſervilia ſolvit*
Agmina: 2 *conflato ſævas ergaſtula ferro*
Exeruere manus: 3 *nulli geſtanda dabantur*
Signa ducis, niſi qui ſcelerum jam fecerat uſum,
Attuleratque in caſtra nefas, proh fata! quis ille
Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia victor
Corripuit? quantoque gradu mors ſæva cucurrit?
4 *Nobilitas cum plebe perit: lateque vagatur*
Enſis: & à nullo revocatum eſt pectore ferrum.
5 *Stat cruor in templis: multaque rubentia cæde*
Lubrica ſaxa madent nulli ſua profuit ætas.
6 *Non ſenis extremum piguit vergentibus annis*
Præcipitaſſe diem: nec primo in limine vitæ
Infantis miſeri naſcentia rumpere fata.
Crimine quo parvi cædem potuere mereri?
Sed ſatis eſt jam 7 *poſſe mori. trahit ipſe furoris*
Impetus &, viſum eſt 8 *lenti, quæſiſſe nocentē.*
9 *In numerum Pars magna perit: rapuitque cruentus*
Victor ab ignota vultus cervice reciſos,
Dum vacua pudet ire manu. 10 *ſpes una ſalutis*
Oſcula pollutæ fixiſſe trementia dextræ:
Mille licet gladii mortis nova ſigna ſequantur,

1 Cum C. Cinna Coſ. ad popul, referret de revocandis quos Senatus, ita volente Sylla, hoſtes judicaverat, & de adſcribendo novorum civium x tribus veteribus xxxv, à diſſidentibus Coſſ. in media urbe diſceptatum eſt. Cinna Urbe pulſus à Cn. Octavio collega, ſolicitat urbes Italicas, vires undique contrahit ſervis etiam ad libertatem vocatis, reverſum Marium ſibi jungit, quadruplici agmine urbem intrant Cinna, Marius, Carbo, Sertorius, in adverſarios deſæviunt. 2 Manicis, & catenis ſoluti ſervi modo ergaſtuli clauſi, capeſſunt arma. 3 Nemo apud Marium in honore aliquo erat, nemo ſignifer, niſi qui ſcelere inſignis eſſet, veniſſet nefarius in militiam. 4 Lege Appianum de hac relat. de civili bell. Florum l. 3. c. 21. Plutarchum Mar. 5 Neque iis parcebatur qui ad templa, & aras confugerant. 6 Etiam ſenibus alterum jam pedem in Charontis cymba habentibus, mortem accelerabant. 7 Accepiſſe animam quam amittant. 8 Ignavi. 9 Promiſcue tam innocentes, quam nocentes, ignoti pariter ac noti cadunt augendo duntaxat numero.

10 Dederat quippe hoc ſuis ſignum ut interficerent, quoſcunque ille non reſalutaſſet, quibus ſalutantibus nihil reſponderet, aut quibus manum oſculandam non porrexiſſet, *Signum pacis erat dextram tetigiſſe tyranni.*

1 De-

1 *Degener ò populus, vix ſecula longa decorum*
Sic meruiſſe viris, nedum breve dedecus ævi,
Et vitam, dum Sylla redit. Cui funera vulgi
Flore vacet? 2 vix te ſparſum per viſcera Bæbi
Innumeras inter carpentis membra 3 coronæ
4 *Diſceſſiſſe manus: aut te, 5 præſage malorum*
6 *Antoni, cujus laceris pendentia canis*
Ora ferens miles feſtæ rorantia menſæ
Impoſuit, truncos laceravit 7 Fimbria 8 Craſſos.
Sæva 9 Tribunitio maduerunt robora tabo.
10 *Te quoque neglectum violatæ Scævola dextræ*
Ante ipſum penetrale deæ, ſemperque calentes
Mactavère focos: parvum ſed feſſa ſenectus
Sanguinis effudit jugulo, flammiſque 11 pepercit.
12 *Septimus hæc ſequitur, repetitis faſcibus, annus;*
13 *Ille fuit vitæ Mario modus, omnia paſſo,*
Quę pejor fortuna poteſt, atque omnibus uſo,
Quę melior: 14 menſoque homini quid fata pararent.

1 O degeneres! qui licet, undique mortem minitentur ſtricti gladii, velint tam turpi oſculi obſequio debere ætatem, vel longiſſimam: multo minus redimere brevem in vita eaque ignominioſa moram, uſque dum reverſus Sylla, & hos, qui vitam Marii munere habent, perimat. 2 Vix mihi vacat flere te ò Bæbi, manibus militum, & turbæ diſcerptum. 3 Turbæ multitudinis cingentis te. 4 Legitur, & *Diſcerpſiſſe*. 5 Qui calamitatem illam multo ante Metello prædixerat. 6 M. Antonii clariſſ. oratoris, qui immiſſos ad trucidandum illum percuſſores eloquentia demulſerat, caput abſciſſum Annius Trib. detulit ad Marium cœnantem, qui caput illud per ſummam animi, ac verborum inſolentiam aliquamdiu contrectatum roſtris deinde affigi juſſit. Valer. Max. l. 9. c. 2. Cic. de Orat. 7 Efferus Marii miles. 8 Patrem & filium in mutuo alterum alterius aſpectu. Florus l. 3. c. 21. filium à patre in fuga interfectum ne in militum inſequentium manus veniret, refert Appian. 9 Locus ille in carcere, unde malefici præcipitabantur, maduit ſanguine Licinii Tribuni magiſtratus ſacroſancti. *Alii exponunt* Roſtra, unde Tribuni perorabant, maduiſſe ſang. Florus hoc ad Marium filium refert. 10 Mucius, *inquit*, Scævola pontifex max. Veſtales amplexus aras tantum non eodē igne ſepelitur. dextræ Marii, ut modo v. 113. 11 Non extinxit, ut cui parum eſſet ſanguinis. 12 Septimus C. Marii Conſulatus, namq; inter ſextum, & ſeptimum intercedebant 13 anni. 13 Intra dies quā inierat conſulatum tredecim, morbo laterali, & inſania obiit annos natus 70. 14 Experto omnes caſus quos homini fata decreviſſent.

Jam

Jam quot apud 1 Sacri cecidere cadavera portum?
Aut Collina tulit ſtratas quot porta catervas,
2 Tunc cum pene caput mundi, rerumque poteſtas
Mutavit tralata locum, Romanaque Samnis
Ultra Caudinas ſperavit vulnera Furcas?
Sylla quoque immenſis acceſſit cladibus ultor.
Ille quod exiguum reſtabat ſanguinis urbi
Hauſit; 3 dumque nimis jam putrida membra recidit,
Exceſſit medicina modum, nimiumque ſecuta eſt,
Qua morbi duxere, manus. 4 periere nocentes;
Sed cum jam ſoli poſſent ſupereſſe 5 nocentes.
6 Tunc data libertas odiis, reſolutaque legum
Frænis ira ruit. non uni cuncta dabantur,
7 Sed fecit ſibi quiſque nefas. ſemel omnia victor
Juſſerat. infandum domini per viſcera ferrum
Exegit famulus: nati maduere paterno
Sanguine: 8 certatum eſt, cui cervix cæſa parentis

1 Ad Sacriportum, haud procul à Præneſte, contra Marium (C. Marii filium, ſive nepotem incertum) Sylla furit: cum autem præneſte fugiſſet obſidionem ejus Sylla delegavit Lucr. Ofellæ. Marius cum per cuniculum captaret evadere, inhibitus, mortem ſibi conſcivit in cuniculo cum fugæ comite ſtricto gladio occurrens, &c. Sylla Lamponium, & Felcſinum Samnitium duces, qui ad Coſ. obſidione exuendum advenerant, ad decimum à Porta Collina ſtadium conſecutus magna ſtrage fudit. *Apud Sacriportum, & Collinam 70 amplius millia Sylla concidit.* Florus. 2 Promiſerat Marius Samnitibus, qui à ſuis partibus ſteterant, ſe tralaturum caput Imperii à Romanis ad Samnites, qui jam ſpem conceperant ſe majori clade preſſuros, & miſſuros ſub graviori jugo Romanos, quam olim T. Veturium & Sp. Poſthumium ad Furcas Caudinas, Saltum abruptum in Appulia, ubi Romani à Samnitibus ſub jugum miſſi. Liv. 9. 3 Cum adverſariis, & ſeditioſis optimos cives tollit, velut acrior chirurgus, qui membra ſyncera, & ſana cum putridis, & corruptis excidit. 4 Hinc illud Metelli: *Statue tandem quos perditurus is?* hinc 40 Senatores, Equites 1600 una tabella proſcripti, & vox illa Furfidii: *Vivere aliquos debere, quibus imperaret.* 5 Crudeles Syllani. 6 Imperatum Syllæ de Marianis occidendis non extendebat ſe tantum in gratiam Syllæ, ſed licentiam hanc quiſque convertebat in odii ſui, aut ſceleris libidinem. 7 Propoſito percuſſoribus proſcriptorum præmio talentis duobus; indicibus pari præmio; accuſantibus indicio, occulentibus ſupplicio. 8 A filiis, quis ipſorum obtruncaret patrem.

Cederet: in fratrum ceciderunt præmia fratres.
1 *Buſta repleta fuga, permiſtaque viva ſepultis*
Corpora: nec populum latebræ cepere ferarum.
Hic laqueo fauces, eliſaque guttura fregit:
Hic ſe præcipiti jaculatus pondere dura
2 *Diſſiluit percuſſus humo: morteſque cruento*
Victori 3 rapuere ſuas: hic 4 robora buſti
Extruit ipſe ſui, nec dum omni ſanguine fuſo
Deſilit in flammas, &, dum licet, occupat ignes.
5 *Colla ducum pilo trepidam geſtata per urbem,*
Et medio congeſta foro: 6 cognoſcitur illic
Quidquid ubique latet ſcelerum. 7 non Thracia tantum
Vidit 8 Biſtonii ſtabulis pendere tyranni;
Poſtibus Antæi Libye; Nec Græcia mærens
Tot laceros artus 9 Piſæa flevit in aula.
Cum jam tabe fluunt, confuſaq; tempore multo
Amiſere 10 notas, miſerorum dextra parentum
Colligit, & pavido ſubducit cognita furto.
11 *Meque ipſum memini cæſi deformia fratris*
Ora rogo cupidum, vetitiſque imponere flammis,
Omnia Syllanæ luſtraſſe cadavera pacis:
Perque omnes truncos, cum qua cervice reciſum
Conveniat, quæſiſſe caput. Quid 12 ſanguine manes
Placatos Catuli referam? cui victima triſtes
Inferias Marius, forſan nolentibus umbris,
Pendit, inexpleto non fanda piacula buſto:

1 Latebras quærebant in ſepulchris & luſtris ferarum. 2 Al. *Deſiluit*. 3 Præripuere, præoccupavere, ne in manus & cruciatus hoſtium devenirent. 4 Ligna rogi ſui. 5 Abſciſsa miſerorum capita, vultum ac ſpiritum retinentia in conſpectum ſuum Sylla afferri voluit, ut illa oculis quia ore nefas erat manderet. Val.Max.l.9.c.2. 6 Ex acervo capitum in foro congeſtorum, cædes clandeſtinæ patuere. 7 Non tot cædibus infames fuerunt, non tot capita poſtibus ſuis affixere, Diomedes rex Thraciæ qui equos humanis carnibus pavit; Antæus Libyæ gigas qui hoſpites ad palæſtram provocatos victoſque occidit; OEnomaus, qui filiæ ſuæ procos curru conſecutus interfecit (de his vide Mythologos, &, quæ nos ad Senecæ Herc.Fur. verſ. 225. Herc. OEt. verſ. 24. & Thyeſten. verſ. 138.) quot ſæviit Sylla cædibus, quot capita Romæ in foro congeſta fuerunt. 8 Biſtonis civitas Thraciæ, à Biſtone Martis, & Calirhoes fil. 9 Piſæ, civitas Elidos, regia OEnomai. 10 Quibus internoſci poſſent, & à ſuis agnoſci. 11 Hoc à ſene ſuo dictum fingit Poeta. 12 Q. Luctatius Catulus, qui collega fuerat Marii, & cum eo de Cimbris triumpharat, ubi ſe à Mario morti deſtinatum audivit, in cubiculo ſuo, recens calce illito nec dum perſiccato carbonibus accenſis ſponte ſuffocatus eſt.

Cum laceros artus, 1 æquataq; vulnera membris
Vidimus, & toto quamvis in corpore cæſo
Nil animæ lethale datum, moremque nefandæ
Dirum ſævitiæ, pereuntis 2 parcere morti.
Avulſæ cecidere manus, exectaque lingua
Palpitat, & muto vacuum ferit aera motu.
Hic aures, alius 3 ſpiramina naris aduncæ
Amputat: ille cavis evolvit ſedibus 4 orbes,
Ultimaque effodit ſpectatis lumina membris.
5 Vix erit ulla fides, tam ſævi criminis unum
Tot pœnas cepiſſe caput. ſic mole ruinæ
Fracta ſub ingenti miſcentur pondere membra:
6 Nec magis informes veniunt ad litora trunci,
Qui medio periere freto. quid perdere 7 fructum
Juvit, &, ut vilem, Marii confundere vultū?
Ut ſcelus hoc Syllæ cędeſque oſtenſa placeret,
Agnoſcendus erat. 8 Vidit Fortuna colonos
9 Præneſtina ſuos cunctos ſimul enſe reciſos,
10 Unius populum pereuntem tempore mortis.
11 Tunc flos Heſperiæ, Latii jam ſola juventus,

1 In cujus ultionem Catulus frater à Sylla jam petiit ſibi concedi Marium Imperatoris fratrem quem apud Luct. Catuli ſepulchrū, tanquam manes fratris placaturus brachiis, cruribus, naſo, auribus mutilatis, execta lingua, oculis demum effoſſis, ſervavit aliquamdiu, ut per ſingulorū membrorū carnificinam moreretur. 1 Singulis membris per ſingula infligebantur vulnera, & cruciatus. 2 Mēbratim cruciare ut ſuperſtes eſſet vita ad doloris ſenſū. *Ita feri*, imperavit Caligula, *ut ſentiat ſe mori.* 3 Narium. 4 Oculos κύκλους, Sophocles in OEdipo: *Radice ab ima funditus vulſos ſimul Evolvit orbes.* Senec. OEd. v. 966. vide & quæ nos ibi. 5 Vix erit dignum fide, unum corpus capax fuiſſe tot pœnarum. 6 Non minus lacerum, & deforme fuit Marii corpus, quam eorum qui collapſorum ædificiorum ruina attriti ſunt; aut qui merſi ſcopulis alliſi, & piſcium eſca facti litus appellunt. 7 Oculorum pabulum, & uſuram voluptatis, quam percepturus erat Sylla agnoſcendo Marium. 8 Signanter, & emphatice exprobratur Fortunæ, Præneſtino templo, & cultu celebri, ſuorum neglectus. 9 Lucretius Præneſte recepto Senat. omnes, qui Mario faviſſent partim interfecerat, partim in vincula conjecerat. Adveniens Sylla V. M. Præneſtinorū ſpe ſalutis per P. Cethegum data, extra mœnia municipii evocata, cum abjectis armis humi corpora proſtraviſſent, interficienda, & per agros diſpergenda curavit. 10 Uno quaſi ictu, intra ſpatium quo unus interfici poſſet. 11 Quatuor legiones contrariæ partis, & in his Samnites quamplurimos, namque hi ex Italis ſoli Mario, & Cinnæ adhæſerant, in publica Villa (quæ in campo Martio erat) obtruncari juſſerat.

Con-

Concidit, & miseræ maculavit 1 *ovilia Romæ.*
Tot ſimul infeſto juvenes occumbere letho,
2 *Sępe fames, pelagique furor, ſubitęque ruinę,*
Aut cæli, terręque lues, aut bellica clades,
Numquam pœna fuit. 3 *denſi vix agmina vulgi*
Inter & exangues immiſſa morte catervas
Victores movere manus. 3 *vix cęde peracta*
Procumbunt. dubiaque labant cervice: ſed illos
Magna premit ſtrages: peraguntque cadavera partem
Cędis: viva graves elidunt corpora trunci.
4 *Intrepidus tanti ſedit ſecurus ab alto*
Spectator ſceleris. 5 *miſeri tot millia vulgi*
Non piguit juſſiſſe mori. 6 *congeſta recepit*
Omnia Tyrrhenus Syllana cadavera gurges.
Influvium primi cecidere, in copora ſummi
Pręcipites 7 *lęſere rates, & ſtrage cruenta*
Interruptus aquis fluxit prior amnis in ęquor,
8 *Ad molem ſtetit unda ſequens:* 9 *nam* 10 *ſanguinis alti*
Vis ſibi fecit iter, campumque effuſa per omnem,
Pręcipitique ruens Tyberina ad flumina rivo
Hęrentes adjuvit aquas: nec jam alveus amnem,
Nec retinent ripę, redeuntque cadavera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in undas
Sanguine cæruleum torrenti dividit ęquor.

1 Ovilia erant in campo Martio loca ſepta, & cancellis concluſa, in quæ per pontes, qui erant anguſtę vię, ibant Centuriæ ſuffragia daturæ. 2 Fame, tempeſtate, ruinis, terræ motu, peſte, bello tot periiſſe accepimus, aliquando in ſupplicium, unius juſſu tot cecidiſſe non auditum. 3 Cædentibus vix erat ſpatium ferri ſtringendi, cæſis vix ſpatium cadendi, in turba ſtipata. 4 Ipſe editiori loco ſedebat ocioſus ſpectator. Quin & VI M. in Circum congregatis, Senatum in ædem Bellonæ vocavit, apud quem dum verba faceret, auditi lamentabiles morientium quiritatus perterruerunt Senatores: Ille conſtanti, & nihil mutato vultu dicere pergebat, eos animum orationi ſuæ adhibere jubebat, neque curare quid foris fieret: Quoſdam enim malos homines ſuo juſſu caſtigari. Plut. Sylla. 5 Centum civium M. in his Senatores XC. Conſulares XV. Equeſtris ordinis MMDC. 6 Cadavera in Tyberim projici juſſa, qui injectorum haud capax priora undis admiſit, poſterius vero injecta prioribus ſupernatarunt non flumine demerſa. 7 *Cruentis Fluctibus, ac tarda per denſa cadavera prora*. Juv. 10. 8 Ad cadaverum aggerem ſubſtitit unda poſterior. 9 Melius, *dum*. 10 Copia ſanguinis impellit undas Tyberis, qui cruore auctus inundavit, reddiditque cadavera in agros ejecta.

1 Hiſne, Salus rerum, Felix his Sylla vocari,
His meruit 2 tumulum medio ſibi tollere Campo?
3 Hæc rurſus patienda manent: hoc ordine belli
Ibitur: hic ſtabit civilibus exitus armis.
4 Quamquam agitant graviora metus, multoque coitur
Humani generis majore in prælia damno.
Exulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit: nec plus victoria Syllæ
Præſtitit inviſas penitus quam tollere partes.
Hos alio Fortuna vocas: olimque potentes
Concurrunt. neuter civilia bella moveret,
Contentus, quo Sylla fuit. 5 Sic mæſta ſenectus
Præteritique memor flebat, metuenſque futuri.
At non magnanimi percuſſit pectora 6 Bruti
Terror. 7 & in tanta pavidi formidine motus
Pars Populi lugentis erat: ſed 8 nocte ſopora.
Parrhaſis obliquos Helice cum verteret axes,
Atria 9 cognati pulſat 10 non ampla Catonis,
Invenit inſomni volventem publica cura
Fata virum, caſuſq; Urbis, cunctiſq; timentem,
11 Securumque ſui; farique his vocibus orſus.
12 Omnibus expulſæ terris, olimque fugatæ

1 *En quibus actis Felicis cognomen aſſequendum putavit?* inquit Valer. Max. l. 9. c. 2: quem locum legeſis. *Sylla,* (inquit Solinus c. 7.) *dictus potius eſt, quam fuit felix.* Indignatus poeta exprobrat illi cognomenta Antiphraſtica, qui ſe Conſervatorem patriæ, Felicem, & Venuſtum dici voluit, liberos, Fauſtum Fauſtamque appellavit. 2 Dictatura abdicata Puteolos ſeceſſit, ubi morbo pediculari interiit. Magno honore in funus elatus, in campo Martio crematus eſt, & ſepultus.

3 Talia (inquit ſenex) nobis jam imminent, vel etiam graviora mala. 4 Marius quidem exul, cum ſuis, reditum ſibi in patriam proponebat. Sylla adverſariorum vindictam, at noſtri his præmiis non contenti, acerrime de orbis imperio in certamen deſcendentes, quanto majora molientur? 5 In hunc modum, inquit Poeta, ſenex aliquis memoravit præterita, metuit futura. 6 Fuit hic M Brutus Junii Bruti f. propter ingenium, ſtudia & mores à Cicerone multum laudatus, poſtea percuſſor Cæſaris. 7 Pro *nec*, ut ſupra v. 35. 8 Noctu urſa majore circumvolvente ſua plauſtra, ἄμαξαν, vel polum, Fuit autem Helice, ſeu Caliſto filia Lycaonis regis Arcadiæ, in qua Parrhaſium oppidum. 9 Avunculi, erat enim Brutus Catonis ex Servilia ſorore nepos. 10 Utpote hominis continentis, & frugalis, plane Stoici, inf v. 384. hic poſtea Uticæ ſibi mortem conſcivit. 11 De ſe minime ſolicitum; ut conſummatum Stoicum decuit. 12 O ſolum perfectæ virtutis, quam alii jamdudũ expulerunt, domiciliũ, quo unico relicto exemplo ducti credant homines eſſe virtutem.

Vir-

Virtutis jam ſola fides, 1 quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi: tu mente labantem
Dirige me dubium certo; tu 2 robore firma.
Namque alii Magnum, vel Cæſaris arma ſequantur:
3 Dux Bruto Cato ſolus erit. 4 pacemne tueris,
Inconcuſſa tenens dubio veſtigia mundo?
5 An placuit, ducibus ſcelerum, populique furentis
Cladibus immiſtum civile 6 abſolvere bellum?
Quemque ſuæ rapiunt ſcelerata in prælia 7 cauſæ:
Hos polluta domus, legeſque in pace timendæ:
Hos ferro fugienda fames, mundique ruinæ
Permiſcenda fides. nullum 8 furor egit in arma.
Caſtra petunt magna victi mercede: tibi uni
9 Per ſe bella placent? quid tot duraſſe per annos
Profuit immunem corrupti moribus ævi?
Hoc ſolum longe pretium virtutis habebis?
10 Accipient alios, facient te bella nocentem.
11 Ne tantum ò Superi liceat feralibus armis,
Has etiam moviſſe manus: nec pila lacertis
Miſſa tuis cæca telorum in nube ferantur:
Nec tanta incaſſum virtus eat. ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. quis nolet ab iſto
Enſe mori, quamvis alieno vulnere labens,
Et ſcelus eſſe tuum? 12 melius tranquilla ſine armis
Otia ſolus ages: ſicut cœleſtia ſemper

1 Hor. ode 3. lib. 3. *Juſtum, & tenacem propoſiti, &c.* 2 Rationis ſtabilitate. 3 Tu mihi ſolus eris dux. 4 Ut à bello, & partibus omnino abſtineas, in propoſito conſtans, cũ cæteri omnes labent. 5 An potius viſum eſt te civili huic bello immiſcere? 6 Probare non improbare. 7 Hunc Reip. libertatis defendendæ prætextus; illum P.R. beneficii aſſertio, ſuæque dignitatis, atque ſalutis tutela; alium propter flagitia domeſtica, inopiam, & æs alienum timor judiciorum, & legum, quas bello eludant, in arma rapit, omnes privatam fidei ſuæ ruinam permiſcere publicæ cupientes. 8 Mens cæca, & belli libidine acta. 9 Propter pacem belli finem. 10 Atqui ex diutina tua à bello immunitate apparebit, te non probaſſe cauſas, quibus alii ad bellum ſuſcipiendum excitantur, ipſi nocentes ante bellum, tu non niſi cum bello. 11 Atque utinam ne nunc quidem pravis, & cæca cupidine actis ad bellum civibus miſcereris, vitam ſanctus, & integer, ut ratio belli à te ſolo pendere videatur. 12 Optime igitur, & te dignum feceris, ſi omnino à bello abſtinueris, intra ocium tuum ſecurus, ſupra mortalia iſta ſubvectus, non ſecus ac cœleſtia illa corpora immotus, imperturbatus. *Talis eſt ſapientis animus, qualis mundi ſtatus ſupra lunam. Semper illic ſerenum eſt, &c.* Senec. epiſt. 59.

Inconcuſſa ſuo volvuntur ſydera lapſu.
1 Fulminibus propior terræ ſuccenditur aer,
Imaque telluris ventos, tractuſque coruſcos
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
Lege deûm, minimas rerum diſcordia turbat:
Pacem ſumma tenent. 2 quam læte Cæſaris aures
Accipient tantum veniſſe in prælia civem!
Nam prælata ſuis nunquam diverſa dolebit
Caſtra ducis magni. nimium placet ipſe, Catoni
Si bellum civile placet, pars magna Senatus,
Et duce privato geſturus prælia Conſul
Sollicitant, proceresque alii: quibus adde Catonem
Sub juga Pompeii: toto jam liber in orbe
Solus Cæſar erit. 3 quod ſi pro legibus arma
Ferre juvat patriis, libertatemque tueri:
Nunc neque Pompeii Brutum, neque Cæſaris hoſtem,
Poſt bellum victoris habe. Sic fatur. at illi
Arcano ſacras reddit Cato pectore voces.
Summum Brute nefas civilia bella fatemur:
Sed quo fata trahunt, virtus ſecura ſequetur.
Crimen erit Superis & 4 me feciſſe nocentem.
5 Sidera quis, mundumque velit ſpectare cadentem
Expers ipſe metus? quis, cum ruat arduus æther
Terra labet, miſto coeuntis pondere mundi,
Comploſas tenuiſſe manus? 6 genteſne furorem

1 Infima aeris regio pontus, & terra vexantur ventis, tempeſtatibus, fulmine montes vero, qui nubes cacumine tranſcendunt, in tuto poſiti inferiora deſpiciunt.

2 Quàm gratum credis fore Cæſari, quantum ſibi ipſe placebit, ſi modò te è tranquillæ pacis propoſito ad bellum civile protraxerit, etiamſi ad partes ſibi adverſas? & ſe ſolum (ſi diis placet) pronunciabit liberum, ſi poſt conſules (quorum fuerat ſortiri Italiam, ductare exercitus, bellum gerere) & Senatum, auſpiciis Pompeii privati hominis ſummo imperio ſubjectos; Cato quoque pedibus iverit in ſervitutem Pompeii. vide amplum de Catone teſtimonium Sen. epiſt. 95. & ep 14.

3 Quod ad me attinet; neque Cæſaris nunc, neque Pompeii hoſtis ſum, uter verò ipſorum victor tandem molitus fuerit aliquid contra leges, & libertatem Reip. adverſus hunc me acerrimum profiteor hoſtem. Nomine utique, & te habes me aſſertorem patriæ. 4 Impoſuiſſe mihi hanc neceſſitatem, ut arma induerem. 5 Quis in tantum Stoicus eſt, aut cui ita in chalybem, aut callum obduruere præcordia, ut terram cœlo miſceri, & omnia ruere videat, ipſe interim ſupinus, & compreſſis ſedens manibus? 6 Genteſne exteræ, & remotæ venient ad partes, & auxilium Imperii noſtri? ego vero ignavus ſedebo? procul abſit à me hæc vecordia.

Heſpe-

Heſperium ignotæ, Romanaque ſigna ſequentur,
Deductique fretis alio ſubſidere reges?
Otia ſolus agam? procul hunc arcete furorem
O Superi, motura 1 Dacas ut clade Getaſque
Securo me Roma cadat. 2 ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad tumulũ jubet ipſe dolor: juvat ignibus atris
Inſeruiſſe manus, conſtructoque aggere buſti
Ipſum atras tenuiſſe faces: non ante revellar,
Exanimem; quàm te complectar Roma, tuumque
Nomen libertas, & inanem proſequar umbram.
3 Sic eat: immites Romana piacula divi
Plena ferant: nullo fraudemus ſanguine bellum.
O utinam, cœliquæ deis, Erebique liberet
Hoc caput in cunctas damnatum exponere pœnas!
Devotum hoſtiles Decium preſſere catervæ?
Me 4 geminæ figant acies, me barbara telis
5 Rheni turba petat: cunctis ego pervius haſtis
Excipiam medius totius vulnera belli.
6 Hic redimat ſanguis populos: hac cæde luatur,
Quicquid 7 Romani meruerunt pendere mores.
Ad juga cur faciles populi, cur ſæva volentes
Regna pati pereunt? 8 me ſolum invadite ferro,
Me fruſtra leges & 9 inania jura tuentem:
Hic dabit, hic pacem jugulus, finemque laborum
Gentibus Heſperiis: 10 poſt me regnare volenti
Non opus eſt bello. 11 quin publica ſigna, ducemq;
Pompeium ſequimur? 12 nec, ſi fortuna favebit,
Hunc quoque totius ſibi jus promittere mundi

1 Sarmatiæ pop. ſupra v. 54 Sunt tamen qui nolint huic, ut & Virgil. 8. Æn. & Silio 13. licentiã priorem corripiendi permittere, ſubſtituant itaque *Das* pop. ad mare Caſpium.

2 Annon hoc dabo dolori, & amori erga patriã, quod erga liberos? Nato ſuprema ſolvo libens: Quidni patriæ? Non te deſeram ò patria, non tibi deero dulce nomen, Libertas. 3 Sit ita, ut dii velint ſibi litari univerſo Rom. ſanguine: Cur meum morer? O utinam ad patriam expiandam, libertatemque Imperii tuendam, diis ſuperis, inferiſque ſufficeret caput hoc meum omnibus diris devotum, ut Publii Decii quondam pro ſalute exercituum in prœlio contra Samnites. Hiſtoriam, ritum, & devotionis formam lege apud Liv. l. 8. de patre, & de filio l. 20. 4 Hinc Pompeiana, illinc Cæſariana. 5 Rheni accolæ, Germani, Galli, qui Cæſaris ſigna ſequuntur. 6 Mens. 7 Mali, flagitioſi. 8 Me obſtantem tyrannidi. 9 Oppreſſa. 10 Neque enim me extincto invenietur, qui libertatem armis tueatur. 11 Hortatur Brutum ad arma capeſſenda, & Pompeii partes reddita ratione. 12 Cæſarem affectare monarchiam jam dudum compertum eſt: de Pompeio non liquet, hujus itaque auſpicia ſequar, qui non ſibi, ſed patriæ militat.

1 Bruti. 2 Oriente ſole. 3 Cato Marciam uxorem, ex qua 3 ſuſceperat filios, jamque gravidã amico Hortenſio poſtulanti ceſſit, quo defuncto eandem recepit. Quod illi exprobravit Cæſar, ineſcandi (inquiẽs) Hortenſii cauſa dimiſit pauperẽ, quam poſtea reciperet ditatam.

Non bene compertum eſt: ideo me milite vincat,
Ne ſibi ſe viciſſe putet. Sic fatur: & acres
Irarum movit ſtimulos: 1 juveniſque calorem
Excitat in nimios belli civilis amores.
Interea, 2 Phœbo gelidas pellente tenebras,
Pulſatæ ſonuere fores, quas ſancta 3 relicto
Hortenſi mærens irrupit Marcia buſto.
Quondam virgo toris 4 melioris juncta 4 mariti:
Mox ubi connubii 5 pretium, merceſque ſoluta eſt
Tertia jam ſoboles, alios fęcunda penates
Impletura datur; 6 geminas è ſanguine matris
Permiſtura domos. ſed poſtquam condidit urna
7 Supremos cineres, miſerando concita vultu,
Effuſas laniata comas, concuſſaque pectus
Verberibus crebris, 8 cinereſque ingeſta ſepulchri,
9 Non aliter placitura viro, ſic męſta profatur:
Dũ 10 ſanguis inerat, 11 dum vis materna, peregi
12 Juſſa Cato, & geminos excepi fęta maritos.
Viſceribus laſſis, 13 partuque exhauſta, revertor
Jam nulli tradenda viro: 14 da fędera priſci
Illibata tori: da tantum nomen inane
Connubii: 15 liceat tumulo ſcripſiſſe, Catonis
Marcia, 16 nec dubium longo quęratur in ęvo,
Mutarim primas expulſa, an tradita, tedas.
17 Non me lætorum ſociam, rebuſque ſecundis
Accipis: in curas venio, partemque laborum.
Da mihi caſtra ſequi: cur tuta in pace relinquar,
Et ſit civili propior 18 Cornelia bello?
Hæ flexere virum voces, & tempora quanquam
Sunt 19 aliena toris, jam fato in bella vocante:

4 Catonis. 5 Ut pater eſſet trium liberorum. 6 Catonis, & Hortenſii. 7 Cineres ſuperioris mariti, Hortenſii. 8 Aſperſa cineribus mariti. 9 Inculta, neglecta, & mœrens placitura inculto, & rigido Catoni. 10 Extenditur ultima in *Sanguis.* 11 Dum mater eſſe poteram. 12 Tua, qui me tradidiſti Hortenſio. 13 Effeta. 14 Recipe me in torum pudicum ἀναφρόδιτον. infra, v.378. 15 Ut ſepulchro meo inſcribatur: *Marcia Catonis.* 16 Ne in dubio ſit apud poſteros, repudiatane fuerim, an tradita. 17 Neque venio particeps futura rerum lętarum, ſed comes, & ſolatium tibi in adverſis. 18 L. Scipionis filia, quam poſt mortem Juliæ duxit Pomp. Jamque ſub initium belli Mytilenem ablegavit, victus autem, fugienſque in Ægyptum, eam receptam fugæ comitem habuit. l 5. v.722. 19 Non contrahendis matrimoniis apta, imminente jam civili bello.

1 Fe.

1 *Fœdera ſola tamen, vanaque carentia pompa*
Jura placent, ſacriſque 2 *deos admittere teſtes.*
3 *Feſta coronato non pendent limine ſerta;*
4 *Infulaque* 5 *in geminos diſcurrit candida poſtes,*
6 *Legitimæque* * *faces,* 7 *gradibuſque* * *acclivis eburnis*
Stat torus, * *&* *picto veſtes diſcriminat auro:*
8 *Turritaque* * *premens frontem matrona corona;*
Tralata vetuit contingere limina planta.
9 *Non timidum nuptæ leviter tectura pudorem*
Lutea demiſſos velarunt flammea vultus:
10 *Balteus haud fluxos gemmis aſtrinxit amictus,*
Colla monile decens; humeriſque * *hærentia primis*
11 *Suppara nudatos cingunt anguſta lacertos,*

1 Conjugii fides, citra pompam celebrem, & ceremonias nuptiarũ. 2 Jovem, & Junonem τελείȣς. Venerẽ, Suadam, Dianam. vide Plut. Rom. Quæſt. 2. & quæ nos ad Medeam Sen. v. 1. 3 In celebritate nuptiarum poſtes, & januam floribus, & feſta fronde ornabant. Juv. l. 6. v. 80. 4 Novæ nuptæ ad limen mariti ubi veniſſent, poſtes priuſquam ingrederentur, laneis vittis & faſciis redimibant, oleoque ungebant. 5 Pro *nec* ut ſupra v. 35. 6 ἐγὼ δ' ȣ̓τι σοι πυρὸς ἀφῆψα φῶς νόμιμον ἐν γάμοις, &c. Eurip. in Phœniſſis. Quinque autem faces adhibebantur in nuptiis. vide quæ nos ad Sen. Theb. verſ. 507. rationes lege apud Plut. R. Quæſt. 2. & Aug. de Civ. Dei, l. 6. c. 9. & l. 7. c 24. 7 Neque lectus in honorem Genii ſternitur in aula, in quem gradibus inſcenditur eburneis, ſtragulo acu picto, auroq; intertexto tectus. 8 Neque more nuptarum gerens coronam turriculis diſtinctam, atque inſurgentem, vitat (ſic enim legit Brodæus) tangere limen. Neque enim è religione erat novam nuptam pedibus limen tangere, ſed in tranſgreſſum ſupportabatur à pronubis, aut tranſiliebat. Rationes vide apud Plut. R. Quæſt. 29. Si retineamus *vetuit*, Quid ſi ſic intelligamus? Neque Berecynthia mater, Cybele turrita, quæ eadem eſt cum Veſt. ideſt terra, vetuit hanc nuptam contingere limen pedibus. Varro enim ref. Serv. ad 8. Eclog. Vir. opinatus eſt, ideo ſponſas limen non tetigiſſe, ne à ſacrilegio inchoarent, ſi depoſituræ virginitatẽ calcarent rem Veſtæ, ideſt numini caſtiſſimo conſecratam. Janus Rutg. legit *metuit*, ſenſu quo Hor. od. 2. l. 2 *penna metuente ſolvi, &c.* Va. lect. l. 1. c. 12. 9 Non operiebatur flammeo, velo luteo, ſeu rubro, quo novarum nuptarum capita tegebantur pudoris gratia, vel in ſubjectionis ſymbolum. 10 Non zona gemmis diſtincta cinxit veſtes; non monile ornabat collum. 11 Supparum, ſubuculæ ſeu tunicæ genus pectora complexum. Ald. Manut. lib. 5. Quæſt. 2. per epiſtol.

1 *Sic, ut erat, mœſti ſervans lugubria cultus,*
Quoque modo natos, hoc eſt amplexa maritum.
Obſita funerea celatur purpura lana.
2 *Non ſoliti luſere ſales: nec more Sabino*
Excepit triſtis convicia feſta maritus.
3 *Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui,*
Junguntur 4 *taciti,* 5 *contentique auſpice Bruto,*
6 *Ille nec horrificam ſancto dimovit ab ore*
*Cæſariem, duroque * admiſit gaudia vultu:*
(Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonſos rigidam in frontem deſcendere canos
Paſſus erat, mœſtamque genis increſcere barbam.
7 *Uni quippe vacat ſtudiiſque, odiiſque carenti,*
Humanum lugere genus) nec fœdera priſci
Sunt tentata tori; juſto quoque 8 *robur amori*
Reſtitit. hi mores, hæc duri immota Catonis
9 *Secta fuit, ſervare modum,* 10 *finemque tenere,*
Naturamque ſequi, patriæque impendere vitam;
Nec ſibi, ſed toti genitum ſe credere mundo,
11 *Huic epulæ, viciſſe famem:* 12 *magnique penates,*
Submoviſſe hyemem tecto: pretioſaque veſtis,
Hirtam membra ſuper Romani 13 *more Quiritis*
Induxiſſe togam. Veneriſque huic maximus uſus,
14 *Progenies; Urbi pater eſt, Urbique maritus:*
Juſtitiæ cultor, rigidi ſervator honeſti:
In commune bonus: nulloſque Catonis in actus
Subrepſit, partemque tulit ſibi nata voluptas.
15 *Interea trepido diſcedens agmine Magnus,*

1 A recenti funere mariti ſquallida, & pullata. 2 Non occinebantur, pro more nuptiarũ à Sabinis, ſeu Feſcenninis tracto, dicteria. de his vide quæ nos ad Medeam Senecæ ver. 113. 3 Non liberi. 4 Sine pompa, & ſtrepitu ceremoniarum. 5 Adhibito tantum Bruto quaſi auſpice, & paranympho. Valer. Max. lib.24.c.1. 6 Cato non barbam poſuit, non capillitium, non vultu præ ſe tulit lætitiam, non cum uxore rem habuit, ab illo tempore, quo civile bellum parari viderat. 7 Partium ſtudiis minime occupatus Philoſophiæ ſtudiis vacat, quæ docent ſe noſcere, ſuaſque deplorare miſerias. 8 Conſtans, immotuſque animus. 9 Stoica. 10 Proſpicere finem, & ad eum omnia referre. 11 Vide tamen quid de illius potationibus ad auroram protractis ſcribat Plutarchus in vita ejus, quod & illi objectum à Cæſare. 12 Supra v.238. 13 More veterum Romanorum, qui dicebantur Quirites, vel à Curibus, vel à Romulo Quirino dicto, quod haſtam, quæ Sabinis Quiris eſt, geſtare ſolebat. 14 Sobolis procreatio. 15 Pompeius perterritus rumore adventantis propere Cæſaris, Capuam ex urbe temere profugit. hìc ſe confirmavit, hanc belli ſedem primum intendit.

1 *Mœnia Dardanii tenuit Campana coloni.*
Hæc placuit 2 *belli ſedes, hinc ſumma moventis*
Hoſtis in occurſum ſparſas extendere partes,
3 *Umbroſis mediam qua collibus Apenninus*
Erigit Italiam, nullo qua vertice tellus
Altius intumuit propiuſque acceſſit Olympo.
4 *Mons inter geminas medius ſe porrigit undas*
Inferni, Superique maris: 5 *colleſque coercent*
Hinc Tyrrhena vado frangentes æquora Piſæ,
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
6 *Fontibus hic vaſtis immenſos concipit amnes,*
Fluminaque in gemini ſpargit divortia ponti.
7 *In lævum cecidere lacus. veloxque* 8 *Metaurus,*
9 *Cruſtumiumque rapax, & junctus* 10 *Iſapis* 11 *Iſauro,*
12 *Sennaque & Adriacas qui* 13 *verberat* 14 *Aufidus undas:*
15 *Quoq; magis nullum tellus ſe ſolvit in amnē,*
Eridanus, fractaſque evolvit in æquora ſylvas,

1 Capuā à Capy Trojano, ut quidā volunt, conditam. 2 Hic delectu habito copias colligere, exercitum cōſcribere, Cæſari ſumma molienti occurrere. 3 In regione plana, qua Apennini latus modice aſſurgit. 4 Eſt autem Apenninus, mons, qui Italiam in longitudinem tanquam ſpina dorſi ſecat, à ſiniſtra parte mare Adriaticū, ſeu Superum ſpectans, à dextra mare Tyrrhenum, ſeu Inferum reſpiciens. 5 Cujus colles, & latera ſignat, coercetq; à dextra in imo ſinu Tyrrheni maris urbs Piſæ, à ſiniſtra, Ancona Piceni urbs in Adriatico mari, ventis, & fluctibus è Dalmatia advenientibus expoſita, eſt enim ἀγκών ulna cubiti, ſeu ſura potius Italiæ in tibiæ formam porrectæ. 6 Ex hoc Apennino oriuntur multi celebres amnes, qui delabuntur in utrunque mare Superum, & inferum. Divortia aquarum ſunt (inquit Turnebus Adverſ. l. 14. c. 11.) juga unde in diverſa aquæ, & cœleſtes, & perennes divertunt. *Et ipſis jugis ad divortia aquarum caſtra poſuit*. Livius. 7 In Superum mare, ſeu Adriaticum *golfo di Venetia*. 8 Umbriæ fl. Aſdrubalis clade notus. 9 Fluv. in Flaminia. 10 Flaminiæ fl. Strab. lib. 5. ſed Plin. l. 3. c. 15. & Boccatio *Sapis*. 11 Piceni fl. Blondo, & Leandro *Flogia*. 12 *Et Clanis & Rubicon, & Senonum de nomine Senna.* Sil. 8. 13 Cum impetu influit, *violens obſtrepit Aufidus*. Hor. l. 1. od. 30. 14 Apuliæ fl. Cannenſi clade memorabilis, L. *Ofanto*. 15 Padus *Po* totius Europæ amnium longè maximus, circa oſtia, excepto Danubio. *Proluit inſano contorquens vortice ſylvas Fluviorum rex Eridanus*. Virg. Georg. 1. non autem oritur ex Apennino uti nec alii quidam fluvii, quorum fontes poeta Apennino tribuit.

1 *Heſperiamque exhaurit aquis.* 2 *Hunc fabula primum*
Populea fluvium ripas umbraſſe corona:
Cumque 3 *diem pronum* 4 *tranſverſo limite ducens,*
Succendit Phaeton flagrantibus æthera loris,
5 *Gurgitibus raptis penitus tellure peruſta,*
Hunc habuiſſe pares Phœbeis ignibus undas.
6 *Non minor hic Nilo, ſi non per plana jacentis*
Ægypti Libycas Nilus ſtagnaret arenas.
Non minor hic 7 *Iſtro, niſi quod, dum permeat orbem*
Iſter, caſuros in quælibet æquora fontes
Accipit, & Scythicas exit non ſolus in undas.
8 *Dexteriora petens montis declivia Tybrim*
Unda facit, 8 *Rutubamq; cavum. delabitur inde*
9 *Vulturnuſq; celer,* 10 *nocturnæq; editor auræ*
10 *Sarnus, &* 11 *umbroſæ* 12 *Liris per regna Maricæ*
13 *Veſtinis impulſus aquis, radenſque Salerni*
Culta 14 *Siler, nullaſque vado qui* 15 *Macra moratus*

1 Amnes navigabiles, & lacus immenſi in Padum ſe exonerant, ita ut flumina 30 in Adriaticum effundat. 2 Fabula, ſeu fama eſt, Phaetontis ſorores verſas fuiſſe in pop. ad ripas hujus fluvii, &c. Ovid. 2. Met. 3 Solem præcipitem. 4 A via errantem. 5 Cæteris fluv. exhauſtis, & deſiccatis, Eridanum parem fuiſſe extinguendo Phaetonti. 6 Si nactus fuiſſet terrām planā, & jacentem inſtar Ægypti, per quam Nilus leniter decurrens ſtagnat, ſeque extendit. 7 Max. Europæ fluv. cujus ſuperior pars Danubius, inferior Iſter vocatur, *Done, Donavv* qui in agro Fruſtembelgenſi (non Abnoba monte, ut olim creditum) ortus, 60 amnes receptos in Pontum defert per 6 oſtia. Mela lib. 2. c. 1. 8 A dextra parte Apennini in mare Tyrrhenum defluunt Tiberis per Etruriam, Romam allues. *Tivere*, & Rutuba, quem Vibius agnoſcit in Tiberim influentem. Eſt & alius hujus nominis Liguriæ fluv. 9 Fl. Campaniæ. 10 Fl. qui per Lucanos, Picentinos, & Campanos labitur, in paludes diffuſus, opacas, & tetras exhalat nebulas, *Scafate*. 11 Sylvoſæ. 12 Liris fl. Campaniæ Minturnas præterfluens. Minturnenſium autem numen Marica mater Latini regis, quæ prius Circe fuerat. Lactant. 1. falſ. relig. cap. 21. hodie *Garigliano*. 13 In quem ſe exonerant flumina Veſtinorum. 14 Sive Silarus Campaniæ fl. qui alluit agros Salerni opp. Picentinorum. 15 Macra Liguriam ab Etruria diſterminans, in mare prolapſus juxta Lunam portum Etruriæ, innavigabilis, quia vadoſus.

1 *Alnos, vicinæ procurrit in æquora Lunæ.*
2 *Longior educto quà ſurgit in aera dorſo,*
Gallica rura videt, devexaſque excipit Alpes.
Tunc umbris Marſiſque ferax, domituſque Sabello
Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas Latii populos, non deſerit ante
Heſperiam, quam cum Scyllæis clauditur antris,
Extenditque ſuas in templa Lacinia rupes.
3 *Longior Italia, donec confinia pontus*
Solveret incumbens, terraſque repelleret æquor.
At poſtquam 4 *gemino tellus eliſa profundo eſt,*
5 *Extremi colles Siculo ceſſere Peloro.*
6 *Cæſar in arma furens, nullas, niſi ſanguine fuſo,*
Gaudet habere vias, quod non terat hoſte vacantes
Heſperiæ fines, vacuoſque irrumpat in agros,
Atque ipſum non perdat iter, conſertaque bellis
Bella gerat, non tam portas intrare patentes,
Quàm fregiſſe juvat: nec tam patiente colono
Arva premi, quàm ſi ferro populetur, & igni.
8 *Conceſſa pudet ire via, civemque videri,*

1 Naves, rates. 2 Apenninus Galliam proſpiciens in longitudinem per omnẽ Italiam exporrectus, quem Umbri, Marſi, Samnites, Aborigenes antiquiſſimus Latii populus colunt, in duo deinde ſe dividens brachia, altèro extenditur in Rhegium promontoriũ Brutiorũ, in Siculo mari, *Rhezo*: altero in Lacinium promontorium juxta Crotonem, *Cabo delle colonne*, à Junonis Laciniæ columnis, & templo.
3 Atque ſe quondam Apenninus extendebat ulteriùs, quàm nunc eſt Italia, continuatus ſcilicet, junctuſque Siciliæ, ſed *venit medius vi pontus, & undis Heſperium Siculo latus abſcidit, arvaque, & urbes Litore diductas anguſto interluit æſtu*. Virg. Æn. 3. 4 Hinc Jonio, inde Tyrrheno mari. 5 Extrema pars Apennini abſciſſa eſt Peloro promontorio Siciliæ, quod Italiam proſpicit, in cujus appellationem & ipſe ceſſit. 6 *Variæ hic implicitæ ſunt conjunctiones*, uti monuimus ſupra v. 35. *Sed ita diſponendas arbitror*, Cæſar armis potius rem peragi, quàm pacatè exoptans (ut lib. 1. v. 146.) *Acer, & indomitus quò ſpes quòque ira vocaſſet, Ferre manum, & nunquam temerando parcere ferro, &c. gaudenſque viam feciſſe ruina*, gaudet nullas habere vias niſi ſanguine fuſo, non gaudet quod terat Italiæ fines hoſte vacantes, præſidiis vacuos irrumpat agros, nec agros vaſtandi occaſionem offendat quacumque ruit, quod bella manu conſerta hoſtemque non conveniat, juvat non tam portas, &c. infra l. 3. v. 364.
7 Non impediente, tranſitum permittente. 8 Hoſtiliter graſſari maluit.

Tunc urbes Latii dubiæ, 1 varioque favore
1 *Ancipites, quanquam primo terrore ruentis*
Ceſſura belli, denſo tamen aggere firmant
Mœnia, & 2 abrupto circumdant undique vallo:
3 *Saxorumque orbes, & quæ ſuper eminus hoſtem*
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
4 *Pronior in Magnum populus, pugnatque minaci*
Cum terrore fides: ut cùm mare poſſidet Auſter
Flatibus horriſonis; hunc æquora tota ſequuntur:
Si rurſus 5 tellus pulſu laxata tridentis
Æolii, tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quamvis icta novo, ventum tenuere priorem
Æquora, nubiferoque 6 polus cùm ceſſerit Euro,
Vendicat unda Notum. Facilis ſed vertere mentes
Terror erat, dubiamque fidem fortuna ferebat.
Gens Hetruſca fuga trepidi nudata 7 Libonis,
8 *Juſque ſui pulſo jam perdidit Umbria Thermo,*
9 *Nec gerit auſpiciis civilia bella paternis*
Cæſaris audito converſus nomine Sylla.
10 *Varus, ut admotæ pulſarunt Auximon 11 alæ,*
Per diverſa ruens 12 neglecto mœnia tergo,

1 Cæſaremne reciperent, an Senatus, Pompeiique auctoritatē tuerentur. 2 Præcipiti, tumultuario. 3 Saxorū acervos, vel ſaxa rotunda tormentis emittenda. 4 Et poſt varios conflictus mentis, hinc ſtudiorum, & fidei erga Pompeium, inde metus Cæſaris: vicere tandem ſtudia, & fidem metus, fortunaque Cæſaris. in Comparatione itaque Auſtrum cape Pompeium. Eurum Cæſarem, mare populum. 5 Strongyle, antrum Æoli, quo *Luctantes ventos, tempeſtateſque ſonoras Imperio premit Æolus, &c.* Virg. 1. Æn. eo enim reſpicit poeta. 6 Aer. 7 Præfecti tum fortè Etruriæ, ad Scribonium Libonem miſſum Caninium Revilum legatum colloquii cauſa de pace conciliandа, meminit auctor Commentariorum de civili bello. lib. 1. fuiſſe item Achajæ, ac Liburnicæ claſſis præfectum. lib. 3. 8 Adventu Curionis cognito, è Tignio cohortes eduxiſſe, & profugiſſe Thermum reperio lib. 1. de civili bello. ſed ubi Tignium ſit, non ita facilè. Firmium fortè aut aliud opp. Umbriæ. Tignia eſt Picenorum fl. 9 Fauſtus Sylla degenerans à patris fortitudine, & fortuna, fugam cepit. 10 Atius Varus, decurionibus Auximi Picenorum opp. ad Cæſ. inclinantibus, præſidium ex opp. educit, & profugit, &c. k 1. com. civ. bell. 11 Equitum proprie vexillationes. 12 Hoſti in fuga expoſito.

Qua

Quà ſilvæ, quà ſaxa, fugit. 1 *depellitur arce*
Lentulus Eſculea, victor cedentibus inſtat,
Devertitque acies; ſolusque ex agmine tanto
Dux fugit, & nullas ducentia ſigna cohortes.
Tu quoque nudatam commiſſæ deſeris arcem
Scipio 2 *Luceriæ: quamquam fortiſſima pubes*
His ſedeat caſtris, 3 *jampridem Cæſaris armis*
Parthorum ſubducta metu: qua Gallica damna
Supplevit Magnus, dumque ipſe ad bella vocaret,
Donavit ſocero Romani ſanguinis uſum.
4 *At te Corfini validis circundata muris*
Tecta tenent 5 *pugnax Domiti:* 6 *tua claſſica ſervat*
Oppoſitus quondam polluto tiro Miloni.
7 *Ut procul immenſam campo conſurgere* 8 *nubem,*

1 Aſculũ Picenum Lentulus Spinther, cum decem cohortibus tenebat: qui Cæſaris adventu cognito, profugit ex oppido, cohortes ſecum abducere conatus à magna parte militum deſeritur. lib. 1. de civili bello. 2 *Nuceriæ* legit Micyllus, quæ in Umbria, ubi jam erat Cæſar, & in Piceno. Verum hac in parte ſæpius excuſandus eſt poeta, ut qui neque temporum, neque rerum ſervet ordinem, ut poſt diſceſſum Pompeii, qui iis rebus cognitis, quæ erant ad Corfinium geſtæ, Luceria profectus eſt Canuſium, atque inde Brunduſium, Scipio Luceriæ in præſidio relictus profugerit. fuit autem hic L. Scipio ſocer Pompeii. 3 Ad Cæſaris vires minuendas Marcellus auctor fuit patribus Senatus conſulti quo decernebatur, ut Bibulo (quem in Parthos, poſt cædem Craſſi mittendum præ ſe ferebant) Pompeius legionem unam, Cæſar alteram cederet. Cæſar itaque cum unam pro ſe traderet, & Pompeius reperebat ab illo alteram, quam poſt Titurii Cottæque Cæſaris prætorum acceptam cladem, utendam illi dederat, ita utranque Cæſar ſuppeditavit. Has legiones habuiſſe Scipionem refert poeta. Dio. l. 40. & Appian. l. 2. de civ. bello. 4 L. Domitius Ænobarbus ſucceſſor Cæſari in Gallis S.C. delegatus, ſe receperat in Corfinium Pelignorum oppidum cum 20 cohortibus, hunc Cæſar inſequitur. 5 Imo puſillanimis, & minime militaris. Sed poeta noſter, pronioris ſemper in Pompeium ſtudii, Pompeianos extollit, Cæſarianos deprimit. 6 Tu Domiti accepiſti cohortes, quibus Pompeius forum ſepſerat in quæſtione de Clodio à Milone cæſo. ſupra l. 1. verſ. 323. 7 Domitius cohortes v præmiſit ex oppido, qui pontem fluminis, quod erat ab oppido III. M. paſſum, interrumperent, ubi cum antecurſoribus Cæſaris prælio commiſſo, celeriter Domitiani à ponte repulſi, ſe in oppidum receperunt. 8 Pulverem à cohortibus excitatum.

1 *Ardenteſque acies percuſſis ſole coruſco*
Conſpexit telis, Socii decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, undæque immergite pontem.
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atque omnes trahe gurges aquas, ut ſpumeus 2 alnos
3 *Diſcuſſa compage feras.* 4 *hoc limite bellum*
Hæreat, hac hoſtis lentus terat otia ripa.
Præcipitem cohibete ducem: 5 *victoria nobis*
Hic primum ſtans Cæſar erit, nec plura locutus,
6 *Devolvit rapidum nequicquam mœnibus agmen.*
Nam prior è campis, ut conſpicit 7 *amne ſoluto*
Rumpi Cæſar iter, calida prolatus ab ira,
Non ſatis eſt muris latebras quæſiſſe pavori?
Obſtruitis campos, fluviis arcere paratis,
Ignavi? non ſi tumido me gurgite 8 *Ganges*
Summoveat, ſtabit jam flumine Cæſar in ullo,
9 *Poſt Rubiconis aquas. equitum properate catervæ:*
Ite ſimul pedites: ruiturum aſcendite pontem.
Hæc ubi dicta, levis totas accepit habenas
In campum ſonipes: crebroque ſimillima nimbo
Trans ripam validi torſerunt tela lacerti.
Ingreditur pulſa fluvium 10 *ſtatione vacantem*
Cæſar, 11 *& ad tutas hoſtis compellitur arces.*
Et jam moturas ingentia pondera turres
Erigit, & mediis ſubrepſit 12 *vinea muris.*
13 *Ecce, nefas belli, reſeratis agmine portis*

1 Ad ſolem fulgentes. 2 Sublicas, & tigna pontis ex alno vel alio quovis ligno. 3 Diſſolutis juncturis pontis. 4 Pons interruptus moretur, & retardet feſtinantem Cæſarem. 5 Hic moram trahere coactus Cæſar nobis pro victoria ſit. 6 Emittit v cohortes ex oppido. 7 Ponte interrupto, qui fluvium coercebat. 8 Indiæ fluvius, qui Cyro, & Alexandro moram injecit. 9 Poſtquam tranſierim Rubiconis aquas. lib. 1. verſ. 185. 10 Domitianis militibus. 11 Cæſar legionibus adductis ad oppidum conſtitit, juxtaque murum caſtra poſuit, turres erexit, tormenta paravit, vineas admovit. 12 Vide lib. 3 verſ. 487. 13 Domitius ad Pompeium in Apuliam literas miſerat, ut quanta poſſet celeritate obſeſſo ſubveniret, Cæſarem intercluderet. reſcripſit Pompejus id ſe facere non poſſe, ut Domitius itaque ſe cum copiis clam Corfinio ſubtraheret. Literis acceptis Dom. diſſimulans in concilio pronunciat Pompeium brevi adfuturum, ipſe cum paucis conſilium fugæ capit. id militibus ſuboluit, qui legatis ad Cæſ. miſſis ſeſe paratos eſſe portas aperire, imperata facere, & L. Domitium vivum in ejus poteſtatem tradere. quod proximo die factum.

Captivum traxere ducem, 1 civiſque ſuperbi
Conſtitit ante pedes, vultu tamen alta minaci
2 Nobilitas recta ferrum cervice popoſcit.
Scit Cæſar pœnamque peti, veniamque timeri.
Vive, licèt nolis, & noſtro munere, dixit,
3 Cerne diem. victis jam 4 ſpes bona partibus eſto,
Exemplumque 5 mei: vel, ſi libet, arma retenta;
6 Et nihil hac venia, ſi viceris ipſe, paciſcor.
Fatur: & aſtrictis laxari vincula palmis
Imperat. Heu 7 quanto meliùs vel cæde peracta
Parcere Romano potuit fortuna pudori!
Pœnarum extremum civi, quod caſtra ſecutus
Sit patriæ, Magnumque ducem, totumque Senatum,
Ignoſci. 8 premit ille graves interritus iras:
9 Et ſecum: Romamne petes, paciſque receſſus
Degener? in medios belli non ire furores
Jamdudum moriture paras? rue certus, & omnes
10 Lucis rumpe 10 moras, & Cæſaris effuge munus.
11 Neſcius interea capti ducis arma parabat
Magnus, ut admixto firmaret robore partes.

1 Cæſaris cui noſter uſq; malevolus. 2 Equites Rom. tribuni, ſenatorum liberi, ſenatores ad Cæſ. producti; L. Domitius, P. Lentulus Spinther, Vibullius Rufus, Sex. Quintilius, Varus quæſtor, L. Rubius, inquit interpres Lambertus Hortenſius, cui ego non aſſentior. video enim poetam induxiſſe animum, ut Pomp. in omnibus adularetur, qui hic imbelli Domitio magnanimitatem, & nobilitatem adfingit. producti quidem illi, aliique complures, & ſi Cæſare dimiſſi incolumes. 3 Fruere lucis uſura, & vitæ. 4 Veniæ. 5 Clementiæ meæ. 6 Neque repoſcam parem gratiam, ſicubi tu victor fueris. 7 Quanto majori honori fuiſſet morte affici, quàm vita donari, quæ dedecus ſummum: imò ſupplicium maximum erat civi Romano ignoſci, quod patria, & publica arma hoſtilibus, & privatis prætulerit. 8 Supprimit, diſſimulat. 9 Aliter hæc referunt Plutarchus, Appianus, & Cæſar: Domitium, cæteroſque productos Cæſar à contumeliis militum, conviciiſque prohibet, pauca apud eos loquitur, pecunias, quas iin publicum depoſuerat, allatas ad ſe à Corfinienſibus Domitio reddit, permittitque illi ire quò libuiſſet. ille autem Maſſiliam, atque hac devicta ſe ad Pompeium contulit, ceciditque in acie Pharſalica. 10 Vitam, quæ ab hoſte donata eſt munus. 11 Pompeius interim ignarus eorum, quæ Corfinii geſta ſunt, exercitum conſcribit, & auxiliis undique confirmat.

Jam-

Jamque 1 ſecuturo juſſurus claſſica Phœbo,
Tentandaſque ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas veneranda voce cohortes:
O 2 ſcelerum ultores, 3 melioraque ſigna ſecuti:
O vere 4 Romana manus: quibus arma Senatus
5 Non privata dedit, 6 votis depoſcite pugnam.
7 Ardent Heſperii ſævis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
8 Jam tetigit ſanguis pollutos Cæſaris enſes.
9 Dii melius, belli tulimus quod damna priores.
Cœperit inde nefas, jam jam me præſide Roma
Supplicium, pœnamque petat, neque enim iſta vocari
Prœlia juſta decet, patriæ ſed vindicis iram,
Nec magis hoc bellum eſt, quàm 10 cum Catilina paravit
Arſuras in tecta faces, ſociuſque furoris
Lentulus; 11 exertique manus veſana Cethegi.
O rabies miſeranda ducis! 12 cùm fata 13 Camillis
Te Cæſar, magniſque velint miſcere 14 Metellis,

1 Signum daturus movendi poſtero die caſtra, militum animos in pugnam explorat. 2 Armorum impiè à Cæſ. patriæ illatorum. ut mox verſ. 539. 3 Pro patria, ſub quibus militant Coſſ. & Senatus. 4 Libertatis patriæ ſtudioſa. 5 Ut Cæſaris ſunt. 6 Alacri animo, & cum acclamatione poſcite ſigna dari belli, infra verſ. 599. 7 Ferro, & flamma vaſtatur Italia, furibundis Gallis à Cæſare immiſſis. 8 Et jam Cæſar ſanguine imbuit bellum. 9 Diis gratia, quibus placuit, à Cæſare potiùs, quàm à nobis initium capere nefaria hæc bella. 10 Conjuratio illa ſatis nota vel pueris ex Salluſtio. 11 Antiqui Cethegi (inquit Turnebus lib. 19. Adv. c. 9.) tunicas non gerebant, ſed pro tunica cinctum vel campeſtre ab umbilico ad pedes, reliquo corpore exerto, & nudo. unde toga in urbe tecti nudos exerebant lacertos Horat. epiſt ad Piſones. *cinctu. tu Cethegis*, noſter infra l. 6. v. 794. *nudique Cethegi*. Silius It. *Ipſe humero exertus gentili more*. 12 Qui cùm poſſis, & debeas, Camillum, & Metellos imitatus, ſervare patriam, velis in peſtes, & everſores patriæ degenerare Cinnam, & Marium. ita ſcripſerat Brutus ad Atticum de Antonio: ὃς ἐν Βρούτοις, καὶ Κασσίοις καὶ Κάτωσι συναριθμεῖσθαι δυνάμενος προσθήκην ἑαυτὸν Οκταβίῳ δέδωκεν. Plutar. in Bruto. 13 Furius Camillus urbem à Gallis captam, Capitolium obſeſſum, exul creatus Dictator liberavit pulſis Gallis. 14 Numidico, Pio, Cretico, Balearico,

Ad 1 Cinnas, 2 Marioſque venis. 3 ſtrevere profecto,
Ut Catulo jacuit Lepidus, 4 noſtraſque ſecures
Paſſus, Sicanio tegitur qui Carbo ſepulchro,
5 Quique feros movit Sertorius exul Iberos.
Quanquam, ſi qua fides, his te quoque 6 jungere Cæſar
Invideo, 7 noſtraſque manus quod Roma furenti
Oppoſuit. Parthorum utinam poſt prælia ſoſpes,
Et 8 Scythicis Craſſus victor remeaſſet ab oris,
Ut ſimili cauſa caderes, 9 qua Spartacus hoſtis.
Te quoque ſi Superi 10 titulis accedere noſtris
Juſſerunt, valet in torquendo dextera pilo:
Fervidus hæc iterum circa præcordia ſanguis
Incaluit: diſces non eſſe ad bella fugaces,
Qui 11 pacem potuere pati. licèt ille ſolutum,
Defectumque vocet, ne vos mea terreat ætas.
12 Dux ſit in his caſtris ſenior, dum miles in illis.
Quò potuit civem populus perducere 13 liber:
Aſcendi, ſupraque nihil niſi regna reliqui.
14 Non privata cupit, Romana quiſquis in urbe

1 Nota ad verſ. 94. ſupra. 2 Supra verſ. 70. & deinceps. 3 Sed dabis mihi hujus amentiæ pœnas, victus, ut à Catulo Lepidus, qui Coſſ. inter ſe diſceptarunt. Lep. acta Syllæ reſcindere conatus, è Gallia, quam provinciam ſortitus eſt, & ubi res novas moliebatur revocatus à Senatu, cum exercitu ad urbem rediit, ſed à Catulo collega in Campo Martio ſuperatus in Sardiniam fugit, ibique non multò poſt periit. 4 Cn. Papyrius Carbo tertium Coſ. cum C. Mario creatus, reverſo è bello Mithridatico Sylla, urbe profugit, ſed à Metello Pio prope Faventiam ſuperatus, in Siciliam fugit, à Pompeio captus, & damnatus capitis catenis vinctus, ſecuri percuſſus eſt. 5 Q. Sertorius à Sylla proſcriptus Hiſpanos ad arma movit, contra quem miſſus Q Metellus Coſ. mox Pompeius, ancipiti acie ſæpius pugnarunt. Sertorius tandem domeſtico ſcelere, & inſidiis extinctus eſt à Perpenna belli ſocio, in convivio. 6 Conferre, cauſa ac pœna. 7 Mihi contra te in patriam furentem, Coſſ. & Senat. bellum hoc demandarunt. 8 Pro *Parthicis*. 9 Spartacus Thrax, gladiator è ludo Lentuli Capuæ cum 70 ſociis effugit, ſervis ad partem vocatis, armatiſque exercitum 70 M. confecit, legatos, prætores, Coſſ. Rom. devicit, à M. Craſſo tandem devictus, cæſuſque eſt. 10 Victoriis meis additum.
11 In pace vivere. vide quæ ad verſ. 314 lib. 5. 12 Cur mihi duci ætas illa probro ſit, quæ illius militibus honori? 13 Libertatem ſuam retinens, non delata ulli imperii ſumma. 14 Non civis eſſe vult, ſed tyrannus, qui &c.

Pom-

Pompeium tranſire parat, 1 *hinc Conſul* 2 *uterque*,
Hinc acies ſtatura 3 *ducum. Cæſarne Senatus*
Victor erit? non tam cęco trahis omnia curſu,
Teque nihil Fortunæ pudet. 4 *Multiſne rebellis*
Gallia jam luſtris, ætaſque impenſa labori
Dant animos? 5 *Rheni gelidis quod fugit ab undis*,
6 *Oceanumque vocans incerti ſtagna profundi*,
Territa quæſitis oſtendit terga Britannis?
An vanæ tumuere minæ, quod fama furoris
Expulit armatam patriis è ſedibus urbem?
Heu demens, non te fugiunt, me cuncta ſequuntur:
7 *Qui cum ſigna tuli toto fulgentia ponto*,
Ante bis exactum, quàm Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Anguſtaque domum terrarum in ſede popoſcit.
Idem 8 *per Scythici profugum divortia Ponti*
9 *Indomitum regem, Romanaque* 10 *fata morantem*,
Ad 11 *mortem, Sylla* 12 *felicior, ire coegi.*
13 *Pars mundi mihi nulla vacat: ſed tota tenetur*
Terra meis, quocunque jacet ſub ſole, trophæis.
Hinc me victorem gelidas ad 14 *Phaſidos undas*

1 A partibus noſtris. 2 L. Lentulus, & C. Marcellus A. V. 705. 3 Procerum, Senatorum. 4 Invidioſe. Duobus, neque exactis iis. 5 Cæſar Germanos ferro, & igni populatus, in hoſtico per dies 18 moratus, ſe in Galliam recepit, reſciſſo poſt ſe ponte, quem in Rheno ſtruxerat, ne Germanis uſui eſſet, hanc Pompeius fugam calumniatur. 6 Et quod cauſatus Oceanum Britannicum eſſe Gallici maris æſtuaria, reciproco fluxu, & refluxu, modò ſtagnantia, modò vadoſa: repulſus eſt à Britannis, quibus ultro bellum intulerat. *Sed hæc Cæſaris geſta Pompeius per invidiam extenuans inducitur.* 7 Qui intra ſpatium 2 menſium, piratas Cilicas maria latrociniis infeſtantes coercuit, & captis, ne ad piraticam relaberentur, agrum aſſignavi, deductis procul à mari Solos urbem Ciliciæ à me inſtauratam, appellatamque Pompeiopolin. 8 Per diverticula, & tranſverſas ſemitas ſui regni in Aſia minori fugientem in Armeniam, Colchos, Albanos, Hiberos, &c. 9 Mithridatem, qui 40 annos cum Romanis bella geſſit. 9 Victorias, & Imperium. 10 Male veneno tentatam, ſed ferro exactam. l. 10 v. 336. 11 Alluſum ad cognomen Syllæ Felicis, qui Mithridatem attriverat, ut & Lucullus. 12 Vide Martial. epig. 75. lib. 5, 13 Fl. max. Colchidos, quo Mithridatem Pompeius inſequutus eſt.

1 *Arctos habet: calida 2 medius mihi cognitus axis*
Ægypto, atque 3 umbras nuſquam flectente Syene.
4 *Occaſus mea jura timet, Tethynque fugacem*
Qui ferit, Heſperius poſt omnia flumina Bętis.
Me domitus cognovit 5 Arabs, me Marte feroces
6 *Heniochi, 7 notique erepto vellere Colchi.*
8 *Cappadoces mea ſigna timent, & 9 dedita ſacris*
Incerti Judęa Dei, 10 molliſque Sophene.
11 *Armenios, Cilicaſque feros, 12 Tauroſque ſubegi.*
Quod 13 ſocero bellum, præter civile, reliqui?
14 *Verba ducis nullo partes clamore ſequuntur,*
Nec matura petunt promiſſæ claſſica pugnę.
Senſit & ipſe metum Magnus; placuitque referri
Signa, 15 nec in tantæ diſcrimina mittere pugnæ
Jam victum fama non viſi Cæſaris agmen.

1 Pars Septentrionalis ſubjecta Arcto urſæ majori. 2 Pars mundi Meridionalis, datus enim fuerat à Senatu tutor pueri regis Ptolomęi, item ibi ſub Sylla fuerat. 3 Syene oppidum eſt Thebaidos in confinibus Ægypti, atque Æthiopiæ, quæ directa, & perpendiculari linea tropico ſubjecta, medio Solſtitii die ſole Cancrum ingreſſo, eſt ἄσκιος. corpora ſcilicet arrecta umbram in neutram partem jaciunt. 4 Hiſpaniæ cujus extremus fluvius Bætis *Guadalquivir*, in fretum Gaditanum infunditur, quod & ipſum effluit in mare Occidentale, refluitque. 5 Circa Amanum montem in expeditione ad rubrum mare. 6 Populi feri, juxta Colchos, ab Amphyo, & Telechio, vel ut alii ref. Rheca, & Amphiſtrato Caſtoris, & Pollucis ἡνιόχοις, ideſt, aurigis, qui ibi conſederant, orti. 7 Ab Jaſone petiti, cujus notiſſima hiſtoria. 8 Aſiæ minoris populi. 9 Pompeius Judeam ſubegit, Ariſtobolum regem cèpit, ſacra verò Judaica nobis notiora, quàm Lucano. 10 Luxu ſoluta Aſiæ regio. 11 Has gentes pervagatus devicit bello Mithridatico. 12 Tauri montis accolas. 13 Cæſari, cujus filiam duxerat Pompeius. 14 Milites non excipiunt orationem Pompeii cum plauſu, & acclamatione, nèque petunt ſigna profectionis in bellum dari. quod & ipſe Pompeius advertens ſubtimuit, & inſtituto itinere omiſſo ſe Luceria Canutium, & inde Brunduſium contulit. 15 Neque mittere exercitum ſuum conſternatum fama, & metu Cæſaris nondum viſi in diſcrimen pugnæ.

1 *Pul-*

1 Pulſus ut armentis primo certamine taurus
Silvarum ſecreta petit, vacuoſque per agros
Exul 2 in adverſis explorat cornua truncis;
3 Nec redit in paſtus, niſi cum cervice recepta
Excuſſi placuere tori: mox 4 reddita victor
Quoslibet in ſaltus comitantibus agmina tauris
Invito paſtore trahit: 5 ſic viribus impar
Tradidit Heſperiam, profuguſque per Appula rura
Brunduſii tutas concedit Magnus in arces:
6 Urbs eſt Dictæis olim poſſeſſa colonis,
Quos Creta profugos vexere per æquora puppes
Cecropiæ, victum 7 mentitis Theſea velis.
8 Hanc latus anguſtum jam ſe cogentis in arctum
Heſperiæ, tenuem producit in æquora linguam,
Adriacas flexis claudit quæ cornibus undas.
9 Nec tamen hoc arctis immiſſum faucibus æquor
Portus erat, ſi non violentos inſula Coros
Exciperet ſaxis, laſſaſque refunderet undas:
Hinc illinc montes ſcopuloſæ rupis aperto
Oppoſuit natura mari, flatuſque removit,
Ut tremulo ſtarent contentæ fune carinæ.
Hinc late patet omne fretum, ſeu vela ferantur

1 Sumpta eſt hæc comparatio è Virgil. *Sed alter Victus abit, longeque ignotis exulat oris &c.* 3. Georg. 2 *Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit Arboris obnixus trunco, ventoſque laceſſit Ictibus &c.* 3 *Poſt ubi collectum robur, vireſque receptæ Signa movet, præcepſque oblitum fertur in hoſtem.* 4 Recepta armenta, devictis aliis tauris, ipſe ducit. 5 *Redditio Comparationis*, ſic Pompeius ſe imparem Cæſari ſentiens, Cæſari Italiam cedere, ipſe per Apuliam profectus, Brunduſium, hinc in Macedoniam navigare inſtituit. 6 Brunduſium urbs condita fuit, atque habitata à Cretenſibus quibuſdam, qui Athenienſibus advecti navibus profugerunt è Creta cum Theſeo reduce Minotauri victore. Strabo lib. 6. 7 Nigris, præ feſtinatione, & nautarum oblivione, iiſdem quibus ſolverant Athenis, contra mandatum patris Ægæi, qui præceperat, ut, ſi victor rediret filius, alba ſuſpenderent carbaſa. 8 Hic qua Italia cogit ſe in arctum (legitur & *arcum*) anguſtia illa porrigitur. In æquora ad formam linguæ, hoc eſt, terræ molliter devexæ, & ſe coarctantis, quæ curvato ſinu prætenditur mari Adriatico, itaut portus frequenti utrinque flexu repræſentet cornua capitis cervini, unde & nomen. namque Meſſapiorum lingua; ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐλάφου καλεῖται βρεντέσιον, Strabo lib. 6. 9 Neque tamen ſatis fidus foret hic portus, niſi objecta inſula fluctus, ventoſque exceptos frangeret.

In portus 1 Corcyra tuos, ſeu 2 læva petatur
Illyris Ionias vergens 3 Epidamnus in undas.
4 Hùc fuga nautarum, cùm totas Adria vires
Movit, 5 & in nubes abiere Ceraunia, cùmque
Spumoſo 6 Calaber perfunditur æquore 6 Saſon.
Ergo ubi nulla 7 fides rebus poſt terga relictis,
8 Nec licet ad duros Martem convertere Iberos,
Cùm mediæ jaceant immenſis tractibus Alpes:
Tunc ſobole è tanta natum, 9 cui firmior ætas,
Affatur: Mundi jubeo tentare 10 receſſus.
11 Euphratem, 12 Nilumque move, quò nominis uſque
Noſtri fama venit, 13 quas eſt vulgata per urbes
Poſt me Roma ducem: 14 ſparſos per rura colonos
Redde mari Cilicas: 15 Pharios hinc concute reges,
Tigranemque 16 meum, nec 17 Pharnacis arma relinquas;
Admoneo, nec tu populos 18 utraque 19 vagantes
Armenia, 20 Pontique feras per litora gentes,
21 Rhiphæaſque manus, & 22 quas tenet æquore denſo

1 Inſ. *Corfù*, à dextra. 2 Epidamnus, quam Romani, ut Pomp. Mela lib. 2. cap. 3; vel ut Appius ſcribit, Corcyrenſes, propter inauſpicatum nomen quaſi ἐπὶ *damnum*, Dyrrachium appellaverunt in Illyrica ora, verſus mare Jonium poſita. 3 Legitur & *Epidaurus*, verùm ut hiſtoriæ noſtræ inſerviatur, perplacet *Epidamnus*. 4 In portum Brunduſii. 5 Nubibus involuti non apparent montes illi Epiri. 6 Inſula contra Calabriam, inter Epirum, & Brunduſium.

7 Spes Italiæ tenendæ, quæ Brunduſium fugientibus erat à tergo. 8 Neque poſſet jam bellum transferri in Hiſpaniam longe diſſitam, atque Alpibus intercluſam, quam provinciam tenebant Petreus, & Affranius Pompeii legati.

9 Cn Pompeium filium natu majorem, miſſurus ad devictas à ſe gentes auxilia petitum. 10 Loca remota.

11 Armeniam, unde oritur; Syriam, quam præterlabitus Euphrates. 12 Ægyptum, quam Nilus rigat.

13 Ad quas Romanum nomen propter me victorem pervenit. 14 Supra verſ. 570. 15 Ægyptios, à Pharo Inſ. 16 Beneficio meo in priſtinum fortunæ habitum reſtitutum. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 1. 17 Filii Mithridatis, cui à patre deficienti Pompeius confecto bello Boſphorum conceſſerat. 18 Majori, & minori. 19 Scythas vagos, ἁμαξοβίυς. 20 Maris Euxini, ἀξένυ prius dicti propter immanitatē accolarum. 21 Incolas Rhiphæorum montium Scythiæ. 22 Accolas Mæotidis paludis gelu conſtrictæ, & induratæ, itaut per eam onuſta agantur vehicula.

Ti-

Pigra palus Scythici patiens Mæotica plauſtri.
Et quid plura moror? totos mea nate per 1 *ortus*
Bella feres, totoque urbes agitabis in orbe
Perdomitas: 2 *omnes redeant in caſtra triumphi.*
At vos, 3 *qui Latios ſignatis nomine faſtos,*
4 *Primus in Epirum Boreas agat: inde per arva*
Grajorum, Macedumque novas acquirite vires:
Dum paci dat tempus hyems. Sic fatur: & omnes
Juſſa gerunt, ſolvuntque cavas à litore puppes.
At 5 *nunquam patiens pacis, longæque quietis*
Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
Aſſequitur, 6 *generique premit veſtigia Cæſar.*
Sufficerent aliis primo tot mœnia curſu
Rapta, tot oppreſſæ dejectis hoſtibus arces:
Ipſa 7 *caput mundi, bellorum maxima merces,*
Roma capi facilis: Sed 8 *Cæſar in omnia præceps,*
* *Nil actum credens, dum quid ſupereſſet agendum,*
Inſtat atrox: & adhuc, quamvis poſſederit omnem
Italiam, extremo ſedeat quod litore Magnus,
Communem tamen eſſe dolet: nec rurſus aperto
Vult hoſtes errare freto, ſed 9 *molibus undas*
Obſtruit, & latum dejectis rupibus æquor.

1 Orientales regiones.
2 Auxilio mihi adſint reges omnes, & gentes, de quibus ego, noſtrique triumphavimus.
3 Conſules, quorum nomina in Faſtis præfigebantur ſuis annis. lib. 5. verſ. 5.
4 Cum primo vento in Epirum navigate, ſolicitaturi Græcos, & Macedonas.
5 Nihil detrectans, omni in re properans, ſolitus *Succeſſus urgere ſuos: inſtare favori Numinis*, ut lib. 1. verſ. 148. 6 Pompeium propere ſequutus, Brunduſium cum 6 legionibus venit. 7 Summi imperii ſedes, triumphati orbis caput. 8 Cæſar cum dubitaret, quo animo Pompeius Brunduſii remaneret, an ut maris Adriatici utramque partem in poteſtate ſua retineret, an inopia navium ibi reſtitiſſet, veritus, ne Italiam ille dimittendam non exiſtimaret, cupienſque ſimul bellum conficere, profectis Dyrrhachium Coſſ. ipſe ut Pompeium interciperet, exitus Brunduſini portus præcludere conſtituit. * Hoc tranſcripſit Juſtinianus lib. xi. C de his quibus ut indign. *Nihil enim actum credimus, dum aliquid addendum ſupereſt.*
9 Qua fauces portus erant anguſtiſſimæ, molem ab utraque parte litoris in vado jaciebat, quo verò agger, propter altitudinem aquæ contineri non poſſet, rates terra cratibus ac pluteis contectas, & turribus adverſus impetum, & incendia munitas collocavit.

1 *Cedit in immenſum caſſus labor : 2 omnia pontus*
Haurit ſaxa vorax, monteſque immiſcet arenis:
3 *Ut maris Ægæi medias ſi celſus in undas*
Depellatur Eryx, nulla tamen æquore rupes
Emineant, vel ſi convulſo vertice Gaurus
Decidat in fundum penitus ſtagnantis Averni.
Ergo ubi 4 nulla vado tenuit ſua pondera moles,
Tunc placuit cæſis innectere 5 vincula ſilvis,
5 *Roboraque immenſis late religare catenis.*
6 *Tales fama canit tumidum ſuper æquora Xerxem*
Conſtruxiſſe vias, multum cum pontibus auſus,
Europamque Aſiæ, Seſtonque admovit Abydo,
Inceſſitque fretum rapidi ſuper Helleſponti,
Non 7 Eurum, Zephyrumque timens : 8 cùm vela, rateſque
In medium deferret Athon : 9 ſic ora profundi
Arctantur caſu nemorum. tunc 10 aggere multo
Surgit opus. 11 longæque tremunt ſuper æquora turres.
12 *Pompeius, 2 tellure nova compreſſa profundi*
Ora videns, curis animum mordacibus angit,
Ut reſeret pelagus, 13 ſpargatque per æquora bellum

1 Labor immenſus cedit incaſſum. Hypallage. 2 Injectas moles abſorbent arenæ, ut refert Poeta, ſecus atque auctor Commentariorum de bello civili. 3 Neque tamen moles illæ magis portum obſtruūt, aut in mare eminent, quàm ſi in lacu Averno demergatur Gaurus mons Campaniæ, aut Ægeo mari Eryx mons Siciliæ, qui quoniam procul diſtat ab Ægeo, Sabellicus & alii *Athos* legendum autumant. 4 Ut modo nota C. 5 Rates conjunctas, & quaternis ſingulis anchoris firmatas. 6 Qualiter Xerxes μέγα φρονῶν, olim in Helleſponti freto ponte ex navibus ducto, ab Abydo urbe Aſiæ in Seſton urbem Europæ, pedibus trajecit exercitum. Her. 7. Mela. l. 2. c. 2. 7 Qui tamen, concitato pelago, pontem disjecerunt. 8 Cùm montem Macedoniæ Athon à continenti abſcindi juſſum circumnavigaret, *Velificatus Athos*, Juven. Satyr. 10. verſ. 180. 9 Sic fauces portus Brund. ratibus roboreis è ſylvis excisis, & in mare dejectis coarctantur. 10 Trabibus terra conſtratis. 11 In quarta quaque ratium turres binorum tabulatorum excitatæ. 12 Ubi videt oſtia, & fauces aggere præcluſas, omni ſtudio, & conamine laborat, ut ratibus Cæſaris perruptis, refractoque aggere viam ſibi aperiat Dyrrhachium trajecturo. 13 In Macedoniam transferat bellum. *Alii* machinas bellicas diſſipet.

1 Sæpe Noto plenæ: tenſiſque rudentibus actæ
Ipſa maris per clauſtra rates faſtigia molis
Diſcuſſere ſalo, ſpatiumque dedere carinis:
Tortaque per tenebras validis balliſta lacertis,
Multifidas jaculata faces. 2 Ut tempora tandem
Furtivæ placuere fugæ: ne litora 3 clamor
Nauticus exagitet, neu 4 buccina dividat horas,
5 Neu tuba præmonitos perducat ad æquora nautas,
Præcepit ſociis. 6 Jam cœperat ultima Virgo
7 Phœbum laturas ortu præcedere 8 Chelas,
Cùm taciti ſolvere rates. non anchora voces
Movit, dum ſpiſſis avellitur uncus arenis:
9 Dum juga curvantur mali, dumque ardua 10 pinus
Erigitur, pavidi claſſis ſiluere magiſtri:
Strictaque 11 pandentes 12 deducunt carbaſa nautæ,

1 Pompeius naves magnas onerarias turribus trium tabulatorũ inſtructas ad opera Cæſaris diſturbanda appellebat, ſic quotidiè utrinque fundis, ſagittis, reliquiſque telis pugnabatur, quæ naves, ut vult Luc. aggerem Cæſaris diruperunt, auctor tamen Comment. dimidiam vix operis partem à Cæſ. affectam refert. 2 Pompeius, adventu navium à Coſ. Dyrrhachio remiſſarum, profectionem parat, ne Cæſariani milites ſub ipſa profectione oppidum irrumperent, portus obſtruit, vicos, plateaſque tranſverſis foſſis, & ſudibus præacutis præſepit, milites ſilentio naves conſcendere jubet, &c. comment. 1. 3 Nautarum ſolventium, & ſe invicem cohortantium κέλευσμα. 4 Quæ vigiliarum diſtinctiones indicare ſolet. 5 Neu tuba ſignum profectionis canat. 6 Videtur poeta ex Heliaci Virginis ortus notatione innuere Pompeium Brunduſio diſceſſiſſe ſub Æquinoctio Autumnali circa medium Septembrem: cùm ex Ciceronis epiſtolis, & Commentariis de bello civili (Cæſariſne illi ſint, Oppii, vel Hirtii) conſtet cœptum hoc bellum poſt comitia, ineunte Januario Ariminum, & alia opp. capta à Cæſ. in Februario; Pompeium exceſſiſſe Brunduſio in Martio; rediiſſe Romam Cæſarem, deviciſſe Pompeii duces, Marſiliam oppugnaſſe eadem æſtate, ſequenti deinde anno in Pharſalia depugnatum. Dio tamen ſcribit, *Autumnum jam exiiſſe*. lib. 41. 7 Videtur & matutinum tempus denotare, cùm tamen Appianus 2. de civili bello Rom. Pompeium circa veſperam ſolviſſe ſcribat, & auctor comment. ſub noctem naves ſolviſſe. 8 Scorpii brachia, quæ tribuuntur Libræ, quæ Virginem excipit. 9 Dum antennæ inclinantur. 10 Malus. 11 Alii leg. *pendentes*, ideſt tranſcurrentes per funes. 12 Explicant vela antennis ſubſtricta.

Nec

Nec quatiunt validos, 1 ne ſibilet aura, rudentes.
2 Dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur,
Quam retinere vetas, liceat ſibi 3 perdere ſaltem
Italiam. 4 vix fata ſinunt, nam murmure vaſto
Impulſum roſtris ſonuit mare, fluctuat unda,
Totque carinarum permiſtis æquora ſulcis.
5 Ergo hoſtes portis, quas omnes ſolverat urbis
Cum fato converſa fides, muriſque recepti,
Præcipiti curſu flexi per 6 cornua portus
7 Ora petunt. pelaguſque dolent contingere claſſes.
Heu pudor, exigua eſt fugiens victoria Magnus,
Anguſtus puppes mittebat in æquora 8 limes
Arctior Euboica, qua Chalcida verberat, unda.
Hic hæſere rates geminæ, 9 claſſique paratas
Excepere 9 manus: 10 tractoque in litora bello,
Hic primum rubuit civili ſanguine 11 Nereus.
Cætera claſſis abit 12 ſummis ſpoliata carinis:
13 Ut Pagaſæa ratis peteret cùm Phaſidos undas,
Cyaneas tellus emiſit in æquora cautes,
Rapta puppe minor ſubducta eſt montibus Argo,
Vanaque percuſſit pontum Symplegas inanem,

1 Ne concuſſorum rudentum ſonitus fugam prodat. 2 Pompeius. 3 Abſque jactura relinquere, tuto diſcedere, deſerere. 4 Non licet neque enim ſine ſtrepitu potuere tot naves remis, veliſque educi è portu. 5 Brundiſini Pompeianorum militum injuriis, atque ipſius Pompeii contumeliis permoti, Cæſaris rebus, nec fortunæ minus faventes, Cæſarianos per admotas ſcalas aſcendentes recipiunt; qui moniti, ut foſſas, & ſudes præacutas caveant, longo itinere à Brundiſinis circumducti ad portum perveniunt, duaſque naves cum militibus, quæ ad moles Cæſaris adhæſerant ſcaphis deprehendunt. 6 Portum cervi cornua referentem. ſupra verſ. 613. 7 Oſtia, portus. 8 Limes ille, per quem exibant Pompeianæ naves, erat anguſtior Euripo, quæ juxta Chalcida interluit Euboicam inſ. & Bœotiam.
9 Uncos ferreos, ad naves retinendas fabricatos.
10 Conſerto prælio per noctem tumultuario cum Pompeianis, qui in duabus illis navibus pertrahebantur ad litus.
11 Mare. 12 His duabus navibus extremis. 13 Ut Argo olim, qua Jaſon cum Minyis è Pegaſo Theſſaliæ oppido ſolventes petebant Colchos Phaſide fl. celebres, tranſmiſſa per Cyaneas ſeu Symplegadas inſulas, quæ concurrere inter ſe finguntur, è colliſione inſularum deminuta eſt parte puppis extrema, vide quæ ad Senecæ Medeam verſ.341. & Hercul. Fu. verſ.1210.

Et 1 *ſtatura redit.* 2 *jam Phœbum urgere monebat*
Non idem Eoi color ætheris, albaque nondum
Lux rubet, & 3 *flammas propioribus eripit aſtris,*
Et jam 4 *Pleias habet, feſſi jam* 5 *plauſtra Bootæ*
6 *In faciem puri redeunt languentia cæli,*
7 *Majoreſque latent ſtellæ, calidumque refugit*
Lucifer ipſe diem. pelagus jam Magne tenebas,
8 *Non ea fata ferens, quæ, cùm ſuper æquora toto*
Prædonem ſequerere mari. laſſata triumphis
Deſcivit fortuna tuis. cum 9 *conjuge pulſus,*
Et 10 *natis, totoſque trahens in bella penates,*
Vadis adhuc 11 *ingens populis comitantibus exul.*
12 *Quæritur indignæ ſedes longinqua ruinæ,*
Non quia te Superi patrio privare ſepulchro
Maluerint: 13 *Phariæ buſto damnantur arenæ:*
14 *Parcitur Heſperiæ, procul hoc ut in orbe remoto*
Abſcondat Fortuna nefas, Romanaque tellus
Immaculata ſui ſervetur ſanguine Magni.

1 Permanſura, immota. 2 Jam orientis color è pullo in croceum, mox roſeum mutatus prænunciabat Solis ortum appetere. 3 Major lux offuſcat minorem, & eò citius quò quæque vicinior eſt, & minor. 4 Vergiliæ, ſtellæ 7 in humero ſeu capite Tauri obſcurantur. 5 Urſa major, cujus 7 ſtellas lucidiores ſecundæ magnitudinis plauſtrum vulgo dictum Bootes ſequi videtur, *cuſtos Erymanthidos urſæ Arctophylax formam terga ſequentis habet.* 6 Sua luce obſcurata colorem ætheris induunt. 7 *Diffugiunt ſtellæ, quarum agmina cogit Lucifer, & cæli ſtatione noviſſimus exit.* 8 Non alios inſequutus, ut olim piratas Cilicas, ſupra v. 576. ſed fugiens, Audi Florum; Et peractum fuerat bellum ſine ſanguine, ſi Pompeium Brunduſii opprimere, ut cœperat, potuiſſet. Sed ille per obſeſſi clauſtra portus nocturna fuga evaſit. Turpe dictu. modò princeps patrum, pacis, bellique moderator, per triumphatum à ſe mare lacerata, & pene inermi nave fugiebat. 9 Cornelia, ſupra verſ. 349. 10 Cnejo & Sexto. 11 Magnæ auctoritatis propter comites Coſſ. Senatus partem, Principem, & exercitum.
12 Vide Epigr. 75. Mart. & quæ nos ad illud. 13 Ægyptiaca arena deſtinatur ſceleratæ cædi, & triſti ſepulchro Pompeii, *ſed ipſum Terra tegit Libyes: ſi tamen ulla tegit.* eodem Epigr. 14 Ne Italia tot Pompeii victoriis ſervata, tot triumphorum illius ſpectatrix, nunc eum cernat victum, aut cæſi ſanguine contaminetur.

LIBER III.

PRotulit ut claſſem velis calentibus Auſter
Incumbens, mediumque rates tenuere profundum,
1 *Omnis in Ionios ſpectabat navita fluctus:*
Solus ab Heſperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum litora nunquam
Ad viſus reditura ſuos, 2 *tectumque cacumen*
Nubibus & dubios cernit 3 *vaneſcere montes.*
Inde 4 *ſoporifero ceſſerunt languida ſomno*
Membra ducis; diri tum plena horroris imago
Viſa caput mœſtum 5 *per hiantes Julia terras*
Tollere, & 6 *accenſo furialis ſtare ſepulchro.*
7 *Sedibus Elyſiis, campoque expulſa piorum*
Ad Stygias (inquit) tenebras, maneſque nocentes
Poſt bellum civile trahor: vidi ipſa tenentes
8 *Eumenidas,* 9 *quaterent quas veſtris lampadas armis.*
10 *Præparat innumeras puppes Acherontis aduſti*
Portitor: in multas 11 *laxantur Tartara pœnas.*
12 *Vix operi cuncta dextra properante ſorores*
Sufficiunt: laſſant rumpentes ſtamina Parcas.
Conjuge me lætos duxiſti Magne triumphos:

1 Cæteris omnibus Ionium mare proſpicientibus, Pompeius ſolus reſpexit Italiam. 2 Montium faſtigia nubibus obducta. 3 Rareſcere, diſparere, vix dignoſci à nubibus. vide quæ nos ad Senecæ Troada. v.1046. 4 Pompeio per quietem Juliæ (de qua lib. 1. verſ. 113.) umbram oblatam fingit poeta. 5 *Tellure rupta Tartaro greſſum efferre.* 6 Inſtar furiæ accenſis rogis, & prætentis facibus adſtare, indignata propter ſuperductã Corneliam, & civile bellum. 7 Nec mea tui cura ipſa in morte recedit. Quin & manes paſſura meos, ex quo bella movere cœpiſti, ego è beatarum animarum ſedibus in damnatorum loca detrudor. de Elyſiis campis vide quæ ad Sen. Troad. v.942. 8 Furias tres, Ἐυμενεῖς dictas Oreſti, poſtquam eas conſilio Apollinis placaſſet. 9 Tenentes manu faces, quas intentarent veſtris furialibus armis incitandis. 10 Neque enim una ſua ratis ſufficiet tranſvehendis animis eorum, qui hoc bello perituri ſunt. 11 Ut novis animis fiat locus, *laxatque foros Charon*. Virg. Æneid. 6. & Senec. Herc. OET. verſ. 949. *Laxate manes*. 12 Exercentur, imò laſſantur Parcæ ſtaminibus vitæ abſolvendis.

Fortuna eſt mutata 1 *toris :* 2 *ſemperque potentes*
Detrahere in cladem fato damnata maritos
Innupſit 3 *tepido* 4 *pellex Cornelia buſto .*
5 *Hæreat illa tuis per bella , per æquora ſignis ,*
Dum non ſecuros liceat mihi rumpere ſomnos ,
Et nullum veſtro vacuum ſit tempus amori ,
Sed teneat Cæſarque dies , & Julia noctes .
6 *Me non Lethææ , conjux oblivia ripæ*
Immemorem fecere tui , 7 *regeſque ſilentum*
Permiſere ſequi . 8 *veniam , te bella gerente ,*
In medias acies , nunquam tibi Magne per umbras ,
Perque meos manes generum non eſſe licebit .
9 *Abſcindis fruſtra ferro tua pignora . bellum*
Te faciet civile meum . Sic fata 10 *refugit*
Umbra per amplexus trepidi dilapſa mariti .
11 *Ille , Dei quamvis cladem , maneſque minentur ,*
Major in arma ruit , certa cum mente malorum .
Et quid (ait) vani terremur imagine viſus ?
Aut nihil eſt ſenſus animis à morte relictum ,
Aut mors ipſa nihil . 12 *Titan jam pronus in undas*
Ibat , & igniferi tantum demerſerat orbis ,
Quantum deeſſe ſolet lunæ ſeu plena futura eſt ,
Seu jam plena fuit : tunc obtulit 13 *hoſpita tellus*
Puppibus acceſſus faciles : 14 *legere rudentes ,*

1 Cum conjuge , namque . 2 Cornelia fatalis eſt , & ominoſa maritis . P. Craſſo prius , qui periit apud Parthos , tibi jam futura æquè pernicioſa . lib. 8. v. 90. 3 Mei recens mortuæ , vel conjugis ſui , juxta legitimum tempus 10 menſium . 4 Invidiosè vocat eam pellicem , quæ intra legitimum luctus ſpatium nupta fuerit ſuo nuper marito , cujus memoriæ per illam exciderit . 5 Illa licèt te in bella comitetur , non tamen fruemini mutuo amore , namque te interdiu exercebit pater meus Cæſar , noctu ego tibi ſomnos interturbabo . 6 Neque oblivionis ille fluvius deguſtatus apud inferos ademit mihi tui memoriam . 7 Pluto , & Proſerpina . 8 *Omnibus umbra locis adero* , ultrix uſque ſequar te , monebo uſque , te eſſe Cæſaris generum .
9 Fruſtra tentas bello extinguere jus affinitatis , namque hoc bellum te mihi reddit . *Prædicitque illi mortem .*
10 *Fruſtra comprenſa manus effugit imago , Par levibus ventis , volucrique ſimillima ſomno .* 11 Pompejus majori cum fiducia , imò obſtinacia obvius it fatis . 12 Solis jam occidentis media pene parte , (inſtar lunæ ſemiplenæ) ſub horizonte depreſſa , appulit Dyrrhachium Pompeius .
13 Dyrrhachina . 14 Collectis funibus , & velis , maloque inclinato ſubierunt portum remigio .

Et poſito remis petierunt litora malo.
Cæſar, ut emiſſas venti rapuere carinas,
1 *Abſconditque fretum claſſes, & litore ſolus*
Dux ſtetit Heſperio, non illum gloria pulſi
Lætificat Magni: 2 *queritur quòd tuta per æquor*
Terga ferant hoſtes. Neque enim jam ſufficit ulla
Præcipiti fortuna viro: nec vincere tanti,
Ut bellum differret, erat. 3 *tunc pectore curas*
Expulit armorum, pacique intentus agebat,
Quoque modo vanos populi conciret amores,
4 *Gnarus & irarum cauſas, & ſumma favoris*
Annona momenta trahi. namque aſſerit urbes
Sola fames, emiturque metus, cum ſegne potentes
Vulgus alunt. neſcit plebes 5 *jejuna* 6 *timere.*
7 *Curio Sicanias tranſcendere juſſus in urbes,*
8 *Quà mare tellurem ſubitis aut obruit undis,*
Aut ſcidit, & medias fecit ſibi litora terras.
Vis illic ingens pelagi, ſemperque laborant
Æquora, 9 *ne rupti repetant confinia montes:*
10 *Bellaque Sardoas etiam ſparguntur in oras.*
Utraque frugiferis eſt inſula nobilis arvis.
11 *Nec plus Heſperiam longinquis meſſibus ullæ,*

1 Propter diſtantiam, & globi rotunditatem. 2 Cæſar moræ omnis impatiens nullam percipit voluptatem è Pompeii fuga, quæ parva erat victoria, ſupra l. 2 v. 707. & inique tulit evaſiſſe Pompeium, cujus fuga bellum protraheretur, quod ſemel confectum voluit. 3 Cæſar, etſi maxime è re eſſe arbitraretur Pompeium ſequi priuſquam ſe tranſmarinis auxiliis confirmaret; partim tamen navium deſiderio, partim ne quid ſe abſente tentaretur per Galliam, & Italiam, timens; nec non exercitum in Hiſpania ſub ducibus Pompeianis veritus, in Siciliam Curione miſſo, in Sardiniam Valerio, &c. ipſe Iberiam cogitans ad Urbem proficiſcitur. 4 Sciens populi animos abalienari, à fide deficere, & detrectare imperium, ſi quando fame, & penuria laboretur; conciliari ſtudium plebis, & benevolentiam largitione annonæ, quæ ſola civium obedientiam obſtringit. Cùm populus *duas tantum res anxius optet, Panem & Circenſes*. Juven. Sat. 10. verſ. 80. 5 Fame preſſa. 6 Studium, fidem, obſequium præſtare. 7 Curio itaque proprætor cum tribus legionibus miſſus eſt in Siciliam, frumentatum. 8 Quà Siculum mare Rhegium & Pelorum interfluit. Vide lib. 2. ſupra verſ. 435. 9 Ne Apenninus, & Pelorus vi undarum divulſi, rurſus conjungantur. 10 Valerius miſſus eſt frumentatum in Sardiniam. 11 Non ex alia ulla terra major frumenti copia in Italiam, & Romam advehitur, quàm ex inſulis Sicilia, & Sardinia.

Nec Romana magis complerunt horrea terræ,
1 *Ubere vix glebæ ſuperat, ceſſantibus Auſtris,*
2 *Cùm medium nubes Borea cogente ſub axem,*
Effuſis magnum Libye tulit imbribus annum.
Hæc ubi ſunt proviſa duci, tunc agmina victor
3 *Non armata trahens, ſed pacis habentia vultum,*
Tecta petit patriæ, prò ſi remeaſſet in urbem,
Gallorum tantum populis, 4 Arctoque ſubacta,
5 *Quam ſeriem rerum longa præmittere pompa,*
Quas potuit belli facies! ut 6 vincula Rheno,
Oceanoque daret! 7 celſos ut Gallia currus
Nobilis, & flavis ſequeretur miſta Britannis!
Perdidit ò qualem vincendo 8 plura triumphũ!
9 *Non illum lætis vadentem cœtibus urbes,*
Sed tacitæ videre metu. 10 non conſtitit uſquam
Obvia turba duci: 11 gaudet tamen eſſe timori
Tam magno populis, & ſe non mallet amari.
12 *Jamque & præcipites ſuperaverat Anxuris arces,*
Et quà Pontinas via dividit uda paludes,
Quà 13 ſublime nemus, 14 Scythicæ quà regna Dianæ;

1 Vix ipſa Africa ſuperat fertilitate has inſ. Auſtris non flantibus. 2 Cùm repulſis à Borea nubibus rigata abundantem meſſem, & frugum proventum tulit. 3 Deductis in municipia cohortibus, *vel* eas pacem præ ſe ferentes urbem verſus ducit. 4 Germanis, cæteriſque populis Septentrionalibus devictis. 5 Quam ſpecioſam triumphi pompam, quas urbium captarum, & præliorum imagines potuiſſet præferre. 6 Vel propter pontem in Rheno conſtructum, & mare Britannicum tum primum à Romanis navigatum, vel propter utriuſque accolas devictos. 7 Triumphales Imperatores curribus ſequentibus Gallis, & Britannis crine flavis. 8 Italiæ oppida vincendo, & Pompeium cum Coſſ. fugando. 9 Non illum prætereuntem excepere urbes lætis acclamationibus, metus inhibuit gratulationem. 10 Non prodibant illi obviam urbes gratulatoriæ. 11 Invidiosè hoc in Cæſarem, ut ſemper. 12 Jam prætererat Terracinam, & Anxur in arduo poſitam; & quà via Appia dividit paludem Pontinam in Volſcis. 13 Nemus Aricinum, clivus Virbii. CLX. ſtadia diſtans Roma. 14 In ſylva Aricina colebatur ſimulachrum Scythicæ Dianæ, huc ab Oreſte translatum è Taurica regione, cæſo rege Thoante. Dianæ Aricinæ ſacerdos Rex dicebatur. Sueton. Calig. c. 35. *Nemorenſi regi, quod*, &c. Mart. epig. 65. lib. 9. *Quæ Triviæ nemoroſæ petit dum regna viator*, & noſter lib. 6. verſ. 74. Strabo lib. 5. Solin. c. 8.

1 Qua-

1 *Quàque iter eſt Latiis ad ſummam faſcibus Albam:*
Excelſa de rupe procul jam conſpicit Urbem,
2 *Arctoi toto non viſam tempore belli:*
Miratuſque ſuæ, ſic fatur, mœnia Romæ:
Tene, 3 *Deûm ſedes, non ullo Marte coacti*
Deſeruere viri! pro qua pugnabitur urbe?
4 *Dii melius, quod non Latias* 5 *Eous in oras*
Nunc furor incubuit; nec 6 *juncto Sarmata velox*
Pannonio, Daciſque Getes admiſtus: habenti
Tam pavidum tibi Roma ducem Fortuna pepercit,
Quod bellum civile fuit. Sic fatur, & Urbem
Attonitam terrore ſubit, 7 *Namq; ignibus atris*
Creditur, ut captæ rapturus mœnia Romæ,
Sparſuruſque deos. fuit hæc menſura timoris:
Velle putant, quodcunque poteſt 8 *non omina feſta,*
Non fictas læto voces ſimulare tumultu:
9 *Vix odiſſe vacat,* 10 *Phœbea palatia complet*
Turba Patrum, 11 *nullo cogendi jure Senatus,*
12 *E latebris educta ſuis: non Conſule ſacræ*
Fulſerunt 13 *ſedes:* 14 *non proxima lege poteſtas*
Prætor adeſt: vacuæque loco ceſſere 15 *curules.*

1 Quà ad Albam longam eunt Coſſ. ſacrificatum in Larinis feriis, ſupra l. 1. v. 550. 2 Adversùs Gallos, Germanos, Britannos geſti, Septentrionem verſus. 3 *Roma Deûm ſedes.* Ovid. 4 Dii melius proſpexerunt, quod à cive potius, quàm ab externo hoſte inferatur bellum hoc Urbi à timido duce Pompeio deſertæ. 5 Parthicum bellum, ab Oriente. 6 Quod non invadant nos Sarmatæ miſti Pannoniis, Getæ Dacis, ſupra l.2.v.54.
7 Timetur, ne ferro, & flamma omnia devaſtet, neque ipſis ſacris parcat. 8 Ut modò verſ. 80. 9 Vix animo ſunt præſenti, exercendo, ut par eſt, odio. 10 Patres in Apollinis ædem Palatinam vocatos benignè affatum eſſe Cæſarem, excuſaſſe bellum hoc ſuſceptum dignitatis ſuæ tuendæ gratia adversùs invidiam, & injurias paucorum, hortatum, ut ſecum curam Reipubl. ſuſciperent, curarentque legatos mittendos ad Pompeium, & Coſſ. de pace &c. teſtantur omnes hiſtorici. Plutarchus, Appian. Dio, Florus, Oppius, ſeu Hircius. 11 Jus enim cogendi Senatum penes Coſſ. vel Prætorem erat. Ab Antonio & Caſſio convocatum Senatum refert Dio l. 41.
12 Ex ædibus ſuis quò ſe receperant. 13 Curiæ.
14 Non Prætor, proximus à Coſſ. magiſtratus.
15 Sellæ majorum magiſtratuum, Conſulum, Prætorum, Cenſorum, Ædilium curulium.

1 Omnia Cæſar erat, 2 privatæ Curia vocis
Teſtis adeſt: ſedere Patres 3 cenſere parati,
Si regnum, ſi templa ſibi, jugulumque Senatus,
Exiliumque petat. 4 melius, quod plura jubere
Erubuit, quàm Roma pati. 5 tamen exit in iram
Viribus an poſſent obſiſtere jura per unum
Libertas experta virum. 6 pugnaxque Metellus
Ut videt ingenti 7 Saturnia templa revelli
Mole, rapit greſſus, & Cæſaris agmina rumpens,
Ante fores nondum reſeratæ conſtitit ædis
(Uſque adeo ſolus ferrum, mortemque timere
Auri neſcit amor. 8 pereunt diſcrimine nullo
Amiſſæ leges: ſed pars viliſſima rerum
Certamen moviſtis opes) prohibenſque rapina
Victorem clara 9 teſtatur voce Tribunus:
Non niſi per noſtrum vobis percuſſa patebunt
Templa latus, nullaſque feres, niſi ſanguine 10 ſacro
Sparſas, raptor, opes. 11 certè violata poteſtas
Invenit iſta Deos, Craſſumque in bella ſecutæ
Sæva tribunitiæ noverunt prælia diræ.
12 Detege jam ferrum, neque enim tibi turba verenda eſt
Spectatrix ſcelerum: deſerta ſtamus in urbe.
Non feret 13 è noſtro ſceleratus præmia miles:

1 Cæſar omnium magiſtratuum munera obibat. 2 Convocabantur Patres teſtes futuri actorum, & conſultorum Cęſaris privati hominis. 3 Parati, Cæſari, ſi popoſciſſet, decernere regnum, divinos honores, quorum vellet cędem, exilium, proſcriptionem. 4 Melius fuit, optimè actum eſt, quod, &c. 5 Tamen libertas tentans per unum virum (Metellum ſcilicet Trib. pl. obſtantem Cæſari ærarium effracturo) an jura poſſent obſiſtere viribus, iram movet. 6 Obſtans Cæſari. 7 Ærarium, quod erat in æde Saturni à Tullo Hoſtilio condita. 8 Leges cum libertate perierant, nemine aſſerente: aurum ſolum invenit patronum. 9 Proteſtatur ſe prohibiturum, *vel* deteſtatur, execratur. 10 Meo Tribuni. 11 Tribunitia autem poteſtas ſacroſancta eſt, quam quicunque violaverit, aut pro levi habuerit, Deos expertus eſt ultores, uti Craſſus non ita pridem, qui diris,& execrationibus Atteii Trib. pleb. impetitus, miſerè in Parthis periit. 12 Stringe ferrum in me, neque abſtine ſacroſancto ſanguini fundendo, verecundia civium ſpectantium inhibitus. Nemo ſupereſt civis, nemo libertatis aſſertor in urbe. 13 Ex ærario publico.

1 *Sunt quos proſternas populi, quæ mœnia dones.*
Pacis ad exhauſtæ ſpolium non cogit egeſtas:
Bellum Cæſar habes. His magnam victor in iram
Vocibus accenſus: Vanam ſpem mortis 2 *honeſtæ*
Concipis: haud (inquit) jugulo ſe polluet iſto
Noſtra, Metelle, manus. 3 *dignum te Cæſaris ira*
Nullus honor faciet. 4 *te vindice tuta relicta eſt*
Libertas? 5 *non uſque adeo permiſcuit imis*
Longus ſumma dies, ut, non ſi voce Metelli
Serventur leges, malint à Cæſare tolli.
Dixerat: & nondum foribus cedente Tribuno
Acrior ira ſubit: 6 *ſævos circumſpicit enſes,*
Oblitus ſimulare 7 *togam. tum Cotta Metellum*
Compulit audaci nimiùm deſiſtere cœpto.
8 *Libertas, inquit, populi quem regna coercent,*
Libertate perit; cujus ſervaveris umbram,
Si, quicquid jubeare, velis. 9 *tot rebus iniquis*
Paruimus victi: venia eſt hæc ſola pudoris,
Degeneriſque metus, nil jam potuiſſe negari.
10 *Ocyus avertat diri mala ſemina belli.*
11 *Damna movent populos, ſi quos ſua jura tuentur.*
Non ſibi, ſed domino gravis eſt, quæ ſervit, egeſtas.

1 Converte bellum tuum ad hoſtes potius, ex his victis redde militibus promiſſa munera. non feres ex ærario theſauros, quos longa pace congeſtos non expromere licebit, niſi publica juſſerit egeſtas. Hos olim (inquit Appianus) execratione publicè propoſita conditos fuiſſe memorant, ut, niſi Celtico inſurgente bello, à nullo promerentur. 2 Mea manu inflictæ. 3 Sacroſancta poteſtas tua, quam jactas uſque, non faciet te dignum ira mea. 4 Tune quæſo libertatem ex urbe fugientem moraris? tune libertatis ſolus in urbe aſſertor? reſpondet ad illud ſupra, verſ. 129. 5 Non eò deſperationis, & confuſionis venit Reſpublica, ut legum ſuarum aſſertorem Metellum malit, quàm Cæſarem. 6 Admota capulo manu dixiſſe fertur Cæſar: *An ignoras adoleſcens, difficilius eſſe mihi dicere hoc, quàm facere?* 7 Pacem. 8 Libertas populi oppreſſa, obnoxia eſt libertati illius, qui oppreſſit; cujus tamen retinebis imaginem, ſi libenter te ſubjicias imperatis. 9 Et cùm cæterarum rerum, legum, libertatis, &c. pertulimus jacturam, neceſſitate adacti; quin & theſauris etiam publicis cedamus, impetrabit degeneris metus veniam apud poſteros neceſſitas, cui reſiſtere in noſtra manu non erat. 10 Quin ocyus auferat theſaurum hunc, cujus fortaſſe cauſa bellum hoc dirum à Cæſare motum eſt, dirius futurum, ſi illum obnixè detineamus. 11 Ærarium populi liberi exhauſtum, non fit ſine publico damno: ſed populi ſervientis egeſtas, & theſauri exhauſti domino, non populo damnũ adferunt.

Protinus abducto 1 *patuerunt templa Metello.*
Tunc rupes Tarpeja ſonat, 2 *magnoque recluſas*
Teſtatur ſtridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani 3 *cenſus populi, quem* 4 *Punica bella,*
Quem dederat 5 *Perſes, quem victi præda* 6 *Philippi:*
7 *Quod tibi Roma fuga Pyrrhus trepidante reliquit,*
8 *Quo te Fabricius regi non vendidit auro,*
Quicquid parcorum 9 *mores ſervaſtis avorum,*
10 *Quod dites Aſiæ populi miſere tributum,*
Victorique dedit 11 *Minoïa Creta Metello,*
12 *Quod Cato longinqua vexit ſuper æquora Cypro.*
Tunc Orientis opes, 13 *captorumque* 14 *ultima* 13 *regum*
Quæ Pompeianis prælata eſt gaza triumphis,
Egeritur: triſti ſpoliantur templa rapina;
15 *Pauperiorque fuit tunc primum Cæſare Roma.*
16 *Interea totum Magni fortuna per orbem*
17 *Secum caſuras in prælia moverat urbes.*
Proxima 18 *vicino vires dat Græcia bello.*

1 Recluſum erat ærarium, & theſauri à nemine uſque in illam diem contacti, militibus rapiendi conceſſi. 2 Impactis ſecuribus recluſæ fores, & ſtridore cardinum reſonat collis Saturnius, Tarpejus, vel Capitolinus, in quo ærarium. 3 Aurum, & argentum, è mulctis, tributis, donis gentium devictarum. 4 Primum quo mulctati ſunt Carthaginenſes M C C talentis argenti. Secundum, quo mulctabantur X M tal. arg. in L annos æquis portionibus ſolvendis, ſed intervenit Tertium.

5 Macedoniæ Rex ab Æmilio Paulo devictus. vide Plutar. Æmilium Paul. 6 Patris Perſæ à T. Flaminio ad deditionem compulſi. Plutar. T. Q. Flam. 7 Supra l. 1. v. 30. 8 Aurum à Pyrrho oblatum, ut patriam deſereret, proderetque, recuſavit Fabricius ad Regem legatus.

9 Frugalitas veterum Romanorum, & parſimonia.

10 Quod ab Antiocho Syriæ, Attali legatione, & hæreditate obvenit. 11 Minoi olim regnata Creta, à Q. Metello vaſtata. 12 Miſſus in Cyprum adversùs Ptolomæum Cato Ma. advexit V I I M tal. 13 Mithridatis Ponti, Tigranis Armeniæ, Ariſtobuli Judeæ regis, &c. 14 Ex remotiſſimis regionibus.

15 Emphaticè, & invidiosè in Cæſarem ære alieno prius preſſum. 16 Recenſet poeta catalogum populorum, qui Pompeio auxilia ſubmiſerunt. 1 Europæ. 2 Aſiæ. 3 Africæ, orditur à Græcia. 17 Eandem cum Pompeio fortunam, & cladem experturas. 18 Pompeio jam Dyrrachii.

Pho-

Phocaicas 1 *Amphiſſa manus*, 2 *ſcopuloſaque Cyrrha*,
3 *Parnaſſuſque* 4 *jugo miſit deſertus* 5 *utroque.*
Bœoti coiere duces, quos impiger ambit
6 *Fatidica Cephiſſos aqua*, 7 *Cadmeaque Dirce*,
8 *Piſææque manus, populiſque per æquora mittens*
Sicaniis Alpheus aquas, 8 *tunc Mænala liquit*
Arcas, & Herculeam miles Trachinius Oeten.
9 *Theſproti*, 9 *Dryopeſque ruunt*, 10 *quercuſque ſilentes*
Chaonio veteres liquerunt vertice Sellæ.
11 *Exhauſit totas quamvis delectus Athenas*,
Exigua Phœbea tenent navalia puppes,
Treſque petunt veram credi Salamina carinæ.
Jam 12 *dilecta Jovi centenis venit in arma*
Creta vetus populis 13 *Gnoſſaſque agitare pharetras*
Docta, 14 *nec Eois pejor* 15 *Gortyna ſagittis.*
Tunc qui 15 *Dardaniam tenet Oricon, & vagus altis*

1 Oppido Phocidis. 2 Ad rupem ſita. 3 Mons Apollinis Pythii oraculo, & Muſarum ſede clarus bicollis. 4 Tithoreo, & Hyampeo. 5 Oritur Cephiſſus amnis è montibus Phocidis Delphico oraculo claris. 6 Dirce fons vicinus Thebis à Cadmo poſitis, vide quæ ad Sen. Theb. v. 126. 7 E Piſis oppido Elidis juxta Alpheum fl. qui fertur ſubter mare ferri ad Arethuſam fontem Siciliæ. Pauſan. Eliacor. 1. 8 Advenerunt Arcades à Mænalo Arcadiæ monte, & Theſſali à Trachyne, quam Hercules condidit ſub OEta monte.
9 Epiri pop.. 10 Dodoneas quercus, non amplius reſponſa dantes, fugatis columbis faticidis, vide quæ ad Sen. Medeam. v. 349. 11 Athenæ, utcunque delectu prius exhauſtæ, è navalibus tamen ſuis Phœbo dicatis mittunt tres Salaminias naviculas: quæ teſtentur Salamina eſſe veri juris Athenienſium, non Megarenſium, uti olim controverſum erat. Simul videtur alluſum ad illud Horatii: *Ambiguam tellure nova Salamina futuram*, propter Cypriam vide Senecæ Troad. v. 842. Erant item Athenis tres naves publico uſui deſtinatæ. *Thecris*, qua vehebantur in Delum quotannis è Theſeio voto; Plato in Phædone: *Paralus*, qua mittebantur Delphos, aut aliò rem divinam facturi; Ariſtophanis interpres: *Salaminia*, quæ evocatos ad judicium ſubveheret. Plut. Peric.
12 Creta ἑκατόμπολις, in qua Jupiter natus, educatuſque fuit. 13 Cretæ urbes notiſſ. Gnoſſus, & Gortyna ſagittariis inſignes. 14 Non cedens Parthis arte mittendi ſagittas. 15 Heleno, & Andromache Dardanis regnatam maritimam illam Epiri urbem, Virg. 3. Æneid. 5.

1 Diſperſus ſylvis Athamas, & nomine priſco
2 Encheliæ verſi teſtantes funera Cadmi.
3 Colchis, & Adriacas ſpumans 4 Abſyrtos in undas,
Et 5 Penei qui rura colunt, quorumque labore
Theſſalus 6 Æmoniam vomer proſcindit 6 Iolcon.
7 Inde laceſſitum primo mare, cùm 8 rudis Argo
Miſcuit ignotas temerato litore gentes,
Primaque cum ventis, pelagique furentibus undis
Compoſuit mortale genus, 9 fatiſque per illam
Acceſſit mors una ratem. tunc linquitur 10 Æmus
Thracius, & populum 11 Pholoe mentita biformem.
12 Deſeritur Strymon tepido committere Nilo
Biſtonias conſuetus aves, 13 & barbara Cone,
Sarmaticas ubi perdit aquas, ſparſamque profundo
14 Multifidi Peucen unum caput alluit Iſtri:
15 Myſiaque & gelido tellus perfuſa Caico

1 Athamanes montes Epiri incolentes. 2 Illyrii populi quorum urbs Cadmi, & Hermiones in ſerpentes converſorum eſt monimentum ἔγχελυς autem anguilla eſt *longæ cognata colubræ*, ut ait Juvenalis Satyr. 3. 3 Non Ponti illa, ſed Iſtri regio, dicta à Colchis, qui ab Æeta miſſi ad perſequendum Jaſonem, hìc conſederunt. 4 Inſula cum fluvio cognomine in mare Adriaticum prolapſo ſub Illyrico. 5 Fl. Theſſaliæ. 6 Theſſaliæ oppid. 7 Ex Jolco ſolverunt Argonautæ: Argo autem primam celebrant Poetæ navem. 8 Exprimit illud Senecæ in Medeæ choro primo: *Bene diſſepti fœdera mundi Traxit in unum Theſſala pinus, Juſſitque pati verbera pontum: Partemque metus fieri noſtri Mare ſepoſitum.* 9 Mortis novum genus illatum, ſcilicet Naufragium. 10 Mons Thraciæ. 11 Mons Arcadiæ, Pholo, aliiſque Centauris qui (cùm primi ab equis dimicarent) procul viſi erant biformes, habitatus. 12 Adveniunt, & auxilia à Strymone Thraciæ fl. cujus frigus grues ſub hyemem fugientes Nili teporem petunt. Biſtones autem ſtagnum eſt Thraciæ. 13 Et ubi ad inſulam Conen (ſitne illa Conopos Plinii lib.4.cap.12. an Apollonii ἄγκον, circa Iſtri oſtia Inſula, dubium) in mare funditur Iſter Sarmaticus fl. & Peuce primum, vel unum oſtiorum Iſtri alluit Peucem Inſulam oſtio fl. objectam. 14 Sex oſtiis, ut alii, ſeptem, Pontum influentis. 15 Aſiæ minoris regio.

1 Idæ

1 Idalis, & 2 nimium glebis exilis Ariſbe.
Quique colunt 3 Pitanen, & 4 quæ tua munera Pallas
Lugent damnatæ Phœbo victore Celenæ:
Quà celer erectis 5 deſcendens Marſya ripis
Errantem Mæandron adit. miſtuſque refertur:
Paſſaque ab auriferis tellus exire metallis
6 Pactolon: quà culta ſecat non vilior Hermus.
7 Iliacæ quoque ſigna manus, perituraque caſtra
Ominibus petiere ſuis: 8 nec fabula Trojæ
Continuit, Phrygiique ferens ſe Cæſar Juli.
Accedunt Syriæ populi, 9 deſertus Orontes,
Et 10 felix, ſic fama, Ninos: 11 ventoſa 12 Damaſcus,
12 Gazaque, & 13 arbuſto palmarum dives Idume.
Et Tyros 14 inſtabilis, 15 pretioſaque murice Sidon,
16 Has ad bella rates non flexo limite ponti,
Certior haud ullis duxit Cynoſura carinis.
17 Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

1 Quæ ſub Ida jacet tellus: Omnibonus. Sed Ortelius approbat lectionem, *Æolis*, Caicus enim Straboni lib. 12. eſt Æolidis fl. Aliis Aſiæ Propriæ. 2 Sterilis. 3 Oppidum Troadis. 4 Et Celenæ urbs Phrygiæ, qui lugent fatum Satyri ſui Marſyæ, qui inventis, quas Pallas abjecerat, tibiis fretus, Apollinem in certamen Muſices provocavit, & ab eo victus excoriatus eſt. 5 Verſus autem in fluvium ſui nominis cadit in Mæandrum fl. ſinuoſum, & per plana ſæpius flexibus in fontem recurrentem. 6 Auriferi fluvii celebrantur Pactolus, Hermus, Ganges, Tagus, Iber, Indus, Arimaſpus. 7 Et Troes venerunt auxilio Pomp. ſed fato ſuo, i. inauſpicato, & vinci ſolito. 8 Neque eos à Pomp. partibus detinuit fama de Cæſare oriundo Julia ſtirpe. 9 Fl. Syriæ deſertus, accolis ad Pompeium affluentibus. 10 Ubertate, & rerum affluentia celebrata Ninos. πάλαι ποτὲ μεγάλη καὶ εὐδαίμων. Arrian. in παράπλῳ Indiæ. 11 In patenti ſita, ventis expoſita Syriæ urbs, 12 Urbs Syriæ. 13 Palmis nobilis Syriæ regio Judæa. 14 Quondam, inſula LXX paſſuum mari à terra diſſita, ſed aggere Alexandri poſt juncta continenti. 15 Phœniciæ urbs maritima purpurarum piſcatu celebris. 16 Cynoſura, haud certior dux ullis alibi carinis, duxit has rates ad Dyrrachium, recta navigatione. Namque Helice cæteros Grajos, Tyrios Cynoſura per altum dirigit. Certior, quàm Helice, quòd polo vicinior, κυνοσούρᾳ φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν. Aratus. 17 Cadmus cum Phœnicibus ſuis literarum figuras vel inveniſſe vel in Græciam intuliſſe fertur. Mela l. 1. c. 12.

1 *Nondum flumineas Memphis contexere biblos*
Noverat: & ſaxis tantum, volucreſque, feræque,
Sculptaque ſervabant magicas animalia linguas.
Deſeritur 2 *Taurique nemus,* 3 *Perſæaque Tarſos,*
4 *Coryciumque patens exeſis rupibus antrum,*
5 *Mallos, & externæ reſonant navalibus* 5 *Ægæ.*
Itque Cilix 6 *juſta jam non pirata carina.*
Movit & 7 *Eoos bellorum fama* 7 *receſſus,*
Qua colitur Ganges, toto qui ſolus in orbe
Oſtia naſcenti contraria ſolvere Phœbo
Audet, & adverſum fluctus impellit in Eurum:
Hic 8 *ubi Pellæus poſt Tethyos æquora ductor*
Conſtitit, & magno vinci ſe faſſus ab orbe eſt.
Quaque 9 *ferens rapidum* 10 *diviſo gurgite fontem*
Vaſtis Indus aquis 11 *miſtum non ſentit Hydaſpen;*
12 *Quique bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos,*

1 Necdum Ægyptii norant voces figuris literarum delineatas chartis è papyro, ceu junco Nilotico diſsecto ſignare, ſed per figuras animalium ἱερόγλυφα γράμματα, ſenſus mentis, monimenta memoriæ, vaticinia, & ſapientum præcepta, ſermoneſque ſaxis impreſſerunt. 2 Montis Aſiæ, propriè ita dicitur ea pars, quæ Ciliciam, & Pamphyliam ab Armenia diſtinguit. 3 A Perſe condita urbs Ciliciæ. Alii à Tarſo Perſei talaribus. vel quòd ibi ungulam, ſeu plantam fregerit Pegaſus, vel περὶ τὸ τερσωθῆναι, quòd ea loca primum à diluvio exaruerint, dictam volunt, legendumque *Terſeaque Tarſos*, Cœl. Rhodig. lib. 4.c.11. 4 Portus, & ſpecus in Cilicia. de quo vide, quæ Mela lib.1. c.13. 5 Ciciliæ opp. 6 Auxiliari, non prædatoria, ut olim, ſupra lib.2. verſ. 576. 7 Extremas Orientis partes accolas Gangis, qui, cùm reliqui fluvii à ſole averſi, ille adversùs ſolem orientem contendit. 8 Craterus ad matrem Ariſtopatram ſcripſit, Alexandrum ad Gangem uſque pervèniſſe: alii Hyparim itineris ejus finem fuiſſe referunt: fluminis autem vaſtitate inhibitus conſtitit citra Oceanum Orientalem Indicum, quem itineris finem ſtatuerat. 9 Μέγας τε εὐθὺς ἀπὸ τῶν πηγῶν, &c. Arrian.lib.5. 10 Ducbus oſtiis in mare influentem, & quo loco dividitur, Inſulam Paralen. facit Strab.l.15. 11 Adeo ex ſe vaſtus eſt. 12 Indos innuit, qui bibunt μέλι τὸ καλάμινον, τὸ λεγόμενον σάκχαρι. Arrian. in περίπλῳ maris Erythræi. ſaccharum expreſſum è ſucco arundinum. *Suger canes*,

1 *Et*

1 Et qui tingentes croceo medicamine crinem
2 Fluxa coloratis aſtringunt 2 carbaſa gemmis,
3 Quique ſuas ſtruxere pyras, vivique calentes
Conſcendere rogos. pro! quanta eſt gloria genti,
Injeciſſe manum fatis, vitaque repletos,
Quod ſupereſt, donaſſe deis! Venere feroces
Cappadoces, duri populus nunc cultor 4 Amani,
Armeniuſque tenens volventem ſaxa 5 Niphatem:
6 Æthera tangentes ſilvas liquere Coaſtræ.
7 Ignotum vobis Arabes veniſtis in orbem,
Umbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.
Tunc 8 furor extremos movit Romanus 9 Oloſtras,
10 Carmanoſque duces, quorum devexus in Auſtrum
Æther, non totam mergi tamen aſpicit Arcton.

1 Cathæi Indiæ populi pulchritudinem omni modo adſtruunt, regẽ ob formã eligunt, capillitia tingunt, &c. Strabo lib.15. 2 Lineas veſtes κάρπασα, & ipſas gemmis diſtinctas zonis gemmatis cingunt. Strabo lib.15.

3 Brachmanes, Gymnoſophiſtæ, Philoſophi Indiæ. Brachman oppidum Ptol. vel ut alii inſulas Gangis incolentes, ſe vitæ ſaturos in rogum à ſe extructum conjectos comburunt. Strabo lib.15. Philoſtrat. 3 de Calano notum. 4 Montis Ciliciæ. 5 Fl. Armeniæ. 6 Populi incolentes extremæ Indiæ lucos, *ubi aera vincere ſummum, &c.* Virg. Georg. 2. 7 Quid opus erat (inquit Joſeph. Scaliger in Prolegomenis ad Manilium) illis inter Æquatorem, & Tropicum Cancri degentibus, mirari ſiniſtras umbras, quæ & ipſis ἀμφισκίοις aliquando ſiniſtræ ſunt. Sed reſpexit poeta Arabiam Felicem, ſeu Auſtralem, Solem in Cancro, & umbram Meridionalem, quę Occidentem ſpectantibus in ſiniſtram, ideſt Auſtrum verſus projicitur, quæ citra Cancri trop. poſitis in dextram ſemper. Exagitat & hunc locum Jul. Scalig. Poet. lib.6. cap 6. Vide noſtrum infra lib.9 v.539. & Cæl. Rhod. lib. 1 cap. 10. Rudibus ſimul iſtis in ſua patria amphiſciis, translatis jam cis Tropicum, mirari licuit umbras nunquam ſiniſtras ire. vide & comment. Solini cap. 46. 8 Belli Romani. 9 Indiæ pop. Plin. lib 6. cap. 20. neque probanda lectio *Oretas*, aut *Oreſdas*, ut ſit pop. Septentrionalis, quæ lectio tantam Joſepho Scaligero in Prolegom. in Manilium præbuit anſam exagitandi Lucanum, & ſe torquendi. 10 Aſiæ popul. inter Perſidem, & Indiam ut volunt. quibus ſub tropico Cancri, vel ulterius poſitis urſa major non tota occidit, ſed prominet aliquid de capite ejus.

Lu-

Lucet & 1 exigus velox ibi nocte Bootes:
2 Æthiopumque ſolum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, niſi poplite lapſo
Ultima curvati procederet ungula Tauri.
Quàq; caput 3 rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, 4 quos non diverſis fontibus edit
Perſis, & incertum, tellus ſi miſceat amnes,
Quod potius ſit nomen aquis. ſed ſparſus in agros
Fertilis Euphrates Phariæ vice fungitur undæ;
5 At Tigrim ſubito tellus abſorbet hiatu,
Occultoſque tegit curſus, rurſuſque renatum
Fonte novo flumen pelagi non abnegat undis.
6 Inter Cæſareas acies, diverſaque ſigna
Pugnaces dubium Parthi tenuere favorem,
Contenti feciſſe duos. 7 tinxere ſagittas
8 Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, vaſtiſque 9 Hyrcania ſilvis.
Hinc 10 Lacedæmonii moto gens aſpera fræno
10 Heniochi, ſæviſque affinis 11 Sarmata 12 Moſchis.
Colchorum quà rura ſecat 12 ditiſſima Phaſis:

1 Exigua noctis parte lucet, occidit ſcilicet citius, utpote Horizonti eorum propior. 2 Locus (inquit Glareanus) vix intelligibilis, & in quo multi egregii viri fruſtra ſudarint forte Æthiopas ultra Æquinoctialem poſitos voluit poeta, dicereque, Æthiopia non ſubeſt ulli è ſignis Septentrionalibus, niſi quod Taurinus pes ultra Æquinoctialem protendatur. Sed & hoc falſum. 3 Unde & nomen. ſagittam quippe Perſæ Tigrin appellant. 4 Uterque fluvius oritur ex Armeniæ montibus, verùm non parum diſtantibus, vulgo tamen creditum unum habuiſſe fontem. Euphrates Meſopotamiam rigans, ut Ægyptum Nilus, infra Seleuciam aquas ſuas, nomenque in Tigrim evomit, à quo per duo oſtia in ſinum Perſicum defertur. 5 Tigris autem ante Euphratem exceptum, Taurum montem ſubterlapſus, mox ad lacũ Theſpitim in cuniculos merſus poſt XXV M. paſſ. redditus in Sinum Perſicum prolabitur. 6 Parthi, inquit, miſere neutri auxilia, gratulati ſibi bellum hoc civile Romanis à ſe objectum, ut qui, Craſſo ſublato, Pompeium, & Cæſarem inter ſe commiſerint. ut lib 1. v.99. Pompeianas tamen partes ſecutos, refert Juſtin. lib. 47. 7 Veneno, toxico. 8 Nomades, ἁμαξόβιοι, Bactriani, populi Schytiæ, ut Bactrus fl. Scythiæ. 9 Regio Aſiæ, ſilvis nobilis. 10 Equites feri ad Caucaſum ab Amphyto, & Telechio Lacedæmoniis Caſtoris, & Pollucis ἡνιόχοις orti. 11 *Ruſſes, & Tartari* vulgo, 12 Populi ad Hyrcanum mare, circa fontes Phaſidis fl. Colchorum ditiſſ. propter vellus aureum.

Qua

Quà Crœſo fatalis 1 *Halys*, 2 *qua vertice lapſus*
Rhiphæo Tanais diverſi nomina mundi
Impoſuit ripis, Aſiæque, & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ,
Nunc hunc, nunc illum, 3 *quà flectitur, ampliat orbem.*
4 *Quàque fretum torrens Mæotidos egerit undas*
Pontus, & Herculeis aufertur gloria metis,
Oceanumque negat ſolas admittere Gades.
Hinc & 5 *Sithoniæ gentes, auroque ligatas*
Subſtringens Arimaſpe comas: hinc fortis 6 *Arius,*
7 *Longaque Sarmatici ſolvens jejunia belli*
Maſſagetes quo fugit equo; volucreſque 8 *Geloni.*
8 *Non, cùm* 9 *Memnoniis deducens agmina regnis*
Cyrus; & 10 *effuſis numerato milite telis*
Deſcendit 11 *Perſes;* 12 *fraternique ultor amoris*
Æquora cùm tantis percuſſit claſſibus, unum
Tot reges habuere 13 *ducem. coiere nec unquam*
Tam variæ cultu gentes, tam diſſona vulgi

1 Fl. Lydos à Medis dirimens. Crœſo fatalis ex oraculi amphibologia. Κροῖσος ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει. Herod. lib 1. 2 Quà Tanais è montibus Rhiphæis ortus Europam ab Aſia diſterminat. 3 Orbis illam partem, quam flexum declinat, ampliorem reddit. 4 Quà Boſphorus Cimmerius emittit undas Mæotidis paludis in Euxinum mare, hinc Boſphorus Thracius in Propontidem, inde Helleſpontus in Ægæum. Ita non ſibi ſolis maris Mediterranei gloriam vendicent columnæ Herculis ad fretum Gaditanum, per quas immittitur Oceanus Occidentalis. Plinius lib.3. procem. Solin. cap.28. Mela lib. 1. cap. 5.
5 Scythiæ gentes, & in his, gens unocula Arimaſpi, accolæ fluvii cognominis auriflui, & ipſi comas auro in nodum colligati: ut qui aurum ex arenis colligant.
6 Aſiæ Scythicæ populi. 7 Scythiæ populi, qui ſitim, famemque levant epoto equorum ſanguine. de iis Claudianus, *Et qui cornipedes in pocula vulnerat audax Maſſagetes.* de his Virgil. *Et lac concretum cum ſanguine potat equino.* Georg.3. 8 Amplificat poeta auxiliares copias Pompeii ex collatione exercituum Cyri, Xerxis, & Agamemnonis, ſed hyperbolice. 9 Perſicis, & Suſianis ab oriente, unde & Memnon Tithoni, & Auroræ filius venit olim auxilio Priami. Alii leg. *Mæoniis.*
10 Singulis ſingulas mittere juſſis ſagittas exercitum numeravit. Herod.7. 11 Xerxes Rex Perſiæ.
12 Agamemnon ulturus fratris Menelai uxorem à Paride raptam. 13 Imperatorem, regem regum Agamemnonem.

Ora,

Ora. 1 *tot immenſæ comites miſtura ruinæ*
Excivit populos, & dignas funere Magni
Exequias Fortuna dedit. 2 *non corniger Ammon*
Mittere 3 *Marmaricas ceſſavit in arma catervas:*
4 *Quicquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,*
Uſque Parætonias Eoa ad litora Syrtes
5 *Acciperet felix ne non ſemel omnia Cæſar,*
Vincendum pariter Pharſalia præſtitit orbem.
6 *Ille ubi deſeruit trepidantis mœnia Romæ,*
Agmine nubiferam rapto ſupere volat Alpem:
Cùmque alii famæ populi terrore paverent,
7 *Phocais in dubiis auſa eſt ſervare juventus*
Non 8 *Graja levitate fidem,* 9 *ſignataque jura,*
10 *Et cauſas, non fata ſequi. tamen ante furorem*
Indomitum, duramque 11 *viri deflectere mentem*
Pacifico ſermone parant, hoſtemque propinquum

1 Ut Priamo, Trojam rogum, ita Pompeio victas ab illo gentes Fortuna dedit exequias, & cædis ſocios.
2 Neque Africa ceſſavit auxilia mittere, in cujus regione Cyrenaica deſerta, & arenoſa Jovi Ammoni ſub ſpecie arietis culto templum conſecravit Liber pater. infra lib. 9. v. 511. & lib. 10. v. 38.
3 Marmarica Africæ regio eſt, Ægyptum verſus. Alii leg. *Marmaridas.* 4 Omnes gentes à Mauritania, quæ ultima pars eſt Africæ ad occaſum, uſque ad Parætonium portum prope Syrtes, ortum verſus. 5 Ne Cæſari opus eſſet ſingulas gentes perſequi, contulit hue omnes undique Fortuna, ut una acie Pharſalica orbem totum ſubigeret Cæſar. 6 Cæſar ab urbe profectus in ulteriorem Galliam, cognovit Domitium nuper à ſe captum Corfinii, & dimiſſum adveniſſe Maſſiliam, cujus urbis cives Pompeio faventes, portas Cæſari venienti occluſerunt. Cæſar xv. primos Maſſilienſium evocatos monet, ne, dum unius hominis voluntati obtemperare velint, illi ſoli ex omnibus Italiæ civitatibus bellum ſibi accerſant: ita monitos ad ſuos dimittit. hos ad Cæſarem cum reſponſo à ſuis civibus reducit poeta, *Miſera* (inquit Florus) *Maſſilia, quæ dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit.* 7 Maſſilienſes, Phocænſes quippe Joniæ quæ eſt in Aſia, ab Harpago Cyri præfecto pulſi, in Galliam venere Narbonenſem, ubi Maſſiliam condiderunt.
8 Græca gens levis fidei olim habita. πιςὸν ἑλλὰς οἶδεν ὐδὲν. Eurip. in Iphig. 9 Sancita olim cum pop. Rom. fœdera. 10 Æquitatem, non fortunam ſequi.
11 Cæſaris.

Orant

Orant 1 Cecropiæ prælata fronde Minervæ.
2 Semper 3 in externis populo communia veſtro
Maſſiliam bellis teſtatur fata tuliſſe,
Comprenſa eſt Latiis,quęcumque annalibus ætas.
Et nunc, 4 ignotoſi quos petis orbe triumphos,
Accipe devotas externa in prælia dextras.
At ſi funeſtas acies, ſi dira paratis
Prælia diſcordes, lacrymas civilibus armis,
Secretumque damus. 5 tractentur vulnera nulla
Sacra manu. 6 ſi cælicolis furor arma dediſſet,
Aut ſi terrigenæ tentarent aſtra gigantes;
Non tamen auderet 7 pietas humana vel armis
Vel votis prodeſſe Jovi: ſortiſque deorum
Ignarum mortale genus, 8 per fulmina tantum
Sciret adhuc cælo ſolum regnare Tonantem.
Adde quod innumeræ concurrunt undique gentes,
9 Nec ſic horret iners ſcelerum contagia mundus,
Ut gladiis egeant civilia bella coactis.
10 Sit mens iſta quidem cunctis, ut veſtra recuſent

1 Geſtantes manu, & prætendentes frondem oleaginam pacis ſignum: Pallas verò præſes Athenarũ Cecropi quondam regnatarum, oleæ perhibetur inventrix. *Centum oratores auguſta ad mœnia regis ire jubent, ramis velatos Palladis omnes.* Virg. Æneid. 7. 2 Legati fide ſua modeſtè, & conſtanter expoſita, diſſuadent bellum civile, ſibi ut liceat extra partes eſſe petunt, non eſſe ſui judicii diſcernere utra cauſa ſit juſtior: ſed quidvis potius pati ſe eſſe paratos, quàm armatum Cæſarem admittere. 3 Annales veſtri ſunt teſtes ſatis locupletes fidei noſtræ ſemper vobis præſtitæ adverſus exteros hoſtes, quam & nunc promptam habes, ſi extrema paras bella. 4 Si civilia, libet certe miſereri eorum ſortem, qui arma capeſſunt; perfugium victis, ſupplicibus, atque iis, qui in partibus eſſe nolunt daturis. 5 Abſit, ut manus noſtræ imbuantur ſanguine eorum, quibus cum ſacra nobis intercedunt jura. 6 Neque nobis cauſas veſtras expendere, aut ad partes ire magis fas eſt, quàm hominibus hoc idem facere liceret, ſi Dii inter ſe diſſentirent, aut iis arma, ut olim, gigantes Terræ filii inferrent. 7 Homines pii. 8 *Cælo tonantem crederet Jovem.* Horat. ode 5. li. 3. 9 Non utique opus erit populis coactis ad partes in bello hoc civili. ſatis paſſim reperietis hominum ſceleratorum, qui arma ſumant. 10 Atque utinam omnibus ſociis, aliiſque gentibus eadem mens, quæ nobis; neque ſe bello huic fatali immiſcerent alii, quàm cives Romani.

Fata

Fata, nec hæc aliis committat prælia miles.
1 Cui non conſpecto languebit dextra parente?
Telaque diverſi prohibebunt ſpargere fratres.
2 Finis adeſt rerum, ſi non committitis illis
Arma, quibus fas eſt. 3 nobis hæc ſumma precandi,
Terribiles aquilas, infeſtaque ſigna relinquas
Urbe procul, noſtriſque velis te credere muris,
Excludique ſinas admiſſo Cæſare bellum.
4 Sit locus exceptus ſceleri, Magnoque, tibique
Tutus, ut invictæ fatum ſi conſulat Urbi,
Fœdera ſi placeant, ſit quo veniatis inermes.
5 Vel, cùm tanta vocent diſcrimina Martis Iberi,
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Nec momenta ſumus: nunquam felicibus armis
Uſa manus patriæ primis à ſedibus exul,
Et poſt translatas exuſtæ 6 Phocidos arces,
Mœnibus exiguis alieno in litore tuti,
Illuſtrat quos ſola fides. ſi claudere muros
Obſidione paras, & vi perfringere portas,
7 Excepiſſe faces tectis, & tela parati

1 Quis enim mente tam effera eſt, cujus dextrę non languorem, immo ſtuporem incutiat, compeſcatque à telis mittendis conſpectus à diverſa parte pater, aut frater? 2 Statim videbitis exitum belli hujus, niſi contra vos ipſos armaveritis externos, quibus jam olim inſedit odium veſtri, cauſa, & voluntas vos ulciſcendi. *Grotius*, qui putant ſibi licere bellum gerere civile, ſine quibus neceſſariò bellum civile interibit. 3 Nos ſummopere à te petimus, ut ſignis infeſtis, animoque hoſtili excluſis urbem noſtrã amicus ingrediaris. 4 Liceat modo noſtræ civitati eſſe à partibus liberæ, civili bello exemptæ, & loco medio, quo in colloquium & fędera, ſi diis ita viſum eſt, conveniatis inermes tu, & Pompeius. 5 Aut, properanti ad Hiſpanum bellum, in quo cardo rerum vertitur, quæ tandem cauſa divertendi ad nos; populum, neque ullius momenti, aut ponderis ad ſummam victoriæ, neque felicis unquam ſucceſſus in bello, utpote parvum, patria profugum, aliena in ora confidentem, fidei, quam belli extra potentiorem, clariorem? 6 Videtur poeta eos ſecutus qui Maſſiliam conditam volunt à Phocenſibus Græciæ: cùm tamen Maſiliæ conditores è Phocæa urbe Joniæ in Aſia expulſi, ab Harpago Cyri præfecto in Galliam conceſſerint. Juſt. lib. 43. Strabo lib. 4. 7 Tum ad urbis defenſionem, tum ad extrema omnia perferenda ſumus parati, ſi avertatis flumina, aquam è puteis bibere; ſi deficiat frumentum, illa, quæ viſu horrida, contactu fœda ſunt, edere parati.

Unda-

Undarum raptos averſis fontibus hauſtus
Quærere, & effoſſam ſitientes lambere terram:
Et deſit ſi larga Ceres, tunc horrida cerni,
Fœdaque contingi maculato carpere morſu.
1 Nec pavet hic populus pro libertate ſubire,
Obſeſſum Pœno geſſit quod Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum fruſtraque trahentes
Ubera ſicca fame medios mittentur in ignes:
Uxor & à caro poſcet ſibi fata marito.
Vulnera 2 miſcebunt fratres, bellumque coacti
Hoc potius civile gerent. Sic 3 Graja juventus
Finierat: cùm turbato jam prodita vultu
Ira 4 ducis, tandem teſtata eſt voce dolorem.
Vana movet Grajos noſtri fiducia 5 curſus.
Quamvis 6 Heſperium mundi properemus ad axem,
Maſſiliam delere vacat. 7 gaudete cohortes:
7 Obvia præbentur fatorum munere bella.
Ventus ut amittit vires, niſi robora denſæ
Occurrant ſilvæ, ſpatio diffuſus inani:
Utque perit magnus 8 nullis obſtantibus ignis,
Sic hoſtes mihi deeſſe nocet: 9 damnumque putamus
Armorum, niſi, qui vinci potuere, 10 rebellent.
11 Sed ſi ſolus eam dimiſſis degener armis,
Tunc mihi tecta patent. jam non excludere tantum,
Incluſiſſe volunt. 12 at enim contagia belli
Dira fugant, dabitis pœnas pro pace petita;
Et nihil eſſe meo diſcetis tutius ævo,

1 Neque dubitamus tolerare, quæcunque Saguntini populi Hiſpaniæ tulere ab Annibale obſeſſi. Liv. l. 21. Juven. ſ. 15. Val. Max. l. 6. c. 6. Qui cùm vim Punicam ulterius nequirent arcere, aurum, argentum, precioſa quæque, liberos, conjugeſque à ſe cæſos, ſe denique in ignem in foro extructum præcipitavere. 2 Mutua ſui cæde potius, quàm ſe immiſceant Romano bell. civ. 3 Maſſilienſium legati. ſupra verſ. 340. 4 Cæſaris. 5 Expeditionis in Hiſpaniam. ſupra verſ. 366. 6 Occiduam mundi plagam, in qua Hiſpania, *improprie*, cùm axes duo ſint tantùm, Arct. & Antarcticus. 7 Expetiiſtis prælia vobis dari, & urbes rapiendas. ecce vobis fata oblata, quæ poſcitis. 8 Nulla materia obſtante. 9 Supra lib. 2. verſ. 440. 10 Nobis bello reſiſtant. 11 Cum indignatione ſtomachatur id, quod legati obtulerant, modo verſ. 329. atque invertit. velle Maſſilienſes ipſum ab exercitu ſemotum exceptum prodere. 12 At verò nolunt bello civili pollui; pacem ſcilicet exoptantes. *Ironice, & indignanter.*

1 *Quam*

1 Quam duce me bellum. 2 Sic poſtquam fatus, ad urbem
Haud trepidam convertit iter: tum mœnia clauſa
Conſpicit; & denſa juvenum 3 vallata corona.
Haud procul à muris 4 tumulus ſurgentis in altum
Telluris, parvum diffuſo vertice campum
Explicat: 5 hæc patiens longo munimine cingi
Viſa duci rupes, tutiſque aptiſſima caſtris.
6 Proxima pars urbis celſam conſurgit in arcem
Par tumulo, mediiſque ſedent convallibus arva.
Tunc res immenſo placuit 7 ſtatura labore,
8 Aggere diverſos vaſto committere colles.
9 Sed prius ut totam qua terra cingitur, urbem
Clauderet, à ſummis perduxit ad æquora caſtris
Longum Cæſar opus, fonteſque, & pabula campi
Amplexus foſſa, denſas tollentia pinnas
Ceſpitibus, crudaque extruxit brachia terra.
10 Jam ſatis hoc Graiæ memorandum contigit urbi,
Æternumque decus, quod non impulſa, nec ipſo
Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli
Præcipitem curſum: 11 raptiſq; à Cæſare cunctis,
Vincitur una 12 mora. 13 quantum eſt, quod fata tenentur?
Quodque virum toti properans imponere mundo

1 Quam meas partes, & ſigna ſequi. 2 Quibus injuriis permotus Cæſar, legiones tres Maſſiliam adducit: turres, vineaſque ad oppugnationem urbis agere, naves longas 18 facere Arelate inſtituit. his D. Brutum præfecit, &c. 1 Com. civilis belli. 3 Circumdata ad defenſionem urbis. 4 Montis cacumen in planitiem modicam extendit. 5 Hic tumulus, cùm poſſet vallo circundari, viſus eſt locus caſtris aptiſſimus. 6 Tumuli editioris altitudinem æquabat arx urbis, colli huic oppoſita, quibus intermedia jacebat vallis. 7 Conſtatura.
8 Aggere conjungere urbis, & caſtrorum colles.
9 Maſſilia tribus partibus mari alluitur, quartam partem, qua oppugnatu difficilior viſa eſt propter loci naturam, & arcem, Cæſar intercluſit ducto à ſuis caſtris in edito colle poſitis, ad mare utrinque aggere è ceſpitibus inſtar muri pinnato, & turribus diſtincto, atque foſſa. hac ratione oppidanos frumentatione, & pabulatione prohibuit. 10 Gratulatur urbi poeta ubique Pompeianus, fidei, conſtantiæ, fortitudinis gloriam.
11 Statim vel ſe dedentibus, vel occupatis, & impulſis à Cæſare cæteris urbibus. 12 Diuturna obſidione.
13 Non utique parum erat, quod una hæc civitas retardarit præcipitem impetum, & ſucceſſus fatales Cæſaris, in cujus tamen poteſtatem, & ipſa poſtmodum cum totius mundi imperio neceſſariò ſit ceſſura.

Hos perdit Fortuna dies! 1 tunc omnia late
Procumbunt nemora, & ſpoliantur robore ſilvæ:
Ut, cùm terra levis mediam virgultaque molem
Suſtendant, ſtructa laterum compage ligatam
Arctet humum, preſſus ne cedat turribus agger.
Lucus erat longo 2 nunquam violatus ab ævo,
Obſcurum cingens connexis aera ramis,
Et gelidas altè ſummotis 3 ſolibus umbras.
4 Hunc non ruricolæ Panes, nemorumque potentes
Sylvani Nymphæque tenent, ſed 5 barbara ritu
Sacra deûm, ſtructæ ſacris feralibus aræ;
Omnis & humanis luſtrata cruoribus arbos
6 Si qua fidem meruit Superos mirata vetuſtas,
Illis & volucres metuunt inſiſtere ramis,
Et luſtris recubare feræ: nec ventus in illas
Incumbit ſilvas, excuſſaque nubibus atris
Fulgura: 7 non ullis frondem præbentibus auris,
Arboribus ſuus horror ineſt. tum plurima nigris
Fontibus unda cadit, ſimulacraque mœſta deorum
Arte carent, cæſiſque extant 8 informia truncis.
Ipſe 9 ſitus, putrique facit jam robore pallor
Attonitos: non vulgatis ſacrata figuris
Numina ſic metuunt: tantum terroribus addit,
10 Quos timeant non noſſe deos. jam fama ferebat

1 Cęduntur paſſim ſylvæ, ad turres extruendas, vineas, aliaſque machinas: nec non ad firmandos, continendoſque lignorum ſtiues, & interjectis trabibus aggeres, ne ſubſideret ac difflueret] levis per ſe terra turrium ſuperſtructarum mole gravata. 2 Inciduus. 3 Radiis ſolaribus.

4 Non Dii agreſtes noti, & numina ruſtica, quæ alias colunt ſylvas, Panes, Fauni, Satyri, Sylvani, Nymphæ, Dryades, &c. 5 Efferа. Scythicæ Dianæ æmula, immolatis hoſtiis humanis, ut libro 1. v. 445. 6 Et ſi quæ fide digna ſit religioſa antiquitas, declinant aves illum lucum, feræ, venti, fulgura. 7 Frondè (inquiunt interpretes,) caret lucus propter opacitatem ramorum ſolis radios non admittentium. Micyllus καθ' ὑπαλλαγὴν exponit, frondibus nullas auras præbentibus. Berſmanus vice τοῦ *prælentibus* legendum *prædantibus* conjicit ex gloſſemate adjecto, *rapientibus*. H. Grotius agnoſcit lectionem *ferientibus*, quam ego probaverim, hac mente, & diſpoſitione. Nullis auris frondem moventibus ex ſe horrent arbores. 8 Squalida, inculta, rudia hinc mœrorem inducentia, cum veneratione quadam.

9 Lanugo, qua obducuntur ſimulachra, eaque inſolitis formis expreſſa. 10 Teutatem, Heſum, Taranim, lib. 1. v. 445. deos ignotos, & ſuperſtitiosè cultos. *Trimus in orbe Deos fecit timor.*

Sæpe

Sæpe cavas motu terræ mugire cavernas,
Et procumbentes iterum 1 conſurgere taxos,
Et 2 non ardentis fulgere incendia ſilvæ,
Roboraque amplexos circumfluxiſſe dracones.
3 Non illum cultu populi propiore frequentant,
Sed ceſſere deis. 4 medio cùm Phœbus in axe eſt,
Aut cœlum nox atra tenet, pavet ipſe ſacerdos
Acceſſus, dominumque timet deprendere luci.
Hanc jubet immiſſo ſilvam procumbere ferro:
Nam vicina operi, belloque intacta priori
Inter 5 nudatos ſtabat denſiſſima montes.
Sed fortes tremuere 6 manus, motique 7 verenda
Majeſtate loci, ſi robora ſacra ferirent,
8 In ſuas credebant redituras membra ſecures.
Implicitas magno Cæſar terrore cohortes
Ut vidit, primus raptam librare bipennem
Auſus, & aeriam ferro proſcindere quercum,
Effatur 9 merſo violata in robora ferro:
Jam ne 10 quis veſtrum dubitet ſubvertere ſilvam,
Credite me feciſſe nefas. Tunc paruit omnis
Imperiis non ſublato ſecura pavore
Turba, ſed 11 extenſa Superorum, & Cęſaris ira.
Procumbunt orni, nodoſa impellitur ilex,
12 Silvaque Dodones, & 13 fluctibus aptior alnus,
Et 14 non plebejos luctus teſtata cupreſſus,

1 Erigi, *vel*, renaſci. funeſta enim arbor, ut & cupreſſus, quæ ſuccisa non regerminat. 2 Flammis, velut fatuis, & lambentibus corripi arbores, neque tamen abſumi, draconibus implicari. 3 Tanquam ſacroſanctum, diis ſolis incolendum permittunt. 4 Ne in Deum luci præſidem, & tutelarem incidat, tanquam δαιμόνιον μεσημβρινὸν, aut Empuſam meridianam, media die, aut noctu nemora luſtrantem, horret adire ipſe ſacerdos. 5 Sylvis ſpoliatos ſuperiori bello Gallico. 6 Militum. 7 Veneranda luci religione. 8 Quod Lycurgo Threicio regi quondam, vites, in odium Bacchi, & ſuorum temulentiæ tædium, incidenti. 9 Immiſſo, impacto. 10 Ne qua vos loci religio moretur, mihi vani numinis profanatio imputetur, cujus violati iras ſubeat caput hoc meum. 11 Cæſaris plus quam deorum iram verita. 12 Quercus Dodonæo Jovi ſacræ. lib.6. verſ. 427. Dodona autem ſylva in Epiro eſt, quercu, vel, ut Herodotus vult, fago fatidica celebris. 13 Navigiis apta. 14 Divitum, & nobilium funeribus, propter raritatem arboris. Joſeph. Scal. rogis, & luctibus dicata. ut quæ exciſa non repulluler. *Neque harum quas colis arborum Te, præter inviſas cupreſſos Ulla brevem dominum ſequetur.* Horatius ode. 14.l.2. Pli.l.16.c.33. Diti ſacra.

Tunc primum 1 *poſuere comas, & fronde carentes*
Admiſere 2 *diem:* 3 *propulſaque robore denſo*
Suſtinuit ſe ſylva cadens. gemuere videntes
Gallorum populi: muris ſed clauſa juventus
4 *Exultat. quis enim læſos impunes putaret*
Eſſe deos? 5 *ſervat multos Fortuna nocentes:*
Et tantum miſeris iraſci numina poſſunt.
6 *Utque ſatis cæſum nemoris, quæſita per agros*
Plauſtra ferunt: curvoque ſoli ceſſantis aratro
Agricolæ raptis annum flevere juvencis.
7 *Dux tamen impatiens hæſuri ad mœnia Martis*
Verſus ad Hiſpanas acies, extremaque mundi,
Juſſit bella geri. 8 *ſtellatis axibus agger*
Erigitur, 9 *geminaſque æquantes mœnia turres*
Accipit: hæ nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum cauſa repſere latenti.
10 *Cùm tantum nutaret onus, telluris inanes*
Concuſſiſſe ſinus quærentem erumpere ventum
Credidit, & muros mirata eſt ſtare juventus.
11 *Illinc tela cadunt excelſas urbis in arces.*

1 Exciſæ ſunt. 2 Lucem, ſolem. 3 Arboribus inter ſe ſtipatis, & ſpiſſis non erat ſpaciū exciſis decidendi. 4 Deos ſperans violati luci ulteres. 5 *Multi committunt eadem diverſo crimina fato. Ille crucem precium ſceleris tulit, hic diadema.* Juven. ſat. 13. v. 104. 6 Plauſtra cum jumentis exiguntur ad ſylvas ſucciſas in caſtra, & ad opera convehendas. quorum deſiderio interit labor anni tempeſtivus agricolis. 7 Præmiſerat Cæſar C. Fabium legatum cum legionibus tribus in Hiſpaniam, ejecturum præſidium Afranii legati Pompeii, qui Pyrenæos ſaltus occupaverat, reliquis legionibus, quæ longius hyemabant, ſubſequi juſſis, ipſe navibus effectis, & intra dies 30 armatis D. Brutum præfecit, C. Trebonium legatum ad oppugnationem Maſſiliæ reliquit, deinde cum equitibus 900, quos ſibi præſidio reliquerat, in Fabii caſtra pervenit. 8 Ligniſne tranſverſariis inſectis, compactiſque ad continendum aggerem, atque adeo ab utraque parte diſtinctis, & ſtellarum more apparentibus? an rotis, quarum radii modiolo ducti ſtellas ſcintillantes imitantur? an aſeribus, quibus præfixæ erant cuſpides? 9 Aggerque accepit, &c. id eſt ſuper aggerem conſtituuntur turres duæ ambulatoriæ ceu reptiles, quæ trochleis, rotis, funibus, ac nervis intus actæ procederent. Comm. 2. bell. civ. vide & Veget. l. 3 c. 2. 10 Quas moles cum viderent Maſſilienſes nutando procedere, credebant id terræ motu, (cujus cauſa eſt ventus in cavernis terræ luctans, & exitum quærens,) factum, muris proinde ſuis timebant. 11 Ex iis turribus.

Sed

Sed 1 *major Grajo Romana in corpora ferro*
Vis inerat. neque enim ſolis excuſſa lacertis
Lancea, ſed 2 *tenſo baliſtæ turbine rapta,*
Haud, unum contenta latus tranſire, quieſcit:
Sed pandens perque arma viam, perque oſſa, relicta
Morte fugit: ſupereſt telo poſt vulnera curſus.
3 *At ſaxum quoties ingenti ponderis ictu*
Excutitur, qualis rupes, quam vertice montis
Abſcidit impulſu ventorum adjuta vetuſtas,
Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora preſſa
Exanimat: totos cum ſanguine diſſipat artus.
Ut tamen hoſtiles denſa 4 *teſtudine muros*
Tecta 5 *ſubit virtus, armiſque innexa priores*
Arma ferunt, galeamque extenſus protegit umbo,
6 *Quæ prius ex longo nocuerunt miſſa* 7 *receſſu,*
Jam poſt terga cadunt: nec Grajis flectere jactum,
Aut facilis labor eſt longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum: ſed pondere ſolo
Contenti, 8 *nudis evolvunt ſaxa lacertis.*
9 *Dum fuit armorum ſeries, ut grandine tecta*
Innocua percuſſa ſonant, ſic omnia tela

1 Tantus in oppido omnium rerum ad bellum apparatus, tantaque multitudo tormentorum, ut eorum vim nullæ contextæ viminibus vineæ ſuſtinerè potuerint. Commen. belli civilis 2.

2 Sagittas baliſtis emiſsas, neque oſſium, neque armorum vis moratur, quo minus transfixo, quem deſtinarant, etiam ulterius evolent. Baliſtæ, ut & aliarum machinarum formam vide apud Am. Marcellin. l. 23. 3 Saxa verò baliſtis emiſſa, non minori vi, quàm rupes vetuſtate exeſa, & venti procella abrupta, corpora comminuit. *Obtritum perit omne cadaver More animæ*. Juven. ſat. 3. 4 Teſtudo proprie erat tabulatum ex trabibus factum, coriis, ac ciliciis contextũ adversùs tela, & incendium, ſub qua milites latentes, viam turribus muniebant, aut vineis, ſolum æquabant, ac muro tentabant. Comm. 2. civ. bel. & Vitr. lib. 10. Subita autem teſtudo, quæ & hìc innuitur, èrat ſeries ſcutorum ſupra capita ſublatorum continuata in morèm ſquammarum, qua protecti milites, ſagittas, ſaxa, telaque alia declinabant. 5 Milites fortes ſubeunt.

6 Cum jam intra baliſtarum deſtinatum iactum ſe recepiſſent Romani tèſtudine tecti, neque expeditum eſſet Maſſilienſibus torquere baliſtas, ut cominus ferirent, ſaxa ingentis ponderis evolvebant è muris in Romanos.

7 Legitur & *receſſu*. 8 Nulla machina uſis.

9 Quamdiu teſtudo illa ſibi conſtitit, conjuncta invicem ſcutorum ſerie non plus Romanis nocuere dejecta à Maſſilienſibus ſaxa, quàm tectis grando.

Reſ-

Reſpuit: at poſtquam virtus incenſa 1 *virorum*
2 *Perpetuam rupit defeſſo milite cratem,*
3 *Singula continuis ceſſerunt ictibus arma.*
Tunc adoperta levi procedit 4 *vinea terra,*
Sub cujus 5 *pluteis, & tecta fronte latentes*
Moliri nunc ima parant, & vertere ferro
Mœnia: nunc 6 *aries ſuſpenſo fortior ictu*
Incuſſus denſi compagem ſolvere muri
Tentat, & impoſitis unum ſubducere ſaxis:
7 *Sed* 8 *ſuper & flammis, & magnæ fragmine molis,*
Et ſudibus crebris, & aduſti roboris ictu
Percuſſæ cedunt 9 *crates, fruſtraque labore*
Exhauſto feſſus repetit tentoria miles.
Summa fuit Grajis ſtarent ut mœnia voti.
10 *Ultro acies inferre parant:* 11 *armiſq; coruſcas*
Nocturni texere faces: audaxque juventus
Erupit: non haſta viris, non letifer arcus,

1 Maſſilienſium.
2 Fregit teſtudinem, defeſſis militibus Romanis.
3 Diviſa ſingulorum ſcuta ceſſerunt ictibus.
4 Vinea eſt machina tabulatis, cratibuſque conſtrata, crudis deinde coriis, & centonibus uvidis tecta, ſub qua obſidentes tuti murorum ſundamenta ſubruebant. 5 Plutei hic ſignificant tabulas, & aſſeres, quibus armata eſt vineæ frons. Aliàs pluteus & ipſe eſt machina vineæ haud diſſimilis, de quo vide Vegetium lib. 4. 6 Aries erat trabs ingens, adunco præmunita ferro, tranſverſis aſſeribus intra teſtudinem plerumque ſuſpenſa, & librata, quæ à multitudine retroacta ad majorem impetum, emiſſa deinde propellebatur ad extrahendos lapides, quaſſandos, labefactandoſque muros. vide Marcellin. l. 23. & Joſeph. in bello Judaic. 7 Romanos ſaxis, ſudibus, facibuſque ſubmotos ab operibus, & in caſtra compulſos, mox ipſa opera noctu incenſa refert noſter, ſed poeta, ſed Pompeianus. vide autem Comment. 2 belli civilis. Muſculo jam labefactatæ turris pars concidit, inermes cum infulis ſeſe porta proripiunt Maſſilienſes, &c. ſupplices orant, ut Cæſaris adventus expectetur. Trebonius, quia Cæſar magnoperè mandaverat, ne per vim oppidum expugnari pateretur, induciarum quoddam genus miſericordia motus fecit. Maſſilienſes verò ſine fide occaſionem fraudis nacti languentibus Romanis, atque ocio deditis, meridiano tempore ignem operibus inferunt, qui ſecundo, magnoque vento illatus aggerem, pluteos, teſtudinem, turres, tormentaque prius abſumebat, quàm, quemadmodum accidiſſet, animadverti poſſet.
8 Deſuper, è muris. 9 Vinea, & teſtudo cratibus tectæ. 10 Eruptiones crebræ, maximè Albicorum, factæ. 11 Operiebant ignes ſcutis, ne adverterent Romani.

Telum flamma fuit, rapienſque incendia ventus
Per Romana tulit celeri 1 *munimina curſu.*
Nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
Ignis agit vires: 2 *teda ſed raptus ab omni*
Conſequitur nigri ſpatioſa volumina fumi:
Nec ſolùm ſilvas: ſed ſaxa ingentia ſolvit,
Et crudæ putri fluxerunt pulvere cautes.
3 *Procubuit, majorque jacens apparuit agger.*
Spes 4 *victis telluris abit,* 5 *placuitque profundo*
Fortunam tentare mari. 6 *non robore picto*
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, & qualis procumbit montibus arbor,
Conſeritur ſtabilis navalibus area bellis.
Et jam 7 *turrigeram Bruti comitata* 7 *carinam*
8 *Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite claſſis,*
Stœchados arva tenens. 9 *nec non & Graja juventus*
Omne ſuum fatis voluit committere robur:
Grandævoſque ſenes miſtis armavit ephebis.
10 *Accepit non ſola viros, quæ ſtabat in undis*
Claſſis; & emeritas repetunt navalibus alnos.
Ut matutinos ſpargens ſuper æquora Phœbus
11 *Fregit aquis radios, & liber nubibus æther,*

1 Opera Roman. turrim, pluteos, &c. 2 Omnia in fumum, & flammam abeunt, neque ligna tantùm aggeris, & operum, ſed & ipſa ſaxa in pulverem ſoluta defluunt. 3 Agger combuſtis, quæ continebant eum, trabibus, diffluebat. 4 Romanis, ut vult poeta. 5 Bis quidem pugna certatum eſt navali; in ſuperiore Brutus fuit ſuperior. 6 Non ornabantur, non fulgebant naves tutelare numen in puppi pictum gerentes, compingebantur tantùm rudi, & ſubitaneo modo, ut eſſet, unde milites pugnarent. Infra v.556. 7 Navem Bruti prætoriam. infra v.553. 8 Naves longæ 12. quas Arelate fieri juſſerat Cæſar, flumine Rhodani ſecundo deductæ in mare, ſtationes ad inſulam Sthœchada habebant. Stœchades autem tres ſunt inſulæ, ab ora Ligurum ad Maſſiliam uſque diſperſæ, ab ordine dictæ στοῖχος. 9 Maſſilienſes voluerunt omnes vires navalis pugnæ eventui committere. antea quidem pugna navali certatum fuerat, ſed leviter, jam L. Naſidius à Pomp. cum 16 navibus miſſus Domitium, Maſſilienſeſque hortatus eſt, ut rurſus cum Bruti claſſe, additis ſuis auxiliis, confligerent. 10 Neque armant, inſtruuntque claſſem tantùm quam in mare deductam habuerant, ſed & veteres ex navalibus productas refecerunt, &c comm. 2. de bel civil. 11 Reflexu. *Jamque rubeſcebat radiis mare, & æthere ab alto Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis.*

Et 1 poſito Borea, pacemque tenentibus Auſtris,
2 Servatum bello jacuit mare, movit ab omni
Quiſque ſuam ſtatione ratem, paribuſque lacertis
Cæſaris hinc pubes, hinc 3 Grajo remige claſſis
Tollitur: 4 impulſæ tonſis tremuere carinæ,
Crebraque ſublimes convellunt verbera puppes.
** Cornua Romanæ claſſis, validæque triremes,*
5 Quaſque quater ſurgens extructi remigis ordo
Commovet, 6 & plures quæ mergunt æquore pinus,
*7 Multiplices cinxere rates. * hoc robur aperto*
Oppoſitum pelago. lunata fronte recedunt,
8 Ordine contentæ gemino creviſſe liburnæ.
Celſior at cunctis Bruti Prætoria puppis
9 Verberibus ſenis agitur, 10 molemque profundo
Invehit, & ſummis longè petit æquora remis.
Ut tantùm medii fuerat maris, 11 utraque claſſis
Quod ſemel excuſſis poſſet tranſcurrere tonſis,
Innumeræ vaſto miſcentur in æthere voces:
Remorumque ſonus 12 premitur clamore: nec ullæ
Audiri potuere tubæ. tum cærula verrunt,
Atque 13 in tranſtra cadunt, & remis pectora pulſant.
Ut primùm roſtris crepuerunt obvia roſtra:
14 In puppim rediere rates, emiſſaque tela
15 Aera texerunt, vacuumque cadentia pontum.
16 Et jam diductis extendunt cornua proris,

1 Quieto: *Quum venti poſuere, &c.* Virg. 7. Æn. quem locum ſibi imitandum propoſuit hic noſter. 2 Compoſitum, pacatum, quaſi prælio accommodatum. 3 Maſſilienſi. ut ad v. 301. ſupra. 4 *Et in lento luctantur marmore tonſæ.* i. remi. Vir. 7. Æn.

* Romana claſſis promovebatur in formam ſemilunæ, diductis in cornua utrinque navibus validioribus, rejectis in medium agmen liburnis, & ratibus levioribus. 5 Et quadriremes. 6 Et naves, quæ pluribus remis aguntur, quinqueremes. 7 Varii generis rates, biremes, uniremes. 8 Biremes Liburnæ celeres, à Liburniis popul. Dalmatiæ, quibus in uſu erant, dictæ. 9 Sex remigum ordinibus, hexeris. 10 Se, ingentis magnitudinis navem, & longius in mare remos, utrinque protendentem. 11 Quantum uno, utrinque remorum ictu poſsent committi. 12 Non auditur præ clamore ſeſe hortantium, & concurrentium. 13 Remis inſurgunt, deinde in tranſtra cadunt diductis ad pectora remis. ἀντήρεις. 14 Naves roſtris arietantes, congreſsus impetu repulſæ, diſſiluere in puppim. *ran aſterne.* 15 Hyperbolicè. 16 Et jam utraque ex parte divertuntur proræ, extenduntur cornua, claſſis ordines laxantur, ut naves hoſtiles ſuſcipiant.

Diverſæque rates laxata claſſe receptæ.
1 *Ut quoties æſtus Zephyris, Euriſque repugnat,*
Huc abeunt fluctus, illuc mare: ſic ubi puppes
Sulcato varios duxerunt gurgite tractus,
Quod tulit illa ratis remis, hæc reppulit æquor.
2 *Sed Grajis habiles, pugnamque laceſſere pinus*
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
Curſum, nec tarde flectenti cedere clavo.
At Romana ratis 3 *ſtabilem præbere carinam*
Certior, & terræ ſimilem bellantibus uſum.
Tunc in 4 *ſignifera reſidenti puppe magiſtro*
Brutus ait, 5 *pateriſne acies errare profundo?*
Artibus & certas pelagi? jam conſere bellum:
Phocaicis medias roſtris oppone carinas.
Paruit, 6 *obliquas & præbuit hoſtibus* 6 *alnos.*
Tunc quæcunque ratis tentavit robora Bruti,
Ictu victa ſuo, 7 *percuſſæ capta cohæſit.*
Aſt 8 *alias manicæque ligant, tereteſque catenæ,*
Seque tenent 9 *remis:* 10 *tecto ſtetit æquore bellum:*
Jam non excuſſis torquentur tela lacertis,
11 *Nec longinqua cadunt jaculato vulnera ferro.*
Miſcenturque manus. 12 *navali plurima bello*
Enſis agit, ſtat quiſque ſuæ de robore puppis
Pronus in adverſos ictus: multique perempti

1 Remis hinc inde impelluntur maris fluctus in diverſas partes, non ſecus atque ubi venti, in contrarium, quàm ab æſtu maris aguntur, undas rapiunt, ut lib. 2. v. 455.
2 Maſſilienſes, & celeritate navium, & ſcientia gubernatorum confiſi noſtros eludebant, producta longius acie circumvenire noſtros, aut pluribus navibus adoriri ſingulas, &c. Noſtri minùs exercitatis remigibus, minùſque peritis gubernatoribus utebantur, tum etiam gravitate, & tarditate navium, ut quæ ſubito ex humida materia factæ fuerint, impediebantur, &c. Comm. 1 civilis belli.
3 Ut ſupra v. 513. ſtabilem aream navalibus bellis ſtationem firmam, & pugnæ ſtatariæ pedeſtri pene ſimilem.
4 Prætoria, quæ ſignum præfert. 5 Certaſne arte, & navium agilitate, quibus inferiores ſumus? quin age conſerto bello cominus decernamus rem. oppone itaque latera navium roſtris Maſſilienſium. 6 Tranſverſas naves. 7 Ita emendavit Io. Rutgerſius lib. 1. Variar. lect. c. 12. ex *percuſſa, & capta*. Naves in robuſtam, & firmam Bruti Prætoriam actæ, roſtris infixis, illis adhæſere velut captæ. 8 Alias Maſſ. naves uncis, & manibus ferreis, harpagonibus, & catenis injectis retinuerunt.
9 Pectinatim connexis, vel tranſverſis.
10 Conjunctis navibus ſtratum non apparuit mare.
11 Non vulnera inflicta eminus, *vel*, non tela infligentia vulnera. 12 Res agitur conſerta manu.

In ratibus cecidere ſuis. cruor altus in undis
ſpumat, & obducto cōcreſcunt ſanguine fluctus.
1 *Et quas immiſſi traxerunt vincula ferri.*
Has prohibent jungi conſerta cadavera puppes,
Semianimes alii vaſtum ſubiere profundum,
Hauſeruntque ſuo permiſtum ſanguine pontum.
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes,
Fractarum ſubita ratium periere ruina.
2 *Irrita tela ſuas peragunt in gurgite cædes:*
Et quodcunque cadit 3 *fruſtrato pondere ferrum,*
Exceptum mediis invenit 4 *vulnus in undis.*
5 *Phocaicis Romana ratis vallata carinis,*
Robore diducto dextrum, lævumque tuetur
Æquo Marte latus: cujus dum pugnat ab alta
Puppe 6 *Tagus, Grajumque audax aplustre retentat,*
Terga ſimul pariter miſſis, & pectora telis
Tranſigitur. 7 *medio concurrit pectore ferrum,*
Et ſtetit incertus flueret 8 *quo vulnere ſanguis;*
Donec utraſq; ſimul largus cruor expulit haſtas,
9 *Diviſitq; animam, ſparſitque in vulnera letū.*
Dirigit huc puppim miſeri quoque dextra 10 *Telonis,*
11 *Qua nullam melius, pelago turbante, carinæ*
Audivere manum: 12 *nec lux eſt notior ulli*
Craſtina, ſeu Phœbum videat, ſeu cornua Lunæ,
Semper venturis componere carbaſa ventis.
Hic 13 *Latiæ roſtro compagem ruperat* 13 *alni:*
Pila ſed in medium venere trementia 14 *pectus,*
Avertitque ratem morientis dextra 14 *magiſtri.*
15 *Dum cupit in ſociam Gyareus erumpere puppim,*

1 Neque per cadavera fluitantia conjungi poſſunt naves uncis, & harpagonibus tractæ, *Cruentis Fluctibus, ac tarda per denſa cadavera prora.* Juv. Sat. 10. 2 Tela aberrantia ab iis in navibus in quos deſtinata fuerant, cōficiunt alios natantes in mari. 3 Niſu irrito. 4 Quem vulneret. 5 Romana quędam navis obſeſſa à duabus navibus Maſſilienſium, militibus validis ab utraque parte navim defendentibus, diu propugnata eſt, ita ut neutro ſe inclinaret victoria. 6 Rom. miles conatus revellere, & retinere ornamentum navis Maſſilienſis. 7 Utriuſque haſtæ cuſpis ſibi obvia facta eſt in medio corpore. 8 Anticone è pectore, an poſtico è tergo. 9 Ex utroque vulnere emiſit. 10 Maſſilienſis navis gubernatoris. 11 Qua, non alteri melius paruerunt naves, mari turbato, & curſum impediente. 12 Neque alius quiſquam melius explorabat, præſentiebatque venturæ diei ventos tempeſtatemque ex aſpectu Solis, aut Lunæ. 13 Romanæ navis. 14 Telonis. 15 Maſſilienſis quidam, occupaturus munus Telonis cæſi.

Excipit immiſſum ſuſpenſa per ilia ferrum,
1 *Affixuſque rati, telo retinente, pependit.*
Stant gemini fratres, fœcundæ gloria matris,
Quos eadem variis genuerunt 2 *viſcera fatis:*
3 *Diſcrevit mors ſæva viros: unumque relictum*
Agnorunt miſeri, 4 *ſublato errore, parentes,*
5 *Æternis cauſam lacrymis: tenet ille dolorem*
Semper; & amiſſum fratrem lugentibus offert.
Quorum alter, 6 *miſtis obliquo pectine remis*
7 *Auſus Romanæ Graja de puppe carinæ*
Injectare manum: ſed eam gravis inſuper ictus
Amputat: illa tamen nixu quo prenderat, hæſit,
Diriguitque tenens ſtrictis immortua nervis.
Crevit in adverſis virtus: plus nobilis iræ
8 *Truncus habet: fortique inſtaurat prælia læva,*
9 *Rapturuſque ſuam procurrit in æquora dextram:*
10 *Hæc quoque cum toto manus eſt abſciſſa lacerto.*
11 *Jam clypeo, teliſque carens, non conditur ima*
Puppe: ſed expoſitus, 12 *fraternaque pectore nudo*
Arma tegens, crebra confixus cuſpide perſtat:
13 *Telaque multorum leto caſura ſuorum*

1 Telo, quo vulneratus eſt, affigebatur navi.
2 Uterus.
3 Imitatio Virgiliana. *Daucia Laridæ, Tymberque ſimillima proles, Indiſcreta ſuis gratuſque parentibus error, At nunc dura dedit vobis diſcrimina Pallas, &c.* lib. 10. Æneid.

4 Interfecto altero. 5 Qui cùm fratrem cæſum repræſentet, memoriam uſque illius apud parentes lugentes non ſinit interire. 6 Implicitis pectinatim remis duarum navium, Romanæ, & Maſſilienſis. ſupra v. 566.
7 Vel ex hoc loco vide quàm Cæſarianis iniquus ſit poeta, qui Maſſilienſi id tribuit, quod erat Acilii militis Cæſaris, idque fide trium teſtium locupletiſſ. Suetonii Cæſ. cap. 68. *Acilius miles Cæſaris navali ad Maſſiliam prælio, injecta in puppim hoſtium dextra, & abſciſſa, memorabile illud apud Græcos Cynægiri exemplum* (Herod, 6. Juſt. 2.) *imitatus tranſiliit in navem, umbone obvios agens*. Idem Plutarchus in Cæſ. & Valer. Maxim. lib. 3. cap. 2.
8 Mutilatus ipſe, & mancus, dextra manu amputata.
9 Inclinat, projecta ſiniſtra ad intercipiendam dextram.
10 Læva, cum magna parte brachii. 11 Deſtitutus jam ſiniſtra, quæ clypeum, dextra, quæ tela geſtaret.
12 *Emphaticè*. Nudi corporis objectu tegens fratrem armatum. 13 Excipit tela caſura in mortem ſuorum ipſe jam omni mortis certæ munere defunctus. *Sumpta metaphora à militibus, qui ſtipendiis defuncti à militia eximuntur, vocanturque Emeriti*.

Eme-

Emerita jam morte tenet. 1 tum vulnere multo
Effugientem animam laſſos collegit in artus:
Membraque contendit toto, quicunque manebat
Sanguine, & hoſtilem, defectis robore membris,
Inſiluit, ſolo nociturus pondere, puppim.
Strage virum cumulata ratis, multoque cruore
Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus.
At poſtquam ruptis pelagus compagibus hauſit,
Ad ſummos repleta foros, deſcedit in undas,
Vicinum involvens contorto vertice pontum.
Æquora diſcedunt merſa diducta carina,
Inque locum puppis cecidit mare. Multaque ponto
Præbuit illa dies varii miracula fati.
2 *Ferrea dum puppi rapidos manus inſerit uncos,*
Affixit Lycidam. merſus foret ille profundo,
Sed prohibent ſocii, ſuſtenſaque crura retentant.
3 *Scinditur avulſus: nec, ſicut vulnere, ſanguis*
Emicuit lentus; ruptis cadit undique venis,
Diſcurſuſque 4 *animæ diverſa in membra meantis*
Interceptus aquis, nullius 4 *vita peremti*
Eſt 5 *tanta dimiſſa via. pars ultima trunci*
Tradidit in letum vacuos vitalibus artus,
At tumidus quà pulmo jacet, quà viſcera fervent,
Hæſerunt ibi fata diu: luctataque multum
Hac cum parte viri 6 *vix omnia membra tulerunt.*

1 Jamque deficientem per vulnera animam emiſſurus, vires, quæ reliquæ erant, collegit, intenditque, ut hoſtilem navem inſiliens pondere ſuo obrueret, quæ cadaveribus preſſa, ictibus quaſſa, & ſoluta tandem deſedit merſa. 2 Immiſſa à Romanis harpago navi Maſſ. corripuit Lycidam quendam, quem dum ſocii retinere conantur, diſcerptus eſt, diviſuſque, diffuſus à ſuperiore corporis parte vitalium capaci ſanguinis, intercidit in mare, ita inferior pars ab imo ventre ad talos ſtatim defecit, ſuperior verò pars, in qua pulmo, hepar, cor, cerebrum, membra vitalia, diu luctata reſtitit; lentiuſque interiit. 3 Sunt qui referunt hos verſus à Lucano recitatos, Neronis juſſu inciſis ſibi venis, & profluente ſanguine. Alii eos illum protuliſſe autumant, quos habes lib. 9. v. 811. Tacitus Annal. 15. 4 Sanguinis, in quo vita. 5 Tam ſpacioſa mortis porta, vulnere tam amplo. 6 Vix abſtulerunt, tradideruntque morti.

1 Dum nimium pugnax unius turba carinæ
Incumbit prono lateri, vacuamque relinquit,
Qua caret hoste, ratem: 2 congeſto pondere puppis
Verſa, cava texit pelagus, nautaſque carina:
3 Brachia nec licuit vaſto jactare profundo,
Sed clauſo periere mari. Tunc 4 unica diri
Conſpecta eſt leti facies, cùm forte natantem
Diverſæ roſtris juvenem fixere carinæ.
Diſceſſit medium tam vaſtos pectus ad ictus:
Nec prohibere valent obtritis oſſibus artus,
Quo minus 5 æra ſonent: eliſo ventre, 6 per ora
Ejectat ſaniem permiſtus viſcere ſanguis.
7 Poſtquam inhibent remis puppes, ac roſtra recedunt,
Disjectum in pelagus perfoſſo pectore corpus
Vulneribus tranſmiſit aquas. 8 pars maxima turbæ
Naufraga, jactatis morti obluctata lacertis,
Puppis ad auxilium ſociæ concurrit: at illi
9 Robora cum vetitis prenſárent altius ulnis,
Nutaretque ratis populo peritura recepto:
Impia turba 10 ſuper medios ferit enſe 11 lacertos:
Brachia linquentes 12 Graja 13 pendentia puppe,
A manibus cecidere ſuis: non amplius undæ
Suſtinuere 14 graves in ſummo gurgite truncos.
15 Jamque omni fuſis nudato milite telis,
Invenit arma furor: remum contorſit in hoſtem

1 Milites unius navis pugnæ nimis intenti, omnes ſe conferunt alterum latus ab hoſtibus oppugnatum defenſuri, atque ita navem pondere inclinatam invertunt.
2 Inverſa navis milites concluſos demerſit.
3 Natare non licuit.
4 Miſerrima apparuit una leti facies, cùm interciperetur à duabus navibus concurrentibus, juvenis quidam natans, roſtris navium in medio juvenis pectore colliſis. 5 Ærata roſtra.
6 Sanguis inteſtinis miſtus ejicitur ore, velut ſanies.
7 A recedentibus roſtris dejecto corpore, per vulnus pervium tranſmiſſæ ſunt aquæ. 8 Navis cujuſdam Maſſilienſis fractæ milites, ac nautæ conati vitæ ſuæ conſulere, ſociam navem natando petunt, preſantque, licet interdicti ab iis, qui in navi erant, ſubverſionem timentibus, ſi illi admitterentur. 9 Naves ſociorum. 10 Deſuper, in navi. 11 Navim prenſantium. 12 Maſſilienſi. 13 Amputata ſcilicet. 14 Non natantes, brachiis jam deſtitutos.
15 Jamque deficientibus utrinque telis, *furor arma miniſtrat, & quod quique repertum Rimanti, telum ira facit.* Virg. Æneid. 1. & 7.

Al-

Alter: at hi tortum validis 1 apluſtre lacertis,
Avulſaſque rotant excuſſo remige 2 ſedes.
In pugnam fregere rates, 3 ſidentia peſſum
Corpora cæſa tenent, ſpoliuntque cadavera ferro.
Multi inopes teli, jaculum letale revulſum
Viſceribus traxere ſuis, & 4 vulnera læva
Oppreſſere manu, validos dum præbeat ictus
Sanguis, & hoſtilem cùm torſerit, exeat haſtam.
Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
5 *Quam pelago diverſa lues. nam 6 pinguibus ignis*
Affixus tedis. & tecto ſulfure vivax
Spargitur: at faciles præbere alimenta carinæ
Nunc 7 pice, nunc liquida 8 rapuere incendia 7 cera.
9 *Nec flammas ſuperant undæ: 10 ſparſiſque per æquor*
Jam ratibus, fragmenta ferus ſibi vendicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat, ut æquore flammas:
Hi, ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.
11 *Mille modos inter leti, mors una timori eſt,*
Qua cœpere mori. Nec ceſſat naufraga virtus,
12 *Vela legunt dejecta mari, ratibuſque miniſtrant:*
Incertaſque manus ictu languente per undas
Exercent. nunc, rara datur ſi copia ferri,
Utuntur pelago. ſævus complectitur hoſtem
Hoſtis, & implicitis gaudent ſubſidere membris,
Mergenteſque mori. Pugna fuit unus in illa

1 Navis ornamentum. 2 Tranſtra. 3 Subſidentia, *vel* ſub pedibus jacentia. ſic l. 5. v. 616. 4 Ut ſanguinem ſiſterent, vireſque ſibi ſuppeterent, quoad haſtam illam ſuis viſceribus extractam in hoſtem miſiſſent: tum libenti animo ſpiritum emiſsuri. 5 Quam ignis, qui aquæ contrarius. 6 Phalaricæ ſagittæ è tedis oleo incendiario, pice, bitumine, nitro, ſulphure, & rèſina involutæ è baliſtis in naves emittuntur, qui *ignis Græcus* dictus eſt; *Vuildfier.* 7 Qua naves ungebantur ad injuncturas committendas. 8 Concepère ignem, igne correptæ ſunt. 9 Non extinguere valent ignes aquæ. 10 Et ipſa fragmenta, tabulæque lacerarum ratium ſparſæ corripiunt ignem. 11 Et cùm innumera circumſtarent mortis genera, illud tamen ſolum timebant, quod inſtaret, incendium, puta, naufragium, &c. *nec ultra Cæca timent aliunde fata.* Horat. ode 13. l. 1. 12 Qui navibus fractis natant, colligunt tela fluitantia, miniſtrantque ſociis, qui ſunt in ratibus, quin & debili, & incerto propter fluctus ictu petunt hoſtes, eoſque, ſi deficiant tela, mari ſubmergunt, etiam cum ſuo periculo.

Eximius 1 Phoceus 2 animam ſervare ſub undis,
3 Scrutarique fretum ſi quid merſiſſet arenis,
Et nimis affixos unci convellere morſus,
Adductum quoties non ſenſerat ancora funem.
Hic ubi compreſſum 4 penitus deduxerat hoſtem,
Victor, & incolumis ſummas remeabat in undas,
Sed ſe per 5 vacuos credit dum ſurgere fluctus,
6 Puppibus occurrit, tandemque ſub æquore manſit.
7 Hi ſuper hoſtiles jecerunt brachia remos,
Et ratium tenuere fugam. 8 Non perdere letum
Maxima cura fuit, 9 multus ſua vulnera puppi
Affixit moriens, & roſtris abſtulit ictus.
Stantem ſublimi 10 Tyrrhenum culmine proræ
11 Lygdamus excuſſa 12 Balearis tortor habenæ
13 Glande petens, ſolido fregit cava tempora plumbo.
14 Sedibus expulſi, poſt quam cruor omnia rupit
15 Vincula, procumbunt oculi, ſtat lumine rapto
Attonitus, 16 mortiſque illas putat eſſe tenebras.
At poſtquam membris ſenſit conſtare vigorem,
Vos, ait, ô ſocii, 17 ſicut tormenta ſoletis,
Me quoque mittendis rectum componite telis.
18 Egere quod ſupereſt animæ Tyrrhene per omnes
Bellorum caſus: 19 ingentem militis uſum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadaver:
Viventis feriere loco. ſic fatus in hoſtem
20 Cæca tela manu, ſed non tamen irrita mittit.
Excipit hæc juvenis generoſi ſanguinis 21 Argus,
22 Qua jam non medius deſcendit in ilia venter:

1 Maſſilienſis, ſupra verſ. 340. uti natator egregius. 2 Spiritum retinere. 3 E fundo aliquid repetere, & anchoram ſub aquis ſolvere, ſi fune refigi non poſſet. 4 Funditus demerſerat, ipſe emerſurus, uti aſſuerat. 5 Non occupatos navibus. 6 Ratibus illiſus depreſſus eſt. 7 Alii remos impedierunt, fugientes hoſtes moraturi. 8 Ne morerentur inulti. 9 Multi ut ſocias tutarentur naves, interpoſuerunt corpora ſua vulnerata hoſtium roſtris objecta. 10 Militem Rom. 11 Miles Maſſilienſis. 12 Vide l. 1. v. 229. 13 Pila plumbea. 14 Sedes has intellige ſinus oculorum. 15 Nervos. 16 Ictum lethalem eſſe putat. 17 Collocate me, ut baliſtas ſoletis, rectum ad projicienda tela in hoſtes. 18 Se hortatur. 19 Intermortuuſque habet quod feriatur loco viventis. 20 Sui ipſius cæci. 21 Maſſilienſis. 22 Supra umbilicum.

1 Adju-

1 Adjuvitque ſuo procumbens pondere ferrum.
Stabat 2 diverſa victæ jam parte carinæ
Infelix Argi genitor, (non ille juventę
Tempore 3 Phocaicis ulli ceſſurus in armis;
Victum ævo robur cecidit, feſſuſque ſenecta
4 Exemplum, non miles erat) qui 5 funere viſo,
Sæpe cadens longæ ſenior per tranſtra carinæ
Pervenit ad puppim, ſpiranteſque invenit artus.
Non lacrymæ cecidere genis, non pectora tundit,
6 Diſtentis toto riguit ſed corpore palmis.
7 Nox ſubit, atque oculos vaſtæ obduxere tenebræ,
Et miſerum cernens agnoſcere deſinit Argum.
8 Ille caput 9 labens, & jam languentia colla
Viſo patre levat: vox fauces nulla 10 ſolutas
Proſequitur: 11 tacito tantùm petit oſcula vultu,
Invitatque patris claudenda ad lumina dextram.
12 Ut torpore ſenex caruit, vireſque cruentus
Cœpit habere dolor, 13 Non perdam tempora, dixit,
A ſævis permiſſa Deis, jugulumque ſenilem
Confodiam. veniam miſero concede parenti,
Arge, quòd amplexus, extrema quòd oſcula fugi.
14 Nondum deſtituit calidus tua vulnera ſanguis,
Semianimiſque jaces, & adhuc potes eſſe ſuperſtes.

1 Et ipſe in telum procumbens addidit telo vim.
2 In prora, nam filius in puppi, mox verſ. 731.
3 Maſſilienſibus, ſupra v. 340.
4 Excitator virtutis alienæ, licèt viribus per annos exhauſtus ipſe non pugnaret.
5 Filii.
6 Extentis manibus, pedibuſque. extremis partibus calore deſtitutis, & rigentibus. 7 Mortis caligo, ſeu animi deliquium obrepit patri exanimato è filii cæde. 8 Argus.
9 Inclinatum. 10 In morte reſolutas.
11 Vultu, geſtuque petit extrema illa munera, oſculi ſpiritum ſupremum excipientis, & dextræ oculos comprimentis. Neceſſitudine enim proximè conjunctus morientibus oculos clauſit apud veteres, & expirantem deoſculatus, fugientem ore animam excepit. *Extremo ſi quis ſuper halitus errat Ore legam.* Virg. lib. 4. Æneid.
12 Ubi exanimi torpore ejecto reſpiravit ſenex, ad ſe rediit, recepitque à dolore vires. 13 Non fruar miſeræ vitæ uſura mihi à diis haud æquis conceſſa, ſed conf. jug. 14 Expecta, habebis me ſupremi itineris comitem, nolo tibi ſupereſſe, antevertam certè.

Sic fatus, 1 quamvis capulum per viſcera miſſi
Polluerat gladii, tamen alta ſub æquora tendit
Præcipiti ſaltu. letum præcedere nati
Feſtinantem animam morti non credidit uni.
Inclinant jam fata 2 ducum: nec jam amplius anceps
Belli caſus erat: 3 Grajæ pars maxima claſſis
Mergitur: aſt 4 aliæ mutato remige puppes
5 Victores vexere ſuos: navalia paucæ
Præcipiti tenuere fuga. Quis in urbe parentum
Fletus erat! quantus matrum per litora planctus
6 Conjux ſæpe ſui, confuſis vultibus unda,
Credidit ora viri, Romanum amplexa cadaver;
Accenſiſque rogis miſeri de corpore trunco
Certavere patres. at Brutus in æquore victor,
7 Primus Cæſareis pelagi decus addidit armis.

1 Præoccupare filii mortem feſtinans duplici voluit mortis anchora niti. gladium capulo tenus in viſcera adegerat, inde ſe in mare præcipitavit. 2 Maſſilienſium, L. Domitii, & L. Naſidieni. vide adnotata ad verſ. 29, & 916. ſupra. ſed vide an dicat, inclinare} fata ducum Rom. & Maſſ. Bruti jam victoris, Domitii victi. 3 Maſſilieſis. ſup. v. 340. ex Maſſilienſiū claſſe quinq; ſunt depreſsæ, quatuor captæ. Comm. civ. bell. 2. 4 Captæ 5 Romanos. 6 Litori appulſa cadavera lacera jam, atque exeſa non agnoſcebantur. uxores itaque cadavera Romanorum pro ſuis amplexæ ſunt. Patres contendebant de cadaveribus, quæ ſuorum filiorum eſse volebant, ut ea cremarent. 7 Primus è Cæſarianis ducibus navalis pugnæ gloriam addidit terreſtribus Cæſaris victoriis.

LIBER

LIBER IV.

AT procul 1 extremis terrarum Cæſar in oris
Martem ſęvus agit 2 non multa cęde nocentem,
3 Maxima ſed fati ducibus momenta daturum.
4 Jure pari rector caſtris Afranius illis,
Ac Petrejus erat: concordia duxit in ęquas
Imperium commune vices, tutelaque valli
Pervigil alterno paret cuſtodia ſigno.
5 His præter Latias acies erat impiger Aſtur,
Vectoneſque leves, profugique à gente vetuſta
Gallorum Celtæ miſcentes nomen Iberis.
6 Colle tumet modico, lenique excrevit in altum
Pingue ſolum tumulo: ſuper hunc fundata vetuſta
Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur undis
Heſperios inter Sicoris non ultimus amnes,
Saxeus ingenti quem 7 pons amplectitur arcu,
Hybernas paſſurus aquas: 8 at proxima rupes
Signa tenet Magni: 9 nec Cęſar colle minore

1 In Hiſpania, Heſperia in ultima bellum gerit Cæſar. 2 Duces .n. Pomp. omnium rerum inopia preſſi ſe Cæſari dediderunt. infra v. 354. 3 Multum adjumenti, & momenti allaturum Cæſari meliùs perſequuturo ſummam, & caput belli, poſtquam deſiiſſet ipſe timere, Pompeius ſperare auxilium à legatis ſuis, legionibuſque in Hiſpania. 4 Poteſtate æquali; fide, & amore mutuo, curà pari, & alterna imperii vice in tutandis caſtris. Adventu enim Vibullii Rufi à Pompeio miſſi, Afranius, Petrejus, Varro, legati Pompeii officia inter ſe partiuntur, ut Varro cum duabus legionibus ulteriorem Hiſpaniam tueatur: Petrejus cum 2 legionibus, & auxiliis Luſitaniæ, Celtiberiæ, Cantabriæ, &c. ad Afranium proficiſcatur, qui ipſe Hiſpaniæ citerioris partem max. cum 3 legionibus obtineat, conſtituantque bellum ad Ilerdam propter loci opportunitatem gerere. 5 Præter Rom. legiones quinque, erant in Petreji, & Afranii caſtris, Aſturum, Vectonum, Celtiberorum (qui ex Celtis, Gallia ſua relicta, & Pyrenæos ſaltus tranſgreſſis ad Iberum fl. conſederant, oriundi erant) & aliarum Hiſpaniæ utriuſque gentium cohortes 80, equitum 3000. 6 In colle leviter aſcendenti ſita eſt Ilerda, in ſolo fertili, XX M paſsus ab Ibero, citra Sicorim fl. 7 Pons iſte erat ab occidua parte Ilerdæ, & in poteſtate Afranianorum. 8 In colle Ilerdæ vicino Pompeiani caſtra habebant. 9 In alio ſub caſtris Afranii Cæſar attollit caſtra.

Caſtra levat: 1 medius dirimit tentoria gurges.
2 Explicat hinc tellus campos effuſa patentes.
Vix oculo prendente modum, campoſque 3 coercet
4 Cinga rapax, vetitus fluctus, & litora curſu
Oceani pepuliſſe ſuo: nam 5 gurgite miſto,
Qui præſtat terris, aufert tibi nomen Iberus.
6 Prima dies belli ceſſavit Marte cruento,
Spectandaſque ducum vires, numeroſaque ſigna
Expoſuit: piguit 7 ſceleris: pudor arma furentum
Continuit: patriæque, & ruptis legibus unum
Donavere diem. 8 prono tum Cæſar Olympo
9 In noctem ſubita circumdedit agmina foſſa,
10 Dum primæ præſtant acies, hoſtemque fefellit,
Et prope conſertis obduxit caſtra maniplis:
11 Luce nova collem ſubito conſcendere curſu,

1 Sicoris (inquit Sulpitius) interfluit, utraq; caſtra, verũ cũ Ilerda, & utraque caſtra fuiſſe citra Sicorum videantur ex iis, quæ acta utrinque fuerint: locum hunc vix explicabilem fatetur Glareanus, niſi intelligatur, aliquam Afraniorum partem ultra flumen fuiſſe. vide notã ad 147. v. infra.

2 Hinc ſe per planum extendit campus, ultra quam oculis poſſit proſpici. 3 Terminat. 4 Fl. ab orientali caſtrorum parte, uti Sicoris ab occidua. 5 Sub Ilerda influit Iberum, qui fl. adimit nomen Cingę, nomen dat Iberię. 6 Primo die poſt caſtra còllocata, nihil geſtum eſt, copias tantùm utrinque eduxerunt, atque oſtentarunt. 7 Belli civilis. 8 Veſpero Olympum claudente, ideſt, Sole occidente. 9 Cæſar ubi cognovit per Afranium ſtare, quo minus prælio dimicaretur; ab infimis radicibus montis, intermiſſis paſſibus 400, caſtra facere conſtituit. à fronte contra hoſtem pedum 13 foſſam fieri juſſit, prima, & ſecunda acies in armis permanebat. poſt hos opus in occulto acies tertia faciebat. ſic omne priùs eſt perfectum, quàm ab Afranio intelligeretur, caſtra muniri. Comment. 2. civilis belli.

10 Afranius, Petrejuſque operis impediendi cauſa, copias ſuas ad infimas montis radices producunt, & prælio laceſſunt, neque idcirco Cæſar opus intermittit, &c.

11 In planitie inter oppid. Ilerdam, & Afranii caſtra tumulus erat, quem ſi occupaſſet Cæſar, omni commeatu ab oppido, & ponte ſe intercluſurum hoſtes ſperabat. eductis itaque legionibus 3 aciem inſtruit, unius legionis anteſignanos præcurrere, atque occupare eum tumulum jubet. qua re cognita, cohortes Afranii quædam breviore itinere eundem occupant; repelluntque Cæſarianos. hic autem, & ſub ipſo oppido horis quinque pugnatum eſt.

Qui

Qui medius tutam caſtris dirimebat Ilerdam,
Imperat. huc 1 *hoſtem pariter terrorque, pudorque*
Impulit: & rapto tumulum prior agmine cepit.
His virtus, ferrumque locum promittit: 1 *at illis*
Ipſe locus, 2 *miles rupes* 3 *oneratus in altas*
Nititur: 4 *adverſoque acies in monte ſupina*
Hæret, & in tergum caſura umbone ſequentis
Erigitur. nulli telum vibrare vacabat,
Dum labat, & fixo firmat veſtigia pilo.
Dum ſcopulos, ſtirpeſque tenent, atque 5 *hoſte relicto*
6 *Cædunt enſe viam: vidit lapſura ruina*
Agmina dux, 7 *equitemque jubet ſuccedere bello,*
Munitumque latus lævo prædecere gyro.
Sic pedes ex facili, nulloque urgente receptus,
8 *Irritus, &* 9 *victor ſubducto Marte pependit.*
Hactenus armorum diſcrimina, cetera bello
Fata dedit 10 *variis incertus motibus aer.*
11 *Pigro bruma gelu, ſiccisque Aquilonibus hærens,*
Æthere conſtricto pluvias in nube tenebat.
12 *Urebant montana nives, campoſque jacentes*

1 Afraniani. 2 Cæſariani. 3 Armis. 4 Supino pectore arduum collem aſcendentes milites Cæſaris, & retro caſuri, niſi ſequentium à tergo clypeis ſuſtentati fuiſſent. 5 Non directo in hoſtem telo, non habito hoſtis reſpectu. 6 Virgulta amputantes, & vepres, viam ſibi aperiunt. 7 Submiſſus à Cæſare equitatus, latera perequitans, commodiorem, ac tutiorem ſuis receptum dat. 8 Re infecta. 9 Dirempto prælio, utrique ſe ſuperiores diſceſſiſſe exiſtimaverunt. 10 Biduo quo hæc geſta ſunt, tanta tempeſtas coorta eſt, ut nunquam illis locis majores aquas fuiſſe conſtaret, &c. Comment 2.
11 Propter Aquilonem continuum gelida, & ſicca præceſſerat hyems, neque nubibus gravidis diſſolvi licitum congelato aere. 12 Ita Virgilius; *penetrabile frigus adurat. Peruſti artus membra torrida gelu*, dixit Liv.l.21. & Tac.l.13. *Ambuſti multorum artus vi frigoris.* quod priùs dixerat Xenophon, ἦν δὲ χιὼν πολλὴ ψῦχος οὕτως, ὥστε τὸ ὕδωρ, &c. καὶ τῶν Ἑλλήνων πολλῶν, καὶ ῥῖνες ἀπεκαίοντο, καὶ ὦτα Neque tamen Ariſtoteli aſſentior, qui 4 Meteor. fieri hoc vult διὰ τὸ συνάγεσθαι ἢ ἀντιπερίστασθαι τὸ θερμόν. Sed propter calorem innatum reſtinctum in herbis, plantiſque, humoremque vividum à frigore depulſum, itaut tanquam ignis calore aduſtæ inareſcant. ψυχρὸς ἄνεμος βορέης πνεύσει, & mox, καταφάγεται ὄρη, καὶ ἔρημον ἐκκαύσει, καὶ ἀποσβέσει χλόην ὡς πῦρ. tanquā ignis. Eccl.c.13.

1 *Non*

1 Non duraturæ conſpecto ſole pruinæ:
2 Atque omnis propior mergenti ſidera cælo
Aruerat tellus hyberno dura ſereno.
3 Sed poſtquam vernus calidum Titana recepit,
Sidera 4 reſpiciens delapſæ portitor Helles,
Atque iterum 5 æquatis ad juſtæ pondera Libræ
Temporibus 6 vicere dies: 7 tunc, ſole relicto,
Cynthia quo primum cornu dubitanda refulſit,
Excluſit 8 Boream, 9 flammaſque accepit ab Euro.
10 Ille ſuo nubes quaſcunque invenit in axe,
Torſit in occiduum 11 Nabatæis flatibus orbem.
Et quas ſentit Arabs, & quas 12 Gangetica tellus
Exhalat nebulas, quicquid concreſcere 13 primus
Sol patitur, quicquid 14 cæli fuſcator Eoi
Impulerat Corus, 15 quicquid defenderat Indos:
Incendere diem nubes 16 oriente remotæ,
Nec medio potuere 17 graves incumbere mundo,
Sed nimbos rapuere fuga. 18 vacat imbribus Arctos,
Et Notus; in ſolam Calpen fluit humidus aer.

1 Primo ſole ſolvendæ. 2 Atque omnis tellus Heſperiæ, Occidenti, quo mergi videntur ſtellæ, ſubjecta aruerat conſtricta hyberno gelu, & frigore. 3 Poſtquā verò ſol ingreſſus eſt ſignum Arietis, quo vectus Phryxus pontum transfretaſſe fingitur, delapſa ſorore Helle, quæ ponto nomen reliquit. 4 Effigiatur averſo capite reſpiciens Aries. 5 Æquata jam nocti die. Æquinoctio verno; perinde ac Autumnali, ubi ſol Libram ingreditur. 6 Dies longiores fuere noctibus. 7 Tunc Lunæ à coitu novæ, recedentis à Sole cornua nondum apparebant. *Si nigrum obſcuro comprehenderit area cornu, Maximus agricolis, pelagoque parabitur imber*, Virg. 1. Georg. 8 αἰθρηγενέτην, ſerenitatis jam per totam hyemem auctorem, pluviæque abactorem. 9 Calorem, ac ruborem, Venti, pluviæque præſagia. *Vento ſemper rubet aurea Phœbe.* 1. Georg. 10 Eurus nubes omnes ex Eois partibus impulit in Occiduas. 11 Eois, Nabatæi autem incolæ ſunt Arabiæ Felicis. 12 India, quam Ganges perlabitur. 13 Oriens, nobis matutinus. 14 Eoum cœlum obſcurans inductis nubibus Corus. 15 Quæcunque nubes Solis æſtum Indis arcuerat, ardoremque temperaverat. 16 Euri impetu actæ ex oriente. 17 Aqua plenæ. 18 Nec non ab Arcto, & Noto congeruntur nubes in Hiſpaniam, ubi Calpe promontorium Bæticæ, una è columnis Herculis, *Gibraltar*.

1 His

1 *Hic ubi jam Zephyri fines, & ſummus Olympi*
Cardo tenet Tethyn, vetitæ tranſcurrere denſos
Involvere globos, 2 congeſtumque aeris atri
Vix recipit ſpatium, quod ſeparat æthere terram.
Jamq; 3 polo preſſæ largos denſantur in imbres;
Spiſſatæque fluunt: 4 nec ſervant fulmina flammas,
Quamvis crebra micent: exſtinguit fulgura nimbus.
5 *Hinc imperfecto complectitur aera gyro*
Arcus, vix ulla variatus luce colorem,
Oceanumque bibit, raptoſque ad nubila fluctus
Pertulit, & cęlo defuſum reddidit æquor.
* *Jamque Pyreneæ, quas nunquam ſolvere Titan*
Evaluit, fluxere nives, fractoque madeſcunt
*Saxa gelu: * tum, quæ ſolitis è fontibus exit,*
Non habet unda vias: tam largas alveus omnis
A ripis accepit aquas. jam 6 naufraga campo
Cæſaris arma natant, impulſaque gurgite multo
Caſtra labant: alto reſtagnant flumina vallo.
7 *Non pecorum raptus faciles, non pabula merſi*
Ulla ferunt ſulci: tectarum errore viarum

1 Hic, ad extremum Occidentem, unde Zephyrus flare, & & cęlum pronum mari conjungi vulgò creditur, conglobatæ nubes hærebant, ulteriùs progredi inhibitæ. 2 Et ſpacium, quo diſtat terra ab æthere, vix recipit congeriem nubium. 3 Nubes coactæ in aere diſſolvuntur in pluviam. 4 Extinguuntur enim à nimbis. 5 Non ut aliàs in arcum incurvata è fulgore Solis in nubem concavam, & roridam ex adverſo ſitam refracto, ſed propter denſitatem nubium, nec coloribus diſtincta, nec arcu completa. *Concipit Iris aquas, alimentaque nubibus adfert*, at tollit aquas maris, refunditque in terras, *& bibit ingens Arcus*. Virg. 1. Geor. *Ecce autem bibit arcus, pluet, credo hercle, hodie*. Plauti Curculio. * E Pyrenæis montibus liquefactæ defluunt nives. Ita Com. 1. de bello civili. tum autem ex omnibus montibus nix profluit, ac ſummas ripas fluminis ſuperavit, ponteſque ambos, quos C. Fabius fecerat, uno die interrupit, &c. * Fluvios exundantes non capit ſuus alveus. *Expatiata ruunt per apertos flumina campos*. 6 Quaſi naufragi in ſumma aqua totis campis Cæſaris caſtra, & milites fluitarunt. 7 Cinga, & Sicoris, inter quæ fl. caſtra Cæſaris poſita ſunt, ſpatio millium 30 tranſiri nullibi poterat, neque frumentum ſupportare civitates, quæ ad amicitiam Cæſaris acceſſerant, neque pabulatum progredi, aut progreſſi longius redire in caſtra poterant, &c. Com. 1.

Fallitur 1 occultos ſparſus populator in agros.
2 Jamque comes ſemper magnorum prima malorum
Sæva fames aderat : nulloque obſeſſus ab hoſte
Miles eget ; toto 3 cenſu non prodigus emit*
4 Exiguam Cererem . 5 Prò lucri pallida tabes!
Non deeſt prolato jejunus venditor auro .
Jam tumuli, colleſque latent : jam flumina cuncta
Condidit una palus , vaſtaque voragine merſit .
Abſorpſit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit , atque ipſas hauſit : ſubitiſque frementes
Vorticibus contorſit equos , & reppulit 6 æſtus
Fortior Oceani : 7 nec Phæbum ſurgere ſentit
Nox ſubtexta polo : rerum diſcrimina miſcet
Deformis cæli facies , junctæque tenebræ .
8 Sic mundi pars ima jacet, quam zona nivalis,
Perpetuæque premunt hyemes : non ſidera cęlo
Ulla videt, ſterili non quicquam frigore gignit,
9 Sed glacie medios ſignorum temperat ignes.
10 Sic , ò ſumme parens mundi, ſic 11 ſorte ſecunda
Æquorei rector facias Neptune tridentis!
Et 12 tu perpetuis impendas aera nimbis :
13 Tu remeare vetes, quoſcunque emiſeris æſtus :
14 Non habeant amnes declivem ad litora curſum,

1 Aqua tectos. 2 Reſtagnatio magnas difficultates Cæſaris exercitui attulit, & quaſi obſidione preſſit, jamque commeatus inopia ad denarios 50 in ſingulos modios annona pervenerat. militum vires diminutę, atque incommoda indies augebantur. 3 Peculio, ſtipendio, patrimonio. 4 Frumenti modicum, vel panis fruſtum parvum. 5 Exclamatio in famis caupones, & inſtitores, qui panem ſuum ipſi famelici precio vendunt. De avaro ejuſmodi, qui in obſidione Præneſtina murem captum ducentis potiùs denariis vendere, quàm ipſe leniendæ famis gratia edere voluit, adeoque periit, vide Liv. lib. 23. Front. 4. cap. 5. Plin. lib. 8. cap. 57. 6 Fluctibus, & impetu ipſa inundatio vehementior æſtu maris. 7 Neque propter tenebras denſas apparuit Sol ortus, aut diſcernebatur dies à nocte. 8 Quales tenebræ, hyemeſque perpetuæ urgent plagas extremas, utrique polo ſubjectas, ſiderum aſpectus expertes, frigore ſteriles. 9 Sed ſuo frigore temperant æſtum zonæ mediæ, ut interjectæ ſint habitabiles. 10 Apoſtrophè ad Jovem, & Neptunum cum voto, ut bellum civile diluvio mergant. 11 Cui in diviſione regni Saturni cecidit imperium pelagi ſorte ſecunda. 12 Jupiter. 13 Neptune. 14 Non deferant fluvii aquas ſuas in mare; ſed repellantur.

Sed

Sed pelagi referantur aquis: 1 concuſſaq; tellus
Laxet iter fluviis. 2 hos campos Rhenus inundet,
Hos Rhodanus: vaſtos obliquent flumina fontes.
Rhiphæas huc ſolve nives, huc ſtagna lacuſque,
Et pigras, ubicunque jacent, effunde paludes:
Et miſeras bellis civilibus eripe terras.
3 *Sed parvo Fortuna viri contenta pavore,*
Plena redit, ſolitoque magis favere ſecundi,
Et 4 *veniam meruere Dei. jam clarior aer,*
Et 5 *par Phœbus aquis denſas in vellera nubes*
Sparſerat, & 6 noctes ventura luce rubebant:
Servatoque loco rerum, 7 diſceſſit ab aſtris
Humor, & ima petit, quicquid pendebat aquarum.
Tollere ſilva comas, ſtagnis emergere colles
Incipiunt, viſoque die dureſcere valles.
8 *Utque habuit ripas Sicoris, campoſque reliquit,*
9 *Primum cana ſalix madefacto vimine parvam*
Texitur in puppim, cæſoque inducta 10 *juvenco*
Vectoris patiens tumidum ſuperenatat amnem.
11 *Sic Venetus ſtagnante Pado, fuſoque Britannus*

1 Neptuni tridente, terræ motu quaſſata tellus iter amnibus aperiat. 2 Huc, in Hiſpaniam fluvios divertant ex Germania, & Gallia Rhenus, atque Rhodanus; huc confluant nives è montibus Rhiphæis, huc ſtagna, lacus, paludes. 3 Sed deſtitutum ad modicum temporis Cæſarem, & leviuſcula calamite territum ampla mox, & indulgentior inſequuta eſt Fortuna. 4 Præteritam noxam inſequenti ſucceſſu abunde compenſantes. 5 Diſpergendis nubibus, atque in raritatem, & candorem vellerum attenuandis valens. *νέφεα προπάροιθεν, Οἷα μάλιστα πόκοισιν ἐοικότα.* 6 Sub occaſum Solis, rubor erat inſequentis diei ſerenitatis præſagium, *vel*, die illuceſcente primulum rubeſcebat cœlum, non tenebris offuſum, ut modò v.103. 7 Decidit, quicquid pluviarum in nubibus ſuſpenſum erat. 8 Alveo jam ſuo Sicorim capiente: ceſſante inundatione.
9 Imperat militibus Cæſar, ut naves faciant, cujus generis eum ſuperioribus annis uſus Britanniæ docuerat. carinæ, ac ſtatumina ex levi materia fiebant: reliquum corpus navium viminibus contextum coriis integebatur. Comment. 1. *Ad eam* (inquit Pli l.4.c.16.) *Britanni vitilibus navigiis corio circumſutis navigant.* 10 Corio bubulo. *Synecd.* 11 Cujuſmodi navigiis utuntur Veneti ſe effundente Pado, Britanni in Oceano ventis placido, Ægyptii inundante Nilo, papyrus autem frutex eſt paluſtris, unde Ægyptii navigia contexunt, uti ex libro ejus vela, tegetes, funes, veſtes, &c.

Navigat Oceano : ſic cum tenet omnia Nilus,
Conſeritur bibula Memphitis cymba papyro.
1 His ratibus trajecta manus feſtinat utrinque
Succiſum curvare nemus : fluviique ferocis
Incrementa timens, non primis robora ripis
Impoſuit : medios pontem diſtendit in agros.
2 Ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
Spargitur in ſulcos, & ſciſſo gurgite rivis
Dat pœnas majoris aquæ. 3 Poſtquam omnia fatis
Cæſaris ire videt, celſam Petrejus Ilerdam
Deſerit : & noti diffiſus viribus 4 orbis,
5 Indomitos quærit populos, & ſemper in arma
Martis amore feros, & tendit 6 in ultima mundi.
7 Nudatos Cæſar colles, deſertaque caſtra
Conſpiciens, capere arma jubet : 8 nec quærere pontem,
Nec vada, ſed duris 9 fluvium ſuperare lacertis.
Paretur : 10 rapuitque ruens in prælia miles,

1 Naviculas has carris junctis devehit noctu Cæſar M. paſſuum à caſtris 22, quibus trajecti milites, ulteriore ripa occupata, atque munita, ſuccidit materiam ponti faciẽdo, quẽ duo perficit. ita rei frumentariæ, & pabulationi affatim conſultum. 2 Cæſar, ne ſemper magno circuitu per pontem equitatus eſſet mittendus, nactus idoneum locum, foſsas pedum 30 in latitudinem complures facere inſtituit, quibus partem aliquam Sicoris averteret, vadumque in eo fl. efficeret. Comment. 1. Has prioris inundationis pœnas dediſse Sicorim dicit poeta. 3 Afranius, & Petrejus intercluſo ſibi à Cæſaris equitatu frumento, pabuloq; defectione itẽ Civitatũ, & Cęſaris amicitiã ſecutarum, permoti, in Celtiberiam bellum transferre ſtatuunt, quę in amicitia permanſerat Pompeii, magnis ejus in Sertoriano bello affecta beneficiis, & quod Cæſaris nomen in barbaris erat obſcurius. 4 Regionis, in qua erant, ad Cæſ. jam inclinantis. 5 Celtiberos. 6 In ulteriorem Hiſpaniam. 7 De tertia vigilia Afranius, atque Petrejus caſtra moverant, omnibus copiis Sicorim tranſierant, ad Iberum recto maturantes itinere. Quod ubi Cæſar per exploratores cognoverat, duas Afranianorum legiones Sicorim traduxiſse, caſtra ad Octogeſam oppidum ad Iberum poſitum munita, ibi naves conquiſitas, è quibus junctis ponte facto exercitum trajicerent: ille equites fluvium multo opere vix averſum tentare, & tranſire juſſit, magno jumentorum numero in flumine ſupra, atque infra conſtituto, & pedites tranſire auſos traduxit.

8 Pons enim magnum circuitum habebat. 9 Tranare. 10 Et perſequendi hoſtis ſtudio ſe alto, & rapido flumini committunt milites Cæſ. quod vel ipſi fugientes è bello vix tentaſſent.

Quod

Quod fugiens timuiſſet, iter: 1 mox uda receptis
Membra fovent armis, gelidoſq; à gurgite curſu
Reſtituunt artus; donec decreſceret umbra
In medium ſurgente die. 2 jamque agmina ſumma
Carpit eques, dubiique fugæ, pugnæque tenentur.
3 Attollunt campo geminæ juga ſaxea rupes
Valle cavæ media: tellus hinc ardua celſos
Continuat colles, tutæ quos inter opaco
Anfractu latuere viæ: quibus 4 hoſte potito
5 Faucibus, emitti terrarum in devia Martem,
Inque feras gentes Cæſar videt. Ite ſine ullo
Ordine, ait, 6 raptumque fuga convertite bellum,
7 Et faciem pugnæ, vultuſque inferte minaces:
7 Nec liceat pavidis ignava occumbere morte:
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit: 8 & ad montes tendentem prævenit hoſtem.
Illic exiguo paulum diſtantia vallo
Caſtra locant. 9 poſtquam ſpatio languentia nullo

1 Udi, gelidique à trajectione corpora reficiunt, curſuque calefaciunt ad meridiem uſque, ne defeſſi prælio objiciatur. 2 Equitatus Cæſaris noviſſimum hoſtium agmen conſequutus, premere eos, morari, atque iter impedire cœpit. 3 A millibus paſſuum quinque campeſtris itineris, exploratores retulere, montes, difficilia, atque anguſta loca excipere. Laborabat itaque Cæſar, ne Afraniani his anguſtiis occupatis, & ſuis prohibitis, exercitu Iberum trajecto, è manibus dimiſſi bellum transferrent in Celtiberos, & remotas gentes. 4 Afranianis. 5 Anguſtiis, Furcis. 6 Nolite pati hoſtem, bellum, certam victoriam vobis eripi per fugam. 7 Ne pereant ignavi, & fugientes acceptis in tergo vulneribus, convertite, excipiantque adverſo pectore tela. 8 Cæſar diverſo itinere per valles maximas, & ſaxa prærupta, anguſtiis, & montibus occupatis, ex magnis rupibus nactus planiciem, contra hoſtem aciem inſtruxit. Afranius utrinque preſſus, ibi conſtitit. Cæſar, intercluſo omni ad Iberum itinere, quàm proximè hoſtem poteſt, caſtra communivit. 9 Poſtquam milites hinc inde luminibus certis, neque pèr caſtrorum diſtantiam, (quæ modica erat) languentibns ſe mutuo agnoverunt, & in adverſis caſtris fratres, natos, patres viderunt, admoniti ſtatim nefarii quod inierant, belli, primum taciti ſe invicem conſpiciebant, deinde ſalutabant eminus, mox amplexabantur. Petreji (inquit Commentariorum de civili bello auctor) atque Afranii adaquationem curantium diſceſſu, liberam nacti milites colloquii facultatem, vulgo procedunt. quem quiſque in caſtris notum, aut municipem habebat, conquirit, atque vocat, agunt gratias, &c.

Mu-

Mutua conſpicuos habuerunt lumina vultus,
Et fratres, natoſque ſuos videre, patreſque,
Deprenſum eſt civile nefas. tenuere parumper
Ora metu: tantùm nutu, motoque ſalutant
Enſe ſuos. mox ut ſtimulis majoribus ardens
Rupit amor 1 *leges, audet tranſcendere vallum*
Miles, in amplexus effuſas tendere palmas.
Hoſpitis ille ciet nomen; vocat ille propinquum:
Admonet hunc ſtudiis 2 *conſors puerilibus ætas:*
3 *Nec Romanus erat, qui non agnoverat hoſtem,*
4 *Arma rigant lacrymis, ſingultibus oſcula rumpunt:*
Et quamvis nullo maculatus ſanguine miles,
5 *Quæ potuit feciſſe, timet.* 6 *Quid pectora pulſas?*
Quid veſane gemis? fletus quid fundis inanes?
Nec te ſponte tua 7 *ſceleri parere fateris?*
Uſque adeone times, 8 *quem tu facis ipſe timendum?*
9 *Claſſica det bello: ſævos tu neglige cantus:*
Signa ferat; ceſſa: jam jam civilis Erinnys
Concidet, & 10 *Cæſar generum privatus amabit.*
11 *Nunc ades æterno complectens omnia nexu,*
O rerum, miſtique ſalus Concordia mundi,
Et ſacer orbis amor. 12 *magnum nunc ſecula noſtra*

1 Quibus cautum eſt cum hoſte colloqui, aut verſari. 2 Connutritio, atque acta ſimul pueritia. 3 Quotquot erant in utriſq; caſtris Romani, ſe invicem agnoſcebant. 4 Præ lætitia dolori miſta, & concordiæ ſtudio, votiſque conqueſti ſe cum hominibus neceſſariis, & conſanguineis arma contuliſſe. 5 Cædem, puta, fratris, patris, propinqui. 6 Hæc ex perſona poetæ condolentis militum affectus, arguentiſque eos ſui doloris, & civilis hujus belli auctores, ut qui partes ſequantur, à quibus eos diſſuadet, hortaturque eos ad concordiam. 7 Imperatori ſceleſtum bellum jubenti. 8 Cujus partes tu ſecutus obſequio tuo, & officio potentem eum, & timendum facis. 9 Imperator claſſicum canere jubeat; tu ne audi. Signa moveat; tu ne ſequere. jam pax erit. Alii leg. *Claſſica dent bellum.* 10 Cæſar à vobis deſtitutus, & in privatum redactus, redibit in gratiam cum Pompeio. 11 Adſis ò Concordia, mundi hujus fabricæ, rerumque omnium in mundo ſacrum, & certum vinculum, vireſque tuas experiantur iſti diſcordes. 12 Poſtquam agnoverint, eos eſſe cives ſuos, quos pro hoſtibus habuerint; ſatis inſtructi videntur ad diſcernendum quid faciant in poſterum. periit iis omnis prætextus, ſublata eſt omnis excuſatio ignorantiæ, Manifeſto omnes tenentur ſcelere, niſi abſtineant ab hoc bello, quod infertur civibus jam non ignotis.

Ven-

Venturi diſcrimen habent. periere latebræ
Tot ſcelerum: populo venia eſt erepta nocenti:
Agnovere ſuos 1 *pro, numine fata ſiniſtro,*
Exigua requie tantas augentia clades!
Pax erat, & miles caſtris permiſtus utriſque
Errabat: duro concordes ceſpite menſas
Inſtituunt, & permiſto libamina Baccho.
Graminei luxere foci: junctoque cubili
Extrahit inſomnes bellorum fabula noctes:
Quo primum ſteterint campo, qua lancea dextra
Exierit, dum, quæ geſſerunt fortia, jactant,
Et dum multa negant: 2 *quod ſolùm fata petebant,*
Eſt miſeris renovata fides, 3 *atque omne futurũ*
Crevit amore nefas. 4 *nam poſtquam fœdera pacis*
Cognita Petreio, ſeque, & ſua tradita venum
Caſtra videt, 5 *famulas ſcelerata ad prœlia dextras*
Excitat, atque hoſtes turba ſtipatus inermes
Præcipitat caſtris, junctoſque amplexibus enſe
Separat, & multo diſturbat ſanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas prœlia voces:
Immemor ò patriæ, ſignorum oblite tuorum,
6 *Non potes hoc cauſæ miles præſtare Senatus,*
Aſſertor victo redeas ut Cæſare: certè
Ut vincare potes. 7 *dum ferrum, incertaque fata*

1 Sed ò numina leva, fata levia, tantillam concordiæ vel ſpeciẽ, vel ſpem tanta clade compẽſantia. Namque ecce inter ipſa amicitiæ ſymbola, menſas conſociatas, pocula mutua, caſtrenſes focos, cubilia communia, jucundas utrinque recordationes actorum laborum, rerum ſtrenuè geſtarum, periculorum præteritorum; Petrejus, re intellecta, armat familiam; cum hac & prætoria cohorte cetratorum, barbariſque equitibus ad vallum advolat, colloquia militum interrumpit, Cæſaris milites repellit à caſtris, quos deprehendit, interficit, &c. flens manipulos circuit, neu ſe, neu Pompeium, neu Imperatorem deſerant, prodantque obſecrat, poſtulat, ut renovata in duces fide jurent omnes ſe exercitum, duceſque non deſerturos, &c. Comment. 1.

2 Culpam in fata confert, ut modò verſ. 194. 3 Per hanc concordiam data eſt nefariæ cædis occaſio.

4 Namque legatos ad Cæſarem de pace miſerant, fidem ab eo de ſua, de Petreji, & Afranii vita petierant, ſe ſtatim ſigna tranſlaturos promiſerant. 5 Ut modò nota 9.

6 Quod ſi cauſę ſenatus defenſor non potes efficere, ut victo Cæſare libertatis patriæ victor redeas: ſaltèm hoc potes, ut fide ſervata pugnes, dum vincaris. 7 Quamdiu vobis dextra armata, dum belli eventus adhuc incertus eſt, quamdiu calidus vobis movet circum præcordia ſanguis, quem pro libertate tuenda pulchrè effundatis; placetne ſervitutis jugo colla ſubmittere?

Qui-

Quique fluat multo non deerit vulnere ſanguis,
Ibitis ad dominum? 1 damnataque ſigna fe-
retis?
2 Utque habeat famulos nullo diſcrimine Cæſar
Exorandus erit? 3 ducibus quoque vita peten-
da eſt?
Nunquam noſtra ſalus pretium, merceſque ne-
fandæ
Proditionis erit: non hoc civilia bella,
Ut vivamus, agunt. 4 trahimur ſub nomine pacis.
5 Non chalybem gentes 6 penitus fugiente me-
tallo
Eruerent, nulli vallarent oppida muri
Non ſonipes in bella ferox, non iret in æquor
Turrigeras claſſis pelago ſparſura carinas,
Si benè libertas unquam pro pace daretur.
7 Hoſtes nempe meos ſceleri jurata nefando
Sacramenta tenent: at vobis vilior hoc eſt
Veſtra fides, quòd pro cauſa pugnabitis æqua.
Sed veniam ſperare licet. 8 pro dira pudoris
Funera! nunc toto fatorum ignarus in orbe,
Magne, paras acies, 9 mundique extrema te-
nentes
Sollicitas reges, cum forſan fœdere noſtro
Jam tibi ſit promiſſa ſalus. Sic fatur, & omnes
Concuſſit mentes, 10 ſcelerumque reduxit a-
morem.

1 Patriæ infeſta, hoſtilia judicata Senatus Conſulto, vobiſque ipſis damnata. 2 Non habita, inquit Bersmannus, differentia inter vos, & ſervos ſceleri aſſuetos. Orandusne eſt Cæſar, ut vos ſibi ſervire patiatur, ea conditione, ne duriùs vos habeat Pompeianos, quàm Cæſarianos ſuos? exponit H. Grotius, ex illo Virgilii, *Tros Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur*. Quid ſi dicamus; citra pugnæ diſcrimen, ideſt, non belli fortuna coactos, ſed ſponte ſervire paratos? 3 Nobis, ut modò nota 12.
4 In ſervitutem abducimur, prodimur. 5 Quorſum tela, muri, bellicoſi equi, claſſes; ſi honeſtiùs libertatem pro pace tradere, quàm armis tueri liceret?
6 Penitus recondito in fodinis, apud Chalybas pop. ad fl. Thermodoonta. 7 Cæſaris milites ſacramento obſtricti, fidem ſceleſtæ, & injuſtæ cauſæ præſtant: vobiſne levior fides in cauſa juſta propugnanda? 8 Prò pudorem extinctum. Prudent. *Qui me pudoris funere perderet.*
9 Dum tu externa ſollicitas auxilia, nos jurati in cauſam tuam milites te hìc prodimus, vitamque tuam cum hoſte paciſcimur. 10 Belli, & ſceleſtæ cædis civium. ſic terror oblatus à ducibus; crudelitas in ſupplicio, vana religio jurisjurandi, ſpem præſentis deditionis ſuſtulit, menteſque militum convertit, & rem ad priſtinam belli rationem redegit. Com.

1 Sic

1 *Sic ubi deſuetæ ſilvis in carcere clauſo*
Manſuevere feræ, & vultus poſuere minaces,
Atque hominem didicere pati, ſi torrida parvus
Venit in ora cruor, redeunt rabieſque furorque,
Admonitæque tument guſtato ſanguine fauces:
Fervet, & à trepido vix abſtinet ira 2 magiſtro.
Itur in omne nefas: & quæ fortuna Deorum
Invidia cæca bellorum in nocte tuliſſet,
3 *Fecit noſtra fides: inter menſaſque, toroſque,*
4 *Quæ modò complexu foverunt pectora, cædunt.*
Et quamvis primo ferrum ſtrinxere 5 gementes
6 *Ut dextræ juſti gladius diſſuaſor adhæſit,*
Dum feriunt, odere ſuos, animoſque labantes
Confirmant ictu. fervent jam caſtra tumultu,
Et ſcelerum turba: rapiuntur colla parentum.
7 *Ac velut occultum pereat ſcelus, omnia monſtra*
In faciem poſuere ducum: juvat eſſe nocentes.

1 Veluti feræ caveis coercitæ, feritate depoſita, manum manſuetarii pati edoctæ, & rabiem exuiſſe viſæ, deguſtato tamen ſanguine in priſtinam redeunt truculentiam.

2 Cuſtode, rectore. 3 Ita emendans H. Grotius, legit, *Fecit noſtra fides*, atque ita intelligit: Potuerat bellum civile deorum, & fati iniquioris videri culpa: præſertim ſi fortuita prælia ignotos ignotis implicuiſſent: nunc profectò noſtra eſt, quia alter alterum novimus, ejuſque rei certi, & nobis conſcii ſumus. Cæterum non video, cur vetus lectio *Fecit monſtra fides*, tam monſtro ſimilis cuipiam videatur. Quin tentemus ſi quis commodus inde ſenſus elici poſſit. Petrejani, *inquit*, dum fidem jurejurando renovatam ducibus probare volunt, perpetrarunt monſtroſas civium ſuorum cædes, quales non fortuna victoriæ inſolens exercuiſſet in hoſtes deorum ira victos, in ipſa confuſione tumultuoſi belli. Sed diſpiciat lector, & infra verſ. 252. appellat *monſtra*. 4 Edixerat Petrejus, ut, penes quem quiſque ſit miles Cæſaris, producatur, productos palam in Prætorio interficiunt. 5 Inviti ſcilicet. 6 Poſtquam tamen extraxiſſent gladium contra jus in ſuos hoſpites, cives, propinquos, ſæviturum, inter feriendum, odium in ſuos colligunt, ſimulque exprimunt: animos ſcilicet priùs dubios, & vacillantes ictu confirmant, obdurantque. 7 Ac veluti ſceleris periret laus, & gratia, ſi celaretur; portentoſas cædes proferunt, cæſorum cognatorum capita ducibus præſentant.

1 Cæſarem laudat à clementia, qua confeſſus, & veneratus, reveritus, atque imitatus deos, in milites adverſariorum, qui in ſua caſtra venerant, non ſævierit.

1 Tu Cæſar, quamvis ſpoliatus milite multo,
Agnoſcis ſuperos: 2 neque enim tibi major in arvis
3 Emathiis fortuna fuit, nec 4 Phocidos undis
Maſſiliæ, 5 Phario nec tantum eſt æquore geſtum.
6 Hoc ſiquidem ſolo civilis crimine belli
Dux cauſæ melioris eris. 7 Polluta nefanda
Agmina cæde duces junctis committere caſtris
Non audent, altæque ad mœnia rurſus Ilerdæ
Intendere fugam. campos eques obvius omnes
Abſtulit, & ſiccis incluſit collibus hoſtem.
Tunc inopes undæ prærupta cingere foſſa
Cæſar avet, nec 8 caſtra pati contingere ripas,
Aut circum largos curvari brachia fontes.
9 Ut leti videre viam, converſus in iram
Præcipitem timor eſt. 10 miles non utile clauſis
Auxilium mactavit equos: tandemque coactus

namque hos ſumma diligentia conquiſitos dimiſerat præter tribunos permultos, & Centuriones, qui ſua voluntate apud eum permanſerunt. *Grotius*. Deos tibi faventes agnoſcis; qui cauſam tuam non felicem tantùm, ſed & favorabilem faciunt. 2 Neque enim majorem gloriam è victoria Pharſalica, Maſſilienſi, Alexandrina reportaſti, quàm ex hac tua clementia, & iracundiæ victoria; imò & hinc deos, fortunamque tibi devinctiores demeruiſti. Cic. pro Marcello. Q. Ligario, &c. 3 Pharſalicis, lib. 1. verſ. 1. 4 Supra lib. 3. verſ. 340. 5 Ægyptiaco. Pharos inſula eſt, & turris, quæ claudit portum Alexandrinum, clauſtrum Ægypti maritimum. 6 Quod volueris hoc ſcelere vacare, quo ſe obſtrinxerunt Pompeiani, approbas cauſam tuam eſſe meliorem. 7 Petreiani nefandæ cędis quaſi ultricibus agitati furiis, non auſi diutiùs ſuſtinere Cæſarem, aquationis, pabulationis, atque omnium rerum difficultatibus circumventi, conſilium capiunt de revertendo ad Ilerdam. 8 Afr. caſtrorum procurrentes partes, & vallum duci à caſtris ad amnes, aut fontes non paſſus eſt Cæſar. 9 Poſtquam ſibi vallo, atque foſſa circumventis, & aquationi intercluſis mortis neceſſitatem imminere vident, rem ferro decernere parant. Cæſar ſuos ex adverſo in aciem dirigit, ſed pugna abſtinet, ſatius ratus ſine cruore eos ad deditionem cogere, quàm cum ſuorum periculo, aut hoſtium multo ſanguine vincere. 10 Afraniani inopia pabuli adducti fugam parant, & quo eſſent expeditiores, omnia ſarcinaria jumenta interfici jubent.

Spe

1 Spe poſita damnare fugam, 2 caſurus in hoſtes
Fertur. Ut effuſo Cæſar decurrere paſſu
Vidit, & ad certam devotos tendere mortem:
3 Tela tene jam miles, ait, ferrumque ruenti
Subtrahe: non ullo conſtet mihi ſanguine bellum.
4 Vincitur haud gratis, jugulo qui provocat hoſtem.
En ſibi 5 vilis adeſt inviſa luce juventus,
Jam damno peritura meo: non ſentiet ictus,
6 Incumbet gladiis, gaudebit ſanguine fuſo,
7 Deſerat hic fervor mentes, cadat impetus amens.
Perdant velle mori. 8 Sic deflagrare minaces
Incaſſum, & vetito paſſus langueſcere bello,
Subſtituit merſo dum nox ſua lumina Phœbo.
Inde ubi nulla data eſt 9 miſcendæ copia mortis,
Paulatim cadit ira ferox, menteſque tepeſcunt.
10 Saucia majores animos ut pectora geſtant,
Dum dolor eſt, ictuſque recens, & mobile nervis
Conamen calidus præbet cruor, oſſaque nondum
Abduxere cutem: ſi conſcius enſis adacti
Stat victor tenuitque manus, tum frigidus artus
Alligat, atque animum ſubducto robore torpor,
Poſtquã ſicca rigens aſtrinxit vulnera ſanguis.
Jamque inopes undæ, primum tellure refoſſa,
Occultos latices, abſtruſaque flumina quærunt:
Nec ſolùm raſtris, duriſque ligonibus arva,
Sed gladiis fodere ſuis: 11 puteuſque cavati

1 Non ampliùs in fuga, cujus nulla jam apparet ſpes, fiduciam ponere. 2 Moriturus. Eduxerant enim legiones, & ſub caſtris in aciem inſtruxerant. 3 Cæſar ſuis imperat, ne tela in hoſtes jaciant, ne irruentibus ſe opponant. 4 Non moriuntur inulti, & citra damnum victoris, qui deſperati, & morituri ruunt in media arma. 5 Mortis ſecura, & vitæ pertæſa. 6 Non incumbet glad. non gaudebit repetita, *non*. 7 Deferveſcat iis impetus iſte, & libido moriendi. 8 Hoc modo Cæſar paſſus eſt deſiderium mortis, & ardorem belli, cujus nulla iis data eſt copia, lenteſcere. *Producitur*, inquit Cæſ. *res; acieſque ad ſolis occaſum continentur: inde utrique in caſtra diſcedunt.*
9 Ita lib.7.v.100. *morteſque ſuorum Permiſcere meis*. Sed & alii legunt, *miſcendi copia Martis*. 10 Non ſecus, atque ferox animus dolore recentis vulneris ad pugnam vehementiùs accenditur ſe ulturus: quod ſi victor ſentiens ſe illi vulnus inflixiſſe, detrectet prælium, deferveſcunt mox ſaucio ſanguis, robur, animus.
11 Mons effoſſus eſt, quoad putei altitudo ad ſitum campeſtrem deſcenderet, *Forſitan, & ſcrobibus quæ ſint faſtigia, quæris*, Virg. 2. Georg.

Montis ad irrigui premitur faſtigia campi.
Non ſe tam penitus, 1 tam longè luce relicta
Merſerit 2 Aſſyrii ſcrutator 3 pallidus auri.
4 Non tamen aut tectis ſonuerunt curſibus amnes,
Aut micuere novi, percuſſo pumice, fontes:
Antra nec exiguo ſtillant ſudantia rore,
5 Aut impulſa levi turbatur glarea vena.
Tunc exhauſta ſuper multo ſudore juventus
6 Extrahitur, duris ſilicum laſſata 6 metallis.
7 Quòque minùs poſſent ſiccos tolerare vapores,
Quæſitæ feciſtis aquæ. 8 nec languida feſſi
Corpora ſuſtentant epulis, menſaſque peroſi
Auxilium fecere famem. 9 ſi mollius arvum
Prodidit humorem, pingues manus utraque glebas
Exprimit ora ſuper. nigro ſi turbida limo
Colluvies immota jacet, cadit omnis in hauſtus
Certatim obſcœnos miles: 10 morienſque recepit,
Quas nollet victurus, aquas: rituque ferarum
11 Diſtentas ſiccant pecudes, &, lacte negato,
Sordidus exhauſto ſorbetur ab ubere ſanguis.
Tunc herbas, frondeſque 12 terunt, & rore madentes
Diſtringunt ramos: &, ſi quos palmite crudo,
Arboris aut teneræ ſuccos preſſere medulla.
13 O fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus immiſſo ſtravit per rura veneno.
14 Hos licèt in fluvios ſaniem, tabemque ferarum,

1 Tam altè in terræ viſcera à dio. 2 Quod in Aſſyria foditur. 3 Sulfureanè exhalatione è fodinis? an avaritia? 4 Non tamen deprehenderunt amnem ſubterraneum, aut fontis ſcaturiginem. 5 Nec minutiſſimi lapilli crepitant vena, id eſt, meatu fluentis aquæ. 6 Fodinis.

7 E gelidis fodinis ſubducti calorem aeris minùs jam ferre poſſunt. 8 Abſtinebant à cibis, ut levarent, ſaltem ne intenderent ſitim. 9 E glebis terræ ſucculentioris humorem manibus exprimebant. 10 Siti exhauſtus, mortique vicinus turbidam, & cœnoſam aquam bibit, quam ſervandæ vitæ certus recuſaſſet. 11 Sugunt pecudes, & lacte deficiente ſanioſum exugunt ſanguinem. 12 Contundunt, ut ſuccum eliciant. 13 His feliciores poeta eos pronunciat, qui venenatis ab hoſte fontibus extincti fuère: quod fecerunt in Romanos eos proſequentes barbari hoſtes Iugurtha rex Numidiæ, Mithridates Ponti rex, Juba Mauritaniæ. 14 Quod ſi fontes veneno ſerpentium, aut ferarum Cæſar coram infeciſſet, prudentes, ſcienteſque Petrejani parati erant bibere.

I Pal.

1 Pallida 2 Dictæis, Cæſar, 3 naſcentia ſaxis
Infundas aconita palam, Romana juventus
Non decepta bibet, torrentur viſcera flamma,
Oraque ſicca rigent 4 ſquamoſis aſpera linguis.
Jam marcent venæ, nulloque humore rigatus
Aeris 5 alternos anguſtat pulmo 5 meatus,
6 Reſciſſoque nocent ſuſpiria dura palato,
Pandunt ora ſiti, nocturnumque aera captant.
Expectant imbres, quorum 7 modo cuncta natabant
Impulſu, & ſiccis vultus in nubibus hærent.
8 Quòque magis miſeros undæ jejunia ſolvant,
Non ſuper arentem 9 Meroen, 10 Cancrique ſub axe,
Quà nudi 11 Garamantes arant, ſedere: ſed inter
Stagnantem Sicorim, & rapidum deprenſus Iberum,
Spectat vicinos ſitiens exercitus amnes.
12 Jam domiti ceſſere duces: paciſque petendæ
Auctor 13 damnatis ſupplex Afranius armis,
Semianimes in caſtra trahens hoſtilia turmas,
Victoris ſtetit ante pedes. 14 ſervata precanti
Majeſtas, non fracta malis, interque priorem
Fortunam, caſuſque novos gerit, omnia victi;
Sed ducis, & veniam 15 ſecuro pectore poſcit.

1 Pallorem inducentia. 2 Cretenſibus, quam tamen in Idę (Phrygiam autem exponit interpres) jugis naſci ſcribit Nicander in Alexipharmacis. 3 Unde, & nomen. ἐν δ' ἀκοναίοις Θηλείην ἀκόνιτον ἀνεβλίστησεν ὀρόγκοις. Nicand. *Quæ quia naſcuntur dura vivacia caute, Agreſtes aconita vocant.* Ovi.7.Met. 4 Aſperis, areſcentibus. uti videre eſt in iis, qui febri laborant. 5 Reſpirationes, τὴν εἰσπνοὴν, δὲ ἐκπνοὴν. 6 Fatiſcenti, ſeu ulcerato, exaſperato. 7 In tempeſtate, & inundatione Sicoris. ſup. v. 50. 8 Et quod vehementiùs ſitim irritare poſſet, objectis potentias moventibus. 9 Nili inſulam. 10 Sub Tropico Cancri, qui limes eſt torridæ Zonæ. 11 Libyæ populi. 12 Tandem omnibus rebus obſeſſi, quartum jam diem ſine pabulo retentis jumentis, aquæ, ligni, & frumenti inopia, colloquium petunt, & id ſi fieri poſſit, ſemoto à militibus loco, ubi id à Cæſare negatum, & palam ſi colloqui vellent, conceſſum eſt: datur obſidis loco filius Afranii, venitur in locum, quem Cæſar deligit: audiente utroque exercitu loquitur Afranius, &c. Com. de bell.civ.1. 13 Abjectis, improbatoque bello. 14 Utcunque ſupplex, mediam tamen quandam, inter fortunam priorem proſperam atque hanc adverſam, retinet dignitatem, tam ducis, quàm victi memor. 15 Impavido, in utrumque parato.

Si me degeneri ſtraviſſent fata ſub hoſte ,
Non deerat 1 *fortis rapiendo dextera leto :*
At nunc ſola mihi eſt orandæ cauſa ſalutis ,
2 *Dignum donanda, Cæſar, te credere vita .*
3 *Non partis ſtudiis agimur, nec ſumpſimus arma*
Conſiliis inimica tuis ; nos denique bellum
Invenit civile duces : cauſæque priori ,
Dum potuit, ſervata fides : nil fata moramur .
4 *Tradimus Heſperias gentes, aperimus Eoas,*
Securumque orbis patimur poſt terga relicti .
Nec cruor effuſus campis tibi bella peregit ,
Nec ferrum ; laſſæque manus . 5 *hoc hoſtibus unum ,*
Quod vincas, ignoſce tuis . 6 *nec magna petuntur.*
Otia des feſſis , vitam patiaris 7 *inermem*
Degere, quam tribuis : campis proſtrata jacere
Agmina noſtra putes : nec enim felicibus armis
Miſceri damnata decet, partemque triumphi ,
Captos ferre tui : turba hæc ſua fata peregit .
Hoc petimus, victos ne tecum vincere cogas .
Dixerat : At facilis Cæſar , vultuque ſerenus
Flectitur , atque 8 *uſum belli , pœnamque remittit .*
Ut primum 9 *juſtæ placuerunt fœdera pacis ;*
10 *Incuſtoditos decurrit miles ad amnes ;*
Incumbit ripis, permiſſaque flumina 11 *turbat.*
12 *Continuus multis ſubitarum tractus aquarum*

1 Qua mihi honeſtam mortem inferrem . 2 Quod te dignum exiſtimem, à quo vitæ beneficium accipiam . 3 Non ſecuti ſumus partes , aut Pompeianæ factionis ſtudio arma adversùs te induimus poſt motū hoc bellum : ſed jam ante cùm eſſemus Pompeii duces, legationis muneri , quantum in nobis erat , & quoad licuit, fidem præſtitimus ; cedimus modò diis, & neceſſitati fatali , neque moram injicimus Fortunæ ; quò minùs te evehat, quò te fata vocant.

4 . Tuæ fidei tradimus exercitus noſtros cum Hiſpaniis, ita ut tibi ſecuro de nobis , & metu Occidentis liberato pandatur iter adversùs Pompeium in Oriente. 5 Quod incruentam tibi cedamus victoriam , quò facilior in nos debes eſſe, quòd tuo velificati ſumus conſilio , qui omnem iniiſti rationem vincendi ſine ſanguine. 6 Petimus tantùm vacationem à bello . 7 Bello immunem. neque enim in partes redituri ſumus adversùs te , de nobis ſecurum , perinde ac ſi ferro tuo ad internecionem occubuiſſemus omnes . precamur contra , ne victi cogamur ſequi tua ſigna victricia, & triumphos . 8 Vacationem à bello , & impunitatem indulget . 9 Fœdere inter duces ſancito , non dubiæ ut nuper , inter milites . 10 Non interclusos, nō interdictos. 11 Turbida reddit, dum procumbit bibendi avidus. 12 Largus, & ſine reſpiratione intermiſſus hauſtus pleriſq; ſpiritū conſtrinxit.

Aera

Aera non paſſus vacuis diſcurrere 1 venis,
Arctavit, clauſitque animam: nec 2 fervida peſtis
Cedit adhuc: ſed 3 morbus egens jam gurgite plenis
Viſceribus ſibi poſcit aquas. 4 mox robora nervis,
Et vires rediere viris. 5 O prodiga rerum
Luxuries, nunquàm 6 parvo contenta paratu,
Et quæſitorum terra, pelagoque ciborum
7 Ambitioſa fames, & lautæ gloria menſæ,
8 Diſcite, quàm parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat. non erigit ægros
9 Nobilis ignoto diffuſus conſule Bacchus:
10 Non auro, murrhaque bibunt: ſed 11 gurgite puro
Vita redit. 12 ſatis eſt populis fluviuſq; Cereſque.
13 Heu miſeri, qui bella gerunt. 14 Tunc arma relinquens

1 Arteriis gutturis, & pulmonum fiſtulis. 2 Vehemens, & ardens ſitis. 3 Sitis inextincta. 4 Mox rediere militibus aqua refectis vires priſtinæ. 5 Occaſione à beneficio aquæ redditæ, excurrit poeta in deteſtationem luxus delicatorum. 6 Iis, quæ facilè parantur. 7 Neque ad delicias tantùm, ſed ad gloriam, & oſtentationem. Petron. *Ingenioſa gula eſt, &c.* 8 Ex his Afranianis, quos reſtituit non vinum nobile, & vetus, ſed aqua ſimplex. 9 Nobile vinum Opimio, Cæſ. & Philippo, vel alio, propter vetuſtatem ignoto nobis, Conſule reconditum. *Capillato diffuſum conſule,* inquit Juv. *cujus patriam, titulumque ſenectus Delevit multa veteris fuligine teſtæ.* quem vide Sat. 5. v. 30. & quæ nos ibi. 10 Non aureis poculis murrhiniſque, de quibus vide quæ nos ad ep. 113. Mart. l. 14. 11 Aqua mera, & ſimplici. 12 Da mihi polentam, & aquam, inquit Epicurus, & cum Jove ipſo de felicitate contenderim. Seneca epiſt. & Ælian. var. hiſtoriar. lib. 4. cap. 13. *ἄρτον μόνον, πρὸς γὰρ ποταμοῦ δειπνήσειν πέποιθα.* Cyrus. Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνον, Δήμητρος ἀκτῆς πώματός θ' ὑδρηχόου. Men. 13 Heu quot labores ſubeundi, quot miſeriæ perferendæ iis, qui caſtra ſequuntur. 14 Inter alia Cæſar reſponderat: ſe nunc id non agere, ut ab illis abductum exercitum teneat ipſe, quod tamen ſibi difficile non ſit; ſed ne illi habeant, quo contra ſe uti poſſint. proinde arma tradant, exercitum dimittant, provinciis excedant, domicilium, aut poſſeſſiones, qui in Hiſpania habent, ſtatim; reliqui ad Varum fl. dimittantur. Commentar. civilis belli 1.

1 Hiſpanus miles illæſus dimittitur. Cavet Cæſar, ne quid eis noceatur, ne quis invitus ſacramento cogatur. Addit etiam, ut quid, quiſque eorum in bello amiſerit, reſtituatur, &c. Commen. civilis belli 1.

Victori miles ſpoliato pectore 1 *tutus,*
Innocuuſque ſuas curarum liber in urbes
Spargitur. 2 *ò quantum donata pace potitos*
Excuſſis unquam ferrum vibraſſe lacertis
Pœnituit, toleraſſe ſitim, fruſtraque rogaſſe
Proſpera bella deos! 3 *nempe uſis Marte ſecundo*
Tot dubiæ reſtant acies, tot in orbe labores;
4 *Ut nunquam fortuna labet ſucceſſibus anceps,*
Vincendum toties: 5 *terras fundendus in omnes*
Eſt cruor, & Cæſar 6 *per tot ſua fata ſequendus.*
7 *Felix qui potuit, mundi nutante ruina,*
Quo jaceat jam ſcire loco. non prælia feſſos
Ulla vocant, 8 *certos non rumpunt claſſica ſomnos.*
Jam conjux, natique rudes, & 9 *ſordida tecta,*
10 *Et non deductos recipit ſua terra colonos.*
Hoc quoque ſecuris oneris fortuna remiſit,
11 *Sollicitus menti quod abeſt favor: ille ſalutis*
Eſt auctor, dux ille fuit. ſic prælia ſoli
Felices nullo ſpectant civilia voto.

2 O quam pœnituit Afranianos continuati tamdiu belli, detrectatæ deditionis, rerum inopiæ ultra, quàm opus erat, perpeſſæ, votorum pro felici bello ad deos non exaudientes ſolicitè conceptorum, eòque magis, 3 Cùm videant victoribus reſtare tot pugnarum diſcrimina, &c. 4 Et quamvis fortuna conſtans adſpiret iis proſpera, multo tamen labore, & ſanguine victorias iis conſtaturas. 5 Macedoniam, Ægyptum, Africam, Hiſpaniam rurſus: omnes orbis partes. 6 Per tot bellorum, & fortunæ incertos eventus. 7 Felices ſanè hos Afranianos, quibus, cùm cęteræ omnes mundi partes in ruinam vacillarent, permiſſum eſt in ſua tellure lare ſecreto, tutoque tectis leni perfrui ocio. 8 *Neque excitatur claſſico miles truci.* Horat. 2. epod. *Martia cui ſomnos claſſica pulſa fugant.* Tibull. 9 *Humili loco, ſed certa ſedet Sordida parvæ fortuna domus.* Seneca Hercul. Fu. verſ. 198. 10 Quibus non opus eſſet finem belli exſpectare, ut ſibi victoribus, & veteranis in colonias aliò deductis aſſignarentur agri. 11 Quod partium ſtudio vacantes neutri ſolicitè faveant, neutri victoriam voveant, utrique ex æquo obligati; Pompeio, veteri ſacramento; Cæſari, novo beneficio. Itaque malè in vulgatis libris legitur *pavor*.

1 Non

1 Non eadem belli totum fortuna per orbem
Conſtitit: in partes aliquid ſed Cæſaris auſa eſt,
2 Qua maris Adriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit 3 Iader.
Illic bellaci confiſus gente 4 Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circumflua ponto,
Clauditur extrema reſidens 5 Antonius ora,
6 Cautus ab incurſu belli ſi ſola recedat,
Expugnat quæ tuta, fames. non pabula tellus
Paſcendis ſubmittit equis, non proferit ullam
Flava Ceres ſegetem: ſpoliabat gramine campum
Miles, & attonſo miſeris jam dentibus arvo
Caſtrorum ſiccas de ceſpite vulſerat herbas.

1 *Audite L Flor. l. 4. c. 2. hujus loci expoſitorem, atque imitatorem.* Aliquid tamen adversùs abſentem ducem auſa fortuna eſt circa Illyrium, &c. Quippe cū fauces Adriatici maris juſſi occupare Dolabella, & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyræo litore caſtra poſuiſſent, jam maria latè tenente Pompeio, repentè caſtra legatus ejus Octavius, & Libo cum ingentibus copiis claſſicorum, utrinque circumvenit; deditionem fames extorſit Antonio. Miſſæ quoque à Baſilo in auxilium ejus rates, quales inopia navium fecerat, nova Pomp. arte Cilicum actis ſub mari funibus, captæ quaſi per indaginem. duas tamen æſtus explicuit: una, quæ Opiterginos ferebat, in vadis hæſit, memorandumque poſteris exitum dedit. Quippe vix mille juvenum manus, circumfuſi undique exercitus per totum diem tela ſuſtinuit, & cùm exitum virtus non haberet, ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vultejo mutuis ictibus in ſe concurrit.
2 Quà mare Adriaticum alluit Salonas opp. Dalmatiæ in mare exporrectas, Hermolao, *Spalato*. 3 Fl Dalmatiæ juxta Salonas mare Adriaticum influens, verſus Occid. 4 Non ſunt iſti Brunduſini, ut vult Sulpitius, à Cretenſibus oriūndi, ut ſupra l. 2. v. 6. 10. Non Cretenſes auxiliares, ut Omnibonus. Repugnat loci deſcriptio, ſcriptio, & quantitas ſyllabæ. geſta hæc prope Salonas, gr. lat. circiter 44. non Brunduſ 42. 2. hoc in Italia, neque inſula, illæ in Illyrico. Non ſunt Κυρῆτες. Videntur ergo incolæ unius ex iis inſulis, quas Plin. l. 3. c. 26. vocat Creteas contra Liburnos ſitas, illius credo quam Ptol. 2. Geogr. adjacentem Liburniæ agnoſcit Curictam, cujus duo oppida ſunt, Phulſinium & Curicum, *Vegiam* hodie dici credit Hermolaus. Alii Nigram, Melænam, ſeu Corcyram autumant, unde & *Corcyræo litore* apud Florum legendum videtur. 5 C. Ant. non M. Anton. qui Brunduſii ſubſiſtebat copias Cæs. trajecturus.
6 Armis utique, & loci natura ſatis munitus, niſi inopia frumenti, & pabuli preſſus fuiſſet.

1 *Ut primum adverſo ſocios in litore terræ*
Et 2 *Baſilum videre ducem: nova furta per æquor*
Exquiſita fugæ, 3 *neque enim de more carinas*
Extendunt, puppeſque levant, 4 *ſed firma gerendis*
Molibus inſolito contexunt robora ductu.
Namque ratem vacuæ ſuſtentant undique cuppæ,
Quarum porrectis ſeries conſtricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos.
Nec gerit expoſitum telis in fronte patenti
Remigium: ſed, quod trabibus circumdedit æquor,
Hoc ferit, & taciti præbet miracula curſus,
Quod nec vela ferat, nec apertas verberet undas:
5 *Tunc freta ſervantur, dum ſe declivibus undis*
Æſtus agat, refluoque mari nudentur arenæ.
5 *Jamque relabenti creſcebant litora ponto;*
Miſſa ratis prono defertur lapſa profundo,
7 *Et geminæ comites. cunctas ſuper ardua turris*
Eminet, & tremulis tabulata minantia pinnis.

1. Ubi Antonius vidit ſocios ſub Dolabellæ ſignis, & Baſilum in adverſo ſinus litore: conatus eſt novo fugæ genere evadere. Sed hæc aliter Flor. ut modò. 2 Claſſis præfectum, Opiterginorum ducem.

3 Non in longitudinem extendunt carinam, aut puppim in altitudinem attollunt. 4 Sed contexit ſcaphas navium magnarum circiter ſexaginta duplici ordine collocatas, quas trabibus, & catenis à fronte vinctas cratibus, pluteiſque munivit. atque hæc ratis cuppis, ideſt ſcaphis ſuſtentata à remigibus, qui non videbantur, intra geminos ſcapharum utrinque ordines propellebatur. *Variè videtur mihi implicita, & velut una è multis miſta hæc relatio. Hujuſmodi ratem à Marco Antonio Brunduſii contextam meminit Auctor Comm. de civ. bel. 3. duaſque adjectas triremes. Neque de tempore convenit, ante Cæſ. adventum, nec ne. Quid igitur faciam in tanta diverſarum rerum, nominum, locorum, temporum confuſione? Non ea ſum fronte, ut auctoris fidem velim aſtruere, non ea mente, ut fidem tuam, lector, conſarcinatis mendaciis ludificari. Itaque (qui aliorum commentatorum, ubi quid nodi inciderit mos eſt) levi brachio iſta tranſeo.* 5 Obſervatur æſtus maris, ut cum undarum refluxu ratis jam ſtructa, deductaque trajiciat. 6 Jamque refluxu æſtus ſe extendere videtur litus. 7 Et duæ una triremes: quas ratis turrita, tabulatis iiſque pinnatis munita ſupereminet.

1 Noluit Illyricæ cuſtos Octavius undæ
Confeſtim tentare ratem, celereſque carinas
Continuit, curſu creſcat dum præda ſecundo:
Et temere ingreſſos repetendum invitat ad æquor
Pace maris. 2 Sic dum pavidos formidine cervos
Claudat odoratæ metuentes aera pennæ:
Aut dum diſpoſitis 3 attollat retia varis
Venator, 4 tenet ora levis clamoſa Moloſſi;
Spartanos, 5 Cretaſque ligat: nec creditur ulli
Sylva cani, niſi qui preſſo veſtigia roſtro
Colligit, & præda neſcit latrare reperta,
6 Contentus tremulo monſtraſſe cubilia loro.
Nec mora. 7 complentur moles, avideque petitis
8 Inſula deſeritur ratibus; 9 quo tempore primas
Impulit ad noctem jam lux extrema tenebras.
At 10 Pompeianus fraudes innectere ponto
** Antiqua parat arte Cilix, paſſuſque 11 vacare*
Summa freti, medio ſuſpendit vincula ponto,
Et laxas fluitare ſinit, religatque catenas
Rupis ab Illyricæ ſcopulis, nec prima, nec illa,
Quæ ſequitur, 12 tardata ratis: ſed 13 tertia moles

1 Octavius præfectus Pompeianæ claſſis ad cuſtodiam Illyrici litoris, noluit ſtatim ratim invadere, ſed continuit ſe, donec reliquæ triremes, tutæ fugæ ſpe allectæ, in mare deſcenderent. 2 Qualiter venator indaginem tendens ſuſpendit formidinem, ſeu lineam retis genus ideſt, plumis verſicoloribus, atque ad odorem uſtulatis intertexti, quo cervi territi in veras plagas irruant. *Puniceæve agitans pavidos formidine pennæ.* Virg. 3. Georg. vide & Nemeſiani Cynegetica. Pierii Hieroglyph. 7. & quæ nos ad Sen. Hippol. v 46. 3 Erigat retia perticis furcatis. 4 Ne latratu feras terreant. *vos laxas Canibus tacitis mittite habenas: Teneant acres lora Moloſſos. Et pugnaces tendant Creſſæ Fortia trito vincula collo. At Spartanos, genus eſt audax Avidumque feræ, nodo cautus Propiore liga; veniet tempus, Cùm latratu cava ſaxa ſonent, Nunc demiſſi nare ſagaci Capiant auras, luſtraque preſſo Quærant roſtro.* Senec. Hippol. v 30. & quæ nos ibi. 5 Cretenſes canes. 6 Concuſſo loro admonet venatorem inventæ feræ. 7 Ratibus imponuntur milites. 8 Corcyra, Curicta, Melæna, de qua ſupra ad v. 406. 9 Crepuſculo. 10 Pompeii jam partes ſecutus. l. 3. v. 228. * Piratica.
11 Non apparentibus in ſuperficie maris vinculis.
12 Retenta ſupra ad verſ 402. 13 Ratis illa ingens cuppis ſuperſtructa, in qua Opitergini vehebantur.

Hæſit, & ad cautes adducto fune ſecuta eſt.
Impendent 1 *cava ſaxa mari: ruituraque ſemper*
Stat (mirum) moles: & ſilvis æquor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, ſubmerſaque pontus
Corpora ſæpe tulit, cæciſque abſcondit in antris:
2 *Reſtituit rupes tectum mare, cùmque cavernæ*
Evomuere fretum contorti vorticis undæ
3 *Tauromenitanam vincunt fervore Charybdim.*
Hic 4 *Opiterginis moles onerata colonis*
Conſtitit: hanc omni 5 *puppes ſtatione ſolutæ*
Circumeunt: alii rupes, ac litora complent.
Vultejus 6 *tacitas ſenſit ſub gurgite fraudes.*
(Dux erat ille ratis) fruſtra qui vincula 7 *ferro*
Rumpere conatus, 8 *poſcit ſpe prelia nulla,*
Incertus qua terga daret, qua pectora bello.
Hoc tamen in caſu, quantum deprenſa valebat,
Effecit virtus: inter tot millia captæ
Circumfuſa rati, & 9 *plenam vix inde* 9 *cohortem,*
Pugna fuit, non longa quidem. nã condidit atra
Nox lucem dubiam: pacemque habuere tenebræ.
Tunc ſic attonitam, venturaque fata paventem
Rexit magnanima Vultejus voce cohortem:
10 *Libera non ultra parva quam nocte juventus,*
Conſulite extremis 11 *anguſto in tempore rebus.*
12 *Vita brevis nulli ſupereſt, qui tempus in illa*

1 Deſcribit rupem exeſam, exporrectam, & ruituræ ſimilem, ad quam funibus adducebatur ratis illa. 2 Scopulus abſorptos fluctus refundit: inſtar Charybdis, cui hanc rupem comparat, *imò barathri ter gurgite vaſtos Sorbet in abruptum fluctus, rurſuſque ſub auras Erigit alternos*. Virg. 3. Æn. 3 Juxta Tauromenium Siciliæ opp. oſtenditur Charybdis, ad cujus litus ejiciuntur, quæ illa vorago abſorpſerat: 4 Opitergium opp. eſt Venetorum, *Oderſo* Leandro. 5 Pompeianæ. 6 Inſidiosè poſitas. 7 Securi, bipenni. Alii leg. *ferri*. ideſt, catenas ferreas. 8 Accingit ſe, & hortatur ſuos ad pugnam, ſine ulla aut fugæ, aut victoriæ ſpe. *ut ſequenti verſu*. 9 Cohors decima pars eſt legionis, cujus numerus variat. conſtat plerunque 600 circiter militibus. Florus refert fuiſſe mille. Prima quidem in legione cohors habet pedites MCV. equites loricatos CXXXII. Veget. l. 2. c. 6. 10 O Juvenes libertate veſtra non ultra brevem hanc noctem fruituri. 11 Brevi utcunque, *vel*, difficili, & periculoſo. ut Hor. od. 10. l. 2. *Rebus anguſtis animoſus, atque fortis appare*. 12 Nemo queratur ſibi fuiſſe vitam brevem, qui in illa utcunque brevi tempus habuit ſibi mortis conſciſcendæ, priuſquam adimatur.

Quæ;

Quærendæ ſibi mortis habet: 1 nec gloria leti
Inferior, juvenes, admoto occurrere fato.
Omnibus incerto venturæ tempore vitæ
Par animi laus eſt, & quos ſperaveris annos
Perdere, & extremæ momentum abrumpere lucis,
Accerſas dum fata manu. 2 non cogitur ullus
Velle mori. fuga nulla patet: ſtant undique noſtris
Intenti 3 cives jugulis, decernite letum,
Et metus hinc abſit: Cupias quodcunque neceſſe eſt.
4 Non tamen in cæca bellorum nube cadendum eſt,
Ut cùm permiſtis acies ſua tela tenebris
Involvunt, conſerta jacent cùm corpora campo,
In medium mors omnis abit, perit obruta virtus.
Nos in conſpicua ſociis, hoſtique carina
Conſtituere dei. præbebunt æquora teſtes,
Præbebunt terræ, ſummis dabit inſula ſaxis.
Spectabunt geminæ diverſo è litore partes.
Neſcio quod noſtris magnum, & memorabile fatis
Exemplum, Fortuna, paras. 5 quæcunque per ævum
Exhibuit monimenta fides, ſervataque ferro
Militiæ pietas, tranſibit noſtra juventus.
Namque ſuis pro te gladiis incumbere, Cæſar,
Eſſe parum ſcimus: ſed non majora ſuperſunt

1 Neque tribuetur nobis minori laudi, mortem vicinam, & in limine nobis ab hoſte imminentẽ noſtra manu præoccupaſſe, quà ſi diuturnior ejus nobis uſura eſſet futura. cùm enim nemo exploratum habeat quandiu ſit victurus, æqua magnanimitatis laus eſt, breve quod ſupereſt momentum, ac longiſſimam quam ſperabas vitam, incidiſſe, modò ipſe fortiter incidas. 2 Mori cogimur: velle mori, non ita: neque enim cogitur voluntas. Verùm quod urget neceſſitas, velimus; & in virtutem cedet neceſſitas. Quicquid neceſſe eſt ſapiens vult. 3 Romani, qui nobis non parcent. Non veriſimile eſt (inquit Jo. Rutgerſius lib. 1. c.12. var. lect.) Vultejum ea oratione, qua ſuis mori potiùs ſuadebat, quàm in hoſtium poteſtatem venirent, tam honorifico nomine appellaſſe, qui Opitergini etiam erant: legit itaque *Intenti Cilices jug.* ut ſupra v. 449.
4 Neque carebimus pulchro fortitudinis noſtræ teſte, conſpicui diis, & hominibus, ſociis ab inſula ſpectantibus, hoſtibus à continenti terra, & mari, jacebimuſque nos inter nos, victores cum victis; non miſti confuſa ſtrage tanquam cæco belli tumultu cæſi ſub incerto cædis auctore, dum gloria in commune, & omnes ex æquo diffunditur. 5 Noſtra, ò juvenes, fides piè, & fortiter Imperatori præſtita ſuperabit omnia omnium quotquot hiſtoriis mandata fuerunt exempla.

Obſeſ-

Obſeſſis, tanti quæ pignora demus amoris.
Abſcindit noſtræ multum ſors invida laudi,
Quod non cum 1 ſenibus capti natiſque tenemur.
Indomitos ſciat eſſe viros, timeatque furentes,
Et morti faciles animos: 2 & gaudeat hoſtis
Non plures hæſiſſe rates. 3 tentare parabunt
Fœderibus, 3 turpique volent corrumpere vita.
O utinam, quò plùs habeat mors 4 unica famæ,
Promittant veniam, jubeant ſperare ſalutem:
Ne nos, cùm calido fodiemus viſcera ferro,
Deſperaſſe putent. 5 magna virtute merendum eſt,
Cæſar ut, amiſſis inter tot millia 6 paucis,
Hoc damnum, cladem que vocet, 7 dent fata receſſum,
Emittantque licèt, vitare inſtantia nolim.
Projeci vitam comites, totuſque futuræ
8 Mortis agor ſtimulis: furor eſt. agnoſcere ſolis
Permiſſum eſt, quos jam tangit vicinia fati,
Victuroſque Dei celant, ut vivere durent.
Felix eſſe mori. 9 Sic cunctas ſuſtulit ardor
Nobilium mentes juvenum: cùm ſidera cœli,
Ante ducis voces, oculis humentibus omnes
Aſpicerent, 10 flexoque Urſæ temone paverent:

1 Parentibus, & natis, quos Saguntinorum æquantes fidem trucidaturi eſſemus potiùs, quàm in poteſtatem hoſtium venirent. 2 Quod ſi illæ duæ ſimul implicitæ catenis adforent nobis, non dubitaremus de victoria. 3 Vel cum ſervitute, vel inhoneſta deditione conjunctæ vitæ conditionem nobis offerre, quo pertinaci mortis conſilio depoſito diſcedamus ab armis. 4 Simplex, non vim aliunde timens, non opus habens admoto occurrere fato. ut ſupra v.480. à deſperationis imputatione libera. 5 Egregio aliquo, & ſingulari fortitudinis exemplo. 6 Cohorte una. 7 Quamvis mihi fata darent, ut incolumis poſſim diſcedere, nolim tamen præſentem mortem effugere. 8 Ardenti efferor mortis deſiderio. *Diine hunc ardorem mentibus addunt Euryale, an ſua cuique deus ſit dira cupido?* Afflat certè divinitùs amabilis inſania, divinus eſt hic impetus. Invident quippe miſeris mortalibus dii hoc, ut ſciant, quàm dulcis, & felix res mors ſit, quò diutiùs velint vivere. morti autem vicinis dulcedinem ejus præſentire ſolùm datur. 9 Hac oratione mentes ſuorum ad voluntariam mortem incenſas erexit Vultejus; in tantum, ut qui priùs lacrymabundi ortum inſequentis diei expaviſſent, alacres jam exoptarent. 10 Urſæ majoris plauſtrum in Orientem converſum, ſignum eſt præcipitantis noctis, adventantis diei. Sole exiſtente in Geminis, Cancro, Leone. undecima enim Aprilis nobis in apice Meridionali elevatum mediam conſtituit noctem.

Iidem,

Iidem, cùm fortes animos præcepta ſubiſſent,
Optavere diem. 1 *nec ſegnis mergere ponto*
Tunc erat aſtra polus: nam ſol Ledæa tenebat
Sidera, vicino cùm lux altiſſima Cancro eſt:
2 *Nox tum Theſſalicas* 3 *urgebat parva ſagittas,*
Detegit orta dies ſtantes in rupibus 4 *Iſtros,*
Pugnaceſque mari Graja cum claſſe Liburnos.
5 *Tentavere prius ſuſpenſo vincere bello*
6 *Fœderibus, fieret captis ſi dulcior ipſa*
Mortis vita mora. ſtabat 7 *devota juventus*
Damnata jam luce ferox, ſecuraque pugnæ
Promiſſo ſibi fine manu: nullique 8 *tumultus*
Excuſſere viris mentes ad 9 *ſumma paratas:*
10 *Innumeraſque ſimul pauci, terraque, marique*
Suſtinuere manus: tanta eſt fiducia mortis:
Utque ſatis bello viſum eſt fluxiſſe cruoris,
Verſus 11 *ab hoſte furor: primus dux ipſe carinæ*
Vultejus 12 *jugulo poſcens jam fata retecto,*
Ecquis, ait, juvenum eſt, cujus ſit dextra cruore
Digna meo, 13 *certaque fide per vulnera noſtra*
Teſtetur ſe velle mori? nec plura locuto
Viſcera non unus jamdudum tranſigit enſis.
14 *Collaudat cunctos:* 15 *ſed eum, cui vulnera prima*
Debebat, grato moriens interficit ictu.

1 Jamque ſidera nocturna in Horizontem properabant, nocte utpote brevi, Sole ex ultima parte Geminorum (in quos Caſtor, & Pollux Ledæ filii converſi ſunt) ingreſſuro Cancrum. 2 Dies æſtivus, propemodum ſolſtitialis, qui incidit in primum punctum Cancri, ſignorum altiſſimi. 3 In Occidentem. Sagittario (quem Chironem Theſſalicum fuiſſe volunt) Beronice occidente, oppoſito Soli in Geminis orienti. 4 Iſtri accolas, Illyrios, hoſtes Opitergiorum, iis terra imminentes: à mari autem inſtantem Octavium Liburnici, & Dalmatici litoris cuſtodem cum claſſe auxiliari Græcorum, quorum plerique Pompeii partes ſecuti ſunt. 5 Hoc fingit poeta accidiſſe ex Vulteii voto ſupra v. 509. 6 Deditionis conditionibus oblatis, & vitæ pactione. 7 Certo, & deſtinato mortis conſilio addicta, vitæ deſiderio omni conclamato.
8 Hoſtium cum terrore ingruentium. 9 Extrema, mortem. 10 Ut ſupra ex Floro, ad v. 402.
11 In ſe invicem. 12 Nudato, porrectoque jugulo invitat commilitonis alicujus manum, qua pereat.
13 Quo pignore ſpondeat, & ſe pari fiducia moriturum.
14 Moribundus Vultejus. 15 Et ne ingratus moreretur, retulit gratiam inflicti ab illo vulneris, & cujus nomine ſe illi debitorem agnoverat.

1 Con-

1 Concurrunt alii, totumque in partibus unis
Bellorum fecere nefas. ſic ſemine Cadmi
Emicuit 2 Dircæa cohors, ceciditque ſuorum
Vulneribus. 3 dirum Thebanis fratribus omen.
4 Phaſidos & 5 campis inſomni dente creati
Terrigenæ, miſſa magicis è cantibus ira,
Cognato tantos implerunt ſanguine ſulcos:
6 Ipſaque, inexpertis quod primum fecerat herbis,
Expavit Medea nefas. ſic mutua pacti
Fata cadunt 7 juvenes: 8 minimumque in morte virorum
Mors virtutis habet: pariter ſternuntque, caduntque
Vulnere letali: nec quenquam dextra fefellit,
9 Cùm feriat moriente manu. nec vulnus adactis
Debetur gladiis: 10 percuſſum eſt pectore ferrum,
Et jugulis preſſere manum. cùm ſorte cruenta
Fratribus incurrant fratres, natuſque parenti;
11 Haud trepidante tamen toto cum pondere dextræ
Exegere enſes. pietas ferientibus una,
Non repetiſſe, fuit. jam latis viſcera lapſa
Semianimes traxere 12 foris, multumque cruoris
Infudere mari. 13 deſpectam cernere lucem
14 Victoreſque ſuos vultu ſpectare ſuperbo,

1 Concurrunt cæteri ejuſdem partis milites, mutuiſq; concidũt vulneribus, nõ aliter, quàm fratres illi terrigenæ nati ex Draconis dentibus à Cadmo ſatis. Ovid. Met. 3. Sen. Oedip. 720. 2 Thebana Dirce fons juxta Thebas. vide quæ ad v. 126. Theb. Senec.

3 Infauſtum omen Eteocli, & Polynici, qui ſimili fato aliquando mutuis vulneribus ſe confecturi erant. 4 Atque uti *per mutua vulnera peribant Terrigenæ fratres* nati è dentibus vigilis draconis interfecti ſatis ab Iaſone, inter ſe commiſſi conjecto ab Iaſone in medium ſilice, & carminibus magicis Medeæ auxiliaribus. Ovid. Metamorf. 7. 5 In Colchis, quorum Phaſis flum. clariſſim. 6 *Ipſa quoque extimuit, quæ tutum fecerat illum: Utque peti vidit juvenem tot ab hoſtibus unum, Palluit.* 7 Opitergini. 8 Minima pars fortitudinis erat mortem oppetere. In ipſa morte militariter pugnant. Ita Grotius, qui ex M.S. reſtituit *minimumque*, cùm vulgo legatur *nimiumque*. quod & probari poteſt. 9 Quamvis feriat manu ſua ipſius morituri, & ipſa mortem infligente. 10 Dum ipſi jugulos ſuos intendunt occurrentes, atque irruentes in ſociorum gladios capulo tenus. 11 Neque minori vi ferientes adigebant tela, id pietatis loco ducentes, uno ictu conficere, neque ingeminare vulnus. 12 Tabulatis ratis. 13 A ſe contemptam. 14 Octavianos, à quibus quaſi victoribus huc rerum adacti fuerant.

Et

Et mortem 1 *ſentire juvat. jam ſtrage cruenta*
Conſpicitur cumulata ratis: 2 *buſtiſque remittunt*
Corpora victores, 3 *ducibus mirantibus, ulli*
Eſſe ducem tanti. nullam majore locuta eſt
4 *Ore ratem, totum diſcurrens fama per orbem.*
5 *Non tamen ignavæ poſt hæc exempla virorum*
Percipient gentes, quàm ſit non ardua virtus
Servitium fugiſſe manu. 6 *ſed regna timentur*
Ob ferrum, & ſævis libertas uritur armis:
Ignoratque datos, ne quiſquam ſerviat, enſes.
7 *Mors utinam pavidos vitæ ſubducere nolles,*
Sed virtus te ſola daret. 8 *Non ſegnior illo*
Marte fuit, qui tunc Libycis exarſit in arvis.
9 *Namque rates audax Lilybæo litore ſolvit*
Curio: 10 *nec forti velis Aquilone recepto*

1 *Emphaticè*. frui ſenſu. 2 Comburenda, ac ſepelienda Opitergīnorum cadavera curaverunt hoſtes, mirati tantæ apud ſuos auctoritatis eſſe Cæſarem, tantam militum in ducem fidem. *Virtus & in hoſte probatur.* 3 Octavio, & ſuis. 4 Præconio, & celebratione. 5 Eò tamen vecordiæ ventum eſt, atque ignaviæ, ut, licèt hoc factum in aliis laude dignum prædicent, ipſi nolint, vel ex hoc exemplo intelligere, quà non difficile fiet ſervitutē excutere, ſe in libertatē aſſerere, vel ſibi illata morte, vel ſublatis tyrannis. 6 Sed tyrannicæ poteſtates timentur, quia cuſtodiis, & ſatellitiis armantur, dum libertatem vi opprimunt. Quaſi verò libertatis ſtudioſis difficile ſit ſcire, ſibi datos eſſe enſes, ad tuendam libertatem, ne cogantur ſervire, *In nullius ſumus poteſtate, cum mors in noſtra.* Stoice. 7 Degeneres itaque, & ignavi vitam cum ſervitute agant turpem: fortes, & nobiles ſe ſua manu in libertatem aſſerant. 8 Neque bello minùs atroci, atque adverſo à Cæſarianis in Africa pugnatum eſt, quàm fuerat in Adriatico. In Africa quoque (inquit Florus) par & virtus & calamitas Curionis fuit, qui ad recipiendam provinciam miſſus, pulſo, fugatoque Varo jam ſuperbus, ſubitum Jubæ regis adventum, equitatumque Maurorum ſuſtinere non potuit. Patebat victo fuga, ſed pudor ſuaſit, ut amiſſum ſua temeritate exercitum, morte ſequeretur. 9 In Siciliam Curionem Proprætorem cum legionibus tribus Cæſar miſerat, juſſum ut cùm Siciliam recepiſſet, protinus in Africam traduceret exercitum. ille, profugiente è provincia Catone, quartam legionem conſcripſerat, ſed copias P. Atii Vari deſpiciens, duas tantùm legiones, & D equites tranſportavit. Lilybæum Siciliæ promontorium eſt, quod ſpectat Africam; uti Pelorum, Italiam; Phacinum, Græciam. 10 Levi, & ſecundo vento.

1 *Inter ſemirutas magnæ Carthaginis arces,*
Et Clupeam, tenuit ſtationis litora 2 *notæ;*
Primaque caſtra locat cano procul æquore, qua ſe
3 *Bagrada lentus agit ſiccæ ſulcator arenæ.*
Inde petit tumulos, exeſaſque undique rupes,
4 *Antæi quæ regna vocat non vana vetuſtas.*
Nominis antiqui 5 *cupientem noſcere cauſas,*
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
6 *Nondum poſt genitos Tellus effœta gigantes,*
Terribilem Libycis partum concepit in antris.
7 *Nec tam juſta fuit terrarum gloria Typhon,*
Aut Tityos, Briareuſque ferox: 8 *cœloque pepercit,*
Quod non Phlegræis Antæum ſuſtulit arvis.
9 *Hoc quoque tam vaſtas cumulavit munere vires*
Terra ſui fœtus, quod, cùm tetigere parentem,
Jam defecta vigent renovato robore membra.
Hæc illi ſpelunca domus: latuiſſe ſub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuiſſe leones. —
Ad ſomnos non terga feræ præbere cubile
Aſſuerunt, non 10 *ſylva torum: vireſque reſumit*
In nuda tellure jacens. 11 *periere coloni*
Arvorum Libyes: pereunt, quos appulit æquor,
Auxilioque diu virtus non uſa cadendi.
12 *Terræ ſpernit opes: invictus robore cunctis,*

1 Aquilariam appulit à Clupeis M. paſſ. XXII. diſtantem, haud procul à Carthagine jam ab excidio tertii belli Punici modicè reſtituta. 2 Romanis bello, & pace cognitæ. *vel*, Curioni fama cognita. 3 Fl. propè Uticam mare influens. 4 Poeta, quo detur anſa fabulandi de Herculis, & Antæi palæſtrico certamine, accerſit Ἀνταίου μνῆμα (quo de Strabo lib. ultimo) è Mauritania Tingitana long. 8. lat. 30. ad colles prope Uticam. long. 30. lat. 34. 5 Curionem, aut alium quemlibet hoſpitem. 6 Tellus, nondum effœta ex partu gigantum, concepit Antæum in Libya.

7 Neque terræ ex procreatis Typheo, Tityo, & Briareo, tanta erat gloriandi cauſa, quàm nato Antæo.

8 Malè ceſſiſſet diis, ſi & hunc ſocium habuiſſent Gigantes, ubi in Theſſalicis campis bellum cœlo inferebant.

9 Dederat & Antæo Terra mater hoc munus, ut certamine feſſus, contacta terra vires auctiores reſumeret, fortiorque reſurgeret. 10 Frondes, aut tabulæ.

11 Tum Libyæ incolæ, tum advenæ ab illo in palæſtram provocati, victique interficiebantur. 12 Neque ampliùs jam habuit opus beneficio matris Terræ, qua contacta ſumeret roboris incrementum, ſatis ex ſe validus etiam cùm ſtaret.

Quam.

Quamvis ſtaret, erat. 1 *Tandem vulgata cruenti*
Fama mali, terras monſtris æquorque levantem,
Magnanimum Alcidem Libycas excivit in oras.
2 *Ille Cleonæi proiecit terga leonis,*
Antæus 3 *Libyci.* 4 *perfudit membra liquore*
Hoſpes, Olympiacæ ſervato more palæſtræ.
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
5 *Auxilium membris calidas infudit arenas.*
Conſeruere manus, & multo brachia nexu.
Colla diu gravibus fruſtra tentata lacertis:
Immotumque caput fixa cum fronte tenetur.
6 *Miranturque habuiſſe parem.* 7 *nec viribus uti*
Alcides primo voluit certamine totis,
Exhauſitque virum: quod creber anhelitus illi
Prodidit, & gelidus feſſo de corpore ſudor.
Tunc cervix 8 *laſſata quati; tunc pectore pectus*
Urgeri: 9 *tunc obliqua percuſſa labare*
Crura manu. 10 *jam terga viri cedentia victor*
Alligat, & medium compreſſis ilibus arctat:
Inguinaque inſertis pedibus diſtendit, & omnẽ
Explicuit per mẽbra virum. 11 *rapit arida tellus*
Sudorem: 12 *calido complentur ſanguine venæ,*
Intumuere tori, 13 *totoſque induruit artus,*
Herculeoſque 14 *novo laxavit corpore nodos.*
15 *Conſtitit Alcides ſtupefactus robore tanto:*
16 *Nec ſic Inachiis, quamvis rudis eſſet, in undis*

1 Tandẽ Hercules mõſtrorũ paſſim domitor, fama crudelis hujus monſtri accitus, huc advenit. 2 Hercules initurus luctam, exuit pellem leonis Nemeæi à ſe inter Cleonas, & Phliuntem cæſi. 3 Leonis Lib. exuvias. 4 Hercules ſe oleo unxit, ſeu ceromate ex more patrio, atque uſitato in certaminibus Olympicis ab ipſo inſtitutis. 5 Jam uſurus beneficio matris. modo v. 608. ſe arena ſumma conſperſit, quo robuſtior eſſet. 6 Miratur uterque ſe ſibi parem offendiſſe. 7 Necdum intentis uſus viribus Antæum defatigarat. 8 Debilitata inclinabat. non ut priùs. *Immotum caput fixa cum fronte tenebatur.* v. 619.
9 Antæi crura ſupplantata Herculis manu labaſcebant. 10 Hercules Antæi tergum lacertis implicitum compreſſit, atque ipſum humi proſtravit. 11 Coercet, ſiſtit ſudorem Antæi. 12 Recenti, quo & vires reſtaurantur. 13 Laſſi modo, laxique artus reſtituuntur, jam in ſolidos, & duros. 14 Renovato, viribus refecto. 15 Non ſine ſtupore admiratus eſt Hercules, unde Antæo vires reſtitutæ. 16 Neque tantum illi metum injecit Hydra, numeroſum malum, cui uno capite reciſo duo repullulabant, quamvis tum tyro, nec monſtris aſſuetus cum illa excetra certavit in Lerna, palude Argivorum, Inacho primùm regnatorum: quàm conflictus iſte.

Deſt-

Defectam timuit reparatis anguibus hydram.
Conflixere pares, telluris viribus ille,
Ille ſuis, 1 numquam ſævæ ſperare novercæ
Plus licuit. videt exhauſtos ſudoribus artus,
Cervicemque viri 2 ſiccam, cùm ferret Olympum.
Utque iterum feſſis injecit brachia membris,
3 Non expectatis Antæus viribus hoſtis,
Sponte cadit, 4 majorque accepto robore ſurgit.
5 Quiſquis ineſt terris, in feſſos ſpiritus artus
Egeritur: telluſque viro luctante laborat.
Ut tandem auxilium tactæ prodeſſe parentis
Alcides ſenſit: ſtandum eſt tibi, dixit, & ultra
Non credere ſolo, ſternique vetabere terra:
Hærebis preſſis intra mea pectora membris:
6 Huc Antæe cades. ſic fatus, ſuſtulit altè
7 Nitentem in terras juvenem. morientis in artus
Non potuit nati Tellus ſubmittere vires.
Alcides 8 medium tenuit. jam pectora pigro
Stricta gelu, terriſque diu non credidit hoſtem.
9 Hinc ævi veteris cuſtos famoſa vetuſtas,
Miratrixque ſui ſignavit nomine terras.
10 Sed majora dedit cognomina collibus iſtis,
Pœnum qui Latiis revocavit ab arcibus hoſtem
Scipio. 11 nam ſedes Libyca tellure potito

1 Neque Junoni Herculis interitum anquirenti, major ex ullo laborum illi inflictorum ſpes hominem perdendi, quàm ex hoc. 2 Non ita ſudoribus exhauſtam cùm Atlanti ſuccurrens ſuſtineret humeris cœlum. 3 Antequam ab Hercule proſterneretur, ipſe ultro labitur. 4 Validior. 5 In Antæum tranſit vis Terræ, dum filio robur ſuggerit, exhauſtæ. 6 In pectus meum: non gremium terræ. 7 In terras delabi volentem Antæum. 8 Sublevatum inter cœlum, & terram, neque dimiſſum niſi morte priùs rigentem. 9 Hinc veteres volentes ſibi temporis geſta poſteris commendare, indiderunt huic loco nomen. *Amæi regna, & monimentum*, Plin. l.5. cap.1. 10 Serior utcunque; ſed clarior nominis gloria his collibus, ex *Caſtris Cornelianis*. Namque hic primus caſtrorum locus C. Scipioni, qui Coſ. traductis in Africam copiis duo eadem nocte hoſtium caſtra incendit, Syphacem regem cepit, Hannibalem 16 jam annos in Italia bellantem, vincentemque revocavit in Africam ad ſua tutanda. 11 Eſt is locus jugum directum, eminens in mare, utraque ex parte præruptum, atque aſperum, ſed paulo tamen leniore faſtigio ab ea parte, quæ ad Uticam vergit. abeſt directo ab Utica paulo amplius paſſus mille, ſed propter reſtagnationem maris, ſex millium circuitu in oppidum pervenitur.

Hæc fuit. en veteris cernis veſtigia valli.
1 *Romana hos primum tenuit victoria campos.*
Curio lætatus, tanquam fortuna locorum
Bella gerat, ſervatque 2 *ducum ſibi fata priorum,*
Felici non fauſta loco tentoria ponens,
Indulſit caſtris, & collibus abſtulit 3 *omen,*
Sollicitatque feros 4 *non æquis viribus hoſtes.*
5 *Omnis Romanis quæ ceſſerat Africa ſignis,*
Tunc Vari ſub jure fuit: qui robore quanquam
Confiſus 6 *Latio,* 7 *regis tamen undique vires*
Excivit Libycæ gentis, 8 *extremaque mundi*
Signa ſuum comitata Jubam. 9 *non fuſior ulli*
Terra fuit domino: 10 *qua ſunt longiſſima regna,*
Cardine ab occiduo vicinus 11 *Gadibus Atlas*
Terminat: à medio, confinis 12 *Syrtibus Ammon.*
13 *At qua lata jacet, vaſti plaga fervida regni*

1 Romanus, qui primam in Africa de Pœnis reportavit victoriam, his collibus caſtra habuit. 2 Scipionis Africani majoris, & minoris. 3 Prioris felicitatis, victoriæque auſpicium.

4 Duabus legionibus, & 500 equitibus. ſupra verſ. 583. 5 Tubero à Pompeio miſſus cum imperio in Africam, portu, & oppido Uticæ prohibitus eſt ab Atio Varo, qui ad Auximum amiſſis cohortibus protinus ex fuga in Africam pervenerat, atque eam ſua ſponte vacuam occupaverat, delectuque habito duas legiones effecerat, hominum, & locorum notitia, & uſu ejus provinciæ nactus aditus ad ea conanda, quod paucis ante annis ex prætura eam provinciam obtinuerat. Com. civilis belli 1, & Cicero pro Ligario. 6 Militum Italicorum. 7 A Juba tamen rege Mauritaniæ ſocio, & amico Pompeii, auxilia petiit, atque accepit primum D C equites Numidas, & pedites C C C C, mox regem ipſum cum magnis copiis. 8 Infra verſ. 672. 9 Non alius Rex latius extendit imperium. 10 In longitudinem extenduntur ab ultimo litore occiduo, qua Atlante terminatur Africa, long. gr. 6. uſque ad Ammoniacam regionem long. gr. 55. 11 Inſula extra fretum Herculeum, in ora Bæticæ Hiſpaniæ. has opponit poeta Atlanti, ſed quàm rectè, conſules Geographos, excuſabiſque, poetis *quidlibet audendi eſſe poteſtatem*; vide lib. 1. verſ 555. 12 De Syrtibus, lib. 1. verſ. 367. de Jove Ammone, lib. 9. verſ. 511. & lib. 10. verſ. 38. qui tamen à propiore Syrtium diſtat in long. gr. 8. 13 Secundum latitudinem dicit Jubæ regnum extendi ad zonam torridam, & ulteriùs.

Diſti-

Diſtinet Oceanum, zonæque exuſta calentis
Sufficiunt ſpatio, populi tot caſtra ſequuntur,
1 Autololes, 2 Numidæque vagi, ſemperque paratus
Inculto 3 Gætulus equo: tum concolor Indo
Maurus, 4 inops Naſamon, miſti 5 Garamante peruſto
6 Marmaridæ volucres, 7 æquaturuſq; ſagittas
Medorum, tremulum cùm torſit miſſile, Mazax:
Et gens, quæ 8 nudo reſidens 9 Maſſylia dorſo
Ora levi flectit frænorum neſcia virga,
Et ſolitus vacuis errare mapalibus Afer
Venator, 10 ferrique ſimul fiducia non eſt,
Veſtibus iratos laxis operire leones.
11 Nec ſolùm ſtudiis civilibus arma parabat,
Privatæ ſed bella dabat Juba concitus iræ.
Hunc quoque; 12 quo ſuperos humanaque polluit anno
Lege Tribunitia ſolio depellere avorum
Curio tentarat, Libyamque auferre tyranno,

1 Mauritaniæ Tingitaniæ populi. 2 Nomadas reſpicit, domos plauſtris circumferentes. Salluſt. de bell. Jug. 3 Libyæ interioris gens equis inſidens, non ſtratis ephippiis, quos mox verſ.602. nudos vocat. 4 In litore Arenoſæ Syris victitans, lib.9. verſ.410. & 458. & alii Naſamones deſerta, & arenoſa Marmariæ colunt. 5 Africæ min. populus Ægyptum verſus. 6 Pedibus velox. 7 Et Mazax, qui torquet miſſilia non minore vi, & dexteritate, quàm Medi, Parthique ſagittas mittunt. 8 Non ephippiis ſtrato. 9 Maſſyli, Virg.4. Æneid. *Infreni Numidæ* dicti. *Numidæ gens inſcia fræni, &c. Cujus equum flectit non cedens virga lupatis.* Sil. Ital.1. Μασσαίσυλοι μικροῖς ἵπποις χρώμενοι, ὀξέσι δὲ καὶ εὐπειθέσιν, ὡς ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι. Strabo libro ultimo; & Martial. lib. 9. epig. 23. equi ſine frænis, &c. Liv. 55. Polyb. *Nam flecti facilis, Laſcivaque colla ſecutus Paret in obſequium tentæ moderamine virgæ. Verbera ſunt præcepta fugæ, ſunt verbera fræni.* Nemeſi. 10 Non confidit ferro, ſed injecta veſte leones ſuperat. Leonum ſumma vis in oculo creditur. Gætuli itaque contra impetum ingruentis leonis objiciunt ſagum. Plin.l.8. cap.16. 11 Jubæ, & paternum hoſpitium cum Pompeio, & ſimultas cum Curione intercedebat, quod Trib. Pleb. legem promulgaverat, qua regnum Juba publicaverat, Com. civ bel. 2. 12 Quo anno ipſe Tribunus à Cæſare corruptus (l.1.v.269. & infra v.819.) Cæſaris cauſam tuebatur, mox Cæſ. incitabat, quo facto, & humana omnia, & divina miſcuit.

1 Dum Regnum te Roma facit. 2 memor ille doloris
Hoc bellum ſceptri fructum putat eſſe retenti.
3 Hac igitur regis trepidat jam Curio fama,
Et quod Cæſareis nunquam devota juventus
Illa nimis caſtris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat, Corfini captus in arce,
Infidusque 4 novis ducibus, dubiusque 5 priori,
6 Fas utrumque putat, ſed 7 poſtquam languida ſegni
Cernit cuncta metu, nocturnaque munia valli
Deſolata fuga, trepida ſic mente profatur:
8 Audendo magnus tegitur timor: arma capeſſam
Ipſe prior: campum miles deſcendat in æquum,
Dum meus eſt: variam ſemper dant otia mentem:
Eripe conſilium pugna: cum dira voluntas
Enſe ſubit prenſo, galeæ texere pudorem:
Quis conferre duces meminit? quis pendere cauſas?
Qua ſtetit, inde favet: 9 veluti fatalis arenæ
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odere pares. Sic fatus apertis
Inſtruxit campis acies: quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.

1 Dum unius (Cæſaris ſcilicet) dominationi Romam ſubjicere parat.

2 Juba injuriæ memor, regnum ſe retinuiſſe, vel ob hoc gaudet, quòd Curionem ulciſcatur.

3 Curionem regis advenientis fama perterritum, & hoc malè habebat, quòd parùm confideret militibus ſuis, neque veteranis Cæſariis, qui ſub eo in Gallia, & Germania militaverant, neque firmæ ſatis fidei, ut qui Pompeio ſacramentum dixerant, & Domitio duce ſuo Corfinii tradito Cæſari, miſſi in Siciliam cum Curione fuerant.

4 Cæſari, & Curioni. 5 Pompeio. 6 Cùm utrique dixiſſent ſacramentum: alterum deſerere, alteri adhærère. 7 Poſtquam advertit èxercitum munia, officiaque ſua detrectare, ad defectionem ſpectare, huc ſollicitatos à Quintilio Varo, qui fuerat cum iis Corfinii, jamque erat cum Atio Varo: hæc ſecum deliberat.

8 Audendum eſt aliquid in prælia, ſimul ut timorem meum diſſimulem, ſimul ſuſpicionem de militum meorum fide tegam, imò tollam. Qui enim jam ocioſi ducum meritis, & belli cauſis expendendis vacant; mox armati, & in aciem producti, partibus, quas ſibi ſequendas ſumpſerunt, ſtabunt, obliti cauſarum, ducum, ſui.

9 Sicut in muneribus gladiatoriis, non odium, aut ſimultas committit gladiatores in lethale arenæ certamen; ſed ipſa parium compoſitio, & æmula virtus.

1 Nam

1 Nam pepulit Varum campo, nudatque fœda
Terga fuga, donec vetuerunt caſtra, cecidit.
Triſtia ſed poſtquam ſuperati prœlia Vari
Sunt audita Jubæ: lætus quòd gloria belli
Sit rebus ſervata ſuis, 2 rapit agmina furtim,
Obſcuratque ſuam per juſſa ſilentia famam;
3 Hoc ſolum metuens incautus ab hoſte timeri.
4 Mittitur, exigua qui prælia prima laceſſat,
Eliciatque manu Numidis à rege ſecundus,
Ut ſibi commiſſi ſimulator Sabbura belli.
5 Ipſe cava regni vires in valle retentat:
6 Aſpidas ut Pharias cauda ſolertior hoſtis
Ludit, & iratas incerta provocat umbra:
Obliquanſque caput vanas ſerpentis in auras
Effuſæ toto comprendit guttura morſu
Letiferam citra ſaniem: tunc 7 irrita peſtis
Exprimitur, fauceſque fluunt pereunte veneno.
8 Fraudibus eventum dederat fortuna: feroxque

1 Si quidem primum è Numidis equitibus CXX cæſis, reliquos in caſtra compulit. Varum mox in caſtra ad oppidum non ſine magna Varianorum cæde fugavit, itaut timens caſtris de tertia vigilia ſilentio exercitum in oppidum reduceret. 2 Raptim collectas copias ducit clanculum, ne adventus ſui fama ad Curionem perveniret, cavens. 3 Improviſus hactenus, hoc ſolum timebat, ne à Curione timeretur, atque ita prælii, & rei gerundæ non daretur occaſio. 4 Curio, accepto regis adventu, ſe in Corneliana caſtra receperat, præmittit Rex Saburam præfectum ejus, cum parvis copiis, qui & rumorem ſpargeret ipſum Jubam revocatum, finitimo bello, & controverſiis Leptitanorum reſtitiſſe in regno, ſimulque ſubtractum è caſtris Curionem in prœlium eliceret.

5 Rex cum omnibus copiis inſequebatur, & ſex M paſſ. intervallo à Sabura conſederat. 6 Neque aliter Curionem deluſit Juba, quàm ſolet Aſpidem Ægyptiam Ichneumon, quam hebetes habentem oculos, eoſque non in fronte, ſed in temporibus, Ichneumon caudæ ſuæ umbra provocat, attollentem autem ictus irritos averſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus invadat in fauces aſpidis virus effundentis, ſed citra noxam hoſtis. Plin. l. 8. c. 24. & Nicander in Theriacis. 7 Virus incaſſum effunditur. 8 Curio, ex perfugis quibuſdam oppidanis audito, Saburā adeſſe tantùm cum levibus copiis, regem domi reſtitiſſe, adoleſcentiæ fervore, magnitudine animi, ſuperioris temporis proventu, fiducia rei benè gerendæ, ſupra omnia fato civilis ab eo excitati, commotique belli pœnas poſcente, æquitatum omnem prima nocte ad caſtra hoſtium mittit, qui oppreſſos ſomno, & diſperſos hoſtes, ad magnum numerum confecit.

Non

Non exploratis 1 *occulti viribus hoſtis*, 1 Regis inſidiis, num. 6. præc.
2 *Curio nocturnum caſtris erumpere cogit*,
Ignotiſque equitem latè decurrere campis:
Ipſe ſub Auroræ primos excedere motus
Signa jubet caſtris, multum, fruſtraque rogatus
Ut Libycas metuat fraudes, infectaque ſemper
Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis juvenem, 3 *bellumque trahebat*
Auctorem civile ſuum. ſuper ardua ducit
Saxa, ſuper cautes abrupto limite ſigna
Cùm procul è ſummis conſpecti collibus hoſtes
4 *Fraude ſua ceſſere parum, dum colle relicto*
Effuſam patulis aciem committeret arvis.
5 *Ille fugam credens, ſimulatæ neſcius artis,*
Ut victor, medios aciem projecit in agros.
Tunc primum patuere 6 *doli*, 7 *Numidæque fugaces*
Undique completis clauſerunt montibus agmen.
Obſtupuit dux ipſe ſimul, perituraque turba.
8 *Non timidi petiere fugam*, 9 *non prælia fortes*:
Quippe ubi 10 *non ſonipes motus clangore tubarum*
Saxa quatit pulſu, rigidos vexantia frænos
Ora terens, ſpargitque jubas, & ſurrigit aures,
11 *Incertoque pedum pugnat non ſtare tumultu.*
12 *Feſſa jacet cervix: fumant ſudoribus armi*:

2 Curio cum omnibus copiis quarta vigilia exit, equites ſuos redeuntes convenit, è captivis quærit quis caſtris præſit, reſpondent *Saburam*. 3 Ut modo, nota 1. 4 Sabura ſuis imperaverat, ut ſimulatione timoris, paulatim cederent, ac pedem referrent: ſeſe cùm opus eſſet, ſignum prælii daturum. 5 Curio ad ſuperiorem ſpem addita præſentis temporis opinione, hoſtes fugere arbitratus, copias ex locis ſuperioribus in campum deducit. 6 A rege ſubſecuto, ſummiſſis auxiliis, hoſtium copias augeri, ſigno à Sabura dato, equitatu hoſtium ab utroque cornu aciem noſtram circumveniri. 7 Spem unam ſalutis, proximos colles jubet ſuos capere Curio. hos præoccupat miſſus à Sabura equitatus. 8 Laſſatis ſcilicet ex itinere, & prælio nocturno equis, ut verſ. inſequente, &c. atque ſeptis undique peditibus ſtipatiſque, itaut vix arma movendi daretur locus, ut mox v. 772. 9 Equites labore confecti, & pauci, numero, CC (reliqui enim in itinere ſubſtiterant) quamcunque in partem impetum fecerant; hoſtes loco cedere cogebant. ſed neque longius fugientes proſequi, nec vehementius equos incitare poterant. Comm. civilis belli 2. 10 Non ferocis equi. *Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.* 11 Neque uti fortis equus, & recens ſtare loco novit. 12 Sed feſſa jacet.

Oraque projecta ſqualent arentia lingua:
Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus urget:
Et defecta gravis longè trahit ilia pulſus.
Siccaque ſanguineis dureſcit ſpuma lupatis.
Jamque 1 *gradum neque verberibus, ſtimuliſque coacti,*
Nec, quamvis crebris juſſi calcaribus, 1 *addunt.*
Vulneribus coguntur equi, 2 *nec profuit ulli*
Cornipedis rupiſſe moras: neque enim impetus illis
Incurſuſque fuit: tantum profertur ad hoſtes,
Et ſpatium jaculis oblato vulnere donat.
3 *At vagus Apher equos ut primum emiſit in agmen,*
Tunc campi tremuere ſono: terraque ſoluta,
Quantus 4 *Biſtonio torquetur turbine pulvis,*
Aera nube ſua texit, traxitque tenebras.
Ut verò in pedites fatum miſerabile belli
Incubuit: 5 *nullo dubii diſcrimine Martis*
Ancipites ſteterunt caſus, ſed tempora pugnæ
Mors tenuit. neque enim licuit procurrere contra,
Et 6 *miſcere manus: ſic undique ſepta juventus*
Cominus obliquis, & rectis eminus haſtis
Obruitur: non vulneribus, nec ſanguine, ſolùm
7 *Telorum nimbo peritura & pondere ferri.*
Ergo acies tantæ parvum ſpiſſantur in orbem:
Ac ſi quis metuens medium correpſit in agmen,
Vix impunè 8 *ſuos inter convertitur enſes.*
9 *Denſaturque globus, quantum pede prima relato*
Conſtrinxit gyros acies. non arma movendi
Jam locus eſt preſſis: ſtipataque membra teruntur.
Frangitur armatum colliſo pectore pectus.

1 Accelerant. 2 Neque enim profuit incitaſſe equum in hoſtem: debilis namque laſſati equi incurſus eò uſque tantum provehebatur, quò jaculis hoſtium equitem exponeret. 3 Numidarum verò equitum concitato curſu tremuere campi, & pulvereæ nubes, atque tenebræ inductæ, pulvere, tanquam vi Boreæ è Thracia flantis excitato. 4 Thracio. Biſtonis ſignum eſt, & regio Thraciæ. 5 Certa erat, faciliſque victoria, neque pugnæ mora longior, quàm quæ Romanis interficiendis ſufficeret. 6 Conſerta pugna contendere. 7 Telorum, inſtar grandinis fuſorum, multitudine, & pondere. 8 Suorum, globo condenſatorum, dum. 9 Ii, qui ab exteriori parte globi erant, referrent pedem cederentque introrſum ad declinandos hoſtium ictus.

1 *Non tam læta tulit victor ſpectacula Maurus*
Quàm fortuna dabat: fluvios non ille cruoris,
Membrorumque videt lapſum, & ferientia terram
Corpora: compreſſum turba ſtetit omne cadaver.
2 *Excitet inviſas diræ Carthaginis umbras*
Inferiis fortuna novis: ferat iſta cruentus
Annibal, & Pœni tam dira piacula manes.
3 *Romanam, Superi, Libyca tellure ruinam*
Pompeio prodeſſe nefas, votiſque Senatus.
Aphrica nos potiùs vincat ſibi. 4 *Curio fuſas*
Ut vidit campis acies, & cernere tantas
Permiſit clades compreſſus ſanguine pulvis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut ſperare fugam: ceciditque in ſtrage ſuorum
Impiger ad letum, & fortis virtute coacta.
5 *Quid nunc roſtra tibi proſunt turbata, forumque,*
6 *Unde Tribunitia plebejus ſignifer arce*
Arma dabas populis? quid 7 *prodita jura Senatus;*
Et 8 *gener, atque ſocer bello concurrere juſſi?*

1 Neque tam lætam ex cæde Romanorum voluptatem perceperunt Mauri, quàm fortuna dabat, cùm non fluvios ſanguinis, non mutilata, & cadentia viderent corpora, ut quæ conſtricta, & ſtipata ſuſtinerent ſe invicem, neque cæſa deciderent ad terram: ſic arbores, lib. 3. v. 445. 2 Invitet excitatas Carthaginienſium umbras Fortuna ad hæc parentalia: retulerunt quippe victorum nepotes inferias Annibali, abundè parentaverunt hac cæde animis Pœnorum à ſuis cæſorum. 3 Indoluere certè Senatus Pompeiuſque in ſuæ cauſæ emolimentum cecidiſſe tot cives Roman. mallentque victoriam hanc Afrorum nomine, quàm ſuo relatam. 4 Hortatus eſt Curionem Cn. Domitius, præfectus equitum, cum paucis circumſiſtens, ut fuga ſalutem peteret, ſeque in caſtra reciperet: ſe ab eo non diſceſſurum pollicitus. At Curio nunquam, amiſſo exercitu, quem à Cæſare fidei ſuæ commiſſum acceperat, ſe in ejus conſpectum reverſurum confirmavit, atque ita prælians interfectus eſt. Comm. civilis belli 2. 5 Inſultatio, adjecta commiſeratione. 6 Tribunitiæ conciones non rarò fuerant populi incitamenta, ſeditionum faces, claſſica tumultuum. Curio autem tribunus plebis fuerat Cæſari inimiciſſimus, mox ab eo liberatus ære grandi alieno, redemptuſque auro, acerrimè pro Cæſare ſtetit, & cum trib. pleb. ad Cæſarem ex urbe tandem profugit, non parvus belli hujus civilis concitator. lib. 1. v. 270. &c. 7 Ære corrupta, & prodita à te.
8 Pompeius, & Cæſar commiſſi.

1 *Ante jaces, quàm dira Duces Pharſalia confert,*
Spectandumque tibi bellum civile negatum eſt.
Has urbi miſeræ veſtro de ſanguine pœnas
Ferre datis: luitis 2 *jugulo ſic* 3 *arma potentes.*
Felix Roma quidem, civeſque habitura beatos,
4 *Si libertatis Superis tam cura placeret,*
Quàm vindicta placet. Libycas en nobile corpus
Paſcit aves, 5 *nullo contectus Curio buſto.*
At tibi nos (6 *quando non proderit iſta ſilere,*
A quibus omne ævi ſenium ſua fama repellit,)
Digna damus, juvenis, meritæ præconia vitæ.
7 *Haud alium tanta civem tulit indole Roma,*
Aut cui plus leges deberent recta ſequenti.
8 *Perdita tunc Urbi nocuerunt ſecula, poſtquam*
Ambitus, & luxus, & opum metuenda facultas
Tranſverſo mentem dubiam torrente tulerunt,
9 *Momentumque fuit mutatus Curio rerum,*
10 *Gallorum captus ſpoliis, & Cæſaris auro.*
11 *Jus licèt in jugulos noſtros ſibi fecerit enſe*
Sylla potens, Mariuſque ferox, & Cinna cruentus:
12 *Cæſareæque domus ſeries: cui tanta poteſtas*
Conceſſa eſt: emere omnes: 13 *hic vendidit Urbem,*

1 Neque tamen contingit tibi exitum hujus belli in pugna illa Pharſalica videre. 2 Morte veſtra. 3 Contra Remp. ſuſcepta. 4 Si deos æqua tangeret cura indulgendi nobis libertatis aſſertores, quam ulciſcendi libertatis oppreſſores. *Nec unquam*, inquit Tacitus, *atrocioribus populi Rom. cladibus, magiſve juſtis judiciis approbatum eſt, non eſſe curæ Deis ſecuritatem noſtram eſſe ultionem.* 5 Inhumatus, præda avibus Libycis. 6 Cur enim taceam virtutes ejus, & merita? quæ innumeris ſeclis caneſcentia per omne ævi tempus plenis gloriæ velis ferentur. 7 Erat certe ſumma indole, eloquentiæ laude claruit, legum propugnator acerrimus, quamdiu incorruptus ſtetit pro Repub.

8 Verùm corruperunt illum, perdideruntque perditi civitatis mores, ambitio, luxus, avaritia. 9 Atque ita mutatus, & à Cæſare corruptus dignitatem, & cauſam ejus pertinaciter tuebatur, neque minima civ. belli fax, ut qui Cæſari ſtimulos addiderit, ut per quem plurimi in Cæſaris partes inclinarint. 10 Sexcenties H.S. æris alieni contraxerat Curio. Valer. Max. lib 9. c. 1. quo liberavit eum Cæſar. 11 Sylla quidem, Marius, Cinna, &c. vi oppreſſerunt libertatem, invaſerunt Remp neque id tamen ſine ſumma impenſa largitionum, & ſtipendiorum, illi emerunt, hic vendidit. 12 Cæſaris ſucceſſores, quibus permiſſus fuit Imperii clavus. 13 *Vendidit hic auro patriam, dominumque ſuperbum impoſuit.* Virg. 6 Æneid.

LIBER

LIBER V.

Sic alterna 1 *duces bellorum vulnera paſſos*
In Macedum terras, miſcens adverſa ſecundis,
2 *Servavit Fortuna pares.* 3 *Jam ſparſerat* 4 *Æmo*
Bruma nives, gelidoque cadens 5 *Atlantis Olympo:*
Inſtabatque 6 *dies, qui dat nova nomina faſtis,*
7 *Quique colit primus ducentem tempora Janum.*
8 *Dum tamen* 9 *emeriti remanet pars ultima juris,*
10 *Conſul uterque vagos belli per munia Patres*
Elicit Epirum. peregrina, ac ſordida ſedes
Romanos cepit proceres: 11 *ſecretaque rerum*
Hoſpes 12 *in externis audivit curia tectis:*
13 *Nam quis caſtra vocet tot ſtrictas jure ſecures,*
Tot faſces? docuit populos venerabilis ordo
Non Magni partes, ſed Magnum in partibus eſſe.
Ut primum 15 *mœſtum tenuere ſilentia cœtum,*
Lentulus excelſa ſublimis ſede profatur:

1 Pompeium Italia pulſum, Maſſilia expugnata, & exercitibus cum Hiſpaniis amiſſis: Cæſarem, navali clade in Adriatico, accepta, & Curione cum exercitu in Africa cæſo. 2 Alternante tamen fortuna, reſervati ſunt pares de ſumma rerum dimicaturi in Pharſalica pugna. 3 Hyemis notatio.
4 Thraciæ monte. 5 Patron. fœm. Maja vel alia ex filiabus Atlantis. *Synecd.* Atlantides. Plejades occiderant Coſmice: quod ſit circiter 3. Id. Nov. 6 Cal. Januarii. quo die creati novi conſules, eorumque nomina præfigebantur ſui anni Faſtis. ideſt libris ſingulorum annorum deſcriptiones, & geſta continentibus. 7 Feſtus nomine Jani, choragi, capitis, patris, duciſque inſequentis anni. Ovid. Faſt. 1. Martial. lib. 8. epig. 2. 8 Nondum plane peracto poteſtatis ſuæ conſularis tempore.
9 Metaph. à militia. lib. 3. v. 622. 10 Lentulus, & Marcellus Coſſ. in Epirum convocaverunt Senatores per officia belli diſperſos. 11 Arcana Senatus deliberantis conſilia. 12 In terra, & urbe aliena.
13 Quidni enim appellem curiam potiùs Senatorum, quàm caſtra Pompeii; ubi tot ſimul legitimi magiſtratus cum inſignibus ſuis, faſcibus & ſecuribus? 14 Et tot conſpecti ſimul venerabiles Senatores, docuerunt populos, & gentes, quæ confluxerant, non conveniſſe omnes in partes Pompeii, ſed & ipſum Pompeium fuiſſe partem Senatus. 15 *Hypallage.* cœtus mœſtus tenuit ſilentia.

1 Indole ſi dignum Latia, ſi ſanguine priſco
Robur ineſt animis, non qua tellure coacti,
Quàmque procul tectis captæ ſedeamus ab urbis
Cernite: ſed veſtræ faciem cognoſcite turbæ:
Cunctaque juſſuri primum hoc decernite Patres,
2 Quod regnis, populiſque liquet, nos eſſe Senatum.
3 Nam, vel Hyperboreæ plauſtrum glaciale ſub Urſæ,
Vel 4 plaga qua torrens, clauſuſque vaporibus axis
Nec patitur noctes, nec iniquos creſcere ſoles,
Si fortuna ferat, rerum nos ſumma ſequetur,
Imperiumque comes. 5 Tarpeja ſede peruſta
Gallorum facibus. 6 Vejoſque habitante Camillo,
Illic Roma fuit. non unquam perdidit 7 ordo
Mutato ſua jura ſolo. 8 mœrentia tecta
Cæſar habet, vacuaſque domos, legeſque ſilentes,
Clauſaque juſtitio triſti fora. 9 Curia ſolos
Illa videt Patres, plena quos Urbe fugavit.
Ordine de tanto quiſquis non exulat, hic eſt.
10 Ignaros ſcelerum, longaque in pace quietos
Bellorum primus ſparſit furor: omnia rurſus
Membra loco redeunt. en totis 11 viribus orbis
12 Heſperiam penſant ſuperi: jacet 13 hoſtis in undis
Obrutus Illyricis: 14 Libyæ ſquallentibus arvis

1 Si vera illa, & priſca virtus Romana animis veſtris inſideat, nolite expendere ubi ſimus: ſed ex tot ſenatorum, ac civium præſentia, ſuccurrat vobis, qui ſimus. 2 Facto à vobis Senatus Conſulto ſciant populi, hic eſſe Senatum, quē penes eſt totius orbis terr. imperium. 3 Quem Senatum ſi qua iniquæ Fortunæ procella raperet in oras Boreali Arcto, vel torridæ zonæ ſubjectas; commigratura tamen ſit Imperii ſumma. 4 Circulus æquinoctialis æſtu, & caloribus conſtrictus, ſub quo degentes perennem habent. ἰσημερίαν. 5 Libro 1. verſ. 169. urbe Rom. *Synecdoche*. Neque enim Capitolium à Gallis incenſum eſt. 6 Camillus exulabat Ardeæ: cui, inde evocato Vejos; Dictatura, & rerum ſumma S.C. tradita eſt. 7 Senatorius. 8 Urbem Rom. occupavit Cæſar, vacuam, mœſtam, oppreſſis legibus, & indicta jurisdicundi intermiſſione triſtem. 9 Illa quam Cæſar habet. Curia non videt alios Senatores, quàm eos, quos ambitus majeſtatis læſæ alteriuſve noxę damnatos Cæſar urbi reſtitutos revocavit. 10 Sub primo belli civilis motu, & trepidatione conſternati diffugiebant, huc tandem in Epirum convenerunt tanquam in corpus ſuum, Senatores, & alii ordines. 11 Quæ in auxilium noſtrum advenerunt. 12 Italiam, & Hiſpanias amiſſas. 13 Vultejus cum rate Opiterginorum. ſup. l.4.v.402. 14 Lib.4.v.581.

Curio 1 Cæſarei cecidit pars magna Senatus.
Tollite ſigna duces: 2 fatorum impellite curſum:
Spem veſtram præſtate deis: 3 fortunaque tantos
Det vobis animos, quantos fugientibus hoſtem
Cauſa dabat. 4 noſtrum exhauſto jus claudi-tur anno.
5 Vos, quorum finem non eſt ſenſura poteſtas,
Conſulite 6 in medium Patres, 7 Magnumque jubete
Eſſe ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit: & Magno 8 fatum patriæque, ſuumque
Impoſuit. 9 Tunc in reges, populoſque merentes
Sparſus honos, 10 pelagique potens Phœbeia donis
Exornata Rhodos, 11 gelidique inculta juventus
Taygeti: 12 fama 13 veteres laudantur Athenæ:
14 Maſſiliæque ſuæ donatur libera Phocis.
15 Tunc Sadalen, fortemque Cotyn, 16 fidumque per arma

1 Cæſari intimus, & ſummo in honore habitus, & quo ceſſo privatur Cæſar ſummo ſuo Senatore. 2 Urgete fata, & quò dii faventes vocant, cum bona fiducia ſequimini.

3 Succeſſus det vobis fortes animos ad perſequendum libertatis hoſtem, non ſecus atque juſtitia cauſæ dedit vobis animum relinquendæ urbis, illo invadente. 4 Poteſtatis noſtræ Conſularis imperium cum anno èxacto finem habet. 5 Vos Senatores, quorum auctoritas non eſt annua. 6 In commune. Quod vobis Reique publicæ Bonum, Felix, Fauſtumque ſit. 7 Declarate Pompeium belli ducem. Quod & priùs Capuæ factum, ſed adjunctis Coſſ. 8 Publicæ, & privatę rei fatum fortunam, & adminiſtrationem. 9 Collaudati reges, & pop. de Repub. bene meriti, iiſque honores habiti, qui Senatus auſpicia ſequuti, auxilia attulerant miſerantve, quorum nonnullos pergit enumerare. 10 Rhodos inſula Carpathii pelagi claſſe potens, Phœbo dilecta, cujus radiis ſemel, die vel maximè nubilo, luſtratur ob amatam, ut fabulantur, Rhoden virginem: coloſſo, & templo Phœbi clara, ut quæ Phœbo ſorte ceſſerit. Pindarus VII. Olymp. Horat. ode 7. lib. 1. 11 Lacedęmonii. Taygetus mons in Laconica, Eurotæ fl. vicinus. 12 Sapientiæ ne ſtudiorum: an victoriarum Perſicarum? 13 αὐτόχθονας enim ſe eſſe volebant, cujus rei inſignia geſtabant in verticibus cicadas aureas. 14 Et Phocis Achajæ regia libertate donata æque, ac Maſſylia colonia e us, quam tamen à Phocenſibus Aſiæ deductam meminimus lib. 3. v. 340. 15 Equites ex Thracia 500 dedit Cotus, & Satalen filium miſit. Comment. civilis belli 3. 16 DC equites adduxit Galaniæ rex Deiotarus, pro quo extat oratio Ciceronis.

Dejotarum, & 1 gelidæ dominum Rhaſipolin oræ
Collaudant: 2 Libyamque jubent auctore Senatu
Sceptrifero parere Jubæ. pro triſtia fata!
En tibi 3 non fidæ gentis digniſſime regno,
4 Fortunæ Ptolemæe pudor, crimenque deorum,
5 Cingere Pellæo preſſos diademate crines
Permiſſum: 6 ſævum in populos puer accipis enſem:
Atque utinam in 7 populos! donata eſt 8 regia Lagi;
9 Acceſſit Magni jugulus: regnumque 10 ſorori
Ereptum eſt, 11 ſoceroque nefas, 12 jam turba ſoluto
Arma petit cœtu, quæ cùm populique duceſque
Caſibus incertis, & 13 cæca ſorte pararent,
14 Solus in ancipites metuit deſcendere Martis
14 Appius eventus: finemque expromere rerum
Sollicitat Superos, multoſque 15 obducta per annos
Delphica fatidici reſerat penetralia Phœbi.
16 Heſperio tantum, quantum ſemotus Eoo
Cardine, Parnaſſus 17 gemino petit æthera colle,

1 CC ex Macedonia Rhaſipolis, quibus ipſe præerat.
2 Ex auctoritate Senatus decernitur Africa Jubæ.
3 Indigne regno fidæ gentis, *vel* digne regno non fidæ gentis.
4 ἔλεγχος, qui futurus erat dedecori Diis, & Fortunæ tam indignum evehentibus.

5 Ut Dionyſius hic Ptolemæus Auletæ f. etiamnum puer Pompeii rogatu confirmaretur Ægypti rex, coronareturq; diademate Alexandri Magni in Pella Macedoniæ oppido nati, Alexandriæ in Ægypto conditoris. Strabo lib. 17.
6 Crudeliter enim imperavit. 7 Tantum, & non in Pompeium etiam, & ſororem tuam. 8 Regnum Ægypti, quod obtinuerat Ptolemæus Lagi f. lib. 8. v. 692.
9 Et tanti muneris accepta merces, Pompeii, quem tu tutorem habueras, ad te confugientis cædes, infra lib. 8. v. 573. 10 Cleopatræ, quæ regni cum fratre hęres à patre relicta fuerat. 11 Pompeii cædes ſubtracta Cęſari, cui & inſidiatus poſtea erat ipſe rex. 12 Jam demiſſa concione arma expedivere. 13 Eventu ignoto, & obſcuro. 14 Is (inquit Valer. Maxim lib. 1. cap. 8.) belli civilis eventum explorare cupiens, viribus imperii (namque Achajæ præerat) antiſtitem Delphicæ cortinæ in intimam ſacri ſpecus partem coegit deſcendere, &c. infra verſ. 120. & 224. Idem ref. Oroſius lib. 6. cap. 15. 15 Clauſa ceſſante oraculo. infra verſ. 111. & 131. 16 In terræ umbilico, ab occaſu & ortu æquè diſtans. *Audiit & medius cœli Parnaſſus.* Statius, & Strabo lib. 9. 17 Tithoreo, & Hyampeo.

Mons

Mons 1 Phœbo, Bromioque ſacer: cui numine miſto
Delphica Thebanæ referunt trieterica Bacchæ.
2 Hoc ſolum fluctu terras mergente cacumen
Eminuit. 3 pontoque fuit diſcrimen, & aſtris.
Tu quoque 4 vix ſummam ſeductus ab æquore rupem
Extuleras, unoque jugo Parnaſſe latebas:
5 Ultor ibi expulſæ premerent cùm viſcera partus
Matris, adhuc rudibus 6 Pæan Pythona 7 ſagittis
Explicuit, cùm regna 8 Themis, 9 tripodaſque teneret.
Ut vidit 9 Pæan 10 vaſtos telluris hiatus
Divinam ſperare fidem, 11 ventoſque loquaces
Exhalare ſolum, ſacris ſe condidit antris,
Incubuitque adyto, vates ibi factus, Apollo.
12 Quis latet hìc Superùm? 13 quod numen ab æthere preſſum
Dignatur cæcas incluſum habitare cavernas?
Quis terram cœli patitur Deus, 14 omnia curſus

1 Apollini, & Baccho, ἀπὸ τοῦ βρέμειν, quorum utrunque eundem eſſe cum Sole probat Macrob. 1. Satur. cap. 18. Communi itaque cultu Thebanæ Mænades Bacchi miniſtræ tertio quoque anno Delphis celebrant ſacra, in memoriam victoriæ Indicæ à Libero patre trienni expeditione partæ. 2 Diluvio cęteris ſubmerſis, alter è Parnaſſi collibus eminuit. Ov. 1. Met. 3 Medium inter aquas, & cœlum. 4 Vix ſummo jugo extabas. 5 Hìc Apollo juvenis, ulturus Pythona, qui Junonis juſſu Latonam gravidam è Jove, & partui vicinam perſequutus fuerat, interemit. 6 Apollo. lib. 1. v. 678. 7 Stravit humi mille gravem telis, 8 Dea, quæ præcepit hominibus ea petere, quæ fas eſſent. Ovid. 1. Metam. cujus unum toto orbe celeberrimum erat, oraculum, cui Apollo ſucceſſit. 9 Tripos, menſa erat, ſive ſedes aurea, vel ahenea tres habens baſes, quam ubi Pythia vates inſcendiſſet, hauſto divinationis ſpiritu, reſponſa retulit. Jamblichus de myſteriis, & Diod Sic. l. 16. Strabo l. 9. 10 In medio montis anfractu profundum terræ foramen, ex quo frigidus ſpiritus, vi quadam velut vento in ſublime expulſus, mentes vatum in vecordiam vertit; impletaſque deo reſponſa conſulentibus dare cogit, &c. ulteriorem templi Delphici deſcriptionem vide apud Juſtin. l 24. & Diod. Sic. lib 16. de occaſione inventi oraculi à paſtore. 11 Exhalationes ſpecus, quæ mentes primum inflabant vatum, mox linguas in vaticinia ſolvebant. 12 Oraculi hujus cauſam inquirit poëta. 13 Quis deus è cœlo delápſus, immergi ſe concludique dignatur in hac caverna? 14 Fata, ſeriem ordinemque cauſarum ſciens.

Æterni ſecreta tenens, 1 mundique futuri
Conſcius, ac populis ſeſe proferre paratus,
Contactuſque ferens 2 hominis, magnuſque potenſque,
Sive canit fatum, ſeu 3 quod jubet ipſe canendo
Fit fatum? 4 Forſan terris inſerta regendis,
Aere libratum vacuo quæ ſuſtinet orbem,
Totius pars magna Jovis, 5 Cirrhæa per antra
Exit, & 6 ætherio trahitur connexa Tonanti.
Hoc ubi virgineo conceptum eſt pectore numen,
Humanam feriens animam ſonat, oraque vatis
Solvit, 7 ceu Siculus flammis urgentibus Ætnam
Undat apex: 8 Campana fremens ceu ſaxa 9 vaporat
Conditus 10 Inarimes æterna mole Typhœus.
Hoc tamen expoſitum cunctis, nullique negatum
Numen, 11 ab humani ſolum ſe labe furoris
Vindicat. 12 haud illic tacito mala vota ſuſurro
Concipiunt. 13 nam fixa canens, mutandaque nulli
Mortales optare vetat: juſtiſque 14 benignus

1 Ea quæ eventura ſunt præcinens.
2 Phœbades, virginis Pythiæ, quem ingreſſus ſuo numine implet.
3 Ita *fatum* dici volunt quod Deus fatus eſt, ideſt decrevit, conſtituit.
4 An forte denſior aliqua, & potentior pars ineſt, expiratque ex hoc antro Delphico, cœleſtis illius mentis, & animæ mundi, quæ infuſa in omnes mundi partes, eum librat, regit, fovet, vegetatque! *Deum namque ire per omnes, Terraſque tractuſque maris, cœlumque profundum.* 4 Georg. & 6. Æn. Virg. *Spiritus intus alit*, *&c.* vide v.89. lib.1. 5 Cirrha oppidum Phocidos haud procul à Delphis. 6 Cum ſuperiore illo aere coit, & menti diviniori conſonat. 7 Veluti Ætnæ Siculæ cacumen fumum undantem evomit. 8 Ceu Inarime, *Ænaria*, Pithecuſa *Iſchia* inſula in litore Campano ſuperjecta Typhœo effundit ſaxa. 9 Alluſum ad nomen Typhonis, ideſt procellæ conflagrationes ejuſmodi ſuccendentis. 10 Inarimen primus dixit Virgilius ab Homeri *εἰς ἀρίμοις*. vide quæ nos ad Senec. Thyeſt. v. 807. & Erythræi indicem ad illud 9. Æneid. Virgil. *Inarime Jovis imperiis impoſta Typhœo.* 11 Non admittit vota impia, non ad gratiam, vel odium precibus, aut muneribus corrumpitur. 12 *Murmurque humileſque ſuſurros Tollere de templis* mandat Perſ. 2. Sat. 13 Cùm enim fata Deum canat certa, & mutari neſcia, fruſtra voveat quis hæc mutari poſſe. *Deſine fata Deum flecti ſperare precando.* Virgil. Æn. 6. 14 Deus Apollo.

Sæpe

Sæpe dedit ſedem 1 *totas mutantibus urbes,*
Ut Tyriis: 2 *dedit ille minas impellere belli.*
Ut Salaminiacum meminit mare. 3 *ſuſtulit iras*
Telluris ſterilis, monſtrato fine: 4 *reſolvit*
Aera tabificum. 5 *non ullo ſecula dono*
Noſtra carent majore deûm, quàm Delphica ſedes
Quod ſiluit, poſtquam 6 *reges timuere futura,*
Et ſuperos vetuere loqui: 7 *nec voce negata*
Cyrrhææ mœrent vates, templique fruuntur
8 *Juſtitio.* 9 *nam ſi qua deus ſub pectora venit,*
Numinis aut pœna eſt mors immatura recepti,
Aut pretium: 10 *quippe ſtimulo fluctuque furoris*
Compages humana labat, pulſuſque deorum
Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo
11 *Immotos tripodas, vaſtæque ſilentia rupis,*
Appius 12 *Heſperii ſcrutator ad ultima fati*
Sollicitat. juſſus 13 *ſedes laxare verendas*

1 Quia dicit *totas mutantibus*, de Phœnicibus, qui terræ motu vexati relicto patriæ ſolo. Sidona, unde poſtea à rege Aſcaloniorum pulſi, Eyron condidere, intelligo potiùs, quàm de Cadmo, aut Didone. Juſt. 18. vel de colonis Gadium. lib. 10. verſ. 457. 2 Idem Apollo docuit qua ratione bella eſſent ineunda, uti Athenienſes ligneis mœnibus ſe tueri juſſi, Perſici belli minas repulere, devicto Xerxè navali pugna ad Salamina inf. Herod. Polyb.
3 Sic Ægypti ſterilitas è ſiccitate novem annorum ſublata, Thraſea à Buſiride cæſo. ſic Phrygia, ſepulto Aty. Diod. Sicul. Ita Attica, poſtquam moniti oraculo ſatisfeciſſent Minoi. 4 Peſtis remedium denunciat; uti Thebanis, in exilium miſſo eo, qui Laium interfecerat. Seneca OEdip. Lucan. Palinuri placatis manibus. Virgil. Æneid. 6. Romanis, Æſculapio acceſito ex Epidauro, Liv. lib. 10. 5 Deficientis hujus oraculi cauſſas inquirit inf. verſ. 131. hìc deflet. 6 Sibi timentes, oracula à ſuis adiri vetuerunt. 7 Gratulantur verò ſibi Pythiæ vatis Delphicæ deſiiſſe oracula.
8 Silentio. *tranſlat.* à juris dicundi intermiſſione.
9 Neque enim vitales ſunt Phœbades inflatæ vel à Deo irato, mortis ſupplicio affectæ; vel à benigno, mortis præmio, tanquam dono optimo donatæ. 10 Quippe enthuſiaſmi impetu concuſſa labaſcit anima, & nimius divini ſpiritus hauſtus reddentibus peſtifer exiſtit. Val. Max. lib 1. cap 8. 11 Cortinas jam diu clauſas, à nemine conſultas, utpote ſilentes. 12 Curioſus per ſortes explorator, quis nam foret eventus belli civilis.
13 Aperire ſacrarium.

1 Antiſtes, 2 pavidamque 3 deis immittere vatem,
4 Caſtalios circum latices, nemorumque receſſus
5 Phemonoen errore vagam, curiſque vacantem
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi.
Limine terrifico 6 metuens conſiſtere Phœbas,
7 Abſterrere ducem noſcendi ardore futuri
Caſſa fraude parat. quid ſpes (ait) improba veri
Te Romane trahit? muto Parnaſſus hiatu
Conticuit, 8 preſſitque deum: 9 ſeu 10 ſpiritus iſtas
Deſtituit fauces, mundique in devia verſum
Duxit iter: 11 ſeu barbarica cum lampade Pytho
Arſit, in immenſas cineres abiere cavernas,
Et Phœbi tenuere viam: 12 ſeu ſponte deorum
Cirrha ſilet, fatique ſat eſt arcana futuri
Carmine 13 longævæ vobis commiſſa Sibyllæ:
14 Seu Pæan ſolitus templis arcere nocentes,
Ora quibus ſolvat noſtro non invenit ævo.
15 Virginei patuere doli, fecitque, negatis

1 Sacrorum præſes, templi Delphici cuſtos. 2 Dei afflantis, & enthuſiaſmi laborem ſimul, & diſcrimen ſubire formidantem. 3 *Hypallagen eſſe volunt interpretes.* Deum immittere in Phœbadem. Simpliciter intelligi malim, Juſſum ab Appio antiſtitem, ut Phœbadem mitteret in adytum. 4 Caſtalium fontem in radicibus Parnaſſi. 5 Phœbadem aliquam. Phœmonoe autem prima erat, quæ ex oraculo Delphico vaticinata eſt. Strabo lib. 9. 6 Modo, ad v. 124. nota 11. 7 Volens Appium ab inſtituto deducere, cauſata eſt diuturnum oraculi ſilentium, ſed fruſtra. 8 Obruit divinam illam vim, cujus afflatu dabantur reſponſa. 9 Cauſas reddere conatur ceſſantis oraculi. de qua Plutarch. *περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων*. 10 Sive ſpiritus has deſeruit, atque in alias mundi partes migravit. 11 Sive quo tempore, Delphis à Brenno oppugnatis, terræ motu, grandine, tempeſtate, & incendio corruere omnia, cinere ſpiraculis obſtructis. Pauſan. in Phocaic. Juſtin lib. 24. de Xerxe. idem ref. Herod. in Urania. vel tempore Mithridatico, cùm oracula deficerent ubique, ſublatis Dæmonum præſtigiis, atque poteſtate, ſub adventu Chriſti.. 12 Seu diis, quibus Roma curæ max. eſt, viſum fuerit, ut Delphicum oraculum ceſſet, poſtquam libros Sibyllinos habeat, qui fata ſua contineat. de quibus vide quæ A. Gel. lib. 1. cap 19. & Plin. lib. 13. cap. 13. 13 Tot annos viventis, *quot haberet pulveris hauſti corpora*. Ovidius Metam. 14. 14 Seu deus non inveniat ſanctos quibus, neque ſanctas per quas vaticinetur. 15 Viſa eſt Appio virgo Pythia ſubdole cauſata oraculi ſilentiũ, cùm ipſa tremebunda ſubterfugeret ingreſſum ad deum, quem adeſſe negavit.

Nu-

Numinibus, metus ipſe fidem. 1 *tum torta priores*
Stringit vitta comas, crineſque in terga ſolutos
Candida 2 *Phocaica complectitur infula lauro.*
3 *Hærentem, dubiamque premens in templa* 4 *ſacerdos*
Impulit. 5 *illa pavens adyti penetrale remoti*
Fatidicum, prima templorum in parte reſiſtit:
Atque 6 *deum ſimulans, ſub pectore ficta* 7 *quieto*
Verba refert, nullo 8 *confuſæ murmure vocis*
Inſtinctam ſacro mentem teſtata furore;
9 *Haud æque læſura ducem, cui falſa canebat,*
Quam 10 *tripodas, Phœbique fidem.* 11 *non rupta trementi*
Verba ſono, 12 *nec vox antri complere capacis*
Sufficiens ſpatium, 13 *nulloque horrore comarum*
Excuſſæ laurus, 14 *immotaque culmina templi,*
Securumq; nemus, 15 *veritam ſe credere Phœbo*
Prodiderant. ſentit tripodas 16 *ceſſare, furenſq;*
Appius: 17 *Et nobis meritas dabis impia pœnas,*
Et Superis, quos fingis, ait, niſi mergeris antris,
Deque orbis trepidi tanto conſulta tumultu
Deſinis 18 *ipſa loqui. Tandem conterrita virgo*
Confugit ad tripodas, vaſtiſq; abducta cavernis

1 Hominem tamen ſimulato numine deceptura, ſe ad cortinam accingit, vittis ornatam, infula laureata redimitâ, crinibus à tergo ſolutis. 2 Parnaſſide; quia Parnaſſus in Phocide. 3 Moras texentem. 4 Antiſtes. ſupra verſ.124. 5 Metuens tamen adventum, & penetrale ingredi, in limine reſtitit; 6 Se numine concepto afflatam fingens, neſcia quæ ſimulare ſecum murmurat. 7 Non extra ſe rapto, non vexato à deo, ut infra v.168. & Virgil. Æn.6. 8 Interruptæ, *vel* perplexæ, obſcuris vera involventis. 9 Non æque noxia Appio futura ſimulata hæc, atque illa vèri oraculi verba, quæ inſequebantur. 10 Supra verſ.81 11 Cùm non apparerent ſigna illa, quæ numine afflatas comitari aſſolent, non verba interrupta, & tremula. 12 Non *Vox major nec mortale ſonans.* 13 Non laurea capiti excuſſa comarum horrore. infra v.171. 14 Non *attonitæ magna ora domus. Non tremere omnia viſa repente, Liminaque lauruſque dei, totuſque moveri Mons circum, &c.* Virg.6. & 3.Æneid. 15 Arguebant Pythiam doli, & metus, ut quæ veri enthuſiaſmi laborem horreret. 16 Non ſolicitari oraculum, non adeſſe vati deum. 17 Et mihi quem fallis, & deo quem fingis dabis pœnas, niſi deſcendas in antrum, deque hujus belli eventu reſpondeas vere, non—— 18 Tuis verbis, deum ementita, numine non afflata.

Hæſit

Hæſit, & inſueto concepit pectore numen;
1 Quod non exhauſtæ per tot jam ſęcula rupis
Spiritus ingeſſit vati: tandemque potitus
Pectore 2 Cirrhæo; 3 non unquam plenior artus
Phœbados irrupit Pæan: mentemque priorem
Expulit, atque 4 hominem toto 5 ſibi cedere juſſit
Pectore. bacchatur demens 6 aliena per antrum
Colla ferens, vittaſque dei, Phœbeaque ſerta
Erectis 7 diſcuſſa comis; per inania templi
8 Ancipiti cervice rotat, ſpargitque 9 vaganti
Obſtantes tripodas, magnoque exæſtuat 10 igne,
11 Iratum te Phœbe ferens, 12 nec verbere ſolo
Uteris, & ſtimulis; flammas in viſcera mergis.
Accipit & frænos: nec tantum prodere vati,
Quantum ſcire, licet. 13 venit ætas omnis in unam
Congeriem: miſerumque premunt tot ſæcula pectus,
Tanta patet rerum ſeries, atque omne futurum
Nititur in lucem: vocemque petentia fata
Luctantur: non prima dies, non ultima mundi,
Non modus Oceani, numerus 14 non deerat arenæ.
15 Talis in Euboico vates Cumana receſſu,
Indignata ſuum multis ſervire furorem
Gentibus, ex tanta fatorum ſtrage ſuperba

1 Quod ventus ille ex ſpiramento ſpecus non jam exhauſti immiſit virgini.
2 Fatidico, Cyrrhææ virginis, Phœbados.
3 Nullius unquam vatis mentem plenius invaſit.
4 Senſum ſui, mentem humanam.
5 Suæ inſpirationi.

6 Non jam ſui juris, rotata pro arbitrio Phœbi, cujus inſtinctu agitabatur. 7 Horrores, ut ſupra v. 154. *Non comptæ manſere comæ.* Æn. 6. 8 In utramque partem alternatim diducta, vacillanti, ultro, citroque agitata. 9 Sibi furibundæ, & diſcurrenti obvios. 10 Calore numinis. 11 Utrum virgini, quæ modò illius numen fuerat ementita, quod interminatus fuerat Appius ſupra verſ. 159. An Appio curioſo futuri inquiſitori? 12 Neque ſtimulas tantum, atque incendis virginem, ut canat futura: ſed & frena injicis, ne plura vaticinetur, quàm ſcire opus eſt. infra verſ. 197. *ea frena furenti Concutit, & ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.* Æn. 6. Virg. 13 Jamque conceperat omnia omnium ætatum fata, quæ animo furentis una quaſi facie obverſata, enunciari & in lucem proferri poſcebant.
14 Non latebat illam, non fugiebat vatis notitiam.
15 Uti Sibylla indignata ſuum oraculum ab omnibus mortalibus ſolicitari, è cæterorum cumulo excerpta Rom. tantum fata novem libris complexa eſt, quos Tarquinio Superbo obtulit, &c. A. Gell l. 1, cap. 19.

Ex-

Excerpſit Romana manu. 1 *ſic plena laborat*
Phemonoe Phœbo, dum te conſultor 2 *operti*
3 *Caſtalia tellure dei vix invenit, Appi,*
Inter fata diu quærens tam magna latentem.
4 *Spumea tunc primum rabies veſana per ora*
Effluit, & gemitus, & anhelo clara meatu
Murmura: tunc mœſtus vaſtis ululatus in antris,
5 *Extremæque ſonant domita jam virgine* * *voces.*
Effugis ingentes, tanti diſcriminis expers,
Bellorum Romane minas: ſoluſque quietem
Euboici vaſta lateris convalle tenebis,
Cætera ſuppreſſit. fauceſque obſtruxit Apollo.
6 *Cuſtodes tripodes fatorum, arcanaque mundi,*
Tuque potens veri Pæan, 7 *nullumque futuri*
A Superis celate diem, ſuprema ruentis
Imperii, 8 *cæſoſque duces, & funera* 9 *regum,*
10 *Et tot in Heſperio collapſas ſanguine gentes*
Cur aperire times? 11 *an nondum numina tantum*
Decrevere nefas? 12 *& adhuc dubitantibus aſtris*
Pompeii damnare caput, tot fata tenentur?
13 *Vindicis an gladii facinus, pœnaſque furorum,*
Regnaque ad ultores iterum redeuntia Brutos,
Ut peragat fortuna, taces? Tunc 14 *pectore vatis*
Impactæ ceſſere fores, excluſaque templis
Proſiluit: 15 *perſtat rabies, nec cuncta locuta eſt.*
Quem non emiſit, ſupereſt deus. 16 *ille feroces*
Torquet adhuc 17 *oculos, totoque vagantia cœlo*

1 Ita Phœbas hæc inter alia enumerata vix tandem inventum, & ſemotum Appii fatum, impulſu nominis concepti inſtincta, horrendo vocis ſono, Appio inter obſcuras verborum ambages, cecinit; *Nihil*, inquiens, *ad te hoc Romane bellum: Euboiæ Cœlam obtinebis, &c*: Valer. Max. lib.1.c.8. 2 Occulti, tecti. 3 Delphico antro. 4 *Os rabidum, fera corde, &c.* Virg.6.Æn. * Iſtæ quæ ſequ. 5 *Ea frena furenti Incutit.* ſupra verſ.176. 6 Cauſas inquirit poeta, cur non aperte Deus prædixerit eventum belli.
7 Quam nihil futurorum latere voluere Superi.
8 Cædendos, caſuros. 9 Jubæ, &c. an principum?
10 Et cædes gentium miſcendas funeribus civium Rom.
11 An nihil adhuc decretum à diis de eventu belli, & Pompeii morte? 12 In dubio à diis, *vel*, ſilentio oraculi ſupprimuntur. 13 An forte ſubtices, quo melius Nemeſis exigat à Cæſare pœnas civilis hujus belli, aſſeratque in libertatem Remp. interfecto à D. & M. Brutis Cæſare, uti à Junio Bruto quondam exacto Tarquinio?
14 Pectore irruentis vatis diſſiluere fores impulſæ, ipſaque evolat. 15 Nondum deum penitus pectore excuſſerat. 16 Phœbus. 17 Virginis Pythiæ.

Lumina: nunc vultu pavido, 1 nunc torva minaci,
2 Stat nunquam facies: rubor igneus inficit ora,
Liventeſque genas: 3 nec, qui ſolet eſſe timenti,
Terribilis ſed pallor ineſt: nec feſſa quieſcunt
Corda; ſed ut tumidus 4 Boreæ poſt flamina pontus
Rauca gemit; ſic multa 5 levant ſuſpiria vatem.
6 Dumque à luce ſacra, qua vidit fata, refertur
Ad vulgare jubar, mediæ venere tenebræ.
Immiſit Stygiam Pæan in viſcera Lethen,
Qua raperet ſecreta deûm. tum pectore verum
Fugit, & 7 ad Phœbi tripodas rediere futura:
8 Vixque refecta cadit. 9 nec te vicinia leti
Territat ambiguis fruſtratum ſortibus Appi:
10 Jure ſed incerto mundi, 11 ſubſidere regnum
12 Chalcidos Euboicæ vana ſpe rapte parabas.
Heu 13 demens, nullum belli ſentire fragorem,
Tot mundi caruiſſe malis, præſtare deorum
Excepta quis morte poteſt! ſecreta tenebis
Litoris Euboici memorando condite buſto,
Qua 14 maris anguſtat fauces 15 ſaxoſa Caryſtos,

1 σμερδαλέον δεδορκότι, torve. 2 *Non vultus, non color unus.* Æn. 6. Virg. 3 Pallor eſt non territæ, ſed terrentis. 4 Ponente jam, & ceſſante Borea. 5 Animum vatis ſedant reficiuntque, *do caſe*. 6 Inter lucem illam adyti ſacram, & æthream hanc, in quam reditura erat: *vel* inter divinam illam raptæ mentis notitiam, & hanc humanam cognitionem; Phœbus mediam injecit caliginem, & ſoporatam rerum viſarum oblivionem. Alluſum ſimul ad Lethem fl. infernum. 7 Notitia futurorum ſe recepit in cortinam fatorum cuſtodem. 8 Sic ult. v. l. 1. *& laſſo jacuit defecta furore.* 9 At is ratus (inquit Val.Max.) conſiliis ſe Apollinis monitum, ne illi diſcrimini intereſſet, in eam regionem receſſit, quæ inter Rhamnunta nobilem Attici ſoli partem, Caryſtumque Chalcidico freto vicinam interjacens, Cœlæ Eubœæ nomen obtinet, ubi ante Pharſalicum certamen morbo conſumptus, prædictum à Deo locum ſepulturæ poſſedit. 10 Dum adhuc incertum ſit, penes quem ſit futurum imperium. 11 Sibi ſubjicere, invadere dolo, ἐφεδρεύειν. ſi enim pro *ſubſiſtere* abſolutè accipias, legendum erit *regno*. 12 Chalcidos in Euboia, urbis ad Euripum ſitæ, Aulidi objectæ. Ad differentiam alterius in Ætolia. 13 Qui ſperabas tibi ullo receſſu tanquam Homerica tecto nube, à tam latè graſſanti malo ſecuritatem, quam niſi mors ſola nemo deorum præſtare valet. 14 Neque tamen eſt Caryſtos in freto Euripi, ſed Cycladibus oppoſita in Eubœa inſula urbs. 15 Marmore nobilis.

1 Et

1 *Et tumidis infeſta colit quæ 2 numina Rhamnus,*
Arctatus rapido fervet qua gurgite pontus,
3 *Euripuſque trahit, curſum mutantibus undis,*
Chalcidicas puppes ad iniquam claſſibus 4 Aulim.
Interea domitis Cæſar remeabat Iberis,
Victrices aquilas 5 alium laturus in 5 orbem:
6 *Cùm prope fatorum tantos per proſpera curſus*
Avertere dei. nullo nam Marte ſubactus
Intra caſtrorum timuit tentoria ductor
Perdere ſucceſſus ſcelerum: cum pene fideles
Per tot bella manus ſatiatæ ſanguine tandem
Deſtituere ducem: 7 ſeu mœſto claſſica paulum
Intermiſſa ſono, clauſuſque, & frigidus enſis,
Expulerat belli furias: ſeu præmia miles,
Dum majora petit, damnat cauſamque, ducemque,
Et ſcelere imbutos etiam nunc 8 venditat enſes.
9 *Haud magis expertus diſcrimine Cæſar in ullo eſt,*

1 Et quæ jacet Rhamnus Atticæ pagus, ubi colitur Nemeſis ſuperbiæ, & inſolentiæ vindex, quæ & hinc dicitur Rhamnuſia. 2 Nemeſin. 3 Fretum hinc Beotiam, & Atticam, inde Euboiam inſ. interluens, ponte 2 jugerum junctum. *Strecho de Negroponte*, ſepties die ac nocte refluum eo impetu, ut navigia reluctantibus ventis ſecum rapiat. 4 Portum Bœotiæ Græcorum contra Trojam conjuratione, & mora claſſis Græcæ nobilem. 5 In Epirum, & Macedoniam contra Pompeium. 6 Cùm civilis belli proſperos ſucceſſus dii pene everterunt, coorta ſeditione in exercitu. 7 Sive, quod militari ferocia per belli intermiſſionem ad Placentiam deferveſcente, ad ocium, & pacem inclinabant: ſive quod ſtipendia auctiora peterent ad civile hoc bellum majori precio operam venalem licebantur. Cæſaris exercitus (inquit Appianus) juxta Placentiam ſeditione edita, quod diutius in bello teneretur, Imperatorem cœpit conclamare. Minas porro quinque ſingulas olim pollicitas à Cæſare, cùm Brunduſii eſſet, inſtantius petebat. lib. 2. de civili bello:
8 Alii legunt, *vindicat*. ideſt, aſſerere vult, miſſionem petit. 9 Seditionem per 10 annos in Gallicis bellis non ſenſerat, in civilibus aliquas. Sueton. in Cæſ. 69. nunquam tamen aliàs, neque majori cum periculo expertus eſt, quàm lubrica, & inſtabilis eſſet Imperatoris ſedes, militaribus viris huc illuc parvo momento impulſis freti, à quibus ſi deſtitutus fuerit, ſibique relictus, tum denique fatebitur non ſuo ſed militum enſe pugnandum eſſe.

Quam

Quam non è ſtabili, tremulo ſed culmine cuncta
Deſpiceret, ſtaretque ſuper titubantia fultus,
Tot raptis 1 truncus manibus, gladioque relictus
Pene ſuo, qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non eſſe ducis ſtrictos, ſed militis, enſes.
2 *Non pavidum jam murmur erat, nec pectore tecto*
Ira latens 3 *nam quæ dubias conſtringere mentes*
Cauſa ſolet, dum quiſque pavet, quibus ipſe timori eſt,
Seque putat ſolum regnorum injuſta gravari,
Haud retinet. quippe ipſa metus exolverat audax
Turba ſuos. 4 *quidquid multis peccatur, inultum eſt.*
Effudere 5 *minas:* 6 *Liceat diſcedere Cæſar*
A rabie ſcelerum. quæris terraque, marique
7 *His ferrum jugulis, animaſq; effundere* 8 *viles*
Quolibet hoſte paras: partem tibi Gallia noſtri
Eripuit. partem duris Hiſpania bellis:
Pars jacet 9 *Heſperia: totoque exercitus orbe*
Te vincente perit. Terris fudiſſe cruorem
Quid juvat Arctois, 10 *Rhodano, Rhenoque ſubactis?*
Tot mihi pro bellis bellum civile dediſti.
11 *Cepimus expulſo patriæ cum tecta Senatu,*
Quos hominum, vel quos licuit ſpoliare deorum?
12 *Imus in omne nefas, manibus, ferroq; nocentes,*
Paupertate pii. finis quis quæritur armis?
Quid ſatis eſt, ſi Roma parum? 13 *Jam reſpice canos*
Invalidaſque manus, & inanes cerne lacertos.
13 *Uſus abit vitæ: bellis conſumpſimus ævum.*

1 Orbatus, deſtitutus militibus. 2 Neque clancularia erat conjuratio, ſed aperta ſeditio. 3 Non enim Cæſaris milites in imperio continuit, qui alios plerumque, metus, ne paucorum, qui gravatim ferunt tyranni injuſtum imperium, conjuratio judicaretur: ſed emanarat jam in plurimos ſeditio, qui junctæ quaſi umbone phalanges præfidentius loquitabantur: & -- 4 Quod à multis peccatur, impunè fieri creditur. 5 Has quæ ſequuntur. 6 Petimus miſſionem, Cæſar, eamque juſtam à civilium bellorum furore. 7 Qui nos jugulent. 8 Noſtras, apud te levi, aut nullo precio habitas. 9 In Italia.
10 Gallis, & Germanis Rhodani, Rhenique fl. accolis. 11 Capta Roma, neque ædes civium, neque templa deorum nobis diripienda permittebantur. 12 Arguimur quidem propter arma nefaria, & ſceleſtas rapinas, impii, ſed propter paupertatem, pii: illa tibi; hæc nobis. 13 Optima vitæ pars nobis periit, bellis inſumpta, necdum proſpeximus ſenectuti, aut quæſivimus canis viaticum.

1 Ad

1 Ad mortem dimitte ſenes. 2 en improba vota:
3 Non duro liceat morientia ceſpite membra
Ponere, 4 non anima galeam fugiente ferire.
Atque 5 oculos morti clauſuram quærere dextram,
Conjugis illabi lacrymis, 6 unique paratum
Scire rogum. liceat 7 morbis finire ſenectam.
Sit præter gladios aliquod ſub Cæſare fatum.
Quid, velut ignaros ad quæ portenta paremur,
Spe trahis? uſque adeo ſoli civilibus armis
8 Neſcimus cujus ſceleris ſit maxima merces?
Nil actum eſt bellis, ſi nondum comperit iſtas
9 Omnia poſſe manus. 10 nec fas, nec vincula juris
Hoc audere vetant. 11 Rheni mihi Cæſar in undis
Dux erat, hic ſocius. 12 Facinus quos inquinat, æquat.
Adde, quod ingrato meritorum judice virtus
Noſtra perit. 13 quicquid gerimus, fortuna vocatur.
14 Nos fatum ſciat eſſe ſuum. licèt omne deorum
Obſequium ſperes, 15 irato milite, Cæſar,
16 Pax erit. Hæc fatus, totis diſcurrere caſtris
Cœperat, infeſtoque ducem depoſcere vultu.
17 Sic eat, ò Superi, 18 quando pietaſque fideſque
Deſtituunt, moreſque malos ſperare relictum eſt;

1 Ut domi moriamur. 2 *Ironicè.* Quantulum eſt hoc votum? 3 Liceat tandem molliter requieſcere, non duro ſolo, uſque in caſtris recumbere. 4 Non in pugna, uſque morientes ferire gal. an. fu. Alii leg. *glebam;* 5 Propinqui dextram, quæ oculos morientibus claudat. l.3.v.740.
6 In militia enim pluribus unus rogus erigitur.
7 Non ferro uſque. 8 Quaſi verò neſciamus, quanta maneant milites præmia, qui vel ſceleſta ſui ducis cæde, bello civili finem imponunt. 9 Etiam ipſum ducem de medio tollere. 10 Neque enim tenemur jure ſacramenti, quò minùs hoc audeamus.
11 In bello quidem Gallico, & Germanico datus es nobis dux: hoc ſuſcepiſti bellum ſine imperio, nobis fretus, & quidni ſocii ſimus? 12 Qui eodem crimine tenentur, æquales ſunt & ſocii. Ita Impp. Leo & Anthemius in Conſtitutione Cod. Juſt. 31, *Ut eos quos par facinus coinquinat, & æquat, utroſque ſimilis pœna comitetur.*
13 Qui fortunæ ſuæ, non virtuti noſtræ prælia feliciter geſta fert accepta. 14 Faciemus, ut intelligat felicitatem ſuam à nobis pendere. 15 Et deſerente te.
16 Non poteris bellum gerere. 17 Deos precatur poeta, ut diſcordiæ, & rebellionis hujus interventu dirimatur bellum civile. 18 Ubi in ducibus deficit pietas, & fides in patriam, & cives ſuos, ſperemus à perfidia, & rebellione militum finem civilis belli.

Fi-

Finem civilis faciat diſcordia bello.
1 Quem non ille ducem potuit terrere tumultus!
Fata ſed in præceps ſolitus demittere Cæſar,
Fortunamque ſuam per ſumma pericula gaudens
Exercere, 2 venit: nec dum deſæviat 3 ira,
Expectat: medios properat tentare 3 furores.
4 Non illis urbes, ſpoliandaque templa negaſſet,
5 Tarpejamq; Jovis ſedem, 6 matreſque Senatus,
Paſſuraſque infanda nurus. vult omnia Cæſar
A ſe ſæva peti, vult præmia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens 7 ſana timetur.
Non pudet, heu Cæſar, ſoli tibi bella placere
Jam 8 manibus damnata tuis? hos ante pigebit
Sanguinis? his ferri grave jus erit? ipſe per omne
Faſque nefaſque rues? laſſare, & diſce 9 ſine armis
Poſſe pati: liceat ſcelerum tibi ponere finem.
Sæve quid inſequeris? quid jam nolentibus inſtas?
Bellum te civile fugit. Stetit 10 aggere fultus
Ceſpitis, intrepidus vultu, 11 meruitque timeri
12 Non metuens: atq; hæc ira dictante profatur.
Qui modò in abſentem vultu, dextraq; furebas
Miles, habes nudum, promptumque ad vulnera pectus;
13 Hic fuge, ſi belli finis placet, enſe relicto.
14 Detegit imbelles animos nil fortiter auſa

1 Non tamen Cæſarem. Qui (referente Suetonio) fecit, ut celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, quàm celeritate. Non enim ceſſit unquam tumultuantibus, atque etiam obviam ſemper iit.
2 Quibus rebus (inquit Appianus) commotus Cæſar, ex Maſſilia Placentiam magna celeritate, ſolicitudineque pervenit, & ad milites adhuc diſſidentes profectus, hunc in modum fari cœpit. 3 Militum. 4 Neque enim rapinas raptuſque ſuis negaſſet ſuo judicio, quod illa improbaſſet; ſed quo militum animos horum amore, & deſiderio incitatos detineret. 5 Lib. 1. verſ. 196. 6 Matronas, & virgines ſtuprandas. 7 Pacem appetens, deteſtata bellum ſceleſtum. 8 Militibus, iiſque feris.
9 Eſſe. ἰδιωτισμὸς Hiſpanis uſitatus. Senecæ Thyeſtes, *poſſe ſine regno pati*. Senecæ 2 cont. 2. *potes ſine viro pati.* & noſter infra libro 9. verſ. 110. *neſcis ſine rege pati.*
10 Quo emineret, ad milites concionaturus.
11 Auctoritate, & majeſtate verendus. 12 Diſſimulato metu, inquit Frontinus l. 1. Stratag. c. 9.
13 Pectore hoc meo reconde enſem, & bello quod adeo tibi diſplicet, finem impone. Alii leg. *Hinc ſit*.
14 Multa ſeditioſè in ducem loqui, nihil audere arguit degeneres, ignavoſque animos, ad fugam, quàm ad bellum paratiores.

Sedi-

Seditio, tantumque fugam meditata juventus,
Ac ducis invicti rebus laſſata ſecundis.
1 *Vadite, meque meis ad bella relinquite fatis:*
2 *Invenient hæc arma manus, vobiſque repulſis*
Tot reddet Fortuna viros, quot tela vacabunt.
3 *Anne fugã Magni tanta cum claſſe ſequuntur*
Heſperiæ gentes, nobis victoria turbam
Non dabit 4 *impulſi tantum quæ præmia belli*
Auferat, & veſtri rapta mercede laboris,
Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
5 *Vos deſecta ſenes, exhauſtaque ſanguine turba*
Cernetis noſtros jam plebs Romana triumphos.
Cæſaris an curſus veſtræ ſentire putatis
Damnum poſſe fugę? 6 *veluti ſi cuncta minentur*
Flumina, quos miſcent pelago, ſubducere fontes,
Non magis ablatis unquam decreſceret æquor,
Quàm nunc creſcit, aquis: an vos momenta putatis
Ulla dediſſe mihi? 7 *nunquam ſic cura deorum*
Se premit, ut veſtræ morti, veſtræque ſaluti
Fata vacent. Procerum motus hæc cuncta ſequuntur.
8 *Humanum paucis vivit genus.* 9 *orbis Iberi*
Horror, & Arctoi, noſtro ſub nomine miles,
Pompeio certe fugeres duce. 11 *fortis in armis*
Cæſareis Labienus erat: nunc transfuga vilis

1 Hinc faceſſite, poſitis armis. 2 Facile inveniam novos milites, qui capeſſant arma, à quibus vos diſceditis. 3 Cùm videatis tantas Italorum, atque Hiſpanorum copias ſequi Pompeium fugientem, & prope victum, créditiſne mihi defuturos milites belli jam penè abſoluti, victoriæ, & triumphi comites, facili, & parvo labore in veſtri honoris præmia ceſſuros? 4 Jam præcipitis, & quaſi peracti. 5 Vos bello diutino fracti, ſed propter perfidiam veſtram inhonorati, turbæ & ſine nomine vulgo redditi, atque in fecem plebis relati, ſpectabitis nos triumphantes. 6 Non magis, quàm minueretur mare, ſi fontes negarent illi flumina. 7 Cura deum non tam dimittit ſe, & ad vilia deſcendit, ut veſtris rebus vacet, plebem reſpiciat: de principum negotiis dii tantum ſunt ſoliciti, illis cæteros omnes ſervire volunt. 8 Ita, in paucorum (hoc eſt principum) utilitatem, cæteri omnes naſcuntur, & vivunt. 9 Qui me duce Gallos, Germanos, Hiſpanos debellaſtis, fugiſſetis certe, nacti Pompeium ducem. adeò præſtat exercitus cervorum leone duce, &c. 10 Labienus, legatus meus in bello Gallico, quondam fortis, & ubique victor, ex quo ad Pompeium à me defecerit, animo, & fortuna ſimul cum fide deficiens, vagatur profugus cum duce quem mihi prætulit. De Labieni defectione ad Pompeium, vide quæ Dio. lib. 41.

Cum

Cum duce prælato terras, atque æquora luſtrat.
1 Nec melior mihi veſtra fides, ſi bella nec hoſte,
Nec duce me geritis. quiſquis mea ſigna relinquit,
Nec Pompeianis tradit ſua partibus arma,
Hic nunquam vult eſſe meus. ſunt iſta profectò
Curæ caſtra deis, qui me committere tantis,
Non niſi 2 mutato voluerunt milite, bellis.
Heu, 3 quantum Fortuna humeris jam pondere feſſis
Amolitur onus! 4 ſperantes omnia dextras
5 Exarmare datur, quibus hic non ſufficit orbis.
Jam certe 6 mihi bella geram: diſcedite caſtris:
Tradite noſtra 7 viris ignavi ſigna 8 Quirites.
9 At paucos, quibus hæc rabies auctoribus arſit,
Non Cæſar, ſed pœna tenet, procumbite terræ:
Infidumque caput, feriendaque tendite colla.
Et tu, quo ſolo ſtabunt jam robore caſtra
Tiro rudis, ſpecta pœnas, & diſce ferire,
Diſce mori: Tremuit ſæva ſub voce minantis
Vulgus iners: 10 unumque caput tam magna juventus
Privatim factura timet: velut enſibus ipſis
Imperet, invito moturus milite ferrum.
Ipſe pavet. ne tela ſibi dextræque negentur

1 Neque tamen melius judicabo de fide veſtra, quàm Labieni: etiamſi ad Pompeium non defeceritis, neque enim ego illum pro meo habiturus ſum, niſi qui meas partes ſecutus fuerit.
2 Firmioribus viribus ex novo milite cõſcripto.

3 Quantâ cura me exonerat Fortuna, cui modo ſolicito de præmio militibus, quibus totus orbis dividundus vix ſufficeret, pro ſtrenue navata opera pernumerando, jam ad manum, & in promptu merces eſt abundè ipſorumque votis expetita, mera miſſio abſque præmiis. 4 Quibus fas erat omnia à me ſperare. 5 Miſſas facere. 6 *Emphaticè*, non vobis, qui me deſeruiſtis. 7 Fortibus; namque vos ignavi eſtis. 8 In alia ſeditione, (ref. Suetonio) ardente tunc in Africa bello, milites miſſionem, & præmia cum ingentibus minis flagitantes, una voce, qua *Quirites* eos appellarat, tam facile circumegit, & flexit; ut ei milites eſſe ſe confeſtim reſponderint: & quamvis recuſantem in Africam ſint ſecuti. 9 Paucos nihilominùs retineo, neque ego tamen, ſed pœna, ſeditionis hujus auctoribus infligenda, ut exemplum ad novos milites tranſeat, qui diſcant capite plectere ſeditioſos; ipſi ſimile expectent ſupplicium, ſi quid ſimile deliquerint. *Grotius exponit*, Diſce in pœna, quod in prœlio uſurpes, ferire, & mortem contemnere. 10 Unum Cæſarem timuerunt, quem facile fuerat in ordinem redigere, ſi ab eo recederent, perinde ac ſi ipſi enſes imperium ducis executuri fuiſſent, renuente, & detrectante imperiũ milite.

1 Ad

1 Ad ſcelus hoc Cæſar: vicit patientia ſævi
Spem ducis, & 2 jugulos, non tantum præſtitit enſes.
3 Nil magis, aſſuetas ſceleri, quàm perdere mentes,
Atque perire, timet. tam diro fœderis ictu
Parta quies, pœnaque redit placata juventus.
Brunduſium 4 decimis jubet 5 hanc attingere caſtris,
Et cunctas revocare rates, quas 6 avius Hydrus,
Antiquuſque 7 Taras, ſecretaque litora 8 Leucę,
Quas recipit 9 Salapina palus, & ſubdita 10 Sipus
11 Montibus: Auſoniam qua torquens frugifer oram,
Dalmatico Boreæ, Calabroque obnoxius Auſtro
Appulus Adriacas exit Garganus in undas.
12 Ipſe petit trepidam tutus ſine milite Romam,
Jam doctam ſervire 13 togæ: populoq; precanti
Scilicet indulgens, 14 ſummum Dictator honorem

1 Ad interficiendos eos, qui miſſionem, & pacem optaverant.
2 Nonam legionem, apud Placentiam, totam cum ignominia miſſam fecit: ægreque poſt multas, & ſupplices preces, nec niſi exacta de ſontibus pœna, reſtituit. Suet. in Cæſare. Nonæ legionis, quæ ſeditionis cauſam inprimis præſtitit, decumatione conſtituta, gemitu ab omnibus edito, prætores genibus affuſi veniam ſuppliciter ab ipſo depoſcebant. Cæſar tandem vix ira poſita, hoc conceſſit, ut C duntaxat, & XX ſeditionis principes ab omnibus eligerentur, & XII ex his à cæteris ſelecti ſupplicio afficerentur. App. 2. de bello civili. 3 Nihil magis timuit, quàm ne veterani ad omnē ſcelus aſſueti, vel ferociam animi ponerent, vel ab ipſo recederent. 4 Decem dierum itineribus. Et ſatis quidem longis, citatiſque, ſi modò longitudinem ferè Italiæ armati X diebus ſint emenſi.
5 Juventutem, hoc eſt, exercitum. 6 Flexuoſus fluvius Calabriæ. 7 Fl. juxta Tarentum. 8 Urbis Salentinorum. 9 Salapia Apuliæ opp. Annibalis urbs. meretricio amore famoſum. 10 Sipuntum, Apuliæ
11 Gargani, qui Apuliæ mons eſt, hinc Auſtro è Calabria, inde Boreæ è Dalmatia flanti expoſitus, cui ſubjacens promontorium in mare Adriaticum extenditur.
12 Cæſar compoſita ſeditione, ſine exercitu Romam contendit. 13 Pacis auctori Cæſari jam togato.
14 Neque Senatu, aut Conſule illum deligente, ſeipſum Dictatorem nominavit Cæſar, undecima deinde die Dictatura ſe abdicavit, poſtquam ſe, & P. Servilium Coſſ. creaſſet.

Contigit, & 1 lætos fecit ſe Conſule 2 faſtos.
3 Namque omneis voces, per quas jam tempore tanto
Mentimur dominis, hæc primum repperit ætas,
Qua ſibi ne ferri jus ullum Cæſar abeſſet,
Auſonias voluit 4 gladiis miſcere ſecures.
Addidit & 4 faſces aquilis, & 5 nomen inane
Imperii rapiens, 6 ſignavit tempora digna
Mæſta nota. nam quo melius Pharſalicus annus
Conſule notus erit? 7 fingit ſolennia Campus,
Et non admiſſæ dirimit ſuffragia plebis,
Decantatque Tribus, & vana verſat in urna.
8 Nec cœlum ſervare licet: tonat augure ſurdo,
Et lætæ jurantur aves, bubone ſiniſtro.
Inde perit primum quondam veneranda 9 poteſtas
Juris inops. careat tantum ne nomine tempus,
10 Menſtruus in faſtos diſtinguit ſecula Conſul.

1 Ironicè. 2 Supra verſ. 5. 3 Namque ab hoc anno, quo Cæſar, ne quod ſibi ferro ſæviendi jus deeſſet, ſummam imperii poteſtatem conſulatui adnexuit, invaluere omnes illi tituli, quibus tyrannis Imper. aſſentamur, cujuſmodi ſunt, *Divus*, *ſemper Auguſtus*, *Pater patriæ*, *fundator quietis*, *Dominus*, *&c.* 4 Imperatorum inſignia inſignibus Conſulum. 5 Conſulis aut etiam Imperatoris, cùm rectius appellandus eſſet tyrannus. 6 Signavit annum ſuum cæde Pompeii, everſione Senatus, & libertatis. 7 Hinc poſteaquam ad unum Cæſarem cuncta fuerint delata, omnes majorum ritus, & diſciplina in creandis magiſtratibus ſublata ſunt. Imaginaria quædam Comitiorum in Campo habetur ſpecies, citantur à præcone Tribus, neque tamen conveniunt, aut admittuntur ad diſtincta ſuffragia: fruſtra in ciſtas conjiciuntur tabellæ, ſi quidem Imperator, vel centuriis commendat, vel ipſe deſignat creatque quem vult Conſulem. 8 Prævaricato etiam omni jure auſpiciorum. Neque enim, pro more veterum, adhibentur Comitiis centuriatis Augures tres, qui cœlum, & aves obſervent; aut, ſi adhibeantur, cùm propter Jovem tonantem, fulgurantemve, aut infauſta auſpicia comitia impediri oporteat; diſſimulant tamen ſe non audiiſſe tonitrua, & quæcunque mali ominis apparuerint auguria, parati ſunt jurare læta eſſe, & auſpicata. 9 Conſularis; auctoritate ſua, & jure privata. 10 In breve tempus, ſenos menſes, binos, ſingulos, creatus Coſ. Hoc enim ſub Impp. poſtea factitatum meminere Sueton. in Caligula, Claudio, Nerone: & Tacitus lib. 17. de Othone.

Nec

Nec non 1 Iliacæ 2 numen quod præſidet Albæ,
3 Haud meritum 4 Latio ſolennia ſacra ſubacto
Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
Inde rapit curſus, &, 5 quæ piger Appulus arva
Deſeruit raſtris, & inerti tradidit herbæ,
6 Ocyor & cæli flammis, & tigride fœta
Tranſcurrit: 7 curvique tenens 8 Minoia tecta
Brunduſii, 9 clauſas ventis brumalibus undas
Invenit, & 10 pavidas hyberno ſidere claſſes.
Turpe duci viſum eſt, rapiendi tempora belli
In ſegnes exiſſe moras, portuque teneri,
Dum pateat tutum vel 11 non felicibus æquor.
12 Expertes animos pelagi ſic robore complet:
Fortius hyberni flatus, cœlumque, fretumque
Cum cœpere, tenent, quam quos incumbere certos
13 Perfida nubiferi vetat inconſtantia veris.
14 Nec maris anfractus, luſtrandaque littora nobis,
Sed recti fluctus, ſoloque Aquilone ſecandi.
Hic utinam ſummi 15 curvent carcheſia mali,
Incumbatq; furens, & 16 Graja ad mœnia perflet,

1 Ab Aſcanio Trojano conditæ. 2 Jupiter Latialis, cui quotannis novi Coſſ. in monte Albano Latinas celebrabant de nocte ferias, in memoriam fœderis inter Tarquinium Sup. & Lat. renovati. Macr. l.1. Satyr. cap. 16. 3 Indignum ſacris, qui Latii libertatem non defenderat. 4 His reb. & feriis Latinis, comitiiſque omnibus perficiundis XL dies tribuit; inde ab Urbe proficiſcitur, Brunduſiumque pervenit. Com. 3. civ. bel. 5 Per Apuliam incultam, & herbæ horridam relictam. 6 Hyperbole de tigridis, catulis orbatæ, velocitate, vide quæ nos ex Plinio, & Solino ad 18. ep. Mart. ſpect. 7 Lib. 2. verſ. 613. 8 A Cretenſibus, quibus Minos imperavit, condita. ut lib. 2. v. 610. 9 Non tentandas navibus. 10 Tempeſtates hybernas minante Delphino oriente cum Cane matutino. 11 Pompeianis, vel aliis, quos minus felices judicabat quam ſuos. 12 Hujuſmodi oratione confirmavit milites ſuos ad mare tentandum, ſuaſitque, ut impedimenta in Italia relinquerent, ipſi expediti naves conſcenderent, &c. Com. civilis belli 3. 13 Propter ventorum crebras mutationes ſub incertis vernis ſideribus. 14 Neque per circuitum iter eſt, unde opus ſit variis ventis: ſed uno tantum conſtanti. Aquilone tamen commodior erat Auſter, quod teſtatur Comm. de civili bello 3. *Nacti*, inquit, *Auſtrum, & increbuit Auſter.* 15 Vehementi flatu urgeat, & inclinet ſummam mali partem, quo velum attollitur. 16 Epidamnum ſeu Dyrrh. l. 2. v. 624. ab iis Corcyrenſibus, qui Phæacum inſulam tenuerunt, conditum. Thuc. l. 1, Str. l. 7. atque Apolloniam.

1 Ne Pomp. è litore Dyrrhachino triremes invadant noſtras cinerarias ventis deſtitutas. 2 Conclamantibus omnibus, *Imperaret, quod vellet; quodcumque imperaviſſet, ſe æquo animo eſſe facturos*, pridie Non. Jan. naves ſolvit, impoſitis VII legionibus, poſtridie terram attigit juxta ſaxa Cerauniorum, &c. Com. civ. bel. 3.

1 Ne Pompeiani Phæacum è litore toto
Languida jactatis comprendant carbaſa remis.
Rumpite, quæ retinent felices vincula proras.
Jam dudum nubes, & ſævas perdimus undas.
2 Sidera prima poli Phœbo labante ſub undas
Exierant, & 3 luna ſuas jam fecerat umbras:
Cùm pariter ſolvere rates, totoſque rudentes
Laxavere 4 ſinus: & 5 flexo navita cornu
Obliquat lævo pede carbaſa, ſummaque pandens
6 Suppara velorum perituras colligit auras.
Ut primum 7 levior propellere lintea ventus
Incipit, exiguumque tument; mox reddita malo
In mediam cecidere ratem: terraque relicta
Non valet ipſa ſequi puppes; quæ vexerat 8 aura.
9 Æquora lenta jacent alto torpore ligata.
Pigrius immotis hæſere paludibus undæ.
Sic ſtat iners Scythicas aſtringens Boſphorus undas,
Cùm glacie retinente fretum non impulit Iſter.
Immenſumque gelu tegitur mare: 10 comprimit unda,
Deprendit quaſcunque rates: 11 nec pervia velis
Æquora frangit eques, fluctuque latente ſonantem
Orbita migrantis ſcindit Mæotida 12 Beſſi:

3 Notatio temporis veſpertini. 4 Velorum ſinus, *Synecd.* ipſa vela. 5 Obliquato in longitudinem navis velo, ad captandum flantem à latere ventum remittentem, cornu antennæ cum pede, ideſt, imo veli, angulo ſiniſtro producunt nautæ, reducto altero. *they bring fore the larbord tack.* 6 Lintea ſupra antennam, & acatium expanſa. *topſailes.* 7 Parum crebreſcens. 8 Venti natus, qui naves à terra deduxerat, remittit, deficitque. 9 Jamque malacia æquor ſternebatur, *becallned.* haud aliter, quàm gelu aſtringitur Pontus Euxinus, quem neque emittit Boſphorus Thracius, neque impellit Iſter influens ſeptem oſtiis. 10 Aſtringit, retinetque. 11 Pontus, & Mæotis palus, modò navigiis pervia jam indurata equitibus, curribus, & plauſtris ſolum præſtant, orbita autem veſtigium rotæ eſt, ipſa rota, *Synec.* currus. 12 Beſſorum populi Thraciæ ad Æmum montem.

1 Sæ

1 Sæva quies pelagi, mæſtoque ignava profundo
Stagna 2 jacentis aquæ veluti deſerta rigente
Æquora natura ceſſant, Pontuſque vetuſtas
Oblitus ſervare vices; non commeat æſtu,
Non horrore tremit: non Solis imagine vibrat.
Caſibus innumeris fixæ 3 patuere carinæ,
Illinc 4 infeſtæ claſſes, & inertia tonſis
Æquora moturæ; 5 gravis hinc languore profundi
Obſeſſis ventura fames. 6 nova vota timori
Sunt inventa novo, fluctus, nimiaſque precari
Ventorum vires, 7 dum ſe torpentibus unda
Excutiat ſtagnis, & ſit mare. nubila nuſquam,
Undarumque minæ: 8 cælo languente, fretoque
9 Naufragii ſpes omnis abit. ſed nocte fugata
10 Læſum nube diem jubar extulit, imaque ſenſim
Concuſſit pelagi, 11 movitque Ceraunia nautis.
Inde rapi cœpere rates, 12 atque æquora claſſem
Curva ſequi, quæ jam vento, fluctuque ſecundo
Lapſa 13 Palæſtinas 14 uncis confixit arenas.
16 Prima duces vidit junctis conſiſtere caſtris
Tellus, quam volucer 16 Genuſus, quam mollior 16 Apſus
Circumeunt ripis. 17 Apſo geſtare carinas

1 Iſta tranquilitas ſtagnantis maris Cæſari magis adverſa, & inclemens, quàm ſæviſſima tempeſtas, inſtar glacialis maris, Pontique gelu conſtricti, nec ſervantis curſus viciſſitudines; non æſtu fluit, non reciproco fluxu, refluxuque æſtuat, non ex undarum motu ſolis ſplendorem, & imaginem vibrat. *Solis imaginem interpretes Lunam eſſe volunt, referuntque hæc omnia ad Jonium mare, & Cæſaris nocturnam navigationem. diſpiciat Lector.*

2 Propter tranquillitatem immotæ. 3 Obnoxiæ fuere. 4 Hoſtiles, Pompeianæ, remigiis, & celeritate præſtantiores. 5 Si diu maris tranquillitate detinerentur, gravis fames. 6 Tempeſtates exoptantia. 7 Modò ceſſet inerti torpore ſtagnare, redeat in ſuam naturam exciteturque ventis 8 Ventis quieſcentibus, nubibus nuſquam apparentibus. 9 Invaſitque metus ramis. 10 Nubibus obductum. 11 Ceraunia Epiri montes moveri videbantur, cùm naves ventis agitarentur. 12 Et fluctus ſinuoſi à puppi ſurgentes cœpere impellere claſſem. 13 Palæſte, urbs Orico vicina prope Cerannia, ad eum locum qui appellatur Pharſalus, omnibus navibus ad unam incolumibus milites expoſuit. lib 3. de bello civili 14 Anchoris. 15 Eo tempore Pompeius erat in Candavia. Audito vero Cæſarem adveniſſe, & recepiſſe Oricum, & Apolloniam, Dyrrhachio timens approperat. Cæſar ad fl. Apſum caſtra poſuit. Pomp. trans flum. 16 Maced. fl. 17 Apſus.

*Cauſa palus, leni quam * fallens egerit unda.*
1 At Genuſum nunc ſole nives, nunc imbre ſolutæ
Præcipitant: 2 neuter longo ſe gurgite laſſat,
Sed minimum terræ vicino litore novit.
Hoc Fortuna loco tantæ 3 duo nomina famæ
Compoſuit: 4 miſerique fuit ſpes irrita mundi,
Poſſe duces parva campi ſtatione diremtos
5 Admotum damnare nefas. nam cernere vultus,
Et voces audire datur: 6 multoſque per annos
Dilectus tibi, Magne, ſocer, poſt 7 pignora tanta,
Sanguinis infauſti ſobolem, mortemque nepotis,
Te niſi Niliaca propius non vidit arena.
8 Cæſaris attonitam miſcenda ad prælia mentem
Ferre moras ſcelerum partes juſſere relictæ.
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
9 Jam tum civili meditatus Leucada bello.
10 Illum ſæpe minis Cæſar, precibuſq; morantem
Evocat: O mundi tantorum cauſa malorum,
11 Quid Superos, & fata tenes? ſunt cætera curſu
Acta meo, ſummam rapti per proſpera belli
Te poſcit Fortuna manum. 12 num rupta vadoſis
Syrtibus incerto Libye nos dividit æſtu?
Nunquid inexperto tua credimus arma profundo?

* Leniter fluens ſtagnat, ideoque navigabilis eſt. 1 Geneſus torrentior eſt rapidiorque propter nives ſolutas quibus augetur. 2 Neuter fl. procul à mari oritur. 3 Cæſarem, & Pompejũ. 4 Jamque omnium expectatio incaſſum ceſſit: ſperaverant enim forè, ut duces iſti, ſi quando in mutuum alter alterius conſpectum veniſſet, nefarium hoc bellum improbarent. 5 In procinctu quaſi, & ante oculos, utriuſque poſitum. 6 Ex quo enim inita cum Pompeio affinitate, tradita illi in matrimonium filia ſua, Cæſar Gallias obtinuit, non contigit propius vidiſſe Pompeium, quàm hìc, niſi quod in Ægypto poſtea caput ejus oblatum conſpexerit. 7 Nuptias Pompeii, & Juliæ, quæ gravida abortum fecit, mortuaque eſt, ut diximus l. 1. verſ. 113. 8 Cæſar expoſitis militibus eadem nocte naves remiſerat Brunduſium, quibus reliquas legiones, equitatuſque tranſportaret Antonius, cujus tardior adventus Cæſarem in bella pronum remorabatur. 9 Hic ſub Julio Cæſ. exercitatus, edoctuſque bellum tractare civile, quale & ipſe poſtea moverit contra Octavium Auguſtum, in quo victus eſt prope Leuc. l. 1. v. 43. 10 Cæſar, inquit poeta indignabundus Antonii moram, hujuſmodi verbis ſecum ſtomachatur. 11 Cur belli exitum remoraris? 12 Num tibi iter eſt per mare periculoſum longum, aut inexploratum? non eſt.

Inque novos traheris caſus ? ignave, 1 venire
Te Cæſar, non ire, jubet . prior ipſe per hoſtes
2 Percuſſi medias alieni juris arenas .
Tu mea caſtra times ? pereuntia tempora fati
Conqueror : in ventos impendo vota, fretumque .
Ne retine dubium cupientes ire per æquor :
Si bene nota mihi eſt , 3 ad Cæſaris arma juventus
Naufragio veniſſe volet. jam 4 voce doloris
Utendum eſt : non ex æquo diviſimus orbem.
Epirum Cæſarque tenet, totuſque Senatus :
Auſoniam tu ſolus habes : his 5 terque, quaterque
6 Vocibus excitum poſtquam ceſſare videbat,
Dum 7 ſe deeſſe deis , at non ſibi numina, credit :
Sponte per incautas audet tentare tenebras.
Quod 8 juſſi timuere , fretum : 9 temeraria prono
Expertus ceſſiſſe deo : 10 fluctuſque verendos
Claſſibus, * exigua ſperat ſuperare carina.
11 Solverat armorum feſſas nox languida curas :
Parta quies miſeris, 12 in quorum pectora ſomno
Dat vires fortuna minor : 13 jam caſtra ſilebant :
13 Tertia jam vigiles commoverat hora ſecundos;
Cæſar ſollicito per vaſta ſilentia greſſu

1 Sequi. 2 Appuli, fixique anchoras in litore ab hoſtibus occupato. 3 Milites mei vel è certo naufragio enatantes ad me trajici geſtiunt. 4 Quam mihi dolor extorquet. 5 Sæpius. 6 Antonium invocatum, quem interea Libo Pompeii præfectus cum claſſe 50 navium, inſula quæ contra Brunduſinum portum eſt, occupata, egreſſu prohibuit. 7 Se negligere rerum bene gerendarum occaſiones à diis oblatas, deos ſuis votis non deeſſe. 8 Antonius Gabinius, & Calenus cum ſuis, quos præter mandatum literis evocaverat. 9 Multoties expertus feliciter ſibi ceſſiſſe temeraria auſa. 10 Cùm pars exercitus ob inopiam navium cum Antonio Brunduſii relicta moram faceret, Cæſar moræ impatiens, tanquam nuncius, ad arceſſendos eos, ardente ventis mari, nocte concubia. * Speculatorio navigio, ſolus ire tentavit, ait Florus lib.4. cap.2. lembo, Dio 41. rati veloci, Appian.2. de bello civili navi duodecim remorum. Plutar. in Cæſ. 11 Noctis notatio. 12 Quorum, quò quiſque fortuna eſt minori, eò arctiori compreſſus ſomno reficitur, ut infra verſ.527. 13 Altiſſima per caſtra quies, ſub ſecunda noctis vigilia, è ternis in ternas horas relevatis ſingulis.

1 Vix famulis audenda parat: cunctiſque relictis
Sola placet Fortuna comes. tentoria poſtquam
Egreſſus vigilum, 2 ſomno cedentia membra
Tranſiluit, 3 queſtus tacite quod fallere poſſet;
Litora curva 4 legit, primiſque invenit in undis
Rupibus exeſis hærentem fune carinam.
Rectorem, dominumque ratis ſecura tenebat
Haud procul inde domus, 5 non ullo robore fulta,
Sed 6 ſterili junco, cannaque intexta paluſtri,
7 Et latus inverſa nudum munita phaſelo.
Hæc Cæſar bis, terque manu quaſſantia 8 tectum
Limina commovit. molli conſurgit 9 Amyclas,
Quem dabat alga, toro. Quis nam mea 10 naufragus, inquit,
Tecta petit? aut quem noſtræ Fortuna coegit
Auxilium ſperare caſæ? Sic fatus, ab alto
11 Aggere, 12 jam tepidæ ſublato fune favillæ,
Scintillam tenuem commotos pavit in ignes,
Securus belli: prædam civilibus armis
Scit non eſſe caſas. 13 O vitæ tuta facultas
Pauperis, anguſtique lares! ò munera nondum
Intellecta deum! quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
Cæſarea pulſante manu? tum poſte recluſo,
Dux ait: Expecta 14 votis majora modeſtis,
15 Speſque tuas laxa juvenis, ſi juſſa ſecutus
Me vehis Heſperiam, 16 non ultra cuncta carinæ
Debebis, manibuſque inopem duxiſſe ſenectam.
17 Ne ceſſa præbere deo tua fata, volenti

1 Facinus, quod famulorum nemo auſus fuiſſet. Plutarchus refert Cæſarem ſervili habitu diſſimulaſſe ſe: Appianus, præmiſiſſe eum tres ſervos, qui ratem appararent ſibi tanquã Cæſaris nũcio. 2 Militum ſomno ſopitorum. 3 Iniquè tamen ferens vigilias adeo ſecuras, imò neglectas. 4 Luſtrat, percurrit. 5 Nullis lignis fulta. 6 In ſterili ſolo nato. 7 Cujus latus inverſa cymba muniebatur. 8 Tenui quippe adminiculo fultum. 9 Navitæ nomen. 10 E naufragio, credo, enatans. 11 Thoro ex alga, & ulva. 12 Suſcepit funem, in quo ſervabatur ignis, *arida circum Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam*. Virg. 1. Æneid. 13 O paupertas, incolumitatis pignus! Deorum munus! cujus quanta ſit utilitas, neſciunt mortales. Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσον μέγ' ὄνειαρ, &c. Heſiod. 14 Majora præmia, quàm per modeſtiam optare liceat. 15 Dilata ad ſperandum ampliſſima. 16 Non erit cur poſthac victum ſcapha ſola quæritet. 17 Quin laxas ſinum ad capienda Mercurii, & bona Fortunæ miſſilia, quin pandis fores tenuis laris repente, & tanquam per ſomnium admiſſurus aureum imbrem?

An-

Anguſtos opilus ſubitis implere Penates.
Sic fatur: 1 *quanquam plebejo tectus amictu,*
Indocilis privata loqui. tum pauper Amyclas:
2 *Multa quidem prohibent nocturno credere ponto.*
3 *Nam ſol non rutilas deduxit in æquora nubes,*
4 *Concordeſq; tulit radios: Noton altera Phœbi,*
Altera pars Borean diducta luce vocabat.
5 *Orbe quoque exhauſtus medio, languenſque receſſit,*
Spectanteis oculos infirmo lumine paſſus.
Lunaque 6 *non gracili ſurrexit lucida cornu,*
7 *Aut orbis medii puros exeſa receſſus:*
8 *Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,*
9 *Ventorumque nota rubuit: tum lurida pallens*
Ora tulit vultu ſub nubem triſtis ituro.
Sed mihi nec motus nemorum, nec 10 *litoris ictus,*
11 *Nec placet incertus, qui provocat æquora, Delphin:*
12 *Aut ſiccum quod mergus amat: quodque auſa volare*
13 *Ardea ſublimis pennæ confiſa* 14 *natanti;*

1 Utcunque ſervili habitu (teſte Plutarcho) vel plebejo nuncium mentitus, non tamen potuit non magnifica, & ſplendidè loqui. 2 Plurima heſterna tempeſtatum prognoſtica vetant *me nocte per altum Ire, neque à terra permittunt ſolvere funem.* Noſter autem ſuo more ſigna omnia congerit è Virg. 1. Georg. accerſitis, quæ & ipſe debet Arati σημείοις; & φαινομένοις. 3 Sol enim occidens ſi rutilus ſit, aut rubeſcentibus circundatus nubibus, ſerenitatem craſtini ſpondet: Arat. Virg. 1. Georg. Plin. l. 18. cap. ult.
4 *Nec concordes tu. ra.* ut lib. 2. verſ. 35. monuimus. *Sed denſa inter nubila ſeſe Diverſi erumpebant radii*, hinc ad Auſtrum, inde ad Boream ſparſi. 5 Medio concavus viſus, & fulgore debilis. 6 *Obtuſis per cœlum cornibus ibat.* ἀμβλείῃσι κεραίαις. Arat. *Si nigrum obſcuro comprenderit aera cornu, &c.* 1. Georg. 7 Nec clara, & nubeculis vacua in medio orbis ſui receſſu.
8 Reſupina Lunæ cornua pluviam ab Auſtro præſagiunt. ὑπτιάοι δὲ νότοιο. Arat. 9 *Vento ſemper rubet aurea Phœbe.* εὖ μάλ' ἐρευθὴς πνεύματι τεῇ. rubicunda flat.
10 *Reſonantia longè Litora miſceri, & nemorum increbreſcere murmur.* Virg. 1. Georg. οἰδαίνουσα θάλασσα.
11 Certus Delphinorum laſcivientium curſus ventum è illa parte prænunciat: incertus, ventos diverſos.
12 *Quum medio celeres revolant ex æquore mergi Clamoremque ferunt ad litora,* 13 *Notaſque paludes Deſerit, atque altam ſupervolat ardea nubem;* ἢ δ' ἂν ἐπὶ ξηρὴν ὅτ' ἐρωδιὸς, &c. Arat. 14 *Metaph.* Leniter volanti.

1 *Quodque caput ſpargens undis, velut occupet imbrem,*
Inſtabili greſſu metitur litora cornix.
Sed ſi magnarum poſcunt diſcrimina rerum,
Haud dubitem præbere manus: vel litora tangam
2 *Juſſa:* 3 *vel hoc potius pelagus, flatuſque negabunt.*
Hæc fatur, ſolvenſque ratem dat carbaſa ventis:
Ad quorum motus 4 *non ſolum lapſa per altum*
Aera diſperſos traxere cadentia ſulcos
Sidera: ſed ſummis etiam quæ fixa tenentur
Aſtra polis, ſunt 5 *viſa* 6 *quati. niger inficit horror*
Terga maris: longo per multa volumina tractu
Æſtuat unda minax: 7 *flatuſque incerta futuri,*
Turbida teſtantur conceptos æquora ventos.
Tunc rector 8 *trepidæ fatur ratis: Aſpice ſævum*
Quanta paret pelagus: Zephyroſne intendat, an Euros
Incertum eſt: puppim dubius ferit undiq; pontus.
9 *Nubibus, & cælo Notus eſt. ſi murmura ponti*
Conſulimus, Cori verrent mare. 10 *gurgite tanto,*
Nec ratis Heſperias tanget 11 *nec naufragus oras.*
Deſperare viam, & vetitos convertere curſus,
Sola ſalus: liceat vexata littora puppe
Prendere, ne longe nimium ſit proxima tellus.
Fiſus cuncta ſibi ceſſura pericula Cæſar,

1 *Curſans per litora cornix Demerſit caput, & fluctum cervice recepit.* Cic. 1. divin. Arat. χέρσῳ ἀπέκυψε κορώνη Ἠπείρου, καὶ ποταμοῖο ἐβάψατο, &c. 2 Italia. 3 Per maris, ventorumque rabiem ſtabit potiùs, quàm per me, quò minùs trajicias. 4 Non illæ, quas vocant transvolantes deciderunt tantùm, ſed & fixæ ſtellæ labaſcere videbantur. *Sæpe etiam ſtellas, vento impendente, videbis Præcipites cælo labi.* καὶ διὰ νύκτα μέλαιναν, ὅτ' ἀστέρες ἀΐσσωσι. 5 *De cęlo ſtella ſereno, Et ſi non cecidit, potuit cecidiſſe videri.* Ovid. Metamorph. 2. vide Meteorologos. 6 Propter venti intermedii motum. 7 Æquora diverſis flatibus agitata teſtantur diverſos ventos imminentes. 8 *Hypallage*, rector trepidus ratis. 9 Nubes aguntur Noto: mare murmurat Coro. Io. Rutgerſius lib. 1. Var. lect. cap. 12. ita diſpungit legitque, *Nubibus, & cęlo Notus eſt: ſi murmura ponti Conſulimus, Cori. Veniet mare gurgite tanto, Nec ratis Heſp.* 10 Tempeſtate. 11 Neque etiam naufragi appellemur oræ Italiæ, fluctibus, & ventis adverſantibus.

Sper-

Sperne minas, inquit, 1 pelagi, ventoque furenti
Trade 2 ſinum. Italiam ſi 3 cœlo auctore recuſas,
4 Me pete. ſola tibi cauſa hæc eſt juſta timoris,
Vectorem non noſſe tuum; quem numina nunquam
Deſtituunt: de quo malè tunc Fortuna meretur,
5 Cùm poſt vota venit: medias perrumpe procellas
Tutela ſecure mea. 6 cœli iſte fretique,
Non puppis noſtræ labor eſt: 7 hanc Cæſare preſſam
A fluctu defendet onus, 8 nec longa furori
Ventorum ſævo dabitur mora: proderit undis
Iſta ratis, nec flecte manum: fuge 9 proxima velis
Litora: tum 10 Calabro portu te crede potitum,
11 Cùm jam non poterit puppi, noſtræque ſaluti
Altera terra dari: quid tanta ſtrage paretur
Ignoras? quærit pelagi, cœlique tumultu
12 Quid præſtet Fortuna mihi. 13 Non plura locuto
Avulſit laceros percuſſa puppe rudentes
Turbo rapax, fragilemque ſuper volitantia malum
Vela tulit: ſonuit, victis compagibus, 14 alnus.
Inde ruunt 15 toto concita pericula 15 mundo.
Primus 16 ab Oceano caput exeris Atlanteo,

1 Hæc mari facta refert noſter, & Suetonius: ſed Plut. Appian. Dio in flumine Anio, ad cujus oſtia, cùm æſtum maris, & fluctus occurrentes nulla vi, aut arte gubernator ſuperare poſſet, navim retro vertebat: quod conſpicatus Cæſar, ſeipſum aperuit, & manum gubernatoris attoniti prehendens, *Agedum, inquit, bone vir, audacter perge, neque time quicquam: Cæſarem vehis, & Cæſaris una fortunam.* 2 Vela. 3 Vento prohibente. 4 Me jubente. 5 Cùm expetitur, atque expectatur, neque vota mea antevertit. 6 Infeſtatur aer, plectitur pelagus, noſtra puppi ſoſpite, cui non intenditur à ventis periculum. 7 Cæſar vector tutam tibi præſtabit cymbam, quaſi numen tutelare navis. vide Cl. V. I. Selden, de diis Syris, Syntagm. 2. cap. 15. 8 Nec durabit diu tempeſtas hæc. 9 Epiri lit. 10 Brunduſino. 11 Quia neque è re mea eſt, neq; ſalute, ut repetamus litus oppoſitum, ideſt, Epiri vel aliud. 12 Ut præſtet mihi incolumem navigationem, claſſibus Pompeianis per tempeſtatem non auſis deſerere litora. 13 *Talia jactanti ſtridens Aquilone procella velum adverſa ferit.* 14 Cymba. 15 Ab omni cœli parte. 16 A mari Atlantico Corus flat ab Occaſu ſolſtitiali, adverſus Aquilonem.

Core, movens æſtus: jam te tollente furebat
Pontus, & in ſcopulos totas erexerat undas.
Occurrit gelidus Boreas, pelaguſque retundit:
Et dubium pendet vento 1 *cui concidat, æquor.*
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, & undas
Torſit, & 2 *abſtruſas penitus vada fecit arenas.*
Nec perfert pontum Boreas 3 *ad ſaxa,* 4 *ſuumque*
Influctus Cori frangit mare: motaque poſſunt
Æquora 5 *ſubductis etiam concurrere ventis.*
Non Euri ceſſaſſe minas, non imbribus atrum
Æolii jacuiſſe Notum 6 *ſub carcere ſaxi*
Crediderim: cunctos ſolita de parte ruentes
7 *Defendiſſe ſuas violento turbine terras,*
Sic pelagus 8 *manſiſse loco.* 9 *nam parva procellis*
Æquora rapta ferunt: Ægæas tranſit in undas
Tyrrhenum: ſonat Jonio vagus Adria ponto.
10 *Ah quoties fruſtra pulſatos æquore montes*
Obruit illa dies! quàm celſa cacumina peſſum
Tellus victa dedit! non ullo litore ſurgunt
Tam validi fluctus, 11 *alioque ex orbe voluti*
A magno venere mari, mundumque coercens
Monſtriferos agit unda ſinus. 12 *Sic rector Olympi*
13 *Cuſpide fraterna laſſatum in ſecula fulmen*
Adjuvit, 14 *regnoque acceſſit terra* 15 *ſecundo.*

1 Cui pareat, cui ſuccumbat.
2 *Terram inter fluctus aperit: furit æſtus arenis.*
3 Ad rupes litoris.
4 Sed frangit fluctus à ſe impulſos ad undas à Coro inductas.
5 Etiam ceſſantibus ventis.
6 Æolio in antro, ventorum carcere, inf. 7. in mari Siculo. 7 Ne ab adverſis ventis percellerentur, ne à mari concitato obruerentur terræ, à quibus ipſi flant.
8 Intra ſua litora, & metas coercitum fuiſse.
9 Non raro in diverſa maria ventis rapta miſcentur aliis; uti Tyrrhenum Ægęo, Jonio Adriaticum.
10 Ah quoties tempeſtas illa conata eſt obruere fluctibus ſummos litoris montes, cùm tellus quaſi victa viſa eſt in profundum demergere, celſa cacumina à mari ſuperata! ſed fruſtra. 11 Ab alia orbis parte, & Oceano, qui terram ambiens immiſit vaſtos fluctus. *H. Grotius*, plenos belluis. 12 Neque minùs intumuit mare, quàm ubi quondam Jupiter fatigatus hominum ſceleribus vindicandis fulmine, decreverat univerſum terrarum orbem diluvio perdere, advocatis *Cærulei fratris auxiliaribus undis*. 13 *Ipſe tridente ſuo terram percuſſit*.
14 *Mare, & tellus nullum diſcrimen habebant.*
15 Mari (quod in ſortitione regnorum Saturni, Neptuno ceſſerat, ut Jovi cœlum, inferi Plutoni) terra acceſſio facta eſt. *Omnia pontus erant*.

Cùm

Cùm mare 1 convolvit gentes, 2 cùm litora Tethys
Noluit ulla pati, 3 cęlo contenta teneri.
Tunc quoque tanta maris moles creviſſet in aſtra,
Ni ſuperum rector preſſiſſet nubibus undas.
4 Non cęli nox illa fuit: latet obſitus aer
Infernæ pallore domus, nimbiſque gravatus
Deprimitur, 5 fluctuſque in nubibus accipit imbrem.
6 Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
Clara, ſed 7 obſcurum nimboſus diſſilit aer.
Tunc ſuperum 8 convexa tremunt, atque arduus 9 axis
Inſonuit, motaque poli compage laborant.
10 Extimuit Natura chaos: rupiſſe videntur
Concordes elementa moras, 11 rurſuſque redire
Nox manes miſtura deis. 12 ſpes una ſalutis,
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
13 Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
Deſpicitur; tantum nautæ videre trementes
Fluctibus è ſummis præceps mare: cùmque tumentes
Rurſus hiant undæ, vix eminet æquore malus.
Nubila tanguntur velis, & terra carina.
14 Nam pelagus, qua parte ſedet, non celat arenam

1 Diluvio merſit. 2 *Deerant quoque litora ponto.* 3 *Maris undique, & undique cęlum.* 4 Non erant illæ ſimplices noctis, ob interpoſitæ terræ umbram, tenebræ. *Nec una nox eſt: denſa tenebras obruit Caligo.* Sen. Ag. 465. *Cæcaque nox premitur tenebris noctiſque ſuiſque.* Ovid.9.Met. ſed Tartareæ, & infernæ. *Stygia modo nigrior unda.* 5 *Fluctibus erigitur, cœlumque æquare videtur Pontus, & inductas aſpergine tangere nubes.* 6 Fulgura nubibus, & pluvia extinguuntur. 7 Obſcure. 8 Cœlum. 9 Polus. 10 *Mundum revelli ſedibus totum ſuis, Ipſoſque rupto credere cœlo deos Decidere, & atrum rebus induci Chaos.* Senec. Agam 479. & noſter l.1. v. 74. 11 Diſſolutis elementorum fœderibus, cœlo inferis confuſo. 12 Nec certior ſuæ ſalutis ſpes Cæſari, & Amyclæ ſupereſt, quàm quod nondum perierint mundi ſoluti fragore. 13 E dorſo fluctus æquantis altitudinem Leucatæ promontorii Cæſar, & Amyclas, ſeu alii nautæ ſi qui tum in mari erant, modò deſpiciunt declivitatem undæ. *Et nunc ſublimis veluti de vertice montis Deſpicere in valles, imumque Acheronta videtur. Nunc ubi demiſſam curvum circumſtetit æquor, Suſpicere inferno ſummum de gurgite cęlum.* Ovid.9.Met. 14 *Qua unda dehiſcit, Terram inter fluctus aperit: furit æſtus arenis.* Virg. 1. Æneid.

1 *Exhauſtum in cumulos, omniſque in fluctibus unda eſt.*
2 *Artis opem vicere metus: neſcitque magiſter*
Quam 3 *frangat, cui cedat aquæ.* 4 *diſcordia Ponti*
Succurrit miſeris. fluctuſque evertere puppim
Non valet in fluctus, victum latus unda repellens
Erigit, atque omni ſurgit ratis ardua vento.
5 *Non humilem Saſona vadis, non litora curvæ*
Theſſaliæ ſaxoſa pavent, oræque malignos
Ambraciæ portus: ſcopuloſa 6 *Ceraunia nautæ*
6 *Summa timent. Credit jam* 7 *digna pericula Cæſar*
Fatis eſſe ſuis. tantuſne evertere, dixit,
Me Superis labor eſt: parva quem puppe ſedentem
Tam magno petiere mari? ſi gloria leti
Eſt pelago donata mei, 8 *belliſque negamur,*
Intrepidus, quamcunque datis mihi numina, mortem
Accipiam. 9 *licet ingentes abruperit actus*
Feſtinata dies fatis; ſat magna peregi.
10 *Arctoas domui gentes:* 11 *inimica ſubegi*
Arma metu: vidit Magnum mihi Roma 11 *ſecundum.*
12 *Juſſa plebe tuli* 13 *faſces per bella negatos:*

1 Congeritur mare in fluctus inſtar montium erectos. 2 *Ipſa pavet, nec ſe, quis ſit ſtatus, ipſe fatetur Scire ratis rector: nec quid jubeatve, velitve: Tanta mali moles, tantoque potentior arte eſt.* 3 Navigando ſecet. 4 Quippe fluctibus alternis utrinque repulſa navis non ſubſidere, aut everti potuit. 5 Non metuunt jam ne allidatur ratis ad humilem Saſona inſ. inter Epirum, & Brunduſium, neque litora Theſſ. aut Ambracii ſinus portus Leucatæ ſcopuloſo monti, & nautis formidato ſubjacentes: ſed ne in celſa Cerauniorum juga impingant, timent fluctibus in altum jactati. 6 *Diæreſis*, ſeu Tmeſis. Ἀκροκεραύνια. 7 In aquis perire; grave lethum cur priſcis viſum ſit, vide quæ nos ad Sen. Agam. verſ. 506. 7 Neque dabitur bella abſolvere, vel glorioſa cum victoria, vel pulchra morte. 8 Utcunque vitæ ſtamen mihi, nondum quod inſtitueram conſecuto, inciderint fata, non tamen me totum in morte periiſſe, non me hic inutiliter fuiſſe, ſed ſatis, vel naturæ, vel gloriæ vixiſſe, accipient poſteri. Dido Virgiliana, *Vixi, & quem dederat curſum fortuna, peregi, &c.* Æneid 4. 9 Germanas, Gallicas, Britannicas. 10 Eorum, qui honoribus meis invidi adverſabantur, Pompeii, Marcelli, &c. 11 Qui modò neminem ferebat parem. 12 Coacta ut ſuffragia ferret. 13 Conſulatum, qui in bellis mihi occupato negatus fuerat, non habita ratione abſentis.

1 *Nulla meis aberit titulis Romana poteſtas.*
Neſciat hoc quiſquam, niſi tu, quæ ſola meorum
Conſcia votorum es, me quamvis plenus honorum,
Et Dictator eam Stygias, & Conſul ad umbras,
2 *Privatum Fortuna, mori. mihi funere nullo*
Eſt opus, ò Superi: lacerum retinete cadaver
Fluctibus in mediis: 3 *deſint mihi buſta. roguſque,*
Dum metuar ſemper, terraque expecter ab omni.
3 *Hæc fatum decimus. dictu mirabile, fluctus*
Invalida cum puppe levat: nec rurſus ab alto
Aggere dejecit pelagi, ſed pertulit unda,
Scrupoſiſque anguſta vacant ubi litora ſaxis,
Impoſuit terræ. pariter 5 *tot regna, tot urbes*
Fortunamque ſuam tacta tellure recepit.
6 *Sed non tam* 7 *remeans Cæſar jam luce propinqua,*
Quàm tacita ſua caſtra fuga, comiteſque fefellit.
8 *Circumfuſa duci flevit, gemituque ſuorum,*
Et non ingratis 9 *inceſſit turba querelis.*
Quò te dure tulit virtus temeraria, Cæſar?
Aut quæ nos viles animas in fata relinquens,
Invitis ſpargenda dabas tua membra procellis?
10 *Cùm tot in hac anima populorum vita, ſaluſque*
Pendeat, & tantus caput hoc ſibi fecerit orbis,

1 Honores Rom. omnes geſſi, Flaminis Dialis ſacerdotium, Quæſturam, Ædilitatem, Præturam, Conſulatum, Dictaturam. 2 Privati hominis more, ſilenti morte, *vel*, meo judicio privatum, ut qui nondum nactus ſim ſummam regis poteſtatem, quam ſperaveram. ſic l. 2 v. 564. *Non privata cupit, Romana quiſquis in urbe Pompeium tranſire parat.* 3 Abſit exequiarum, & ſepulchri pompa, mortem meam celari malo, quo reditum metuant hoſtes, ſperent mei. 4 Hæc dicentem tollit ingens fluctus Decumanus. De quo vide quæ nos ad Sen. Agam. v. 496. qui cymbam in ſcrupeam terram expoſuit. 5 Quæ omnia in tempeſtate modò conclamarat. 6 Non verò tam rediens, quàm exiens latebat ſuos. 7 Tum Fortunam accuſans, quòd felicitati ejus invidiſſet, nautas retroverti jubet. Navis itaque aſpirante vento facilè compulſa, ad fluvii oram cita regreditur: Appian. 2.
8 Cæſarem verò nonnulli ob audaciam admirabantur: alii querelis proſecuti ſunt, quòd facinus militari potiùs, quàm imperatoria laude dignum eſſet aggreſſus: Appian.
9 *Inceſſit*, ab *inceſſo*, ideſt, impetiit, incuſavit.
10 Cùm in tua tot populorum ſalus contineatur, & ex tua unius vita, noſtra omnium pendeat. *Vitam tibi ipſi ſi negas, multis negas.* Senec. Thebais.

Sævi-

Sævitia eſt voluiſſe mori. 1 *nulluſne tuorum*
Emeruit comitum, fatis non poſſe ſuperſtes
Eſſe tuis? cùm te raperet mare, corpora ſegnis
Noſtra ſopor tenuit pudet heu! tibi cauſa petendę
2 *Hæc fuit Heſperiæ?* 3 *viſum eſt committere quenquam*
Tam ſævo crudele mari ſors ultima rerum?
In dubios caſus, & prona pericula mortis
Præcipitare ſolet. mundi jam ſumma tenentem
Permiſiſſe mari! tantum quid numina 4 *laſſas?*
5 *Sufficit ad fatum belli favor iſte, laborque*
Fortunæ, quod te noſtris impegit arenis?
6 *Hinc uſus placuere deum, non rector ut orbis,*
Nec dominus rerum, ſed felix naufragus eſſes?
Talia jactantes, diſcuſſa nocte, 7 *ſerenus*
Oppreſſit cum ſole dies, feſſumque tumentes
Compoſuit pelagus ventis patientibus undas:
Nec non 8 *Heſperii laſſatum fluctibus æquor*
Ut videre 9 *duces, purumque inſurgere cęlo*
Fracturum pelagus Boream, ſolvere carinas,
Quas ventus, 10 *doctæque* 11 *pari moderamine dextræ*
11 *Permiſtas habuere diu: latumque per æquor,*
Ut terreſtre, coit, conſertis puppibus, agmen:
12 *Sed nox ſæva modum venti, velique tenorem*

1 Nemon' erat è tuis tam bene de te meritus, quẽ nolles tibi ſuperſtitem gravia omnia pati? nos quippe omnes de te pendemus, perituri certè ſi te rapuiſſet vis iniqua maris. *vel! diſtinguas Interrogatorii, hoc ſenſu:* æquumne fuit te à rapido mari jactari, nos ſecuros dormire? 2 Ut cæteras copias evocares. 3 *Alii legunt hæc interrogationis notis diſpuncta, quarum unam mutare auſus, ita concipio ſenſum:* Crudele utique viſum fuerat, ſi Imperator quemvis nuncium tam truci commiſiſſet mari; idque non niſi extrema urgente neceſſitate, quæ in mortis diſcrimina pleroſque ſolet præcipitare: multò crudelius erat, atque indignius, ſi hoc idem Imperatori ſuo permitterent milites. *Orationem illi per* ἀποσιώπησιν *deficientem eſſe volunt: Judicium ſit penes lectorem.* 4 Conſervando te toties ſpontaneis periculis expoſitum.

5 Quin & hoc abundè lętum cape belli, & victorię omen, quòd te ex tanto periculo fortuna nobis reddidit incolumem. 6 Itane potius uteris benignitate deorum, ut eripiaris è naufragio temere provocato, quàm ad ſummam Imperii conſequendam? 7 Orto ſole, remittunt venti, ſedatur mare. 8 Qui Brunduſii erant, Antonius, Gabinius, Calenus, & Poſthumius.

9 Nacti Auſtrum naves ſolvunt, inquit Com. 3. de bello civili. 10 Remigum, & Gubernatorum.

11 Agmine conjunctas, & æquatis procedentes velis.

12 Sed ventus nocte remittens ordinem turbavit.

Eri-

Eripuit nautis, excuſſitque ordine puppes.
1 *Strymona ſic gelidum, bruma pellente, relinquunt*
Poturæ te, Nile, grues, primoque volatu
Effingunt varias, caſu monſtrante, figuras.
Mox ubi percuſſit tenſas Notus altior alas:
Confuſos temere immiſtæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit diſperſis 2 *litera pennis.*
Cùm primum redeunte die 4 *violentior aer*
Puppibus incubuit, 4 *Phœbeo concitus ortu,*
5 *Prætereunt fruſtra tentati litora Liſſi,*
Nymphæumque tenent, 6 *nudas Aquilonibus undas.*
Succedens Boreæ jam portum fecerat Auſter.
Undique collatis 7 *in robur Cæſaris armis,*
Summa videns duri Magnus diſcrimina Martis,
Jam caſtris inſtare ſuis: ſeponere tutum
8 *Conjugii decrevit* 8 *onus, Leſboque remotam*
Te procul à ſævi ſtrepitu Cornelia belli
Occulere. Heu quantum mentes dominatur in 9 *æquas*
10 *Juſta Venus! dubium,* 11 *trepidumque ad prœlia, Magne,*
Te quoq; fecit Amor: 12 *quod nolles ſtare ſub ictu.*

1 Sic grues, ubi à Strymone flum. Thraciæ hyemis frigus fugientes petunt Nilum tepidum, primo egreſſu exprimunt volando literam Υ vel Λ, vel Δ: mox vẽtis attritæ, & diſturbatæ glomerantur confuſæ. 2 Υ. Δ. Λ. vel alia figurâ, quam priùs referebant. 3 Ventus qui eſt aer immitis. 4 Sole oriente. 5 Hæc aliter referuntur l.3.Com: de civ. bell. Q.Coponius, qui Dyrrhachii claſſi Rhodiæ præerat, naves è portu educit, & cùm jam remiſſiore vento noſtris appropinquaſſet, idem Auſter increbuit, noſtriſque præſidio fuit. uſi itaque fortunæ beneficio, Dyrrhachium prætervecti, nacti portum, qui appellatur Nymphæum ultra Liſſum M.paſſ. tria, eò naves introduxerant: qui portus ab Africo tegebatur, ab Auſtro non erat tutus: incredibili mox felicitate Auſter in Africum ſe vertit. 6 Non expoſitas Aqu. Verum καταχρηστικῶς. Propriè enim Auſtris patet Nymphæum, vel portum, in quem nullæ naves appellunt flante Aquilone. 7 Ad belli vires firmas. 8 Conjugem Corneliam, l.2.v.339. quam neq; ſatis commodè apud ſe retinere, neq; citra moleſtiam à ſe ſegregare poſſet. 9 Mutuo amore connexas, & ex æquo amantes, faciles, pias. 10 Amor conjugalis. 11 *Suſpenſum* (uti de Ænea ſuo Virg. 2. Æn.) *& pariter, comitique, onerique timentem -- quem dudum non ulla, &c.* 12 Solam uxorem volebas poni extra tela, & aleam fortunæ, cui obnoxia erat Roma, & totus Romæ ſubjectus mundus.

Fer-

1 Quibus conjugem verbis aggrediatur, & quæ prima exordia ſumat, neſcit. interea donec dentur tentandi aditus, & molliſſima fandi tempora, mora, qua licet, dolorem prorogat.
2 In diem prona, ſomnique experte.
3 Pompeii.
3 Efflicto amore, &

Fortunæ, quo mundus erat, Romanaque fata,
Conjux ſola fuit. 1 *mentem jam verba paratam*
Deſtituunt. blandæque juvat ventura trahentem
Indulgere moræ, & tempus ſubducere fatis.
Nocte ſub extrema, pulſo torpore quietis,
Dum fovet amplexu gravidum Cornelia curis
3 *Pectus, & averſi petit oſcula grata mariti:*
Humentes mirata genas, percuſſaque 4 *cæco*
Vulnere, non audet flentem deprendere Magnũ.
Ille gemens, 5 *Non nunc, vita mihi dulcior, inquit,*
Cùm tædet vitæ, læto ſed tempore, conjux,
Venit 6 *mœſta dies, & quam nimiumque parumque*
Diſtulimus: jam totus adeſt in prelia Cæſar.
Cedendum eſt bellis: quorum tibi tuta latebra
Lesbos erit, deſiſte preces tentare: 7 *negavi*
Jam mihi: 8 *non longos à me patiere receſſus.*
9 *Præcipites aderunt caſus: properante ruina,*
Summa cadunt. 10 *ſatis eſt audiſſe pericula Magni.*
11 *Meque tuus decepit amor, civilia bella*
Si ſpectare potes: nam me jam Marte parato
Securos cepiſſe pudet cum conjuge ſomnos,
Eque tuo, miſerum quatient cùm claſſica mundum,
Surrexiſſe ſinu. vereor civilibus armis

ſollicitudine de amovenda uxore, quam animo verſabat, nec dum illa communicaverat. 5 O omnis fortunæ mihi cara comes, neque lætæ minus olim, quàm præſentis adverſæ. 6 Qua amovearis in tutiorem aliquem, & commodiorem locum, quam nimium diſtuli, quod ad tuam incolumitatem, & Reip. gerendæ commoditatem ſpectat, parum quod ad amorem noſtrum: 7 Ego id quod jucundiſſimum animo meo eſt, mihi negavi: tui ſcilicet præſentiam. tu idem in me facias. 8 Non longe tamen diſtabis. *Cum Lesbos alioqui inſ. maris Ægæi procul abſit.* 9 In præcipiti, & quæ cito diſcernentur: namque faſtigium conſequutæ res repente in ruinam vergunt. 10 Sufficiat tibi audiviſſe mea pericula: non etiam vidiſſe. 11 Quod quamvis tu pro tuo in me amore, te exitus hujus civilis belli comitem, & ſpectatricem præſtare potes: ego tamen hoc tuo amore deceptus non rationem habuiſſe mei videor, cui pudori ſit, in publica calamitate, cùm cæteri omnes ſibi, conjugibus & liberis interdixerint, non pari mœroris, & damni conditione uti.

Pompeium nullo triſtem committere damno.
1 *Tutior interea populis, & tutior omni*
Rege late, 2 poſitamque procul fortuna mariti
Non tota te mole premat. ſi numina noſtras
Impulerint acies, maneat pars optima Magni;
Sitque mihi, ſi fata premant, victorque cruentus,
Quò fugiſſe velim. 3 Vix tantum infirma dolorem
Cepit, & attonito ceſſerunt pectore ſenſus.
Tandem ut vox mœſtas potuit proferre querelas:
4 *Nil mihi de fatis thalami, Superiſque relictum eſt*
Magne, queri: noſtros non rumpit funus amores,
Nec diri fax ſumma rogi: ſed ſorte frequenti,
Plebejaque nimis careo dimiſſa marito.
5 *Hoſtis ad adventum rumpamus fœdera tedæ:*
Placemus Socerum. Sic eſt tibi cognita, Magne,
Noſtra fides? 6 credisne aliquid mihi tutius eſſe,
Quàm tibi? 7 nonne olim caſu pendemus ab uno?
8 *Fulminibus me ſæve jubes, tantæque ruinæ*
Abſentem præſtare caput? 9 ſecura videtur
Sors tibi, cùm facias etiam nunc vota, periſſe,

1 Regibus iis, & populis qui noſtra caſtra, & fortunam ſequuntur, ſecurius latebis, & tutius. 2 Si mihi in prælio ſit occumbendum, levior ad te ſemotam, quàm præſentem venturus eſt dolor. ſi fuſa acie ſit fugiendum, te meliori mei parte incolumi, erit quò fugere velim. 3 Cornelia vix ſuſtinere valens dolorem ex his mariti verbis conceptum, primum ſtupuit, mox ubi ad ſe redit, ſic effata eſt. 4 Non eſt cur incuſem deos, aut fata, quòd conjugium noſtrum morte diſſolverint: ſed te, qui me amandas, & quaſi per divortium dimittis, eò quòd cæteri omnes per belli hujus civilis tempus ſibi uxoribus interdixerint. modo. v 749. 5 Quaſi verò quia jam totus adeſt in prælia Cæſar (modo v. 742.) nos oporteat illi gratificari facto divortio. 6 Reſpondet ad illa verſ. 743. *tibi tuta latebra Leſbos erit*. & verſ. 754. *Tutior int.*
7 Nonne, ex quo conjugium inivimus, communem etiam ſalutis, atque periculi inivimus ſortem? 8 Me ſemotam cogis eſſe magis ſollicitam, & miſeram, quàm ſi bello, aut etiam ruinæ, quam timere videris, intereſſem: ipſe interim ſecurus, & in utrumq; paratus. 9 Namque, cùm mihi maxime in votis ſit unà tecum mori, potius quàm miſera, & malis obnoxia ſupereſſe tibi: tu me ſine te vivere, ſine te mori cogis. quæ cùm malim te ad manes comitari, quàm ſequi, cogar tamen tamdiu tibi ſupereſſe, quoad triſtis (quod omen avertant dii) tuæ cædis ad me in Leſbon fama pervenerit.

Ut nolim ſervire malis: ſed morte parata,
Te ſequar ad manes. feriat dum meſta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe ſuperſtes,
Adde, quod 1 aſſueſcis fatis, tantumque dolorem
Crudelis me ferre doces. ignoſce fatenti:
Poſſe pati, timeo 2 quod ſi ſunt vota, deiſque
Audior, eventus rerum ſciet ultima conjux.
Sollicitam 3 rupes jam te victore tenebunt,
Et puppim, quæ 4 fata feret tam 4 læta, timebo.
5 Nec ſolvent audita metus mihi proſpera belli,
Cùm vacuis projecta locis à Cæſare poſſim
Vel fugiente capi. 6 noteſcent litora clari
Nominis exilio, poſitaque ibi coniuge Magni,
Quis 7 Mitylenæas poterit neſcire latebras?
Hoc precor extremum, 8 ſi nil tibi victa relinquent
Tutius arma fuga, cùm te commiſeris undis,
Quolibet infauſtam potius deflecte carinam:
Litoribus quærere meis: Sic fata, relictis
Exiluit ſtratis amens, 9 tormentaque nulla
Vult differre mora. non meſti pectora Magni
Suſtinet amplexu dulci, non colla tenere:
10 Extremuſque perit tam longi fructus amoris:
11 Præcipitantque ſuos luctus: neuterque recedens
Suſtinuit dixiſſe vale, vitamque per omnem
Nulla fuit tam meſta dies. nam cætera damna
Durata jam mente malis, firmaque tulerunt.
12 Labitur infelix, manibuſque excepta ſuorum
Fertur ad æquoreas, ac ſe proſternit, 13 arenas,

1 Aſſuefacis me tanto dolori ferendo, quantum metuo ut perferre poſſim, ne interea exanimer. 2 Quod ſi vota mea dii exaudierint, ut vincas; lætus victoriæ tuæ nuncius ad me ultimus perveniet ſollicitam ultra tempus, & meſtam. 3 Lesbos inſula aſpera rupibus.

4 Victoriæ nuncium. 5 Neque tamen lætus ille nuncius me liberabit metu, & periculo, ut quæ in locum præſidiis nullis munitum ſemota, ab hoſte, vel fugiente poſſim intercipi. 6 Non poterit latere hoſtem receſſus mei, atque latebræ locus. 7 Mitylene Lesbi urbs eſt. 8 Si tibi ultima ſalus quęrenda ſit fuga per mare, quemlibet potius locum pete, quàm Lesbon; namque huc te inſequentur hoſtes, notam mei ſeceſsus ſedem. 9 Cruciatus doloris è diſceſsu concepti. 10 Ultimus complexus. 11 Præcipitanter accelerant, abrumpunt. 12 Exanimata cadit, *auras Ægra fugit, ſuſcipiunt famulæ.* 13 In quibus relinquendus erat vir.

Lito-

Litóraque ipſa 1 tenet , tandemque illata carinæ eſt.
2 Non ſic infelix patriam, portuſque reliquit
Heſperios, ſævi premerent cùm Cæſaris arma.
Fida comes Magni vadis duce ſola relicto,
Pompeiumque fugis. quæ nox tibi proxima venit,
Inſomnis, 3 viduo tum primum frigida lecto,
Atque inſueta quies 3 uni, nudumque marito
Non hærente latus. ſomno quam ſæpe gravata
Deceptis vacuum manibus complexa cubile eſt,
Atque oblita fugæ quæſivit nocte maritum!
Nam, 4 quamvis flamma tacitas urente medullas,
Non juvat in toto corpus jactare cubili:
Servatur pars illa tori. 5 caruiſſe timebat
Pompeio: ſed non Superi tam læta parabant.
Inſtabat, miſeræ Magnum quæ redderet, hora.

1 Quoad licet, occupat, ægrè avulſa. 2 Non tanto cum dolore fugiebas patriam urgente hoſte, tuta ſcilicet viro comite: à quo jam diſcedens videris tibi deſerta, ſola, & meliori parte orbata. 3 Cubanti ſoli. 4 *Movet atque lacertos Per ſomnum, corpuſque petens amplectitur auras* Alcyone. Ovid. 11. Metamorph. 5 Licèt ardenter amat, non tamen impatiens vacuo ſua corpora lecto verſat: ſed pudibunda ſuam quaſi præſenti viro adſervat lecti partem. 6 Metuebat illa ſolum, nè Pompeium diutino bello detentum deſideraret, de abſentia illius ſollicita: ſed triſtius quippiam parabant fata: recepit quippe illum citius, quàm expectabat, victum ſcilicet profugum, & brevi coram interficiendum.

LIBER VI.

1 *Poſtquam caſtra duces,* 2 *pugnæ jam mente propinqui,*
Impoſuere jugis, admotaque comminus arma,
3 *Parque ſuum videre dei,* 4 *capere omnia Cæſar*
Mœnia Grajorum ſpernit, Martemq; ſecundum
Jam niſi de genero fatis debere recuſat.
5 *Funeſtam mundo votis petit omnibus horam,*
In 6 *caſum quæ cuncta ferat. placet* 7 *alea fati*
8 *Alterutrum merſura caput.* 9 *ter collibus omneis*
Explicuit turmas, & ſigna minantia pugnam;
10 *Teſtatus nunquam Latiæ ſe deeſſe ruinæ.*
Ut videt ad nullos exciri poſſe tumultus
In pugnam generum, ſed clauſo fidere vallo,
Signa movet, tectuſque via dumoſa per arva

1 E caſtris ad Apſum fluv. verſ. 461. lib. 5. uterque exercitum eduxerat eodem tempore; Pompeius noctu, ut Antonium interciperet; Cæſar interdiu, ut ſe cum Antonio conjungeret. Antonius de Pompeii inſidiis certior per Græcos factus, caſtris ſe continuit, donec altero die ad eum Cæſar perveniret. Pompeius, ne duobus exercitibus circumcluderetur, diſceſſit & ad Aſparagum Dyrrhachinorum pervenit, atque ibi caſtra poſuit. eòdem & Cæſar cum exercitu profectus, juxta eum caſtra poſuit. 2 Cæſar quidem rerum inopia, & neceſſitate preſſus. conficiendæ rei cupidus oſtentare aciem, provocare: Pompeius commeatu abundans, adverſus hæc nectere moras, tergiverſari. L. Florus. 3 Metaph. ab arena ſumpta dii ſpectatores par gladiatorum, Cæſ. & Pomp. Sic infra v.191. & l.7. v.699 & Seneca lib. cur bonis viris mala fiant: *Ecce ſpectaculum dignum ad quod reſpiciat intentus operi ſuo Deus. Ecce par Deo dignum: vir fortis cum mala fortuna compoſitus.* 4 Non operæ precium ducit urbes Græcas expugnare, Pompeio ſoli intentus, victoriæ de illo inhians. 5 Quæ illum Dominum imponat victis gentibus non ſine magna humani generis clade. 6 Dubium eventum, ruinam. 7 Caſus, & periculum. Horat. *periculoſæ plenum opus aleæ*. lib. 2. ode 1. 8 Pompeii, vel Cæſaris. 9 Poſtridie, eductis omnibus copiis, acie inſtructa, decertandi poteſtatem Pompeio fecit. ubi eum ſuis locis ſe tenere animadvertit; poſtero die magno circuitu, difficili, anguſtoque itinere, Dyrrhachium profectus eſt, ſperans Pompeium, aut Dyrrhachium compelli, aut ab eo intercludi poſſe, quod omnem commeatum, totiuſque belli apparatum eò contuliſſe, &c. Comment. 3. Cæſaris. 10 Profeſſus ſe promptum, paratumque ad evertendum Rom. imperium.

1 *Dyrrachii præceps rapiendas tendit ad arces.*
2 *Hoc iter æquoreo præcepit limite Magnus,*
Quemq; vocat collem 3 Taulantius incola Petrã,
4 *Inſedit caſtris, 5 Ephyreaque mœnia ſervat.*
6 *Defendens tutam vel ſolis turribus urbem.*
7 *Non opus hanc veterum, nec moles ſtructa tuetur.*
Humanuſque labor, facilis, licet ardua tollat,
Cedere vel bellis, vel cuncta moventibus annis,
Sed munimen habet nullo quaſſabile ferro,
Naturam, ſedemque loci. 8 *nam clauſa profundo*
Undique præcipiti, ſcopuliſque 9 *vomentibus æquor,*
Exiguo debet, quod non eſt inſula, colli.
Terribiles ratibus ſuſtentant mœnia cautes,
Ioniumque furens rapido cum tollitur auſtro,
Templa, domoſque quatit, 10 *ſpumatque in culmina pontus.*
Hinc avidam belli rapuit ſpes improba mentem
Cæſaris, ut vaſtis 11 *diffuſum collibus hoſtem*

1 Ita Florus: *Expugnatione*, inquit, *Dyrrhachii irrita, quippe quam, vel ſitus inexpugnabilẽ faceret.* 2 Pompeius primo ignoravit Cæſaris conſilium, mox per exploratores certior factus, caſtra movit, expeditiori juxta litus via ſe antevertere eum poſſe ſperans. Cæſar verò parvo noctis itinere intermiſſo, Pompeium antevenit. 3 Taulantii, populi Macedoniæ, qui Dyrrhachii, & Apolloniæ agros quondam tenuerunt. Strabo lib 7. Thucyd. 1. 4 Pompeius interclusus Dyrrhachio, edito loco, qui Petra appellatur, caſtra communivit. 5 Dyrrhachium, à Phalio Corinthio conditore. Thucid. Strabo 16. & 7. Nec non à Corcyrenſibus colonis ejus, qui & à Corinthiis oriundi fuerunt. Corinthus autem Ephyra dicta erat ab Ephyra nympha, Oceani, & Tethyos filia, infra verſ. 57. 6 Etiam ſine exercitu ſatis ſua natura munita. 7 Neque tam propter mœnia, quæ plerumque in arduum quantumvis hominum manibus extructa, aut bello, aut vetuſtate deſtruuntur, quàm naturam, & ſedem loci. 8 Nam in rupibus ſitam, & mari undique cinctam exiguus collis, quo continenti jungitur, eam facit peninſulam. 9 Alliſos fluctus rejicientibus. 10 Spumas ſpargit per ſumma tecta. 11 Lego *diffuſus*. Cæſar enim (quo ſui minori cum periculo, undique frumentum commeatumque ſupportare poſſent, coercito Pompeii equitatu, ſimul ut Pompeium pabulatione prohiberet, auctoritatemque ejus apud exteras nationes minueret) editos, atque aſperos colles circa Pompeii caſtra præſidiis tenuit, caſtellaque ibi communivit. Inde, ut loci cujuſque natura ferebat, ex caſtello in caſtellum perducta munitione circumvallare Pompeium inſtituit.

Cingeret ignarum, 1 ducto procul aggere valli.
Metitur terras oculis: nec ceſpite tantum
Contentus fragili ſubitos attollere muros,
2 Ingentes cautes, avulſaque ſaxa 3 metallis,
Grajorumq; domos, direptaque mœnia transfert.
Extruitur, quod non 4 aries impellere ſævus,
Quod non ulla queat violenti machina belli.
5 Franguntur montes, planumque per ardua Cæſar
Ducit opus: 6 pandit foſſas, turritaque ſummis
Diſponit caſtella jugis, 7 magnoque receſſu
Amplexus fines, ſaltus, nemoroſaque teſqua,
Et ſilvas, vaſtaque feras 7 indagine claudit.
Non deſunt campi, 8 non deſunt pabula Magno,
Caſtraque Cæſareo circumdatus aggere mutat.
Flumina tot curſus illic exorta fatigant,
Illic merſa ſuos: operumque ut ſumma reviſat,
Defeſſus Cæſar mediis intermanet agris.
9 Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adſcribatque deis: 10 fragili circumdata teſta
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En 11 quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Aſſyriis quantum populis telluris Eoæ
Sufficit in regnum, ſubitum, bellique tumultu
Raptum clauſit opus, 12 tanti periere labores.

1 Producto è colle in collem.
2 Sed ing. c.
3 Fodinis, venis lapidum.
4 De ariete, vide quæ ad verſ. 490. lib. 3.
5 Editioribus locis dejectis, atque humilibus exaltatis æquavit opus.
6 Præ muris ducit latas foſſas. *truphes.*
7 XXV mille paſſ. ambitu aggeris, Metaph. à venatoribus ſumpta. 8 Tantum erat ſepti ſpatium, quantum ſufficeret Pompeio ad pabula, ad caſtra ſubinde mutanda, ut quod multorum fluminum fontes, curſus, & oſtia contineret, & quantum laſſitudine conficeret Cæſarem opera luſtraturum. 9 Fabuloſa jam, & vana antiquitas jactet muros Trojæ XL M paſſ. in circuitu. quos Apollo, & Neptunus, à Laomedonte conducti, ſtruxiſſe feruntur. *Ironice.* 10 Parthi, ſimulata fuga præliari ſoliti, pro miraculo habeant Babylonis muros è latere cocto, latos L cubitos, altos quadruplo amplius, in circuitu habentes ſtadia CCCL. *Ironice.* 11 Quantum areæ occupavit Babylon, quam alluit Euphrates, qui in Tigrim funditur; quantum Antiochia, quam interluit Orontes; quantum Ninos regni ſedes, & urbs regia Aſſyriæ; tantum raptim clauſit Cæſar aggere ſuo. 12 Tanta Nini, Laomedontis, Semiramidis, Seleuci opera victa ſunt ab hoc Cæſariano, *vel*, hi tanti Cæſaris labores, & ipſi brevi incaſſum cecidere profligato Cæſare.

1 *Tot potuere manus adjungere* 2 *Seſton Abydo,*
3 *Ingeſtoque ſolo Phryxeum elidere pontum,*
4 *Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,*
5 *Et ratibus longæ flexus donare Maleæ,*
Aut aliquem mundi, quamvis Natura negaſſet,
In melius mutare locum. 6 *coit area belli:*
Hic alitur ſanguis terras fluxurus in omneis,
Hic & Theſſalicæ clades, Libycæque tenentur.
7 *Æſtuat anguſta rabies civilis* 8 *arena.*
Prima quidem ſurgens operum ſtructura fefellit
Pompeium: 9 *veluti mediæ qui tutus in arvis*
Sicaniæ rapidum neſcit latrare Pelorum:
10 *Aut vaga cùm Tethys, Rutupinaque litora fervent,*
Unda Caledonios fallit turbata Britannos.
Ut primum vaſto ſeptas videt aggere terras:
11 *Ipſe quoque à tuta deducens agmina* 12 *Petra*
Diverſis ſpargit tumulis, ut Cæſaris arma
Laxet, & effuſo claudentem milite tendat.
Ac tantum ſepti vallo ſibi vendicat agri,

1 *Hæ poſſent & Athon capere dextræ, Et mæſtum pelagus gementis Helles Intercludere ponte non natanti.*] Via Domitiana Papinii lib. 4. Sylvarum. 2 Libro 2. verſ. 674. 3 Jactis in mare molibus obſtruere Helleſpontum, quem Phryxus transfretavit. lib. 4. verſ. 56.
4 His *parvus Lechiæ, niſi vetarent, Inous freta miſcuiſſet Iſthmos.* Papin. lib. 4. Sylv. h. e. perfoſſo Iſthmo l. 1. v. 101. Peloponneſo abrumpere Ephyren. ideſt Corinthum, ſupra v. 17. 5 Pervio facto Iſthmo Corinthiaco, ne opus ſit longa, & periculoſa navigatione circuire Maleam, promontorium Laconiæ, per 50. millia paſſ. in mare protenſum. 6 Clauditur à Cæſare campus, area & quaſi arena belli, intra quam ſepti ſunt, qui ſanguinem effundent in variis orbis partibus: alii in campo Pharſalico, in Africa alii. 7 *Æſtuat infelix anguſto limite mundi.* Juven. de Alexandro. Satyr. 10. 8 Spatio. Translat. ab arena theatrali, in qua committuntur gladiatores.
9 Uti qui in meditullio Siciliæ degit, non audit latratum Scyllæ, & Charybdis in freto Siculo contra Pelorum promont. 10 Ut qui in Britannia inſ. verſus Caledonios, Scotos, degunt, non audiunt æſtum maris ſævientis adverſus litus Rutupinum in Cantio. 11 Pompeius neque à mari, neque à Dyrrhachio diſcedere volebat: quam plurimos itaque colles occupavit, & quam latiſſimas regiones præſidiis tenebat, Cæſarique copias, quam maxime poſſet, diſtinebat. 12 Supra verſ. 16.

1 Parva 2 *Mycenææ quantum ſacrat a Dianæ*
Diſtat ab excelſa nemoralis 3 *Aricia Roma:*
Quoque modò Romæ prælapſus mœnia Tybris
In mare deſcendit, ſi nuſquam torqueat amnem.
4 *Claſſica nulla ſonant, injuſſaq; tela vagantur:*
Et fit ſæpe 5 *nefas, jaculum* 6 *tentante lacerto.*
7 *Major cura duces miſcendis abſtrahit armis.*
8 *Pompeium exhauſtæ præbenda ad pabula terræ,*
Qua currens obtrivit eques, gradibuſque citatis
Ungula 9 *frondentem diſcuſſit cornea campum.*
Belliger attonſis ſonipes defeſſus in arvis,
Advectos 10 *cum plena ferant præſepia culmos,*
Ore 11 *novas poſcens moribundus labitur herbas,*
12 *Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.*
Corpora tum ſolvit tabes, & 13 *digerit artus.*
14 *Traxit* 15 *iners cœlum fluidæ contagia peſtis*
Obſcuram in nubem, tali 16 *ſpiramine* 17 *Neſis*

1 Quantum Aricia oppidum Latii prope Albam, diſtat à Roma, & quanto ſpatio oſtium Tibridis à Roma diſtat, recto limite non flexo ad curſus fluvii, h. e. XIIII Mille paſ. 2 Ab Oreſte è Taurica tranſlata, lib. 3. verſ. 81. 3 Ibidem ad verſ. 86. lib. 3. 4 Neutra ex parte datur ſignum pugnæ. Pompeius (inquit Cæſ. comment. 3.) totis copiis dimicare non conſtituerat, tamen ſuis locis ſagittarios, funditoreſque mittebat, qui multos è noſtris vulnerabant, &c. 5 Cædes extra belli copiam. 6 In incertum mittente præ ſtudio exercendi. 7 Pompeium lues, Cæſarem fames. *Acrior illum Cura domat*. Virgil. 3. Georg. 8 Erat ſumma inopia pabuli in caſtris Pompeii, adeo ut foliis ex arboribus ſtrictis, & teneris arundinum radicibus contuſis equos alerent: frumenta enim, quæ fuerant intra munitiones ſata, conſumpſerant: & cogebantur Corcyra, atque Acarnania, longo interjecto navigationis ſpatio, pabulum ſupportare. 3. Com. civilis belli. 9 Herbis nudavit campos. 10 Cl. Grotius legit *dum*, hac mente, dum expectatur pabulum ex Acarnania, & Corcyra. Ego retineo *cum*, ut ſit imitatio Ovid. 7. Met. *Acer equus quondam, &c. Ad præſepe gemit morbo moriturus inerti*. quod & ipſe debet Virgil. 3. Georg. *Et dulces animas plena ad præſepia reddunt*. 11 Aliunde advectas, *vel* è radicibus contuſis, ut modo dictum. 12 *Segnior curſu ſonipes in ipſo Concidit gyro, dominumque prono Prodidit armo*, Oed. Sen. 1. chor. 13 Diſſipat conſumit. 14 *Principio cœlum ſpiſſa caligine terris Preſſit: & ignavos incluſit nubibus æſtus*. Ovid. 7. Met. *Sed gravis, & ater incubat terris vapor, &c.* Sen. Oed. 15 Non motus. 16 Exhalatione. 17 Inſ. in Campano litore, quam agnoſcit Pli. l. 19 c. 8. Cic. ad Att. ſæpius, & Statius 3. Sylv. alii leg. *Neſſus*, & de Ozolis intelligunt.

Emit-

Emittit 1 Stygium nebuloſis aera ſaxis,
2 Antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi, cœloque paratior 3 unda
Omne pati virus 4 duravit viſcera cœno.
Jam 5 riget atra cutis, 6 diſtentaque lumina rumpit:
7 Igneaque in vultus, & 8 ſacro fervida morbo
Peſtis abit, 9 feſſumque caput ſe ferre recuſat.
Jam magis atque magis 10 præceps agit omnia fatum:
11 Nec medii dirimunt morbi vitamq; necemq;
Sed languor cum morte venit, 12 turbaque cadentum
Aucta lues, dum miſta jacent incondita vivis
Corpora: nam miſeros ultra tentoria cives
Spargere funus erat. 13 tamen hos minuere labores
A tergo pelagus, pulſuſque Aquilonibus aer,
Litoraque, & plenæ peregrina meſſe carinæ.
14 At liber terræ ſpatioſis collibus hoſtis
Aere non pigro, nec inertibus angitur undis:
Sed patitur ſævam, veluti circumdatus arcta
Obſidione, famem. 15 nondum ſurgentibus altam
In ſegetem culmis, 16 cernit miſerabile vulgus
In pecudum cecidiſſe cibos, & carpere dumos,
Et morſu ſpoliare nemus, 17 letumque minanteis

1 Tetrum, lethalem, infernum. 2 Speluncæ Inarimes inſulæ impoſtæ Typhoeo, qui ſulfureos, atque peſtiferos vapores emittere dicitur. l. 5. v. 101. & Mela l. 1. c. 13. 3 *Conſtat & in fontes vitium veniſſe lacuſque.* 4 Obſtruxit alvum. *viſcera torrentur primo.* 5 *Aret Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit.* 6 *Tum verò ardentes oculi.* & tument diſtentæ ſanguine genæ. 7 *Flammæque latentis Indicium rubor eſt, & ductus anhelitus igni, &c. & agro Rubor in vultu, &c.* Sen. Oed. 8 Execranda peſte, *vel* ſacro igne, Eryſipela, quem, quia è ferventi ſanguine natus ſit, peſtis comitem addit Celſ. l 5.
9 Præ gravedine ſe non ſuſtinet. 10 Subita mors.
11 Vix morbo interveniente vitæ necique. 12 Cæſar ex perfugis cognoſcebat equos eorum vix tolerari, &c. ipſos valetudine non bona, cùm anguſtiis loci, & odore tetro, & multitudine cadaverum, tum, &c. 3. Com.
13 Levarunt tamen peſtem hanc ventus ſalutaris, & omnium rerum copia navibus advecta. 14 Cæſar autem non peſte ex aeris, aut aquæ contagione, ſed frumenti inopia laborabat. 15 Nondum ſpicas fundentibus, nedum matureſcentibus. 16 Videt milites herbis, gramine, foliis veſci. 17 Lethales.

Vellere ab ignotis dubias 1 *radicibus herbas:*
2 *Quæ mollire queunt flamma, quæ frangere morſu,*
Quæque per 3 *abraſas utero demittere fauces,*
Plurimaque humanis antehac incognita menſis
Diripiens miles, 4 *ſaturum tamen obſidet hoſtem.*
5 *Ut primum libuit ruptis evadere clauſtris*
Pompeio, cunctaſque ſibi permittere terras:
6 *Non obſcura petit latebroſæ tempora noctis,*
Et raptum furto ſoceri ceſſantibus armis
Dedignatur iter: latis exire ruinis
Quærit; & impulſo turres confringere vallo,
Perque omnes gladios, & qua via cæde paranda eſt.
Opportuna tamen valli pars viſa propinqui,
Quam 7 *Minuti caſtella vocant, & confraga denſis*
Arboribus dumeta tegunt, huc pulvere nullo
Proditus agmen agit. ſubituſque ad 8 *mœnia venit.*
Tot ſimul è campis Latiæ fulſere 9 *volucres:*
Tot cecinere tubæ. ne quid victoria ferro
Deberet, pavor attonitos confecerat hoſtes.
Quod ſolum valuit virtus, 10 *jacuere perempti,*

1 Radicis genus inventum eſt, quod appellatur Chara, ex hoc effectos admiſto lacte panes, cum in colloquiis Pompeiani iis famem objectarent, vulgo in eos jaciebant. quo viſo Pompeius, ſibi cum feris rem eſſe dixit, &c. Cæſ. com. 3. & Suet. in Cæſ. c. 68. & Plut. 2 Quæcunque poterant coquere. 3 Aſperitate eſculentorum exulceratas *plebeia radere beta*. Perſ. 3. Sat. Audiebantur (inquit Cæſar lib. 3. de bel. civ.) crebræ militum voces, priùs ſe cortice ex arboribus victuros, quàm Pompeium è manibus dimiſſuros. 4 Commeatu abundantem.
5 Equis macie corruptis, conandum ſibi aliquid Pompeius de eruptione exiſtimavit, cujus rei expeditiorem dedere illi facultatem Allobroges duo fratres, qui à Cæſare tranſierunt, &c. Com. 3. de bel. civ. prius autem facta erant uno die ſex prælia ad Dyrrhachium, & munitiones, ubi Scæva tam ſtrenuè rem geſſit. 6 Non clam, & noctu, ſed palam & interdiu, per vallum, & munitiones Cæſaris erumpere parat. 7 Minutio (inquit Appianus) quàm plurima tolerante, ferunt quippe clypeo ejus XX ſupra C inhæſiſſe ſagittas, &c. Cæſar eum Scævam vocat ut noſter, & Florus. neque tamen Minutium Scævam dictum arbitror, ut volunt quidam: Caſſium Scævam appellat Suetonius, & M. Cæſium Scævam Val. Max. l. 3. c. 2. 8 Vallum. 9 Aquilæ ſigna.
10 Quem quiſque locum cepiſſet, ex eo non ceſſit, in eo cecidit fortiter pugnans.

Pe-

Debuerant quo ſtare loco: qui vulnera 1 *ferrent*
Jam deerant, 2 *nimbuſque ferens tot tela* 3 *peribat.*
Tum 4 *piceos volvunt immiſſæ lampadis ignes:*
Tum quaſſæ nutant turres, lapſumque minantur.
5 *Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.*
Jam Pompeianæ celſi ſuper ardua valli
Exierant Aquilæ; jam 6 *mundi jura petebant.*
Quem non mille ſimul turmis, nec 7 *Cæſare toto*
Auferret Fortuna locum, 8 *victoribus unus*
Eripuit, vetuitque capi, ſeque arma tenente,
Ac nondum ſtrato, Magnum viciſſe negavit.
Scæva viro nomen: 9 *caſtrorum in plebe merebat*
Ante feras Rhodani gentes: 10 *ibi ſanguine multo*
Promotus Latiam longo gerit 11 *ordine vitem.*
Pronus ad omne nefas, & qui neſciret, in armis
Quàm magnum virtus crimen civilibus eſſet.
Hic ubi quærentes ſocios jam Marte relicto
12 *Tuta fugæ cernit: Quo vos pavor, inquit, abegit*
Impius, & 13 *cunctis ignotus Cæſaris armis?*
O famuli turpes, 14 *ſervum pecus, abſque cruore*
Terga datis morti? 15 *cumulo vos deeſſe virorum*
Non pudet, & buſtis, interque cadavera quæri?
16 *Non ira ſaltem juvenes, pietate remota,*
Stabitis? 17 *è cunctis per quos erumperet hoſtis,*
Nos ſumus electi. non parvo ſanguine Magni

1 Acciperent.
2 *Metaph.* tela inſtar grandinis ruentia.
3 Cæſis dudum omnibus Cæſarianis.
4 Sagittas, & faces incendiarias. lib. 3. v. 682. ſtupam picatam.
5 Arietis. l. 3. v. 490.
6 Mundum in libertatem è tyrannide aſſerturæ.
7 Totis Cæſaris copiis, & viribus.
8 Pompeianis jam pene victoribus eripuit victoriam. 9 Gregarius meruit miles ante bellum Gallicum -- 10 -- In eo ad Centurionis dignitatem evectus eſt. vide Val. Max. l. 2. c. 2. cujus inſigne eſt vitis, quam ad caſtigandos milites geſtabat Centurio. Plinius lib. 14. cap. 1. Juven. 8. Satyr. & 14. ſupra v. 194. Mart. lib. 10. ep. 26. 11 Militum centuriam. 12 Loca, & viam, qua tuti fugerent. 13 In nullo Cæſaris bello hactenus notus. 14 *O imitatorum ſervum pecus*, inquit Horat. 15 Annon vos pudet non mortem oppetere cum fortibus viris? 16 Si nulla vos pietas in ducem retineat, ſiſtat vos tamen ira, & indignatio, namque -- 17 -- Nos viſi ſumus hoſtibus maximè idonei, & imbelles, per quos erumperent, verùm non impunè ferent.

Iſta dies ierit. 1 peterem felicior umbras
Cæſaris in vultu. teſtem hunc Fortuna negavit:
Pompeio laudante cadam. 2 confringite tela
Pectoris incurſu, jugulisque retundite ferrum.
3 Jam longinqua petit pulvis, ſonituſque ruinæ,
Securaſque fragor concuſſit Cæſaris aures.
Vincimus ò ſocii; veniet qui vendicet arces,
Dum morimur. Movit tantum vox illa furorem,
Quantnm non primo ſuccendunt claſſica cantu:
Miranteſque virum, atque avidi ſpectare ſequuntur
Scituri juvenes, 4 numero deprenſa, locoque,
An plus quam mortem virtus daret. ille ruenti
Aggere conſiſtit, 5 primumque cadavera plenis
Turribus evolvit, ſubeunteſque obruit hoſtes
Corporibus: totæque viro dant tela ruinæ,
Roboraque, & moles; 6 hoſti ſeque ipſe minatur:
Nunc ſude, nunc duro 7 contraria pectora conto
Detrudit muris, & valli ſumma 8 tenentes
Amputat enſe manus: caput obterit, oſſaque ſaxo,
Ac male defenſum fragili 9 compage cerebrum
Diſſipat: alterius 10 flamma crineſque, genaſque
Succendit: ſtrident oculis ardentibus ignes.
Ut primum 11 cumulo creſcente cadavera murum
Admovere ſolo: 12 non ſegnior extulit illum
Saltus, & in medias jecit ſuper arma catervas;
Quam per ſumma rapit celerem venabula pardum.
Tunc denſos inter 13 cuneos compreſſus, & 14 omni

1 Felicius me mori exiſtimarem, ſi occumbere licuiſſet Cæſare inſpiciente: hoc non contigit, ita me geram, ut virtus mea vel ab hoſte laudetur. 2 Irruite in tela hoſtium pectore, & jugulo. 3 Pulvis iſte, & fragor belli Cæſarem dudum inſcium ſiſtet huc mox cum ſubſidiis. 4 An virtus numero hoſtium obruta, & iniquo loco deprenſa poſſet aliquid ampliùs dare, quàm mortem; gloriamne, an victoriam? 5 Suorum cadaveribus, telorum, ſaxorumque utitur adversùs hoſtes. 6 Velle ſe præcipitem in illos demittere. 7 Hoſtium: 8 Aſcendentium manus prehendentes valli ſumma. 9 Galea. 10 Stupa picata, face. 11 Foſſam compleverunt, vallo, vel caſtelli muro æquata cadaverum ſtrue. 12 Ea celeritate inſiluit ſuper cadaverum ſtruem, qua Pardus ſolet in venabulorum aciem. 13 Cuneus propriè eſt multitudo peditum cuneum repræſentans, quæ juncta cum acie primum anguſtior, deinde latior procedit ad ordines hoſtium diffringendos. 14 Omnibus copiis, adversùs quas ſtetit, oppreſſus undique.

Vallatus bello vincit, quem reſpicit, hoſtem.
Jamque hebes, & 1 craſſo non aſper ſanguine mucro
Percuſſum Scævæ frangit, non vulnerat, hoſtem
2 Perdidit enſis opus, frangit ſine vulnere membra.
Illum tota premit 3 moles, illum omnia tela.
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix:
4 Parque novum Fortuna videt concurrere, 5 bellum,
Atque virum. fortis crebris ſonat ictibus umbo,
6 Et galeæ fragmenta cavæ compreſſa perurunt
Tempora: 7 nec quicquam nudis vitalibus obſtat
Jam, præter ſtantes in ſummis oſſibus haſtas.
8 Quid nunc veſani jaculis, levibuſque ſagittis
Perditis hæſuros nunquam vitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus vibrata 9 phalarica nervis
Obruat, aut vaſti 10 muralia pondera ſaxi:
Hunc 11 aries ferro, 12 balliſtaque limine portæ
Summoveat: 13 ſtat non fragilis pro Cæſare murus,
Pompeiumque tenet: 14 jam pectora non tegit armis:
Ac veritus credi clypeo, lævaque vacaſſe,
Aut culpa vixiſſe ſua, tot vulnera belli
Solus obit, denſamque ferens in pectore ſilvam,
Jam gradibus feſſis, 15 in quem cadat, eligit hoſtem,
Par 16 pelagi monſtris. Libycæ ſic bellua terræ,
Getulus denſis Elephas oppreſſus ab 17 armis,

1 Obtuſus cæde, gelatoque ſanguine perdiderat uſum, & officium enſis.
2 Perdiderat uſum gladii, ideſt, non ſecuit, ſed fregit.
3 Multitudo hoſtium.
4 Supra verſ. 3.
5 Univerſas Pompeii copias, cum uno Scæva compoſitas.
6 Et galea crebro ictu contuſa, fractaque caput ejus ſtringit.
7 Et tela hoſtium corpori illius fixa ſupplent locum fractæ loricæ, & inerme pectus defendunt.
8 Averſio Poetæ ad Pompeianos.
9 Libro 3. v. 680.
10 Ingenti magnitudine.
11 Libro 3. v. 490.
12 Machina, cujus brachia tenduntur funibus, nerviſque ad emittenda ſaxa, faces, jacula. cujus formam vide apud Marcel. l. 23. & Veget. l. 4. cap. 22.
13 Pompeii copias ſuſtinet, victoriamque moratur.
14 Et jam turpe ducens clypeo tegi, lævam corporis partem ſuis carere vulneribus, atque in vita ulterius manere, abjicit clypeum, & pectore occurrit telorum multitudini.
15 Ut modo v. 173.
16 Cetis, balenis, quæ ſe immittentes, pondere, & mole ſua naves depreſſum eunt.
17 Venatoribus vel telis.

1 *Omne repercuſſum ſqualenti miſſile tergo*
Frangit, & hærentes mota cute diſcutit haſtas.
Viſcera tuta latent penitus, citraque cruorem
Confixæ ſtant tela feræ: tot facta ſagittis,
Tot jaculis, 2 *unam non explent vulnera mortem.*
3 *Victa procul ecce manu Gortynis arundo*
Tenditur in Scævam, quæ voto certior omni
In caput, atque oculi lævum deſcendit in 4 *orbem.*
Ille 5 *moras ferri, nervorum, & vincula rumpit*
Affixam vellens oculo pendente ſagittam
Intrepidus, telumque ſuo cum 6 *lumine calcat.*
7 *Pannonis haud aliter poſt ictum ſævior urſa,*
Cùm jaculum parva 8 *Libys* 9 *amentavit habena,*
10 *Se rotat in vulnus: telumque irata receptum*
Impetit, & ſecum fugientem circuit haſtam.
11 *Perdiderat vultum rabies: ſtetit imbre cruento*
Informis facies: lætus fragor æthera pulſat
Victorum: 12 *majora viris de ſanguine parvo*
Gaudia non faceret conſpectū in Cæſare vulnus.
* *Ille tegens alta ſuppreſſum mente dolorem,*
Mitis, & à vultu penitus virtute remota,
Parcite, ait, cives: procul hinc avertite ferrum:

1 Corii duritie reſiſtit telis, quòd ſi quando penetrent, ea tamen non altius infixa mota cute diſcutit. 2 Unius Scævæ. 3 Cretenſi, Dicte mons eſt, Gortyna urbs Cretæ, quæ claruit olim ſagittarum, & jaculorum mittendi ſtudio. Gortynis arundo, eſt Cretenſis ſagitta. 4 Oculum, ut l.2.verſ.184. *vel* ſinum, in quo oculus. alterum illi excuſſum fuiſſe oculum, meminere Plut. Suet. Appian. 5 Oculum cui infixa erat ſagitta, ruptis nervis cum ipſo telo educit. 6 Oculo. 7 Auſtrica, Hungarica. 8 Venator peritus, quales habet Libye. 9 Amento torſit. 10 Se rotans conatur evellere ſagittam lateri hærentem. 11 Vultus Scævæ non præ ſe ferebat priorem rabiem. *Hypallage.* 12 Non minor ad æthera ſublatus eſt clamor à Pompeianis jam ſe viciſſe ratis vulnerato Scæva, quàm ſi ipſum Cæſarem vulneraſſent. * Hoc Appianus refert hunc in modum: Scæva, poſt multa, & præclara facinora edita, oculum ſagitta ſaucius velut quippiam dicturus in medium proſiliit. Pompeii ductorem quendam ſingulari virtute cognitum ad ſe vocans; Serva, inquit, tibi ſimilem, ſerva amicum, ac curatores mihi adhibe, quoniam vulnere affligor. Accurrentibus ad illum veluti transfugam duobus è Pompeii exercitu, unum aggreſſus occidit, alterius humerum enſe trajecit, &c. l.3. de bello civili.

1 *Col-*

1 *Collatura meæ nil ſunt jam vulnera morti:*
Non eget ingeſtis, ſed vulſis pectore telis.
Tollite, & in Magni viventem ponite caſtris:
Hoc veſtro præſtate duci: 2 *ſit Scæva relicti*
Cæſaris exemplum potiùs, quàm mortis honeſtæ.
Credidit infelix ſimulatis vocibus 3 *Aulus:*
Nec vidit recto gladium mucrone tenentem:
Membraque 3 *captivi pariter laturus, & arma,*
Fulmineum mediis excepit faucibus 4 *enſem.*
Incaluit 4 *virtus: atque una cæde refectus*
Solvat, ait, pœnas, Scævam quicunque ſubactum
Speravit: pacem gladio ſi quærit ab iſto
Magnus, adorato ſubmittat Cæſare ſigna.
An 5 *ſimilem veſtri, ſegnemque ad fata putaſtis?*
Pompeii vobis minor eſt, cauſæque Senatus,
Quàm mihi mortis amor: Simul hæc effatus, & altus
6 *Cæſareas pulvis teſtatur adeſſe cohortes.*
Dedecus hic belli Magno, crimenque remiſit,
Ne ſolum totæ fugerent te Scæva catervæ:
7 *Subducto qui Marte ruis: nam ſanguine fuſo*
Vires pugna dabat. 8 *labentem turba ſuorum*
Excipit, atque humeris defectum imponere gaudet.
Ac veluti incluſum perfoſſo in pectore numen,
Et vivam magnæ ſpeciem Virtutis adorant:
Telaque confixis certant evellere membris,
Exornantque deos, ac nudum pectore Martem

1 Nihil additura, non profectura ad mortem ſunt tela injecta: evulſa potiùs emittent animam.
2 Facite, ut videar potiùs tranſiiſſe à Cæſare, quàm pro eo mortem cum gloria oppetiiſſe.
3 Nomen illius ductoris, cujus opem imploravit.
4 Scævæ.
5 Imbellem, & mortis timidum.
6 Excitatus à P. Syllæ adventantis militibus pulvis honeſti receſſus prætextum dedit Pompeianis, ne Scævam ſolum fugere arguerentur. 7 Qui receptui ſigno à Pomp. dato, non habens, in quos calidum, & miniſteria obeuntem ſanguinem exerceas, deficis. 8 Deficientem ſocii tollunt, virtutem ſcilicet illius venerati, cujus monimentum deorum templis, & imagini ipſius Martis ſuſpendunt, tela illi infixa, & arma viri. Vixiſſe eum teſtatur Cæſ com. 3. Cùm enim Scævæ capite, humero, femore ſaucii, & oculo uno orbati ſcutum ad Cæſarem relatum eſſet, inventa ſunt in eo foramina CCXXX (ſed ut alii referunt, CXX) donavit eum MCC æris, atque ab octavis ordinibus ad primipilem traduxit, &c.

Armis Scæva tuis. 1 felix hoc nomine famæ,
Si tibi durus Iber, aut ſi tibi terga dediſſet
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
2 Non tu bellorum ſpoliis ornare Tonantis
Templa potes, non tu lætis ululare triumphis:
Infelix, quanta 3 dominum virtute paraſti!
4 Nec magis hac Magnus caſtrorum parte repulſus
Intra clauſtra piger dilato Marte quievit,
Quàm mare laſſatur, cùm ſe tollentibus Euris,
Frangentem fluctus ſcopulum ferit, aut latus alti
Montis 5 adeſt, ſeramque 6 ſibi parat unda ruinam.
7 Hinc vicina petens placido caſtella 8 profundo
In curſu 9 gemini Martis rapit: armaque late
10 Spargit, & 11 effuſo laxat tentoria campo:
Mutandæque juvat permiſſa licentia terræ.
12 Sic pleno Padus ore tumens ſuper aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros.
Succubuit ſi qua tellus, cumulumque furentem

1 Multam, & veram conſecuturus gloriam, ſi pro patria pugnans hac uſus fuiſſes virtute in Hiſpanis, Cantabris, Germaniſque ſubjugandis--

2 -- Hìc verò periit tibi virtus, quippe cui neque triumphum læta, & licentioſa acclamatione proſequi, neque ſpolia Jovi Capitolino referre continget, quòd bello civili vincentibus negatum eſt. Valer. Maxim.

3 *Inſidioſe*. Cæſarem, cui per te Roma, tuque ipſe ſis ſerviturus. Salluſt. 1. Hyſtor. *Victor exercitus, cui per tot labores, & vulnera nihil præter tyrannum quæſitum eſt.*

4 Pompeius hìc repulſus non deſiſtebat magis, quàm fluctus maris à ſcopulo repercuſſi, quin & crebro impulſu victores tandem ſcopulum evertunt. 5 Adedit, exedit. 6 Crebris ictibus, & diutino inſultu quaſſam:

7 Pompeius ab Ægo, & Roſcillo Allobrogibus transfugis edoctus, transverſum inter geminum aggerem ad mare vallum nondum eſſe perfectum, ſagittariis, militibuſque navi miſſis, qui munitionum defenſores à tergo peterent, ipſe prima luce cum copiis acceſſit. cohortes itaque Cæſaris, quæ ad mare excubuerant, terra, marique preſſæ terga vertunt, quas Pompeiani non ſine multa cæde inſecuti ſunt, uſque ad caſtra Marcellini, ubi Antonius cum XII cohortibus deſcendere viſus Pompeianos compreſſit.

8 Mari, ut nota ſup. 9 Terra marique, ibid.

10 Extendit, latius diffundit. 11 Priùs circumſcriptus, atque incluſus gaudet jam liberiore campo.

12 Expatiatur, non ſecus atque Padus exundans, *vel*, ſuperat aggeres oppoſitos; *vel*, ſi qua parte aggere everſus fatiſcit, irruit, ac longè latèque campos inundat.

Unda-

Undarum non paſſa, ruit: tum flumine toto
Tranſit, & ignotos aperit ſibi gurgite campos.
1 Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt, donante Pado. 2 vix prælia Cæſar
Senſerat, elatus ſpecula quæ prodidit ignis.
Invenit impulſos 3 preſſo jam pulvere muros,
4 Frigidaque ut veteris deprendit ſigna ruinæ:
5 Accendit pax ipſa loci, movitque furorem
Pompeiana quies, & victo Cæſare ſomnus.
6 Ire vel in clades properat, dum gaudia turbet.
7 Torquato ruit inde minax: 8 qui Cæſaris arma
Segniùs haud vidit, quàm malo nauta tremente
Omnia Circeæ ſubducit vela procellæ:
Agminaque interiùs muro breviore recepit,
Denſiùs ut parva diſponeret arma corona.
*9 Tranſierat * primi Cæſar munimina * valli,*
** Cùm ſuper è totis emiſit collibus agmen,*
Effuditque acies obſeptum Magnus in hoſtem.
10 Non ſic Ætnæis habitans in vallibus horret

1 Terra alluvione attrita decedit, & aliis dominis adjicitur. 2 Neque multò poſt, Cæſar, ſignificatione per caſtella fumo facta, deductis ex præſidiis quibuſdam cohortibus, eòdem venit, qui, cognito detrimento, cùm animadvertiſſet Pompeium extra munitiones egreſſum, &c. 3. com. Cæſ.
3 Sedato. 4 Non à recenti pugna calentia.
5 Pompeii quietem partam ægris oculis vidit Cæſar.
6 Paratus ſe in perniciem certam præcipitare, modò illius pacem diſturbet. 7 Ruit inde minatus exitium Torquato, qui à Pompeio præfectus fuerat caſtello.
8 Qui, viſo Cæſare, ſuos intra aggerem interiorem (caſtellum enim incluſum erat majoribus caſtris) recepit: non minùs caute, quàm providus nauta, tempeſtatem ad Circæum in mari Tyrrheno ingruentem advertit, velaque contrahit. 9 Cæſar ejus diei detrimentum ſarcire cupiens, legionem Pompeii in caſtellum eductam opprimere ſe poſſe ſperans, cohortes XXXIII quàm potuit occultiſſimè duxit. * Et munitiones caſtrorum, tametſi erant magnæ, aggreſſus, Pompeianos ex vallo deturbavit. * Pompeius, renunciata, quintam legionem ſubſidio ſuis duxit. ibi Cæſaris equitatus, receptui ſuo timens, initium fugæ faciebat. cohortes cùm ex vallo Pompeium adeſſe, & ſuos fugere cèrnerent, ne.
* Utrinque ab hoſte intercluderentur, ſeſe in foſſas fuga præcipitabant, omniaque erant tumultus, timoris, fugæ plena. 10 Catanenſes, atque accolæ Ætnæ non ita horrent incendium, & flammas montis Ætnæ, quem Encelado giganti fulmine icto injectum fabulantur, vento intra cavernas furente, ut Cæſariani jam trepidabant victi, fugatique.

Enceladum ſpirante Noto, cùm tota 1 cavernas
Egerit, & torrens in campos defluit Ætna :
Cæſaris ut miles glomerato pulvere victus
2 Ante aciem, cæci trepidus ſub nube timoris
Hoſtibus occurrit fugiens, 3 inque ipſa pavendo
Fata ruit. 4 totus mitti civilibus armis
Uſque vel in pacem potuit cruor : ipſe furenteis
5 Dux tenuit gladios. Felix, ac 6 libera legum
Roma fores, juriſque tui, 7 viciſſet in illo
Si tibi Sylla loco. dolet heu, ſemperque dolebit,
Quòd ſcelerum Cæſar prodeſt tibi ſumma tuorum
Cum genero pugnaſſe 8 pio. 9 Proh triſtia fata,
Non Uticæ Libye clades, Hiſpania Mundæ
Fleſſet, 10 & infando pollutus 11 ſanguine Nilus
Nobilius 12 Phario geſtaſſet rege cadaver :
13 Nec Juba 14 Marmaricas nudus preſſiſſet arenas,
15 Pœnorumque umbras placaſſet ſanguine fuſo

1 Lapides ignitos, & globos flammarum eructat in ſubjectos campos. 2 Ante manum cum hoſte conſertam. 3 In fatum, dum fugiunt, incidunt. 4 Atque hic debellatum fuiſſet civilè bellum magna cum Cæſarianorum cæde; niſi Pompeius vel fato, vel metu ſuos repreſſiſſet à perſequendo hoſtes. Adeo ut ſuis amicis ipſe Cæſar dixerit, *Penes hoſtes hodie fuiſſet victoria, ſi ducem vincere ſcientem habuiſſent.* 5 Pompeius continuit ſuos in civilem cędem furentes. Neque enim ita aptè de Cæſare intelligi poteſt, qui à ſuis neque auctoritate, neque hortatu, neq; minis, neq; precibus impetrare potuit, ut conſiſterent. 6 Ita Silius lib. 2. *It liber campo paſtor.* 7 Inſtitiſſet fortunæ ſuæ, & victoriæ; fugientes inſecutus hoſtes, vel ad internecionem cæſos, utcunque cives debellaſſet P. Corn. Sylla, meliùs ſciens vincere, quàm Pompeius, ſicubi illi contigiſſet par facultas. 8 Tam piè parcente tibi, & civibus. 9 Quam occaſionem niſi omiſiſſet ille, non ad Uticam Africa tot vidiſſet cædes Jubæ regis, Scipionis, Catonis, Labieni, Petreji, Fauſti, Syllæ, &c. non ad Mundam, de qua vide lib. 1. verſ. 40. 10 Neque Pompeius ad oſtium Nili Peluſiacum appellens, ibi periiſſet. lib. 8. v 465. 11 Pompeii lib. 8. v. 618. & deinceps. 12 Ptolemæo rege Ægyptio, cujus permiſſu, juſſuque interfectus eſt : Pharos inſ. & turris ad portum Alexandrinum. 13 Nec Rex Juba, & Petrejus, ne in manus hoſtis venirent, mutuis vulneribus concurrentes cecidiſſent. 14 Lib. 3. v. 293. 15 Neque Scipio Pompeii ſocer, penes quem in Africa reliquiarum Pharſaliæ, & imperii ſumma erat, ferro ſuo trajectus, & in mare præcipitatus, retuliſſet inferias umbris Pœnorum in ſecundo, & tertio bello Punico, gentis ſuæ auſpiciis cæſorum.

Scipio : 1 nec ſancto caruiſſet vita Catone.
Ultimus eſſe dies potuit tibi Roma 2 malorum :
3 Exire è mediis potuit Pharſalia fatis.
4 Deſerit adverſo poſſeſſam numine ſedem
Cæſar, & Emathias 5 lacero petit agmine terras.
6 Armis ſecuturum ſoceri, quacunque fugaſſet,
Tentavere ſui comites divertere Magnum,
Hortati, patrias ſedes, atque hoſte carentem
Auſoniam peteret. 7 Nunquam me Cæſaris, inquit,
Exemplo reddam patriæ, numquamque videbit
Me, niſi dimiſſo redeuntem milite Roma.
Heſperiam potui, 8 motu ſurgente, tenere,
9 Si vellem patriis aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro. 10 dum bella relegem,
Extremum Scythici tranſcendam frigoris orbem,
Ardenteſque plagas. victor tibi, Roma, quietem
Eripiam, qui, ne premerent te prælia, fugi?
Ah potius, ne quid bello patiaris in iſto,
Te Cæſar putet eſſe ſuam. Sic fatus, 11 in ortus
Phœbeos convertit iter, terræque ſecutus
Devia, qua vaſtos aperit Candavia ſaltus,
Contigit Emathiam, 12 bello quam fata parabant.
13 Theſſaliam, qua parte diem brumalibus horis

1 Neque è vivis diſceſſiſſet vir integerrimus Cato, qui Uticæ ſibi necem conſcivit. 2 Belli civilis, & libertatis oppreſſæ: 3 Jamque in itinere medio inciſus fuiſſet nervus Pharſalicæ victoriæ. 4 Cæſar caſtra, & regionem, in quibus infeliciter pugnarat, noctu deſerens, in Theſſaliam ſe contulit. 5 Duobus enim illis pręliis deſideravit Cęſar è ſuis, milites 900, equites 62, centuriones 30, tribunos militum 10, ſigna militaria 32. 6 Pompeium ab inſtituto Cæſarem inſequendi fruſtra conati ſunt amici divellere: hortati, ut Italiam Romamque potiùs repeterer. 7 Non videbit me Roma armatum, ut Cæſarem: non revertar in patriam, niſi dimiſſo exercitu. 8 Initio tumultus hujus civilis. 9 Si placuiſſet illorum exemplum, qui cum civili hoſte in medio foro dimicantes, templa, & ſacra deorum impiè contaminarunt. 10 Ego certè, quo bellum à patria longè ſubmoveam, adibo extremas regiones gelidæ Arcto, vel zonæ torridæ ſubjectas. 11 Pompeius Cæſarem inſecutus ad Aſparagum conſedit, Cæſar in veteribus caſtris trans Genuſium amnem tantiſper conſtitit, quoad Pompeianos aliis rebus occupatos ſenſit, inde per Epirum, & Acarnaniam in Macedoniam iter flexit. Secutus eſt Pompeius per Candaviam, qui mons eſt Illyricum à Macedonia diſterminans. 12 Pompeii cladi, à fatis deſtinatam. 13 Ab ortu brumali mons Oſſa Theſſaliam terminat. vide Herodotum in Polymnia, unde hæc deſumpta eſt chorographia.

1 Pelion mons adumbrat Theſſaliam ab ortu Solis juxta Æquatorem; quem & Aſtrologi vocant *ſumma poli*.
2 Ad meridiem, & notum (inquit Herodotus) Othryn habet. Solis

Attollit Titan, rupes Oſſæa coercet.
1 Cùm per ſumma poli Phœbum trahit altior æſtas,
Pelion opponit radiis naſcentibus umbras.
2 At medios ignes cæli, rabidique Leonis
Solſtitiale caput nemoroſus ſubmovet Othrys.
3 Excipit adverſos Zephyros, & Iapyga Pindus,
Et maturato præcidit veſpere lucem.
4 Nec metuens imi Boream habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
5 Hos inter montes, media qui valle premuntur,
6 Perpetuis quondam latuere paludibus agri:
7 Flumina dum campi retinent, nec pervia Tempe
Dant aditus pelago, ſtagnumque implentibus undis
*Creſcere curſus erat. poſtquam * diſceſſit Olympo*
Herculea gravis Oſſa manu, 8 ſubitæque ruinam
Senſit aquæ Nereus: 9 melius manſura ſub undis,
10 Emathis æquorei regnum Pharſalos Achillis
Eminet, & 11 prima Rhœteia litora pinu

itaque meridiani in æſtivo tropico Cancri, & inde Leonis ſigno ardorem Othrys arcet. 3 Pindus mons ad Occaſum ſitus excipit Favonium, & Iapyga ventum ex Apulia flantem, atque altitudine ſua Soli occidenti interjectus noctem præproperat. 4 Et qui radices Olympi ad Boream ſiti incolunt, ab Aquilonis ſævitia per montis altitudinem muniti, Cynoſuram, & Helicen nocte lucentes non vident. 5 τὴν δὲ Θεσσαλίην λόγος ἐστὶ τὸ παλαιὸν εἶναι λίμνην. ὥστε γε συγκεκλεισμένην πάντοθεν ὑπερμήκεσιν ὄρεσι. Herod. Polym. 6 Stagnabat olim Theſſalia in paludem montibus undique clauſam, priuſquam. * Hercules diviſis Oſſa, & Olympo exitum Peneo fl. dedit in mare, aperuitque amœniſſima Tempe. Herodotus à Neptuno terræ motu factum eſſe refert. vide Sen. Herc. Fur. v. 282. & Ælian. var. hiſt. l. 3. c. 1. 7 Fluminum curſus non habentes exitum in mare augebant paludem. 8 Mare ſenſit impetum Penei emiſſi. 9 Atque utinam manſiſſet uſque ſub aquis potiùs, quàm facta fuiſſet terra, & arena, qua concurreret civ. bel. Rom. 10 Theſſalica Pharſalos, regnata quondam Achilli filio Thetidis marinæ, eminuit ex aquis. 11 Eminuit Phylace urbs Phthiotica regnata Proteſilao, qui in bello Troj. primus Græcorum emicuit in litus Trojanum. Rhœteum autem Troados promontorium eſt.

Quæ

Quæ tetigit Phylace, 1 Pteleoſque, & 2 Dorion ira
Flebile Pieridum, 3 Trachin, 4 pretioque nefandæ
Lampados Herculeis fortis Melibœa pharetris:
Atque olim 5 Lariſſa potens: 6 ubi nobile quondam
Nunc ſuper Agros arant: 7 veteres ubi fabula Thebas
(8 exul, Monſtrat Echionias: ubi quondam Pentheos
Colla, caputque ferens ſupremo tradidit igni,
9 Queſta quòd hoc ſolum nato rapuiſſet Agave.
10 Ergo 11 abrupta palus multos diſceſſit in amnes.
12 Purus in occaſus, parvi ſed gurgitis, Æas
Ionio fluit inde mari: 13 nec fortior undis
Labitur avectæ pater Iſidis, 14 & tuus, Oeneu,
Pene gener 15 craſſis oblimat Echinadas undis:
16 Et Meleagream maculatus ſanguine Neſſi

1 Theſſaliæ urbs, & nemus. 2 Oppidum, juxta quod Thamyris à Muſis in carminis certamen provocatis victus, atque excœcatus fuit. Hom. 2. Il. 3 Theſſaliæ opp. in aſpero, & ſaxoſo loco conditum. τραχεινὸν, Heraclea poſtea dicta. 4 Magneſiæ in Theſſalia civitas, patria Philoctetæ, quem Hercules donavit ſagittis, incenſæ ab eo in Oeta pyræ precio. 5 Theſſ. urbs, patria Achillis fortiſſimi è Græcis olim ad Trojam. 6 Ubi quondam erat Argos nobilis civitas, nunc diruta aratro vertitur. 7 Atque hìc etiam Thebæ ſunt Phthioticæ, æmulæ Bœoticarum. Echion unus erat è terrigenis, cujus opera uſus Cadmus Thebas condidit. *nota ſequent.* 8 *Exul*, ab aliis exponitur, *mente alienata*, ab aliis, *exterminata à filio Baccharum ritus execrante*. Agave autem filium Pentheum per furorem rata vitulum interfecit, ad ſe reverſa Theſsaliam fuga petiit, ubi filio juſtis perſolutis ex nomine veteris patriæ Thebas condidit. Virg. in Culice, *quo quondam victa furore Venit Nyctileum fugiens Cadmeis Agave, Infandas ſcelerata manus, & cæde cruenta.* 9 Deſiderans reliqua membra ad rogum. 10 *Theſſaliæ fluvios recitat.* 11 Emiſſa anguſtiis per montes ab Hercule, vel Ennoſigæo divulſos palus prius incluſa. 12 Æas flumine limpido, & modico in mare Ionium labitur. 13 Inachus pater Ius à Jove in vaccam mutatæ, mox ſibi redditæ, & in Ægyptum avectæ. 14 Achelous, cui deſponſata fuerat Dejaneira filia Oenei: ſed Herculi victori nupta. 15 Turbidus exit, limoque auget Echinadas inſulas oſtio ſuo, ante Ætoliam, objectas. 16 Et Euenos fl. (juxta quem Neſſus Centaurus ab Herc. quod Dejaneiræ vim inferre conatus eſſet, cæſus fuit) per Calydoniam Meleagro olim regnatam labitur.

Euenos Calydona ſecat. 1 *ferit amne citato*
Maliacas Sperchios aquas: * *& flumine puro*
Irrigat Amphryſos famulantis paſcua Phœbi.
2 *Quique nec humentes nebulas, nec rore madentem*
Aera, nec tenues ventos ſuſpirat Anauros,
3 *Et quiſquis pelago per ſe non cognitus amnis*
Peneo donavit aquas. 4 *it gurgite rapto*
Apidanos: nunquamque celer, niſi miſtus Enipeus.
5 *Accipit Aſopos curſus, Phœnixque,* 6 *Melaſque.*
7 *Solus in alterius nomen cùm venerit undæ,*
Defendit Titareſus aquas, 8 *lapſuſque superne*
Gurgite Penei proſiccis utitur arvis.
Hunc fama eſt 9 *Stygiis manare paludibus amnem,*
Et 10 *capitis memorem,* 11 *fluvii contagia vilis*
Nolle pati, Superumque ſibi ſervare 12 *timorem,*
13 *Ut primum emiſſis patuerunt amnibus arva,*
Pinguis 14 *Bœbicio diſceſſit vomere ſulcus:*
Mox 15 *Lelegum dextra preſſum deſcendit aratrum.*

1 Sperchius in Maliacum ſinum exit. * Ad Amphryſum fl. Apollo Admeti armenta pavit. 2 Theſſaliæ fl. nullas auras, aut nebulas exhalans, quod & nomen indicat. 3 Sed vide Turnebum lib. 3. Adv. c. 2. 4 Enipeus (inquit Strabo) accipit Apidanum, & juncti concitatiore curſu fluunt. Apollon. 1. Arg. Ovid. vero 1. Metam. *Irrequietus Enipeus, Apidanuſque ſenex.* 5 Aſopos recepto Phœnice fl. juxta Thermopylas in mare exit. Strabo 9. 6 Theſ. fluvius. 7 In Peneum incidit, neque tamen illius undis admiſcetur. vult exprimere illud Homeri, β. Οὐδ' ὅγε Πηνειῷ συμμίσγεται ἀργυροδίνῃ, Ἀλλά γέ μιν καθύπερθεν ἐπιρρέει ἠΰτ' ἔλαιον, ὅρκου γὰρ δεινοῦ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀπορρώξ. 8 Superne innatat. 9 Ita Homerus. verum è Citario monte oritur. 10 Originis ſuæ è Styge. 11 Penei, quem influit. 12 Religionem jurisjurandi. namque Stygis *Dii jurare timent, & fallere numen.* Virgil. Æneid. 6. ὅστε μέγιστος, ὅρκος, δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι. Iliad. 15. vide quæ nos ad Senecæ Hercul. Fu. verſ. 711. 13 *Theſſaliæ incolas enumerat.* 14 Alii *Bebiaco*. à Bœbe oppido Theſſaliæ. 15 Theſſaliæ opp. Plin. lib. 4. cap 7. & Strabo lib. 7.

1 *Æolidæ*, 2 *Dolopeſque ſolum fregere coloni,*
Et 3 *Magnetes equis*, 4 *Minyæ gens cognita remis.*
Illic 5 *ſemiferos Ixionidas Centauros*
Fœta 6 *Pelethroniis nubes effudit in antris.*
Aſpera te 7 *Pholoes frangentem* 8 *Monyche ſaxa,*
Teque 9 *ſub Oetæo torquentem vertice vulſas*
Rhœce ferox, quas vix Boreas inverteret, ornos:
* *Hoſpes & Alcidæ magni Phole: teque per amnem*
10 *Improbe Lernæas vector paſſure ſagittas:*
Teque ſenex 11 *Chiron, gelido qui ſidere fulgens,*
12 *Impetis Æmonio* 13 *majorem Scorpion arcu.*
14 *Hac tellure* 15 *feri micuerunt ſemina Martis.*
16 *Primus ab æquorea percuſſis cuſpide ſaxis*
Theſſalicus ſonipes bellis feralibus omen
Exiluit; 17 *primus chalybem, frænoſque momordit,*
Spumavitque novis Lapithæ domitoris habenis.
18 *Prima fretũ ſcindens* 19 *Pegaſæo litore pinus,*

1 Theſſali antiqui ab Æolo, Hellenis F. Sed & omnes Græci extra Iſthmum præter Athenienſes, & Megarenſes dicti erant diu Æoles. 2 Ætolorum populi, qui Magneſiam commigrarunt. 3 Penei fl. & Pelii montis accolæ equorum domitores optimi, ut & Centauri vicini. 4 Comites Iaſonis in expeditione Colchica. 5 Centauros Pelii montis accolas, quos ex nube ſibi pro Junone à Jove ſuppoſita genuiſſe Ixion fingitur, forma ſupernè humana, infernè equina; cùm enim primi ab equis pugnarent, è longe biformes viſi ſunt, cùm equi ora aquis immerſa haberent. 6 Pelethronium, mons Theſſaliæ. 7 Montis Arcadiæ. à * Pholo centauro Herculis in Nemeæum leonem proficiſcentis hoſpite ibi ſepulto. 8 Centaurus. *quantas jaculetur Monychus ornos*. Juvenalis Satyr. 1. 9 Sub Oeta monte *evulſis truncis jaculator audax*. 10 Neſſe, qui cùm tranſvectæ à te Dejaniræ ſtuprum offerres, ab Hercule ſagittis Hydræ Lernææ felle imbutis trajectus fuiſti. 11 E Centauris juſtiſſime, qui in cœlum relatus, eſt Sagittarius. 12 Theſſalico arcu videris petere præcedentem Scorpion. 13 Occupantem duorum δωδεκατημορίων ſpatium. 14 *Ad inventa jam Theſſaliæ tranſit*. 15 Theſſali pugnæ ex equis, frænorum & ephippii inventores erant, invicta manus, & bello nata. 16 Hic percuſſa tridente petra Neptunus produxit bellatorem equum, cui nomen Scyphius. Pindari interp. in 4. Pyth. Non hìc agitur de certamine Palladis, & Neptuni, quod in Attica habitum fuit. 17 *Fræna Pelethronii Lapithæ, &c.* Virgil. 3. Georg. 18 Lib. 3. verſ. 193. 19 Lib. 3. verſ. 715.

Ter-

Terrenum ignotas hominem projecit in undas,
1 Primus Theſſalicæ rector telluris Itonus
In formam calidæ percuſſit pondera maſſæ,
Fudit & argentum flammis, aurumque moneta
Fregit, & immenſis coxit fornacibus æra.
2 Illic, quòd populos ſcelerata impegit in arma,
Divitias numerare datum eſt. 3 hinc maxima ſerpens
Deſcendit Python, 4 Cyrrhæaque fluxit in antra:
Unde & Theſſalicæ veniunt ad Pythia laurus:
5 Impius hinc prolem ſuperis immiſit Aloeus,
Inſeruit celſis prope ſe cum Pelion aſtris,
Sideribuſque vias incumbens abſtulit Oſſa.
Hac ubi 6 damnata fatis tellure locarunt
Caſtra duces: 7 cunctos belli præſaga futuri
Mens agitat, ſummique gravem diſcriminis horam
Adventare palam eſt. propius jam fata moveri
8 Degeneres trepidant animi, pejoraque verſant.
Ad dubios pauci præſumpto robore caſus,
Spemque, metumque ferunt. 9 Turbæ ſed miſtus inerti
Sextus erat, Magno proles indigna parente;
10 Qui mox Scyllæis exul graſſatus in undis,

1 Hic primum Itonus Theſſaliæ Rex Deucalionis F. invenit rationem conflandi æris, argenti, & auri, ſignandæque monetæ. 2 Ibi primum nummi, omnis ſceleris, ipſiuſque belli nefarii irritamenta. 3 In Theſſalia ſerpens ille πύθων è putredine poſt diluvium natus eſt, quem Apollo interfecit, cujus corio tripus Delphicus contectus eſt; inque illius ſerpentis cæſi memoriam inſtituta Pythia certamina, quorum præmium laurus. 4 Delphica. Cirrha opp. Phocidis, haud procul à Delphis. 5 Iphimedia uxor Aloei à Neptuno compreſſa peperit Otum, & Ephialten, qui nonum ætatis annum ingreſſi novem ulnas longi erant; & gigantibus contra Jovem opem ferentes, Pelio, quod per ſe prope contingit aſtra, impoſuere Oſſam, quæ cœli orbes, ne volverentur, impediit.
6 Deſtinata bello civili. 7 Omnes inter ſpemque, metumque ſoliciti exitum dubii expectant. 8 *Degeneres animos timor arguit*. pleriſque prona eſt timori in pejus fides; pauci præfidenti animo meliora ſperant.
9 Sextus Pompeii F. à patris virtutibus degenerans, cum ignava, & puſillanima plebe timet; ſolicitatque artes magicas ad præcognoſcendum belli eventum.
10 Qui poſtea elapſus clade ad Mundam, piraticam exercuit in mari Siculo, & cum dedecore traduxit patris de piratis profligati triumphos.

Pol-

Polluit æquoreos Siculus pirata triumphos.
Quiſtimulante metu fati prænoſcere curſus,
Impatienſque moræ, 1 *venturiſque omnibus æger,*
2 *Non tripodas Deli,* 3 *non Pythia conſulit antra;*
4 *Nec quæſiſſe libet, primis quid frugibus altrix*
Ore Jovis Dodona ſonet, 5 *quis noſcere fibra*
Fata queat, 6 *quis prodat aves,* 7 *quis fulgura cœli*
Servet, & 8 *Aſſyria ſcrutetur ſidera cura,*
9 *Aut ſi quid tacitum, ſed fas, erat,* 10 *ille ſupernis*
Deteſtanda deis ſævorum arcana Magorum
11 *Moverat, & triſteis ſacris feralibus aras,*
Umbrarum, Ditiſque fidem: miſeroque liquebat
Scire parum Superos. vanum, ſævumque 12 *furorem*
Adjuvat ipſe locus, 13 *vicinaque mœnia caſtris*
Hæmonidum, 14 *ficti quas nulla licentia monſtri*
Tranſierat, 15 *quarum, quicquid non creditur, ars eſt.*
Theſſala quinetiam tellus herbaſque nocenteis
Rupibus ingenuit, 16 *ſenſuraque ſaxa canentes*

1 Puſillanimus; ad bonam futurorum ſpem *æger, ſolaque libidine fortis.* Juv. Sat. 4. 2 Neque tamen conſulit divinationum honeſtiora genera, non Apollinis oraculum in Delo inſ. De tripode dictum ad v. 81. l. 1. - 3 - Non oraculum Delphicum. de quo dictum lib. 5. v. 71. & deinceps: - 4 - Non oraculum Jovis à columba ſeu muliere redditum è quercu Dodonæa in Chaonio Epiri nemore. *Herodotus Euterpe*, quæ ſylva glande nobilis erat, qua veſcebantur primi homines ante inventas fruges - 5 - Non extiſpicia per fibras victimarum - 6 - Non auſpicia per aves oſcines, & præpetes - 7 - Non auguria per tonitrua, fulmina, fulgetra: - 8 - Non Aſtrologiam, qua claruerunt Chaldæi Aſſyriæ populi - 9 - Aut ſi qua alia divinatio tacita erat ſed licita: - 10 - Sed ille ſolicitabat ſacra magica, inferna, diis ſuperis deteſtata: perſuaſumque habebat reddi à Manibus dæmoniiſque per Necromantiam ea quæ dii, aut neſcirent, aut præſciri nollent. 11 Ita reſtituit Hugo Grotius, cùm libri vulgati habeant, *Noverat, &c.* 12 Cupiditatem explorandi futura. 13 Pharſalicis campis vicinæ urbes Theſſalarum mul. veneficiis; atque incantamentis famoſarum. 14 Quarum artes nihil tam licenter fingitur, quod ſuperet. 15 Quarum artes incredibilia efficiunt, ſuperantque fidem. 16 Et ſaxa quæ ſentiant ſagarum incantamenta: *Vivaque ſaxa ſua, &c.* Medea Ovid. 7. Metam.

Arca-

Arcanum ferale Magos. 1 *ibi plurima ſurgunt*
Vim factura deis. & 2 *terris hoſpita Colchis*
Legit in Hæmoniis, quas non advexerat, herbas,
3 *Impia, tot populis, tot ſurdas gentibus aures*
Cælicolum, diræ convertunt carmina gentis.
Una per æthereos exit vox illa receſſus,
4 *Verbaque ad invitum perfert cogentia numen,*
Quod non cura poli, cælique volubilis unquam
Avocat. 5 *infandum tetigit cùm ſidera murmur,*
Tunc Babylon 6 *Perſea licet, ſecretaq; Memphis*
Omne vetuſtorum ſolvat penetrale Magorum:
Abducit ſuperos alienis 7 *Theſſalis aris.*
Carmine Theſſalidum dura in præcordia fluxit
8 *Non fatis adductus amor: flammiſque ſeveri*
Illicitis arſere ſenes. 9 *nec noxia tantum*
Pocula perficiunt, aut cùm turgentia ſucco
Frontis 10 *amaturæ ſubducunt* 10 *pignora fœtæ.*
11 *Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni*

1 Naſcuntur plurima, quæ à diis coactis extorqueant, quæ velint veneficæ. mox v. 446.

2 Medea è Colchis huc ab Iaſone advecta colligebat hìc herbas potentiores, quàm quas ipſa à Ponto ſecum advexerat.

3 Deos, minus audientes vota tot gentium, & populorum, carmina Theſſalidum ſagarum flectunt, imò cogunt, penetrant quippe cœli penetralia. *Quibus obaudiunt Manes, turbantur ſidera, coguntur numina, ſerviunt elementa.* Apul. 3. Metam. 4 Attentionemque expetit, imò exprimit vox Theſſalica diis hoc agentibus, neq; hinc avocatis, aut vacãtibus gubernationi cęli, & orbiũ. 5 Ubi iſtæ incantationes ſolicitant deos, non Chaldęi Aſtrologi, non ſacerdotes Ægyptii (etiãſi omnes artes effundãt, omnia ſacra magica parént) morantur deos, quominus toti vacent Theſſalicis ſagis. 6 Aſſyriæ urbs, Chaldæis primo, inde Perſis ſubdita: à Cyro ſcilicet capta. 7 Mulier Theſſala. 8 Naturæ, ætati, votiſque diverſus amor. 9 Et plùs ad amorem conciliandum valent carmina, quàm philtra, quàm Hippomanes *naſcentis equi de fronte revulſus, Et matri præreptus amor.* Virgil. Æneid. 4. & Plin. lib. 8. cap. 42. 10 Carunculam hanc in fronte recens nati pulli ſi quis præripuerit equæ, quæ peperit, mater non admittit fœtum ad ubera. pignus itaque amoris appellat. 11 Carmina dementant ſæpe, & in furorem vertunt, etiam citra pocula veneni hauſta.

Excan-

Excantata perit. 1 *quos non concordia miſti*
Alligat ulla tori, blandæque potentia formæ;
Traxerunt torti magica vertigine fili.
2 *Ceſſavere vices rerum: dilataque longa*
Hæſit nocte dies: legi non paruit æther.
Torpuit & præceps audito carmine mundus:
Axibus, & rapidis impulſos Juppiter urgens
Miratur non ire polos. 3 *nunc omnia complent*
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo:
4 *Et tonat ignaro cœlum Jove.* 5 *vocibus iiſdem*
Humentes latè nebulas, nimboſque ſolutis
Excuſſere comis. 6 *ventis ceſſantibus, æquor*
Intumuit: rurſus vetitum ſentire procellas
Conticuit turbante Noto: puppimque ferentes
7 *In ventum tumuere ſinus,* 8 *de rupe pependit*
Abſciſſa fixus torrens: 9 *amniſque cucurrit*
Non qua pronus erat. 10 *Nilum non extulit æſtas;*
11 *Mæander direxit aquas;* 12 *Rhodanumque morantem*

1 Quos non amor conjugalis, non forma devinxit: traxit in amorem rhombus, vertigo magica, girgillo, cui, filum involvitur: traxere licia incantata, & nominibus eorum, quos cogere volebant veneficæ, nexa. *Terna tibi hæc primum triplici diverſa colore Licia circumdo,* & mox: *Necte tribus nodis ternos, &c. Veneris dic vincula necto.* Vir. Ecl. 8. 2 Viciſſitudines rerum è lege naturæ; ut noctis, & diei tempeſtatum anni, torpente carminibus cœlo, nec revoluto. Saga, inquit Apulejus 1. Metam. potens cœlum deponere, terram ſuſpendere, fontes durare, montes diluere, manes ſublimare, deos infirmare, ſidera extinguere, Tartarum ipſum illuminare. 3 Splendente ſole omnia pluviis mergunt veneficæ iſtæ. *Et evocavi nubibus ſiccis aquas,* Med. Senecæ. 4 Inſcio Jove, ſereno tonat æthere. 5 His carminibus fretæ veneficæ; ſacris nefandis operatæ, pedibus nudis paſſoque capillo vagantes nebulas inducunt, aut fugant. *nubila pello, Nubilaque induco.* 6 *Sonuere fluctus, tumuit inſanum mare Tacente vento,* Sen. Med. *concuſſaque ſiſto, Stantia concutio cantu freta, &c. ventos abigoque, vocoque,* Ovid. Med. 7. Met. Apul. 1. Metam. 7 Contra ventum adverſum plenis velis feruntur naves, 8 De rupe proclivi præceps torrens ſiſtitur. *Siſtere aquam fluviis.* Virgil. 4. Æneid. 9 *Ripis mirantibus, amnes in fontes rediere ſuos:* Ovid. 7. Metam. 10 Nilus in æſtivo ſolſtitio ſolitus inundatione Ægyptum rigare, carminibus inhibetur, neque excreſcit. 11 Mæ. fl. aliàs ſinuoſus. lib 3. v. 208. arte magica recto fertur curſu. 12 Arar leni alioqui agmine præcipitat ſe in Rhodanum, qui rapidiſſimus aliàs, magico carmine tardatur. lib. 1. v. 434.

Præcipitavit Arar: 1 *ſubmiſſo vertice montes*
Explicuere jugum. 2 *nubes ſuſpexit Olympus:*
3 *Solibus & nullis Scythicæ, cùm bruma rigeret,*
Dimaduere nives. 4 *impulſam ſidere Tethyn*
Reppulit Hæmonidum, defenſo litore, carmen.
5 *Terra quoque immoti concuſſit ponderis axem,*
Et medium vergens niſu titubavit in orbem.
Tantæ molis onus percuſſum voce receſſit,
Proſpectumque dedit circumlabentis Olympi.
6 *Omne potens animal leti, genitumque nocere,*
Et pavet Hæmonias, & mortibus inſtruit arteis.
Has avidæ tigres, & nobilis ira leonum
7 *Ore fovent blando: gelidos his explicat orbes,*
Inque pruinoſo coluber diſtenditur arvo.
8 *Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi:*
9 *Humanoque cadit ſerpens afflata veneno.*
10 *Quis labor hic Superis, cantus herbaſque ſequendi*
Spernendique timor? cujus commercia pacti
Obſtrictos habuere deos; parere neceſſe eſt,
An juvat? 11 *ignota tantum pietate merentur?*
An tacitis valuere minis? 12 *hoc juris in omneis*

1 Demiſſo in planum vertice deſcendunt montes campis æquati. 2 Olympus mons Macedoniæ, nubes cacumine ſuperans, demiſſus arte magica videt nubes ſe altiores. 3 Media bruma, è montibus Scythiæ nullo ſole illuſtratis ſolutæ defluunt nives. 4 Mare, luna & ſideribus tempeſtuoſis Arcturo, Orione, Suculis orientibus, ſævire ſolitum, carminibus Theſſalicis inhibetur, & à litore arcetur. 5 Terræ motu intremuit axis; terrarum verò orbis ſubſidens, & medio loco dimotus, mutuum ſupero, atque infero cœlo conſpectum dedit, permiſitque unius loci incolis totius cœli proſpectum. 6 Omne ſerpentum genus, utcunque noxium, & lethiferum, timet tamen magica carmina, quibus incantatum, ſopitum, ruptumque, à veneficis ad malas artes adhibetur. *Serpens, quærens quibus Mortifera veniat, carmine audito ſtupet.* Sen. 7 Inſontes, & innocuæ lambunt. 8 Vipera in partes conciſa carminibus harum reſtituta coit. 9 Afflatu veneficæ rumpitur ſerpens. 10 Quærit cum admiratione, atque indignatione poeta, unde veneficæ tantum apud deos valeant, utrum ex pacto, & ſponte ſua, an neceſſario, & vi coacti exaudiant ipſarum carmina, & veneficiis earum obnoxii velint nolintque, quod illæ petunt. 11 Neſcio qua: quam nemo novit mortalium. *Ironicè.* 12 Utrum jus hoc, & imperium habent in omnes deos? an unum certum?

Eſt

Eſt illis Superos? an habent hęc carmina certum
Imperioſa deum, qui mundum cogere, quicquid
Cogitur ipſe, poteſt? 1 illis & ſidera primum
Præcipiti deducta polo: 2 Phœbeque ſerena
Non aliter diris verborum obſeſſa venenis
Palluit, & nigris terreniſque ignibus arſit,
Quàm ſi 3 fraterna prohiberet 3 imagine tellus,
Insereretque ſuas flammis cęleſtibus umbras:
Et patitur tantos cantus 4 deprenſa labores,
Donec ſuppoſitas propior deſpumet in herbas.
Hos ſcelerum ritus, hæc diræ carmina 5 gentis
Effera 6 damnarat nimię pietatis 7 Erichtho,
Inque novos ritus pollutam duxerat 8 artem.
9 Illi namque nefas urbis ſubmittere tecto
Aut laribus ferale caput: deſertaque buſta
Incolit, & tumulos expulſis obtinet umbris,
Grata deis Erebi. 10 cœtus audire ſilentum,
Noſſe domos Stygias, arcanaque Ditis operti
Non Superi, non vita vetat. tenet ora 11 profanæ
Fœda ſitu macies, 12 cęloque ignota ſereno.
Terribilis 13 Stygio facies pallore gravatur,
Impexis onerata comis. ſi nimbus, & atræ
Vexata minis, cęlum freno Propiore legit.

1 *Hanc ego de cælo ducentem ſidera vidi.* Tibull. 2 Et clara luna incantata expalluit turbida luce, & terrena, non aliter atque ubi Eclipſim paſſa, obſcuratur interpoſita ſibi Solique terra. *Facie lurida merſa, cum Theſſalicis* 3 Solis illuſtratione. 4 Lectionem hanc præfert H. Grotius. Ego prætulerim vulgatam: *depreſſa*, hoc eſt, tracta carmine, rhombo deducta, quo propior herbas ſua ſaliva, & ſpuma inficiat. *Quamvis Athracio lunam ſpumare veneno Sciret.* Val. Flac 6. Arg. *Lunam deſpumari, ſtellas evelli, diem tolli, noctem teneri, &c.* Apul. Met. 1. 5 Theſſalidum cæterarum. 6 Improbat, rejicit, contemnit tanquam nimium in ſe haberent pietatis. ſic l. 8. v. 406. *Damnat apud gentes ſceleris, &c.* 7 Nomen veneficæ ſumptum ex Ovid. epiſt. Sapphus; *ut quam furialis Erichtho impulit.* Maga (ut ait Apul. l. 2. Met. de Pamphile) primi nominis, & omnis carminis ſepulchralis magiſtra, quæ omnem iſtam lucem mundi ſideralis in ima Tartara, & in vetuſtum chaos mergit. 8 Necromantiam ſcilicet. 9 Neque enim urbes, aut tecta ſubibat; ſed ſepulchra. 10 Illa ſciebat jura inferorum abdita, & operta terris, *res altas terra, & caligine merſas,* quæ viventibus noſſe nefas. 11 Erichthus.
12 De die aut ſerena luce non uſpiam viſa. 13 Triſti, infernali.

1 Sidera ſubducunt nubes, tunc Theſſala 2 nudis
Egreditur buſtis, 3 nocturnaque fulgura captat.
4 Semina fœcundę ſegetis calcata peruſſit,
5 Et non letiferas ſpirando perdidit auras.
Nec Superos orat, nec cantu ſupplice numen
Auxiliare vocat, nec fibras illa 6 litanteis
Novit: 7 funereas aris imponere flammas
Gaudet, & accenſo rapuit quæ thura ſepulchro.
Omne nefas Superi prima jam voce 8 precantis
Concedunt, 9 carmenq; timent audire ſecundum.
10 Viventes animas, & adhuc ſua membra regentes,
Infodit buſto: fatis debentibus annos
Mors invita ſubit: 11 perverſa funera pompa
Rettulit à tumulis: fugere cadavera 12 letum,
13 Fumantes juvenum cineres, ardentiaque oſſa
E mediis rapit illa rogis, ipſamque, parentes
Quam tenuere, facem: nigroque volantia fumo
14 Feralis fragmenta tori, veſteſque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra favillas.
15 Aſt ubi ſervantur ſaxis, quibus intimus 16 humor
Ducitur, & 17 tracta dureſcunt tabe medullæ
Corpora tunc omneis avide deſævit in artus,
Immerſitque manus oculis: gaudetque gelatos
Effodiſſe 18 orbes: & ſiccæ pallida rodit

1 Obſcurant Solem, Lunam, ſtellas.
2 Vacuis, quibus umbras expulerat. modo v. 513. *vel* per Hypallagen, ipſa nuda.
3 Divinationem ex ignibus nocturnis
4 *Quacũq; ingreditur, florentia proterit arva, Exuritque herbas.*
5 *Afflatuque ſuo popul. urbeſque domoſque Polluit.*
6 Quibus dii placantur. 7 Sacris operari infernis, quæ accendebantur igne tantùm è rogis rapto.
8 Hujus veneficæ. 9 Horrent quippe repetitam excantationem. 10 Eos, quibus fata diuturnioris vitæ uſuram erant largitura, illa interficit. Epod. 5. Horat. de Canidia. 11 A ſepulchris, præpoſtero pompæ ritu Erichtho rèfert cadavera defunctorum, quos ad vitam revocat, in necyomantiæ uſum. *Sed & buſtis & rogis reliquię quedã, & cadaverum pręſegmina ad exitiabiles viventium fortunas petuntur.* Apul. 2. Met. 12 Alii leg. *lectum.* ſcilicet funebrem. 13 Efficaciora ſcilicet futura in ſuis veneficiis omnia, quod *fumantes*, quod *juvenum*, quod *ardentia*, quod *ipſis parentibus pręrepta.* parentes autem filiorum rogum face accendebant.
14 Feretri, veſtium, & membrorum reliquias ſemiuſtas.
15 Quod ſi quando incidat in corpora non cremata, ſed Orientalium more condita. 16 Temperaturæ ille humor putreſcens à calore ambientis educitur, quod in corruptione ſit; *vel*, ſanies aromatis elicitur. 17 Extracta ſanie, *vel*, per ſiccitatem contracta, & areſcente a.
18 Oculos, vel ſinus, in quibus oculi, ut ſupra v. 216.

1 Ex-

1 Excrementa manus: laqueum, nodoſque 2 nocenteis
Ore ſuo rupit: pendentia corpora carpſit,
Abraſitque 3 cruces: 4 percuſſaque viſcera nimbis
Vulſit, & 5 incoctas admiſſo ſole medullas.
6 Inſertum manibus chalybem, nigramque per artus
Stillantis tabi ſaniem, viruſque 7 coactum
Suſtulit, & 8 nervo morſus retinente pependit.
Et quacunque jacet nudum tellure cadaver,
9 Ante feras, volucreſque ſedet: nec carpere membra
Vult ferro, manibuſque ſuis. 10 morſuſque luporum
Expectat, ſiccis raptura è faucibus artus.
11 Nec ceſſant à cæde manus, ſi ſanguine vivo
Eſt opus, erumpat jugulo qui primus aperto.
Nec refugit cædes, vivum ſi ſacra cruorem,
Extaque funereæ poſcunt trepidantia menſæ.
12 Vulnere ſic ventris, non, qua Natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
13 Et quoties ſævis opus eſt, ac fortibus umbris,
Ipſa facit manes: 14 hominum mors omnis in uſu eſt.
Illa genæ 15 florem primævo corpore vulſit,
Illa comam læva morienti abſcidit ephebo.

1 Unguiũ ſordes, & præſegmina. *Hic irreſectum ſæva dente livido Canidia rodens pollicem.* Hor. 5. epod.
2 Alii leg. *nocentis.* h.e. ſtrangulati, ſuſpenſi.
3 Saniem è crucibus.
4 Madefacta nimbis, & pluvia.
5 Induratas.
6 Clavos ferreos, quibus fixi, qui in cruce pendebant. *Hìc nares, & digiti, illic carnoſi clavi pendentium, alibi trucidatorum ſervatus cruor, &c.* Apul. 2. Met. Catenas, manicas, inf. v. 797. 7 Collectum, congelatum. 8 Mordicus pependit ſtudio avellendi, ſicubi nervus retineret, quod illa dentibus corripuerat. 9 Antevertit feras, & alites. 10 Sed expectat morſus lup. ad majorem in veneficiis efficaciam. *Et oſſa ab ore rapta jejunæ canis.* Epo. 5. Hor. *Et extorta dentibus ferarum trunca calvaria.* Apul. 3. Metam. 11 Neque cæde abſtinet, ſi quando opus ſit ad funeſta ſacra ſanguine recens emiſſo, aut extis adhuc palpitantibus. 12 Per vulnus extrahit utero partum, quem aris imponat. 13 Ubi opus eſt cruentis umbris; ſibi ipſa interficit aliquem, cujus manes ſuſcitet. 14 Ad alia facinora alia utitur morte, cujuſque ætatis: modò ephebi comas poſituri, modò adoleſcentis primævo in flore juventæ. 15 Lanuginem efflorеſcentem.

1 Sæpe ſub prætextu extremi oſculi (de quo vide quæ ad v.740. lib. 3.) cognatis morientibus caput aliqua parte imminuit, præmordit linguam, inſuſurravit mandatum ad inferos. *Sagæ iſtæ ora mortuorum demorſicant: eaque ſunt illis artis magicæ ſupplementa.* Apul.2.Met.

1 Sæpe etiam caris cognato in funere dira
2 Theſſalis incubuit membris: atque oſcula 3 fingens
Truncavitque caput, compreſſaque dentibus ora
4 Laxavit: ſiccoque hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumque nefas Stygias mandavit ad umbras.
Hanc ut fama loci 5 Pompeio prodidit: 6 alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub noſtra tellure diem: deſerta per arva
Carpit iter. fidi ſcelerum, ſuetique 7 miniſtri
Effractos circum tumulos, ac buſta vagati
Conſpexere procul prærupta in caute 8 ſedentem,
Qua juga devexus Pharſalica 9 porrigit 10 Æmus.
11 Illa Magis, magicisque deis incognita verba
Tentabat, carmenque novos fingebat in uſus.
Namque timens, ne Mars alium vagus iret in orbem,
Emathis & tellus tam multa cæde careret;
Pollutos cantu, dirisque venefica ſuccis
Conſperſos, vetuit 12 tranſmittere bella 13 Philippos,
14 Tot mortes habitura ſuas, uſuraque mundi
Sanguine: cæſorum truncare cadavera 15 Regum
Sperat, & 16 Heſperiæ cineres avertere gentis,
Oſſaque nobilium, tantosque acquirere manes.

2 Erichtho. 3 Alii *fingens.* 4 Aperuit. 5 Sexto, Pompeii F.
6 Concubia, media nocte, qua Sol meridianus verſatur apud Antipodas. 7 Famuli Sexti Pompeii.
8 Veneficam Erichtho. 9 In planum extendit.
10 Mons Thraciæ, qui noſtro aliisque auctoribus pro monte Theſſaliæ uſurpatur. uti dictum eſt ad v.680.lib.1.
11 Illa ſolicita, ne alio transferretur bellum civile. adeoque ipſa careret uſu, ac fructu tot cadaverum, meditabatur carmina, & artes, quibus retineret illud in Theſſalia.
12 In alias terras transferre. 13 Urbem Thraciæ, quæ tamen confunditur cum Pharſalo, uti adnotatum eſt ad v.680. lib.1. 14 Cadaveribus, & fuſo hic multarum gentium ſanguine ad ſua veneficia uſura.
15 Pompeio auxilium ferentium, *vel* principum.
16 Italæ.

Spe-

1 Hic ardor, ſoluſque labor, quid corpore Magni
Projecto rapiat, quos Cæſaris involet artus.
Quam prior affatur 2 Pompeii ignava propago.
O 3 decus Hæmonidum, 4 populis quæ pandere fata,
Quæque ſuo ventura potes devertere curſu,
Te precor, ut certum liceat mihi noſcere finem,
Quem belli Fortuna paret. non ultima turbæ
Pars ego Romanæ, Magni clariſſima proles;
5 Vel dominus rerum, 6 vel tanti funeris 7 hæres.
Mens 8 dubiis percuſſa pavet, 9 rurſuſque parata eſt
Certos ferre metus. 10 hoc caſibus eripe juris;
Ne ſubiti, cæcique ruant: vel numina torque,
Vel tu parce deis, & 11 Manibus exprime verum.
12 Elyſias reſera ſedes, ipſamque vocatam,
Quos petat è nobis, Mortem tibi coge fateri.
Non humilis labor eſt: dignum, quod quærere cures,
13 Vel tibi, 14 quò tanti præponderet alea fati.
Impia 15 lætatur vulgatæ nomine famæ
Theſſalis, & contra: 16 Si fata minora moveres,
Pronum erat, ò juvenis, quos velles (inquit) in actus
Invitos præbere deos. conceditur arti,
Unam cum radiis preſſerunt ſidera mortem,

1 Jam dudum geſtit, ac ſpe fruitur, meditata, quæ Pompeii, quæ Cæſaris occiſi rapiat membra. 2 Supra v.420. 3 Theſſalarum celeberrima. 4 Quæ futura præſcire, impedireque ne eveniant, potes. *Quid ars magica valeat efficere, vide quæ nos ad Senecæ Medeam* verſ.755. 5 Si vicerit pater. 6 Si occubuerit pater. 7 Erat tamen Pompeii f. minor natu. 8 Exitus incerta. 9 Parata utique omnes perferre caſus, certi modò ſint, priùſque explorati. 19 Tu caſibus iis præripe hanc in me poteſtatem, ne improviſi ruant in me jam ante à te edoctum. 11 Carminibus, & veneficiis coge, ut verum prædicant. 12 Aut mitte deos; atque per Necromantiam evoca manes ex Elyſiis campis, ſive malis ipſam Mortem muneris ſui præſciam. De Elyſiis campis vide quæ nos ad Senecæ Troada.v.942. 13 *Emphaticè.* 14 Quò ſe inclinet belli hujus fortuna, & victoria. 15 Gaudet artis ſuæ, & nominis gloria apud Romanos celebrata. 16 Si unius cujuslibet, aut ſingulorum fata vel proferri, vel mutari poſceres: hoc quidem in noſtra poteſtate eſſet: valet quippe ars noſtra ſeni, jam morti ab omnibus ſideribus deſtinato, vitam prorogare: & contra, longæ vitæ addictum, in medio ætatis curſu tollere.

Inſeruiſſe moras: & quamvis fecerit omnis
Stella ſenem, medios herbis abrumpimus annos.
1 At ſimul à prima deſcendit origine mundi
Cauſarum ſeries, atque omnia fata laborant,
Si quicquam mutare velis, unoque ſub ictu
Stat genus humanum: tunc, Theſſala turba fatemur,
Plus Fortuna poteſt. 2 Sed ſi prænoſcere caſus
Contentus, faciles aditus, multique patebunt
Ad verum: 3 tellus nobis, 4 ætherque, 5 chaoſque,
6 Æquoraque, 7 & campi, Rhodopeæque ſaxa loquentur.
8 Sed pronum, cùm tanta novæ ſit copia mortis,
Emathiis unum campis attollere corpus,
Ut 9 modò defuncti, tepidique cadaveris ora
Plena voce ſonent: ne membris Sole peruſtis
Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.
Dixerat: & noctis geminatis 10 arte tenebris,
Mæſtum tecta caput ſqualenti nube, pererrat
Corpora cæſorum, 11 tumulis projecta negatis.
Continuò fugere lupi, fugere revulſis
Unguibus impaſtæ volucres, dum Theſſala 12 vatem
Eligit, & 13 gelidas leto ſcrutata medullas,
Pulmonis rigidi ſtantes ſine vulnere fibras
Invenit, & vocem defuncto in corpore quærit.
14 Fata peremptorum pendent jam multa virorum,
Quem ſuperis revocaſſe velit. ſi tollere totas

1 Verum fata illa majora, è ſerie, & ordine cauſarum ab æterno diſpoſita, non eſt artis noſtræ mutare; & plus in iis valet una Fortuna, quàm noſtræ omnium Theſſalarum artes. 2 Sed ad eventus belli præſcientiam expedita, & multiplex nobis patet ratio. 3 Geomātia; ex ſignis raptim in terra factis. 4 Aeromantia, ex avium volatu, ex ventis, & imbribus; *vel* Pyramantia, ex fulgure, fulmine, & igne. 5 Necromantia, evocata ab inferis umbra. Chaos, hiatus, & vorago æternæ noctis, ideſt mortis, confuſa rerum moles. l. 1. v. 74. 6 Hydromantia, ex aqua. 7 Aruſpicina, ex obſervatione extorum in victimis, & pecudibus, camporum, & montium. 8 Expeditiſſimam tamen omnium rationem copia cadaverum in Theſſ. campis affert Necromantiam: quorum unius umbra excitanda eſt. 9 E cujus recens cæſi ore diſtincta, & liquida vox percipiatur. 10 Incantatione.
11 Inſepulta. 12 Cadaver vaticinio aptum.
13 Explorans cui ſint integerrima vocis organa.
14 Incertum eſt, quis è tanta cadaverum ſtrue in vitam ſit revocandus.

1 *Tentaſſet campis acies, & reddere bello:*
Ceſſiſſent leges Erebi, monſtroque potenti
Extractus Stygio populus pugnaſſet Averno.
Electum tandem 2 trajecto gutture corpus
Ducit, & inſerto laqueis feralibus unco,
Per ſcopulos miſerum trahitur, per ſaxa cadaver
3 *Victurum: montiſque cavi, quem triſtis Erichtho*
4 *Damnarat ſacris, alta ſub rupe locatur.*
5 *Haud procul à Ditis cæcis depreſſa cavernis*
In præceps ſubſedit humus: quam pallida 6 pronis
Urget ſilva 6 comis, & nullo vertice cælum
Suſpiciens, 7 Phœbo non pervia taxus opacat.
Marcentes intus tenebræ, pallenſque ſub antris
Longa nocte ſitus, nunquam, niſi carmine factum,
Lumen habet. 8 *non Tænareis ſic faucibus aer*
Sedit iners, 9 *mæſtum mundi confine latentis,*
Ac noſtri: 10 *quò non metuunt emittere manes*
Tartarei reges. nam quamvis Theſſala vates
Vim faciat fatis, dubium eſt, quod traxerit illuc
Aſpiciat Stygias, an quod deſcenderit, umbras.
Diſcolor, & vario furialis cultus amictu
Induitur, vultuſque 11 *operitur crine ſoluto,*
12 *Et coma vipereis ſubſtringitur horrida ſertis.*

1 Quod ſi tentaſſet omnes caſos vitæ, & prælio reſtituere: oportuit inferorum leges de ſuo jure cedere: nec citra naturæ decus, potenſq; prodigium tot vitæ reſtituti in pugnam rediiſſent. 2 Cujus guttur ipſa unco trajecerat. 3 In vitã reditururũ. 4 Damnatum deſtinarat magicis ſacris. 5 Specus dehiſcentis in præceps ad Tartarum propè profundæ, ſylva taxea opacæ, unde evocanda erat umbra, deſcriptio, qualem vide apud Virg. 6. Æn. Senec. Oedip. v. 530. & Statium 4. Theb. 6 Inclinatis ramis. 7 Solis radiis impenetrabile nemus è funeſta taxo obumbrat. 8 Tænarus, antrum ad radicem promontorii Maleæ in Laconia: ubi propter vaſtum hiatum, tetrum vaporem, atque auditum ſtrepitum, deſcenſus ad inferos patere credebatur. *Tænareas etiam fauces, alta oſtia Ditis.* Virg. 4. Georg. Sen. Herc. Fu. v. 661. 9 Terminus inter Inferos, & nos. 10 In quem Tænarum, *vel*, in quam ſpecum veneficæ Erichthus, reges inferni non dubitant emittere umbras, tanquam in locum vitæ, mortiſque medium, ambiguum. 11 Sunt qui leg. *aperitur crine remoto.* ſed minùs probè. In ſacris enim operiebantur, ſimulque promittebant capillos. *Nudis humeris infuſa capillos.* Medea Ovid. 7. Metam. 12 Serta adhibet viperis implicita, furiarum more, *Tibi hæc cruenta ſerta texuntur manu, Novena quæ ſerpens ligat.* Med. Sen.

Ut pavidos 1 *juvenis comites, ipſumque trementem*
Conſpicit, exanimi defixum lumina vultu:
Ponite, ait, trepida conceptos mente timores:
2 *Jam nova, jam vera reddetur vita figura:*
Ut quamvis pavidi poſſint audire loquentem:
3 *Si verò Stygioſque lacus,* 4 *ripamque ſonantem*
Ignibus oſtendam, ſi me præſente videri
5 *Eumenides poſſent, villoſaque colla colubris*
6 *Cerberus excutiens, & vincti terga* 7 *Gigantes,*
Quis timor, ignavi, metuentes cernere manes?
Pectora tunc primum ferventi ſanguine 8 *ſupplet*
Vulneribus 9 *laxata novis: taboque medullas*
Abluit: & 10 *virus largè lunare miniſtrat.*
Huc quicquid fœtu genuit Natura 11 *ſiniſtro,*
Miſcetur. non ſpuma 12 *canum, quibus unda timori eſt,*
Viſcera non lyncis, non diræ 13 *nodus hyænæ*
Defuit; & 14 *cervi paſti ſerpente medulla:*
Non 15 *puppim retinens, Euro tendēte rudentes,*
In mediis 15 *echeneis aquis,* 16 *oculiq; draconum,*

1 Sexti F. 2 Reſponſa dabit hic ſub forma humana, eademque placidiſſima vere ſibi reſtitutus, quem vel timidiſſimi non horreatis. 3 Quod ſi vobis oſtendi poſſent horrenda quotquot in inferno ſunt; non tamen eſſet vobis metuendum, me præſente, quam illa timent. 4 Pyriphlegethonta, lacus igneos Tartarum ambientes. 5 Furiæ l.7.v.778. 6 *Stygius canis, cujus ſordidum tabo caput Lambunt colubræ: viperis horrent jubæ.* 7 Terræ filii, qui diis bellum inferre auſi, à Jove fulminati in Tartarum dejiciebantur, catenis manus poſt terga revincti. 8 Implet. 9 Aperto ad recipiendum novum ſanguinem. 10 Spumam, ſeu ſalivam lunarem magnæ in magicis efficaciæ. ſupra v.105. 11 Infelici, monſtroſo, & damnato. *qualia multa enumerat.* 12 Rabidorum. namque & ipſi canes rabidi, & ii quos momordere, horrent aquæ conſpectum. Plin.l.8.c.40. *Nec formidatis auxiliatur aquis.* Ovid. 13 Spina. Hyænæ collum, & juba continuitate ſpina porrigitur. Plin. li. 37.cap.10. 14 Cervi ſpiritu ſerpentes è latebris extrahunt, cornu elidunt, & vorant. atque hinc juveneſcere creduntur, ἔλαφος, ἀπὸ τοῦ ἐλεῖν τοὺς ὄφεις. Solin.c.32. Plin.lib.11.c.83. vide quæ nos ad Mart.ep.29. lib.12.
15 Piſciculus, qui carinis adhærens, naves retinere creditur: unde & nomen ἔχων τὰς νῆας. Remora. in veneficiis, quoque infamis, &c Plin.l.9.c.15.& l.32. c.1. *Ruant venti licèt, ſæviant procellæ, &c.* 16 Quibus melle tritis inūcti, oculi reddūtur impavidi adversùs nocturnas imagines.

1 *Quæ-*

1 *Quæque ſonant feta tepefacta ſub alite ſaxa:*
Non Arabum 2 *volucer ſerpens, innataque rubris*
3 *Æquoribus cuſtos pretioſæ vipera conchæ:*
Aut viventis adhuc Libyci membrana ceraſtæ,
Aut cinis Eoa poſiti 5 *Phœnicis in ara.*
Quò poſtquam viles, 6 *& habentes nomina* 7 *peſtes*
Contulit: infando 8 *ſaturatas carmine frondes,*
Et quibus 9 *os dirum naſcentibus inſpuit, herbas*
Addidit, & quicquid mundo dedit ipſa veneni.
Tunc vox Lethæos cunctis pollentior herbis
Excantare deos, confundit murmura primum
10 *Diſſona, & humanæ multum diſcordia linguæ.*
Latratus habet illa canum, gemituſque luporum.
Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur,
Quod ſtrident, ululantque feræ, quod ſibilat anguis,
Exprimit, & planctus illiſæ cautibus undæ,
Silvarumque ſonum, fractæque tonitrua nubis.
Tot rerum vox una fuit. mox cætera cantu
Explicat Hæmonio, penetratque in Tartara lingua.
11 *Eumenides, Stygiumque nefas, pœnæque nocentum,*
Et 12 *Chaos innumeros avidum confundere mundos,*

1 Ætites, in aquilæ nido repertus lapillus, quaſi prægnans, quaſſus quippe ſonat. Plin. lib. 19. c. 3. Aliis Gagates. 2 Jaculus ſerpens, qui ſe ex arborum ramis vibrat. lib. 9. v. 720. & Plin. l. 8. c. 23. 3 Vipera in mari Erythræo, quæ conchas, in quibus uniones, ſive margaritæ naſcuntur, obſervat. 4 Exuvium ſerpentis. de quo Plin. li. 8. c. 23. & Nicander in Theriacis. *Squamea Cyniphei tenuis membrana chelydri*. Ovid 7. Met. noſter l. 9. v. 716. & 851. 5 Avis unicæ, è cujus ætate confectæ ſeque cremantis cineribus nova oritur. Plin. li. 10 c. 2. Ovid. Metam. 15. 6 Suſpicor legendum, *nec habentes nomina*. ſic enim Ovidius, quem noſter imitatus, Met. 7. *His & mille aliis poſtquam ſine nomine rebus Propoſitum inſt. &c.* quadrabit ſimul cum præcedenti *viles*, ut *vile & ſine nomine vulgus*. 7 Venena, & monſtra. 8 Excantatas. 9 Suum ipſius Erichthus. 10 Diſſona, aliena à voce humana, compoſita ſcilicet ex omnibus ſonis, cantibus, ſibilis, ululatibus, &c. 11 Sic Sibylla 6. Ænei. Virgil. *Dii quibus imperium eſt animarum, umbræque ſilentes, Et Chaos, & Phlegeton, &c.* Et Medea Senec. *Vos precor vulgus ſilentum, voſque ferales deos, Atque Chaos cæcum, &c.*
12 Libro 1. verſ. 47.

Et 1 *Rector terræ, quem longa in ſecula torquet*
Mors dilata deum, 2 *Styx, & quos nulla meretur*
3 *Theſſalis,* 4 *Elyſeos, cælum,* 5 *matremq; peroſa*
Perſephone, 6 *noſtræque Hecates pars ultima, per quam*
Manibus, & mihi ſunt tacitæ commercia linguæ:
7 *Ianitor & ſedis laxæ, qui viſcera ſævo*
Spargis noſtra cani: repetitaque fila ſorores
8 *Fracturæ: tuque ò flagrantis* 9 *portitor undæ*
Jam laſſate ſenex ad me redeuntibus umbris:
10 *Exaudite preces, ſi vos ſatis ore* 11 *nefando,*
Pollutoque voco, 12 *ſi nunquam hæc carmina fibris*
Humanis jejuna cano, ſi 13 *pectora plena*
Sæpe dedi, & lavi calido 14 *profecta cerebro:*
15 *Si quis, qui veſtris caput, extaque* 16 *lancibus infans*
Impoſuit, victurus erat, parete precanti.
17 *Non in Tartareo latitantem poſcimus antro,*
Aſſuetamque diu tenebris, modò luce fugata
Deſcendentem animam: primo pallentis hiatu
Hæret adhuc Orci, licèt has exaudiat herbas
Ad manes ventura ſemel. 18 *Ducis omnia nato*
Pompeiana canat noti modò militis umbra,
19 *Si bene de vobis civilia bella merentur.*
Hæc ubi fata, caput, ſpumantiaque ora levavit,

1 Pluto, Dis, Jupiter Stygie. cui in ſortitionē regni Saturni contigit terra infera, cui vitæ tædium. 2 Palus inferorum. 3 Venefica. 4 Sup. v. 600. 5 Ad ſuperos redire nolens deguſtatis mali punici granis 7. *Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem.* Virg. 1. Georg. 6 Hecate, quæ in cœlo Luna, in terris Diana, in inferis es Proſerpina: cujus beneficio mihi cum diis Manibus murmuris commercia, & colloquia. 7 Cerbere, κρέας βορῶν, inferni janitor, umbrarum terror. 8 Grotius legendum autumat, *Tracturæ*. h. e. Parcæ revocaturæ in vitam cadaver hoc. 9 Charon, Stygis & Pyriphlegetontis portitor. 10 Vehendis ultro citroque umbris, quas ego evoco. 11 Diris carminibus, & carne humana depaſto. 12 Quin guſtaverim priùs carnem humanam. 13 Prægnantis mulieris; *vel* alvo extracti fœtûs, ut ſupra v. 558. & v. ſeq. 14 Exta, quæ diis proſecentur. 15 Si extractum alvo infantem, & mox victorum aris veſtris impoſui. 16 Vaſis, quæ in ſacris exta exciperent. 17 Non peto, ut redeat umbra diu retenta in imo Tartaro. ſed recenter emiſſa, nec dum à Charonte tranſvecta, ita, ut licèt carmine meo, & veneficiis excitetur, non tamen niſi ſemel Styga trajiciat. 18 Umbra militis ſui, & modò defuncta canat Sexto patris ſui facta, & eventum. 19 Si modò in beneficium veſtrum, & rem cedant bella civilia.

Aſpi-

Aſpicit aſtantem projecti corporis umbram,
Exanimes artus, 1 inviſaque claustra timentem
Carceris antiqui. pavet ire in pectus apertum,
Viſceraque, & ruptas letali vulnere fibras.
2 Ah miſer, 3 extremum cui mortis munus iniquæ
Eripitur non poſſe mori. miratur Erichtho
4 Has fatis licuiſſe moras: irataque Morti,
Verberat immotum 5 vivo ſerpente cadaver:
Perque cavas terræ, quas 6 egit carmine, rimas
7 Manibus illatrat, regnique ſilentia rumpit.
8 Tiſiphone, 9 vociſque meæ ſecura 8 Megæra,
Non agitis ſævis 10 Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? 11 jam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiaſque canes in luce ſuperna
Deſtituam: per buſta ſequar, 12 per funera cuſtos,
Expellam tumulis; abigam vos omnibus urnis.
13 Teque deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta ſoles, Hecate, pallenti tabida forma,
Oſtendam, faciemque Erebi mutare vetabo.
14 Eloquar immenſo terræ ſub pondere, quæ te
Contineant, 15 Ennæa, dapes, 16 quo fœdere mæſtum

1 Trepidantem redire è libertate, qua frui jam cœperat, in priſtinum corporis carcerem, δέμας, σῶμα. 2 Commiſeratio poetæ. 3 Cui negatur liberè in morte mori. 4 Quod licuerit animæ tamdiu detrectare imperium ſuum non extemplo corpus ingreſſæ. 5 Flagello anguineo, more furiarum. *Angue ter excuſſo, &c. vivo manus aera verberat hydro.* Statius & Senecæ Megæra in Thyeſte. 6 Aperuit, rimas agere fecit. 7 *Graviore manes voce, & attonita ciet.* Oedip. Senec verſ. 568. *Atque hic Tireſias nondum adventantibus umbris, Teſtor, ait, &c.* Stat. Theb. 8 Furiæ. 9 Negligens, non obſecuta meæ voci. 10 Per regionem umbrarum, exilem Plutonis domum. 11 Non vos, ut priùs Eumenidas, Erinnys, ultrices pœnarum ciebo: ſed infernas, & Stygias canes: ſed ἁρπυίας, μεγάλοιο Διὸς κύνας. Apoll. l.2. atque ita excitatas detinebo in luce, neque ad inferos reverti patiar. 12 Cuſtos ſepulchrorum, unde vos arcebo. 13 Teque, Hecate, exhibebo diis ſpectandam nativo vultu, quo palles apud inferos. 14 Referam quàm vili cibo veſcaris apud inferos. Δηλονότι ταῦτα ἐστὶν Ἑκάτης βρώματα, Ἀφησὶν ἐν τῷ μαινίδας, καὶ τριγλίδας. Antiphanes apud Athen. l.7.c.18. 15 Proſerpina, ab Enna Siciliæ opp. ubi rapta eſt à Plutone. 16 Inceſto, erat enim filia Jovis, & Cereris. Ceres autem ipſa f. Saturni, & Opis.

Regem noctis ames, quæ te 1 contagia paſſam
Noluerit revocare Ceres. 2 tibi peſſime mundi
Arbiter immittam ruptis Titana cavernis,
Et ſubito feriere die. Paretis? an 3 ille
Compellandus erit, 4 quo nunquam terra vocato
Non concuſſa tremit, 5 qui Gorgona cernit apertam,
Verberibuſque ſuis trepidam caſtigat Erinnym,
6 Indeſpecta tenet 7 vobis qui Tartara; cujus
Vos eſtis ſuperi; 8 Stygias qui pejerat undas?
9 Protinus aſtrictus caluit cruor, atraque fovit
Vulnera, & in venas extremaque membra cucurrit.
Percuſſæ gelido 10 trepidant ſub pectore fibræ:
Et nova deſuetis ſubrepens vita medullis,
Miſcetur morti. tunc omnis palpitat artus,
Tenduntur nervi: nec ſe tellure cadaver
Paulatim per membra levat, 11 terraque repulſum eſt,
Erectumque ſimul. 12 diſtento lumina rictu
Nudantur. nondum facies viventis in illo,

1 Cibi infernalis. Aſcalaphi enim judicio cùm inſimulata eſſet guſtaſſe apud inferos, 7 grana mali punici, inciſa eſt omnis ſpes revertendi ad ſuperos. 2 Gigantes θεομάχους, imo Tartaro emiſſos, ſolutoſque, tibi injiciam, inferorum, & tenebrarum rex; teque in lucem, quam horres, extraham, vel per terram carmine meo fatiſcentem immittam tibi ſolis radios. 3 Demogorgon deorum princeps, ſive Demiurgus ille ſit, (Platonis) Deus ſummus, omnium rerum creator, cujus nomen arcanum, & ineffabile inter cætera deorum nomina citare nefas, niſi ſumma urgente neceſſitate. Ita Tireſias in necyomantia, 1 The. Stat. *Scimus enim, & quicquid dici, noſcique timetis, Et turbare Hecaten, ni te Tymbræe vererer. Et triplicis mundi ſummum, quem ſcire nefaſtum eſt: Illum ſed taceo.* 4 Cujus nomine vel citato terra concutitur. 5 Qui clypeum, in quo Meduſæ caput eſt, homines convertens in lapides, ſine periculo cernit, ipſe Demogorgon, omni Gorgone, quam cæteri timent, ſuperior. 6 Omnium ſcilicet firmamentum, anima mundana, inacceſſum incolens, & Tartari abyſſum ſummæ profunditatis, quò viſus veſter pertendere non valuit. 7 Qui vobis loco eſt inferior. 8 Neque legi adſtrictus, ut timeat pejerare Stygem, quod cæteri dii horrent, ſupra v. 378. 9 Sic minata auditur venefica, intratque anima cadaver. 10 Palpitant vitalia. 11 Repentè erigit ſe in pedes. 12 Sinus oculorum aperiuntur. Catachreſis in *rictu*. Sunt qui *nictu* legant.

1 *Jam morientis erat. remanet pallorque, rigorque,*
Et ſtupet illatus mundo. ſed 2 *murmure nullo*
Ora aſtricta ſonant. vox illi, linguaque 3 *tantum*
Reſponſura datur. dic, inquit Theſſala, magna,
Quod jubeo, mercede mihi: 4 *nam vera locutum*
Immunem toto mundi præſtabimus ævo
Artibus Hæmoniis: tali tua membra ſepulchro,
5 *Talibus exuram Stygio cum carmine* 5 *ſilvis,*
Ut nullos cantata magos exaudiat umbra.
Sit tanti vixiſſe iterum: nec verba, nec herbæ
Audebunt longæ ſomnum tibi ſolvere 6 *Lethes,*
A me morte data. tripodas, vateſque deorum
7 *Sors obſcura tenet. certus diſcedit, ab umbris*
Quiſquis vera petit, duræque 8 *oracula mortis*
Fortis adit. ne parce precor. 9 *da nomina rebus,*
Da loca, da vocem, qua mecum fata loquantur.
10 *Addidit & carmen, quo, quicquid conſulit, umbram*
Scire dedit. 11 *Mæſtum fletu manante cadaver,*
12 *Triſtia non equidem Parcarum ſtamina, dixit,*
Reſpexi, taciti revocatus ab aggere ripæ:
Quod tamen è cunctis mihi noſcere contigit umbris,
13 *Effera Romanos agitat diſcordia manes,*
Impiaque infernam ruperunt arma quietem.

1 Alii leg. *Sed.* quid ſi, *Nec*, facies non erat viventis planè, nec tamen mortui, ſed ſemivivi, intermortui. 2 Compreſſo ore nondum vocem emittit. 3 Ad interrogata veneficæ, non ultro ſecutura, & libera. 4 In æternum præſtabo te liberum, ſi modò vera referas, ne quis te magus in vitam revocet, tuamque interpellet quietem. 5 Lignis incantatis. 6 Quietæ pacis. Lethe fingitur amnis apud inferos, cujus aqua pota rerum oblivionem inducit. 7 Oraculorum reſponſa incerta ſunt, & ambigua. Necromantia vera, & certa refert. de tripode vide quæ ad v.81. ſup. 8 Manes conſultos, necromantiam. 9 Ede fata nominatim, hoc loco, voce clara. 10 Et alio carmine præparavit umbram, præſtititque illi facultatem ſciendi quæcunque interrogarentur. 11 Umbra lacrymis effuſis reſpondit. 12 Non datum eſt mihi novæ umbræ, nec dum Stygem tranſvectæ, planè ſcire quid parent fata; quod verò ex aliis umbris noſſe licuit, pandam. 13 Civilis hujus belli furor ad Romanorum umbras devenit, quarum alias felices ex Elyſio pulſas interturbata quiete: alias impias ex imo Tartaro ruptis catenis fugientes. Elyſium capeſſentes, novis ſceleſtis cedentes, infra 790. adverti teſtari quid fata parent.

Elyſias alii ſedes, ac Tartara mœſta
Diverſis liquere duces: quid fata pararent,
Hi fecere palam. triſtis felicibus umbris
Vultus erat. Vidi Decios, natumque patremque,
1 *Luſtrales belli animas, flentemque* 2 *Camillum,*
Et 3 *Curios;* 4 *Syllam de te Fortuna querentem,*
Deplorat Libycis perituram 5 *Scipio terris*
Infauſtam ſobolem. 6 *major Carthaginis hoſtis,*
Non ſervituri mœret Cato fata nepotis.
Solum te 7 *Conſul depulſis prime tyrannis*
Brute pias inter gaudentem vidimus umbras:
Abruptis 8 *Catilina minax, fractiſque* 9 *catenis*
Exultat, 10 *Mariique truces,* 11 *nudique* 12 *Cethegi.*
Vidi ego lætantes 13 *popularia nomina Druſos,*
Legibus immodicos, 14 *auſoſque ingentia Gracchos:*

1 Expiatorias, eorum ſcilicet, qui ſe pro exercituum ſalute devoverant in bellis contra Samnites, l. 2. v. 308. 2 Lib. 2. v. 544. 3 Curium Dentatum, hominem continentiſſimum pauperem, ſed auro Samnitum incorruptum, qui Pyrrhum Italia expulit, de Lucanis, & Sabinis triumphavit. l. 1 v. 169. 4 De quo vide l. 2. v. 139. & deinceps, qui cùm ubique Fortuna uſus fuiſſet ſecunda, ſe Felicem cognominavit, filium Fauſtum. ut l. 2. v. 221. cujus tamen umbra de fortunæ iniquitate queritur ob partes patricias à Cæſare oppreſſas, in quibus & filius ſuus Fauſtus cum ſuis interceptus periit, orta inter exercitus diſſenſione. 5 Scipio Æmilianus, vel Africanus deplorat L. Scipionem Pompeii ſocerum periturum in Africa, quam ipſe debellaverat, ſupra v. 311. 6 Cato Major, (qui ficis ex Africa advectis, & in Senatu delatis, omni ſuæ de quacunque re ſententiæ adjecit: *Videri ſibi & delendam Carthaginem*) mœret fata Catonis Minoris, qui, ne dominatum Cæſaris videret, ſibi in mortem conſcivit Uticæ, li. 2, v. 247. & deinceps, & ſupra v. 311. 7 L. Junius Brutus regum exactor, primus cum Tarquinio Collatino Conſul fruitur læta ſpe Cæſaris olim interficiendi à ſua progenie M. & D. Brutis. 8 Seditioſus Reipub. ruinam molitus, notis vel pueris è Salluſtio, 9 Quibus vinctus erat in Tartaro. 10 C. Marius, lib. 2. v. 69, & deinceps; cum fratre M. & filio. 11 Lib. 2. v. 543. 12 Catilinariæ conjurationis ſocii. 13 L. Druſus trib. pleb. populi & ſociorum favorem emeriturus, legem Agrariam, & frumentariam perferre conatus eſt, & ſocios ad ſpem civitatis erexit, domi ſuæ poſtea occiſus.
14 Tiberius & C. Gracchi fratres Tribuni plebis ſeditionibus vexarunt Rempub. promulgatis legibus Agraria, Frumentaria, Judiciaria.

1 *Æternis chalybum nodis, & carcere Ditis*
Conſtrictæ 2 plauſere manus: 3 campoſque piorum
Poſcit turba nocens. 4 regni poſſeſſor inertis
Pallentes aperit ſedes, abruptaque ſaxa
Aſperat, & durum vinclis adamanta, paratque
Pœnam 5 victori. refer hæc ſolatia tecum,
O juvenis, placido manes, 6 patremque, domumque,
Expectare ſinu: regnique in parte ſerena
Pompeio ſervare locum. 7 nec gloria parvæ
Sollicitet vitæ. veniet quæ miſceat omneis
8 *Hora duces, 9 properate mori, magnoque ſuperbi*
Quamvis è parvis animo deſcendite buſtis,
Et 10 Romanorum manes calcate 10 Deorum.
11 *Quem tumulum Nili, quem Tybridis abluat unda,* (*eſt.*
Quæritur, & ducibus tantum de funere pugna
12 *Tu fatum ne quære tuum cognoſcere: Parcæ,*
Me reticente, dabunt: 13 tibi certior omnia Vates
Ipſe canet Siculis genitor Pompeius in arvis:
Ille quoque incertus, quò te vocet, unde repellat,
Quas jubeat vitare plagas, quæ ſidera mundi,

1 Ferreis vinculis in Tartaro coerciti Gracchi, & cæteri. 2 Gratulati diſcordiæ, & tumultui Reipu. quia ſimiles curæ, nec ipſa in morte recedunt. 3 Damnatorum manes poſcunt ſibi Elyſum, ut novis è bello civili advenis locus ſit. 4 Pluto laxat Tartara. lib. 3. v. 17. & parat arma in pœnas nocentum, ſaxa prærupta, & obtuſa aſperat, adamantinas catenas refingit.
5 Cæſari, & ſuis, libertatis Reip. oppreſſoribus.
6 Cæſarianis Tartara parari, Pompeio, Pompeianiſque Elyſium. 7 Neque ſolicitus invideas Cæſari victori vitæ ſuperſtitis moram, brevem utique futuram, ut qui intra quadriennium in veſtrum ordinem redigetur, & ipſe cæſus ad vos deſcendet. 8 Fatalis. 9 Vos igitur libentes fatis obviam ite, qui, utcunquè magni funeris pompa deſtituti fueritis, apud inferos tamen calcabitis umbras victrices; vos patriæ libertatis propugnatores in Elyſio beati, ſub pedibus videbitis illos patriæ oppreſſores in imo Tartaro cruciatos. 10 Julii Cæſaris, & inſequentium Imperatorum, per *ἀποθέωσιν* in Martio campo ſolemni funere relatorum in numerum deorum, cujus pompam vide apud Herodianum lib. 4. 11 Et cùm tellus æqua recludatur victori, victiſque; de modo tamen, & loco omnis hæc eſt diſceptatio, uter in litore Ægyptio prope Nilum, uter in campo Martio ad Tyberim ſit comburendus, illud Pompeio, hoc Cæſari continget.
12 Sexte. 13 Umbra patris tui in ſomnis tibi apparens, in Sicilia oſtendet tibi tua fata, *venturaq; bella. Et quo quæque modo fugiaſq; feraſq; laborem, Expediet.* Fictio poetica.

1 Europam miſeri, Libyamque, Aſiamque timete:
Diſtribuit tumulos veſtris Fortuna triumphis.
O miſeranda domus, 2 toto nihil orbe videbis
Tutius Emathia. Sic poſtquam 3 fata 4 peregit;
Stat vultu mœſtus tacito, 5 mortemque repoſcit.
6 Carminibus magicis opus eſt, herbiſque, cadaver
Ut cadat, & nequeunt animam ſibi reddere fata
Conſumpto jam jure ſemel. Tum 7 robore multo
Extruit illa rogum: venit defunctus ad ignes:
Accenſa juvenem poſitum ſtrue linquit Erichtho,
Tandem paſſa mori. Sextoque ad caſtra parentis
It comes, & 8 cœlo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos intra tentoria greſſus,
Juſſa tenere diem denſas nox præſtitit umbras.

1 Nulla orbis pars erit vobis tuta; nulla veſtra clade, & ruina vacabit. Pater cadet circa Libyam in litore Alexandrino, filii; Cnejus, in Europa, ad Mundam in Hiſpania, à Cæſare victus; Sextus, in Aſia, interceptus ab Antonianis militibus interibit. Ita funera veſtra dividentur in tres orbis partes à patre Pompeio triumphatas. *Pompeios juvenes Aſia, atque Europa, ſed ipſum Terra tegit Libyes: ſi tamen ulla tegit. Quid mirum toto ſi ſpargitur orbe? jacere Uno non poterat tanta ruina loco.* Martial. ep.75.L1. *Et quaſi non poſſet tot tellus ferre ſepulchra, Diviſit cineres.* Petron. Arbit. de Pompeio, Craſſo, Cæſare. 2 E Theſſalica enim clade elapſi omnes. 3 Eventum belli, & Pompeiorum fata. 4 Mortuus iſte in vitam revocatus. 5 Rurſus mori petit. 6 Reddendus jam morti ope veneficæ, cujus arte evocatus fuerat, factuſque juris ſui, neque enim in jam ſemel defunctum Parcæ jus habuerunt. 7 E ligno pyram ſtruit, juvenemque vitæ modò reſtitutum comburit. 8 Illuceſcentem jam Auroram Erichtho carminibus ſuis inhibuit, tardavitque, donec Sextus cum ſuis in caſtra rediiſſet.

LIBER VII.

1 SEgnior Oceano, quàm lex æterna vocabat,
Luctificus Titan nunquam magis æthe-
ra contra
Egit equos, currumque polo rapiente retorſit:
2 Defectuſque pati voluit, raptæque labores
Lucis: & attraxit nubes, non 3 pabula flammis,
Sed 4 ne Theſſalico purus luceret in orbe.
At 5 nox 6 felicis Magno pars ultima vitę
Sollicitos vana decepit imagine ſomnos.
Nam 7 Pompeiani viſus ſibi ſede theatri
Innumeram effigiem Romanæ cernere plebis,
Attollique ſuum lætis ad ſidera nomen
Vocibus, & plauſu 8 cuneos 9 certare ſonanteis.
10 Qualis erat populi facies, clamorque faventis,
Olim cùm 11 juvenis, primique ætate triumphi
Poſt domitas gentes, 12 quas torrens ambit
Iberus,
Et 13 quæcunque fugax Sertorius impulit arma,
14 Veſpere pacato, 15 pura venerabilis æque

1 Tardior, quàm æterna motus lege erat permiſſum, Sol ex Eoo mari videbatur oriri vultu mœſtior, quàm aliàs, contra primi motoris curſum niti, quaſi in ortum reverti à rapida contrarii curſus vertigine victus. lib.1.v.543. 2 Tanquam Eclipſin paſſurus deficere, & laborare cœpit. 3 Libro 1.v.415. 4 Ne puris conſpicuus radiis pugnę Theſſalicæ intereſſet. 5 Pompeius per quietem ſibi viſus eſt theatrum à ſe extructum ingredi, applaudente populo, & multis ornare ſpoliis templum Veneris victricis. Quo inſomnio partim confirmatus eſt, partim territus, metuens, ne Cæſari, qui ad Venerem genus ſuum referebat, gloriam ipſe adferret. Plutarch. & Appian. & Florus. 6 Namque exinde proſpera Pompeii fortuna deficere, *ruere, & ſublapſa referri* cœpit. 7 A Pompeio extructi ad formam illius, quod in Mitylène viderat, ſed auguſtioris, & capacioris. Tacit.l.14. & Plin. l.7. c.3. & l. 36. cap.15. 8 Spectatores, in ordinibus graduum ad formam cunei in anguſtum à fronte contractorum, ſedentes. vide Lipſ. de Amph. 13. & Buling. de Circo. c. 34. 9 Certatim applaudere. 10 Quali lætitia, plauſuque exceptus fuerat olim ex Hiſpania reverſus, & de Sertorio triumphans ante legitimam ætatem permiſſu Senatus. 11 Annos 24 natus. 12 Hiſpanas. l.4.verſ.23. 13 Lib. 2. verſ. 549. 14 Hiſpania ad occidentem ſita. 15 Non minùs conſpicuus, clarusve toga candida, & pura, qua etiam dum novus pene tyro, & primas juventutis metas ingreſſus induebatur, quàm picta illa, & palmata, qua triumphant Conſules.

Quam currus ornante toga, 1 plaudente Senatu,
Sedit adhuc Romanus eques. 2 Seu fine bonorum
Anxia venturis ad tempora læta refugit:
3 Sive per ambages ſolitas contraria viſis
Vaticinata quies, magni tulit omnia planctus:
4 Seu vetito patrias ultra tibi cernere ſedes,
5 Sic Romam Fortuna dedit. 6 Ne rumpite ſomnos,
Caſtrorum vigiles, nullas tuba verberet aures.
Craſtina dira quies, & imagine mæſta diurna
Undique funeſtas acies feret, undique bellum.
7 Unde pares ſomnos populi, noctemque beatam?
O felix, ſi te vel ſic tua Roma videret.
8 Donaſſent utinam Superi, patriæque, tibique
Unum, Magne, diem, quo fati certus uterque
Extremum tanti fructum caperetis amoris.
9 Tu velut Auſonia vadis moriturus in urbe:
10 Illa rati ſemper de te ſibi conſcia voti,

1 *Emphatice*. Senatu ſcilicet triumphum indulgente, atque applaudente juveni Pompeio equiti, necdum ordinis Senatorii. 2 Seu (inquit poeta ſomni hujus cauſam inquirens), mens rerum lætarum adeſſe finem rata, per quietem recurrit ad ſolatium præſentium malarum, ex memoria præteritarum. 3 Sive, quod non raro fit, ut ſomnia repræſentent contrarium: ita hic Pompeio oblatus eſt plauſus pro planctu. 4 Sive, cùm non daretur Pompeio exinde Romam videre, voluit fortuna eam ab illo cerni. 5 Per quietem, & ſomnii imaginem. 6 Apoſtrophe pathetica ad ſtationarios caſtrorum vigiles, ut cum ſilentio excubias agant, neque buccinæ vigilias diſtinguentis ſonitu Pompeio ſomnum, & ſomnium interrumpant: cùm craſtina dies abundè calamitatum ſit allatura. 7 O utinam populo Romano ſimilis ſomnus, & nox tam beata contingeret, qua te viciſſim adſpiceret ille talem, qualis tibi viſus es per inſomnium! Grotius, *vel*, unde tibi alius ejuſmodi ſomnus imaginem populi referens concilietur, felici utique, ſi te vel ita ſomniantem Roma videret? 8 O abundè felicem utrumque, ſi & Pompeio, & Romæ, quamvis cladis ſuæ futuræ certis, unius diei moram indulſiſſent dii, qua ſupremis mutui amoris officiis, extremis oſculis, & ſalutatione fruerentur. 9 Tu proficiſceris in bellum fiducia victoriæ plenus, & quaſi è prælio Romam reverſurus, & in Urbe moriturus. 10 Roma aſſueta votis certis de te, tuiſque victoriis, eandem tam fiduciam conceperat. neque enim putavit jam crudele fatum tibi impendere, ut prælio victus fugeres, ut alibi quàm in patria caderes, ſpoliareturque ipſa tuo buſto, & tumulo.

H

Hoc ſcelus haud unquam fatis hærere putavit,
Sic ſe dilecti tumulum quoque perdere Magni.
1 *Te miſto fleſſet luctu, juveniſque, ſenexque,*
2 *Injuſſuſque puer: laceraſſet crine ſoluto*
Pectora femineum, ceu 3 *Bruti funere, vulgus.*
4 *Nunc quoque tela licèt paveant victoris iniqui,*
Nuntiet ipſe licèt Cæſar tua funera, flebunt:
5 *Sed dum thura ferent, dum laurea ſerta Tonanti.*
O miſeri, quorum gemitus edere dolorem,
Qui te non pleno pariter planxere theatro.
6 *Vicerat aſtra jubar,* 7 *cùm miſto murmure turba*
Caſtrorum fremuit, fatiſque 8 *trahentibus orbem,*
9 *Signa petit pugnæ. miſeri pars maxima vulgi*
10 *Non totum viſura diem; tentoria circum*
Ipſa ducis queritur: magnoque accenſa tumultu
11 *Mortis vicinæ properanteis* 12 *admovet horas.*
Dira ſubit rabies: ſua quiſque, ac publica fata
Præcipitare cupit: ſegnis, paviduſque vocatur,

1 Quod ſi tibi contigiſſet in patria mori, quàm ſolemni omnis ordinis, ſexus, ætatis, luctu, & pompa funebri elatus fuiſſes?

2 Scalig. conjicit legendum, *Inveſtiſque puer.*

3 T. Brutum liberatorem Urbis, exactorem Tarquinii, matronæ Romæ defunctum luxerunt per annum, ut parentem, & violatæ pudicitiæ vindicem. 4 Et nunc vel invito Cæſare victore deflebunt te: idque in publica lætitia, ac victoriæ gratulatione. 5 Et tamen hac parte miſeri, quòd non publico luctu, & planctu conceptum de te dolorem profiteri, & perſequi datur: ſed illum alta mente ſupprimere, concoquere, & gemitu tantùm teſtari. Nonnulli leg. *odere*, verum *edere*, h. e. ſuppreſſere, concoxere. 6 Sol oriens obſcuraverat aſtra. 7 Pompeius pugnę periculum formidabat, ſtatuebatque tempore, & inopia atterere, & debellare homines armis invictos. Neque tamen diutiùs licebat illi per ſuorum, & ſociorum præcipitantiam tam ſalutari frui conſilio. Milites ocium, ſocii moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic præcipitantibus fatis, prælio ſumpta eſt Theſſalia, & urbis, imperii, generis humani fata commiſſa ſunt. Plut. & Florus. 8 In perniciem. 9 Signum apud Romanos pugnæ committendæ erat paludamentum purpureum, ſeu coccinum ſupra Prætorium expanſum. 10 Interitura ante noctem. 11 Rutgerſius legit, *Morti vicinæ.* lib. 1 Var. lect. cap. 12. 12 Accelerat.

Ac nimium patiens 1 ſoceri Pompeius, 2 & orbis
Indulgens regno, qui tot ſimul undique gentes
Juris habere ſui vellet, 3 pacemque timeret.
Nec non & reges, populique queruntur Eoi
Bella trahi, patriaque procul tellure teneri.
4 Hoc placet, ô Superi, cum vobis vertere cuncta
Propoſitum, noſtris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraque poſcimus arma:
5 In Pompeianis votum eſt Pharſalia caſtris.
6 Cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquii, cujus ſub 7 jure, togaque
Pacificas ſævus tremuit Catilina ſecures,
Pertulit, 8 iratus bellis, cùm roſtra forumque
Optaret, paſſus tam longa ſilentia miles.
Addidit invalidæ robur facundia cauſæ.
9 Hoc pro tot meritis ſolum te, Magne, precatur,
Uti ſe Fortuna velis, proceresque tuorum
Caſtrorum, regeſque tui cum ſupplice mundo
Affuſi, vinci ſocerum 10 patiare rogamus.
Humani generis tam longo tempore bellum
Cæſar erit? 11 merito, Pompeium vincere lente
Gentibus, indignum eſt, à tranſcurrente ſubactis.
Quò tibi fervor abit? aut quò fiducia fati?

1 Cæſaris. 2 Arguebatur ſegnis, & à dignitate ad ambitionem declinans bellum protrahere, quo diutiùs cum imperio eſſet, & tantis, tamque illuſtribus imperaret viris. Appellabatur *Agamemnon, Rex regum*, &c Plutar. & Appian. 3 Ne pace confecta imperium deponere cogeretur. 4 Conqueſtio Poetæ expoſtulantis, cur ita diis viſum ſit, ut eos, quos errore cæcos in perniciem miſſuri ſint, etiam cladis ſuæ auctores argui velint. 5 Dimicatio de rerum ſumma in campis Pharſalicis à Pompeianis expetitur votis ardentiſſimis. 6 Omnium nomine Pompeium allocutus eſt Cicero, dono quodam (ut ait Quintilianus) providentiæ genitus, in quo totas vires ſuas eloquentia experiretur, qui Conſul nefarios Catilinæ Remp. evertere aggreſſi conatus prudentia advertit, conſilio ſuppreſſit, auctoritate extinxit. 7 Scholiaſtes Juvenalis citat hoc, legitque, *jure togato*. 8 Iniquo ferens animo conciones ſuas, & forenſes cauſas deſtineri, ſilereque inter bella.
9 Fortuna ſupplex invitat, ut velis priſtina ſua, & aſſueta benignitate uti. 10 Facta tantùm pugnæ copia. 11 Gentes olim à te ſumma celeritate, & quaſi in tranſcurſu devictæ, eædemque ſub te jam militantes queruntur, neque id injuria, tibi hanc tamdiu in manibus hærere victoriam.

De

De 1 Superis ingrate times? cauſamque Senatus
Credere Diis dubitas? ipſæ ſua ſigna revellent,
Proſilientque acies, pudeat viciſſe coactum.
2 Si duce te juſſo, ſi nobis bella geruntur,
Sit juris quocunque velint concurrere campo.
3 Quid mūdi gladios à ſanguine Cæſaris 4 arces?
Vibrant tela manus: vix ſigna morantia quiſquam
Expectat: propera, 4 ne te tua claſſica linquant
5 Scire Senatus avet, miles te, Magne, ſequatur,
An comes. Ingemuit 6 Rector, ſenſitque 7 Deorum
Eſſe dolos, & fata ſua contraria menti.
8 Si placet hoc, inquit, cunctis, ſi milite Magno,
Non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
9 Involvat populos una Fortuna ruina,
Sitque hominum magnæ lux iſta noviſſima parti.
10 Teſtor Roma tamen 11 Magnum, quo cuncta perirent,
Accepiſſe diem. 12 potuit tibi vulnere nullo
Stare labor belli: potuit ſine cæde ſubactum,
Captivumque ducem violatæ tradere Paci.
Quis furor, ò ceci, ſcelerum? 13 Civilia bella
Geſturi, metuunt, ne non cum ſanguine vincant.
14 Abſtulimus terras, 15 excluſimus æquore toto,

1 Quorum propenſam benignitatem tot præliis victor expertus es. 2 Si tibi Senatus, non tu Senatui imperas, ſi te Senatus publicæ cauſæ, & belli ducem creavit: permitte illi hoc juris, ut ſuo arbitrio, ubi res, tempus, locus poſtulant, prælium conferat.

3 Mora diſtines. 4 Ne milites non imperium tuum morati, neque te cunctabundum expectantes revulſis ſignis prælium ineant, *vel*, ne te deſerant, atque à te deficiant. 5 Utrum imperium hoc à Senatu delatum abſolutè tibi arroges tanquam ſub te Senatus militet: an æquam poteſtatem Senatui impertias. 6 Pompeius. 7 Et animo quaſi calamitatem præſagiente timuit, ne furore, & belli ardore divinitus incitata multitudo ipſum adverſùs inſtitutum, rationes, & conſilia ad bellum traheret. 8 Si eò ventum ſit imprudentiæ, & vecordiæ, ut obſequio meo, quàm imperio, & ductu Senatus uti malit: per me non ſtabit, quò minùs ſibi fata ſua accerſant. 9 *Epitrope*. 10 *Apoſtrophe*. 11 Me fatalem hunc prælii diem non è mente mea inſtituiſſe, non approbaſſe, ſed ab aliis mihi obtruſum, atque imperatum tuliſſe. 12 Potuit ſine ſanguine Cæſar debellari, tempore, & rerum inopia ad deditionem, & pacis conditiones impulſus. 13 Quod contra factum oportuit, ut civili ſanguini parceremus. 14 Hoſtem victum fugavimus. 15 Maria latè tenent noſtræ claſſes, hoſte navibus deſtituto.

1 *Ad*

1 *Ad præmaturas ſegetum jejuna rapinas*
Agmina compulimus, 2 *votumque effecimus hoſti*,
Ut mallet ſterni gladiis, morteſque ſuorum
Permiſcere meis. 3 *belli pars magna peracta eſt*
His, quibus effectum eſt. ne pugnam tyro paveret:
Si modò virtutis ſtimulis. iræque calore
Signa petunt. 4 *multos in ſumma pericula miſit*
Venturi timor ipſe mali. 5 *fortiſſimus ille eſt*,
Quis promptus metuenda pati, ſi cum minus inſtent,
Et differre poteſt. placet 6 *hæc tam proſpera rerum*
Tradere Fortunæ? 7 *gladio permittere mundi*
Diſcrimen? pugnare ducem, quàm vincere, malunt.
8 *Res mihi Romanas dederas Fortuna regendas:*
Accipe 9 *majores*, 10 *& cœco in Marte tuere*.
11 *Pompeii nec crimen erit, nec gloria bellum*.
12 *Vincis apud Superos votis me Cæſar iniquis:*
Pugnatur. quantum ſcelerum, quantumque malorum

1 Rei frumentariæ inops hoſtis ſegetes vix dum maturas rapit.

2 In neceſſitatem pugnæ, & illam deſperationem redegimus, ut ferro, quàm fame emori malint, modò non moriantur inulti.

3 Bonam jam belli hujus partem tranſactam videtis; ubi vel tyrones noſtri pugnam depoſcant. ſed videant, ne per temeritatem potiùs, & inſolentiam imperiti rerum, atque recenti victoria nimis elati hoc faciant, quàm conſultò, & ex vera fortitudine, quæ præcipit mediocritatem ſervandam in adeundis, declinadiſve periculis. hoſti itaque indulgeamus fugam, ſternamuſque potiùs aureum fugienti pontem, quàm eum deſperatum laceſſamus. -

4 - Multos timor in extremum periculum ex deſperatione rapuit. - 5 - Magis itaque fortes nos præſtabimus hoſtem inſtantem differendo, quàm ſi promptè, & cum fiducia formidabilia aggreſſi, manum conſeramus.

6 Res proſperas adeo certas exponere aleæ fortunæ?

7 Cruento Marti, cujus alea anceps. 8 Apoſtrophè ad Fortunam. 9 Auctiores factas auſpiciis, conſiliiſque meis. 10 Et tu, ſi rem bello temerario contra conſilia, & prudentiam geri velis, ipſa geras.

11 Nec mihi crimini detur clades accepta belli non ex animo meo ſuſcepti, nec laudi victoria, ſi qua eveniat.

12 Faciliores expertus es deos ad exaudienda vota tua, ò Cæſar, iniqua, ut qui ſanguine civili rem diſcerni cupis, quàm mea, qui cunctando rem reſtituere citra cruorem voluerim. Impetraſti pugnam.

In

In populos lux iſta feret! 1 quot regna jacebunt!
Sanguine Romano quam turbidus ibit 2 Enipeus!
3 Prima velim caput hoc funeſti lancea belli,
Si ſine momento rerum, partiſque ruina
Caſurum eſt, feriat: 4 neque enim victoria Magno
Lætior. 5 aut populis inviſum, hac clade peracta,
Aut hodie Pompeius erit miſerabile nomen.
6 Omne malum victi, quod ſors feret ultima rerum;
Omne nefas victoris erit. 7 Sic fatur, & arma
Permittit populis, frænoſque furentibus ira
Laxat: & ut victus violento navita 8 Coro
9 Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta
Puppis onus trahitur. trepido confuſa tumultu
Caſtra fremunt, animique truces ſua pectora pulſant
10 Ictibus incertis. multorum pallor in ore
11 Mortis venturæ eſt, facieſq; ſimillima 12 fato.
13 Adveniſſe diem, qui fatum rebus in ævum
Conderet humanis, & quæri Roma 14 quid eſſet,
Illo Marte palã eſt. 15 ſua quiſq; pericula neſcit,

1 Quot reges in ſervitutem rediget, ſi vincat, Cæſar? 2 Theſſaliæ fl. lib.6. v.373. 3 Utinam ego primus in bello cadam, modò id fiat ſine partium mearum damno, & calamitate. 4 Neque enim victoria è civium ſanguine parta majori erit mihi lætitiæ, quàm mors. 5 Victor invidia carere non potero, ut qui effuſo ſanguine civium vicerim: victus, utique miſer ero: cauſa damnabitur ex eventu, infra verſ.260.
6 Victi calamitas recidet in ſcelus, & dedecus victoris.
7 *Sed audi Plutarchum.* Illi, inquit, Domitius, ſcilicet Favonius, Afranius, & alii hæc dictitantes, Pompeium exiſtimationis retinendæ cupidum, amicorumque verecundia victum compulerunt, uti optimis conſiliis omiſſis, voluntates ipſorum, & ſpes ſequeretur. Quod ſanè, vel navis gubernatorem haud ęquum erat facere, multò minus tot gentium, atque exercituum Imperatorem, qui tanquam malus medicus cupiditatibus malè ſanorum ducum indulſit, metuens ſcilicet, ne ſalutem afferendo moleſtus eſſet, *in vita Pompeii.* 8 Lib.1. v.406.
9 Permittit. 10 Vario affectuum, & conſiliorum impulſu. 11 Ex mortis metu. 12 Morti.
13 Vident adeſſe diem, & prælium, quo dimicabitur de rerum ſumma, Reip libertate, aut perpĕtua monarchia, in commune itaque timet quiſque de ſe ſecurus.
14 Civitaſne libera manſura, an ſub unius imperium redigenda. 15 Cui enim vacet ſibi ſoli timere, cùm videat univerſi machinam labaſcere, ruereque, terris maria miſceri, & terras cœlo?

At-

Attonitus majore metu. quis litora ponto
Obruta, quis ſummis cernens in montibus æquor,
Ætheraque in terris dejecto ſole cadentem,
Tot rerum finem, timeat ſibi? non vacat ullos
Pro ſe ferre metus: Urbi, Magnoque timetur.
1 *Nec gladiis habuere fidem, niſi cotibus aſper*
2 *Exarſit mucro; tunc omnis* 3 *lancea ſaxo*
Erigitur: tendunt nervis melioribus arcus:
Cura fuit lectis pharetras implere ſagittis.
Auget eques 4 *ſtimulos, frænorumque aptat habenas.*
5 *Si liceat Superis hominum conferre labores,*
6 *Non aliter, Phlegra rabidos tollente Gigantes,*
7 *Martius incaluit Siculis incudibus enſis:*
Et rubuit flammis iterum Neptunia cuſpis,
Spiculaque extenſo Pæan Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in ægida crines,
Pallenæa Jovi mutavit fulmina 8 *Cyclops,*
9 *Non tamen abſtinuit venturos prodere caſus*
10 *Per varias Fortuna notas. nam Theſſala rura*

1 Quin, & tela, tanquam parum acuta in civium cædem, ſubigunt cotibus. 2 Splenduit. 3 Cuſpis lanceæ retuſa acuminatur cote ſubacta. 4 Calcaria. 5 *Si parva licet componere magnis.* 6 Ita, ubi Gigantes diis bellum indicebant in Phlegræis campis, quos alii in Italia fuiſſe volunt, inter Cumas, & Neapolim, alii in Macedonia, quod innuit poeta in *tollente*, h.e. montibus congeſtis, Pelion ſuperimpoſita Oſſa, &c. erigente, 7 Sicula fornace recoxit Cyclops Martis frameam, Neptuni tridentem, Apollinis ſagittas in Pythone conficiendo hebetatas, anguineos crines in capite Meduſæ, quod Pallas geſtabat in ægide, ſcuto, ſeu lorica ſua; Fulmina, quibus mox Jupiter uſurus erat contra Gigantes apud Pallenen opp. Macedoniæ, quam & Phlegram olim dictam Stephanus ex Eudoxio tradit, & Euſtathius in catalogo. 8 Quiſquam è miniſtris Vulcani, *Brontes, aut Steropes, aut nudus membra Pyracmon.* 9 De prodigiis, quæ Pompeio cladem portendebant; vide quæ fuſiùs referunt Plut. in Pompeii, & Cæſ. vitis. Appian. lib. 2. de bello civili. Dio lib. 31. Cæſ. Comm. 3. Val. Maxim l. 1. cap. 6. 10 Cn. *inquit Valer. Maxim.* Pompeium Jupiter omnipotens abundè monuerat, ne cum C. Cæſare ultimam belli fortunam experiri contenderet: Egreſſo à Dyrrhachio adverſa agmini ejus fulmina jaciens, examinibus apum ſigna obſcurando, ſubita triſtitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipſis altaribus hoſtiarum fuga, &c. die autem prœlii conſtat in delubris Deum ſua ſponte ſigna converſa, &c.

Cum

Cum peterent, totus venientibus 1 *obſtitit æther:*
2 *Inque oculis hominũ fregerunt fulmina nubes:*
3 *Adverſaſque faces*, 4 *immenſoque igne columnas*,
Et 5 *trabibus miſtis avidos* 6 *typhonas aquarum*
Detulit, atque oculos ingeſto fulgure clauſit.
7 *Excuſſit criſtas galeis, capuloſque ſolutis*
Perfudit gladiis, ereptaque pila liquavit:
8 *Æthereoque nocens fumavit* 8 *ſulfure ferrum.*
9 *Nec non innumero cooperta examine ſigna*,
10 *Vixque revulſa ſolo, majori pondere preſſum*
Signiferi merſere caput; 11 *rorantia fletu*,
Uſque ad Theſſaliam Romana, & publica ſigna.
12 *Admotus Superis diſcuſſa fugit ab ara*
Taurus, & Emathios præceps ſe jecit in agros;
13 *Nullaque funeſtis inventa eſt* 13 *victima ſacris.*
14 *At tu, quos ſcelerum Superos? quas rite vocaſti*
Eumenidas Cæſar? Stygii quæ numina regni?
Infernumque nefas? & merſos nocte furores?
Impia tam ſævè geſturus bella litaſti?

1 Terruit, ne procederent. 2 Nubes refringebant fulmina in faciem, & oculos adverſos. 3 Æther detulit ex adverſo Meteora, ignita, λύχνους inſtar facis in ſuperiore parte accenſos- 4 - Ignis perpendicularis, exhalationes formam columnæ pyramidalis referentes. - 5 - δόκοις, exhalationibus formam trabis repræſentantibus in longum porrectis - 6 - Ventos vorticoſos, qui ſine fulmine effringunt nubes; fulmina non ignita, Plin. lib. 2. cap 48. - 7 De effectibus iſtiuſmodi fulminis ſubtilis, diſcutientis, & urentis, vide Philoſophos meteorolog. 8 Fulmine, quod ſulfureæ eſt naturæ. 9 Vide quæ ad verſ. 132. ſupra. 10 Signa vix è ſolo emovit ſignifer multa vi nixus, & inclinatus, quod mali erat ominis. 11 Maduere quaſi fletu, aut ſudore ſimulachra Deorum, quæ ſecum ferebant Romani, adhuc publica, donec ea privati juris feciſſet pugna Pharſalica. 12 Supra ad verſ. 152. & lib. 1. verſ. 613. Nunquam imminentis ruinæ manifeſtiora prodigia, fuga victimarum, examina, inſignes interdiu tenebræ. Florus lib. 4. cap. 2. 13 Quæ litaret, aut victoriam ſignificaret. 14 Infeſtus ubique Cæſari poeta Stygios illum Deos nefarii ſceleris auctores, & Furias ſolicitaſſe inſimulat, quem tamen Appianus refert nocte media perfectis ſacris invocaſſe Martem, parentemque ſuam Venerem, templum Victoriæ faventi voviſſe, &c.

1 Jam

1 *Jam dubium monſtriſne Deum, nimione pavori*
Crediderint: multis concurrere viſus Olympo
Pindus, & abruptis mergi convallibus Æmus,
Edere nocturnas belli Pharſalia voces,
Ire per 2 Oſſæam rapidus 2 Bœbeida ſanguis:
Inque vicem vultus tenebris mirantur 3 apertos,
Et pallere diem, galeiſque incumbere noctem,
Defunctoſque patres, & cunctas ſanguinis umbras
Ante oculos volitare ſuos. 4 Sed mentibus unum
Hoc ſolamen erat, quod voti turba nefandi
Conſcia, quæ patrum jugulos, quæ pectora fratrum
Sperabat; gaudet monſtris, mentiſque tumultu,
Atque omen ſcelerum ſubitos putat eſſe furores.
5 Quid mirum, populos, quos lux extrema manebat
6 Lymphato trepidaſſe metu? præſaga malorum
Si data mens homini eſt, 7 Tyriis qui 7 Gadibus hoſpes
Adjacet, Armeniumque bibit Romanus 8 Araxem:
9 Sub quocunque die, quocunque eſt ſidere mundi,
Mœret, & ignorat cauſas, animumque dolentem
Corripit: Emathiis, 10 quid perdat, neſcit, in arvis.

1 Dubium eſt, apparuerintne illa prodigia, an Panico timore perterriti, Pompeiani ſibi viſi ſint audire noctu clamorem, ſtrepitumque bellicum, videre concurſus montium, lacus fluere ſanguine, per tenebras apertè videri facies ſuorum, pallere diem, tenebras circumfundi galearum nitori, parentum, & conſanguineorum umbras ſibi ob oculos verſari. 2 Lacum Theſſaliæ ad radicem Oſſæ. 3 Alii *opertos*, inſignes erant interdiu tenebræ, inquit Florus. 4 Quod qui utrinque ſceleſto, & impio furebant voto interficiendi patres, fratreſque non potuerunt terreri his monſtris, quinimo fruebantur, & omen hinc capiebant perpetrandi ſceleris, quod conceperant. 5 Quid verò mirum, ſi hi cùm loci, tum mortis vicinia (in qua multa præſcirè ſæpe datur) mente correpti futuram cladem præſagierint: cùm & Romani paſſim in extremis orbis partibus degentes eo die mœſti fuerint, neque tamen mœroris cauſam ſcirent? 6 Lib 1 v 496. 7 Inſ. extremæ Hiſpaniæ, in qua civitas colonia Tyriorum. 8 Armeniæ fl. 9 Sub quacunque cœli plaga. 10 Libertatem ſuam, pugna hac in Pharſalicis campis oppreſſam.

1 En-

1 Euganeo, ſi vera fides memorantibus, Augur
Colle ſedens, 2 Aponus terris ubi fumifer exit,
Atque 3 Antenorei 4 diſpergitur unda 4 Timavi,
Venit ſumma dies, geritur res maxima, dixit:
Impia concurrunt Pompeii, & Cæſaris arma:
5 Seu tonitrus, ac tela Jovis præſaga notavit:
Aera ſeu totum diſcordi obſiſtere cælo,
Proſpexitque polos: ſeu lumen in æthere mœſtum,
Solis in obſcuro pugnum pallore notavit,
Diſſimilem certè cunctis, quos explicat, egit
Theſſalicum Natura diem: ſi cuncta perito
Augure mens hominum cœli nova ſigna notaſſet,
Spectari toto potuit Pharſalia mundo.
6 O ſummos hominum, quorum Fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis cælum omne vacavit.
7 Hæc & apud ſeras gentes, populoſque nepotum,
Sive ſua tantùm venient in ſecula fama,
Sive aliquid magnis noſtri quoque cura laboris
Nominibus prodeſſe poteſt: cùm bella legentur,

1 Patavii, C. Cornelius, divinandi ſcientia nobilis, cùm eo die, quo depugnatum eſt, auguria obſervaret, primò tempus ipſum pugnæ notavit, idque iis, qui aderant, ſignificavit: deinde ad obſervanda ſigna iterum converſus, divino quodam furore afflatus exiluit, vociſeratus, *Vincis ô Cæſar*, &c. Plut. in Cæſ. Patavini autem dicti ſunt Euganei, Henetis, & Trojanis oriundi.
2 Aliis, urbs in agro Patavino: Aliis, fluvius. Mihi fons videtur eſſe ex Suet. in Tib. c. 14. 3 Fl. in regione Venetorum, ad cujus fontem Antenor Troja profugus Patavium condidiſſe fertur. Virg. 1. Æn. 4 Septem, *aliis novem* oſtiis in mare exire creditus, qui tamen ipſe hodie vix extat. 5 Sive illud è tonitru, & fulminibus adverterit, ſive è ſiderum diſpoſitione, ſive è triſti cæli, Solis, ætheriſque facie. Fuit enim ille dies omnibus aliis diſſimilis, quem ſi obſervaſſent periti ubique augures, non fuerat difficile cladem Pharſalicam in omni mundi parte ſenſiſſe. 6 O quanti erant Romani, quantæ ſupra alias omnes gentes Diis curæ, ut quorum rebus notandis, ſignandiſque univerſum cœlum intentum caverit. 7 Atque bella hæc ubi poſteri acceperint, vel fama, vel ex hiſtoriarum monimentis, carminis forte hujus mei labore, ſi modò, is ſit qui vitalitatem mereatur: variè afficientur, ſpe bona, ſolicitiſque votis (ſat ſcio) Pompeio favebunt: Neque enim legent, audientve tanquam tranſacta, & præterita, ſed cum ſtudio, & affectu tanquam præſentia, & eventura.

Speſ-

Speſque metuſque ſimul, perituraque vota movebunt:
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Non tranſmiſſa legent, & adhuc tibi, Magne, favebunt.
1 Miles ut 2 adverſo Phœbi radiatus ab ictu
Deſcendens totos perfudit 3 lumine colles,
4 Non temerè immiſſus campis, ſtetit ordine certo
5 Infelix acies. 6 cornus tibi cura ſiniſtri
Lentule, cum prima, quæ tum fuit optima bello,
Et quarta legione, datur: tibi numine 7 pugnax
8 Adverſo, Domiti, 9 dextri frons tradita Martis.
10 At medii robur belli fortiſſima denſant
Agmina quæ Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, 11 miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
12 At juxta fluvios, & ſtagna undantis Enipei,

1 Exercitus Pompeii, qui importunitate omnium coactus contra animi ſui ſententiam, & conſilium pugnare, eduxit copias, aciem inſtruxit. 2 Orientes Solis radii à fronte percuſſerunt Pompeianos inſtructos, Cæſari autem ab ortu Sol averſus profuit. 3 Armorum fulgore. 4 Prudenter, & optimo conſilio inſtructus. Quippe nihil temerè facturus Pompeius videbatur. *Appian.* 5 Iniquo fato ceſſura, & vincenda. 6 Lentulo quidem dextrum cornu tribuit Appianus, quod Pompeio Plutarchus, uti ſiniſtrum Domitio. Cæſar autem refert, Pompeium præfuiſſe ſiniſtro cornu, in quo erant legiones duæ, Prima, & Tertia ſub initio diſſenſionis à Cæſare traditæ ex S.C. Quod veriſimilius eſt, ut validiſſimum exercitus firmamentum objiceretur Cæſari, qui erat in dextro cornu cum Sylla, & decima legione. 7 Quàm pugnax fuerit iſte L. Domitius (nam Cn. Domitius à Cæſare ſtetit, mediamque aciem tenuit) vide quę ad v 479. lib. 2. 8 Rectè. Namque Corfinii obſeſſus, à ſuis militibus Cæſari traditus, & ab eo dimiſſus. lib. 2. Maſſilienſi claſſi præfectus, & inde victus aufugit. lib. 3. hic victus, cæſuſque eſt. infra v. 600. 9 Cornu dextrum. 10 Mediam aciem tuebatur Scipio Pompeii ſocer cum 8 legionibus, quas ſecum habuerat in Syria, cui præfuit advocatus inde à Pompeio per literas. Adjuncta Cilicenſi legione, & cohortibus, quas ex Hiſpania traduxerat Afranius. 11 Hic militabat ſub Pompeio, ſed ęquo claſſicorum, & prætoris honore, pugnæ mox Pharſalicæ reliquias in Africam traduxit, atque ibi dux creatus eſt contra Cæſarem. 12 Robur, & fiducia belli in Italis erat. Sociorum copiæ hinc inde ad oſtentationem prolatæ. Dextrum cornu muniverat Pompeius Enipeo amne, cui Cappadocas, & Ponticos equites adjeciſſe videtur.

Cappa-

Cappadocum montana cohors, & 1 largus habenis
Ponticus ibat eques. ſicci ſed plurima campi
2 Tetrarchæ, 3 regeſque tenent, magnique tyranni,
Atque omnis Latio quæ ſervit purpura ferro.
Illuc, & Libye Numidas, & 4 Creta Cydonas
Miſit: 5 Ituræis curſus fuit inde ſagittis:
Inde truces 6 Galli 7 ſolitum prodiſtis in 7 hoſtem:
Illic pugnaces commovit 8 Iberia 9 cetras.
10 Eripe victori gentes; & ſanguine mundi
Fuſo, Magne ſemel, totos conſume triumphos.
11 Illo forte die Cæſar ſtatione relicta,
Ad ſegetum raptus moturus ſigna, repentè
Conſpicit in planos hoſtem deſcendere campos,
Oblatumque videt votis ſibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia caſus.
12 Æger quippe moræ, flagranſque cupidine regni,
Cœperat exiguo tractu civilia bella
Ut lentum damnare nefas. 13 diſcrimina poſtquam
Adventare ducum, ſupremaque prælia vidit,
Caſuram & fati ſenſit nutare ruinam,
Illa quoque in ferrum rabies promptiſſima, paulum
Languit, & caſus audax ſpondere ſecundos

1 Laxis uſus loris. 2 Tetrarcha, qui quartam regni partem tenet. 3 Omnes purpurati dynaſtæ, & principes auxiliares. 4 Sagittarios miſit Creta inſula, cujus Cydon urbs. 5 Ituræi pop. Cœl. Syriæ. Plí. l. 5. c. 23. Strabo lib. 16. Flav. Vopiſ. Vir. Geor. 2. *Ityreos taxi torquentur in arcus.* 6 Allobroges, qui à Cæſ. ad Pomp. profugerant. lib. 6. v. 268. & alii forte. 7 Cæſarem. contra quem in Gallia olim pugnabatis. 8 Hiſpania. 9 Scuta brevia, lunata. 10 Collatas huc omnes undique gentes objice Cæſari, ò Pompei, internecione delendas; ita non erunt, quibus imperet, dè quibus triumphet. 11 Cæſar, deſpèrata belli copia, ea nocte tres legiones emiſerat frumentatum, ubi verò aciem Pompeii longius à vallo progreſſam videret, ſuos convocari juſſit, & lętus pugnam parat. 12 Moræ impatientem, & certaminis de ſumma rerum ſtudio ardentem tædere cœperat belli protracti. 13 Verùm ubi in procinctu ultimum diſcrimen adeſſe vidit, ſubſedit illi aliquantum ferox animus. *Sed hæc malignè in Cæſarem, ut omnia noſter: neque enim illi unquam major alacritas, & fiducia, ut teſtantur omnes hiſtorici.*

Mens ſtetit in dubio, quam 1 *nec ſua fata timere,*
Nec Magni ſperare ſinunt: 2 *formidine merſa,*
Proſilit hortando melior fiducia vulgo.
O domitor 3 *mundi, rerum fortuna mearum,*
Miles, 4 *adeſt toties optatæ copia pugnæ.*
Nil opus eſt votis: jam fatum accerſite ferro.
5 *In manibus veſtris, quantus ſit Cæſar, habetis.*
Hæc eſt illa dies, 6 *mihi quam Rubiconis ad undas*
Promiſſam memini, cujus ſpe movimus arma,
7 *In quam diſtulimus vetitos remeare triumphos.*
Hæc eadem eſt hodie, 8 *quæ pignora, quæque penates*
Reddat, & 9 *emerito faciat vos Marte colonos.*
Hæc, 10 *fato quæ teſte probet, quis juſtius arma*
Sumpſerit: hæc acies victum factura nocentem eſt.
11 *Si pro me patriam ferro, flammiſque petiſtis,*
Nunc pugnate truces, 12 *gladioſque exolvite culpa.*
Nulla manus belli, 13 *mutato judice, pura eſt.*
Non mihi res agitur, ſed vos, ut libera ſitis
Turba, precor, gentes ut jus habeatis in omneis.
Ipſe ego 14 *privatæ cupidus me reddere vitæ,*
14 *Plebejaque toga modicum componere civem:*
Omnia dum vobis liceant, nihil eſſe recuſo.

1 Neque enim ſua felicitas permiſit illi deſperare; neque Pompeii advertenti felicitatem, erat cur valde ſperaret. 2 Quoniam verò ducis ſciebat eſſe, ſecum metuere omnia; coram milite, nihil: ſuos oratione cohortaturus, *Spem vultu ſimulat, premit altum corde timorem:* 3 Galliæ, Germaniæ, Britanniæ, Hiſpaniæ CCCC ferè nationibus patriæ additis, ut habet Appianus in oratione, quam Cæſari affingit, quam ſi placet cum hac conferas. 4 Copia pugnæ, quam toties optavimus, data, non ocioſis votis, ſed ſtrenuis gladiis fabricanda eſt nobis fortuna noſtra. 5 Fortunam, virtutem, liberalitatem, fidem Cæſaris, totum denique Cæſarem, quantus quantus eſt, habetis. 6 Libro 1. v. 359. 7 Quæ fortiter, & proſperè geſta dabit, nobis dilatos, negatoſque triumphos. 8 Quæ vos hoſtes declaratos reſtituat patriæ, conjugibus, liberis: quæ vos ſtipendiis defunctos, debellatoque bello militiæ eximat, agriſque donet. 9 Al. *emeritos*. 10 Ita Cic. pro Ligario de hac ipſa cauſa: *Nunc melior certè ea judicanda eſt, quam etiam dii adjuverunt.* li. 1. v. 128. & Cæſar apud App. *Hæc dies cunctorum adferet judicium.* 11 Lib. 1. v. 378. 12 Juſtitiam cauſæ gladiis adſtruite. 13 Sub adverſario judice. 14 Me in ordinem redigere.

1 *In-*

1 Invidia regnate mea, 2 nec ſanguine multo
Spem mundi petitis: 3 Grajis delecta juventus
Gymnaſiis aderit, ſtudioque ignava palæſtræ,
Et 4 vix arma ferens, & miſtæ diſſona turbæ
Barbaries; non illa tubas; non agmine moto
Clamorem latura ſuum. 5 civilia paucæ
Bella manus facient: pugnæ pars magna levabit
His orbem populis, Romanumque obteret hoſtem.
6 Ite per ignavas gentes, famoſaque regna,
Et primo ferri motu proſternite mundum:
Sitque palam, quas tot duxit Pompeius in urbem
7 Curribus, 8 unius gentes non eſſe triumphi.
9 Armenioſne movet, Romana potentia cujus
Sit Ducis? aut emptum minimo vult ſanguine quiſquam
Barbarus Heſperiis Magnum præponere rebus?
10 Romanos odere omnes, dominoſque gravantur,
Quos novere, magis. 11 ſed me Fortuna meorum
Commiſit manibus, quorum me Gallia teſtem
Tot fecit bellis. 12 cujus non militis enſem
Agnoſcam? cœlumque tremens cùm lancea tranſit,

1 Veſtra licentia cedat in invidiam meã, mihi invideatur, modò vos regnetis. 2 Non difficile eſt (inquit Cæſar apud Appianũ) tyrones, inexpertoſque viros ab his, qui laboribus, ac præliis aſſueti ſunt, ſuperari, &c. & hæc de Italis loqui me putate. Sociorum quippe nulla cura, aut ratio habenda eſt: neque enim cum illis pugnandum credite. Mancipia ſunt è Syria, Phrygia, & Lydia ad fugiendum continuò, ſerviendumque parata, &c. 3 Delicati, ac molles Græci, lingua, & ludis, quàm manu, & armis promptiores. 4 Imbelles Barbari linguis confuſi, diſciplinæ inexperti, & inepti, neque laturi ipſa concurrentium agminum ſigna, & clamores. 5 Non adeo multi cives ſunt, adversùs quos dimicandum eſt: maximus pugnæ labor verſabitur in conficiendis gentibus externis, levandoque orbe his populis Rom. nominis hoſtibus. 6 Sternite, ac proculcate ignavas has, & infames gentes promiſcuè hìc collectas. 7 Triumphis.
8 Non dignas eſſe, de quibus unus agatur triumphus.
9 Creditiſne gentes has externas curare quis Rom. Imperio præſit? aut ſanguinis ſui, vel minima impenſa laboraturos, ut Pompeius rebus Italicis præficiatur?
10 Imò odere Romanos, quibus gravate ſerviunt: & eos, quàm nos impenſius; quos meminerunt ſibi ſervitium hoc impoſuiſſe. 11 Pompeius ſe hoſtibus victis, at ego me amicis victoribus, quorum virtus, fides, probitas toties mihi ſpectata eſt in Gallicis bellis, credidi.
12 Tela prope ſingulorum meorum novi.

Dicere non fallar, quo ſit vibrata lacerto.
Quod ſi ſigna 1 *ducem nunquam fallentia veſtrum*
Conſpicio, facieſque truces, oculoſque minaces:
2 *Viciſtis. videor fluvios ſpectare cruoris,*
Calcatoſque ſimul Reges, ſparſumque Senatus
Corpus, & immenſa populos in cęde natantes.
Sed 3 *mea fata moror, qui vos in tela ruentes*
Vocibus his teneo. veniam date bella trahenti;
Spe 4 *trepido: haud unquam vidi tam magna daturos,*
5 *Tam prope me Superos: camporum limite parvo*
Abſumus à 6 *votis.* 7 *ego ſum, cui Marte peracto,*
Quæ populi, Regeſque tenent, donare licebit.
8 *Quone poli motu, quo cæli ſidere verſo,*
Theſſalicæ tantum, Superi, permittitis oræ?
Aut merces hodie bellorum, aut 9 *pœna paratur.*
10 *Cæſareas ſpectate cruces, ſpectate catenas,*
Et 11 *caput hoc poſitum roſtris, effuſaque membra,*
12 *Septorumque nefas, & clauſi prœlia campi:*
Cum 13 *duce Syllano gerimus civilia bella,*
Veſtri cura movet: 14 *nam me ſecura manebit*
Sors quæſita manu: fodientem viſcera cernet
Me mea, qui nondum victo reſpexerit hoſte.
15 *Dii, quorum curas abduxit ab æthere tellus,*
Romanuſque labor, vincat, 15 *quicunque neceſſe*
Non putat in victos ſævum diſtringere ferrum,
15 *Quique ſuos cives, quod ſigna adverſa tulerunt,*

1 Me. 2 Jam dudum certa vobis in manu eſt victoria. 3 Victoriam meam. 4 Geſtio, exulto. 5 Tam quaſi in procinctu præſentes, & propitios. 6 Victoria expetita. 7 *A ſpe ampliſſimorum præmiorum eos accendit.* 8 Quæ cęli facie, & influxu permiſſum eſt Theſſaliæ, ut ſit tanti certaminis area? infra v. 847. Quone, ideſt, quonam. ut l.10.v.99. 9 *A metu pęnarum*, quæ me, & vos pœnæ, & cruciatus manent, ſi victi fuerimus. 10 Caput hoc meum affixum roſtris, qualia Syllanis temporibus facta vidimus. 11 Vide quę ad v. 196. lib.2. 12 Pompeio crudelitatem Syllæ, cujus magiſter equitum fuerat, referenti. lib.1.v.326. 13 De vobis ſolicitus ſum: quid de me faciam, certum eſt, namque hæc dextra, ſi non victoriam mihi, necem certè dabit. 14 O dii, Romano huic diſcrimini intenti, illi è nobis concedite victoriam, qui majorem clementiam in victos exerciturus ſit. 15 Qui non ſævit in eos cives, qui contra ſe arma induerint: qui victis, & in ſuam poteſtatem redactis parcit, Quod ego uſque feci.

Non

Non credit feciſſe nefas. 1 Pompeius in arcto
Agmina veſtra loco vetita virtute moveri
Cùm tenuit, quanto ſatiavit ſanguine ferrum!
Vos tamen hoc oro juvenes, 2 ne cædere quiſquam
Hoſtis terga velit: 3 civis, qui fugerit, eſto.
4 Sed dum tela micant, non vos pietatis imago
Ulla, nec adverſa conſpecti fronte parentes
Commoveant: vultus gladio turbate verendos.
Sive quis infeſto cognata in pectora ferro
Ibit, ſeu nullum violabit vulnere pignus,
5 Ignoti jugulum tanquam ſcelus 5 imputet hoſtis.
6 Sternite jam vallum, foſſaſque implete ruina,
Exeat ut plenis acies non ſparſa maniplis.
Parcite ne caſtris: 7 vallo tendetis in illo,
Unde acies peritura venit. Vix cuncta locuto
Cæſare, quemque ſuum munus trahit, armaque raptim
Sumpta viris. 8 celeres capiunt præſagia belli:

1 Pompeius verò, cùm ad Dyrrhachium vos gemini valli anguſtiis clauſos, & fortitudinem veſtram exercere loco iniquo impeditos, opreſſiſſet, ad ſatietatem cives cecidit l. 6.v.263. 2 Nolite hoſtes fugientes tam inſequi, quàm oppoſitos, & pertinaciter in acie reſiſtentes invadere. 3 Fugientes civium loco habete. Cæſar quippe multò ante Romæ teſtatus fuerat, ſe inter amicos habiturum eos, qui neutram partem ſequerentur. Pempeius verò diſcedens ab Urbe in Senatu dixerat eodem ſe habiturum loco, qui in caſtris Cæſaris fuiſſent. 4 Adverſis autem, & repugnantibus ne parcite, etiamſi fuerint cognati, fratres, verendi patres. 5 Ita legit H. Grotius ex M. S. hoc ſenſu: Etiamſi quis propinquum nullum invenerit quem occidat, cædem ego ignoti cujuſvis tanto in beneficio accipiam, quàm ſi mea cauſa parricidium feciſſet. *vel*, pro ſcelere habeat externi hoſtis jugulum petere, cum propinqui ad manum. Cæteri legunt, *impetat*, hac mente: Quicunque contra ſtabit, reſiſtetque, ejus jugulum petite, nullo diſcrimine, cognatuſne, an alienus ſit, habito. Micyl. 6 *Cæſar apud Appianum*, Ad pugnam exeuntes diruite mœnia, foſſas opplete, ut nihil niſi victores abeamus. Videant nos hoſtes ipſi deſtitutos caſtris, ſciantque nobis ex neceſſitate injunctum eſſe eorum caſtris potiri, aut in prælio cadere. 7 Tentoria figetis intra vallum Pompeii caſtrorum. 8 Feſtini demoliuntur vallum caſtrorum, tanquam victoriæ omen capientes ſuprema Cæſaris verba: *Vallo tendetis in illo, unde, &c.*

Calcatiſque ruunt caſtris: ſtant 1 *ordine nullo,*
1 *Arte ducis nulla: permittunt omnia fatis.*
2 *Si totidem Magni ſoceros, totidemque petentes*
Urbis regna ſuæ funeſto in Marte locaſſes,
Non tam præcipiti ruerent in prœlia curſu.
Vidit ut hoſtiles 3 *in rectum exire catervas*
Pompeius, nullaſque moras permittere bello,
Sed Superis placuiſſe diem: ſtat corde 4 *gelato*
Attonitus: tantoque Duci ſic arma timere,
5 *Omen erat.* 6 *premit inde metus, totumque per agmen*
Sublimi provectus equo: 7 *Quem flagitat, inquit,*
Veſtra diem virtus, 8 *finis civilibus armis,*
Quem quæſiſtis, adeſt. totas effundite vires;
Extremum ferri ſupereſt opus, unaque gentes
Hora trahit. 9 *quiſquis patriam, caroſque penates,*
Qui ſobolem, ac thalamos, deſertaque pignora quærit,
Enſe petat: medio poſuit Deus omnia campo.
10 *Cauſa jubet melior Superos ſperare ſecundos:*
Ipſi tela regent per viſcera Cæſaris, ipſi
Romanas ſancire volent 11 *hoc ſanguine* 12 *leges.*
13 *Si ſocero dare regna meo, mundumque pararent,*
Præcipitare meam fatis potuere ſenectam.
Non iratorum populis, Urbique Deorum eſt

1 Imò inſtructis optimo conſilio ordinibus procedebant. Dextro enim cornu, ubi erat decima legio, præfuit Sylla, & ipſe Cæſar contra Pompeium (ſupra verſ. 217.) reſtitit: Antonius ſiniſtrum cornu tenebat, ubi legio Nona adjuncta Octava: in media acie erat Cn. Domitius. Ne verò à multitudine equitum circumveniretur, celeriter ex tertia acie ſingulas cohortes detraxit, atque ex his quartam inſtituit, equitatuique oppoſuit, &c. Comment. civilis belli 3. 2 Ea celeritate rubeant in prælium, ac ſi ſinguli fuiſſent Cæſares; ſinguli ſibi hac pugna regnum appetiiſſent. 3 Recta ex adverſo in ſe tendere. 4 Formidine. ſic ſupra de Cæſare, verſ. 242. 5 Inauſpicatum. 6 Supprimit, diſſimulat. *premit altum corde timorem.* 7 In diſcrimen rerum. 8 Ultimus belli labor.
9 Sibi quiſque reditum ad ſuos enſe in hoc prœlio ſtruat.
10 Conſcientia (inquit Pompeius apud Appianum) cauſæ nobis optima, pro libertate enim, & patria pugnamus jure legum freti, opinione recta, totque præcellentibus ſtipati viris, &c. 11 Cæſaris. 12 Libertatem.
13 Si orbis imperium in Cæſarem conferre ſtatuiſſent dii; me certè patriæ libertatis defenſorem è vita ſuſtuliſſent: Me verò propitii in vivis retinere voluerunt.

Pom-

Pompeium ſervare ducem. 1 quæ 2 vincere poſſent
Omnia contulimus, 3 ſubiere pericula clari
Sponte viri, ſacraque antiquus imagine miles.
4 Si Curios his fata darent, reduceſque Camillos
Temporibus, Decioſque caput fatale voventes,
Hinc ſtarent. 5 primo gentes oriente coactæ,
Innumeræque urbes, quantas in prælia nunquam
Excivere manus. 6 toto ſimul utimur orbe.
7 Quicquid Signiferi comprenſum limite cęli
Sub Noton, & Boream hominum ſumus, arma movemus.
8 Nonne ſuperfuſis collectum cornibus hoſtem
In medium dabimus? paucas victoria dextras
Exigit: at plures tantum clamore catervæ
Bella gerent. Cæſar noſtris non ſufficit armis.
9 Credite pendentes è ſummis mœnibus urbis
Crinibus effuſis hortari in prælia matres.
Credite grandævum, vetitumque ætate Senatum
Arma ſequi, ſacros pedibus proſternere canos:
Atque ipſam domini metuentem occurrere Romã.
Credite, qui nunc eſt, populum, populumque futurum
Permiſtas afferre preces. 10 hæc libera naſci,
11 Hæc vult turba mori. ſi quis poſt 12 pignora tanta

1 Tanta præterea potentia, tam ingentes apparatus, &c. Pomp. apud App. 2 Victoriam conferre. 3 Totque præcellentibus ſtipati viris, quorum pars Senatorii ordinis eſt, pars Equeſtris, &c. Pomp. apud App. Reges item, tetrarchæ, dynaſtæ, multique alii nobilitatẽ, & gravitate venerandi. 4 Si jam Curius, Camillus, Decii (de quibus dictum. lib. 2. v. 544. l 6. v. 787. & l. 2. v. 308.) in vivis eſſent, continentiſſimi illi viri, & conſtantiſſimi patriæ aſſertores, à noſtra parte ſtarent. 5 Ultima ex Aſia adſunt auxiliares. 6 Totius orbis viribus. 7 Ex omni pop. ſubjecto Zodiaco, ab extremo Noto ad ultimum Boream degentes habemus auxilia. 8 Annon facile erit expanſa acie, & equitatu circumvenire hoſtes nobis numero longè cedentes? Cæſar habuit cohortes 80, quæ ſumma erat 22000, quem numerum Pompeius duplo ſuperabat, præter externos. Cæſari erant 1000 equites, Pompeio 7000.

9 Credite matronas Romæ, & Senatores per ætatem arma ſequi impotentes, ipſam urbem timentem, ne libertatem amittat, cives jam viventes, & poſtmodo naſcituros, me denique cum conjuge, & liberis ſupplicem, ſi fas eſt, implorare operam veſtram hodie ſtrenuè navatam.

10 Futura, poſtera. 11 Præſens. 12 Res, quæ vobis debent eſſe chariſſimæ, uxores, Senatum, Romam, libertatem veſtram, & poſteritatis.

Pompeio locus eſt, cum prole, & conjuge ſupplex,
Imperii ſalva ſi majeſtate liceret,
Volverer ante pedes. Magnus, niſi vincitis, exul,
Ludibrium ſoceri, veſter pudor, 1 ultima fata
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne diſcam ſervire ſenex. Tam meſta locuti
Voce ducis flagrant animi, 2 Romanaque virtus
Erigitur, placuitque mori, ſi vera timeret.
Ergo utrimque pari concurrunt agmina motu
Irarum: 3 metus hos, regni ſpes excitat illos.
4 Hæ facient dextræ, quicquid non expleat ætas
Ulla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
5 Ut vacet à ferro. gentes Mars iſte futuras
Obruet, 6 & populos ævi venientis in orbem
Erepto natale feret. 7 tunc omne Latinum
Fabula nomen erit: 8 Gabios, 9 Vejoſque, 10 Coramque
Pulvere vix tectæ poterunt monſtrare ruinæ,
11 Albanoſque lares, 12 Laurentinoſque penates
13 Rus vacuum, quod non habitet niſi 14 nocte coacta
Invitus, queſtuſque Numam juſſiſſe, Senator.
15 Non ætas hæc carpſit edax, monimentaque rerum
Putria deſtituit: crimen civile videmus,
Tot vacuas urbes. Generis quo turba redacta eſt
Humani? toto populi qui naſcimur orbe,
Nec muros implere viris, nec poſſumus agros.

1 Exilio, imò ipſa morte fœdiorè, graviorèmq; ſervitutem deprecor, in ſenectute multò magis gravem, & ſub ipſa vitæ meæ clauſula. 2 Si quidem verè Pompeius timeret, ne interiret Rom. libertas, vel ſi Rom. virtus verè tim. 3 Metus tyrannidis Pompeianos: ſpes ſummi imperii Cæſarianos. 4 Hoc prœlium eam hominum cædem dabit, cui reſtituendæ non ſufficient omnes anni inſequentes, etiam in pace perpetua acti. 5 Quantumvis. 6 Et auferet venturæ ætatis prolem, ſublatis iis, qui ſobolem propagaſſent. 7 Vix fidem inveniet apud poſteros nomen, & gloriam Italiæ tantam fuiſſe. 8 Italiæ urbem in via Præneſtina, à Roma xx M. paſſ. 9 Etruriæ oppid. xviii. M. paſſ. ab Urbe. 10 Latii populi inter Velitram, & Senam. 11 Longam Albam à Tullo Hoſtilio everſam, dirutamque. 12 Laurentum, oppid. Latii maritimum, regiam Latini. 13 Omnes has urbes deſolatas, & vaſtas factas oſtendent ruinæ, & loca inculta, niſi quod novi Coſſ. in monte Albano celebrent Ferias Latinas ex inſtituto Numæ. l.5.v.401. 14 Ipſe Senator coactus, vel nocte, qua coactæ urbes Latinæ 47 ejus ſacri participes conveniant. 15 Neque has urbes edax vetuſtas abſumpſit; ſed civ.bel. in culpa l.1.v.24.

Urbs

Urbs nos una capit: 1 vincto foſſore coluntur
Heſperiæ ſegetes: ſtat tectis putris avitis
2 In nullos ruitura domus: nulloque frequentem
Cive ſuo Romam, ſed 3 mundi fæce repletam,
Cladis eo dedimus, ne tanto in tempore bellum
Jam poſſet civile geri: 4 Pharſalia tanti
Cauſa mali, 5 cedant feralia nomina Cannæ,
Et 6 damnata diu Romanis Allia faſtis.
7 Tempora ſignavit leviorum Roma malorum:
Hunc voluit neſcire diem. pro triſtia fata!
8 Aera peſtiferum tractu, morboſque fluentes,
Inſanamque famem, permiſſaſq; ignibus urbes,
Mœniaque in præceps laturos plena tremores
Hi poſſent explere viri: 9 quos undique traxit
In miſeram Fortuna necem, 10 dum munera longi
Explicat eripiens ævi, populoſque, duceſque,
Conſtituit campis: per quos tibi Roma tuenti
Oſtendat quam magna cadas. 11 quò latiùs orbem
Poſſedit, citiùs per proſpera fata cucurrit.
12 Omue tibi bellum gentes dedit omnibus annis:
Te 13 geminum Titan procedere vidit 13 in axem.
14 Haud multum terræ ſpatium reſtabat Eoæ,
Ut tibi nox, tibi tota dies, tibi curreret æther.

1 Agros ſervitia compedib. vincta colunt, dominis civili bel. extinctis. 2 Ut quæ incolis deſtituta ſit. 3 Colluvie omniũ gentium. Juven. Sat. 3. v. 61. *quota portio fæcis Achææ, &c.* 4 Ea in Pharſalicis campis clades ſuſtulit omnem exinde civilis belli ſegetem, tam parvo civium numero ſuperſtite. 5 Cladi huic Pharſalicæ cedant Cannæ. (l. 2. v. 46.) 6 XVII. Kal. Sextiles, Allienſis in faſtos (de quibus l. 5. v. 5.) relatus inter atros dies, quòd eo die Trib. mil. legiones ad Aliam fl. educentes, à Gallis victi ſunt, & Urbem amiſerint. 7 Faſti loquuntur leviores illas clades Allienſem, & Cannenſem, tacent hanc Pharſalicam gravem, & triſtem memoratu. 8 Sufficiſſent hi, qui in prælio Pharſalico ceciderunt, reparandis damnis humani generis è peſte, & morbis contagioſis, è fame, incendiis, terræ motibus. 9 Quos ab omni orbis terrarum parte in unam hanc cladem contractos protrivit fortuna. 10 Dum una quaſi ſynopſi explicitas fortuna rurſus eripuit tot multorum annorum victorias, & triumphos. 11 Breviori gyro Roma è ſumma rerum cecidit, quàm quo tam amplum nacta fuerat imperium. 12 Singulis annis ſingula bella tibi adjecerunt alias poſt alias gentes. 13 Ad Septentrionem, & meridiem. 14 Reſtabant Parthi tantùm, & Indi armis ſubigendi, ut ab Oriente ad Occidentem univerſus terrarum orbis Rom. imperio ſubjiceretur.

Omniaque errantes ſtellæ 1 *Romana viderent.*
2 *Sed retro tua fata tulit par omnibus annis*
Emathiæ funeſta dies. 3 *hac luce cruenta*
Effectum, ut Latios non horreat India 4 *faſces,*
5 *Nec vetitos errare Daas in mœnia ducat:*
6 *Sarmaticumque premat ſuccinctus Conſul aratrum:*
7 *Quod ſemper ſævas debet tibi Parthia pœnas,*
8 *Quod fugiens civile nefas, redituraq; nunquam*
Libertas, ultra 9 *Tigrim, Rhenumque receſſit,*
Ac, toties nobis 10 *jugulo quæſita, negatur,*
11 *Germanum, Scythicumque bonum: nec reſpicit ultra*
Auſoniam: 12 *vellem, populis incognita noſtris:*
13 *Vulturis ut primum lævo fundata volatu*
Romulus 14 *infami complevit mœnia luco,*
Uſque ad Theſſalicas ſerviſſes Roma ruinas.
15 *De Brutis, Fortuna, queror.* 16 *quid tempora legum*

1 Romanis ſubdita. 2 Sed unus hic Theſſalici prœlii dies tot retro annorum felicia fata ſubvertit. 3 Hoc prœlio factum eſt, ut Romani Imperii majeſtas, & gloria fieret contemptior apud exteras gentes, Indos, Daas, Sarmatas, Parthos. 4 Coſſ. ſummum Imperium. 5 Neque Scythiæ pop. ἁμαξοφορήταις vagis urbes conſtituat Conſul. 6 Neque Sarmatis urbis loca deſignet Conſul ſuccinctus, quod fiebat aratro, ſubjunctis vacca, & tauro, ſulcum ducente ubi mœnia ponerentur.

7 Quod Romani non ulti ſunt Craſſos cæſos, legiones victas, & ſigna ablata. lib.1.v.10. 8 Quod periit nobis libertas, fuga extra Ro. Imperii terminos avecta, fugiens civile nefas, nunquam reditura. 9 *Tanaim* legi oportere videtur, propter *Scythicum* quod ſequitur, & cui convenit, uti *Rheno Germanum*. Parthi ultra Tigrim agnoverunt regem: ut mox v.442. Scythæ ultra Tanaim liberi erant. 10 Mortis diſcrimine, dum tyrannos è medio tollere aggredimur. 11 Libertas, bonum, quo fruuntur Germani, & Scythæ. 12 Quam libertatem utinam Romani non noviſſent unquam; ſed ab Urbe condita ad hæc uſque Theſſalicæ cladis tempora ſub regibus ſerviiſſent. 13 Ubi augurio captato de nomine novæ urbi imponendo, Remo ſex vultures apparuerunt, Romulo 12, atque illius tempus hujus ſuperaret numerus.

14 Ad quod aſylum in luco, à Romulo ad augendum imperiũ, apertũ confugere ſervi, judiciis obnoxii, ſcelerati. *Aut paſtor fuit, aut illud, quod dicere nolo*, Juv. Sat. 8. v. ul. 15 De Junio Bruto, qui ejecto Tarquinio ult. regum libertatem intulit, quam diu retentam amittere jam grave eſt, libet queri. 16 Quid prodeſt ſumma æquitate ſub legibus vixiſſe, & coſſ. quorum nominibus numerantur ſignanturque anni. l.5.v.5.

Egi-

Egimus, aut annos à Conſule nomen habentes?
Felices 1 *Arabes, Medique, Eoaque tellus,*
Quam ſub perpetuis tenuerunt fata Tyrannis.
2 *Ex populis, qui regna ferunt, ſors ultima noſtra eſt,*
Quos ſervire pudet. Sunt nobis nulla profectò
Numina: 3 *cum cæco rapiantur ſecula caſu,*
Mentimur regnare Jovem. ſpectabit ab alto
Æthere Theſſalicas, teneat cùm fulmina, cædes?
4. *Scilicet ipſe petet Pholoen? petet ignibus Oeten,*
Immeritæque nemus Rhodopes, pinuſque minanteis?
5 *Caſſius hoc potius feriet caput?* 6 *aſtra Thyeſtæ*
Abſtulit, & ſubitis damnavit noctibus 7 *Argos:*
Tot ſimiles fratrum gladios, patrumque gerenti
Theſſaliæ dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata deo. 8 *cladis tamen hujus habemus*
Vindictam, quantam terris dare numina fas eſt.
9 *Bella pares Superis facient civilia divos:*
10 *Fulminibus* 11 *manes, radiiſque ornabit, & aſtris,*
12 *Inque Deûm templis* 13 *jurabit Roma per umbras.*
Ut rapido curſu fati ſuprema morantem

1 Qui ſemper regibus paruerunt. 2 Nos omnium poſtremi in id jugum ex libertate incidimus, quod non niſi gravatè, & cum pudore perpetimur. 3 Fruſtra, ut video, Deos eſſe credimus, fruſtra timemus Jovem, ſi quidem hæc ſcelera non curet vindicare, ſi quidem hæc tam lentus videat, tam lentus puniat. *Vitam regit fortuna, non providentia.* 4 *Feriunt ſummos fulmina montes.* Sed quid montes meruere pati? Quin Cæſar potiùs fulminatur? 5 Et cur Cæſaris caput reſervatur potiùs Caſſii (unius è percuſſoribus Cæſ.) ferro, quàm tuo fulmine jam feritur? 6 Jupiter repulit Solem in ortum, execratus ſcelus Atrei in fratrem; (vide Senecæ Thyeſten, & quæ nos ad ult. chorum) cur non idem hic facit, deteſtatus præſentia hinc inde tot parricidia? 7 Mycenas Argis vicinas, Pelopidarum ſedem. 8 Ironicè.
9 Bellum hoc rerum ſummam deferet Imperatoribus, qui in Deorum numerum referentur. 10 Hæc propter fulmina. 2 ode Horat. & ſtellam crinitam, quæ per ſeptem dies continuò fulſit, credita Cæſaris in cœlum recepti anima. Suet. Cæſ. cap. 88. Virg. 9. Eclo. quin, & ſimulacro Cæſaris ſtellam in vertice addiderunt. 11 Animam Cæſar. 12 *Emphatica Ironia.* quaſi præſentiora ſint numina umbræ Imperatorum, quàm ipſi dii.
13 *Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras.* Hor. 1. epiſt. lib. 2.

Conſumſere locum: 1 *parva tellure dirempti,*
2 *Inde manum ſpectant, vultuſque agnoſcere quærunt,*
Quo ſua pila cadant, aut quæ ſibi fata minentur,
Facturi quæ monſtra forent. videre parentes
Frontibus adverſis, fraternaque cominus arma,
Nec libuit 3 *mutare locum: tamen omnia torpor*
Pectora conſtrinxit: gelidúſque in viſcera ſanguis
Perculſa pietate coït: totæque cohortes
Pila parata diu tenſis tenuere lacertis.
4 *Dii tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur,*
Sed ſenſum poſt fata tuæ dent, 5 *Craſtine, morti.*
Cujus torta manu commiſit lancea bellum,
Primaque Theſſaliam Romano ſanguine tinxit.
O præceps rabies, cùm Cæſar tela teneret,
6 *Inventa eſt prior ulla manus!* 7 *tunc ſtridulus aer*
Eliſus lituis, conceptaque claſſica cornu:
Tunc auſæ dare ſigna tubæ: tunc æthera 8 *tendit,*

1 Ubi jam inter duas acies tantum erat relictum ſpacii, quantum ſatis eſſet ad concurſum utriuſque exercitus: ſubit recordatio affinitatis, & pœnitentiæ indicia manarunt lacrymæ. 2 Multitudinem exponit Micyllus Supra v.320. dixerat Cæſar ſe agnoſcere ſuos ex enſibus, & lanceis ſingulos, juſſeratque non parcere ſuis. Quid igitur ſi ita intelligamus? circumſpiciunt utrinque ſi quem in adverſa acie agnoſcant ex armis, teliſque aut vultu, ut habeant, in quem pila mittant, amicorum, hoſpitum, cognatorum cædes, imò monſtroſa parricidia perpetraturi. 3 Recedere, aut progredi. *Itala natio*, inquit Appianus, *magno ſilentio immota reſtitit.* 4 Imprecatur poeta æternas pœnas, ſenſumque mortis Craſtino, qui commiſit acies. 5 Erat hic Craſtinus in exercitu Cæſaris evocatus, h. e. emeritus miles, qui in gratiam Imperatoris iterum ſponte militabat. is ſigno dato, *Sequimini me*, inquit, *manipulares mei qui fuiſtis, & veſtro Imperatori, quam conſtituiſtis, operam date, &c.* ſimul reſpiciens Cæſarem; *Faciam*, inquit, *hodie, Imperator, ut aut vivo mihi, aut mortuo gratias agas, &c.* Com. 3. Cæſ. qui mox adacto in os gladio, ſic inter cadavera repertus, libidinem, ac rabiem qua pugnaverat, ipſa novitate vulneris præferebat. Florus lib.4.c.2. 6 Promptiorne in pugnam, quàm ipſius Cæſaris? 7 Statim, inquit Appianus, lituorum ſono, & tubarum clangore acuuntur in prælium. nec non præcones, & præfecti hinc inde diſcurrentes, exercitum per partes hortabantur. 8 Implet.

1 *Ex-*

1 Extremique fragor convexa irrumpit Olympi:
Unde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
Excepit reſonis clamorem vallibus 2 Æmus,
3 Peliaciſque dedit rurſus geminare cavernis:
4 Pindus agit gemitus, 5 Pangæaque ſaxa reſultant,
4 Oetææque gemunt rupes, 6 voceſque furoris
Expavere ſui tota tellure relatas.
7 Spargitur innumerum diverſis miſſile votis.
7 Vulnera pars optat, pars terræ figere tela,
Ac puras ſervare manus. rapit omnia caſus:
Atque incerta facit, quos vult, Fortuna nocentes.
8 Sed quota pars cladis jaculis, ferroque volanti
Exacta eſt? odiis ſolus civilibus enſis
Sufficit, & dextras Romana in viſcera ducit.
9 Pompeii denſis acies ſtipata catervis,
Junxerat in ſeriem nexis umbonibus arma.
Vixque habitura locum dextras, ac tela movendi
Conſtiterat, gladioſque ſuos compreſſa tenebat.
Præcipiti curſu veſanum Cæſaris agmen
In denſos agitur 10 cuneos: perque arma, per hoſtem
Quærit iter, qua torta graves lorica 11 catenas
Opponit, tutoque latet ſub tegmine pectus.

1 Concurrentium clamor pervenit ad convexa cœli; vel (ut conſtet poetæ numerus montium) Olympi montis Theſſaliæ, qui ſecundam aeris regionem, in qua nubes, & tonitrua, cacumine ſuperat. 2 Mons Thraciæ. l.6.v.576. 3 Reſonum clamorem,& Echo reddiderunt cavernæ Pelii montis Theſſaliæ. 4 Mons Theſſaliæ. 5 Mons Thraciæ libro 1.v.679. 6 Milites pugnantes expavere reſonos, repercuſſoſque à montibus ſuos clamores. 7 Alii certa ferire, alii irrita errare ſua tela volunt. 8 Minimum tamen cædis à ſagittis, & jaculis, multò maximum à gladiis. 9 Clypeis junctis teſtudine facta, ad excipienda tela, & primum excurſum infringendum conſtitit acies Pompeiana ex præcepto ipſius. Cæſaris itaque milites, cùm à Pompeianis non concurri viderent, uſu periti, ſua ſponte curſum repreſſerunt, & ad medium ferè ſpatium conſtiterunt; ubi parvo intermiſſo temporis ſpatio, reſpiratione facta, reſumptis viribus, renovatoque curſu, pila miſerunt, celeriterque gladios ſtrinxerunt. Neque verò Pompeiani huic rei defuerunt. nam & tela exceperunt, & impetum legionum tulerunt, & ordines conſervarunt, piliſque miſſis ad gladios redierunt. Com. 3. de civili bello. 10 Vide lib. 6. v. 184. 11 Hamos, & licia loricæ, quæ conſerta eſt ex annulis, ſeu catenulis.

Hac quoque perventum eſt ad viſcera: totque per arma
1 Extremum eſt, quod quiſque ferit. civilia bella
2 Una acies patitur, gerit 3 altera: frigidus inde
4 Stat gladius; calet omne nocens à Cæſare ferrum.
5 Nec fortuna diu rerum tot pondera vergens,
Abſtulit ingenteis fato 6 torrente ruinas.
7 Ut primum toto diduxit cornua campo
Pompeianus eques, bellique per ultima fudit:
Sparſa per extremos 8 levis armatura 9 maniplos
Inſequitur, ſævaſque manus immittit in hoſtem.
Illic quæque ſuo miſcet gens prælia telo:
Romanus cunctis petitur cruor. 10 inde ſagittæ,
Inde faces, & ſaxa volant, 11 ſpatioque ſolutæ
Aeris, & calido liquefactæ pondere glandes.
Tunc & 12 Ituræi, Medique, Arabeſque, ſoluto
Arcu turba minax, 13 nuſquam rexere ſagittas,
Sed petitur ſolus, qui campis imminet aer:
Inde cadunt mortes: 14 ſceleris ſed crimine nullo
Extremum maculant chalybem, ſtetit omne coactum
Circa pila nefas: ferro ſubtexitur 15 æther,

1 Intima pars. 2 Pompeiana. 3 Cæſariana. 4 A Pompeiana parte. 5 Nec fortuna belli erat diu anceps: ſtatim ad Cæſarem inclinavit. 6 Præcipiti, & declivi inſtar torrentis. 7 Equites à ſiniſtro Pompeii cornu, univerſi procurrerunt; omniſque multitudo ſagittariorum ſe profudit. quorum impetum noſter equitatus non tulit, verùm paulum loco motus ceſſit. equites Pompeiani hoc acriùs inſtare, & ſe turmatim explicare, aciemque noſtram à latere aperto circuire cœperunt, &c. mox ad v.521. 8 Levis armaturæ milites, Ferentarii, Sagittarii, Funditores, Baliſtarii. Veget. lib. 2. 9 Manipulus prope eſt contubernium militum, qui conjunctis quaſi manibus dimicabant: trigeſima pars legionis. 10 A militibus levis armaturæ. 11 Per attritionem aeris intermedii ex veloci motu liquefactæ ſunt pilæ plumbeæ in figuram glandium formatæ, & fundis emiſſæ. Motu autem accenſos colliqueſcere plumbeos ſagittarum mucrones, fatetur Ariſtot. lib. de cœlo, & Meteor. *Non ſecus exarſit, quàm cùm Balearica plumbum Funda jacit, volat illud, & incandeſcit eundo: Et, quos non habuit, ſub nubibus invenit ignes.* Ovid. Metam. 2. 12 Supra v.230. 13 In nullum direxere adverſas: ſed in aerem miſere, unde caderent letiferæ. 14 Sed ſcelere vacabant hæ ſagittæ ab externis gentibus in Romanos miſſæ: nefas cumulatum admiſerunt civium utrinque pila. 15 Telorum nube obductus. In umbra itaque (inquit Lacon) pugnabitur.

Nox-

Noxque ſuper campos telis conſerta pependit.
1 *Tum Cæſar metuens, ne frons ſibi prima labaret*
Incurſu, tenet obliquas poſt ſigna cohortes:
Inque latus belli qua ſe vagus hoſtis agebat,
Immittit 2 *ſubitum non motis cornibus* 2 *agmen.*
3 *Immemores pugnæ, nulloque pudore timendi*
Præcipites fecere palam, civilia bella
Non bene barbaricis unquam commiſſa catervis.
4 *Ut primum ſonipes transfixus pectora ferro,*
In caput effuſi calcavit membra regentis:
Omnis eques ceſſit campis, glomerataque pubes
In ſua converſis præceps ruit agmina frenis.
5 *Perdidit inde modum cædes, ac nulla ſecuta eſt*
Pugna: 6 *ſed hinc jugulis, hinc ferro bella geruntur.*
7 *Nec valet hæc acies tantum proſternere, quantum*
Inde perire poteſt. Utinam, Pharſalia, campis
8 *Sufficiat cruor iſte tuis, quem barbara fundunt*
Pectora, 8 *non alio mutentur ſanguine fontes.*
9 *Hic numerus totos tibi* 10 *veſtiat oſſibus agros:*
Aut ſi Romano compleri ſanguine mavis,
11 *Iſtis parce precor: vivant* 12 *Galatæque, Syrique,*
Cappadoces, Gallique, 13 *extremique orbis Iberi,*

1 Ubi Cæſar advertit, equitatum ſuum impetum Pompeianorum equitum, & ſagittariorum non ferre, quartæ aciei, quam ex cohortium numero inſtituerat, ut ſubſidio eſſet equitatui, & dextro cornui, ſignum dedit. illi celeriter procurrentes tanta vi in Pompeii equites, fecerunt, ut eorum nemo conſiſteret, omneſque converſi incitata fuga montes peterent. quibus ſummotis omnes ſagittarii, & funditores deſtituti inermes ſine præſidio interfecti ſunt. 2 Cohortes illas ſubſidiarias quartæ aciei, è 3000 peditibus. 3 Pompeiani equites auxiliares terga vertentes, oſtenderunt civilis belli momentum non bene creditum fuiſſe his externis, & barbaris. 4 Ubi equi Pompeianorum, quartæ illius aciei telis ſaucii, excuſſerunt pronos ſeſſores; fugam capeſſunt equites. 5 Non temperatum eſt cædibus. 6 Jugulantur Pompeiani, cadunt Cæſariani. vide quæ ad v. 617. infra. 7 Nec ſufficiunt Cæſariani conficiendis Pompeianis, utpote quorum multò major numerus. 8 Nec Romano ſanguine ruberent fluvii. 9 Barbarorum, externorum. 10 Tegat, ſpargat. 11 Iſtis externis gentibus parce, ut ſint, qui bello finito, civitate donati Romam tueantur. 12 Populi Aſiæ juxta Paphlagoniam, Gallogræci. 13 Occidui orbis incolæ Hiſpani.

Arme-

Armenii, Cilices: nam poſt civilia bella
Hic populus Romanus erit. 1 Semel ortus
omneis
It timor, & fatis datus eſt pro Cæſare curſus.
Ventum erat ad 2 robur Magni, mediaſque catervas,
Quod totos 3 errore vago perfuderat agros:
* Conſtitit hìc bellum, fortunaque Cæſaris 4 hæſit.
5 Non illic Regum auxiliis collecta juventus
Bella gerit, ferrumque manus movere 6 togatæ:
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.
7 Hic furor, hic rabies, hic ſunt tua crimina, Cæſar.
8 Hanc fuge mens partem belli, tenebriſque relinque,
Nullaque tantorum diſcat, me vate, malorum,
Quàm multum bellis liceat civilibus, ætas.
Ah potiùs pereant lacrymæ, pereantque querelæ.
Quicquid in hac acie geſſiſti, Roma, 9 tacebo.
Hic Cæſar, 10 rabies populi, ſtimuluſque furoris,
Ne qua parte ſui pereat ſcelus, agmina circum
It vagus, atque 11 ignes animis flagrantibus addit.

1 Ubi à paucis trepidari cœpit, omnes in fugam ruunt. quod Cæſari victoriæ momentum dedit. *Tunc*, inquit Florus, *terrore latiùs dato, turbantibus in vicem copiis, reliqua ſtrages quaſi una manu facta eſt. Nec ulla res magis exitio fuit, quàm ipſa exercitus magnitudo.* 2 Firmiſſimas copias, quæ erant circa Pompeium. Cohortes illæ quartæ aciei eodem quo fuderant equitatum impetu, ſiniſtrum cornu. * Pugnantibus etiam tum, ac reſiſtentibus in acie Pompeianis, circumierunt, eoſque à tergo ſunt adorti. Et tertiam aciem, quæ quieta hucuſque fuerat, Cæſar procurrere juſſit, quos recentes cùm Pompeiani ſuſtinere non poſſent, univerſi terga verterunt. Comment. 3. civilis belli. 3 Certamine multiplici. 4 Retardata eſt. 5 Non hìc ſteterunt reges ſocii, auxiliares copiæ, & Senatus; ſed Romani utrinque milites iidemque cognati, fratres, patrès, filii. 6 Præfert hanc lect. è manu ſcripto H. Grotius. videtur tamen loqui de copiis ſociorum. feratur itaque & altera lectio *rogatæ*, ideſt, exoratæ, & accitę ad ſuppètias ferendas. 7 Inter cives, cognatos, &c. 8 Per Apoſtrophen ad ſe ipſum fingit, ſe prætermiſſurum horrendam civilis hoc in loco pugnæ faciem, quam tamen maximè, & nimiùm exaggerat. 9 Ne queſtu recrudeſcat dolor. 10 Oeſtrum Bellonæ, incitator ſuorum circumquaque percurrit. 11 Incitamenta crudelitatis.

1 Inſpicit & gladios, qui toti ſanguine manent,
Qui niteant primo tantum mucrone cruenti,
2 Quæ preſſo tremat enſe manus, quis languida tela,
Quis contenta ferat, 3 quis præſtet bella jubenti,
Quem pugnare juvet, quis vultum cive perempto
Mutet: obit latis projecta cadavera campis.
4 Vulnera multorum totum fuſura cruorem
Oppoſita premit ipſe manu. quacunque vagatur
Sanguineum veluti quatiens 5 Bellona 6 flagellum,
7 Biſtonas aut Mavors agitans, ſi verbere ſævo
Palladia ſtimulet turbatos 8 ægide currus,
9 Nox ingens ſcelerum, & cædes oriuntur, & inſtar
Immenſæ vocis gemitus, & pondere lapſi
Pectoris arma ſonant, confractique enſibus enſes.
Ipſe manu 10 ſubicit gladios, ac tela miniſtrat,
11 Adverſoſque jubet ferro confundere vultus.
Promovet ipſe acies: impellit terga ſuorum:
Verbere converſæ ceſſantes excitat haſtæ.
In plebem vetat ire manus, monſtratque Senatum.

1 Advertit quo animo, quibus viribus, quo vultu quiſque pugnet. 2 Quis timidè, & quaſi invitus feriat; quis alacriter. 3 Quis juſſu potiùs, quàm voluntate pugnet. 4 Suorumne piè, an adverſariorum crudeliter?

5 Belli dea, Martis ſoror, furialis Enyo. 6 Quo bellantes inſtigare fingitur. 7 Thracas, à Biſtono urbe, & ſtagno, cui bellicoſæ genti Mars præſidere creditur. *Gradivumque patrem Geticis, qui præſidet agris.* Virg. 3. Æneid. 8 Scutum, ſeu lorica Palladis, in quo caput Meduſæ homines in lapides convertens. & reſpicere videtur ad Palladis apparatum, & ſuppetias contra Martem, Venerem, & Troas. Hom. Iliad. ε. 9 Confuſio cœca, nullo habito diſcrimine. 10 Subjicit, ſubminiſtrat. 11 Multus in eo prœlio Cæſar fuit, mediuſque inter imperatorem, & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ; altera cruenta, ſed docta, & ad victoriam efficax; *Miles faciem feri*: altera ad jactationem compoſita; *Parce civibus*. Florus, præceperat Cæſar ſuis, ut tela in ora, & facies adverſariorum intentarent, fore enim, ut juvenes formoſi faciei ſuæ timentes, vultus tegerent, vel averterent. Sed ſtratagema hoc, conſilio tam levi, vix tanto Imperatore dignum videtur Jano Rutgerſio lib. 1. Var. lect. cap. 4. longè itaque aliud fuiſſe conſilium putat. Cæſarem ſcilicet veritum, ne ſuorum militum ardor, conſpectis popularibus, & propinquis, deferveſceret: imperaſſe, ut vultus eorum ferro turbarentur, ne agnoſcerentur, & huc faciunt, quæ ſupra v. 320. & 465. & inf v. 627.

Scit

Scit cruor 1 *Imperii qui ſit, quæ viſcera* 2 *legum:*
Unde petat Romam, 3 *libertas ultima mundi*
Quo ſteterit ferienda loco. 4 *permiſta ſecundo*
Ordine Nobilitas, 5 *venerandaque corpora ferro*
Urgentur: cædunt Lepidos, cæduntq; Metellos,
Corvinoſque ſimul, 6 *Torqnataq; nomina legum,*
7 *Sæpe duces, ſummoſque hominum, te Magne, remoto.*
8 *Illic plebeja contectus caſſide vultus,*
Ignotuſque hoſti, 9 *quod ferrum Brute tenebas?*
O decus imperii, ſpes ô ſuprema Senatus,
10 *Extremum tanti generis per ſecula nomen,*

1 Senatus ſcilicet quo fuſo expeditior ſibi ad ſummum Imperium ſternatur iter.

2 Alii *regum* habent, qui ſeorſim apud ſua quiſque auxilia. H.Grotius emendare auſus eſt *viſcera legum*, Metaphorice de Senatu. Alii legunt *rerum*.

3 Libertatis propugnatores ſummi, & ultimi. 4 Equitibus permiſtus Senatus. tres enim Rom. ordines, Patritius, Equeſter, Plebejus. 5 Nobiles illuſtrium familiarum viri, cujuſmodi paucos enumerat, Lepidos, Metellos, Valer. Corvinos, Manlios Torquatos.

6 Qui legunt *regum*, multùm torquentur, ut *Torquata nomina* concilient *regibus*. Alii intelligunt reges torquatos עבקם duces torquibus ornatos. Alii familiam Manliorum, cui cognomen Torquati, à torque detracta Gallo cæſo, qui eum in ſingulare certamen provocaverat. Liv. lib.7. A.Gell. lib.9 cap.13. & regium illud inſigne Torquatis convenire volunt, Grotius emendat *legum*, ut modò v.579. *legum nomina*, hoc eſt, liberæ reipublicæ. Hanc ſi admittamus correctionem; concipio, Torquatos ſeveriſſimos aſſertores legum dici, ſicut *Manliana imperia*, ſevera illa, & rigida, propter filium ſecuri feriri juſſum, &c. Liv.lib.8. vel reſpici ad libertatem, & Conſulare imperium, quod noſter *legum* nomine ſæpe exprimit. ſupra v.440. & lib.9.v.267. 385. 560. Nomina autem Torquata, idest, ipſos Torquatos, ut mox v. 589. Nodum verò ſolviſſe, litemque ſuſtuliſſe videtur, qui legit, *Torquataque nomina regum Sæpe duces*, Lepidos ſcilicet Metellos, Corvinos, Torquatos, illuſtres viros, quorum auſpiciis, Reges ipſi ſæpe militaverint. ſic l.8 v.207. & l.10.v.136. & l.3.v.188. 7 Cædunt tribunos, conſulares ſenatores, ſummos omnes, excepto Pompeio. 8 Illic Marcus Brutus plebeiis armis tectus latuit Cæſarianos juſſos petere viros principes, modò v.578. 9 Quo poſt modo Cæſarem eras occiſurus, ut libertatem reſtitueres.

10 Ultime gentis Brutorum à Junio Bruto, qui reges exegit, ortorum, quem tamen abſque virili ſtirpe periiſſe, refert Dion. Halicar.

1 Ne

1 *Ne rue per medios nimiùm temerarius hoſtes,*
2 *Nec tibi fatales admoveris ante Philippos,*
Theſſalia periture tua. nil proficis iſtic
Cæſaris intentus jugulo: 3 *nondum attigit arcẽ*
Juris, & 4 *humanum culmen, quo cuncta reguntur,*
Egreſſus, meruit fatis tam nobile letum:
Vivat, &, ut Bruti procumbat victima, regnet.
Hic patriæ perit omne 5 *decus: jacet aggere magno*
Patritium campis commiſta plebe cadaver.
Mors tamen eminuit clarorum in ſtrage virorum
6 *Pugnacis Domiti;* 7 *quem clades fata per omnes*
Ducebant. 7 *nuſquam Magni fortuna ſine illo*
Succubuit: victus toties à Cæſare, 8 *ſalva*
Libertate perit: tunc 9 *mille in vulnera lætus*
Labitur, ac 10 *venia gaudet caruiſſe* 10 *ſecunda.*
Viderat in craſſo verſantem ſanguine membra
Cæſar, & increpitans; Jam Magni deſeris arma,
11 *Succeſſor Domiti: ſine te jam bella geruntur.*
Dixerat: aſt illi ſuffecit pectora pulſans
Spiritus in vocem, morientiaque ora reſolvit:
Non te funeſta ſcelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Cæſar, generoque minorem
Aſpiciens, 12 *Stygias Magno duce liber ad umbras*
Et ſecurus eo: te ſævo Marte ſubactum,
Pompeioque graveis pœnas, nobiſque daturum,
Cùm moriar, ſperare licet. non plura locutum

1 Parce tibi, neq; per temeritatem accerſe tibi mortem præmaturam. reſerva te ad facinus opportuniore tẽpore perpetrandum. 2 Non in hoc civili bello in Pharſalia, ſed altero, & tuo, in Philippis ab Antonio, & Octavio victus. vide quæ ad v. 680. l. 1. 3 Nondum eſt aſſecutus ἀκμὴν, & ſummam Imperii, ut mereatur cadere manu Bruti, cujus familiæ opus eſt reges tollere. vivat, regnetque priùs, ut, &c. 4 Nondum ſuperavit ſummum honorem Rom. quo cuncta reguntur. 5 Nobiles patricii, ut ſeque. 6 Lib. 2. v. 479. 7 Supra verſ. 220. 8 Patria nondum in ſervitutem redacta. 9 Ipſene multis vulneribus confoſſus? an inter ſaucios omni ex parte, & cadentes? L. verò Domitius ex caſtris in montem refugiens, cùm vires eum laſſitudine defeciſſent, ab equitibus eſt interfectus. Cæſ. com. 3. 10 Primam enim conſecutus fuerat ad Corfinium, ut lib. 2. v. 512. & quæ ad v. 522. 11 Lib. 2. verſ. 478. 12 Morior tamen liber, te nondum victoriam plenè conſecuto, nedum ſummum Imperium, nec dum patriam à te oppreſſam conſpiciens.

Vita

Vita fugit, 1 denſæque oculos preſſere tenebræ.
2 Impendiſſe pudet lacrymas in funere mundi
Mortibus innumeris, ac ſingula fata ſequentem
Quærere, lethiferum per cujus viſcera vulnus
Exierit, quis fuſa ſolo vitalia calcet;
3 Ore quis adverſo, demiſſo faucibus enſe,
Expulerit moriens animam; quis corruat ictu,
Quis ſteterit, 4 dum membra cadunt. qui pectora telis
Tranſmittant, aut quos campis affixerit haſta:
Quis cruor emiſſus 5 perruperit aera venis,
Inque hoſtis cadat arma ſui: quis pectora fratris
Cædat, &, ut notum poſſit ſpoliare cadaver,
6 Abſciſſum longè mittat caput: ora parentis
Quis laceret, 7 nimiaque probet ſpectantibus ira
Quem jugulat, non eſſe patrem. mors nulla querela
Digna 8 ſua eſt, nulloſque hominum lugere vacamus.
9 Non iſtas habuit pugnæ Pharſalis parteis,
Quas 10 aliæ clades. 11 illic per fata virorum,
Per populos hic Roma perit: quod militis illic,
Mors hic gentis erat: 12 ſanguis ibi fluxit Achæus,
Ponticus, Aſſyrius: cunctos hærere cruores
Romanus, campiſque vetat conſiſtere torrens.
Majus ab hac acie, quàm quod ſua ſæcula ferrent,
Vulnus habent populi: 13 plus eſt, quàm vita, ſaluſque
Quod perit: in totum mundi proſternimur ævũ.
Vincitur his gladiis omnis, quæ ſerviet, ætas.

1 σκότος δέ οἱ ὄσσ' ἐκάλυψεν. Homer. 2 In tanta clade, quãta mũdi ſummo Imperio grave inflixit vulnus, non libet, non vacat ſingulas mortes, & vulnera lacrymis, luctuque proſequi. Ex Pompeiano exercitu circiter millia XV ceciderunt: in deditionem venerunt ampliùs Millia XXIV. Cæſar non ampliùs CC deſideravit. Sed in his centuriones XXX. Com. 3. 3 Ita intercidit Craſtinus. ſup. ad verſ. 471. 4 Truncatus membra. 5 Proſilierit, & auctoris arma conſperſerit. 6 Ut poſſit eum, tanquam ignotum, ſpoliare, neque agnoſcatur eſſe frater. 7 Et jam lacerum, apud eos, qui cum indignatione ſpectaret, patrem eſſe diceret. 8 Singulari, & propria, ut modò v. 617. 9 Dilatat amplificationem hujus cladis cum aliis comparatæ, modo, & eventu, mox v. 638.
10 Ad Traſimenũ, Trebiam, Ticinum, Alliam, Cannas, &c.
11 Ibi numerabantur milites cæſi: hic gentes, & populi.
12 Ibi nationis alicujus unius ſanguis fuſus eſt, hic multarum promiſcuè: Romani autem permiſti copia fecit, ut inſtar torrentis flueret. 13 Perit ſcilicet libertas populi Rom. eaque poſteris in perpetuum interitura.

Tra-

Proxima quid ſoboles, aut quid meruere nepotes
1 *In regnum naſci?* 2 *pavidè num geſſimus arma?*
Teximus aut jugulos? alieni pœna timoris
In noſtra cervice ſedet. 3 *poſt prælia natis*
Si dominum, Fortuna dabas, & bella dediſſes.
Jam Magnus 4 *tranſiſſe Deos, Romanaque fata*
Senſerat infelix: 5 *tota vix clade coactus*
Fortunam damnare ſuam, ſtetit aggere campi
Eminus, unde omneis ſparſas per Theſſala rura
Aſpiceret clades, 6 *quæ bello obſtante latebant.*
Tot telis ſua fata peti, tot corpora fuſa,
Ac ſe tam multo pereuntem ſanguine vidit!
7 *Nec, ſicut mos eſt miſeris, trahere omnia ſecum*
Merſa juvat, genteſque ſuæ miſcere ruinæ:
8 *Ut Latiæ poſt ſe vivat pars maxima turbæ,*
Suſtinuit dignos etiam nunc credere votis
Cęlicolas, volvitque ſui ſolatia caſus:
9 *Parcite, ait, Superi, cunctas proſternere gentes:*
Stante poteſt mundo, Romaque ſuperſtite, Magnus
Eſſe miſer. ſi plura juvant mea vulnera, conjux
Eſt mihi, ſunt nati; dedimus tot pignora fatis.
Civiline parum eſt bello, ſi meque, meoſque
Obruat? 10 *exiguæ clades ſumus, orbe remoto?*
Omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?
Jam nihil eſt Fortuna meum. ſic fatur: & arma,
Signaque, & afflictas omni jam parte catervas

1 In ſervitutem ſub Imp. 2 Nunquid nos timidè libertatem propugnavimus? Annon jugulum noſtrum, & cervicem gladiis oppoſuimus, quo poſteros ſervituti eximeremus? 3 Si vellet Fortuna poſteris libertatem adimere, par erat, ut & bellum iis daret, quo ipſi pro ſe decertarent.

4 A ſe ad Cæſarem. *Ferus omnia Jupiter Argos Tranſtulit.* Virgil. 2. Æneid. 5 Nondum coactus tota clade accepta incuſare ſuam fortunam. 6 Quas per tumultum, & concurſum pugnantium priùs cernere non licuit. 7 Neque tamen voluit, quod in rebus deploratis, & deſperatis ſolent miſeri, omnia ſecum obruere. 8 Neque tanta accepta clade indignabatur Deos ſupplicibus votis precari, ut ſibi reliquum exercitum præſtarent incolumem. 9 Sufficiat iræ veſtræ hæc mea calamitas; vel ſi ulteriùs in me animadvertere viſum ſit, uxorem, liberoſque meos devoveo pro ſalute gentium, & Rom. Imperii. 10 Annon ſatis eſt clades noſtra, niſi & totus orbis nobiſcum ruat?

Circuit, & 1 revocat matura in fata ruentes,
Seque negat tanti. 2 nec deerat robur in enſes
Ire duci, juguloque pati, vel pectore letum:
Sed timuit ſtrato miles ne corpore Magni
Non fugeret, ſupraque ducem procumberet orbis:
3 Cæſaris aut oculis voluit ſubducere mortem.
Nequicquam, infelix, ſocero ſpectare volenti
Præſtandum eſt ubicumque caput, ſed tu quoque conjux
Cauſa fugæ, vultuſque tui: fatiſque probatum
Te præſente mori. Tunc Magnum concitus aufert
A bello ſonipes, non tergo tela paventem,
Ingenteiſque animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus, non fletus erat, ſalvaque verendus
Majeſtate dolor, qualem te, Magne, decebat
Romanis præſtare malis. 4 non impare vultu
Aſpicis Emathiam: 5 nec, te videre ſuperbum
Proſpera bellorum, nec fractum adverſa videbunt.
Quàmque fuit læto per 6 treis infida triumphos,
Tam miſero Fortuna minor. jam 7 pondere fati
Depoſito ſecurus abis: 8 nunc tempora læta

1 Receptui canit. Sed audi Cæſarem 3. Com. Pompeius, ut equitatum ſuum pulſum vidit, atque eam partem, cui maximè confidebat, perterritam animadvertit; aliis diffiſus, acie exceſſit, protinuſque ſe in caſtra equo contulit, & iis centurionibus, quos in ſtatione ad prętoriam portam poſuerat, clarè, ut milites exaudirent, Tueamini, inquit, caſtra, & defendite diligenter, ſi quid durius acciderit, ego reliquas portas circumeo, & caſtrorum præſidia confirmo. hæc cùm dixiſſet, ſe in prætoriam contulit, ſummæ rei diffidens, & tamen eventum expectans. 2 Audacia eundi in prœlia non deerat Pompeio, neque vitæ contemptus, ſed noluit ſuos in ruinam, & necem ſecum trahere. 3 Voluit præterea necem ſuam ſubtrahere Cæſaris oculis; ſimul ſe vivum reddere uxori. ſed fruſtra. in fatis namque erat, ut præſente conjuge obtruncaretur, caputque ejus Cæſari offerretur, lib. 8. v. 618. & l. 9. v. 1035. 4 Non immutato propter adverſa: eodem, quo priùs tuliſſet proſpera.
5 Atque uti fortuna infida fuit Pompeio in rebus ſecundis, ita in adverſis minor. 6 1 Africanum, devictis Carbone, Domitio, & Hiarba rege, qui Domitio auxilium tulerat. 2 Hiſpanicum, de Sertorio, & Perpenna. l. 2. v. 549. & 3 Ponticum de Mithridate, Tigrane, &c.
7 Levatus onere Imperii, quod tibi fatum commiſerat.
8 Nunc tibi ocium eſt frui memoria anteactæ felicitatis: poſtquam inſatiata ſpes plura acquirendi interierit.

Reſ-

Reſpexiſſe vacat: ſpes nunquam implenda receſſit
1 *Quid fueris nunc ſcire licet. fuge prælia dira,*
2 *Ac teſtare Deos, nullum qui perſtet in armis:*
Jam tibi Magne mori: ceu flebilis Africa damnis,
Et ceu Munda nocens, Pharioq; à gurgite clades,
Sic & Theſſalicæ poſt te pars maxima pugnæ.
Non jam Pompeii nomen populare per orbem,
Nec ſtudium belli: ſed 3 par, quod ſemper habemus,
4 *Libertas, & Cæſar erunt: teque inde fugato*
Oſtendet moriens, 5 ſibi ſe pugnaſſe, Senatus.
Nonne juvat pulſum bellis ceſſiſſe, nec iſtud
Proſpectare nefas, ſpumanteis cæde catervas?
6 *Reſpice turbatos incurſu ſanguinis amnes,*
Et 7 ſoceri miſerere tui. 8 quo pectore Romam
Intrabit factus campis felicior iſtis?
Quicquid in ignotis ſolus regionibus exul,
Quicquid ſub 9 Phario poſitus patiere tyranno:
10 *Crede Deis, longo fatorum crede favori.*
Vincere pejus erat. prohibe lamenta ſonare,
Flere veta populos: lacrymas, luctuſque remitte.
Tam mala Pompeii, quàm proſpera mundus adoret.
Aſpice ſecurus vultu non ſupplice reges:
*Aſpice * poſſeſſas urbes, 11 donataque regna,*
Ægyptum, Libyamque, & terras elige morti.

1 E collatione præſentium adverſarum intelliges quantæ fuerint res tuæ proſperæ: *Tum denique*, inquit ille apud Comicum, *omnes noſtra intelligimus bona, cùm quæ in poteſtate habuimus, amiſimus*. 2 Et cùm poſt diſceſſum tuum è prœlio Pharſalico major pars cladis contigerit, Deos teſtes citare licet, eos non tua gratia, ſed publicæ libertatis cauſa in armis perſtitiſſe, & cecidiſſe, qui interierint, ut & eos, qui poſt mortem tuam in Africa, in Hiſpania, & Ægypto ceciderunt. 3 Lib. 6. v. 3. 4 Commiſſi pugnabunt Libertas, & Cæſar, illa ut ſe tueatur, Cæſar ut excutiat libartatem, & Monarchiam inducat. 5 Suæ libertatis tuendæ gratia. 6 Imò fruere optimo ſolatio fugæ tuæ, quod non vides tantam civium ſtragem. 7 Cæſaris, qui parta per tot civium cædem victoria, multò miſerior futurus eſt, quàm tu victus. 8 Quo animo, qua conſcientia? 9 Ptolemæo. lib. 8. verſ. 618. 10 Judicium Deorum, & longa faventium fatorum ſeries tibi fidem faciant id quod melius eſt tibi eveniſſe, ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν, vinci, quàm vincere in bello civili. * Pompeiopolim. l. 2. v. 578. 11 Ægyptum Ptolemæo, cui ipſe tutor, à Senatu datus fuerat: Libyam Jubæ, Tigrani Armeniam, Pharnaci Pontum, Ariobarzani Cappadociam,

1 Vi-

1 Pompeius, ubi jam caſtra oppugnari, & hoſtem intra vallum verſari vidit, equum nactus, detractis inſignibus imperatoriis, decumana porta ſe è caſtris ejecit; protinuſque equo citato Lariſſam contendit, neque ibi conſtitit, &c. Com. 3. Cæſ.

1 Vidit prima tuæ teſtis Lariſſa ruinæ
2 Nobile, nec victum fatis caput: omnibus illa
3 Civibus effudit totas per mœnia vires,
4 Obvia ceu læto: præmittunt munera flentes:
Pandunt templa, domos: ſocios ſe cladibus optant.
Scilicet immenſo ſupereſt ex nomine multum;
5 Teque minor ſolo, cunctas impellere gentes
Rurſus in arma potes, 6 rurſuſque in fata redire.
Sed quid opus 7 victo populis, aut urbibus, inquit?
8 Victori præſtate fidem. 9 Tu Cæſar in alto
Cædis adhuc cumulo patriæ per viſcera vadis:
10 At tibi jam populos donat gener. 11 avelit inde
Pompeium ſonipes: gemitus, lacrymæque ſequuntur:
Plurimaque in ſævos populi convicia divos.
12 Nunc tibi vera fides quæſiti Magne favoris
Contigit, ac fructus. felix ſe neſcit amari.
Cæſar ut 13 Heſperio vidit ſatis arva natare
Sanguine, parcendum ferro, manibuſque ſuorum
Jam ratus, ut 14 viles animas, 14 perituraque fruſtra

2 Conſtantiam, atque animi magnitudinem rètinens in rebus utcunquè adverſis. 3 Lariſſæi humaniter, & honorificè èxcepto opem offerunt. 4 Tanquam victori procedens obviam. 5 Aliorum opinione æquè venerandus, ac priùs: ſua non ita, rejicit itaque rationes, & ſpem omnem comparandi copias, & renovandi belli. 6 Iterum fortunam tentare. 7 Mihi, Pompeio. 8 Cæſari. 9 Apoſtrophe poetæ ad Cæſarem. 10 Fuga te victorem teſtatus Pompeius permittit tibi populos. 11 Neque Lariſſæ conſtitit; ſed paucos ſuorum ex fuga nactus nocturno itinere non intermiſſo, comitatu equitum XXX ad mare pervenit, navemque frumentariam conſcendit. 12 Ignis hic periculi, & adverſitatis probavit tibi verum amorem eorum, quorum fidem in proſperis exploratam habère non datur, cùm plures fortunam, quàm amicitiam colant. 13 Italorum. 14 Plebejos, & gregarios milites, nec ſibi ſummum Imperium captanti futuros impedimento.

Agmi-

Agmina permiſit vitæ, 1 *ſed caſtra fugatos*
Ne revocent, pellatque quies nocturna pavorem;
Protinus hoſtili ſtatuit ſuccedere vallo,
Dum fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non veritus grave ne feſſis, ac 2 *Marte ſubactis*
Hoc foret imperium, non magno hortamine miles
In prædam ducendus erat: Victoria nobis
Plena viri, dixit, ſupereſt pro ſanguine merces,
Quam monſtrare meum eſt: 3 *nec enim donare vocabo*
Quod ſibi quiſq; dabit. cunctis en 4 *plena metallis*
Caſtra patent: raptum 5 *Heſperiis è gentibus aurum*
Hic jacet: 6 *Eoaſque premunt tentoria gazas.*
Tot regum fortuna ſimul, Magnique 7 *coacta*
Expectat 8 *dominos: propera* 9 *præcedere miles*
Quos ſequeris: quaſcunq; 10 *tuas Pharſalia fecit,*
A victis rapiantur opes. Nec plura locutus
Impulit amentes, aurique cupidine cæcos
Ire ſuper gladios, ſupraque cadavera patrum,
Et cæſos calcare duces, quæ foſſa, quis agger
Suſtineat pretium belli, ſcelerumque petentes?
Scire volunt, quanta fuerint mercede nocentes.
11 *Invenere quidem ſpoliato plurima mundo,*
Bellorum in ſumptus congeſtę pondera 12 *maſſæ:*
13 *Sed non implerunt cupientes omnia mentes.*

1 Cæſar, Pompeianis ex fuga intra vallum compulſis, nullum ſpatium perterritis dari oportere exiſtimans, milites cohortatus eſt, ut beneficio fortunæ uterentur; caſtraque oppugnarent. qui etſi magno æſtu fatigati, (nam ad meridiem res erat producta) tamen ad omnem laborem animo parati imperio paruerunt. 2 Defatigatis pugna. 3 Quod ſibi dare poſſit, cuique veſtrum in manu eſt, neq; enim pro donis ea imputabo. 4 Mox v. 752. 5 Hiſpaniis, quæ cum Italia in diviſione Pompeio obtigerant, lib. 1. v. 4. 6 Orientales, Aſiaticas divitias. 7 Congeſta. 8 Vos. 9 Præoccupare caſtra, & antevertere hoſtes fugientes in caſtra. 10 Tui juris. 11 Captis Caſtris, luxuriam, victoriæ fiduciam, & vanitatem Pompeianorum videre licuit; offenderunt enim triclina ſtrata, magnum argenti pondus expoſitum, tabernacula myrto, & hedera coronata, &c. Plut. Pomp. & Cæſ. com. 3. 12 Auri, & argenti. 13 Hanc lectionem probat H. Grotius, cujus exemplar ſecutus ſum. Mihi vero perplacet, quam habent lib. vulg. *Sed non implevit cupientes omnia mentes. Quicquid fodit Iber, &c.* hac mente, Invenerunt quidem in caſtris Pompeii aurum Hiſpanum, & Orientis gazas, uti Cæſar propoſuerat ſupra v. 740. Sed aurum hoc Hiſpanum in caſtris raptum non ſufficit militibus Cæſarianis omnia cupientibus, & ipſam Romam ſibi diripiendam ex ducis promiſſo ſperantibus.

Quicquid fodit 1 Iber, quicquid 2 Tagus expulit auri,
Quodque legit dives ſummis 3 Arimaſpus arenis,
4 Ut rapiant, parvo ſcelus hoc veniſſe putabunt,
Cùm ſibi 5 Tarpeias victor deſponderit 5 arces:
Cùm ſpe Romanæ promiſerit omnia prædæ:
6 Decipitur, quod caſtra rapit. Capit impia plebes
7 Ceſpite patricio ſomnos: vacuumque cubile
Regibus infandus miles premit: inque 8 parentum,
Inque toris 8 fratrum poſuerunt membra 9 nocentes:
10 Quos agitat veſana quies, ſomnique furentes:
Theſſalicam miſeri verſant in pectore pugnam.
Invigilat cunctis ſævum ſcelus, armaque tota
Mente agitant, capuloque manus abſente 11 moventur.
12 Ingemuiſſe putes campos, terramque nocentem
Inſpiraſſe animas, infectumque aera totum
Manibus, & ſuperam Stygia formidine noctem.
Exigit à meritis triſteis victoria pœnas,
13 Sibilaque, & flammas infert ſopor: umbra perempti
Civis adeſt: ſua quemque premit terroris imago.
Ille ſenum vultus, juvenum videt ille figuras:
Hunc agitant totis fraterna cadavera ſomnis:
14 Pectore in hoc pater eſt; 15 omnes in Cæſare manes.

1 Hiſpanus. Hiſpania olim celebris erat fodinis auri, argenti, ferri.
2 Luſitaniæ fl. *auriferi ripa beata Tagi.* Ovid. 15. eleg. lib. 1. Amor.
3 Lib. 3 v. 281.
4 Quamvis hæc omnia rapiant, putabant tamen hæc non reſpondere meritis belli civilis à ſe geſti.

5 Romam. lib. 1. verſ. 196. 6 *He his bid loſſe*. ut qui ſibi Romæ direptionem promiſerit. 7 Tabernaculis Patriciorum è recenti ceſpite conſtratis.
8 Cæſorum, aut fugatorum. 9 Scelerati parricidæ. 10 Dormientibus horrenda per quietem objiciuntur ſomnia. animis obverſantur ſcelerata pugnæ Theſſalicæ arma. 11 Quaſi vibrantes gladium, quem tamen non tenent. 12 Terram gemitu animas emiſiſſe crederes, atque umbras, & manes per aerem ſuperioris hemiſphærii infernali terrore tenebroſam volitaſſe. 13 Et per ſomnum repræſentantur iis Furiæ intentantes vipereos ſibilanteſque crines, & faces.
14 Hujus menti obverſatur umbra patris cæſi.
15 Omnes omnium manes territant Cæſarem.

1 Haud alios nondum Scythica purgatus in ara
Eumenidum vidit vultus 2 Pelopeus Oreſtes:
3 Nec magis attonitos animi ſenſere tumultus,
Cùm fureret, Pentheus, 4 aut cùm deſiſſet, Agaue.
Hunc omnes gladii, quos aut Pharſalia vidit,
Aut 5 ultrix viſura 5 dies, ſtringente Senatu,
Illa nocte premunt: hunc 6 infera monſtra flagellant.
Et quantum pœnæ miſero mens conſcia donat,
Quod Styga, quod manes, infeſtaque Tartara ſomnis
7 Pompeio vivente videt! 8 Tamen omnia paſſo,
Poſtquam clara dies Pharſalica damna retexit,
9 Nulla loci facies revocat feralibus arvis
Hærentes oculos. cernit propulſa cruore
Flumina, 10 & excelſos cumulis æquantia colles
Corpora, 11 ſidentes in tabem ſpectat acervos,

1 Qualiter *Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes Armatam facibus matrem, & ſerpentibus atris cùm fugit,* priuſquam oraculo monitus Tauricam Dianam in Scythia peteret, ubi à ſorore Iphigenia deæ ſacerdote agnitus expiatuſque eſt: placatæque furiæ Eumenides appellatæ.
2 Pelopis nepos. 3 *Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus, &c.* Æn. 4. Virg. 4 Ita legit Hugo Grotius, hoc ſenſu: Non magis externati erant, aut Pentheus cũ Agaue fureret, aut ipſa Agaue cùm furere deſiiſset, & ſcelus ſuum agnoſceret. Sic Perſ. Sat. 5. *Poſtquam deſtertuit eſſe Mæonides*. Alii legunt, *deſciſſet*, ideſt, à mente diſceſſiſſet: I. a. Rutgerſius putat leg. *aut deſævisſet Agaue*; cùm M.S. habeant, *aut deſeruiſſet Agaue*, eadem mente, qua Grotius *deſiſſet* legit. ſic lib. 5. v. 303.
5 Qua in Senatu à conjuratis confoſſus 23 vulneribus caſurus erat. 6 Ultrices furiæ, & carnifex conſcientia.
7 Quo mortuo, majoribus furiis exagitabitur.
8 *Quin animum ab odio ad veritatem hiſtoriæ averte, lector*. Cæſar prima luce omnes eos, qui in monte conſederant, ex ſuperioribus locis in planitiem deſcendere, atque arma projicere juſſit. quod ubi ſine recuſatione fecerunt, paſſiſque palmis, projecti ad terram, flentes ab eo petierunt ſalutem; conſolatus conſurgere juſſit, & pauca apud eos de lenitate ſua locutus, omnes conſervavit; militibuſque ſuis juſſit, ne qui eorum violarentur, neu quid deſiderarent. *Multò certè minùs in umbras ſævitum crediderim, aut paviſſe oculos cæſorum ſpectaculo, aut ſepulchra, & rogos negaviſſe*. 9 Triſtis, & horrendus ſtragis aſpectus non rev. 10 Et ſtrues congeſtorum cadaverum æquas collibus. 11 Depreſſes, & manantes ſanie.

Et Magni numerat populos: epuliſque paratur
Ille locus, vultus ex quo, facieſque jacentum
Agnoſcat. juvat Emathiam 1 *non cernere terram,*
Et luſtrare oculis campos ſub clade latenteis.
*Fortunam,*2 *Superoſque ſuos in ſanguine cernit.*
Ac ne læta furens ſcelerum ſpectacula perdat,
3 *Invidet igne rogi miſeris,* 4 *cœloque nocenti*
Ingerit Emathiam. 5 *non illum Pœnus humator*
Conſulis, & Libyca 6 *ſucenſæ lampade Cannæ*
Compellunt, hominum ritus ut ſervet in hoſtes:
7 *Sed meminit nondum ſatiata cædibus ira,*
Cives eſſe ſuos. 8 *Petimus non ſingula buſta,*
Diſcretoſque rogos, unum da gentibus ignem:
Non interpoſitis urantur corpora flammis.
9 *Aut generi ſi pœna juvat, nemus extrue Pindi:*
Erige congeſtas Oetæo robore ſylvas.
Theſſalicam videat Pompeius ab æquore flammã,
Nil agis hac ira: tabeſne cadavera ſolvat,
An rogus, haud refert: 10 *Placido Natura receptat*
Cuncta ſinu, finemque ſui ſibi corpora debent.
Hos, Cæſar, populos ſi nunc non uſſerit ignis,
Uret cum terris, uret cum gurgite ponti.
11 *Communis mundo ſupereſt rogus, oſſibus aſtra*

1 Quin tectum conſtratumque cadaveribus ſolum ſpectare juvat. 2 Martem, & Venerem, quos ante prœlium invocaverat. ſupra ad v. 168. 3 Invidet cadaveribus rogum. ἀρχαϊσμός. Nam cum Genit. dici; *Invideo tibi gloriæ*: & cum Abl. *Invideo tibi gloria*, teſtatur Diomedes l.1. 4 Hypall. Ingerit Emathiam exhalantem tetros cadaverum odores, qui corrumpant aerem. 5 Neque illum movet exemplum etiam crudeliſſimi hoſtis Rom. Annibalis, qui P. Æmylii ad Cannas interfecti cadaver conquiſitum honorificè ſepeliit; ut cives dignetur jure humanæ ſepulturæ. Eundem honorem præſtiterat Marcello inſidiis intercepto, verùm id in Apulia. Liv. lib. 23. & lib. 37.
6 Rogus ad Cannas ab Annibale Pœno accenſus.
7 *Invidioſe*, quaſi dicat, quod majori odio cives proſequitur Cæſar, quàm hoſtes Annibal. 8 Poeta, ex perſona cæſorum. 9 Aut ſi velis Pompeium male urere, unam omnibus extrue pyram è ſylvis Pindi montis, & Oetæ, quam ex æquore proſpiciat ille. 10 Natura omnia, quæ compoſuit in ſua elementa rurſus diſſolvit.
11 Ex opinione Platonis in Timæo, & Cic. qui l. de Nat. Deorum ait, Certa temporum revolutione ex incremento contrariorum incendia, & diluvia fieri. Et Phœbus Ovidianus: *Eſſe quoque in fatis reminiſcitur affore tempus, Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli Ardeat, & mundi moles operoſa laboret*, Metam. 1.

Ali-

Miſturus. 1 quocunque tuam Fortuna vocabit,
Hæ quoque eunt animæ. non altius ibis in auras,
Non meliore loco Stygia ſub nocte jacebis.
Libera 2 Fortunæ mors eſt: capit omnia tellus,
Quæ genuit: 3 cælo tegitur, qui non habet urnam.
Tu, cui dant pœnas inhumato funere gentes,
4 Quid fugis hanc cladem? quid olentes deſeris agros?
Has trahe Cæſar aquas: hoc, ſi potes, utere cælo.
Sed tibi tabentes populi Pharſalica rura
Eripiunt, campoſque tenent victore fugato.
5 Non ſolùm Hæmonii funeſta ad pabula belli
Biſtonii venere lupi, tabemque cruentæ
Cædis odorati 6 Pholoen liquere leones.
Tunc urſi latebras, obſcœni tecta, domoſque
Deſeruere canes, & quicquid nare ſagaci
Aera 7 non ſanum, motumque cadavere ſentit.
Jamque diu 8 volucres civilia caſtra ſecutæ
Conveniunt. 9 vos, quæ Nilo mutare ſoletis
Threicias hyemes, ad mollem 10 ſerius Auſtrum
Iſtis aves. nunquam ſe tanto vulture cælum*
Induit, aut plures preſſerunt aera 11 pennæ.
Omne nemus miſit volucres, omniſque 12 cruenta
Alite ſanguineis ſtillavit roribus arbor.
Sæpe ſuper vultus victoris, & impia ſigna
Aut cruor, aut alto defluxit ab æthere tabes;
Membraque dejecit jam laſſis unguibus ales.
13 Sic quoq; non omnis populus pervenit ad oſſa,

1 *Nulla certior tamen Rapacis Orci fine deſtinata Aula Cæſaris manet Umbram, quid ultra tendis? Æqua tellus Cæſari recluditur, Plebiſque faci:* 2 Alii *Fortunæ:* h. e. Mortui ab injuria fortunæ liberi ſunt. 3 *Nec tumulum curo, ſepelit Natura relictos.* Mæcenatis citat Sen. ep. 93.

4 Et quid tandem non capis diuturniorem hujus ſpectaculi fructum? quin bibis aquas ſanguine corruptas, quin uteris aere hoc infeſto? *Ironicè.* 5 Neq; ſolũ ad dilanianda, devorandaq; cadavera in Theſſalis campis venère lupi Threicii, ſup. v. 569. ſed & urſi, canes, grues, vultures, &c. 6 Montem Arcadiæ. l. 3. v. 198. 7 Cadaveris odore mutatum, & corruptum. 8 Vultures, & volucres aliæ. τάφοι ἔμψυχοι, quæ & triduo præſagire, & è longinquo odorari cadavera creduntur. Plin. l. 10. c. 6. 9 Lib. 5. v. 711. & Sen. Oedip. v. 604. 10 Hìc quippe moratæ. * Plenus fuit vulturibus aer. 11 Volucres. 12 Sanguis ſtillabat ab arboribus, quo alites partem prædæ congeſſerant. 13 Neque feræ diſcerpunt cadavera, aut nudant oſſa, non rimantur viſcera; in tanta abundantia ſufficit deguſtaſſe pleraque faſtidioſe, & dente ſuperbo.

1 Inque feras diſcerptus abit: non intima curant
Viſcera, nec totas avide ſorbere medullas:
Deguſtant artus. Latiæ pars maxima turbæ
Faſtidita jacet: quam ſol, nimbique, dieſque
Longior Emathiis reſolutam miſcuit arvis.
2 Theſſalica infelix, quo tanto crimine tellus
Læſiſti Superos, ut te tot mortibus unam,
Tot ſcelerum fatis premerent? 3 quod ſufficit ævum,
Immemor ut donet belli tibi damna vetuſtas?
Quæ ſeges infecta ſurget non 4 decolor herba?
Quo non Romanos violabis vomere 5 manes?
6 Ante novæ venient acies, ſcelerique ſecundo
Præſtabis nondum ſiccos hoc ſanguine campos.
7 Omnia majorum vertamus buſta licebit;
Et ſtantes tumulos, & qui 8 radice vetuſta
Effudere ſuas, 9 victis compagibus, urnas:
Plus cinerum Hæmoniæ ſulcis telluris aratur,
Pluraque 10 ruricolis feriuntur 10 dentibus oſſa.
11 Nullus ab Emathio religaſſet litore funem
Navita, nec terram quiſquam moviſſet arator,

1 Ita Juven. Sat. 14. *tota novalia ſævos In ventres abeant.* & Ovid. 8. Met. *demiſſo in viſcera cenſu.* 2 Deteſtatur Theſſaliam tam miſerandæ cladi, diriſque fatis damnatam, ut ſup. verſ. 301. 3 Quænam ævi diuturnitas poterit eluere, & abolere memoriam tanti damni? 4 A ſanguine hìc fuſo. 5 Qui in ſepulchris errant, nec niſi juſtis ſolutis Styga tranſvehuntur. 6 Antequam aboleantur prioris hujus belli civilis veſtigia; hoc eodem campo necdum à priori ſanguine exſiccato, confligent hinc Antonius, & Octavius, inde Brutus, & Caſſius ſecundo bello nefario. Quod tamen prope Philippos urbem Macedoniæ commiſſum eſt, uti dictum ad v. 80. l. 1. 7 Quod ſi omnia Romanorum oſſa, & cineres velimus eruere è tumulis tam integris, quàm vetuſtate collapſis; minora tamen erunt his, quæ ſemiſepulta eruuntur inter arandum ab agricolis Theſſalicis. 8 Imò ſepulchri fundo, niſi reſpiciat potius caprificum, quæ de epate enata disjicit monimenta. Plin. lib. 16. c. 19. Juven. Satyr. 10. v. 145. Martial. lib. 10. ep. 2. 9 Solutis vetuſtate commiſſuris. 10 Aratorum. *Hoc dentem tenuat terram renovantis aratri.* Ovid. 11 Te ò Theſſalia nemo frequentaret nauta, arator, paſtor, nemo habitaret, fugerent omnes tanquam execrandum locum, gentium, & popul. Roma. buſtum, umbris frequentatum, imò tanquam deſolatam terram, & inhabitabilem ſub torrida zona, ſeu frigida; ſi modò tu ut prima, ita ſola fuiſſes nefarii belli area: Sed alia jam loca pari clade damnata te excuſatam, & ſcelere hoc abſolutam præſtant

Roma-

Romani buſtum populi: fugerentque coloni
Umbrarum campos, gregibus dumeta carerent:
Nulluſque auderet pecori permittere paſtor
Vellere ſurgentem de noſtris oſſibus herbam,
Ac, velut impatiens hominum, vel 1 ſolis iniqui
Limite, vel glacie 2 nuda, atque ignota jaceres,
Si non prima nefas belli, ſed ſola tuliſſes.
O Superi, liceat terras odiſſe nocenteis.
3 Quid totum premitis, quid totum abſolvitis orbem?
4 Heſperiæ clades, & flebilis unda 5 Pachyni,
Et 6 Mutina, & 7 Leucas puros fecere Philippos.

1 Inter utrunque Tropicum, zona torrida. 2 Deſolata, inculta propter frigus, uti in zonis frigidis. 3 Cui damnatis, & mox in participationem ſceleris admiſſas abſolvitis crimine toto orbis partes? 4 Bellum civile in Hiſpania ad Mutinam maximè, ut lib. 1. v. 40. 5 Promontorii Siciliæ, ubi navali prœlio victus eſt Sext. Pompeius ab Agrippa, auſpiciis Aug. 6 Lib. 1. verſ. 41. 7 Lib. 1, verſ. 43.

LIBER VIII.

1 *Jam ſuper 2 Herculeas fauces, nemoroſaque Tempe,*
Hæmoniæ deſerta petens 3 diſpendia ſylvæ,
4 Cornipedem exhauſtum curſu, ſtimuliſque negantem
Magnus agens, incerta fugæ veſtigia turbat,
5 Implicitaſque errore vias. 6 pavet ille fragorem
Motorum ventis nemorum, comitumq; ſuorum.
Qui poſt terga venit, trepidum, laterique timentem
Exanimat. 7 quamvis ſummo de culmine lapſus,
Nondum vile ſui pretium ſcit ſanguinis eſſe;
Seque memor fati tantæ mercedis habere
Credit adhuc jugulum, quantum pro Cæſaris ipſe
Avulſa cervice daret. 8 deſerta ſequentem
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara viri facies. multi Pharſalica caſtra
Cùm 9 peterent, nondum fama prodente ruinas,
Occurſu ſtupuere ducis, 10 vertigine rerum
Attoniti: 11 cladiſque ſuæ vix ipſe fidelis

1 Felicem utcunque in malis Pompeium, *inquit Florus*, ſi eadem ipſum, quę exercitum ejus, fortuna traxiſſet. Superſtes dignitati ſuæ vixit, ut cum majore dedecore per Theſſalica Tempe equo fugeret, pulſus Lariſſa: in deſerto Ciliciæ ſcopulo, fugam in Parthos, Africam, vel Ægyptum agitaret: ut denique in Peluſiaco litore, imperio viliſſimi regis, conſiliis ſpadonum, &, ne quid malis deſit, Septimii deſertoris ſui gladio trucidatus, ſub oculis uxoris ſuæ, liberorumque moreretur.

2 Diſſidia inter Oſſam, & Olympum, qua per Tempe exit Peneus in ſinum Thermaicum. lib. 6. v. 345. in confinibus Theſſaliæ, & Macedoniæ, Thermopylas dictas à thermis ibi Herculi ſacris. 3 Circuitus, erroreſque cum itineris diſpendio, ut mox v. 4. 4 Equum feſſum, neque ſe promoventem, utcunque ſtimulis foſſum. 5 Quæ lateant, fallantque inſequentes. 6 *Nunc omnes terrent auræ, ſonus excitat omnis ſuſpenſum.* Æn. 2. Virg. *non ſine vano Aurarum, & ſylvæ metu, &c.* Hor. 23. ode l. 1. 7 Utut victus jam, & neglectus, priſtinæ tamen fortunæ, & gloriæ memor, magno æſtimari cervicem ſuam credit, eodemque pretio à Cæſare expeti, quo ipſe Cæſaris emeret. 8 Pompejus notus non potuit celare calamitatem ſuam, utcunque per deſerta fugeret. 9 Pompejo auxilium laturi. 10 Subita mutatę fortunæ viciſſitudine. 11 Vix ipſe Pompejus, cladis ſuæ nuncius fidem iis comprobavit.

An-

Auctor erat. 1 gravis eſt Magno, quicunque malorum
Teſtis adeſt. cunctis ignotus gentibus eſſe
Mallet, & obſcuro tutus tranſire per orbem
Nomine: 2 ſed longi pœnas Fortuna favoris
Exigit à miſero, quæ tanto pondere famæ
Res premit adverſas, fatiſque prioribus urget.
3 Nunc feſtinatos nimium ſibi ſentit honores,
4 Actaque lauriferæ damnat Syllana juventæ.
5 Nunc & Corycias claſſes, & Pontica ſigna
Dejectum meminiſſe piget. 6 ſic longius ævum
Deſtruit ingenteis animos, & vita ſuperſtes
Imperio. niſi ſumma dies cum fine bonorum
Affuit, & celeri prævertit triſtia letho.
Dedecori eſt fortuna prior. quiſquam ne ſecundis
Tradere ſe fatis audet, niſi morte parata?
7 Litora contigerat, 8 per quæ Peneius amnis
Emathia jam clade rubens exibat in æquor.
Inde ratis trepidum, ventis, & fluctibus impar,
** Flumineis vix tuta vadis evexit in altum:*

1 Cum dolore, & rubore excipit obvios in conſcientiam, & teſtimonium ſuæ calamitatis: ſequēt. ratio. 2 Quò lætior fuerit, eò jam triſtior eſt fortuna, famam gravans, & proſperis *fatis contraria fata rependens.* 3 Jam intelligit præcoces ſibi honores habitos non eſſe conſtantes, fortunam, quæ è carceribus feſtinanter evolarit, ſub meta laſſatam deficere. Martial. de Scopo. *Curribus illa tuis ſemper properata, breviſque Cur fuit, & vitæ tam prope meta tuæ.* l. 10. ep. 50. 4 Triumphum de Hiarba, & geſtis in Africa, quem egit 24 annos natus, Sylla graviter ferente, obſtante, atque negante triumphum illi decernendum, ut qui hæc geſſiſſet ſub alienis auſpiciis, idque ante maturam ætatem. 5 Piget de tanto gloriæ culmine dejectum, meminiſſe claſſes à ſe ductas contra Cilicas piratas, lib. 2. v. 376. & triumphum de Mithridate rege Ponti. 6 ὄλβος δ' οὐκ ἐς μακρὸν ἀνδρῶν ἔρχεται. Pind. in Pythiis. Felicitas, niſi adſit matura mors, ludibrio ferme homines exponit, felix exitus coronat opus; *la ſera loda la dia.* vitam mors. *Nemo ante obitum felix.* τέρμα τοῦ βίου ὀλβίζει. Juv. Sat. 10. de Mario, Pompeio, &c. 7 Supra verſ. 1. 8 Per tempe, uſque ad mare iter fecit. ibi noctis reliquum in piſcatoria caſula exegit: circa auroram in * Fluviatilem lembum ingreſſus, de comitibus ingenuos ad ſe recepit, &c. inde oram legens, ad juſtæ magnitudinis onerariam pervenit, cui præerat Peticius quidam Romanus, qui cùm Pompeium de facie noſſet, eum, & quos is jubebat, recepit, &c. Plutarch. & Appian.

1 Cujus adhuc remis quatitur Corcyra, ſinuſque
Leucadii, Cilicum dominus, terræque Liburnæ,
Exiguam vector pavidus correpſit in alnum.
2 Conſcia curarum ſecreta in litora Lesbi
Flectere vela jubes, qua tum tellure latebas
3 Mœſtior, in mediis quam ſi, Cornelia campis
Emathiæ ſtares. triſteis præſagia curas
Exagitant: 4 trepida quatitur formidine ſomnus:
4 Theſſaliam nox omnis habet: 5 tenebriſque remotis
Rupis in abruptæ ſcopulos extremaque currens
Litora, proſpiciens fluctus, nutantia longè
Semper prima vides venientis vela carinæ,
6 Quærere nec quicquam de fato conjugis audes.
7 En ratis, ad veſtros quæ tendit carbaſa portus,
Quid ferat ignoras: ſed nunc tibi ſumma pavoris
Nuntius armorum triſtis, rumorque ſiniſter.
8 Victus adeſt conjux. quid perdis tempora luctus?
Cùm poſſis jam flere, times. tunc puppe propinqua
9 Proſiluit, 10 crimenq; Deum crudele notavit,
Deformem pallore ducem, vultuſque prementem
Canitie, atque atro ſqualentes pulvere veſtes.

1 Pompeius, cujus præfecti lõgè, latèq; claſſibus tenebant Corcyram, ſinum Ambracium prope Leucadem, & oram Liburniæ in mari Adriatico, olim Cilicum piratarum domitor, jam domitus. l.3.v.228. ipſe in cymba, mox in oneraria vehitur. 2 Tu Cornelia, quam noverat ſolicitam animi de belli eventu pendere, mones Pompeium, ut jubeat curſum dirigi ad Lesbon, ubi tu ſemota eras à ſtrepitu belli. l.5. v. 722. A. leg. *jubet*. ideſt, Pompeius, & referunt *conſcia* ad *litora*. 3 Vide ipſius Corneliæ rationes, l.5.v.767. 4 Interdiu ſolicita de belli eventu, noctu per quietem Theſſalia obverſatur menti. 5 Orientè die. 6 Ne fortè audias, quod præſaga mens ſomniabat, aut ſuſpicabatur. 7 Hæc Plutarchus ad hunc modum: ut Mitylenen appulit, nuncium in urbem miſit ad Corneliam, cui aliis de Cæſare ad Dyrrhachium profligato, & bello prope confecto, intentæ cogitationibus, ille ſalutatione omiſſa, lacrymis magis, quàm voce mandatum referens, properare juſſit, ſi Pompeium una, & aliena advectum navi cernere vellet. 8 Non eſt, quod ulteriùs ſis ſolicita, & timori inſumas tempora luctus. deſine timere, adeſt ecce victus conjux, ſuæ cladis nuncius, tibi juſti doloris cauſa. 9 Cornelia obvia proſiluit.
10 Advertit inclementiam Deorum, conjugis cladem, & fugam.

1 Ob.

1 Obvia nox miſeræ cælum, lucemque tenebris
Abſtulit, atque animam clauſit dolor; omnia nervis
Membra relicta labant: riguerunt corda, diuque
2 Spe mortis decepta jacet. jam fune ligato
Litoribus, luſtrat vacuas Pompeius arenas.
Quem poſtquam propiùs famulæ videre fideles,
3 Non ultra gemitus tacitos inceſſere fata
Permiſere ſibi, fruſtraque attollere terra
Semianimem conantur heram: quam 4 pectore Magnus
Ambit, & aſtrictos refovet complexibus artus.
Cœperat 5 in ſummum revocato ſanguine corpus
Pompeii ſentire manus, mœſtamque mariti
Poſſe pati 6 faciem: prohibet 7 ſuccumbere fatis
Magnus; & immodicos caſtigat voce dolores.
Nobile cur 8 robur Fortunæ vulnere primo,
Fœmina, tantorum titulis inſignis 9 avorum,
Frangis? 10 Habes aditum manſura in ſecula famæ.
Laudis in hoc ſexu, non legum jura, nec arma,
Unica materia eſt conjux miſer. erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet, & ipſum,
Quod ſum victus, ama: nunc ſum tibi gloria major,
A me quod faſces, & quod pia turba Senatus,
Tantaque diſceſſit regum manus: incipe Magnum
Sola ſequi. 11 deformis, adhuc vivente marito
Summus, & augeri vetitus dolor: 12 ultima debet
Eſſe fides, lugere virum. tu nulla tuliſti
Bello damna meo. vivit poſt prælia Magnus,

1 Caligo oculis oborta eſt ex animi deliquio, & præ mœrore Cornelia decidit exanimis. 2 Nam fruſtrata mortis deſideratę ſpe, ad ſe rediit. 3 Famulæ non permiſere ſibi incuſare inclementiam fatorum ultra tacitos queſtus, h. e. temperaverunt ſibi ejulatu, & vociferationibus lamentorum, Pompeium ſcilicet reveritæ, & ne heræ dolorem accenderent.

4 Amplexatur. 5 Ad ſe redire; ſanguine, qui in repentina conſternatione ad cor refluxerat, ſe jam remittente, atque in extremas partes effundente. 6 Aſpectum; ad quem priùs exanimis deciderat. 7 Cedere adverſæ fortunæ. 8 Animi firmitatem. 9 Scipionum. 10 Contigit tibi ſeges, & materia æternæ, & ſummæ laudis, quam fœminis conſequi datur. neque enim fœminarum g oria eſt jus dicere, aut arma ferre, ſed fides maritis præſtita *Triſti materiam tempore laudis habet*. 11 Haud decet impendere vivo marito, perinde, atque conclamato, & mortuo, dolorem extremum, & cui nihil addi poteſt, ne videare vitam æquè, ac mortem lugere. 12 Ultimum conjugalis fidei officium eſt luctus.

1 Sed fortuna perit: quod deſtes, illud amaſti:
Vocibus his correpta viri, vix ægra levavit
Membra ſolo, taleis gemitu rumpente querelas:
2 O utinam in thalamos inviſi Cæſaris iſſem
3 Infelix conjux, & nulli læta marito!
Bis nocui mundo: 4 me pronuba duxit Erinnys,
5 Craſſorumque umbræ, devotaque manibus illis
6 Aſſyrios in caſtra tuli civilia caſus:
Præcipiteſque dedi populos, cunctoſque fugavi
A cauſa meliore Deos. ò maxime conjux,
O thalamis indigne meis, 7 hoc juris habebat
In tantum Fortuna caput! cur impia nupſi,
Si miſerum factura fui? nunc accipe 8 pœnas,
Sed quas ſponte luam. quo ſit tibi mollius æquor,
Certa fides regum, totuſque paratior orbis,
Sparge mari 9 comitem. 10 mallem felicibus armis
Dependiſſe caput: nunc clades denique luſtra
Magne tuas 11 ubicunque jaces civilibus armis
Noſtros ulta toros, ades huc, atque exige pœnas,
Julia crudelis, placataque 12 pellice cæſa,
Magno parce tuo. Sic fata, iterumque refuſa
Conjugis in gremium, cunctorum lumina ſolvit
In lacrymas, duri flectuntur pectora Magni,

1 Sed vide, ne fortunam meam everſam lugendo, videaris eam quàm me habuiſſe chariorem. 2 Quo illius fortunas gravaret connubium meum, maritis uſque fatale. 3 P. Craſſo Marci F. qui cum patre apud Parthos periit, priùs nupta: nunc Pompeio. Idem queſta inducitur à Plutarcho. Video, inquit, te marite, non tua, ſed mea fortuna ad unicum navigium recidiſſe, qui ante Corneliæ nuptias quingentis navibus per hoc æquor vehebaris, &c. in vita Pompeii. 4 Infelicibus auſpiciis nuptiarum querela. ſic Hypſiphile Ovidiana: *Nam mihi nec Juno, nec Hymen, ſed triſtis Erinnys Prætulit infauſtas ſanguinolenta comas.* & Senecæ Medea v. 16. & Octavia v. 23. *Illa, illa meis triſtis Erinnys Thalamis Stygios prætulit ignes.* 5 Patris, & filii manes me illis infauſtam execrati, atque inſequuti, miſerunt æquè infelici cladis omine in civilia hæc bella. 6 Parthicam cladem. 7 Tantum poteſtatis, ut fatalem me conjugem tibi daret. 8 Mei devoventis ſe pro tua ſalute, & fortunæ mutatione in melius. 9 Me. 10 Atque utinam me priùs devoviſſem, ante hanc cladem, pro tua victoria; id quia non contigit, nunc denique expia clades tuas mea cæde. 11 Lege, quæ Juliæ umbra minatur Pompeio. lib. 3. v. 21. 12 Invidiesè, & indignanter hoc in ſe, ut lib. 3. v. 23.

1 Sic-

1 Siccaque Theſſaliæ confundit lumina Lesbos.
2 Tunc Mitylenæum pleno jam litore vulgus
Affatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti 3 pignus ſervaſſe mariti,
Tu quoque devotos ſacro tibi 4 fœdere muros,
Oramus, ſocioſque lares dignare vel una
Nocte tua: fac Magne locum, 5 quem cuncta reviſant
Secula; quem veniens hoſpes Romanus adoret.
Nulla tibi ſubeunda magis ſunt mœnia victo.
Omnia victoris poſſunt ſperare favorem:
6 Hæc jam crimen habent. quid, quod jacet inſula ponto,
Cæſar eget ratibus? 7 Procerum pars magna coibit
Certa loci. 8 noto reparandum eſt litore fatum.
Accipe templorum cultus, aurumque Deorum
Accipe: ſi terris, ſi puppibus iſta juventus
Aptior eſt, tota, quantum valet, utere Lesbo,
9 Accipe: ne Cæſar rapiat, tu victus habeto.
10 Hoc ſolum crimen meritæ bene detrahe terræ,
Ne noſtram videare fidem felixque ſecutus,
Et damnaſſe miſer. Tali pietate virorum
Lætus, in adverſis, & 11 mundi nomine gaudens
Eſſe fidem. Nullum toto mihi, dixit, in orbe
Gratius eſſe ſolum 12 non parvo pignore vobis
Oſtendi. tenuit noſtros hac obſide Lesbos
Adfectus: hìc ſacra domus, carique penates,
Hìc mihi Roma fuit. non ulla in litora puppim

1 Et commiſeratio uxoris hìc in Lesbo expreſſit Pompeio lacrymas, quod non fecit clades in Theſſalia accepta. 2 Mitylenæos, ut refert Plutarchus, ſalutatum egreſſos, & ut in urbem intraret orantes, hoc recuſato, monuit, uti bono animo eſſent, & victori parerent Cæſari, bono, & clementi viro. 3 Corneliam, uxorem Pompeii, apud nos depoſitam à bello. 4 Societatis, & hoſpitii, 5 Te hoſpite primum è bello recepto, honoratum. 6 Noſtra hæc civitas jam Cæſari damnata eſt officii erga te, tuamque. infra v.134. 7 Huc è bello convenient nobiles, qui ſciant te huc veniſſe ad conjugem. 8 Quò appuliſti à bello Mithridatico, auditum artium profeſſores. 9 Verſus iſte νόθος, non habetur in mſcr. F. Modii novantique 95. epiſt. 10 Hoc opprobrium à nobis bene de te meritis averte, ne videaris fidem noſtram in adverſis rebus ſuſpectam habuiſſe, & damnaſſe, quam in proſperis approbaſti, 11 Ut qui non penitus profligaſſet fidem, cujus hæc civitas edidiſſet ſpecimen, & promptitudinem erga Pomp. & populum Roman. in rebus creperis, bonum augurium, atque exemplum cæteris futurum, mox v.140. 12 Cornelia vobis commiſſa.

An-

Ante dedi fugiens, ſævi cùm Cæſaris iram
Jam ſcirem meritam, ſervata conjuge, Leſbon,
1 *Non veritus tantam veniæ committere vobis*
Materiam, ſed jam ſatis eſt feciſſe 2 *nocentes:*
Fata mihi totum mea ſunt agitanda per orbem.
Heu nimium felix æterno nomine Leſbos,
Sive doces populos, Regeſque admittere Magnum,
Seu præſtas mihi ſola fidem. nam 3 *quærere certum eſt*
Fas quibus in terris, ubi ſit ſcelus. 4 *accipe Numen,*
Si quod adhuc mecum es, votorum extrema meorum:
Da ſimiles Leſbo populos, qui Marte ſubactum
Non intrare ſuos infeſto Cæſare portus,
Non exire vetent. Dixit, mœſtamque carinæ
Impoſuit comitem. 5 *cunctos mutare putares*
Tellurem, patriæque ſolum: ſic litore toto
Plangitur, 6 *infeſtæ tenduntur in æthera dextræ:*
7 *Pompeiumque minus, cujus Fortuna dolorem*
Moverat; aſt illam, quam toto tempore belli
Ut civem videre ſuam, diſcedere cernens
Ingemuit populus: quam vix ſi caſtra mariti
Victoris peteret, ſiccis dimittere matres
Jam poterant oculis: tanto devinxit amore
Hos pudor, hos probitas, 8 *caſtique modeſtia vultus,*
Quod ſubmiſſa nimis, nulli gravis hoſpita turbæ,
8 *Stantis adhuc fati vixit quaſi conjuge victo.*

1 Me veſtræ fidei credere non dubitans; quem ſi vos prehenſum Cæſari traderetis, facilè eum vobis conciliaretis, impetrata exceptæ hoſpitio Corneliæ venia. 2 Cæſaris iræ expoſitos. 3 Statui enim experiri, quæ gentes Senatui, & populo Romano fideles ſint, quæ infidæ. 4 Et tu, ſi quis Deorum etiam dum mihi faveas, exaudi ultimum hoc votum meum. 5 Credens Mitylenæos omnes in exilium pulſos è patrio ſolo migraſſe, in diſceſſu Pompeii, & Corneliæ; adeo undique plangebatur ab omnibus. 6 Tanquam Deos inclementiæ incuſantes. 7 Neque tangebantur tantum diſceſſu Pompeii, quantum Corneliæ. 8 Cornelia ſtantis fati. ideſt, cujus fortuna adhuc erat integra (ut infra verſ. 223. *æterni Martis Alanos.* Helleniſmum alii eſſe volunt pro *ſtante fortuna*) vixit non minori cum modeſtia, quàm ſi fracta fuiſſet adverſa Fortuna.

1 Jam

1 *Jam pelago medios Titan demiſſus ad ignes,*
Nec quibus abſcondit, nec ſi quibus exerit orbem,
Totus erat: 2 *vigiles Pompeii in pectore curæ*
Nunc ſocias adeunt Romani fœderis urbes,
Et varias regum mentes, nunc 3 *invia mundi*
Arva ſuper nimios ſoles, Auſtrumque jacentis.
4 *Sæpe labor mœſtus curarum, odiumque futuri*
Projecit feſſos incerti pectoris æſtus,
Rectoremque ratis de cunctis conſulit aſtris;
Unde notet terras; quæ ſit menſura ſecandi
Æquoris in cœlo; 5 *Syriam quo ſidere ſervet:*
Aut 6 *quotus in plauſtro Libyam bene dirigat ignis.*
Doctus ad hæc fatur 7 *taciti ſervator Olympi:*
8 *Signifero quæcunque fluunt labentia cælo,*
9 *Nunquam ſtante polo, miſeros fallentia nautas*
Sidera non ſequimur: ſed qui non mergitur undis
Axis inocciduus, gemina clariſſimus Arcto,
Ille regit puppes. hic cùm mihi ſemper in altum
Surget, & inſtabit ſummis minor Urſa 10 *ceruchis;*

1 Erat jam Solis occidentis ſphæræ pars media ſupra horizontem, pars altera infra diem illis deferentis, ſi qui ſunt Antipodes, qui opponunt pedibus veſtigia noſtris. Namque hoc plerisque veterum controverſum fuit etiam contra demonſtrationes Mathematicas.

2 Pompeium inſomnem, & ſolicitum tenebat meditatio quos reges, quas gentes ſocias, quas mundi partes adiret. 3 Deſerta Libyæ, zonam torridam, & ulteriùs. 4 Interdum ut mentis ſolicitudinem, & tædium cogitandi de futuris levaret, convertit ſe ad diſputationem de aſtris, & ratione cœli, viæque inquirenda à gubernatore navis. 5 Quam ſtellam obſervans in Syriam naviget, & cùm Pompeium de his regionibus adeundis varia animo verſantem conſilia reſpicere videatur Poeta, tum & illud, *Namque Helice Grajos, Tyrios Cynoſura per altum Dirigit.*
6 Quota ſtella Urſæ majoris obſervatur navigantibus in Africam. 7 Gubernator. Sic Palinurus Virgil. 3. Æneid. *Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo.*
8 Non obſervamus ſtellas in Zodiaco, & illa cœli parte, quæ revoluta nobis occidit: ſed ſidera vicina polo Arctico, qui nobis ſemper ſublimis certos ſignat curſus, juxta quem maximè fulgent duo ſidera Helice, & Cynoſura. 9 Ubi nulla cœli pars ſtabilis ſtellas præfert, ad quas dirigatur curſus. 10 Cornibus antennarum, ex κέρας, & ἔχω.

1 Bosphoron, & Scythiæ curvantem litora pontum
Spectamus. 2 quicquid deſcendet ab arbore ſumma
Arctophylax, propiorque mari Cynoſura feretur,
In Syriæ portus tendet ratis. inde 3 Canopos
Excipit 4 Auſtrali cælo contenta vagari,
Stella timens Boream. 5 illa quoque perge ſiniſtra,
Trans 6 Pharon in medio tanget ratis æquore 7 Syrtim.
Sed quo vela dari, 8 quo nunc pede carbaſa 9 tendi
Noſtra jubes? Dubio contra cui pectore Magnus,
Hoc ſolum toto, reſpondit, in æquore ſerva,
10 Ut ſit ab Emathiis ſemper tua longius oris
Puppis, & Heſperiam 11 pelago, cæloque relinquas:
Cetera da ventis. comitem, pignuſque recepi
Depoſitum: tunc certus eram, quæ 12 litora vellem;
Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur: at ille
Juſto vela modo pendentia cornibus æquis
Torſit, & 13 in lævum puppim dedit; utq; ſecaret,
14 Quas Aſiæ cautes, & quas Chios aſperat, 14 undas,

1 Hoc vult nauta dicere, Navigantibus hinc in Boſphoron Scythicum, aut Thraciũ, & Pontũ, verſus Septentrionem, ſtella polaris aſcendit ad Zenith, ſeu punctum verticale; quod per *antennas*, *ſummam arborem*, & *malũ*, intelligit, id eſt, polus Arcticus elevatur. Navigantibus contra in Syriam, verſus meridiem: ſtellæ polares Bootes, & Urſa minor deſcendunt à ſummitate mali, ſeu puncto verticali, Horizontem verſus, hoc eſt, polus deprimitur, atque elevatur Canopus, fulgida ſtella in gubernaculo Auſtrali navis Argus ſideris Meridionalis, quæ non videtur niſi Rhodo in Auſtrum pergentibus. *nuſquam invenies*, inquit Manilius, *fulgere Canopum Donec Niliacas per Pontum veneris oras*. 2 Quantum deprimitur poli Arctici, tantum elevatur Æquatoris, & in Auſtrum tendimus. 3 Remota, nec aſcendens Septentrionalibus conſpicua. 4 Si in ſiniſtram teneas à Canopo trans Pharon, illidetur navis Syrtibus. 5 Lib. 10. verſ. 57. & 509. 6 Lib. 1. v. 367. 7 Utro? dextro, an ſiniſtro veli angulo imo? *ποδεῶνι*. *the tacke*. 8 Lib. 5. v. 428. 9 Dirigi curſum. 10 Theſſaliam, atque Italiam relinque, ad Orientem tendens. 11 Uxorem. 12 Ante receptam uxorem, Lesbon volui petere. 13 In lęvam flexit. 14 Fretum inter Aſiæ litus, & Chion inſulam à ſiniſtra, malè legitur *Aſinæ caut*.

1 Hos

1 *Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.*
Æquora ſenſerunt motus, aliterque ſecante
Jam pelagus roſtro, 2 nec idem ſpectante carina,
Mutavere ſonum. 3 non ſic moderator equorum,
4 *Dexteriore rota lævum cùm circuit orbem,*
Cogit 5 inoffenſæ currus accedere metæ.
6 *Oſtendit terras Titan, & ſidera texit.*
7 *Sparſus ab Emathia fugit quicunque procella,*
Aſſequitur Magnum: primuſque à litore Leſbi
Occurrit 8 natus, 9 procerum mox turba fidelis.
Nam neque 10 dejecto fatis, acieque fugato
Abſtulerat Magno reges Fortuna miniſtros:
Terrarum dominos, & 11 ſceptra Eoa tenentes
Exul habet comites. 12 Jubet ire in devia mundi
Dejotarum, 13 qui ſparſa ducis veſtigia legit.
14 *Quando, ait, Emathiis amiſſus cladibus orbis*
Qua Romanus erat, ſupereſt fidiſſime regum
Eoam tentare fidem, 15 populoſque bibentes
Euphraten, & adhuc ſecurũ à Cæſare 16 Tigrim:
Nec pigeat 17 Magno quærentem fata, remotas
Medorum penetrare domos, Scythicoſq; receſſus,
Et 18 totum mutare diem, voceſque 19 ſuperbo
20 *Arſacidæ perferre meas: Si 21 fœdera nobis*

1 Alterum veli angulum protendit, reducto altero, ut v.428.l.5.
2 Curſu in obliquum mutato, neque procurrente ut priùs æquatis antennis navi. majori impetu, & fragore prora eruit fluctus.
3 Non ſecus, atque auriga in curuli certamine contendit, interiore rota, quam proximè ſtringere metam, quo breviore gyro circumeat.
4 Siniſtra rota immobili, dum dextra vertitur.
5 Evitatæ, & intactæ. 6 Oriens ſol obſcuraverat ſidera. 7 Quicunq; è clade Pharſalica fugerant, ſequuti ſunt Pompeium. 8 Natu minor, Sextus, ad l.9.v.45.
9 Senatorum, & ducum. *Pompeius fugiens cum duobus Lentulis Sextoque filio, & Favonio, &c.* Vide Paterc. l.2.
10 Victo. 11 Regna Orientalia. 12 Dejotarum regem Gallo-Græciæ mittit in remotiſſimas terras minoris Aſiæ ad arma ſolicitanda. 13 Qui fugientem Pompeium aſſecutus fuerat. 14 Pompeii ad Deiotarum oratio. 15 Armeniæ, & Meſopotamiæ populi.
16 Tigris accolas. 18 Quo mihi fata recuperes.
17 Subire aliud cœli clima, ubi propter loci diſtantiam, & mundi inclinationem variatur diei ratio. Alii legunt *motare*, ideſt, excitare totum Orientem. 19 Recenti de Craſſis victoria. lib. 1. v.10. 20 Regi Parthorum, denominato ab Arſace auctore imperii. 21 Exceptis (inquit Florus lib.3.c.5.) Parthis, qui fœdus maluerunt: & Indis, qui nos adhuc non noverant, omnis Aſia inter Rubrum, & Caſpium, & Oceanum Pompeianis domita, vel oppreſſa ſignis tenebatur.

Triſ-

Priſca manent, mihi 1 *per Latium jurata Tonantem,*
Per veſtros aſtricta magos, 2 *implete pharetras,*
3 *Armenioſque arcus* 3 *Geticis intendite nervis:*
Si vos ò Parthi peterem, cùm 4 *Caſpia clauſtra,*
Et ſequerer duros 5 *æterni Martis Alanos,*
Paſſus 6 *Achæmeniis* 7 *latè decurrere campis,*
8 *In tutam trepidos nunquam Babylona coegi:*
9 *Arva ſuper Cyri, Chaldæique ultima regni,*
Quà rapidus 10 *Ganges, & quà* 11 *Nyſæus Hydaſpes*
12 *Accedunt pelago,* 13 *Phœbi ſurgentis ab igne*
Jam propior, quàm Perſis, eram: tamen omnia vincens
Suſtinui noſtris vos tantum deeſſe triumphis,
Soluſque è numero regum telluris Eoæ,
14 *Ex æquo me Parthus adit.* 15 *nec munere Magni*
Stant ſemel Arſacidæ. quis enim poſt vulnera cladis
Aſſyriæ, juſtas Latii compeſcuit iras?
Tot meritis obſtricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat 16 *clauſtris vetitam per ſecula* 17 *ripam*

1 Per Jovem Imperii Rom. præſidem à nobis, & Deos veſtros à magis ſapientibus, ſacerdotibuſque jurata. 2 Inſtruite, & parate arma auxiliaria. Parthi autem arcubus præliabantur, quos cùm per pacem remitterent, in contrarium flectebant. 3 Parthicos. 4 Caſpiæ portæ ſunt fauces montium Caſpiorum inter Medos, & Parthos. Sed de aliis furcis, ſeu faucibus Armeniam verſus eſt intelligendum: cùm Pompeius huc non pervenerit. uti nec ad Alanos Scythiæ Europææ pop. ſed Albanos potiùs, qui Caſpiis clauſtris, & Parthis viciniores. De his item Plut. in Pomp. & Tacit. Annal. 12.13.15. atque ita legendum apud Suet. in Domitiano cap.2. 5 Qui ſemper in armis ſunt, qui induruerunt aſſueti bellis.
6 Perſicis. Ab Achæmenide tribu, è qua Reges Perſarum, à filio Ægei. Steph. 7 In ocio, & pace.
8 Non repreſſi, neque in urbem Imperii ſedem fugavi.
9 Ultra regnum Perſarum. lib. 6. verſ. 449. 10 Indiæ fl. 11 Nyſam urbem Indiæ à Baccho conditam præterfluens. 12 In mare Indicum labuntur.
13 Propior eram orienti Soli, quàm ipſi Perſæ.
14 Par, liber, non triumphatus. 15 Neque incolumitatem, & pacem ſemel tantùm meo debent beneficio: quin & poſt victos Craſſos, diſſuaſi ego in Senatu, ne bellum Parthis inferretur, durante ſcilicet bello Gallico.
16 Terminis conſtitutis intra - 17 - Euphratem, quem Phraates cùm Tigranem generum ſuum à Pompeio expoſceret, Imperii metam, & terminum pactus eſt.

1 *Zeu-*

1 *Zeugmaque Pellæum.* 2 *Pompeio vincite Parthi;*
Vinci Roma volet. 3 *Regem parere jubenti*
Ardua non piguit, 4 *poſitiſque inſignibus aulæ*
Egreditur famuli raptos indutus amictus.
In dubiis tutum eſt * *inopem ſimulare tyranno,*
Quanto igitur mundi dominis ſecurius ævum
Verus pauper agit! 5 *Dimiſſo in litore rege,*
6 *Ipſe per* 7 *Icariæ ſcopulos,* 8 *Epheſumque relinquens,*
Et 9 *placidi Colophona maris,* 10 *ſpumantia parvæ*
Radit ſaxa 11 *Sami:* *ſpirat de litore* 12 *Coo*
Aura fluens: Gnidon inde fugit, 13 *claramque relinquit*
Sole Rhodon, magnoſque * *ſinus Telmeſſidos undæ*
14 *Compenſat medio pelagi.* 15 *Pamphylia puppi*
Occurrit tellus: nec ſe committere 16 *muris*
Auſus adhuc ullis, te primum parva 17 *Phaſelis*
Magnus adit, nam te metui vetat incola rarus,
Exhauſtæque domus populis; 18 *majorque carinæ*
Quam tua turba fuit, 19 *tendens hinc carbaſa rurſus*
Jam 20 *Taurum, Tauroque videt* 21 *Dipſanta cadentem.*
22 *Crederet hoc Magnus, pacem cùm præſtitit undis*
Et ſibi conſultum? Cilicum per litora tutus

1 Syriæ ad Euphratem oppid. ab Alexandro Macedone conditum, & ubi fluvium ponte è navibus domuerat, catenas in urbe ſervatas eſſe ſuo tempore, refert Plin. lib. 34. cap. 15. 2 In meã gratiam, & partes potiùs, quàm Cæſaris ſit. 3 Dejotarum.

4 Poſito habitu regio. * Regi aſſumere habitum pauperis. 5 Expoſito Dejotaro cum mandatis ad Parthos, in litorè Aſiatico. 6 Pompeius. 7 Icariæ inſ. *nidi inter ſcopulos.* 8 Ioniæ in Aſia maritimam urbem celebrem. 9 In imo quippe ſinus pulcherrimi eſt Colophon. 10 Ioniæ inſulæ. 11 Maris Carpathii inſ. 12 Samo vicina eſt Coos inſula. 13 Lib. 5. verſ. 51. * Sinus, ad Telmeſſum oppidum Cariæ. 14 Compendium magni ſinus facit, recta per medium pelagus navigatione. *Qua via longum compenſat iter.* Hippolyt. Senec. v. 85. Legitur, & *Compenſat: medio pelagi Pamph.* 15 Aſiæ Minoris regio Ciliciæ vicina. 16 Oppido ulli. v. 136. Supra. 17 Pamphyliæ oppidum Attaleam dicit Plutarchus eum primum intraſſe. 18 Pauciores incolæ erant, quàm comites Pompeii. 19 Hinc navigans. 20 Montem Ciliciæ. 21 Ciliciæ fl. 22 Crediditſſet hoc quondam Pompeius, cùm maria hæc profligatis piratis pacaſſet, fore aliquando, ut ſibi profugo hoc tuto itinere opus eſſet?

Par-

Parva puppe fugit: ſequitur pars magna Senatus
Ad profugum collecta ducem: parviſque 1 *Synedris,*
Quo portu mittitque rates, recipitque Selinus:
2 *In Procerum cœtu tandem mœſta ora reſolvit*
Vocibus his Magnus: Comites bellique, fugæque,
Atque 3 *inſtar Patriæ, quamvis in litore nudo,*
In Cilicum terra, nullis circumdatus armis
Conſultem, rebuſque novis exordia quæram,
Ingentes præſtate animos: non omnis in arvis
Emathiis cecidi, nec ſic mea fata premuntur,
Ut nequeam relevare caput, cladeſque receptas
Excutere. 4 *an Libycæ Marium potuere ruinæ*
Erigere in faſces, plenis & reddere faſtis:
Me pulſum leviore manu Fortuna tenebit?
5 *Mille meæ* 6 *Graio volvuntur in æquore puppes;*
Mille Duces: ſparſit potiùs Pharſalia noſtras,
Quàm ſubvertit opes: ſed me vel ſola tueri
Fama poteſt rerum, toto quas geſſimus orbe,
Et 7 *nomen, quod mundus amat. vos* 8 *pendite regna*
Viribus, atque fide, Libyen, Parthoſque, Pharonque,
Quæ nam Romanis deceat ſuccurrere rebus.
Aſt ego curarum, Proceres, arcana mearum
Expromam, 9 *mentiſque meæ quò pondera vergant.*
Ætas 10 *Niliaci nobis ſuſpecta tyranni eſt:*

1 Inſ. vel potiùs ad oſtium Selinuntis fl. Ciliciæ. Sunt qui intelligant conſceſſum Senatoriū. συνέδριον. Alii leg. *Celendris* oppid. litorale Strab. lib. 14. Plin. li. 5. cap. 27. 2 Metuens Pompeius celeritatem hoſtis, ne rebus imparatis ſuperveniret Cæſar, de loco perfugii, & ſeceſſus deliberavit: ipſe Parthiam prætulit, alii Africam, & Jubam; Theophanes Leſbius Ægyptum ſuaſit, & perſuaſit. Plutarch. & Appian. Paterc. 3 Referentes patriam, *vel* pondus, atque auctoritatem patriæ habentes. 4 Marium poſt carcerem Minturnenſem, & latebras in ruinis Carthaginis. lib. 2. verſ. 89. Fortuna ad ſeptimum provexit Conſulatum, Me manu minùs gravi depreſſit: Quid obſtat, quò minùs & reſtituat? 5 Synecdoche Hyperbolica. 6 Ad Corcyram enim, & in Adriatico claſſes illi integræ erant, & præfecti. 7 Quo nimiùm fretus erat. l. 1. v. 135. 8 Expendite, deliberate ad quem tanquam fidelem, & viribus præſtantem confugiamus, ad Jubamne Numidarum regem in Africa; an Phraaten Parthiæ; an ad Ptolemæum Ægypti regem. 9 Quò conſilia mea inclinent. 10 Ptolemæi, *qui tum puero, quàm juveni propior Ægypti rex erat.* Paterc.

1 *Ar-*

1 Ardua quippe fides robuſtos exigit annos.
Hinc anceps dubii terret 2 ſolertia Mauri:
3 Namq; memor generis Carthaginis impia proles
Imminet Heſperiæ, multuſque in pectore vano eſt
Annibal, 4 obliquo maculat qui ſanguine regnum,
Et Numidas contingit avos: 5 jam ſupplice Varo
Intumuit, viditque loco Romana ſecundo.
Quare, agite, 6 Eoum comites properemus in orbem
7 Dividit Euphrates ingenti gurgite mundum,
8 Caſpiaque immenſos ſeducunt clauſtra receſſus,
9 Et polus Aſſyrias alter noctesque, dieſque
Vertit, 10 & abruptum eſt noſtro mare diſcolor unda,
Oceanuſque ſuus, 11 regnandi ſola voluptas.
12 Celſior in campis ſonipes, & fortior arcus;
13 Nec puer, aut ſenior 14 lethales tendere nervos
Segnis, & à nulla mors eſt incerta ſagitta.
15 Primi 16 Pellæas arcu fregere ſariſſas,
17 Bactraque Medorum ſedem, 18 muriſque ſuperbam
Aſſyrias Babylona domos. nec pila timentur
Noſtra nimis Parthis, audentque in bella venire,
19 Experti Scythicas, Craſſo pereunte, pharetras.

1 Eximia, certa, in rebus arduis præſtita. 2 Jubæ aſtutia. 3 Jubam Pœnis oriundum vult poeta, ingenio vafro, perfidia, & odio nominis Romani referre Annibalem. 4 Qui regni Libyæ jus ad ſe ex laterali deſcenſu pertinere vult. Alii ex *obliquo, & macula,* nothũ fuiſſe intelligunt. 5 Inſolens factus eſt, quòd Actius Varus ſubſidiũ ab illo petiiſſet, & quòd Curione cum exercitu deleto res Romanas vidiſſet ſuis inferiores. 6 Parthiam. Locum hunc examinat, redarguitque Joſ. Scal. in prolegom. ad Manil.
7 Ad v.236. ſupra. 8 Ad v.222. ſupra. 9 Parthiam, atque Indiam, pro qua videtur Aſſyriam dixiſſe. cùm nulla ſit pars Aſſyriæ, quæ polum Antarcticum videat. 10 Et Oceanus Indicus alius eſt à noſtro, cujus pars Mare rubrum, diverſi à noſtro coloris; ut volunt. ſed vide quæ nos ad Senec. Thyeſt. v.370. 11 Regnandi ſolo ſtudio arma meditantur, & capeſſunt. 12 Equi illis altiores, & ferociores, quàm noſtri. 13 Ab ineunte ætate ſagittis mittendis inſtituuntur.
14 Mox v.304. 15 Parthi primi, & ſoli retuderunt impetum Alexandri. 16 Macedonicas haſtas. Pella urbs Macedoniæ Alexandri patria. 17 Sibi ſubjecerunt Medos, quorum urbs Bactra regia Bactrianæ; & Aſſyrios, quorum regia Babylon. 18 Lib.6.v.50.
19 Facto periculo in eo prœlio, quo Craſſi devicti ſunt, noſtra pila eſſe ſuis ſagittis inferiora.

Spicula nec ſolo ſpargunt fidentia ferro;
Stridula ſed multo ſaturantur tela veneno.
1 *Vulnera parva nocent, fatumque in ſanguine ſummo eſt.*
2 *O utinam non tanta mihi fiducia ſævis*
Eſſet in Arſacidis! fatis nimis æmula noſtris
Fata movent Medos, multumque in gente Deorum eſt.
Effundam populos 3 *alia tellure revulſos,*
Excitoſque ſuis immittam ſedibus 4 *ortus.*
Quod ſi nos Eoa fides, 5 *& Barbara fallunt*
Fœdera; vulgati ſupra commercia mundi
Naufragium Fortuna ferat. non regna precabor,
Quæ feci; 6 *ſed magna feram ſolatia mortis*
Orbe jacens alio, nil hæc in membra cruentè,
Nil ſocerum feciſſe piè. ſed cuncta revolvens
Vitæ fata meæ, ſemper venerabilis illa
Orbis parte fui: 7 *quantus Mæotida ſupra!*
Quantus apud Tanaim toto conſpectus in ortu!
8 *Quas magis in terras noſtrum felicibus actis*
Nomen abit, aut unde redit majore triumpho?
Roma fave cœptis: quid enim tibi lætius unquam
Præſtiterint Superi, quàm, ſi civilia 9 *Partho*
Milite bella geras, tantam conſumere gentem,
Et noſtris miſcere malis? Cùm Cæſaris arma
Concurrent 10 *Medis, aut me Fortuna neceſſe eſt*
Vindicet, aut Craſſum. Sic fatus, murmure ſentit
11 *Conſilium damnaſſe viros: quos* 12 *Lentulus omneis*
Virtutis ſtimulis, & nobilitate dolendi

1 Leve utique vulnus lethale eſt à veneno, quo tinguntur ſagittæ.
2 Atque utinam mihi non inſtaret neceſſitas opem implorandi à Parthis, gente ſæva, noſtri æmula, invidaque, nec habenti minus favoris divini.
3 Præter Parthos.
4 Orientis populos.
5 Cum Parthis. ſupra v. 218. & 236.

6 Levius feram dignitatis meæ ruinam, & fortunæ naufragium ex oculis noſtrorum remota, ad extremas, ignotaſque gentes, quibuſcum nobis nullum commercium: quàm ſi me conferrem in regna, quæ à me devicta ſuis regibus reddidi. lib. 7. v. 710. eritque mihi ſolatio ibi interire, ubi nec crudelitati Cæſaris, neque officiis ſim obnoxius, ſolanti me recordatione rerum à me illic geſtarum. 7 Quas victorias, & triumphos retuli è Mithridate, Tigrane, &c. ultra Mœotim paludem, & Tanaim? 8 In nullas certè magis. 9 Qui aut victor reſtituet me, aut victus pœnas dabit Craſſorum, vacante interim à civili bello milite Rom. 10 Parthis. 11 Conſilium ſuum de Parthis adeundis improbari à ſuis. 12 Orationem hanc Theophani Leſbio adſcribit Plut. in Pomp.

Præceſſit, dignaſque tulit 1 modò Conſule voces:
Siccine Theſſalicæ mentem fregere ruinæ?
2 Una dies mundi damnavit fata? ſecundum
Emathium lis tanta datur? 3 jacet omne cruenti
Vulneris auxilium? ſolos tibi, Magne, reliquit
* Parthorum Fortuna pedes? quid 4 transfuga mundi
Terrarum totos tractus, cælumque peroſus,
Adverſoſque polos, alienaque ſidera quæris,
Chaldæos culture 5 focos & barbara ſacra
Parthorum famulus? 6 quid cauſa obtenditur armis
Libertatis amor? miſerum quid decipis orbem,
Si ſervire potes? 7 te, quem 8 Romana regentem
Horruit auditum, quem captos 9 ducere reges
Vidit 10 ab Hyrcanis, Indoque à litore ſilvis,
Dejectum fatis, humilem, fractumque videbit,
Extolletque animos Latium veſanus in orbem,
Se ſimul, & Romam Pompeio ſupplice menſus?
11 Nil animis, fatiſque tuis effabere dignum:
Exiget ignorans Latiæ commercia linguæ,
Ut lacrymis ſe, Magne, roges. patimurne pudoris
Hoc vulnus, 12 clades ut Parthia vindicet ante
Heſperias, quàm Roma ſuas? civilibus armis

1 Qui paulò ante Conſulatum geſſerat: 2 Unane illa infeliciter in Theſſalia pugnata dies damnavit totum mundum in extremam, & æternam calamitatem? lata quaſi perpetuæ felicitatis ſententia pro victoribus unius diei? 3 Nihilne poſt acceptam hanc cladem ſupereſt auxilii? * Quorum ad pedes tu ſupplex accidas opem imploraturus? 4 Parthos ultra Æquinoctialem ſtatuit, ut ſupra v. 292. Aſſyrios. 5 Aras. Alii leg. *Deos*, in idem recidunt. Ignem ſcilicet Deum Chaldæorum, 6 Aut quid libertatis ſtudium prætexímus belli cauſam, ſi modò Parthis nos ſervituros projiciamus? 7 O, quanto Romani nominis dedecore, atque damno tuo, conſilium hoc iniiſti? criſtas utique tollent Parthi, Romanoſque omnes præ ſe contempſerint: ubi viderint te Imperatorem ſummum, & *caput, Roma laurigeros ageret cùm læta triumphos*, animo tam abjecto ad pedes ſuos proſtratum. 8 Res Romanas; imperium. 9 Ante triumphalem currum. 10 Ex remotis Aſiæ regionibus, ad Hyrcaniam, & Indiam vergentibus. 11 Et quàm indignum erit animo tuo, & rebus tuis geſtis, ſupplicare Parthis? quorum linguæ cùm imperitus ſis, lacrymis agendum eſt, implorandumque fletu auxilium. 12 Ut cladem Pharſalico prœlio acceptam priùs Parthi vindicent, quàm nos cladem ab iis acceptam ad Carras?

Ele-

Elegit te nempe ducem. 1 *quid vulnera noſtra*
In Scythicos ſpargis populos, cladeſque latenteis?
2 *Quid Parthos tranſire doces?* 3 *ſolatia tanti*
Perdit Roma mali, nullos admittere Reges,
Sed civi ſervire ſuo. iuvat ire per orbem
Ducentem ſævas 4 *Romana in mœnia gentes,*
5 *Signaque ab Euphrate cum Craſſis capta ſequentem?*
6 *Qui ſolus reg m, fato celante favorem,*
Defuit Emathiæ, nunc tantas ille laceſſet
Auditi victoris opes, aut jungere fata
Tecum, Magne, volet? non hæc fiducia genti eſt.
7 *Omnis in Arctois populus quicunque pruinis*
Naſcitur, indomitus bellis, & 8 *Martis amator.*
Quicquid ad Eoos tractus, 9 *mundique teporem*
Labitur, emollit gentes clementia cęli.
Illic & 10 *laxas veſtes, &* 10 *fluxa virorum*
Velamenta vides. 11 *Parthus per Medica rura,*
Sarmaticos inter campos, effuſaque plano
Tigridis arva ſolo, nulli ſuperabilis hoſti eſt
Libertate fugæ: ſed non, ubi terra tumebit,
Aſpera conſcendet montis juga; nec 12 *per opacas*

1 Damna bello accepta, quæ hoſtes celare prudentius erat, cur prodis illis?
2 Quid occaſionem præbes tranſeundi Euphratem, imperii ſui limitem?
3 Et cùm Roma ſoletur ſe poſt bellum, quòd civi potiùs ſerviat ſuo, quàm regibus externis: per te ſolatio hoc illa fruſtrabitur.
4 Contra patriam. 5 Lib.1.v.10. 6 Quando exitus belli erat in dubio, Phraates non miſit tibi auxilium: an utique credis opem illum tibi victo laturum contra victorem, de quo multa audiit? 7 Septentrionales populi, inquit Vegetius l.1.cap.2. remoti à Solis ardoribus, inconſultiores quidem, ſed tamen largo ſanguine redundantes, ſunt ad bella promptiſſimi. Nationes verò ſoli vicinæ, nimio calore ſiccatæ, ampliùs quidem ſapiunt, ſed minùs habent ſanguinis; & propterea fiduciam cominus pugnandi non habent, & metuunt vulnera. Idem Ariſtot. Herodot. & Vitruvius lib. 5. & Rob. Valturius lib. 6. de re Militari, c. 8. Reſpondet autem ad illud Pompeii, ſupra v.295. 8 Alii *mortis*. ut li.1.v.461. 9 Plagam cœli tepidam. 10 Quod & mollitiem arguebat apud Romanos; *Malthinus tunicis demiſſis ambulat*. Hor. 11 In camporum quidem planitie præſtant plurimùm Parthi, ſagittis eminùs, & fuga inter pugnandum freti: in montoſis verò minimùm valent. 12 Per opaca vallium, inquiunt. Quid ſi, noctis? neque enim noctu fugientē inſequi Craſsū ſuſtinebant Parthi. Plut. in Craſſo.

Bel-

Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
1 Nec franget nando violenti vorticis amnem,
2 Nec tota in pugna perfuſus ſanguine membra
Exiget æſtivum calido ſub pulvere ſolem.
Non 3 aries illis, non ulla eſt machina belli:
Haud foſſas 4 implere valent: Parthoq; ſequente
5 Murus erit quodcunque poteſt obſtare ſagittæ.
6 Pugna levis, bellumque fugax, turmæque vagantes,
7 Et melior ceſſiſſe loco, quam pellere, miles.
Illita tela 8 dolis, nec Martem cominus unquam
Auſa pati virtus, ſed longè tendere nervos,
9 Et, quo ferre velint, permittere vulnera ventis.
10 Enſis habet vires, & gens quæcunque virorum eſt,
Bella gerit gladiis. 11 nam Medos prælia prima
Exarmant, vacuæque jubent remeare pharetræ.
12 Nulla manus illis; fiducia tota veneni eſt.
Credis, Magne, viros, quos in diſcrimina belli
Cum ferro veniſſe 13 parum eſt? 14 tentare pudendum
Auxilium tanti eſt, 15 toto diviſus ut orbe
16 A terra moriare tua? tibi barbara tellus
Incumbat? te parva tegant, ac vilia buſta,
Invidioſa tamen, Craſſo 17 quærente ſepulchrum.
Sed tua ſors levior, 18 quoniam mors ultima pœna eſt,
Nec metuenda viris. at 19 non Cornelia lethum
Infando ſub rege timet. num barbara nobis
Eſt ignota Venus, quæ ritu cæca ferarum
Polluit 20 innumeris leges, & fœdera tedæ

1 Non flumina, ubi opus eſt, tranare didicerunt. 2 Neque vulneratus perſeverabit per diem totum æſtivum in pugna, pulveris, & ſolis patiens. 3 Libro 3. v.490. 4 Cratibus, faſcibus, terra, trabibus ad oppugnanda caſtra. 5 Illæſum te præſtabit, quicquid ſagittas arcere valet. 6 Reſp. ad illud v. 295. ſupra. 7 Fugæ aptior, quàm pugnæ. 8 Veneno. 9 Tela incertum ubi caſura temere emittere. 10 Statuaria pugnæ, & cominus gladiis præliari, virorum h.e. fortiũ eſt. 11 Sed vide Plutarchum in Craſſo, ubi Romanos hæc ſpes falſos habuit, aderant quippe cameli ſagittis onuſti, unde converſi Parthi pharetras reficerent. 12 Nulla vis in ictibus inferendis. 13 Niſi & venenum addant. 14 Tantine facis tam inhoneſtum, & imbelle auxilium, ut mor. 15 Ut ſup.v.289. 16 Reſp. ad illud Pompeii, v.311.ſup. 17 Non habente ſepul. feris, alitibuſq; projecto. 18 Quoniam mors ærumnarum requies eſt, & malorum ultimum. 19 Sed dedecus omni letho gravius timet. 20 Rex quot libet, alii, quot poſſent alere.

Conjugibus, thalamique 1 patent ſecreta nefandi
Inter mille nurus? 2 epulis veſana, meroque
Regia, non ullos exceptos legibus horret
Concubitus: tot fœmineis complexibus unum
Non laſſat nox tota marem. 3 jacuere ſorores
In regum thalamis, ſacrataque pignora matres.
4 Damnat apud gentes ſceleris non ſponte peracti
Oedipodionias infelix fabula Thebas:
5 Parthorum dominus quoties ſic ſanguine miſto
Naſcitur Arſacides? cui fas 6 implere parentem,
Quid rear eſſe nefas? 7 proles tam clara Metelli
Stabit barbarico conjux 8 milleſima lecto.
Quanquam non ulli plus regia, Magne, vacabit
Sævitia ſtimulata Venus, tituliſque virorum.
Nam quò plura juvent Parthum 9 portenta, fuiſſe
Hanc ſciet & Craſſi: ceu pridem debita fatis
Aſſyriis, trahitur 10 cladis captiva vetuſtæ.
11 Hæreat Eoæ vulnus miſerabile ſortis;
Non ſolùm auxilium funeſto à rege petiſſe,
Sed geſſiſſe 12 prius bellum civile pudebit.
Nam quod apud populos crimen 13 ſocerique, tuumque
Majus erit, quàm quod vobis miſcentibus arma,
14 Craſſorum vindicta perit? incurrere cuncti
Debuerant in 15 Bactra duces, & ne qua vacarent
Arma, 16 vel Arctoum Dacis, Rheniq; catervis
Imperii nudare latus, dum 17 perfida Suſa

1 In propatulo ſunt, vel in communi inter multas. 2 Rex ſatur, & ebrius nullos horret concubitus, vel legibus interdictos. Alii leg. *non ullis*, 3 Quin & ſorores inceſtant, & quod nomen inviolatum debet eſſe, matres. 4 Malè audiunt Thebæ in Bœotia, nomine Oedipodis, qui matrem Jocaſtam duxit. vide argumentum noſtrum in Oedip. Sen. Quamvis ille hoc per ignorantiam admiſerit, quod hi ſcienter, & ſponte. 5 Et ex hujuſmodi inceſtu ſæpe naſcitur ipſe rex. 6 Prægnantem facere. ſic Ovid. 11. Met. *ingentique implevit Achille.* 7 Cornelia L. Scip. Metelli filia. 8 Multis poſthabita, quanquam (& hoc corrigit) ut Craſſo, tibique inſultet, cùm nulla frequentiùs conſueverit. 9 Monſtroſæ libidinis incitamenta. 10 Tanquam cæſi ibi prioris mariti præda illi debita. 11 Quod ſi grave illud, Craſſianæ cladis damnum tibi in mentem ſubeat. 12 Quàm Craſſum vindicaſſe. 13 Cæſaris. 14 Libro 1. v. 10. 15 Parthos, quibus ſubdita eſt Bactra. ſupra v. 299. 16 Et vel bellum Gallicum, atque Germanicum omiſiſſe ſubductis inde præſidiis, copiiſque omnibus contra Parthos mittendis. 17 Urbs Mediæ, regia vetus Perſarum, latrociniis, & gentis perfidia famoſa.

In

In tumulos prolapſa 1 *ducum, Babylonque jacerent.*
Aſſyriæ 2 *paci finem, Fortuna, precamur:*
Et, ſi 3 *Theſſalia bellum civile peractum eſt,*
Ad Parthos, 4 *qui vicit, eat.* 5 *gens unica mundi eſt,*
De qua Cæſareis poſſim gaudere triumphis.
6 *Non tibi, quàm primum gelidum tranſibis Araxem,*
Umbra ſenis mœſti Scythicis confixa ſagittis
Jungeret has voces? Tu, quem poſt funera noſtra
Ultorem cinerum 7 *nudæ ſperavimus umbræ,*
Ad fœdus, pacemque venis? 8 *tum plurima cladis*
Occurrent monimenta tibi: 9 *quæ mœnia trunci*
Luſtrarunt cervice duces, ubi 10 *nomina tanta*
Obruit Euphrates, & noſtra cadavera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit. 11 *ire per iſta*
Si potes, in media ſocerum quoque, Magne, ſedentem
Theſſalia placare potes. 12 *quin reſpicis orbem*
Romanum? ſi regna times projecta ſub Auſtro,
13 *Infidumque Jubam,* 14 *petimus Pharon, arvaque Lagi.*
15 *Syrtibus* 16 *hinc Libycis tuta eſt Ægyptus: at* 17 *inde*
Gurgite ſepteno rapidus mare ſummovet amnis:
Terra ſuis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut 18 *Jovis: in ſolo tanta eſt fiducia Nilo.*

1 Craſſorum, tanquam illis rogi, atque inferiæ. 2 Fœderis exitum, belli initium. 3 In Theſſalia. Legitur, & *Theſſaliæ.* 4 Victor Cæſar. 5 Utcunque aliàs infeſtus, non tamen Cæſari triumphū de Parthis inviderim. 6 Proſopopœja umbræ Craſſi uſus, diſſuadet Pompeium. 7 Inſepultæ. 8 Hæc ex perſona Lentuli. 9 Ad quas urbes per ludibrii pompam miſſa ſunt capita ducum. filii caput haſtæ præfixum Parthi adequitantes oſtenderunt patri: patris caput, & manum Surena in Armeniam ad Orodem præmiſit Seleuciam, &c. Plutarch. Craſſ. 10 Nobiles, & fortes viros.
11 His ſi potes te ſupplicem abjicere, non video cur & Cæſari non poſſis ſupplicare in media Theſſalia.
12 Quin reſpicis potiùs amicos, & ſocios pop. Rom. & hos petimus. 13 Verſ. 283. ſupra. 14 Quin petimus Ægyptum? cujus Pharos inſula, & Ptolemęus Lagi f. rex lib. 1. v. 692. 15 Libro 2. v. 367. 16 Ad occaſum. 17 Ad ortum, Aſiam verſus, Nilus ſeptem oſtiis in mare infunditur. 18 Pluviæ, ut quæ à Nilo inundatur. Heliodor. lib. 9. Diod. Sic. & Tibullus de Nilo: *Te propter nullos tellus tua poſtulat imbres, Arida nec pluvio ſupplicat herba Jovi.*

1 Sceptra puer Ptolemæus habet tibi debita, Magne,
Tutelæ commiſſa tuæ. quis 2 nominis umbram
Horreat? innocua eſt ætas: 3 ne jura, fidemque,
Reſpectumque Deûm veteris ſperaveris aulæ.
Nil pudet aſſuetos ſceptris: mitiſſima ſors eſt
Regnorum ſub rege novo. Non plura locutus
Impulit huc animos. 4 quantum ſpes ultima rerum
Libertatis habet! victa eſt ſententia Magni.
Tunc 5 Cilicum liquere ſolum, Cyproque citatas
Immiſere rates, 6 nullas cui prætulit aras
7 Undæ diva memor Paphiæ; 8 ſi numina naſci
Credimus, aut quemquam fas eſt cœpiſſe deorum.
9 Hæc ubi deſeruit Pompeius littora, totos
Emenſus Cypri ſcopulos, quibus exit in Auſtrum,
Inde maris vaſti 10 transfuſo vertitur æſtu:
11 Nec tenuit Caſium 12 nocturno lumine montem,
Infimaque Ægypti 13 pugnaci littora velo
Vix tetigit, qua dividui pars maxima Nili
In vada decurrit Peluſia ſeptimus amnis.

1 Reſp. ad illud Pompeii, ſupra v. 281. 2 Titulum tantum, & imaginariam regii nominis majeſtatem. 3 In veterum quidem regum aulis non facilè inveneris jura, fidem, religionem, ubi periit jam dudum pudor: à regibus novis pietatem expecta. Alii leg. *nec ſprev.* 4 *Epiphonema.* Quantum libertatis, παῤῥησίας, aſſumunt ſibi homines in rebus deſperatis. 5 E Cilicia ſolvens in Cyprum inſ. trajecit Pompeius. 6 *Quam coluiſſe Venus terris magis omnibus unam Fertur, ubi templum Divæ, centumque Sabæo Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.* 7 Memor Cyprii maris, in quo nata Venus è ſpuma maris, & teſticulis Cœli dicitur. vide quæ ad v. 273. Senec. Hippol.

8 Επανόρθωσις. Si modò naſcantur numina, & non ſint æterna. 9 Navibus aliis, inquit Cæſar 3. comm. additis actuariis, in Ciliciam, atque inde in Cyprum pervenit. ibi cognoſcit arcem ante captam ſui excludendi cauſa, &c. Pompeio itaque pecunia ſocietatis ſublata, & æris magno pondere ad militarem uſum in naves impoſito, & 2000 hominum armatis, Peluſium pervenit.

10 Mari Cyprum & Ægyptum interfuſo. Alii leg. *tranſverſo*, ideſt curſum direxit ex tranverſo maris.

11 Neque Caſium promontorium, quod petebat, tenuit, ſed vento adverſante, & velis reluctantibus, infra Caſium appulit, quà Nilus ſeptimo, eoque ultimo, & ampliſſimo oſtio juxta Peluſium in mare exit. 12 Noctu, lucente luna. *vel* face nocturna, velut in Pharo, viam navigantibus dirigente. 13 Reluctanti adverſùs ventum.

1 *Tem.*

1 *Tempus erat, quo Libra pares 2 examinat horas*
3 Non uno plus æqua die, noctique rependit
Lux minor hybernæ verni ſolatia damni.
4 Comperit ut regem Caſio ſe monte tenere,
Flectit iter: 5 nec Phœbus adhuc, nec carbaſa languent.
Jam rapido 6 ſpeculator eques per littora curſu
Hoſpitis adventu pavidam compleverat aulam.
Conſilii vix tempus erat: tamen omnia 7 monſtra
8 Pellææ coiere domus: quos inter 9 Achoreus
Jam placidus ſenio, fractiſque modeſtior annis,
(10 Hunc genuit cuſtos Nili creſcentis in arva
Memphis 11 vana ſacris; 12 illo cultore Deorum
13 Luſtra ſuæ 14 Phœbes non unus vixerat Apis;)
15 Conſilii vox prima fuit, meritumque, fidemque,
Sacraque defuncti jactavit pignora patris.
Sed 16 melior ſuadere malis, & noſſe tyrannos,
Auſus Pompeium letho damnare Photinus;
Jus, & fas multos faciunt Ptolemæe nocenteis:

1 Erat jam æquinoctium autumnale, Sole Libram ingreſſo. *Libra diem omnique pares ubi fecerit horas.* Virgil. Georg. 1. 2 Alluſum ad examen Libræ. 3 Unum tantùm diem æquans nocti, deinceps imminuit dies, rependitque noctibus, quantum deperierat iis, poſt æquinoctium vernum. 4 Ibi caſu, *inquit Cæſar*, rex erat Ptolemæus, puer ætate, magnis copiis cum ſorore Cleopatra gerens bellum, quam regno expulerat, &c. Ad eum Pompeius miſit, ut pro hoſpitio, atque amicitia patris, Alexandria reciperetur, atque illius opibus in calamitate tegeretur. 5 Nondum Sol occiderat, & venti ſpirabant. 6 Legatione Pompeii certiorem factum regem ſcribunt hiſtorici omnes; non ſpeculatu. 7 Sceleratiſſimi homines regi à conſiliis: Photinus eunuchus, Theodorus Chius rhetor, & Achillas Ægyptius. 8 Lib.5.v.60. 9 Fictitium nomen. 10 Patria illi erat Memphis, Ægypti quondam regia, ad Nilum ſita, *gran Cairo*. ubi puteus erat, in quo notabantur incrementa Nili, Nilometrium. 11 Vanæ ſuperſtitionis, vide quæ nos ad 5 Sat. Juvenal. v. 1. 12 Sub quo ſacerdote multi boves, quos Ægyptii pro Diis colebant, fuerant cæſi. 13 Lunaria, quæ ſunt 5 menſium. 14 Lunæ, cujus bicornis imaginem Apis bos Dei vice cultus in dextro habebat latere, macula candicante. Plin.l.8.c.46. Porphyr. l. de abſt. carn.& Plutar. de Iſide, & infra v.833. 15 Achoreus primus dixit ſententiam, commemoravitque officia Pompeii erga patrem Ptol. 16 Qui melius ſciebat mala regibus conſulere, & ſubſervire tyrannorum voluntati.

Dat pœnas laudata fides, cùm ſuſtinet, inquit,
Quos Fortuna premit. 1 *fatis accede, Deiſque,*
Et cole felices, miſeros fuge. ſidera terræ
Ut 2 *diſtant, & flamma mari, ſic utile recto.*
Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere juſta
Incipit: evertitque 3 *arces reſpectus honeſti.*
4 *Libertas ſcelerum eſt, quæ regna inviſa tuetur,*
5 *Sublatuſque modus gladiis,* 6 *facere omnia ſævè*
Non impunè licet, niſi dum facis. exeat aula
Qui volet eſſe pius. virtus, & ſumma poteſtas
Non coeunt: ſemper metuet, quem ſæva pudebunt.
7 *Non impunè tuos Magnus contempſerit annos;*
Qui te nec victos arcere à littore noſtro
Poſſe putat. 8 *neu te ſceptris privaverit hoſpes,*
Pignora ſunt propiora tibi: Nilonque, Pharonque,
Si regnare piget, damnatæ redde ſorori.
Ægyptum certè Latiis tueamur ab armis.
9 *Quicquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,*
Nec victoris erit. toto jam pulſus ab orbe,
Poſtquàm nulla manet rerum fiducia, quærit
Cum qua gente cadat: 10 *rapitur civilibus umbris.*
Nec ſoceri tantùm arma fugit: fugit ora Senatus,
Cujus Theſſalicas ſaturat pars magna volucres;
Et metuit gentes, quas uno in ſanguine miſtas
Deſeruit: regeſque timet, quorum omnia merſit:
11 *Theſſaliæque reus, nulla tellure receptus,*

1 Fove eos, quibus Dii, & fata favent. 2 Differunt, pugnant. 3 Regna, quæ tutantur cuſtodiæ, & arces. Sen. Thieſt. v. 453 & 640. 4 Scelerata *manu Sceptra obtinentur: omnis in ferro eſt ſalus, &c.* Lycus apud Senec. in Herc. Fu. v. 340. 5 Crudelitas, cædis modum neſciens. 6 Tutiùs ſævitur, ſi libertas audaciorum ſævitia reprimatur. *Per ſcelera ſemper tutum ſceleribus eſt iter.* Seneca. 7 Quaſi contemptu annorum regis advenerit Pompejus. 8 Potiùs, quàm regnum tuum invadat hoſpes, trade ſorori Cleopatræ à te ejectæ. ita v. 440. ſupra. Procuratores pueri (inquit Cæſar Coment. 3.) ſive timore adducti, ne ſolicitato exercitu regio Pompeius Alexandriam, Ægyptumque occuparet, ſive deſpecta ejus fortuna conſilium ineunt, &c. 9 Non fecimus nos nocentes durante bello, neque acceſſimus partibus Pompeii: certè poſt bellum cavebimus, ne victorem Cæſarem irritemus infra. v. 531. 10 Exagitatur à manibus eorum, qui bello civili perierunt. 11 Belli in Theſſalia malè geſti damnatus. Damnatus à Diis clade Pharſalica, inquit H. Grotius.

Sol-

Sollicitat noſtrum, quem nondum perdidit, orbem.
Juſtior in Magnum nobis, Ptolemæe, querelæ
Cauſa data eſt. 1 quid ſepoſitam, ſemperque quietam
Crimine bellorum maculas Pharon, arvaque noſtra
Victori 2 ſuſpecta facis? cur ſola 3 cadenti
Hæc placuit tellus, in quam Pharſalica fata
*Conferres, pœnaſque 4 tuas? * jam crimen habemus*
Purgandum gladio, quod nobis ſceptra Senatus
Te ſuadente dedit, votis tua fovimus arma.
5 Hoc ferrum, quod fata jubent proferre, paravi
Non tibi, ſed victo. feriam tua viſcera, Magne:
6 Malueram ſoceri: rapimur, quò cuncta feruntur.
7 Tene mihi dubitas, an ſit violare neceſſe,
8 Cùm liceat? quæ te noſtri fiducia regni
Huc agit infelix? 9 populum non cernis inermem,
Arvaque vix refugo fodientem mollia Nilo?
10 Metiri ſua regna decet, vireſque fateri.
Tu Ptolemæe potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma jacet? 11 buſtum, cinereſque movere
Theſſalicos audes, bellumque in regna vocare?
Ante aciem Emathiam 12 nullis acceſſimus armis:
Pompeii nunc caſtra placent, quæ deſerit orbis?
Nunc victoris opes, & cognita fata laceſſis?

1 Apoſtrophe ad Pompeium, quē incuſat perturbandi regni pacati: amovendo à ſe ingratitudinis crimen. 2 Atque adeo vindicanda. 3 Tibi victo, rebus peſſum ruentibus. 4 Quas ab iis, qui te excipient non levius, atque à te expoſcet Cæſar. * Jam dudum Cæſari ſumus inviſi; quaſi votis faventes tibi, quo ſuadente confirmavit nobis regnum Senatus. quod crimen bello vindicabit Cæſar, niſi nos tua cæde iram illius avertamus. 5 Inviti itaque, neque ingrati, ſed ſalutis noſtræ neceſſitate coacti inferimus cædem tibi, non quaſi optimè à nobis merito, ſed quia victo, quem tueri non erit nobis tutum. 6 Atque utinam victus fuiſſet Cæſar tibi, ò Pompei, multò libentiùs illum interfeciſſemus, fortunam utique ſecuti. 7 *Neceſſitas, magnum humanæ imbecillitatis patrocinium, omnem legem frangit.* Seneca. 8 Facta nobis à fatis tui poteſtate. 9 Noſtrum Ægyptium, agris jam decreſcente Nilo intentum. revocatur autem Nilus in totum intra ripas Sole Libram ingreſſo, ſupra v. 457. 10 Si vires noſtras rectè metiamur, non ſufficimus rebus Pompeii ſuſtentandis. 11 Cladis Pharſalicæ reliquias in nos convertere? 12 Neque Cæſaris, neque Pompeii.

1 Adverſis non deeſſe decet, ſed læta ſecutos.
Nulla fides unquam miſeros elegit amicos.
Aſſenſere omnes 2 ſceleri. lætatur honore
Rex puer inſueto, quòd jam ſibi tanta jubere
Permittunt famuli. 3 ſceleri delectus Achilla,
4 Perfida quà tellus Caſiis excurrit arenis,
Et vada teſtantur junctas Ægyptia Syrtes,
5 Exiguam ſociis monſtri, gladiiſque carinam
Inſtruit. ò ſuperi, Niluſne, & barbara 6 Memphis,
Et 7 Peluſiaci tam mollis turba Canopi
8 Hos animos! ſic fata premunt civilia mundum!
9 Sic Romana jacent! ulluſne in cladibus iſtis
Eſt locus Ægypto? Phariuſque admittitur enſis?
10 Hanc certè ſervate fidem civilia bella:
Cognatas præſtate manus, externaque monſtra
Pellite, ſi meruit tam claro nomine Magnus
11 Cæſaris eſſe nefas. 12 tanti Ptolemæe ruinam
Nominis haud metuis? 13 cæloque tonante profanas
14 Inſeruiſſe manus impure, ac 15 ſemivir audes?

1 Si modò proſperam illius fortunam ſecuti fuiſsemus, non decuerat ab illo in adverſis defeciſſe.
2 Scelerato Photini conſilio, atque ſententiæ.
3 Interficiendo Pompeio deligitur Achillas, pædagogus quondam regis, nunc præfectus exercitui.

4 Ad pedem Caſii montis, quo vada, & brevia referunt Syrtes vicinas, inter Leptim, ſcilicet, Alexandriam. 5 Achillas (inquit Plutar.) aſſumpto Septimio, tribuno quondam militum ſub Pompeio, & Salvio centurione ſub eodem, atque tribus, aut quatuor famulis præterea, ad navim Pompeii advectus eſt. 6 Supra v.477. 7 Parum convenit hoc epitheton. Peluſium enim eſt oppidum ad extremum Nili oſtium, orientem verſus; Canopes verò maximè ad Occaſum, urbs impuriſſima, & omnium libidinum domicilium. 8 Sup. *habebit*. ſic Juven. Satyr. 1. v.89. *alea quando Hos animos?* 9 Indignatur jus eſſe barbaris iiſque mollibus Ægyptiis in jugulum Pompeii.
10 Ut à civibus ſuis potiùs, quàm externis his monſtris juguletur Pompeius. 11 In gratiam Cæſaris occidi. Ab ipſo Cæſare, inquit H. Grotius. 12 Apoſtrophe ad regem, quem vel ultionis divinæ metus, vel Pompeii gloria, vel quòd erat Romanus (in quem nihil liceret regi Ægyptio) deterruiſſet à tanto ſcelere. 13 Non reveritus Jovem, quem cœlo tonantem credimus regnare. Horat. Ode 5. l.3. ſcelera vel regum ipſorum, in quos imperium habet, vindicaturus. 14 Manus interpoſuiſſe tuas. 15 Imbellis, & mollis puer.

Non

Non domitor mundi, nec 1 ter Capitolia curru
Invectus, 2 regumque potens, vindexque Senatus,
Victoriſque gener; Phario ſatis eſſe tyranno
Quod poterat, Romanus erat. quid viſcera 3 noſtra
Scrutaris gladio? neſcis puer improbe, neſcis
Quo tua ſit fortuna loco: 4 jam jure ſine ullo
Nili ſceptra tenes: cecidit civilibus armis,
Qui tibi regna dedit. 5 Jam vento vela negarat
Magnus, & auxilio remorum infanda petebat
Littora: 6 quem contra non longa vecta biremi
Appulerat 7 ſcelerata manus: 8 Magnoque patere
Fingens regna Phari, celſæ de puppe carinæ
In parvam jubet ire ratem, littuſque malignum
Incuſat, 9 bimaremque vadis frangentibus æſtum,
Qui vetet externas terris advertere claſſes.
10 Quod niſi fatorum leges, intentaque juſſu
Ordinis æterni miſeræ vicinia mortis
Damnatum letho traherent ad littora Magnum;
Non ulli comitum ſceleris præſagia deerant.
11 Quippe fides ſi pura foret, ſi regia Magno
12 Sceptrorum auctori vera pietate pateret;
Venturum tota Pharium cum claſſe tyrannum.

1 Lib. 7. v.685. 2 Vindex libertatis, & dux belli à Coſſ. & Senatu dictus, ſub quo & reges militarunt. 3 Romana. 4 Omni jam impetui exponeris, deſtitutus auctoritatè tutoris, illiuſque, qui tibi Ægypti regnum confirmabat. lib. 9. v.132.

5 Appropinquans litori vela demiſerat. 6 Interim cymba appropinquante (ait Plutarchus) maturè Septimius ſurrexit, Romanoque ſermone Pompeium Imperatorem ſalutavit; & Achillas Græcis verbis eum excipiens in cymbam tranſire jubebat, vadum ibi cauſatus, & mare ob arenæ multitudinem triremi non eſſe navigabile. 7 Supra v.541. 8 Septimius (inquit Appianus) dextram regis nomine Pompeio obtulit, & ad amicum filium tutò monuit accedere. 9 Vadis utrinque æſtu alliſis, & fluctu vario impulſis. Hinc Libyco, inde Ægyptio (inquit Sulpitius) mari inter ſe collidentibus, propter æſtum oſtiorum Nili interjecti. 10 Quod niſi fatale fuiſſet, & divinitus proviſum ut hìc Pompeius caderet, multa illum præſagia deterruiſſe poterant. 11 Qui erant cum Pompeio, ubi viderunt non regio more, non magnificè Pompeium excipi, ſed ad hoc officium paucos una cymba venire, ſuſpectam habuere eam contemptionem, Pompeiumque hortati ſunt, uti navem in altum detruderet, dum adhuc extra jactum teli eſſet. Plut. Simul, & naves in lit. &c. 12 Cujus ſuaſu, & beneficio regnum à Senatu Ptolemæo fuerat confirmatum.

Sed cedit fatis, claſſemque relinquere juſſus
Obſequitur, 1 *lethumque juvat præferre timori.*
2 *Ibat in hoſtilem præceps Cornelia puppim,*
3 *Hoc magis impatiens egreſſo deeſſe marito,*
Quod metuit clades. * *remane temeraria conjux,*
Et tu nate precor, longeque è littore caſus
Expectate meos: & in hac cervice tyranni
Explorate fidem. dixit: ſed ſurda vetanti
Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
Quo ſine me crudelis abis? iterumne relinquor
Theſſalicis ſummota malis? 4 *numquam omine læto*
Diſtrahimur miſeri. poteras 5 *non flectere puppim,*
Cùm fugeres aliò, latebriſque relinquere Lesbi,
Omnibus à terris ſi nos arcere parabas?
An tantum in fluctus placeo comes? Hæc ubi fruſtra
Effudit, prima pendet tamen anxia puppe:
Attonitoque metu nec quoquam avertere viſus,
Nec Magnum ſpectare poteſt. ſtetit anxia claſſis
Ad ducis eventum, metuens 6 *non arma, nefaſque;*
Sed 7 *ne ſubmiſſis precibus Pompeius adoret*
Sceptra ſua donata manu. tranſire parantem
8 *Romanus Pharia miles de puppe ſalutat*
Septimius: 9 *qui, proh Superum pudor, arma ſatelles*
Regia geſtabat poſito deformia pilo,
Immanis, violentus, atrox, nullaque ferarum
Mitior in cædes. quis non, Fortuna, putaſſet
10 *Parcere te populis, quod bello hæc dextra vacaſſet,*

1 Emori mavult, quàm vel ſuſpicari fidem, vel mortem formidare: ita Juv. 8. Sat. *Summum crede nefas animam præferre pudori.*

2 Ire parabat comes viro. Salutata (inquit Plutarchus) Cornelia, quæ jam tum mariti exitum lamentabatur, &c. ad uxorem, & filium converſus hos Sophoclis Jambos protulit: ὅϛις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται. Κείνου 'ϛι δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ. Hac poſtrema voce ſuos allocutus, cymbam conſcendit. 3 Hac de cauſa. * Inquit Pompeius. 4 Non ſine cladis omine ſecernimur, quod dudum ſummota è Pharſalia ſum experta. 5 Non divertiſſe, ſed me in Lesbo reliquiſſe: ſi me denuo eras à te ſemoturus, neque paſſurus tecum una terram tangere. 6 Non gladios, & cædem nefariam. 6 Ne ſe indignè ſupplicem projiceret ad genua regis à ſe creati. 8 Ad v. 562. & 563. ſupra. 9 Qui olim ſub Pompeio duxerat ordinem in bello prædonum, jam ſtipator, & famulus Ptolemæi Ægyptiaca gerit arma, poſitis Romanis. 10 Septimium amovendo, qui ſi prælio interfuiſſet Theſſalico, ingentem editurus fuerat ſtragé.

The-

Theſſaliaque procul tam noxia tela fugaſſes?
1 *Diſponis gladios, ne quo non fiat in orbe,*
Heu, facinus civile tibi. victoribus ipſis
Dedecus, & 2 nunquam Superum caritura pudore
Fabula; Romanus Regi ſic paruit enſis;
3 *Pellæuſque puer gladio tibi colla recidit*
Magne tuo. qua poſteritas in ſecula mittet
Septimium fama? 4 *ſcelus hoc quo nomine dicent,*
Qui Bruti dixere nefas? jam venerat horæ
Terminus extremæ, 5 *Phariamque ablatus in alnum*
Perdiderat jam jura ſui. tum ſtringere ferrum
Regia monſtra parant. 6 *ut vidit cominus enſes,*
Involvit vultus: atque indignatus apertum
Fortunæ præbere caput, tunc lumina preſſit,
Continuitque animam, ne quas effundere voces
Poſſet, & æternam fletu corrumpere famam.
At poſtquam mucrone latus funeſtus Achillas
Perfodit, 7 *nullo gemitu conſenſit ad ictum:*
Deſpexitque nefas, ſervatque immobile corpus;
8 *Seque probat moriens;* 9 *atque hæc in pectore volvit:*
10 *Secula Romanos nunquam tacitura labores*

1 Verum non amoviſti hunc, quo parceres populis: ſed ut in omni orbis parte diſpoſitos haberes civilium facinorum miniſtros. 2 Non ſine deorum inclementiæ nota vulgandum facinus. 3 Enſis Romani Septimii juſſu regis barbari, ejuſque pueri obtruncavit Magnum. Indigna omnia! 4 Quo nomine deſignabunt hoc Septimii ſcelus illi, qui Brutum Cæſaris tyranni percuſſorem appellant *Parricidam*; factumque ipſum *nefas*?

5 Cùm jam procul à ſua triremi avectus nullam benignam mentionem ad ſe factam audiviſſet, Septimium intuitus, *Non ego te*, inquit, *commilitonem olim meum agnoſco?* atque is capite tantum annuit, &c. terræ verò appropinquante cymba, multiſque ad litus confluentibus aulicis, velut honoris, & ſalutandi cauſa, Pompeium, ut facilius ſurgeret, Philippi manum apprehendentem Septimius à tergo enſe trajecit. poſt hunc Salvius, inde Achillas gladios ſtrinxere. 6 Pompeius nihil ſe indignum, neque agens, neque locutus, utraque manu togam faciei prætendens, emiſſo tantùm ſuſpirio ictus excepit, &c. Plut. Pompeius. 7 Patienter ictum recepit. 8 Magnum morte æquè, ac vita ſe præſtat.

9 Atque hæc ſecum in animo verſat Pompeius moriens.

10 Puta jam præſentes, poſteroſque omnes obſervare qua mente mortem oppetas, vel indigne ſic Ægyptiis inſidiis, & perfidia exceptus. vide, ut extremus hic actus anteactæ vitæ fabulæ reſpondeat.

Attendunt, ævumque ſequens ſpeculatur ab omni
Orbe ratem, Phariamque fidem. nunc conſule famæ.
Fata tibi longæ fluxerunt proſpera vitæ.
Ignorant populi, ſi non in morte probaris,
An ſcieris adverſa pati. 1 *ne cede pudori,*
Auctoremque dole fati. quacunque feriris,
Crede manum ſoceri. ſpargant, lacerentque licebit,
Sum tamen, ô Superi, felix: 2 *nullique poteſtas*
Hoc auferre deo. 3 *mutantur proſpera vita:*
Non ſum morte miſer. videt hanc Cornelia cædem,
Pompeiuſque meus. tanto patientius oro
Claude dolor gemitus: natus, conjuxque 4 *peremptum*
Si mirantur, amant. 5 *Talis cuſtodia Magno*
Mentis erat: jus hoc animi morientis habebat.
6 *At non tam patiens Cornelia cernere ſævum*
Quam perferre nefas, 7 *miſerandis æthera complet*
Vocibus: ô Conjux, 8 *ego te ſcelerata peremi:*
9 *Letiferæ tibi cauſa moræ fuit avia Lesbos,*
Et prior in Nili pervenit littora Cæſar.
Nam cui jus alii ſceleris? ſed 10 *quiſquis in iſtud*
A ſuperis immiſſe caput, vel Cæſaris iræ,

1 Ne tibi pudori, aut dolori ſit, quod juſſu pueri, & manu deſertoris occideris: ſed crede te ipſa Cæſaris manu cadere. 2 Neque hanc fortis animi felicitatem mihi auferre, in manibus deorum eſt. 3 Simul cum fortuna mea deficit, & vita, neque ultra res proſperas vivo, morte miſerias præveniente. infra v. 703. & lib. 9. v. 208. *Felix Priamus, Felix, quiſquis bello moriens, Omnia ſecum conſumpta videt.* Seneca in Troad. v. 157. 4 Si animi mei in morte magnitudinem cum admiratione intueantur, amant certe. 5 Talem habuit Pompeius moderationem, imperium ſui, & conſtantiam in morte. 6 Gravius ferens conſpectum trucidati mariti, quam ipſa necem latura fuiſſet. 7 Uxor, & amici ejus hæc intuentes ejulatu, qui in terram uſque exaudiri poſſet, edito, ſublatis anchoris ſumma celeritate fugerunt, ventuſque alto incumbens eos juvit, ut ne volentibus quidem perſequi Ægyptiis licuiſſet. Plut. & Appian. 8 Dum me ſemotam in Leſbo petitum diverteres. 9 Conjicit Cæſarem vel à Cæſare miſſos anteveniſſe, qui Pompeium interficiendum curarent. 10 Quicunque permiſſus es à diis, vel miſſus à Cæſare ad interficiendum Pompeium.

Vel

Vel tibi proſpiciens, 1 neſcis crudelis, ubi ipſa
Viſcera ſint Magni: properas, atque ingeris ictus,
Qua votum eſt victo, pœnas non morte minores
Pendat, & ante meum videat caput. 2 haud ego culpa
Libera bellorum, quæ matrum ſola per undas,
Et per caſtra comes, nullis abſterrita fatis,
3 *Victum, quod reges etiam timuere, recepi.*
Hoc merui conjux in tuta puppe relinqui?
4 *Perfide parcebas? te fata extrema petente*
Vita digna fui? 5 moriar, nec munere regis.
Aut mihi 6 præcipitem nautæ permittite ſaltum:
Aut laqueum collo, tortoſque aptate rudentes:
Aut aliquis Magno dignus comes exigat enſem.
7 *Pompeio præſtare poteſt, quod Cæſaris armis*
Imputet. ô ſævi, properantem in fata tenetis?
8 *Vivis adhuc conjux, & jam Cornelia non eſt*
Juris, Magne, ſui; prohibent accerſere mortem:
Servor victori. Sic fata, interque ſuorum
9 *Lapſa manus, rapitur, trepida fugiente carina.*
At Magni cum terga 10 ſonent, & pectora ferro.
11 *Permanſiſſe decus ſacræ venerabile formæ,*
Iratamque deis faciem, nihil 12 ultima mortis
Ex habitu, vultuque viri mutaſſe, fatentur
Qui lacerum videre caput. nam ſævus in ipſo
Septimius ſceleris majus ſcelus invenit actu:
Ac retegit ſacros, ſciſſo 13 velamine, 14 vultus
Semianimis Magni, ſpirantiaque occupat ora,
Collaque in obliquo ponit languentia tranſtro.

1 Ego illi corſum, & vitalia, quam ſibi ſupereſſe voluit: tu ingeris Pomp. ictus, parte ea, qua voluit mori: quin me pete, majores luet pœnas, ſi me truncatam viderit, quã quod ipſe jugulatur.

2 Neque enim ego vaco culpa, ut quæ ſola è fœminis Rom. comes fuerim civilis belli.

3 Pompeium excepi, in Leſbo. 4 Qui me deſeruiſti *comitem, ſupremum iter carpere paratam, non ego perfidum dixi ſacramentum, &c.* Horat. lib. 2. ode 17. 5 Mortem inveniam, utut Ptolomæi beneficio illam non impetrarim. 6 In mare. 7 Qui Pompeio beneficium hoc præſtiterit, vacabit culpa, quæ in Cæſaris conferetur crudelitatem. 8 Etiam te nondum mortuo, amiſi libertatem, negaturne mihi jus mortis, ut in poteſtatem victoris redigar? 9 Decidit exanimata. ut l. 5. v. 799. & ſup. v. 58. 10 Ictibus. 11 Sup. v. 613. 12 Extremum mortis tempus. 13 Toga, qua faciem involverat, ſup. v. 613. 14 Spirantis adhuc caput prehendit, & crudeliter lanians amputavit, nec uno, uti jam enſe rotato artis eſt, ictu.

Tunc

Tunc nervos, venaſque ſecat, nodoſaque frangit
Oſſa diu: nondum artis erat caput enſe rotare.
At poſtquam trunco cervix abſciſſa receſſit,
Vendicat hoc 1 *Pharius dextra geſtare ſatelles.*
2 *Degener, atque operæ miles Romane ſecundæ,*
Pompeii diro ſacrum caput enſe recidis,
Ut non ipſe feras? ô ſummi fata pudoris!
3 *Impius ut Magnum noſſet puer, illa verenda*
Regibus hirta coma, & generoſa fronte decora
Cæſaries compreſſa manu eſt; 4 *Pharioque veruto,*
Dum vivunt vultus, atque os in murmura pulſant
Singultus animæ, dum lumina 5 *nuda rigeſcunt,*
Suffixum caput eſt, 6 *quo nunquam bella jubente*
Pax fuit. hoc leges, campumque, & Roſtra movebat:
Hac facie Fortuna tibi Romana placebat.
Nec ſatis infando fuit hoc vidiſſe tyranno:
Vult ſceleri ſupereſſe 7 *fidem. tunc arte nefanda*
Submota eſt capiti tabes, raptoque cerebro
Adſiccata cutis, 8 *putriſque effluxit ab alto*
Humor, & 9 *infuſo facies ſolidata veneno eſt.*
10 *Ultima Lageæ ſtirpis,* 11 *perituraque proles,*

1 Achillas, cui delegatū hoc negotium, caput ſibi ad regem ſumit deferendum.

2 O degener Septimi, tunc primas tanti ſceleris ſuſcepiſti partes, ut tibi honoris, quem hinc petebas, ſecundæ cederent? Primum vulnus inflixerat Septimius, & caput abſciderat; quod non ipſe jam geſtat, ſed Achillas. 3 Ptolemæus, ut Pompeium agnoſceret, caput illius à cæde recens contemplatus tractavit. 4 Et caput etiamdum ſpirans, & palpitans Ægyptio pilo ſuffixum eſt. 5 Non clauſa; aperta. 6 Caput, pacis ſemper amans, in Senatu, comitiis, foro potens; felix & toties triumphale. *laurigeros ageres cum læta triumphos, Hoc tibi Roma caput erat*. Martial. epig. 70. lib 3. 7 Monimentum, quo Pompeium à ſe occiſum fidem faciat. 8 Ab intimo humor arte educitur. 9 Medicamentis, & aromatibus, quibus condiuntur cadavera, conſervatum eſt Pompeii caput Cæſari deferendum, lib. 9. verſ. 1035. 10 Invectiva Apoſtrophe ad Ptolemæum, ultimum regum Ægypt. è progenie Lagi, cujus filius Ptolemæus Alexandro mortuo Ægyptum occupavit poſteriſque ſuis reliquit. 11 Periit brevi poſt hæc in pugna contra Cæſarem, navigio depreſſo à fugientibus, & ipſe, ut creditur, immerſus flumine. Regis corpus, inquit Florus, obrutum limo repertum eſt in aureæ loricæ honore, & Plutar. & Patercul.

Dege-

Degener, 1 inceſtæ ſceptris ceſſure ſororis,
Cum tibi ſacrato 2 Macedon ſervetur in antro,
Et regum cineres extructo monte quieſcant,
3 Cum Ptolemæorum manes, ſeriemque 4 pudendam,
Pyramides claudant, 5 indignaque 6 Mauſolea:
7 Littora Pompejum feriunt, truncuſque vadoſis
Huc illuc jactatur aquis. adeone moleſta
8 Totum cura fuit ſocero ſervare cadaver?
9 Hac Fortuna fide Magni tam proſpera fata
10 Pertulit: hac illum ſummo de culmine rerum
Morte petit: cladeſque omneis exegit 11 in uno
Sæva die, quibus immunes tot præſtitit annos:
Pompejuſque 12 fuit, qui nunquam miſta videret
Læta malis: felix nullo turbante deorum,
Et nullo parcente miſer. ſemel impulit illum
Dilata Fortuna manu. pulſatur arenis,
Carpitur in ſcopulis, hauſto per vulnera fluctu
Ludibrium pelagi: nullaque manente figura,
13 Una nota eſt Magno capitis jactura revulſi.
Ante tamen 14 Pharias 15 victor quam tangat arenas,
16 Pompejo raptim tumulum Fortuna paravit,

1 Sororis Cleopatræ cujus nuptias à patre conſecutus fuerat, moriens ei regnũ reliquit. 2 Corpus Alexandri Magni ſerv. in immani ſepulchri mole. 3 Cum Ptolemæos omnes Ægypti continua ſerie poſt Alexandrum reges conditos tegant Pyramides, De quibus vide quæ nos ad Mart. ep.1. 4 Luxu, & ignavia perditam. 5 Quibus illi erant indigni.
6 Sepulchra, & monimenta illius æmula, quod Mauſolo regi Cariæ ab uxore Artemiſia extructum erat.
7 Poſt hæc, Magni *jacet ingens litore truncus*, neque jacet, ſed alliditur littori, pulſatum arenis, ludibrium pelagi. ut mox. 8 Æquè, ac caput, modo v. 691.
9 Inconſtanti, prout ipſa levis dea eſt, quæ more Scorpii cauda ferit, *tantum in illo viro à ſe diſcordante Fortuna, ut cui modo ad victoriam terra defuerat, deeſſet ad ſepulturam*. Paterc. 10 Ad exitum. 11 Fr. Modius è l. Vveidneri leg. *in imo*, ea mente, qua ſupra v. 29. Sed placet *in uno*: ut opponatur dies unus infelix tot annis felicibus, & propter *ſemel*, quod ſequ. v. 707.
12 Unus mortalium fuit, qui, &c. 13 Hoc ſolum agnoſcitur, quod capite caret. 14 Ægyptias, à Pharo inſ. 15 Cæſar. 16 Hæc Plutarchus ad hunc modum refert: Illi capite amputato truncum nudum ex cymba projecerunt; quem Philippus libertus Pompeii, qui in cymbam una cum Pompeio ingreſſus fuerat, deſcendentibus iis, qui aſpectu ſaturabantur, aqua marina abluit, ſua tunica involvit, & rogo è fragmentis naviculæ piſcatoriæ extructo impoſitũ cremavit, à ſene quodam Rom. adjutus:

Ne jaceat nullo, vel ne meliore ſepulcro.
E latebris pavidus decurrit ad æquora 1 *Cordus.*
Quæſtor ab 2 *Idalio* 3 *Cinyrææ litore Cypri*
Infauſtus Magni fuerat comes. ille 4 *per umbras*
Auſus ferre gradum, victum pietate timorem
Compulit, ut mediis quæſitum corpus in undis
Duceret ad terram, traheretque ad littora Magnum.
5 *Lucis meſta parum per denſas Cynthia nubes*
Præbebat; cano ſed 6 *diſcolor æquore truncus*
Conſpicitur. tenet ille ducem complexibus arctis
Eripiente 7 *mari: nunc victus pondere tanto*
Expectat 8 *fluctus, pelagoque juvante cadaver*
Impellit. poſtquam ſicco jam littore 9 *ſedit,*
Incubuit Magno, lacrymaſque effudit in omne
Vulnus, & ad Superos, 10 *obſcuraque ſidera fatur:*
11 *Non pretioſa petit cumulato thure ſepulchra*
Pompeius, Fortuna, tuus: non pinguis ad aſtra
Ut ferat è membris 12 *Eoos fumus odores,*
13 *Ut Romana ſuum geſtent pia colla parentem,*
14 *Præferat ut veteres feralis pompa triumphos,*
Ut reſonent 15 *cantu triſti fora,* 16 *totus ut ignē*
Projectis mærens exercitus ambiat armis.
Da vilem Magno 17 *plebeii funeris arcam,*
Quæ lacerum corpus 18 *ſiccos effundat in ignes:*

1 Quęſtor Pompeii, ut vult Poeta. 2 Idalus, mons Cypri, Veneri ſacer. 3 A rege Cinyra. Pindari Nem. ode 8. & Pythior. Ode 2. 4 Noctu. 5 *Et Lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.* 6 Diverſi à mari coloris. 7 Refluo. 8 Veniliam quæ cadaver ſublevaret. 9 Truncus Pompeii. 10 Ut modo v.723. 11 Non poſcit *nidorem thuris Eoi, & Cilicum meſſes, volucrique exempta ſuperbæ Cinnama, & Aſſyrio manantes gramine ſuccos.* qualia funeribus felicium cumulatè infunduntur. 12 Arabicos, Indicos, Panchæi thuris odores. 13 Non ut tanquam pater patriæ efferatur à nobiliſſimis civibus feretrum ſubeuntibus. 14 Non ut in funebri pompa præferantur rerum geſtarum tituli, & inſignia, non triumphorum ſuorum imagines. 15 Epicediis, & næniis deplorantium ad tibiam. 16 Ut militari more exercitus demiſſis haſtis ter rogum circumeat. *Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis Decurrere rogos, ter mœſtum funeris ignem Luſtravere in equis, ululatuſque ore dedere.* Virg. 11. Æneid. 17 Orcinianam ſpondam, popularem ſandapilam, qua plebei, vileſque efferebantur, *anguſtis ejecta cadavera cellis Conſervus vili portanda locabat in arca.* Horat. Satyr. 8. lib. 1. 18 In quos nulla conjiciuntur aromata, *Thurea dona, dapes, fuſo crateres olivo.* Æn. 6.

1 Ro.

1 Robora non deſint miſero, nec 2 ſordidus uſtor.
Sit ſatis, ò Superi, 3 quod non Cornelia fuſo
Crine jacet, 4 ſubjicique facem complexa maritum
Imperat, extremo ſed abeſt à munere buſti
Infelix conjux, nec adhuc à littore longe eſt.
Sic fatus, parvos 5 juvenis procul aſpicit ignes,
Corpus 6 vile ſuis, nullo cuſtode cremantes.
7 Inde rapit flammas, ſemuſtaque robora membris
Subducens, Quæcunq; es (ait) neglecta, nec ulli
Cara tuo, ſed Pompeio 8 felicior umbra,
9 Quod jam compoſitum violat manus hoſpita buſtum;
Da veniam: ſi quid ſenſus poſt fata relictum eſt:
10 Cedis & ipſa rogo, pateriſque hæc 11 damna ſepulchri,
Teque pudet, 12 ſparſis Pompeii manibus, uri.
Sic fatur, 13 plenuſque ſinus ardente favilla
Pervolat ad truncum; qui fluctu pene relatus
Littore pendebat. ſummas dimovit arenas,
Et 14 collecta procul laceræ fragmenta carinæ
Exigua trepidus poſuit ſcrobe. 15 nobile corpus
Robora nulla premunt, nulla ſtrue membra recumbunt:
Admotus Magnnm, non ſubditus, accipit ignis.
Ille ſedens juxta flammas, O maxime, dixit,
Ductor: & Heſperii majeſtas nominis una,
16 Si tibi jactatu pelagi, ſi funere nullo

1 Ligna quibus uratur. 2 Veſpillo ſaltem. 3 Quod non adeſt mariti funeri Cornelia; quæ virum defleat fuſo crine humum vertens, ſolo pectus affligens, &c. vide quæ Senecæ, Troad. v. 83. & noſtrum, l. 2. v. 28. 4 Subjici facem funebrem, quod officium defuncto præſtabant neceſſitudine devincti, ſed averſa facie, *ſubjectam more parentum Averſi tenuere facem*. Virg. 6. Æn.
5 Cordus. 6 Neglectum, non cuſtoditum ſuis. 7 Ab illo rogo. 8 Quia rogum nacta. 9 Ignoſce mihi rogum tuum violanti. 10 Et ipſa videris tardius uri, quo Pompeio cedas pyræ tuæ partem.
11 Faces rogo ſubtractas, pyræ reliquias. 12 Inhumatis, adeoque ex Platonicorum opinione, errantibus per ripas Stygis centum annos. *Centum errant annos, volitantque hæc litora circum*. Virg. 6. Æneid. vel fluctu jactatis. 13 Ipſe ſinu veſtis, arena, ut veriſimile eſt, ſtrato, prunas ferens. 14 Supra ad v. 715.
15 Hypallage. Nobile corpus non premit robora. ut verſu ſequ. extrui enim pyra è roboreis fiſſilibus ſolebat, atque illi medio imponi cadaver. 16 Niſi forte fluctibus jactari, aut funere carere malles, quam habere tam vile.

Tri.

Triſtior iſte rogus; 1 manes, animamque potentem
Officiis averte meis: injuria fati
Hoc fas eſſe jubet; ne ponti bellua quicquam,
Ne fera, ne volucres, ne ſævi Cæſaris ira
Audeat: exiguam, quantum potes, accipe flammam
Romana ſuccenſe manu. Fortuna 2 recurſus
Si det in Heſperiam, non hac in ſede quieſcent
Tam ſacri cineres: ſed te Cornelia, Magne,
Accipiet, noſtraque manu transfundet in urnam.
Interea parvo ſignemus littora 3 ſaxo,
Ut nota ſit buſti; ſi quis 4 placare peremptum
Forte volet, plenos & reddere mortis honores;
Inveniat trunci cineres, & norit arenas,
Ad quas, Magne, tuum, referat 5 caput. Hæc ubi fatus,
Excitat invalidas admoto fomite flammas.
Carpitur, & lentum Magnus 6 diſtillat in ignẽ,
7 Tabe fovens buſtum. Sed jam percuſſerat aſtra
Auroræ 8 promiſſa dies: ille, ordine 9 rupto
Funeris, attonitus latebras in littore quærit.
Quam metuis demens iſto pro crimine pœnam,
10 Quo te fama loquax omneis accepit in annos?
Condita laudabit Magni 11 ſocer impius oſſa.
I modo ſecurus veniæ, faſſuſque ſepulcrum
Poſce caput. 12 cogit pietas imponere finem
Officio. ſemuſta rapit, reſolutaque nondum
Oſſa ſatis, nervis, & 13 inuſtis plena medullis
14 Æquorea reſtinguit aqua, congeſtaque in 15 unum
Parva clauſit humo. tum ne levis aura retectos
Auferret cineres, ſaxo compreſſit arenam:
Nautaque ne 16 buſtum religato fune moveret,

1 Ignoſce tenuitati hujus officii mei, noli advertere funeris exilitatem, quam excuſet prementis fati injuria.
2 Reditum mihi felicem in Italiam.
3 Quod denotet buſti locum.
4 Juſta, & inferias ritè ſolvere.
5 Quod his cineribus deeſt.
6 Collapſus in cinerẽs.
7 Adipe.
8 Alii legunt *præmiſſa*. per hypallagen, Aurora præmiſſa diei. Sed hanc lectionem præfert Sabellicus, exponitque: ut ab Aurora intelligatur dies promitti illius ſplendore. 9 Interrupto, non continuato, conſummatoque funeris officio.
10 Quo famæ immortalitatem conſecutus es.
11 Ipſe Cæſar. 12 Metum tandem Cordo excuſſit pietas, prorepitque ad abſolvendum funeris officium.
13 Non abſumptis. 14 Quæ lacte, & vino extingui, perfundique oportuit. de more colligendi, ac componendi oſſa, vide quæ nos ad Sen. Troad. v.797. 15 Vide quæ ad v.84. infra. 16 Saxum quo ſignabatur buſti locus, ſanctum, cautumque ne violaretur.

In-

Inſcripſit ſacrum ſemuſto ſtipite nomen :
1 Hic ſitus eſt Magnus . placet hoc , Fortuna, ſepulcrum
Dicere Pompeii : quo condi maluit illum ,
2 Quam terra caruiſſe ſocer ? 3 temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum . maneſque vagantes
Includis ? ſitus eſt, qua terra extrema refuſo
Pendet in Oceano . Romanum nomen , & omne
Imperium Magno eſt tumuli modus . 4 obrue ſaxa
*Crimine plena deum . * ſi tota eſt Herculis Oete ,*
Et juga tota vacant Bromio Nyſeia , quare
Unus in Ægypto Magne lapis ? omnia Lagi
Rura tenere poteſt, ſi nullo ceſpite nomen
Hæſerit . 6 erremus populi, cinerumque tuorum,
Magne, metu nullas Nili calcemus arenas .
Quod ſi tam ſacro dignaris nomine ſaxum ;
Adde actus tantos , monimentaque maxima rerum :
6 Adde truces 7 Lepidi motus , 8 Alpinaque bella ,
9 Armaque 10 Sertori revocato 11 Conſule victa,
Et 12 currus, quos egit eques : commercia tuta
Gentibus , & 13 pavidos Cilicas maris . adde ſubactam

1 Appianus refert aliud inſcriptum carmen . τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπάνις ἔπλετο τύμβου. 2 Quam inſepultum abjicio . 3 Verba poetæ increpantis Cordum de ſepulchro, & inſcriptione ſollicitum : quaſi Pompeio anguſtũ ſit monimentum, cui totus à ſe triumphatus orbis eſt tumulus . Sic Germanicus in Themiſtoclem . Antholog. lib. 3. epiſt.5. Ἀντὶ τάφου λιτοῖο θὲς Ἑλλάδα, &c. Στάλαν δ' ἁ Σαλαμὶς ἐπικείσεται, ἔργα λέγουσα Ταμά. τί με σμικροῖς τε μέγαν ἐντίθετε. 4 Terra obrue ò Corde ſaxum hoc tuum , diis potius inclementiæ , quam Pompeio ſepulchri notam futurum ; cui ſi ſignum hoc amoveas - * -Tota Ægyptus loco tumuli erit , perinde ac mons Oeta Herculi , aut Nyſa Baccho . 5 Quin migremus omnes ex Ægypto , eamque univerſam tanquam religione , & veneratione diis Manibus Pompeii conſecratam cedamus . 6 Inſcribe res illius geſtas . 7 Libro 2.v.547. 8 Lepidus provinciam Galliam ſupra Alpes ſortitus , inde movit bellum . 9 Lib.2. ad v.549. 10 Sertorii . ἀποκοπή . 11 Metello qui impar adverſus Sertorium videbatur . 12 Triumphales, quos egit annum agens 24. immaturus honoribus , & adhuc eques . lib.7.v. 14. & hoc lib. v.25. 13 Piratas Cilicas coercitos . lib.2.v.576.

1 Barbariem, 2 genteſque vagas, & 3 quicquid in Euro
Regnorum, Boreaque jacet. 4 dic ſemper ab armis
Civilem repetiſſe togam: 5 ter curribus actis
Contentum patriæ multos donaſſe triumphos.
Quis capit hæc tumulus? 6 ſurgit miſerabile buſtum
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
7 Faſtorum: 8 ſolitumque legi ſuper alta deorum
Culmina, & extructos ſpoliis hoſtilibus arcus,
Haud procul eſt ima Pompeii nomen arena,
Depreſſum tumulo, quod non legat advena 9 rectus,
Quod niſi monſtratum Romanus tranſeat hoſpes.
10 Noxia civili tellus Ægyptia fato,
11 Haud equidem immerito Cumanæ carmine Vatis
Cautum, ne Nili Peluſia tangeret ora
Heſperius miles, 12 ripaſque æſtate tumentes.
Quid tibi ſæva precer pro tanto crimine tellus?
Vertat aquas Nilus, 13 quo naſcitur orbe, retentus,
*Et ſteriles egeant * hybernis imbribus agri,*
14 Totaque in Æthiopum putres ſolvaris arenas.

1 Barbaras nationes, devicto Mithridate, Ponticos, Armenios, Paphlagonas, Cappadocas. 2 Scythas, Vagos ἀμαξοβίους, Nomadas, 3 Albanos, Iberos, Baſternas, Syros, Judæos, omneſque gentes Orientales à Mæotide palude ad Rubrum uſque mare. 4 Adde etiam rediiſſe ſemper in ordinem, reddidiſſe ſe civilibus officiis, neque affectaſſe tyrannidem. 5 Ter Triumphaſſe. lib. 7. verſ. 685.
6 Atque illi interea, cui nullus erat ſatis amplus, erigitur tumulus titulis nudus. 7 Rerum geſtarum Faſtis inſcribi dignarum, lib. 5. v. 5. 8 Nomenque illius quod inſcribi ſolebat ſummis deorum culminibus, arcubus triumphalibus, jam depreſſum eſt. 9 Niſi inclinet ſe ad legendum. 10 Apoſtrophe ad Ægyptum, adjecta imprecatione: ut divertatur Nilus, ſteriliſque fiat Ægyptus. 11 Exitium illud, Romanis impendere è carmine Sibyllino interpretati ſunt XV viri, ſi Ptolomæus Auletes à Gabinio, qui tum Syriæ præfuit, ex auctoritate Pompeii, & S. C. reduceretur: de qua re Cic. multa in l. 1. Epiſt. fam. Poeta refert ad rem Pompeii præſentem. 12 Nili, qui Sole in Cancro, Leone, Virgine, inundat. lib. 10. verſ. 210. & deinceps.
13 Lib. 1. verſ. 20. * Tempeſtuoſis inundationibus: rariſſime enim pluit in Ægypto. 14 Deſerta fias, arenoſa, qualia incolunt Æthiopes ſupra Ægyptum.

1 Nos in templa tuam Romana accepimus 2 Iſin,
3 Semideoſque canes, & 4 ſiſtra jubentia luctus,
Et 5 quem tu plangens hominem teſtaris Oſirim:
Tu noſtros Ægypte tenes in pulvere 6 Manes.
** Tu quoque cum ſævo dederis jam templa 7 tyranno;*
Nondum Pompeii cineres ò Roma petiſti:
Exul adhuc jacet umbra ducis. 8 ſi ſecula prima
Victoris timuere minas; nunc excipe ſaltem
Oſſa tui Magni, ſi nondum ſubruta fluctu
9 Inviſa tellure ſedent. quis buſta timebit?

1 Expoſtulatio indignabunda. Nos recepimus ſacra veſtræ Iſidis Romam translata, cui in campo Martio templum conſtituimus cum novem dierum ſacrorum ceremoniis. Erant & plures Iſidis ædes. 2 Eandem cum Io, quam Ægyptii colebant ſub ſpecie vaccæ, ut & Oſirim ſub imagine bovis maris, *Herod.* 3. illam denotantes terram ſeu rerum naturam Oſiri, ideſt, Soli ſuppoſitam, è qua conjunctione naſcuntur omnia; Lunam alii eſſe autumant. Vide Diod. Sic. l. 1. & Plut. lib. de Iſide. Lucian. περὶ θυσίων. Cœl Rhod. l. 5. c. 12. 3 Anubin deum canino capite pictum, ſive quod tempus ſignificet; ut Macrob. 1. Satur. cap. 20. vel Horizonta; ut Cœl. Rhod. l. 5. c. 12. vel Nilum producentem Cynocephalos, ſerpentes, crocodilos, &c. ut Diod. Sic. l. 1. ſive Mercurium; ut Strabo l 17. ſive Canem ſtellam referat, qui Solis receſſus, ſeu Nili inundationis tempus denotat. 4 Crepitacula ex ære, aut argento adhibita in ſacris Iſidis, modum luctus indicentia. 5 Cujus obitum plangendo, hominem, non deum, teſtaris fuiſſe Oſirim, regem Ægypti à Typhone fratre cæſum, ab Iſide uxore diu quæſitum. Diod. Sic. l. 1. de cujus cultus apud Ægyptios ratione CL. V. atque extra omnem ingenii, curæ, judicii aleam poſitus Joan. Seldenus eruditiſſime diſſerit in Syntagm. 1. de DIS Syris, cap. 4. & 2. Syntagm. cap. 10. ubi exactiſſima menſium computatione Oſiridis ἀφανισμὸν, ζήτησιν, εὕρεσιν ad Solis acceſſum, & receſſum redigit. Neque fortaſſis abſurdum fuerit, & cultum hunc ad Nilum referre, qui iiſdem menſibus inundans, Iſidi, ideſt, terræ conjungitur, & in Typhona, ideſt, mare lapſus deperit. cum, ut ipſe ibidem docet, Oſiris à Siri, h. e. Nilo denominetur. 6 Pompeii, qui nobis numinis inſtar. * Apoſtrophe ad Romam, immemorem Pompeii, & ingratam. 7 Cæſari, cui in numerum deorum relato Auguſtus templum conſecravit, & divinos honores inſtituit. *Suet.* 8 Quod ſi metu Cæſaris, quoad vixit hoc officio ſuperſederint: quin nunc tandem petit aliquis? 9 Ægypto, terra infeſta, & meritum funeris honorem negante.

Quis

Quis ſacris dignam moviſſe verebitur 1 *urnam?*
Imperet hoc 2 *nobis utinam ſcelus, & velit uti*
Noſtro Roma 3 *ſinu: ſatis ò nimiumque beatus,*
Si mihi contingat 4 *manes transferre revulſos*
Auſoniam, ſi tale ducis violare ſepulcrum.
5 *Forſitan aut* 6 *ſulco ſterili cum poſcere finem*
A Superis, aut Roma volet 7 *feralibus Auſtris,*
8 *Ignibus aut nimiis, aut* 9 *terræ tecta moventi:*
Conſilio, juſſuque deum tranſibis in urbem,
Magne, tuam; 10 *ſummuſque feret tua buſta ſacerdos.*
11 *Nã quis ad* 12 *exuſtã Cancro torrente Syenen*
Ibit, & 13 *imbrifera ſiccas ſub Pleiadè Thebas*
Spectator Nili: quis 14 *rubri ſtagna profundi,*
Aut Arabum portus 15 *mercis mutator Eoæ,*
Magne, petet, quem non tumuli venerabile ſaxum,
Et cinis in ſummis forſan turbatus arenis
Advertat? maneſque tuos placare jubebit,
Et 16 *Caſio* 17 *præferre Jovi? nil* 18 *iſta nocebunt*

1 Oſſa ſemiuſta, & cineres, quæ urnis condi ſolita. quod ſi timido huic veſpilloni ad manum fuiſſe urnam crederem, ut ſupra v. 788. legiſſem, *congeſtaque in urnam Parva clauſit humo.* Sed & alii *umbram* hic legunt. 2 Mihi honori, & pio officio futuro, quod illi pro ſcelere habent, inquit Poeta. 3 Oſſa ſuorum peregre defunctorum amici ſolebant in ſinum referre. *Retulit oſſa ſinu cari Nigrina mariti.* Martial. epig. 31. lib. 9. Seneca conſ. ad Albican. cap. 2. 4 Cineres illius transferre in Italiam. 5 Erit credo tempus, ubi ad avertendam ſterilitatem, peſtem, incendia, aut terræ motum, conſulta oracula docebunt Pompeii oſſa, & cineres ex Ægypto transferenda in Urbem: ita demum ceſſuram iram deorum. vide quæ ad v. 109. l. 5. 6 Sterilitati. 7 Peſtiferis. 8 Incendiis. 9 Terræ motui. 10 Cineres feret Pontifex max. Tumulus obrutus, & ſtatuæ exeſæ, ætate mea (inquit Appianus) ab Hadriano Imp. ſumma diligentia perquiſita, & inventa erigebantur, ut ab omnibus dignoſci poſſent. 11 Idque commodius noſtris futurum, quos in Ægyptum navigantes invitabit veneranda Pompeii memoria, ad viſendum, placandum, adorandum ipſius tumulum. 12 Lib. 2. v. 587. 13 Thebas Ægyptiacas, in exuſta regione ſiccas, quamvis ſubjectæ ſint Tauro, ſigno Zodiaci: in cujus humero ſeptem ſtellæ dictæ Pleiades, ſeu Virgiliæ: *Navita eas Hyadas Graius ab imbre vocat.* Ovid. 5. Faſt. ab ὕω: pluviam enim ortæ inducunt. 14 Maris Erythræi. de quo vide quæ ad Senecę Thyeſt. v. 370. 15 Qui merces mutat ſub ſole recenti. 16 Qui in monte Caſio colitur. 17 Potius viſere. 18 Utcunque humilia, & vilia.

Fa-

Famæ buſta tuæ. templis, auroque ſepultus
Vilior umbra fores: 1 *nunc eſt pro numine ſummo,*
Hoc tumulo Fortuna jacens. 2 *auguſtius aris*
Victoris Libyco pulſatur ab æquore ſaxum.
3 *Tarpeiis qui ſæpe deis ſua tura negarunt,*
Incluſum fuſco venerantur ceſpite fulmen.
4 *Proderit hoc olim, quod non manſura ſepulcri*
Ardua marmoreo ſurrexit pondere moles.
Pulveris exigui ſparget non longa vetuſtas
Congeriem, buſtumque cadet, mortiſque peribunt
Argumenta tuæ. veniet felicior ætas,
Qua ſit nulla fides ſaxum monſtrantibus iſtud:
Atque erit Ægyptus populis fortaſſe nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tonantis.

1 Fortuna quodammodo ipſa hic cum Pompeio: cui ſemper faverat, ſepulta, inquit Grotius. Alii exponunt, ut Fortuna ſit Vocandi caſus. 2 Saxum hoc Pompeii in littore undis alliſum, auguſtius eſt quam templum Cæſari dicatum. 3 Qui diis Capitolinis, Jovi, Junoni, Apollini, Minervæ, Marti negarunt ſacrificia, venerabuntur oſſa uſtulata Pompeii, ſignata ſaxo hoc, cui Cordus *Inſcripſit ſacrum ſemuſto ſtipite ſaxum.* ut ſupra v. 792. Alii fuſcum exponunt ceſpitem, terram Ægypti, cui nomen à nigredine, uti probat CL. V. Joan. Seldenus, Synt. de DIS Syris, 1. cap. 4. 4 Bene tibi cedet quod tam vile, & citò interiturum nactus es ſepulchrum, ſterneturque tibi ad immortalitatem gradus. ita ut Ægyptiis de ſepulchro tuo, nuſquam tamen comparente, gloriantibus, non majorem fidem poſteri ſint habituri; quam Cretenſibus habita eſt de Jove apud eos ſepulto. unde vana, & mendax dicitur Creta, quaſi vero dii ſint mortales. vide Jo. Seldenum in Titulis honorum, lib. 1. cap. 7. Callimach. hym. 1. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα σεῖο Κρῆτες ἐτεκτήναντο. σὺ δ' οὐ θάνες· ἐστὶ γὰρ ἀεί.

LIBER

LIBER IX.

AT non in Pharia 1 manes jacuere favilla,
Nec cinis exiguus tantam compeſcuit umbram:
Proſiluit buſto, ſemuſtaque membra relinquens,
Degeneremque rogum, 2 ſequitur convexa Tonantis.
Qua niger aſtriferis connectitur axibus aer:
Quodque patet terras inter, lunæque meatus
3 Semidei manes habitant, 4 quos ignea virtus
5 Innocuos vitæ patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in 6 orbes.
7 Non illuc auro poſiti, nec thure ſepulti
Perveniunt. 8 illic poſtquam ſe lumine vero
Implevit, ſtellaſque vagas miratur, & aſtra
Fixa polis, 9 vidit quanta ſub nocte jaceret
Noſtra dies, riſitque ſui ludibria trunci.
Hinc ſuper Emathiæ campos, & ſigna cruenti
Cæſaris, ac ſparſas volitavit in æquore 10 claſſes;
11 Et ſcelerum vindex in ſancto pectore Bruti
Sedit, & invicti poſuit ſe mente Catonis.

1 Pompeii anima abſolvit autem Poeta ἀποθέωσιν Pompeii. 2 Beatarum animarum ſedem reperit, campos Elyſios, de quibus vide quæ nos ad Sen. Troad. v. 942. Hos alii in Hiſpania, alii in inſulis Fortunatis locant. Platonicorum alii in ſummo loco tertii ordinis ex ter quaterna elementorum diviſione, in cœlo ſcil. quod terra ἀπλανὴς dicitur, alii vero in regione proxime Lunam, quam vitæ mortiſque confinium eſſe volunt, &c. Macr. in Som. Scip. lib. 1. cap. 11. 3 ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, quos ἥρας, ideſt, aeris filios corpore ſolutos emicare, & cum dæmonibus habitare volunt aeris in campis. 4 *Quos ardens evexit ad æthera virtus.* Virg. 6. Æn. *Igneus* quippe *eſt illis vigor, & cæleſtis origo.* 5 Non gravatos, non corruptos inferiorum contage, verum ſedem ſuam appetentes. 6 Sphæras. 7 Non illuc ſemper aſcendunt Cæſares aureis conditi loculis, eburneis, auratiſque elati lectis, argo, thure cremati, &c. qui mos eſt referendi Imperatores in numerum deorum. Herod. l. 4. 8 *Inſuetum poſtquam miratus lumen Olympi Sub pedibus vidit nubes, & ſidera.* Virg. ecl. 5. 9 Vide Platonis Gorgiam, & de Repub. atque Cic. de Somnio Scip. 10 Quæ integræ adhuc erant circa Corcyram. 11 Et vindicaturus ſceleſtum bellum à Cæſare ſummæ dominationis ſtudio ſuſceptum, transfudit ſe quaſi per μετεμψύχωσιν in pectus Bruti, qui eum interfecturus erat, & Catonis.

1 *Ille ubi pendebant caſus, dubiumque manebat,*
Quem mundi dominum facerent civilia bella:
Oderat & Magnum, quamvis comes iſſet in arma
Auſpiciis raptus patriæ, ductuque Senatus.
At poſt Theſſalicas clades jam pectore toto
Pompeianus erat. patriam tutore carentem
Excepit, populi trepidantia membra reſovit,
Ignavis manibus projectos reddidit enſes:
Nec regnum cupiens geſſit civilia bella,
2 *Nec ſervire timens. nil cauſa fecit in armis*
Ipſe ſua: totæ poſt Magni funera 3 *partes*
Libertatis erant: 4 *quas ne per litora fuſas*
Colligeret rapido 5 *victoria Cæſaris actu,*
6 *Corcyræ ſecreta petit, ac* 7 *mille carinis*
Abſtulit 8 *Emathiæ ſecum fragmenta ruinæ.*
9 *Quis ratibus tantis fugientia crederet ire*
Agmina? quis pelagus victas 9 *arctaſſe carinas?*
Dorida tunc 10 *Malean, &* 11 *apertam Tænaron umbris,*
Inde 12 *Cythera petit: Boreaque urgente carinas*
Creta 13 *fugit:* 14 *Dictæa legit, cedentibus undis,*
Litora tunc 15 *auſum claſſi præcludere portus*
16 *Impulit, ac ſævas meritum Phycunta rapinas*
Sparſit: & hinc placidis alto delabitur auris

1 Cato, dū incertus eſset belli exitus, patriæ, & civium à ſe mutuò cæſorum miſertus, Pompeium, & Cæſarem ex æquo oderat, veritus ne victor imperium invaderet. 2 Ut, cui perfecto Stoico ſemper ad manum libertatis portus, mori parato. τίς ἐστι δοῦλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν; 3 Copiæ Pompeii. 4 Pompeius Cæſarem in Theſſaliam perſecuturus, multis ſuorum Dyrrhachii relictis præfecit Catonem, quem uſque verebatur ne ſibi obſtaret quo minus victoria liceret ex ſuo animo uti. Is itaque accepta apud Pharſalum clade, ſtatuit ſuos in Italiam trajicere, ſi modò Pompeius periiſſet; ſin ſupereſſet, copias quas habebat illi ſervare, atque hoc animo Corcyram ad claſſem trajecit; Plut. ſed aliter hæc App. 5 Cæſar victor, pro expeditione & celeritate ſolita. 6 Infr. ſub Epiro, ubi erat Pompeii claſſis. 7 Synecdoche Hyperbolica. 8 Cladis Pharſalicæ reliquias. 9 Contraxiſſe, anguſtum reddidiſſe, texiſſe. 10 Maleæ promontorium eſt Laconiæ, quam incoluere Dores. 11 Lib. 6. v. 648. 12 Inſulam Peloponneſi, hodie *Cerigo*. 13 Prænavigantibus, & provectis recedere videtur. cauſam vide ad Sen. Troad. v. 1044. 14 Cretenſia Dicte urbs, & mons Cretæ. 15 Phycunta opp. cum promontorio Cyrenaicæ regionis, quia portum Catoni præcluſit, expugnavit, & militibus ſuis diripiendum conceſſit. 16 *Foxced.*

In litus 1 *Palinure tuum: (neque enim æquore tantùm*
Auſonio monimenta tenes: portuſque quietos
Teſtatur 2 *Libye Phrygio placuiſſe magiſtro.)*
3 *Cum procul ex alto tendentes vela carinæ*
Ancipites tenuere animos, ſocioſne malorum,
An veherent hoſtes: præceps facit omne timendum
Victor, & in nulla non creditur eſſe carina:
Aſt illæ puppes luctus, planctuſque ferebant,
Et mala vel 4 *duri lacrymas motura Catonis.*
Nam poſtquam 5 *fruſtra precibus Cornelia nautas*
Privignique fugam tenuit, ne forte repulſus
Litoribus Phariis remearet in æquora truncus,
Oſtenditque rogum 6 *non juſti flamma ſepulcri:*
Ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito
7 *Accendiſſe rogum, gelidos effuſa per artus*
Incubuiſſe viro, laceros exurere crines,
Membraque diſperſi pelago componere Magni?
Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
8 *Oſſibus, & tepida veſtes implere favilla?*
9 *Quicquid ab extincto licuiſſet tollere buſto,*
In templis ſparſura deum, 10 *ſine funeris ullo*
Ardet honore rogus: 11 *manus hoc Ægyptia forſan*
Obtulit officium grave manibus. 12 *ò bene nudi*
Craſſorum cineres! Pompeio contigit ignis
Invidia majore deum. ſimilis ne malorum
Sors mihi ſemper erit? nunquam dare buſta licebit

1 Promontorium Cyrenaicæ regionis in Africa, à Palinuro Æneæ navis magiſtro denominatum, ut & illud Pæſtani ſinus in Italia. 2 Neque Africa minus, quam Italia teſtatur tutos portus placuiſſe Palinuro, atque ab eo nomen accepiſſe. 3 Ubi, conſpectis navibus, in quibus erant Cornelia, & Sex. Pomp. cum ſuis, Cato dubitare cœpit utrum Cæſ. eſſent, an Pompeii. 4 Stoici ἀπαθοῦς. 5 Fruſtra laborabat retinere Sextum Pompeii natum ex Æmylia, & cæteros in litore Ægyptio, deſiderio, atque expectatione trunci conjugis, ſi fortè illum fluctu relabente delapſum poſſent excipere. 6 Indigni Pompeio. 7 De more luctus vide l. 2. v. 21. & ad Senec. Troada, v. 83. 8 Mulieres autem oſſa ſinu legebant. *Modo in eundem ſinum, ex quo tres nepotes emiſeras, oſſa trium nepotum recepiſti.* Seneca ad Albinam cap. 2. 9 Cineres, & oſſa. 10 Idem queſtus erat Cordus lib. 8. v. 729. & deinceps. 11 Ita & Cordus libro 8. verſ. 762. 12 Feliciores illi qui inhumati abjecti, quàm Pompeius, cui tam deſpicatus, & vilis contigit ignis quaſi deorum odio.

1 *Conju-*

1 Conjugibus: nunquam 2 plenas plangemus ad urnas?
3 Quid porro tumulis opus eſt, aut ulla requiris
Inſtrumenta, dolor? non toto pectore portas
Impia Pompeium? non imis hæret imago
Viſceribus? quærat cineres 4 victura ſuperſtes.
Nunc tamē hic, longe qui fulget luce 5 maligna,
Ignis, adhuc aliquid, Phario de litore ſurgens
Oſtendit mihi, Magne, tui: jam flamma reſedit,
Pompeiumque ferens vaneſcit 6 Solis ad ortus
Fumus, & inviſi tendunt mihi carbaſa venti.
7 Non mihi nunc tellus Pompeio ſiqua triumphos
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
Gratior: 8 elapſus felix de pectore Magnus:
Hunc volumus, quem Nilus habet, terraque nocenti
Non hærere queror: crimen commendat arenas.
Linquere, ſi qua fides, Peluſia litora nolo.
Tu pete bellorum caſus, & ſigna per orbem,
Sexte, paterna move; namque hæc mandata reliquit
Pompeius vobis in noſtra condita cura:
9 Me cum fatalis letho damnaverit hora,
Excipite, ò nati, bellum civile, nec unquam,
Dum terris aliquis noſtra de ſtirpe manebit,
Cæſaribus regnare 10 vacet, vel 11 ſceptra, vel urbes
Libertate ſua validas impellite fama
12 Nominis: ſua vobis parteis, hæc arma relinquo.
Inveniet claſſes 13 quiſquis Pompeius in undas

1 P. Craſſo priùs, nunc Pompeio negata. 2 Reſpicit ad cenotaphia, quæ in acie deſideratis, vel naufragio amiſſis accumulata ſunt ab amicis, repræſentantia omnes ceremonias, & officia verè ſepultis debita. 3 ὃς δὲ μὴ ἔυρισκον, κενοτάφιον αὐτοῖς ἔςησαν μέγα. Xenophon.

ſexta ἀναβάσεως. Sed quid, &c. ἐπανόρθωσις. cum pectus meum ſit tumulus illius, & monimentum vivum? 4 Quæ diu conjugi ſupereſſe cupit; quod ad me, vitæ tędet. 5 Non clara, ſed tenui, & paupertina, vel ingrata, ut modò v. 64. 6 Oriente die. 7 Non ulla tellus Pompeio triumphata, gratior jam mihi eſt, quàm hæc, quæ, utcunque nocens illius oſſa habet. 8 Felicitatem Pompeii nolo ulteriùs recordari; fortuna illius lætiore nolo frui, triſtiore malo. infra: v. 112. 9 Reperit Cornelia Pompeii mandata ad liberos, fidei ſuæ, & curæ commiſſa. 10 Immune ſit, labore & periculo vacuum. 11 Regna, & urbes liberas impellite. 12 Mei, quod ſufficiet ad partes, ad arma, ad claſſes, & exercitus comparandos. 13 Uter è filiis, ſive quis alius Pompeii nomine.

Venerit, & noſter nullis non gentibus hæres
1 Bella dabit: tantùm indomitos, memoreſque paterni
2 Juris habete animos. uni parere decebit,
Si faciet partes pro libertate, Catoni.
3 Exolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.
4 Inſidiæ valuere tuæ, deceptaque vixi,
Ne mihi commiſſas auferrem perfida voces.
Jam nunc te per inane 5 chaos, per Tartara, conjux,
6 Si ſunt ulla, ſequar: 7 quam longo tradita letho
Incertum eſt: pœnas animæ vivacis ab ipſa
Ante feram. potuit cernens tua vulnera, Magne,
Non fugere in mortem: planctu contuſa peribit:
Effluet in lacrymas: 8 nunquã veniemus ad enſes,
Aut laqueos, aut præcipites per inania jactus.
Turpe mori poſt te ſolo non poſſe dolore.
Sic ubi fata, caput ferali obduxit amictu,
Decrevitque pati tenebras, puppiſque cavernis
Delituit: ſævumque arctè complexa dolorem
9 Perfruitur lacrymis, & amat pro conjuge luctum.
Illam non fluctus, ſtridenſque rudentibus Eurus
Movit, & exurgens ad ſumma pericula clamor:
Votaque ſollicitis faciens 10 contraria nautis,
Compoſita in mortem jacuit, favitque procellis.
Prima ratẽ Cypros ſpumantibus accipit undis:
Inde 11 tenens pelagus, ſed jam moderatior, Eurus
In Libycas egit ſedes, & caſtra 12 Catonis.
Triſtis, ut in multo mens eſt præſaga timore,
Aſpexit patrios comites à litore 13 Magnus,
14 Et fratrem: medias præceps tunc fertur in undas:

1 Ad arma excitabit gentes quaſcunque. 2 Quod mihi à Senatu datum ad gerendum hoc bellum. 3 Apoſtrophe ad maritum. 4 Quibus te periculis objiciens me tibi ſupereſse voluiſti, quò mandata hæc ad filios tuos, perferrem. 5 Libro 1. v.74. 6 Niſi & fabula manes ſint. 7 Vitam, quamcunque mihi fata extenderint, luctu, & cruciatu reddam amaram. 8 Non erit opus vi extrinſecùs: ſufficiet dolor internus. 9 Delectationem capit in lacrymis. 10 Moram in Ægyptio litore expetens, naufragium, & mortem: cum nautæ abitum, & ſalutem voverent. 11 Sibi vendicans imperium Pelagi. 12 Qui jam erat ad Palinurum. ſupra v. 42. 13 Cn. Pompeius major natu filius Pompeii, quem è Pharſalica clade elapſum, cum Catone in Africam trajeciſſe refert; in Hiſpaniam tamen profectum ſollicitaſſe Iberos, & Celtiberos, tradit Appianus. 14 Cato oram Africæ legens (inquit Plutarchus in Catone min.) in Sext. Pompeium incidit, Magni F. natu minorem, is ei patrem in Ægypto necatum refert.

Dic

Dic ubi ſit, germane, parens: ſtat ſumma, caputque
Orbis, an occidimus? 1 *Romanaque Magnus ad umbras*
Abſtulit? Hæc fatur: quem contra talia frater:
2 *O felix, quem ſors alias diſperſit in oras,*
3 *Quique nefas audis: oculos, germane, nocenteis*
Spectato genitore fero. non Cæſaris armis
Occubuit, dignoque perit Auctore ruinæ.
Rege ſub 4 *impuro Nilotica rura tenente,*
5 *Hoſpitii fretus Superis, & munere tanto*
In proavos, cecidit donati victima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris:
Nec credens Pharium tantum potuiſſe tyrannũ,
Litore Niliaco 6 *ſocerum jam ſtare putavi.*
Sed me nec ſanguis, nec tantum vulnera noſtri
Affecere ſenis, quantum geſtata per urbes
7 *Ora ducis, quæ transfixo ſublimia pilo*
Vidimus: hæc, fama eſt, oculis victoris iniqui
Servari, 8 *ſceleriſque fidem quæſiſſe tyrannum.*
Nam corpus Phariæne canes, avidæque volucres
Diſtulerint, an furtivus, quem vidimus, ignis
9 *Solverit, ignoro. quæcunque injuria fati*
Abſtulit hos artus, Superis hæc crimina 10 *dono:*
11 *Servata de parte queror. Cum talia Magnus*
Audiſſet: non in gemitus, lacrymaſque dolorem
Effudit; 12 *juſtaque furens pietate profatur:*
Præcipitate rates è ſicco litore nautæ;
Claſſis in adverſos erumpat remige ventos:
Ite duces mecum: nunquam civilibus armis
Tanta fuit merces, inhumatos condere manes,
13 *Sanguine ſemiviri Magnum ſatiare tyranni.*
Non ego 14 *Pellæas arces,* 15 *adytiſque retectum*
Corpus Alexandri pigra 16 *Mareotide mergam?*

1 Res Romanas, quæ ab illo pendebant. 2 O te felicem. *O felix una ante alias Priameia virgo.* Virg. Æn. 3. 3 Neque viſu læſiſti pietatem, & venerationem. 4 Inceſto, impio, perfido Ptolemæo. 5 Fretus diis hoſpitii præſidibus, & beneficentia qua ſibi demeruerat reges Ægyptios, Auleten in regnum auctoritate ſua reſtituens, jure hoſpitalitatis cum patre ejus Lathyro uſus, & Dionyſio huic, cui tutor à Senatu datus erat, confirmato regno. 6 Cæſarem, ſic Cornelia lib. 8. v. 641. 7 Lib. 8. v. 681. 8 Lib. 8. v. 688. indicia ſceleris. 9 In cineres verterit. lib. 8. v. 755. 10 Condono, ignoſco. 11 De capite illius in adventum Cæſaris ſervato. 12 Conjunctiva *que* pro diſcretiva *ſed*. Lib. 1. verſ. 252. & lib. 2. v. 35. 13 Ptolemæum cædere inferias Pompeio. 14 Alexandriam. 15 Sepulcro effoſſum Alexandri corpus. l. 8. v. 694. 16 Ægypti palude.

Non mihi 1 Pyramidum tumulis evulſus 2 Amaſis,
Atque alii reges Nilo torrente natabunt?
Omnia dent pœnas 3 nudo tibi, Magne, ſepulcra:
Evolvam buſto jam numen gentibus 4 Iſin,
Et 5 tectum lino ſpargam per vulgus 6 Oſirim,
7 Et ſacer in Magni cineres mactabitur Apis,
Suppoſitiſque 8 deis uram caput. has mihi pœnas
Terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros;
Nec Nilus, cui creſcat, erit: 9 ſoluſque tenebis
Ægyptum, genitor, populis ſuperiſque fugatis.
Dixerat, & claſſem ſævas rapiebat in undas.
Sed Cato laudatam juvenis compeſcuit iram.
Interea totis audito funere Magni
Litoribus ſonuit percuſſus planctibus æther:
Exemploque carens, & nulli cognitus ævo
Luctus erat, 10 mortem populos deflere potentis.
11 Sed magis, ut viſa eſt lacrymis exhauſta, ſolutas
In vultus effuſa comas, Cornelia puppe
Egrediens, rurſus geminato verbere plangunt.
Ut primum in 12 ſociæ pervenit litora terræ,
Collegit 13 veſtes, miſerique inſignia Magni,
Armaque, & impreſſas auro, quas geſſerat olim
Exuvias, 14 pictaſque togas, velamina ſummo
15 Ter conſpecta Jovi, funeſtoque intulit igni.
Ille fuit miſeræ Magni 16 cinis. 17 accipit omnis

1 Vide quæ nos ad epig. 1. Mart. 2 Ægypti rex Herodot. lib.2. Plin. 36. c.12. 3 Inſepulto. 4 Lib. 8. v.831. 5 Oſirim à fratre Typhone dilaniatum Iſis uxor tela lini recepit; hinc ſtatuæ ejus, & ſacerdotibus lineæ veſtes. *Linigeri calvi, &c.* Mart.epig.29.l.12. vide l.10.v.175. 6 Libro 8.v.835.
7 Et bovem, qui Apin deum repræſentat, & poſt certos annos in puteum demergitur, mactabo ad tumulum Pompeii. de Api, vide quæ ad v.479. & 831. lib. 8. 8 Deorum ſtatuis. 9 Lib.8.v.803. 10 Ut populi deflerent mortem potentis viri, Pompeii. *Helleniſm.*
11 Sed major ingeminatur planctus, ubi viſa eſt Cornelia. 12 Africæ, ubi Cn. Pompeius, & Cato.
13 Efferebantur illuſtres viri apud Roman. in pompam funebrem, conſpicui inſignibus honorum, quos geſſiſſent. In imaginaria hac ſepultura Pompeio ſuo hunc honorem præſtat Cornelia. Illuſtrium item virorum buſtis injecta, atque una cremata fuiſſe arma, & quæ illis in vita fuerant chariſſima: docet Virg. in funere Miſeni. Æn.6.
14 Palmatas, ideſt, palmis pictas, quas gerebant triumphantes. 15 Jovi Capitolino conſpecta, in tribus triumphis. lib. 7. v. 685. 16 Imaginarium buſtum, loco veri cineris. 17 Corneliæ pietatem & cæteri imitati repræſentativa extruunt buſta, & cenotaphia ſuis quiſque amicis qui in Theſſalia occubuerant.

Exem-

Exemplum pietas, 1 & toto litore buſta
Surgunt Theſſalicis reddentia manibus ignem.
Sic, ubi depaſtis ſubmittere gramina campis,
Et renovare parans hybernas Apulus herbas,
Igne fovet terras, ſimul & 2 Garganus, & arva
2 Vulturis, & calidi lucent 3 buxeta Matini.
4 Non tamen ad Magni pervenit gratius umbram,
Omne, quod in Superos audet convicia vulgus,
Pompeiumque deis obicit, quàm pauca Catonis
Verba, ſed à pleno venienti a pectore veri.
Civis obit (inquit) 5 multò majoribus impar
Noſſe modum juris, ſed in hoc tamen utilis ævo,
6 Cui nonnulla fuit juſti reverentia, 7 ſalva
Libertate potens, & ſolus plebe parata
Privatus ſervire ſibi, rectorque Senatus,
Sed 8 regnantis, erat, 9 nil belli jura popoſcit:
Quæque dari voluit, voluit ſibi poſſe negari.
Immodicas poſſedit opes: ſed plura 10 retentis
11 Intulit: 12 invaſit ferrum, ſed ponere norat.
Prætulit arma togæ: ſed pacem armatus amavit.
Juvit ſumpta ducem, juvit dimiſſa poteſtas.
Caſta domus, luxuque carens, corruptaque nunquam
Fortuna domini. clarum, & venerabile nomen
Gentibus, & multum noſtræ quod proderat urbi,
13 Olim vera fides Sylla, Marioque 14 receptis

1 Totum rogis lucet litus, non ſecus atque ubi paſtores Apuli agros, & montes igne per hyemem depaſcunt ad renovanda gramina, eliciendaſque novas herbas. 2 Mons Apuliæ. 3 Boum paſcua. alii *buxeta*. 4 Inter omnia vero quæ vulgus in defuncti Pomp. laudes jactabat, indignam ejus calamitatem, & cædem deorum inclementiæ objiciens; nihil pervenit ad Pompeii umbram gratius, quam funebris oratio à Catone habita. 5 Qui defecit quidem à priſcorum Rom. moderatione, & juſtitia; ſed tamen utilis. 6 Cui, ævo noſtro ſcilicet. 7 In tantum potentiæ evectus, quantum civi conſequi licet ſalva libertate? neque tamen ſe extulit ſupra civem, utcunque plebs illi ſervire prompta fuerit. *In id evectus ſupra quod adſcendi non poteſt.* Vell. Paterc. 2. 8 Liberi, cuncta regentis, cui & ipſe Pompeius parebat. 9 Neque enim bello tam potens in animo habuit vi Senatum cogere: 10 Quam ipſe ſibi retinuit. 11 In ærarium publicum. 12 Suſcepit bellum, ſed & pon. norat. 13 Vera libertas jamdudum temporibus Marii, & Syllæ periit, cujus tamen ſpecies aliqua retenta eſt, Pompeio vivente: jam vero illo mortuo, & de ſpecie illa libertatis, & imagine Imperii, atque Senatus actum eſt. 14 In urbem viciſſim reverſis ad internecionem adverſarum partium, lib. 2. v. 69. & deinceps.

Libertatis obit: Pompeio rebus adempto
Nunc & ficta perit, non jam regnare pudebit:
Nec color imperii, nec frons erit ulla Senatus.
1 *O felix, cui ſumma dies fuit obvia victo,*
Et cui 2 *quærendos* 3 *Pharium ſcelus obtulit enſes:*
Forſitan in 4 *ſoceri potuiſſes vivere* 5 *regno.*
6 *Scire mori, ſors prima viris, ſed proxima* 7 *cogi.*
Et mihi, ſi fatis aliena in jura venimus,
Da 8 *talem Fortuna Jubam: non deprecor hoſti*
Servari, dum me ſervet cervice reciſa.
9 *Vocibus his major, quam ſi Romana ſonarent*
10 *Roſtra ducis laudes, generoſam venit ad umbram*
Mortis honos. fremit interea diſcordia 11 *vulgi*
Caſtrorum, bellique piget poſt funera Magni:
Cum Tarcho 12 *in motu linquendi ſigna Catonis*
Suſtulit; hunc rapta 13 *fugientem claſſe ſecutus*
Litus in extremum, tali Cato voce notavit:
O nunquam pacate Cilix! iterumne rapinas
Vadis in æquoreas? 14 *Magnũ Fortuna removit;*
Jam pelago pirata redis. Tunc reſpicit omneis
In cœtu, motuque viros: quorum unus 15 *aperta*
Mente fugæ, tali compellat voce 16 *regentem:*
Nos Cato, da veniam, Pompeii duxit in arma,
Non belli civilis amor, 17 *parteſque favore*
Fecimus. ille jacet, 18 *quem paci prætulit orbis,*
19 *Cauſaque noſtra perit: patrios permitte penates,*
Deſertamque domum, dulceſque reviſere natos.
Nam quis erit finis, ſi nec Pharſalia pugnæ,
Nec Pompeius erit? 20 *perierunt tempora vitæ,*

1 Lib. 8. v. 360. 2 Vel expetendos. *Emphaſis.* 3 Ægyptiorum ſcelus. 4 Cæſaris. 5 Invidioſe. 6 Mortem, Stoicum ab omnibus miſeriis portum, libenter oppetere, ubique conſciſcere. 7 Aliunde illata morte perire. 8 Qualem habuit Pompejus Ptolemæum, potius quam victori reſervet, me vel ſic detruncatum ſervet. 9 Ut ſupra v. 186. 10 Pro roſtris enim in foro Rom. habebantur hujuſmodi orationes funebres. 11 Ab armis diſcedere cupientis.
12 In motu ſeceſſionis, & relinquendi Catonem ſuſtulit ſigna. Ita H.Grotius emendat, cum prius legeretur: *Cum Tarchon motus linquendi*. Tarcho autem dux Cilicum.
13 Abitum, & fugam apparantem. 14 Libro 2. v. 576.
15 Reddita ratione conſilii ſui, & ſeceſſionis.
16 Catonem. 17 In illius gratiam partes has ſecuti ſumus. 18 Cujus arma, & ſigna ſequi, paci prætulit orbis. 19 Et cum illo, noſtra quoque, belli cauſa. 20 Conſenuimus in bellis, à quibus liceat diſcedere ut domi tuto moriamur.

Mors

Mors eat in tutum: 1 juſtas ſibi noſtra ſenectus
Proſpiciat 1 flammas. bellum civile ſepulcra
Vix ducibus præſtare poteſt. 2 non barbara victos
Regna manent: non Armenium mihi ſæva minatur,
Aut Scythicum Fortuna jugum: ſub jura togati
Civis eo. quiſquis Magno vivente ſecundus,
Hic mihi primus erit: 3 ſacris præſtabitur umbris
Summus honor: dominum, quem clades cogit, habeto:
Nullum, Magne, ducem. te ſolum in bella ſecutus,
Poſt te, 4 fata ſequar: neque enim ſperare 5 ſecunda
Fas mihi, nec liceat. Fortuna cuncta tenentur
Cæſaris. 6 Emathium ſparſit victoria ferrum.
7 Clauſa fides miſeris, & 8 toto ſolus in orbe eſt,
Qui velit, ac poſſit victis præſtare ſalutem.
Pompeio, ſcelus eſt bellum civile, perempto,
Quo fuerat vivente, fides. ſi publica jura,
Si ſemper patriam ſequeris Cato, ſigna petamus
Romanus quæ 9 Conſul habet. Sic ille profatus
10 Inſiluit puppi, juvenum comitante 11 tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus, & omnis
12 Indigna ſervitii fervebat litore plebes:
13 Erupere ducis ſacro de pectore voces:
Ergo 14 pari voto geſſiſti bella juventus
Tu quoque pro dominis, & Pompeiana fuiſti,

1 Rogos. 2 Neque enim ſervitutem ſub Parthis, aut Scythis duram metuo, ſed ſub Romano levem, quam ſubeo libens potiùs, quam bella ulterius ſequar. 3 Summus à me honor habebitur ſemper umbris, & memoriæ Pompeii, det modo veniam laſſo jam militiæ, ut adverſarium victorem potiùs induam dominum, quam victarum partium ſequar ullum ducem. 4 Fortunam, atque exitum belli hujus. 5 Proſpera, victoriam harum partium, vel priſtinam libertatem excuſſo omnino ſervitio. 6 Victoria Cæſaris diſſipavit Pompeianos, & reliquias cladis Pharſalicæ. 7 Bello victis negatur fides, & victoris in ſupplices clementia. 8 Altero è contendentibus cæſo, Imperii ſumma in poteſtatem ſuperſtitis cedat. 9 Cæſar. 10 Propere conſcendit navem. 11 Turba. 12 In ſervitutem prona plebs. 13 In hunc modum locutus eſt Cato. 14 Eodem voto, quo Cæſariani, tu pro Pompeii dominatu, ut illi pro Cæſaris non utique pro libertate Rom.

Non Romana manus? 1 quod non in regna laboras,
Quod tibi, non ducibus, vivis, morienſque quod orbem
Acquiris nulli, quod jam tibi vincere tutum eſt,
Bella fugis, quæriſque jugum cervice vacante,
Et neſcis 2 ſine rege pati. nunc 3 cauſa pericli
Digna viris. veſtro potuit Pompeius 4 abuti
Sanguine: nunc patriæ jugulos, enſeſque negatis,
Cum prope libertas: unum Fortuna reliquit
Jam 5 tribus è dominis. pudeat: 6 plus regia Nili
Contulit in leges, & Parthi militis arcus.
Ite ò degeneres, 7 Ptolemæi munus, & arma
Spernite. 8 quis veſtras ulla putet eſſe nocenteis
Cæde manus? credet facileis ſibi terga dediſſe,
Credet ab Emathiis primos fugiſſe 9 Philippis:
Vadite ſecuri: meruiſtis judice vitam
Cæſare, non armis, non obſidione ſubacti.
O famuli turpes, domini poſt fata prioris
Itis 10 ad hæredem. 11 cur non majora mereri,
Quam vitam, veniamque libet? rapiatur in undas
Infelix Magni conjux, proleſque Metelli:
Ducite Pompeios: Ptolemæi vincite munus.
Noſtra quoq; inviſo quiſquis feret ora tyranno,
Non parva mercede dabit. ſciat iſta juventus
12 Cervicis pretio 13 bene ſe mea ſigna ſecutam.

1 Poſtquam autem ſpei dominationis ſummæ filum inciſum eſt, poſtquam tuæ libertati aſſerendæ non ducis, qui cecidit, partibus es ſuperſtes; quia mortis tuæ diſcrimine neutri regnum confirmaſti, & quia jam minimo cum labore, & periculo te in libertatem vindicare licet, tu ab armis diſcedis: collo ſervitutis jugum ferre parato. 2 Sine rege, & domino eſſe. l. 5. v. 314. non potes eſſe liber. 3 Libertatis ergo. 4 Adempta libertate, & regno ſibi conſtituto. 5 Pompeio, Craſſo, Cæſare. lib. 1. v. 4. quorum fœdera, & affinitates jam olim metuens Cato exclamavit Remp. nuptiarum lenocinio corruptam prodi. Appian. 6 Ad libertatem noſtram tuendam plus profuit Ptolemæus, qui Pompeium; plus Parthi, qui Craſſum ſuſtulerunt. 7 Libertatem à Ptolemæo donatam ſimul cum bello deſerere. 8 Quis credat vos ſtrenuè pugnando manus veſtras cæde hoſtium cruentaſſe? imo credet potius fugam à vobis in Pharſalico prœlio cœptam. 9 Ad v. 680. l. 1. 10 Dominatus ſucceſſorem. 11 Sed cur non & majora ſuſcipitis ſcelera, quò ampliora à Cæſare accipiatis præmia, quam veniam, & vitam? Cur non Corneliam, juvenes Pompeios, vel me prodentes, perdenteſve melius de Cæſare meremini, quam ipſe Ptolemæus? 12 Meæ. 13 Sibi utiliter.

Quin agite, & magna meritum cum cæde parate:
1 *Ignavum ſcelus eſt tantum fuga. Dixit: & omnis*
2 *Haud aliter medio revocavit ab æquore puppes,*
Quã 3 ſimul 4 effetas linquunt examina 4 ceras,
Atque oblita favi 5 non miſcent nexibus alas,
Sed ſibi quæque volat, nec jam deguſtat amarum
Deſidioſa thymum: 6 tum ſi ſonus increpat æris,
Attonitæ poſuere fugam, 7 ſtudiumque laboris
Florigeri repetunt, & ſparſi mellis amorem:
Gaudet in 8 Hyblæo ſecurus gramine paſtor
9 *Divitias ſervaſſe caſæ: ſic voce Catonis*
Inculcata viris juſti patientia Martis.
10 *Jamq; actu belli non doctas ferre quietem*
Conſtituit mentes, ſerieque agitare laborum.
Primum litoreis miles 11 laſſatur arenis.
Proximus in muros, & mœnia Cyrenarum
Eſt labor: 12 excluſus nulla ſe vindicat ira:
13 *Pœnaque de victis ſola eſt, viciſſe, Catoni.*
14 *Inde peti placuit Libyci contermina Mauris*
Regna Jubæ; ſed iter mediis Natura negabat
15 *Syrtibus: 16 has audax ſperat ſibi cedere virtus.*

1 Fuga eſt ſimplex defectio; niſi & aliud adjungatis ſcelus. 2 Cilicas ſecedere volentes ad officium, & in caſtra revocat: non ſecus atque apum examina in alveos reducuntur tinnitu æris. 3 Ubi poſtquam. 4 Fętu deſtitutos favos. 5 Non in formam uvæ, ſeu racêmi pendent ab arbore βοτρυδόν, nec conglobatim volant. 6 Alii, *at Phrygii ſonus ut crepat æris.* Virg. 4. Georg. *Tinnituſque cie, & Martis quate cymbala circum.* 7 *Ipſæ Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.* 8 Hybla, Siciliæ mons floribus, & mellificiis clarus. 9 Apes. 10 Jamque, ne per ocium ad ſeditiones relaberentur, militaribus operibus eos exercuit. 11 Exercitatione, vel itinere.
12 Sed Plutarchus in Catone Min. refert, eum profectum Cyrenen, receptum fuiſſe, cùm paucis ante diebus Labienus inde eſſet excluſus. 13 Non crudeliter uſus eſt victoria; non aliam ſumpſit de hoſtibus pœnam, præter ipſos viciſſe. id illi ſupplicii ſatis viſum.
14 Ibi (ideſt Cyrenis, inquit Plut.) cum inaudiiſſet Scipionem à Juba ſuſceptum, & una eſſe Atium Varum cum copiis, quem Pompeius Africæ præfecerat: hyeme durante ad eos itinere terreſtri contendit. *Eorum copias*, inquit Paterculus, *auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itinerum, locorumque inopia, perductis ad eos legionibus, qui, cum ſummum ei à militibus deferretur imperium, honoratiori parere maluit.* lib. 2. 15 Lib 1. v. 367.
16 Et tamen Catonis virtuti nulla via erit invia.

1 *Syrtes vel primam mundo Natura figuram*
Cum daret, in dubio pelagi terræque reliquit.
(Nam 2 *neque ſubſedit penitus, quo ſtagna profundi*
Acciperet, nec ſe defendit ab æquore tellus:
Ambigua ſed lege loci jacet invia ſedes:
Æquora fracta vadis, abruptaque terra profundo,
Et poſt multa ſonant projecti litora fluctus.
Sic malè deſeruit, nulloſque exegit in uſus
Hanc partem natura ſui.) vel plenior alto
Olim Syrtis erat pelago, penituſque 3 *natabat:*
Sed 4 *rapidus Titan ponto ſua lumina paſcens,*
Æquora 5 *ſubduxit zonæ vicina* 6 *peruſtæ:*
7 *Et nunc pontus adhuc Phœbo ſiccante* 7 *repugnat.*
Mox ubi damnoſum radios admoverit ævum,
Tellus Syrtis erit: nam jam brevis unda ſuperne
Innatat, & late periturum deficit æquor.
8 *Ut primum remis actum mare protulit omne*
9 *Claſſis onus, denſis fremuit niger imbribus Auſter*
10 *In ſua regna furens:* 11 *tentatum claſſibus æquor*
Turbine defendit, longeque à Syrtibus undas
Egit, & illato confregit litore pontum.
12 *Tum quarum recto deprendit carbaſa malo*
Eripuit nautis, fruſtraque rudentibus auſis

1 Utrum (inquit Poeta, in rationis Phyſicæ de natura Syrtium inquiſitionem digreſſus) Natura, vel naturæ molitor Deus, cum è rudi Chao cætera omnia eximeret loca, hæc reliquerit indigeſta, atque indiſcreta: ſive olim in totum mari contecta, jam à rapido vicini Solis calore exhauſta alibi emineant vadoſa, procedente vero tempore in totum exhalarint humorem, & in terram penitus ſolida ſint futura. 2 Neque litore arcet maria, ſed incerto ſinu eſt mare vadoſum, alternis fluxus, atque refluxus vicibus dubium, terræ ac maris mira inæqualitate. 3 Merſa erat. 4 Sol, & ſidera maris fluctibus, & exhalationibus ali, opinabantur Stoici, & alii vet. Ariſtot. lib. 2. Meteor. & hos ſecuti poetæ, *convexa polus dum ſidera paſcet*; Æn. 1. Virgil. vide lib. 1. v. 415. 5 Attraxit magna ex parte. 6 Torridæ. 7 Obſtat adhuc, quo minus in terram ſolidam totus abeat. quod temporis proceſſu fiet. 8 Poeta Catonem partim itineris claſſe emenſum, uſque ad Tritonidem paludem fingit. 9 Milites navi vectos. 10 In regiones Meridionales. 11 Auſter impetu arcuit mare tentatum claſſibus, repulitque undas longe à Syrtibus. idem Auſter objecit ponto cumulos arenæ ingeſtos interruptis undis. 12 Vela tenſa impellens Auſter, non paſſus ea à nautis dimitti, fractis funibus rapuit.

1 *Vela negare Noto, 2 ſpatium vicere carinæ,*
Atque 2 ultra proram tumuit ſinus. 3 omnia ſi quis
Providus antennæ ſuffixit lintea ſummæ,
Vincitur, & nudis avertitur armamentis.
4 Sors melior claſſi, quæ fluctibus incidit altis,
Et certo jactata mari. 5 quæcunque levatæ
Arboribus cæſis flatum effudere prementem:
6 Abſtulit has ventis liber contraria volvens
Æſtus, & 7 obnixum 8 victor detruſit in Auſtrum.
9 Has vada deſtituunt, atq; interrupta profundo
10 Terra ferit puppes: 11 dubioque obnoxia fato
12 Pars ſedet una ratis, pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactum 13 brevibus mare, terraque ſævit
Obvia conſurgens: quamvis eliſus ab Auſtro,
Sæpe tamen cumulos fluctus non vincit arenæ.
Eminet in 14 tergo pelagi procul omnibus arvis,
Inviolatus aqua, ſicci jam pulveris agger.
Stant miſeri nautæ, terræque hærente carina
Litora nulla vident: 15 ſic partem intercipit æquor.
Pars ratium major regimen, clavumque ſecuta eſt,
Tuta fuga, nautaſque loci ſortita peritos,
Torpentem Tritono adit illæſa paludem.
Hanc, ut fama, 16 deus, quem toto litore pontus
Audit ventoſa 17 perflantem murmura concha,

1 Cumque rudentibus nautæ fruſtra tentarent ſubmittere vela. 2 Sinus velorum propellebantur ultra proram. 3 Quod ſi quis vela collecta antennæ ſubſtrinxiſſet, vincitur tamen vi Auſtri, & avertitur à curſu, quem intenderat, ſpoliata velo antenna.

4 Minus vexabantur illæ naves, quæ altum tenuerunt mare, evitatis his incertis inter Syrtes undis. 5 Quæ leviores factæ ſucciſis malis ventum effudere. 6 Æſtus obvius, ſui juris, ut contra quem non obnitebantur vela, has eripuit ventis. 7 Contra quem obnitebantur. 8 Æſtus potentior vento. 9 Alias. 10 Arena. 11 Arenane an aquis ſit peritura. 12 Prora hæret in vado, puppis fluctuat in undis. 13 *The flats, the ſcholes. In brevia & Syrtes urget, miſerabile viſu, Illiditque vadis, atque aggere cingit arenæ.* 14 Virg. Æn.1. *Dorſo maris.* 15 Sic navium aliæ à Syrtibus retinebantur, aliæ gubernatorum peritia è Syrtibus in altum provectæ appellebant, oſtium fluvii Tritonis juxta Tritonida paludem in Africa Propria. Mela lib. 1. cap.7. 16 Triton, Neptuni tubicen. 17 *Cærula concha exterrentem freta.* Æn.10, Virgil. *conchaque ſonanti Inſpir. &c.* Ovid. 1.Metam.

1 Hanc

1 Ut quæ ibi primum apparuiſſe dicitur in terra pro ximiore cœlo. hinc *Pallantias* dicta Callimacho, & Plin. & Solin. c. 40. palus, quam Triton amnis inflexit, ubi ſpeculatam ſe artium deã crediderunt.

1 Hanc & Pallas amat: 2 patrio quæ vertice nata
3 Terrarum primam Libyen (nam proxima cœlo eſt,
Ut probat ipſe calor) tetigit: ſtagnique quieta
Vultus vidit aqua, poſuitque in margine plantas,
Et ſe dilecta Tritonida dixit ab unda.
4 Quam juxta Lethes tacitus prælabitur amnis
Infernis, ut fama, trahens oblivia venis:
Atque 5 inſopiti quondam tutela draconis,
6 Heſperidum pauper ſpoliatis frondibus hortus.
7 Invidus, annoſo famam qui derogat ævo,
Qui vates ad vera vocat. Fuit aurea ſylva,
8 Divitiiſque graves, & fulvo germine rami,
9 Virgineuſque chorus nitidi cuſtodia luci,
Et nunquam ſomno damnatus lumina ſerpens,
10 Robora complexus rutilo curvata metallo.
11 Abſtulit arboribus pretium, nemorique laborem
Alcides: paſſuſque inopes ſine pondere ramos

2 E cerebro Jovis nata. Ovid. Faſtor. 3. ſumma quippe aeris regio tribuitur Minervæ, ut media Jovi, & infima Junoni. 3 Ægyptum, inquit Marcellinus l. 22. omnium antiquiſſimam, niſi quod ſuper antiquitate certat cum Scythis. de quo certamine vide quæ Juſtinus lib. 2. & Claudian. in Eutropium. Herodotus tamen cum Phrygiis Ægyptios contendiſſe refert l. 2.

4 Circa extimum Syrtium cornu, Berenicen civitatem alluit Lethon (ita appellat Solinus c. 40.) amnis, inferna, ut putant, exundatione prorumpens, & apud priſtinos vates latice memoratus oblivionis. Quamvis longe à Tritonide palude diſtant Lethon, ſeu Lethe fl. & Heſperidum horti. 5 Pervigilis draconis, ſive ille paſtor fuerit cuſtodiens χρύσεα μῆλα, ideſt pecora, nativo rutila colore, ut Athenæus vult lib. 3. c. 7. ſeu mala citrea Medica, aurea involverit ſinnoſus amnis, ut Plinius lib. 5. c. 1.

6 Heſperi filiarum, Ægles, Arethuſæ, & Heſperethuſæ. quarum hortum Solin. c. 37. Virg. 3. Æn. & Plin. l. 5. c. 5. in Mauritania Tingitana ponunt, atque idem Plin. l. 5. c. 1. ad Syrtim Man. Sed Claudianus 1. laud. Stiliconis, ad Tritonem fl. 7 Maligni eſt, antiquitati fidem derogare, & in Poetis fidem requirere. 8 Aureis pomis.

9 Heſperides, modo ad v. 358. 10 Arbores aurifera s. 11 *Alcida adortus nemoris opulenti domos, Auriſera vigilis ſpolia ſerpentis tulit*. Sen. Hercul. Fur. verſ. 238.

Ret.

Retulit 1 Argolico fulgentia poma tyranno.
2 His igitur depulſa locis, ejectaque claſſis
Syrtibus, haud ultra Garamantidas attigit undas:
Sed duce Pompeio Libyes melioris in oris
Manſit. 3 At impatiens virtus hærere Catonis
Audit in ignotas agmen committere gentes,
Armorum fidens, & 4 terra cingere Syrtim.
5 Hæc eadem ſuadebat hyems, quæ clauſerat æquor.
Et ſpes imber erat, nimios metuentibus ignes:
Ut neque ſole viam, nec duro frigore ſævam,
Inde polo Libyes, hinc bruma temperet annus:
Atque ingreſſurus ſteriles, ſic fatur, arenas:
O quibus una ſalus placuit mea caſtra ſecutis
6 Indomita cervice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, ſummoſque labores.
7 Vadimus in campos ſteriles, exuſtaque mundi,
Qua nimius Titan, & raræ in fontibus undæ,
Siccaque letiferis ſqualent ſerpentibus arva:
Durum iter. ad leges, patriæque ruentis amorem
Per mediam Libyen veniant, atque invia tentent,
Si quibus in nullo poſitum eſt evadere voto,
Si quibus ire ſat eſt. neque enim mihi fallere quemquam
Eſt animus, tectoque metu perducere vulgus.
Hi mihi ſint comites, quos ipſa pericula ducent,
Qui, me teſte, pati, vel quæ triſtiſſima, pulcrum,
8 Romanumque putant. 9 at qui ſponſore ſalutis
Miles eget, capiturque animæ dulcedine, vadat.

1 Euryſtheo Argivorum regi, qui juſſu Junonis fuit Herculi ἐργοδιώκτης.

2 Claſſis par Syrtibus provecta ſub Pompeio non ultra litus Garamantum, appulit meliorem Africæ partem, ubi Varus. ſed vide quæ ad v. 120. ſupra.

3 Supra v. 300.

4 Terreſtri itinere circuire.

5 Timebat quippe tempeſtates hyeme jam claudente maria, ſperabatque clementius iter bruma mitigante regionis calorem. Ita, inquit Plutarch. per Africam hyberno tempore ſuos traduxit, haud multo pauciores decem millibus, ſpacio 30 dierum. Strabo ult. l. 6 Libera. 7 Quicunque forti eſtis animo, & patriæ amantes; ſequimini me, libertatem petentes per deſerta, ſitim, æſtum, diſcrimina ſerpentum, &c. 8 Romano, ideſt, forti viro dignum. 9 Qui vero adeo ignavi ſunt, ut ſaluti ſuæ, & vitæ plus conſulant, quam honeſto & libertati; iis patet mollior, & facilior ad turpem ſervitutem via.

Ad 1 dominum meliore via. dum 2 primus arenas
Ingrediar, primuſque gradus in pulvere ponam,
Me calor æthereus feriat, mihi plena veneno
Occurrat ſerpens; fatoque pericula veſtra
Prætentate meo: ſitiat, quicunque 3 bibentem
Viderit: aut umbras nemorum quicunque petentem
Æſtuet. aut equitem peditum præcedere turmas,
Deficiat; ſi quo fuerit diſcrimine notum
Dux, an miles eam. ſerpens, ſitis, ardor, arenæ,
Dulcia virtuti: Gaudet patientia duris.
Lætius eſt, quoties magno ſibi conſtat honeſtum.
4 Sola poteſt Libye turbam præſtare malorum,
Ut deceat fugiſſe viros. Sic ille calentes
Incendit virtute animos, & amore laborum,
5 Irreducemque viam deſerto limite carpit:
6 Et ſacrum parvo nomen clauſura ſepulcro
Invaſit Libye ſecuri fata Catonis.
7 Tertia pars rerum Libye, ſi credere famæ
Cuncta velis: 8 at ſi ventos cœlumque ſequaris,
Pars erit Europæ. 9 nec enim plus litora Nili,
Quam Scythicus Tanais primis à Gadibus abſunt:

Cæſarem libertatis oppreſſorem. 2 Septem continentibus diebus iter factum eſt, cum ipſe agmen pedes duceret, neque unquam equo, aut jumento uteretur. Cœnabat etiam ſedens, nam poſt Pharſalicam cladem; priori id luctui addiderat, ut nunquam niſi dormiendi cauſa accumberet. Plutarchus in Catone Min. Strabo vero in ult. lib. refert eum 30 diebus Syrtim luſtraſſe.

3 Me. 4 Timiditatis, & turpis fugæ crimine abſolvet nos iter hoc per Libyæ pericula, omni hoſte graviora ſponte ſuſceptum. 5 Per quam non erit redeundum. 6 Et Cato ſecurus fati, quod eum hic manebat, invaſit Libyam ſibi fatalem. 7 Si vulgarem admittas orbis diviſionem; Africa eſt tertia orbis pars: ita & Salluſtius in bello Jugurt. *In diviſione*, inquit *orbis terræ plerique in parte tertia Africam poſuere: pauci, tantummodo Aſiam, & Europam eſſe, ſed Africam in Europa, &c.* 8 At ſi ventorum cœlique revoluti rationem ſequaris; Africam complectitur Europa, quæ duæ conjunctæ, excepto quod interluat mare Mediterraneum, Occidentalem conficiunt orbis medietatem, uti Aſiæ Orientalem. 9 Neque enim Nilus, qui Africam, in diviſione tripartita, ab Aſia diſterminat, remotior eſt à Gadibus inſ. extremæ Hiſpaniæ; quam Tanais fl. qui cum Euxino, in quem prolabitur, Europam ab Aſia dividunt.

1 *Unde Europa fugit Libyen, & litora flexu*
Oceano fecere locum: 2 *ſed major in unam*
Orbis abit Aſiam. 3 *nam cum communiter iſtæ*
Effundant Zephyrum, Boreæ latus illa ſiniſtrum
Contingens, dextrumque Noti, diſcedit in ortus,
Eurum ſola tenens, 4 *Libycæ quod fertile terræ eſt,*
Vergit in occaſus: ſed & hæc non fontibus ullis
Solvitur: 5 *Arctoos raris* 6 *Aquilonibus imbres*
Accipit, & noſtris reficit ſua rura ſerenis.
7 *In nullas vitiatur opes, non ære, nec auro*
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura,
Et penitus terra eſt. 8 *tantum Mauruſia genti*
Robora divitiæ, quarum non noverat uſum:
Sed citri contenta comis vivebat, & umbra.
In nemus ignotum noſtræ venere ſecures:
9 *Extremoque epulas, menſaſque petivimus* 10 *orbe.*
10 *At quacunque vagam Syrtim complectitur ora*
Sub nimio projecta die, vicina peruſti
Ætheris, exurit meſſes, & pulvere 11 *Bacchum*
Enecat, & 12 *nulla putris radice tenetur.*
Temperies vitalis abeſt: & nulla ſub illa

1 Ad quas Gades, Europa ſeparatur ab Aſia interjectu maris Mediterranei. 2 Et tamen Aſia eſt major orbis terrarum pars, quam Europæ conjuncta Africa. 3 Cum Africa, & Europa in Orientem effundant Zephyrum; illa à Noto, hæc à Boreali parte: Aſia ſola ſe extendens utrinque ad Auſtrum à dextrà, ad Boream à ſiniſtra, vendicat ſibi totum Eurum. 4 Libyes pars occiduæ fertilior eſt, ſicca tamen. Plin. lib. 5. c. 22. 5 A Septentrione immiſſos. 6 Boreas enim, qui nobis ſerenus eſt, illis pluviam inducit: ut Auſter contra nobis humidus, & imbrifer, illis ſerenus. 7 Pura enim, & ſimplex terra, ubere tantum gleba potens, non ſterileſcit admiſtione venarum metallorum. ſic Perſ. Sat. 2. *Et Calabrum coxit vitiato murice vellus.* Juven. Satyr. 3. *nec ingenuum violarent marmora tophum.* & infra v. 519. 8 Tantum Mauritaniæ divitiæ ſunt citri arbores, quarum tamen uſum non noverunt ultra, quam umbris earum gaudebant: noſtris vero in ſummo precio, & honore ſunt lectuli, & menſæ è citra. *Accipe felices Atlantica munera ſylvas: Aurea qui dederit dona, minora dabit.* Mart. ep. 89. l. 14. vide Plin. l. 13. & 15. c. 5. 9 E Mauritania. 10 Orientalis vero Africæ pars, quæ in Meridiem excurrit, Syrtes complexa, zonæ torridæ ſubjecta, aut vicina, Solis æſtu exuſta, in totum ſterilis eſt. 11 Vires. 12 Soluta in pulverem, non habet arbores,

Cu-

Cura 1 *Jovis terra eſt: Natura deſide torpet*
2 *Orbis, & immotis* 3 *annum non ſentit arenis.*
Hoc tam ſegne ſolum raras tamen exerit herbas,
Quas 4 *Naſamon gens dura legit, qui proxima ponto*
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit. 5 *nam litoreis populator arenis*
Imminet, & nulla portus tangente carina
Novit opes. ſic cum toto commercia mundo
Naufragiis Naſamones habent. Hac ire Catonem
Dura jubet virtus. 6 *illic ſecura juventus*
Ventorum, nullaſque timens tellure procellas,
Æquoreos eſt paſſa metus. 7 *nam litore ſicco,*
Quam pelago, Syrtis violentiùs excipit Auſtrum,
Et terræ magis ille nocet: 8 *non montibus ortum*
Adverſis frangit Libye, ſcopuliſque repulſum
Diſſipat, & liquidas è turbine ſolvit in auras:
Nec ruit in ſylvas, annoſaque robora torquens
Laſſatur: patet omne ſolum, liberque meatu
9 *Æoliam rabiem totis exercet arenis:*
At 10 *non imbriferam cum torto pulvere nubem*
In flexum violentus agit: pars plurima terræ
Tollitur, 11 *& nunquam reſoluto vertice pendet.*
12 *Regna videt pauper Naſamon errantia vento,*
Diſcuſſaſque domos: volitantque à culmine raptæ
Detecto Garamante caſæ. non altiùs ignis

1 Cœli, & ætheris; pluviæ, ut lib. 8 verſ. 447. *vel* ſimpliciter, Dei.
2 Illa orbis terræ pars.
3 Anni vices, & vires.
4 Naſamones Africæ populi in ſolo arenoſo, vicini Syrtibus, quarum naufragiis victitant, quippe obſident litora, & æſtu deſtituta navigia notis ſibi vadis occupant. Curt. 4.
5 Et quamvis portus, atque commercii expertes ſint, fruuntur tamen mercibus, & opibus ab omni orbis parte, rapientes ſcilicet naves Syrtibus alliſas.
6 Atque hic Romani ſecuri jam, uti credebant, ventorum; experti ſunt graviores procellas in terra quam quæ in æquore timentur.
7 In plana enim, & expoſita regione juxta Syrtes, violentiùs furit Auſter, quàm in pelago; majores hic arenæ, quam ibi aquarum fluctus concitans.
8 Non habet illa pars Africæ montes, ſcopulos, aut ſylvas, quæ venti impetum frangant, & aerem reſolvant: ſed patet, expoſita rapidis ventis.
9 Ventorum ex Æoli antro ruentium rabiem.
10 Sed areniferam.
11 Neque unquam in aere ſuſpenditur, more nubis imbriferæ reſoluta.
12 Urbes, & terram, quam poſſidet, *vel* caſas, & tuguria, ut ecloga 1. Virg. *mea regna videns*. Cic. 1. de Oratore, *niſi in tuo regno eſſemus*.

1 Rapta vehit: quantumque licet conſurgere fumo,
2 Et violare diem tantum tenet aera pulvis:
Tum quoque Romanum ſolito 3 violentior agmen
Aggreditur, nulluſque poteſt conſiſtere miles,
Inſtabilis raptis 4 etiam, quas calcat, arenis.
5 Concuteret terras, 6 orbemque à ſede moveret,
Si ſolida Libye compage, & pondere duro
Clauderet exeſis Auſtrum ſcopuloſa cavernis:
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nuſquam 7 luctando ſtabilis manet: imaque tellus
Stat, quia ſumma fugit. galeas, & ſcuta virorum,
Pilaque contorſit violento 8 ſpiritus actu,
9 Intentuſque tulit magni 10 per inania cœli.
11 Illud in externa forſan, longeque remota
Prodigium tellure fuit: delapſaque cœlo
Arma timent gentes, hominumque erepta lacertis
A ſuperis demiſſa putant: 12 ſic illa profecto
13 Sacrifico cecidere Numæ, quæ 14 lecta juventus
Patritia cervice movet: ſpoliaverat Auſter
Aut Boreas populos ancilia noſtra ferentes.
Sic 15 orbem torquente Noto Romana juventus
Procubuit, metuenſque rapi, conſtrinxit amictus,
Inſeruitque manus terræ; 16 nec pondere ſolo,
Sed nixu jacuit, vix ſic immobilis Auſtro,

1 Quæcunque rapuit, favillam, flammã, fumum. 2 Obſcurare lucem diei. 3 Ventus. 4 A vento ſubtractis. 5 Quod ſi Africa durati eſſet ſoli, quod ventis reſiſteret; aut cavernoſa, quæ ventos clauderet, ventorum proculdubio rabie dimoveretur è loco. 6 Illam orbis partem, Libyam. 7 Reſiſtendo ventorum flatibus. 8 Ventus. 9 Continuus, non intermittens. 10 Per aera. 11 Videtur Poeta non tam ad miracula, & præmonita deorum referre has pluvias prodigioſas, quam ad rationem Phyſicam; atque in illorum inclinare ſententiam, qui opinantur illa, quæ ita per pluviam decidunt, vi ventorum in ſublime evecta è longinquis locis ferri, atque inde decidere: quanquam hæc alii à calore Solis attrahi, atque ex aptitudine materiæ mutari credunt. Ariſt. 5. Phyſ. c. 2. & de gen. animal. l. 4. c. 4. 12 Ita fortaſſe ancile illud, quod Numæ tempore è cœlo decidiſſe creditur, aliundè huc vento delatum eſt. 13 Sacrorum, & religionis inſtitutori. 14 Salii, ſacerdotes Martis, è Patritiis lecti. lib. 1. v. 603. 15 Arenas, terram Libycam, ut ſupra v. 466. 16 Vix prono in terram nixu ſuburrati tuebantur ſe Romani, quo minus ab Auſtro abriperentur,

1 Qui

1 Alluſum videtur ad hiſtoriam Pſyllorum, qui Naſamonibus vicini, cum ab Auſtro valido, & diutino aliquando vexarentur, contra illum tanquam hoſtem profecti, interierunt congeſtu arenæ univerſi oppreſſi. Herod. lib. 4. A. Gel. lib. 16. c. 11.

1 Qui ſuper ingenteis cumulos involvit arenæ,
Atque operit tellure viros. vix tollere miles
Membra valet, multo congeſtu pulveris hærens,
Alligat & ſtantes affuſæ magnus arenæ
2 Agger, & immoti terra ſurgente tenentur.
Saxa tulit penitus diſcuſſis proruta muris,
Effuditque procul miranda ſorte malorum:
Qui nullas videre domos, videre ruinas:
3 Jamque iter omne latet: nec ſunt diſcrimina terræ
Ulla, niſi 4 ætheriæ medio velut æquore flammæ;
Sideribus novere vias: nec ſidera 5 tota
Oſtendit Libycæ 6 finitor circulus oræ,
Multaque 7 devexo terrarum margine celat.
8 Utque calor ſolvit, quem torſerat aera ventus,
9 Incenſuſque dies, manant ſudoribus artus:
Arent ora ſiti: conſpecta eſt parva 10 maligna
Unda procul venæ: 11 quam vix è pulvere miles
Corripiens, patulum galea confudit in orbem,
Porrexitque duci. ſqualebant pulvere fauces
Cunctorum: minimumque tenens dux ipſe liquoris
12 Invidioſus erat. Mene, inquit, degener unum
Miles in hac turba vacuum virtute putaſti?

2 Aggeſtis arenæ cumulis, & tenaciſſimo ſabulo, quod præaltum, & veſtigio cedens ægre moliuntur pedes. 3 Viarum ſcilicet ſignis arena obrutis. 4 Stellæ vèlut navigantibus obſervatæ. Inter Syrtes, quamvis terra pergentibus, iter ſideribus deſtinatur, nec aliter curſus pateſcit. Nam putris ſoli faciem aura mutat, &c. Solin. c. 40. 5 Alii *nota*. id eſt, Auſtralia, nobis Septentrionem verſus poſitis ignota, non viſa. 6 Horizon ille ab ὁρίζω. terminat enim, & dividit ſuperius hemiſphærium ab inferiori. 7 Inclinato, ſub terra demerſo. 8 Simulatque aer venti agitatione refrigeratus, increſcente die incaluit.
9 Vulgati lib. habent: *Incenſuſque dies (jam mundi ſpiſſior ignis, Jam plaga, quam nullam Superi mortalibus ultra A medio fecere die, calcatur, & humor in Noton omnis abit) manant ſud. &c.* quam Parentheſin, inepte ex loco inferiore repetitam, omiſit Grotius, quod in M.S. deerat. 10 Cœnoſa, vel tenui lama. 11 Simile quiddam de Alexandro refert Q. Curtius lib. 7. & Plut. in vita Alex. 12 Invidiæ obnoxius, ſi ſolus bibiſſet.

Uſque adeo mollis, primiſque caloribus impar
Sum viſus? quanto pœna tu dignior iſta,
Qui populo ſitiente bibas! ſic concitus ira
Excuſſit galeam, 1 ſuffecitque omnibus unda.
Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus unum
Inculti Garamantes habent: 2 ſtat corniger illic
Jupiter, ut memorant, ſed non aut fulmina vibrans,
Aut ſimilis noſtro, ſed tortis cornibus 3 Ammon.
Non illic Libycæ poſuerunt ditia gentes
Templa: nec Eois ſplendent donaria gemmis.
Quamvis Æthiopum populis, Arabumque 4 beatis
Gentibus, atque Indis 5 unus ſit Jupiter Ammon,
Pauper adhuc deus eſt, 6 nullis violata per ævum
Divitiis delubra tenens: 7 morumque priorum
Numen 8 Romano templum defendit ab auro.
9 *Eſſe locis Superos teſtatur* 10 *ſylva per omnem*

1 Nemine deſiderante illud cui abſtinuiſſet dux. 2 Jupiter arietina forma, vel umbilico tenus (ut habet Q. Curtius lib. 4.) arieti ſimilis, cultus. quod hic Libero patri exercitum ducenti, ſiti fatigato, & Jovis patris imploranti auxilium, ſtatim viſo ariete, fons exiluit arenis. vide Dio. Sic. l. 17. & Herod. Euterp. 3 Ab ἄμμυ, quod in Cyrenaica regione arenoſa templum illi conditum ſit. Pauſan. in Meſſen. à paſtore ejuſdem nominis dici eum, auctor eſt. quid ſi à חמן ſolario, ſimulachro Jovis in excelſo loco extructo. 4 Divitibus, Felicis Arabiæ incolis. *loci beatis nunc Arabum invides gazis.* Hor. 29. ode, lib. 1. 5 Unum, commune, & ſummum numen, cujus oraculum non Pythio cedit. Æthiopes autem Africani dicti ſunt Indi. Philoſtratus l. 3. de vita Apollonii vocat γένος ἰνδικὸν. lib. 6. ἀπὸ τῶν ἰνδῶν ἥκοντας, & ἀποίκους ἰνδῶν. Euſeb. in l. poſt. *Æthiopes ab Indo fl. ſurgentes juxta Ægyptum conſedere.* Virg. 4. Geor. de Nilo, *Uſque coloratis amnis devexus ab Indis.*
6 Sic Juven. Satyra 11. v. 116. *Fictilis, & nullo violatus Jupiter auro.* & ſupra v. 424. 7 Priſcæ ſimplicitatis, incorruptæ fidei. 8 Ne polluatur auro templum, more Romano. *In templis quid facit aurum?* Perſ. 2. Sat.
9 Templo Ammonis fons proximat (inquit Solinus cap. 40.) Soli ſacer, qui humoris nexibus humum ſtringit, favillam etiam in ceſpitem ſolidat. In qua gleba non ſine miraculo lucus viret, undique ſecus agris arentibus. Plin. lib 2. cap. 106. Curtius 4. Mela lib. 1. cap. 8.
10 Fontibus, & ſylvis numina ineſſe credebat antiquitas.

Sola

Sola virens Libyes. 1 *nam quicquid pulvere ſicco*
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
Ignorat frondes: 2 *ſolus nemus extulit Ammon.*
3 *Silvarum fons cauſa loco, qui putria terræ*
Alligat, & domitas unda connectit arenas.
4 *Sic quoque nil obſtat Phœbo, cum* 5 *cardine ſummo*
Stat librata dies: 6 *truncum vix protegit arbor:*
Tam brevis in medium radiis compellitur umbra.
Deprenſum eſt hunc eſſe locum, qua 7 *circulus alti*
Solſtitii medium ſignorum percutit orbem.
8 *Non obliqua meant,* 9 *nec Tauro Scorpius exit*
Rectior, aut Aries donat ſua tempora Libræ,
Aut Aſtræa jubet lentos deſcendere Piſces.
Par Geminis Chiron, 10 *& idem quod Carcinos ardens*
Humidus Ægoceros: nec plus Leo tollitur Urna.

1 Reliqua omnis regio inter Leptin Minorem, quæ Libyphœnicum Africæ urbs eſt, & Pentapolitanam regionem (quã Berenicida vocat, à Berenice una è quinq; urbibus, nomen ſortita à Berenice Ptolemæi uxore, cum prius Heſperis dicta fuerit) arbores non habet. Plin.l.5.c.5. Strabo ult.l. - 2 - Sola Ammonitis arbores producit. 3 Modo ad v.522. 4 Et quamvis ſylva ſit, non tamen arcet ſolem. Alii legunt, *Hic quoque.* 5 Medio cœlo perpendiculariter. vide quæ ad verſ. 587. lib. 2. 6 Arboris frondes vix opacant truncum. 7 Tropicus æſtivus (qui Proclo eſt vertici proximus) tangitur à Zodiaco, vel colurus ſolſtitialis. *Al.* Æquinoctialis.

8 Lucanus (inquit Joſ. Scal. in prolegomenis ad Manilium) quum legiſſet apud rudiores priſcæ Matheſeos magiſtros ſub recta Sphæra Zodiacum ad verticem eſſe, & omnia ſigna propterea oriri rectè :(quod utique falſum eſt, cum obliquatio quædam ſit etiam ſub Æquatore) ſciret autem ſub Tropico Cancrum culminare omnium ſignorum Borealiſſimum, hinc putavit totum quoque Zodiacum *μεσουρανεῖν*, & conſequenter omnia ſigna recte oriri; &c. Atque adeo, quia medius ſignorum ordo culminat, ideo ipſa non obliqua meare, ſed recta, &c. 9 Recte, & æqualiter aſcendunt, deſcenduntque oppoſita ſibi in Zodiaco ſigna, Taurus, & Scorpius, Aries, & libra, Virgo, & Piſces, Gemini, & Sagittarius, Cancer, & Capricornus, Leo, & Aquarius.

10 Quia nobis Septentrionem verſus ſitis Cancer æſtivi ſolſtitii ſignum eſt; ut Capricornus, hyemalis: *Neque tamen Ammonitis ſub Æquatore eſt, ſed citra Tropicum Cancri.*

1 *At*

1 *At tibi, quæcunque es Libyco gens igne dirempta,*
In Noton umbra cadit, quæ nobis exit in Arcton.
2 *Te ſegnis Cynoſura ſubit: 3 tu ſicca profundo*
Mergi plauſtra putas, nulluмque in vertice ſemper
Sidus habes immune maris, procul 4 axis uterque eſt,
5 *Et fuga ſignorum medio rapit omnia cælo.*
6 *Stabant ante fores populi, quos miſerat Eos,*
Cornigerique Jovis monitu nova fata petebant:
Sed Latio ceſſere duci: comiteſque Catonem
Orant, exploret Libycum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi judicet ævi.
7 *Maximus hortator ſcrutandi voce deorum*
Eventus 8 *Labienus erat. Sors obtulit, inquit,*
Et Fortuna viæ tam magni numinis 9 *ora,*
Conſiliumque dei: tanto duce poſſumus uti
Per Syrtes, bellique datos cognoſcere caſus.
Nam cui crediderim Superos 10 *arcana daturos,*
Dicturoſque magis, quam ſancto vera Catoni?
Certe vita tibi ſemper directa 11 *ſupernas*
Ad leges, ſequeriſque deum. datur ecce loquendi
Cum Jove libertas! 12 *inquire in fata nefandi*
Cæſaris, & patriæ venturos excute mores:
Jure ſuo populis uti, legumque licebit,
An bellum civile perit. tua pectora ſacra
Voce reple: duræ ſaltem virtutis amator
Quære quid eſt virtus, & poſce 13 *exemplar honeſti.*

1 Iis verò, qui à nobis dividuntur torrida zona, aut quorum zenith Sol Cancrum verſus tranſierit; umbra projicitur in Auſtrum, ut nobis in Arcton. 2 Iis, Urſa minor, quæ, cum polo vicinior ſit, tardiùs moveri videtur, ſub Horizonte eſt. 3 Iis Urſa major, quæ nobis maris immunis eſt, hoc eſt, non occidit, ſubit Horizontem mari mergi viſa. 4 Polus uterque, Arcticus, atque Antarcticus. 5 Medius inter utrumque polum circumvolvitur Zodiacus. 6 Aderant ex Aſia, & Oriente populi ad limen templi Jovis Ammonis oracula conſulturi: qui tamen Catoni ceſſerunt, ſi quid vellet. 7 Comites, & Labienus maximè Catonem orant, ut celebris hujus oraculi fidem experiatur, conſulatque de hujus belli eventu. 8 Lib. 5. v. 346. 9 Oracula. 10 Declaraturos arcana. 11 Divinas. 12 Exquire, explora, quo in ſtatu futura ſit patria: liberane; an fruſtra à nobis ad libertatem propugnandam ſumptis armis, tyrannide oppreſſa. 13 Ut exitus hujus belli cauſam honeſtam, & virtutẽ corũ, qui pro patriæ libertate pugnaverit, cõprobet.

Ille deo plenus, tacita quem mente gerebat,
Effudit 1 *dignas adytis è pectore voces:*
Quid quæri Labiene jubes? 2 *an liber in armis*
Occubuiſſe velim potius, quam regna videre?
An ſit vita nihil, ſed longam 3 *differat ætas?*
An noceat vis ulla bono? Fortunaque 4 *perdat*
Oppoſita virtute minas? laudandaque velle
Sit ſatis, 5 *& nunquam ſucceſſu creſcat honeſtum?*
Scimus, 6 *& hoc nobis non altius inſeret Ammon:*
7 *Hæremus cuncti Superis, temploque tacente*
Nil facimus non ſponte dei: nec vocibus ullis
Numen eget: dixitque ſemel naſcentibus auctor
Quidquid ſcire licet. 9 *ſterileis nec legit arenas,*
Ut caneret paucis, merſitque hoc pulvere verum.
10 *Eſtne dei ſedes niſi terra, & pontus, & aer,*
Et cælum, & virtus? Superos quid quærimus ultra?
Jupiter eſt quodcunque vides, quocunque moveris.
Sortilegis egeant dubii, ſemperque futuris
Caſibus ancipites: me non oracula certum,
Sed mors certa facit: pavido, fortique cadendum eſt,
Hoc ſatis eſt 11 *dixiſſe Jovem. Sic ille profatur:*
12 *Servataque fide templi diſcedit ab aris,*

1 *Erratis niſi illam vocem non M. Catonis, ſed oraculi creditis. Quid enim eſt oraculum? Nempe voluntas divina hominis ore enunciata. Et quem tandem antiſtitem ſanctiorem invenire ſibi divinitas potuit, quam Catonem?* Seneca controverſ. lib. 1. proœm. 2 An hæc, quæ jamdudum conſtant, neque opus habent oraculo conſulto? potiorne ſcilicet ſit mors quàm ſervitus? &c. 3 Producat. non tamen mutet, inquit Grotius, qui ita reponit. cum alii legant, *longa an differat ætas?* Alii. *ſed longas? an differat ætas?* 4 Cum forti nocere non poſſit. 5 Et honeſtum non recipit majus, aut minus laudis, quod ſucceſſu gaudeat, aut careat. 6 Neque hoc melius, & plenius Jovis ipſius oraculum nobis ingeret, quam nos ſciamus. 7 Ineſt nobis anima divinæ particula auræ; *eſt deus in nobis: ſibi quiſque profecto eſt deus*, & vel tacente oraculo, deum ſequimur, & fato paremus. 8 Et nobis omnibus naſcentibus inſevit Deus ſcientiam recti, atque diſcrimen boni, ac mali. 9 Neque ſecluſit veritatem in oraculis ſolis, aut elegit ſibi arenoſum hunc Libyæ locum, unde fata promeret paucis. 10 Eſtne alia ulla Dei ſedes, quam univerſum; & Mens ſapientis? 11 Naſcentibus ſemel dictaſſe, v.575. modo. 12 Salva oraculi fide; non diminuta, aut derogata Jovis ibi culti fide.

Non exploratum 1 populis Ammona relinquens.
Ipſe manu ſua pila gerens, 2 præcedit anheli
Militis ora pedes : monſtrat tolerare labores,
Non jubet, & 3 nulla vehitur cervice ſupinus,
Carpentove ſedens, ſomnis parciſſimus ipſe eſt,
Ultimus hauſtor aquæ. cum tandem fonte reperto
Indiga cogatur latices potare juventus,
Stat, dum lixa bibat. Si veris magna paratur
Fama bonis, & ſi ſucceſſu nuda remoto
Inſpicitur Virtus, 4 quicquid laudamus in ullo
Majorum, fortuna fuit. 5 quis Marte ſecundo,
Quis tantum meruit populorum ſanguine nomen?
6 Hunc ego per Syrtes, Libyæque extrema triumphum
Ducere maluerim, quàm ter Capitolia curru
Scandere Pompeii, quã frangere colla Jugurthę.
Ecce parens verus patriæ, digniſſimus aris
Roma tuis; 7 per quem nunquam jurare pudebit,
8 Et quem, ſi ſteteris unquam cervice ſoluta,
Tunc olim factura deum. Jam 9 ſpiſſior ignis,
Et plaga, 10 quam nullam Superi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur, & unda
Rarior : inventus mediis fons unus arenis
Largus aquæ : ſed quem ſerpentum turba tenebat
Vix capiente loco ſtabant in margine ſiccæ
11 Aſpides, in mediis ſitiebant 12 Dipſades undis.
Ductor, ut aſpexit 13 perituros fonte relicto,
Alloquitur : 14 Vana ſpecie conterrite lethi

1 Orientalibus, ut ſupra v. 544. ipſe non exploravit.
2 Supra v. 304.
3 Non lectica, non curru.
4 Majores fortuna ſuperarunt Catonem, illos Cato vera virtute.
5 Quis victoria, & hoſtium cæde tantam gloriam eſt aſſecutus, quantam Cato continentia, & tolerantia?

6 Malim ego, inquit Poeta, hanc Catonis per Syrtes fugam, quàm Pompeii tres triumphos. lib. 7. v. 685. aut Marii de Jugurtha triumphum. 7 Tanquam numen. *Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras*. Horat. 1. epiſt. lib. 2. 8 Et quem, ſi unquam excuſſo domino dabitur tibi tui juris eſſe, in deorum numerum referes.
9 Calor, & æſtus violentior. 10 Ultra quam, nullam poſuere dii habitabilem. *Ita creditum antiquitus*.
11 Serpentum genus, quo icti torpore, & ſomno extinguuntur. 12 Dipſas, ſerpens quemcunque morſu læſerit, ſiti enecat ἀπὸ τοῦ διψάω. hinc Situla dicta.
13 Siti, niſi ex illo fonte biberent. 14 Cum non ſit timendum ab aquis, quas non inficiunt veneno, ſed à morſu ſolo, quo virus ſuum noſtro ſanguini admiſcent.

Ne dubita, miles, tutos haurire liquores:
Noxia ſerpentum eſt admiſto ſanguine peſtis:
Morſu virus habent, & fatum dente minantur:
Pocula morte carent. Dixit, 1 *dubiumque venenum*
Hauſit: & in tota Libyæ fons unus arena
Ille fuit, de quo primus ſibi poſceret undam.
2 *Cur Libycus tantis exundet peſtibus aer,*
Fertilis in mortes, aut quid ſecreta nocenti
Miſcuerit Natura ſolo, non cura, laborque
Noſter ſcire valet: niſi quod vulgata per orbem
3 *Fabula pro vera decepit ſecula cauſa.*
Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus
Accipit Oceanum 4 *demiſſo ſole calentem,*
Squalebant late 5 *Phorcynidos arva Meduſæ,*
Non nemorum protecta coma, non mollia ſulco,
Sed 6 *dominæ vultu conſpectis aſpera ſaxis.*
7 *Hoc primum natura nocens in corpore ſævas*
Eduxit 8 *peſtes: illis è faucibus angues*
Stridula fuderunt vibratis ſibila linguis,
Fœmineæ qui more comæ per terga ſoluti,
Ipſa flagellabant 9 *gaudentis colla Meduſæ.*
Surgunt adverſa ſubrectæ fronte colubræ,
Vipereumque fluit depexo crine venenum.
10 *Hoc habet infelix, cunctis impune, Meduſa,*
Quod ſpectare licet. nam rictus, oraque monſtri
Quis timuit? quem, qui recto ſe lumine vidit,
Paſſa Meduſa 11 *mori eſt? rapuit* 12 *dubitantia fata,*
Prævenitque metus: animæ periere retentæ
Membra, nec emiſſæ riguere 13 *ſub oſſibus umbræ.*

1 Aquam; quam reliqui tanquam venenatam horruerant.
2 Cur Libya ſerpentibus abundet, non ita in promptu cauſa eſt, niſi forte adhibenda ſit fides fabulæ referenti, quod cum Perſeus referens Meduſæ caput *ſtridentibus alis, Ipſe ſuper Libycas victor penderet arenas, Gorgonei capitis guttæ cecidere cruentæ, Quas humus exceptas varios animavit in angues; Unde frequens illa eſt, infeſtaque terra colubris.* Ovid. Met. 4. Sed Nicander Titanum ſanguini id tribuit.
3 Diod. Sic. lib. 3. 4 Occiduo, prono. 5 Filiæ Phorci, ſeu Phorcynos, & Cetus, Heſiod. Theogon.
6 Meduſæ, quæ viſa omnia vertebat in ſaxa.
7 In Meduſa. namque Minerva crines ejus in angues convertit, quod in ſuo templo fuerat à Neptuno ſtuprata.
8 Angues, colubros. 9 His anguibus, *vel*, colla ſua ab his flagellari gaudentis. 10 Hanc ſolùm Meduſæ partem, crines ſcilicet habet Meduſa, quæ impune ſpectatur. Nam vultum ejus nemo impune aſpexerit.
11 Senſu mortis affici. 12 Dubitationem, & moram mortis. ut l. 3. v. 645. 13 Animæ retentæ, & manentes in ſaxis.

1 Eumenidum crines ſolos movere furores :
2 Cerberus Orpheo lenivit ſibila cantu :
3 Amphitryoniades vidit, cum vinceret, Hydram :
Hoc monſtrum timuit 4 genitor, 5 numenque ſecundum
Phorcus aquis, Cetoſque parens, ipſæque 6 ſorores
Gorgones : 7 hoc potuit 8 cælo pelagoque 9 minari
Torporem inſolitum, mundoque obducere terram.
E cælo volucres ſubito cum pondere lapſæ :
In ſcopulis 10 hæſere feræ : vicina colentes
Æthiopum totæ 11 riguerunt marmore gentes.
Nullum animal viſus patiens, ipſique retrorſum
Effuſi faciem vitabant Gorgonis 12 angues.
13 Illa ſub Heſperiis ſtantem Titana columnis
In cautes Atlanta dedit : 14 cæloque timente
Olim Phlegræo ſtantes ſerpente gigantes,
Erexit montes, bellumque immane deorum
Pallados è medio confecit pectore Gorgon.
15 Quo poſtquam 16 partu Danaes, & divite nimbo
Ortum 17 Parrhaſiæ vexerunt Perſea 17 pennæ,

1 Collatione hujus cum aliis monſtris, amplificat. Furiæ anguicomæ conſpectu tantum inducunt furorem, lib.7.verſ.178. 2 Orphei *carminibus ſtupens Demittit atras bellua centiceps aures*. Hor. ode 13.lib.2. 3 Hercules impune vidit Hydram, quam contudit. 4 Suus. 5 Deus marinus, Neptuni F. & illi proximus pater Gorgonum ex Ceto nympha, ſeu, ut alii volunt, monſtro marino. 6 Sthenio, & Euryale ſorores Meduſæ, quæ Gorgonum ſola mortalis erat. 7 Hoc monſtrum, ideſt, Meduſa. 8 Metonymia. 9 In ſaxa vertere, petrificare, ut loquuntur Philoſophorum filii. 10 Saxeæ factæ. 11 Obduruerunt in ſaxum. 12 Anguineæ comæ. 13 Illius caput geſtans Perſeus, Atlantem regem Mauritaniæ ad Occidentem prope Herculis columnas Calpen, & Abylam de gente Titanum, fuit enim Japeti filius, in ſaxum vertit. Ovid. Met. 4. 14 Quo tempore, in Phlegræis campis, l.7.v.145. Gigantum *quiſque parabat Injicere anguipedum captivo brachia cælo Centum*, quæ turba magnum terrorem intulerat Jovi, Meduſę caput à Pallade in pectore geſtum Gigantes in ſaxa mutavit, atque ita auxit montes, quos illi alios aliis ſuperſtruxerant. 15 Ad Gorgadas ſcilicet inſulas maris Atlantici, Gorgonum domus. 16 Perſeo F. Danaes è Jove in aureum imbrem converſo, per impluvium decidenti in ſinum virginis, atque illi fucum facienti. Ter. Eun. 17 Talaria Mercurii, qui Arcas perhibetur. Parrhaſium autem Arcadiæ opp. eſt.

1 Arcados auctoris citharæ, liquidæque palæſtræ.
Et 2 ſubitus præpes 3 Cyllenida ſuſtulit 3 Harpē,
Harpen 4 alterius monſtri jam cæde rubentem,
A Jove dilectæ fuſo cuſtode juvencæ:
Auxiliū volucri Pallas tulit 5 innuba 6 fratri,
7 Pacta caput monſtri: 8 terræque in fine Libyſſæ
Perſea Phœbeos converti juſſit ad ortus,
Gorgonis 9 averſo ſulcantem regna volatu:
10 Et Clypeum lævæ fulvo dedit ære nitentem,
In quo ſaxificam juſſit ſpectare Meduſam,
Quam ſopor 11 æternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam. vigilat pars magna 12 comarum,
Defenduntque caput protenti crinibus hydri:
Pars jacet in medios vultus, 13 oculique tenebras.
Ipſa regit trepidum Pallas, dextraque tremente
Perſeos averſi Cyllenida dirigit Harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit vultus 14 lunati vulnere ferri
Cæſa caput Gorgon! quanto ſpiraſſe veneno
Ora rear! quantumque oculos effundere mortis!
Nec Pallas ſpectare poteſt: vultuſq; 15 gelaſſent
Perſeos 16 adverſi, ſi non Tritonia denſos
Sparſiſſet crines, texiſſetque 17 ora colubris.
18 Aliger in cælum ſic rapta 19 Gorgone fugit.

1 Sic Hor. l. 1. ode 10. *curvæ citharæ parentem* canit. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formavit cātus, & decoræ More palæſtræ.* vel, ut D. Heinſius legit, *humore palæſtræ*, ideſt, oleo, ceromate, ut noſter, *liquidæ*, ideſt, unctæ.

2 Perſeus ſubito volucer. 3 Falcatum Mercurii gladium. Ovid. 5. Metam. *Cyllenide confodit harpe*. 4 Argi centoculi, cujus cuſtodiæ Juno Io in Juvencam mutatam tradiderat. Ovid. Metam. 1.

5 Virgo, caſta. 6 Perſeo Jovis F. 7 Clypeum æneum ſpecularem conceſſit Perſeo, & pugnæ rationem docuit, ea conditione ut Meduſæ caput ad ipſam perferret. 8 In ultima Africa. ſupra v. 659. 9 Averſa facie, ne Meduſam contueretur pervolantem Gorgadas inſ. 10 Ovid. 4. Met. Perſeus refert: *Si tamen horrendæ, clypei, quem læva gerebat, Ære repercuſſo formam aſpexiſſe Meduſæ, Dumque gravis ſomnus colubros ipſamque tenebat, Eripuiſſe caput collo.* 11 Lethalem illi ſomnum illaturus. 12 Colubrorum, quos pro crinibus habuit. 13 Somno ſolutum oculum.

14 Harpes, falcatienſis. 15 Gelu obriguiſſent in ſaxum. 16 ¦ Alii *averſi*. Emphaticè. 17 Meduſæ. 18 Perſeus alatus. 19 Meduſæ capite.

1 *Ille*

1 Ille quidem penſabat iter, propiuſque ſecabat
Æthera, ſi medias Europæ ſcinderet urbes;
Pallas frugiferas juſſit non 2 lædere terras,
Et 3 parci populis. Quis enim non præpete tanto
Æthera reſpiceret? 4 Zephyro convertitur ales,
Itque ſuper Libyen, quæ nullo conſita cultu,
Sideribus, Phœboque vacat: premit 5 orbita Solis,
Exuritque ſolum: 6 nec terra celſior ulla
Nox cadit in cœlum, lunæque meatibus obſtat,
7 Si flexus oblita vagi per recta cucurrit
Signa, nec in Boream, aut in Noton effugit umbram.
Illa tamen ſterilis tellus, fœcundaque nulli
Arva bono, virus ſtillantis tabe Meduſæ
Concipiunt, diroſque fero de ſanguine 8 rores,
Quos calor adjuvit, putrique incoxit arenæ.
Hic, 9 quæ prima caput movit de pulvere tabes,
Aſpida 10 ſomniferam 11 tumida cervice levavit.
Plenior huic ſanguis, & craſſi gutta veneni
Decidit: in nulla 12 plus eſt ſerpente coactum.

1 Perſeus ſibi videbatur mage compendioſum initurus iter, ſi Europam transvolaret. lib. 8. v. 249. Sed vetuit Pallas. 2 Sanguineis guttis in ſerpentes converſis. ſupra v. 619. 3 Ne Meduſæ caput à Perſeo alite geſtum ſuſpicientes in ſaxa mutarentur. 4 Zephyri ſecundi flatu avertitur in Libyæ deſerta Soli Zodiacum peragranti ſubjectæ, atque æſtui expoſitæ. 5 Veſtigium, iter ſub Zodiaco ab utroque Tropico obliquans Æquatorem. 6 Atque Africa ſub Æquatore altior eſt omni alia terra, inquit Poeta, unde umbra terræ interpoſitæ Soli, & Lunæ altius extenditur, & pleniorem efficit Lunæ Eclipſin. Pulchra, ac plauſibilis plenæ Eclipſeos phantaſia: non tamen utique vera, cum non tumor orbis terrarum, qui ex omni parte æqualis eſt, ſed trium corporum, Solis, Terræ, Lunæ concentricitas Eclipſin reddat. 7 Ubi Luna, quæ ad 5 gradus ab Ecliptica utrinque deflectit quandoque, jam non ita deviat, ſed intra gradum unum, & quinque minuta ab Ecliptica in latitudinem ad Auſtrum, vel Boream, ſignis ſubjecta, & Soli, qui Eclipticam uſque tenet, oppoſita. 8 Guttas, ſupra v. 619. 9 Quæ ex pulvere animato, & ſanguine Meduſæ primum nata eſt. 10 Plures, inquit Solinus c. 40. diverſæque ſunt aſpidum ſpecies, verum diſpares effectus ad nocendum. Dipſas ſiti interficit. Hypuale ſomno necat, teſte etiam Cleopatra, emitur ad mortem. Ὑπνηλὸν δ' ἐπὶ νῶκαρ ἄγει βιότοιο τελευτήν. Nicand. Ther. 11 Colla aſpidum intumeſcere nullo ictus remedio, &c. Plin. l. 8. c. 23. 12 Veneni.

Ipſa caloris egens 1 gelidum non tranſit in orbem
Sponte ſua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
Huc Libycæ mortes, & fecimus aſpida mercem.
2 At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem,
Squamiferos ingens Hæmorrhois explicat orbes:
3 Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arva
Cherſydros, tractique via 4 fumante 5 Chelydri:
6 Et ſemper recto lapſurus limite Cenchris:
7 Pluribus ille notis variatam pingitur alvum,
Quam parvis tinctus maculis Thebanus Ophites:
Concolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
8 Ammodytes: ſpinaque vagi 9 torquente 10 Ceraſtæ:
Et 11 Scytale ſparſis 12 etiam nunc ſola pruinis
Exuvias poſitura ſuas: & 13 torrida Dipſas:
Et 14 gravis in geminum ſurgens caput Amphiſbæna:

1 Non tranſit in gelidas orbis partes, niſi capta, & aſportata venalis. *Emitur ad mortem aſpis*, inquit Sol. c.40.

2 Hæmorrhois morſu ſanguinem elicit, &c. Sol. ib. Αἷμα δ' ἐκ ῥινῶν τε καὶ αὐχένος ἠδὲ καὶ ὤτων, &c. Nic. Ther.

3 Terra, & aqua degens, amphibium ſerpentis genus: unde & nomen ex χέρσος ὕδωρ, ἀλλ' ὅταν ὕδωρ Σείριος ἀζήνησι, &c. Nic. Ther. 4 Graveolente, à tractu ſerpentis. 5 δρυΐνας Nicandro, cujus interpretem vide, ἔστι δ' ὄφις, ὃς ἐν ἀενάῳ λίμνῃ διατρίβει, &c. 6 Non in ſpiras ſinuoſus. Ἰθείην δ' ὤκιστος ἐπιδρομάδην στίβον ἕρπει. Nican. 7 Serpens, milii inſtar maculis diſtinctus, magis variegatus, inquit poeta, quam marmor in Bœotia effoſſum, quod Ophites dicitur, quia maculis inſtar ſerpentum diſtinguitur. 8 Serpentis genus, arenæ concolor, ex ἄμμος, & δύος, vel δῦμι. 9 Flexuoſa, & vacillanti inſtar naviculæ. ſic enim Nican. Αὐτὰρ ὅγε σκολιὸς μεσάτῳ ἐπαλίνδεται ὁλκῷ, &c. 10 ἀπὸ τοῦ κέρατος. Ceraſtæ enim præferunt quadrigemina cornicula. (Nicandro bina tantum) quorum oſtentatione, veluti eſca illice, ſolicitatas ad ſe aves perimunt. Sol. cap. 40. Plin. lib. 8. c. 23. 11 Scytale tanta præfulget tergi varietate, ut, &c. In hoc tamen ſquammarum nitore hyemales exuvias prima ponit. Solin. cap. 40. & Nicander in Theriac. 12 Aliæ enim ſerpentes vere tandem exuunt ſe. 13 Sitim morſu inducens. ſupra v. 610. & mox v. 738. Luc. dialog. περὶ διψάδων. 14 Amphisbæna conſurgit in caput geminum, quorum alterum in loco ſuo eſt, alterum in ea parte qua cauda, &c. Sol. c. 40. Plin. l. 8. c. 23. & Nicander ἀμφικάρηνος. ex ἀμφὶ, & βαίνω, quod utraque ex parte ingrediatur, nomen habet Amphisbæna.

Et

Et 1 Natrix violator aquæ, 2 Jaculique volucres,
Et 3 contentus iter cauda ſulcare Pareas:
4 Oraque diſtendens avidus ſpumantia 5 Preſter:
6 Oſſaque diſſolvens cum corpore tabificus Seps,
7 Sibilaque effundens cunctas terrentia peſtes,
Ante venena nocens, late ſibi ſubmovet omne
Vulgus, & in vacua regnat 8 Baſiliſcus arena.
9 Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis, aurato nitidi fulgore Dracones,
Peſtiferos ardens facit Africa, ducitis altum
Aera cum pennis, 10 armentaque tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi 11 verbere tauros.
Nec tutus 12 ſpatio eſt 13 Elephas: datis omnia letho:
14 Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.
Has inter peſtes duro Cato milite ſiccum
Emetitur iter: tot triſtia fata ſuorum,
Inſolitaſque videns parvo cum vulnere mortes.
15 Signiferum juvenem Tyrrheni ſanguinis Aulum
Torta caput retro Dipſas calcata momordit.

1 ὕδρος, ſerpens aquaticus. 2 Nicandro ἀκοντίαι ἠδὲ μόλουροι. Jaculi ſerpentes ſubeunt arbores, è quibus ſe vibrant, & quaſi miſſili evolant tormento. Sol. & Pl. locis citatis, & infra v. 812. 3 Pareas, ſerpens pedibus duobus, quos prope caudam habet, innitens. Suidas. 4 Infra v. 791. 5 ἀπὸ τȣ̃ πρήθω. 6 Infra v. 776. & alluſum ad etymon, παρὰ τὸ σήπειν. 7 Sibilo omnes (inquit Plin. lib. 8. cap. 21.) fugat ſerpentes, &c. alios olfactu necat. Idem c. 4. lib. 29. & Solin. c. 40. & Nicander in Theriacis. Οὐκ ἄρα δὴ κείνȣ ἀπειραχθέα κνώδαλα γαίης Ἰϋγὴν μίμνȣσιν, &c. Sibilo, halitu, & aſpectu necat. 8 ἑρπηστῶν βασιλῆος, Nicander: candida in capite macula quaſi quodam diademate inſignitus. Plin. l. 8. c. 21. Solin. cap. 43. & Avicenna. 9 Serpentes alati, ſacri habiti, ut quorum formam dii aſſumpſiſſe credantur, alibi innoxii, in Africa peſtiferi, Plin. cap. 4. lib. 29. 10 Volatu inſequimini armenta. Strabo l. ult. Nican. Ther. 11 Spiris & cauda. 12 Mole. 13 Elephantis quia frigidiſſimus ineſt ſanguis, à draconibus expetitur. de modo inſidiarum, & certaminis, vide Solinum cap. 38. & 43. Plin lib. 8. cap. 11. & 12. Philoſtrat. lib. 3. vita Apollonii. 14 Draco non habet venena. Plin. c. 4. lib. 29. vim habet majorem in cauda, quam in dentibus. 15 Poeta dilatat vires horum ſerpentum, in militibus Catonis ictis.

Vix dolor, 1 aut ſenſus dentis fuit: ipſaque lethi
1 Frons caret invidia: nec quicquam plaga minatur.
Ecce ſubit virtus tacitum, carpitque medullas
Ignis edax, calidaque incendit viſcera tabe.
2 Ebibit humorem circum vitalia fuſum
Peſtis, & in ſicco linguam torrere palato
Cœpit. deſeſſos iret qui ſudor in artus
3 Non fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.
4 Non decus imperii, non mœſti jura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin 5 ſpargere ſigna
Auderet, totiſque furens exquireret agris,
Quas poſcebat aquas ſitiens in corde venenum.
6 Ille vel in Tanaim miſſus, Rhodanumque, Padumque
Arderet, Nilumque bibens per rura vagantem.
7 Acceſſit morti Libye, fatique minorem
Famam Dipſas habet terris adjuta peruſtis.
8 Scrutatur venas penitus ſqualentis arenæ:
Nunc redit ad Syrtes, & 9 fluctus accipit ore:
Æquoreuſque placet, ſed non & ſufficit, humor.
Nec ſentit fatique genus, mortemque veneni:
Sed putat eſſe ſitim: ferroque aperire 10 tumentes
Suſtinuit venas, atque 11 os implere cruore.
Juſſit 12 ſigna rapi propere Cato: 13 diſcere nulli
Permiſſum eſt hoc poſſe ſitim, ſed triſtior 14 illa
15 Mors erat ante oculos; miſerique in crure Sabelli
Seps ſtetit exiguus, quem fixo dente tenacem
Avulſitque manu, piloque affixit arenis.

1 Vulneris ſpecies, vel os, &, ut vocant, orificium erat puſillum, & cõtemnẽdum. ut modo v. 736.
2 Vitalem abſumit humorem, & ſitim lethalem inducit. Δήγματι δ' ἐμφλέγεται κραδίη, &c.
3 Inarueſcat.
4 Non aquila, quam gerebat, non auctoritas Catonis continuit in officio Aulum ſiti flagrantem.
5 Projicere.
6 Amplificatio morbi.
7 Sitis peſtem auxit æſtus regionis torridæ, qui Dipſadis vires adjuvit.
8 Aulus.
9 Salſos, marinos.
10 Sanguine fervido, vel ingurgitatione aquæ marinæ. Dipſadis morſus comites (inquit Dioſcorides lib. 8.) ſunt tumor quidam ſolutus, ſitis contenta vehementer, nunquam explebilis, &c. Λαχθεὶς ἀμέτρητον δέχεται πότον εἰσόκε νηδὺς Ὀμφαλὸν ἐκρήξειε, χέει δ' ὑποράχθεα φόρτον. Nicander.
11 Sanguinem ſuum bibere.
12 Quæ projecerat Aulus, modo v. 748.
13 Noluit quenquam hoc ſcire, ne ſitim nimium timerent: Grotius.
14 Siti, & morte Auli.
15 Militis Sabelli.

1 *Parva modo ſerpens ; 2 ſed quæ non ulla cruentæ*
Tantum mortis habet. nam 3 plagæ proxima circum
Fugit rupta cutis, pallentiaque oſſa 4 *retexit.*
Jamque 5 *ſinu laxo nudum eſt* 6 *ſine corpore vulnus.*
Membra natant ſanie: ſuræ fluxere: ſine ullo
Tegmine poples erat: femorum quoque muſculus omnis
Liquitur, & nigra diſtillant inguina tabe.
Diſſiluit 7 *ſtringens uterum membrana, fluuntque*
Viſcera: nec, quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras: 8 *ſævum ſed membra venenum*
Decoquit; in minimum mors contrahit omnia virus.
9 *Vincula nervorum, & laterum textura, cavumque*
Pectus, & abſtruſum fibris vitalibus, omne
Quidquid homo eſt, aperit peſtis. natura profana
Morte patet: 10 *manant humeri, forteſque lacerti:*
Colla, caputque fluunt. calido non ocyus Auſtro
Nix reſoluta cadet, 11 *nec ſolem cera ſequetur.*
Parva loquor; corpus ſanie ſtillaſſe peruſtum:
Hoc & flamma poteſt. ſed quis rogus abſtulit oſſa?
12 *Hæc quoque diſcedunt, putreſque ſecuta medullas*
Nulla manere ſinunt rapidi veſtigia fati.
13 *Cyniphias inter peſtes tibi palma nocendi eſt:*
Eripiunt omnes animam, tu ſola cadaver.
Ecce ſubit facies leto 14 *diverſa fluenti.*
Naſidium Marſi cultorem torridus agri
Percuſſit Preſter. 15 *illi rubor igneus ora*

1 Mole & magnitudine corporis non ita magna, ſed, &c.
2 Ictus Sepium ſtatim putredo ſequitur. Sol. cap. 40. σήψ δὲ καλεῖται, παρὰ τὸ σήπειν τοὺς πληγέντας. Scholiaſtes Nicandri.
3 Vulneri vicina.
4 Nudavit.
5 Orificio vulneris dilatato.
6 Carne. *Inque omni nuſquam corpore corpus erat.* Martial. epig. 7 lib. Spectac.

7 Peritonæum.
8 Corpus veneno abſumptum in minorem ſui modum redigitur.
9 Nervi, coſtæ, crateſque pectoris.
10 Diffluunt tabe.
11 Neque cera liqueſcet celerius.
12 Sed hic oſſa quoque abſumuntur.
13 Libycas, à Cyniphe Africæ Propriæ fluvio.
14 Contraria. illa enim abſumpſerat, hæc tumefacit.
15 Preſter, quem percuſſerit, diſtenditur, enormique corpulentia necatur extuberans. Solin. c. 40.

Succendit, tenditque cutem, 1 pereunte figura,
Miſcens cuncta tumor toto jam corpore major:
Humanumque egreſſa modum ſuper omnia membra
Efflatur ſanies, late tollente veneno,
Ipſe latet penitus congeſto corpore merſus:
Nec lorica 2 tenet diſtenti corporis auctum.
3 Spumeus accenſo non ſic exundat aheno
Undarum cumulus: nec tantos carbaſa Coro
Curvavere ſinus, tumidos jam non capit artus
Informis globus, & confuſo pondere truncus.
4 Intactum volucrum roſtris, epulaſque daturum
5 Haud impune feris, non auſi tradere buſto,
6 Nondum ſtante modo, creſcens fugere cadaver.
7 Sed majora parant Libycæ ſpectacula 8 peſtes.
9 Impreſſit dentes Hæmorrhois aſpera Tullo
Magnanimo juveni, 10 miratorique Catonis:
11 Utque ſolet pariter totis ſe effundere 12 ſignis
13 Corycii preſſura croci: ſic omnia membra
Emiſere ſimul rutilum pro ſanguine virus.
13 Sanguis erant lacrymæ: quæcumque foramina novit
Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant,
Et patulæ nares: ſudor rubet: 14 omnia plenis
Membra fluunt venis: totum eſt pro vulnere corpus.
At tibi Leve miſer fixus præcordia preſſit

1 Ut inflatum jam non cognoſcas eundem eſſe, latet quippe merſus conglobato corpore, ut ſeq. 2 Coërcet. 3 Non ſic intumeſcit bulliens aqua; non velorum ſinus vento turgidi. 4 Neque enim ſuſtinuerunt eum tangere, quo buſto, & ſepulchro inferrent.

5 Epulas ſcilicet venenatas, & feris quoque, & alitibus exitioſas futuras. 6 Etiam poſt mortem intumeſcens cadaver. 7 Serpentes. 8 Hæmorrhois morſu ſanguinem elicit, & diſſolutis venarum commerciis, quicquid animæ eſt, evocat per cruorem. Solin cap.40. & Nicand. in Ther. 9 imitatori, vel ſtudioſo.
10 Utque in ſparſionibus theatralibus, crocus vino, aut aqua dilutus è ſyphonibus, & tubis latentibus ejaculatus diffunditur. vide Martial. epig.3. lib. Spect. & lib. 5. cap. 26. Apul.l.10 Mileſ. Senecæ procem. lib 10. controv. Lipſ. de Amphith. cap.16. 11 E ſtatuis quoque emittebatur imber hic odoratus, κρόκ☉ ὁ ῥαινόμψ☉.
12 Corycus mons Ciliciæ, croco nobilis. 13 Vide quæ ad verſ. 638. lib.3. 14 Sup. v.709.

1 Ni-

1 Niliaca ſerpente cruor: 2 nulloque dolore
Teſtatus morſus ſubita caligine mortem
Accipis, & Stygias ſomno deſcendis ad umbras.
3 Non tam veloci corrumpunt pocula letho,
Stipite quæ diro virgas mentita Sabinas,
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi,
Ecce 4 procul ſævus ſterilis ſe robore trunci
Torſit, & immiſit (Jaculum vocat Africa) ſerpens:
Perque caput Pauli, tranſactaque tempora fugit.
5 Nil ibi virus agit: rapuit cum vulnere fatum.
6 Deprenſum eſt, quæ funda rotat, quam lenta volaret,
Quam ſegnis Scythicæ ſtrideret arundinis aer.
7 Quid prodeſt miſeri 8 Baſiliſcus cuſpide Murri
Tranſactus? velox currit per tela venenum,
Invaditque manum: quam protinus ille retecto
Enſe ferit, totoque ſimul demittit ab armo:
Exemplarque ſui ſpectans miſerabile lethi
Stat tutus pereunte manu. Quis fata putaret
Scorpion, aut vires maturæ mortis habere!
Ille minax nodis, & 9 recto verbere ſævus,
10 Teſte tulit cœlo victi decus Orionis.
11 Quis calcare tuas metuat Solpuga latebras?
Et tibi dant Stygiæ jus in ſua fila ſorores

1 Aſpide, propter Cleopatram, quæ aſpide admota ſibi necem conſciviſſe creditur. vel quod Ægypti reges ſolebant diademata figuris aſpidum diſcriminata geſtare. vel quod limo gaudeat. ſic enim Nicander: μελαγχρομήνη ὑπὸ βώλῳ, Αἰθιόπων. οἵηντε πολύςομος εἰς ἅλα νεῖλος Πλησάμμος κατέχευεν ἄσιν. 2 Καμάτου δ' ἄτερ ὄλλυται ἀνήρ. Υπνηλον. &c. ut ſupra, ad verſ. 701. 3 Non tam præſentem inferunt mortem venena, quæ fatilegi Sabæi decerpunt ex arbore referente betulam, è qua Romani magiſtratus, Sabinis auctoribus, virgas geſtabant. & hæc eſt Grotii mens ex emendatione Scaligeri, cum prius legeretur, *virgas mentita Sabæas*, ideſt, thureas virgas, unde colligitur thus. 4 Supra verſ. 720. & l.6.v.677. 5 Neque enim tam veneno, quam ipſo vulnere læſit. 6 Deprenſum eſt, glandem è funda ſagittam è Parthi arcu lentam, & ſegnem eſſe, ſi Jaculo ſerpenti comparentur. 7 Si etiam poſt mortem venenum ejus diffunditur. 8 Quod de torpedine fertur.
9 Ictu caudæ recto. 10 Habet cœlum, in quo recepti ſidus ejus fulget, clarum teſtem virium ſuarum in Orione interficiendo. 11 Nec minus clara exitii documenta (inquit Pl.l.8.c.29.) ſunt etiam ex contemnendis animalibus, &c. mox citra Cynomologos Æthiopas late deſerta regio eſt, è Scorpionibus, & Solpugis, gente ſublata.

1 Neque enim in regione deſerta ſuppetebant frondes, aut culmi ad toros extruendos. 2 Serpentes innocuas propter frigus nocturnum. 3 Stellis obſervatis, ut ſupra v. 493. 4 Segnibus, & ignavis congrua, mortem ignavam. 5 Milites aſtricti belli ſacramento, & pugnæ devoti.

Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,
Suſpecta eſt miſeris in qua tellure jacebant.
Nam neque congeſtæ ſtruxere cubilia frondes,
1 *Nec culmis crevere tori: ſed corpora fatis*
Expoſiti volvuntur humo, calidoque vapore
Alliciunt 2 *gelidas nocturno frigore peſtes:*
Innocuoſque diu rictus torpente veneno
Inter membra fovent: nec, quæ menſura viarum,
Quiſve modis norunt, 3 *cœlo duce: ſæpe querentes,*
Reddite dii, clamant, miſeris, quæ fugimus, arma:
Reddite Theſſaliam. patimur cur 4 *ſegnia fata*
5 *In gladios jurata manus? pro Cæſare pugnant*
6 *Dipſades, & peragunt civilia bella Ceraſtæ.*
7 *Ire libet, quà* 8 *Zona rubens, atque axis inuſtus*
Solis equis: juvat ætheriis adſcribere cauſis
Quod peream, cœloque mori. 9 *nil Africa de te,*
Nec de te Natura queror: tot monſtra ferentem,
Gentibus ablatum dederas ſerpentibus orbem:
Impatienſque ſolum Cereris cultore negato
Damnaſti, atque homines voluiſti deeſſe venenis.
In loca ſerpentum nos venimus: accipe pœnas,
Tu quiſquis Superum 10 *commercia noſtra peroſus,*
11 *Hinc torrente plaga, dubiis hinc Syrtibus orbem*
Abrumpens, medio poſuiſti limite mortes.
12 *Per ſecreta tui bellum civile receſſus*
Vadit; & arcani miles tibi conſcius orbis
Clauſtra petit mundi. forſan majora ſuperſunt

6 Supra verſ. 738. & 715. 7 Quin eamus potiùs ad loca torridiora: ut cœli intemperiei mortem debeamus potiùs, quam ſerpentibus. 8 Zona torrida, & Solis intra Tropicos meatui ſubjecta regio. 9 Neque enim Africa in culpa, quam ſerpentum nutricem Natura deſolatam eſſe, & incultam voluit: ſed nos, qui huc advenimus, diis iratis, & numine ſiniſtro. 10 Iter hoc, & tranſitum vetitum. 11 In terra hac damnata ſerpentibus inter zonam torridam, & Syrtes poſitis. 12 Et jure opt. nobis hoc evenit: qui civilis belli reliquias velimus transferre per regiones à te ſemotas, & homini negatas, ſecreta tua ſcrutaturi.

In-

Ingreſſis. 1 *coeunt ignes ſtridentibus undis:*
Et premitur natura poli, 2 *ſed longius iſta*
Nulla jacet tellus, quam fama cognita nobis
Triſtia regna Jubæ. quæremus forſitan iſta
Serpentum terras: habet hoc 3 *ſolatia cœlum:*
Vivit adhuc aliquid. patriæ non arva requiro,
4 *Europamque, alios ſoles, Aſiamque videntem.*
Qua te parte poli, qua te tellure reliqui
Africa? 5 *Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.*
Exiguane via legem convertimus anni?
Imus in 6 *adverſos axes: evolvimur* 7 *orbe:*
8 *Terga damus ferienda Noto. nunc* 9 *forſitan ipſa eſt*
Sub pedibus jam Roma meis. ſolatia fati
Hæc petimus: veniant hoſtes, Cæſarque ſequatur
Qua fugimus. Sic dura ſuos 10 *patientia queſtus*
11 *Exonerat: cogit tantos tolerare labores*
Summa ducis virtus, qui nuda fuſus arena
Excubat, atque omni 12 *Fortunam provocat hora.*
13 *Omnibus unus adeſt fatis: quocunque vocatur*
Advolat, atque ingens meritum, majuſque ſalute
Contulit, 14 *in lethum vires. puduitque gementem*
15 *Illo teſte mori. quod jus habuiſſet in ipſum*
Ulla lues? 16 *caſus alieno in pectore vincit,*
Spectatorque docet magnos nil poſſe dolores.
Vix miſeris ſerum tanto laſſata periclo

1 Ubi cœlo devexo, & prono, ſidera merguntur in occidentali Oceano, ex opinione Poſidonii philoſophi, quem poetæ vulgo inſervientes ſequuntur, opinati occidentem Solem in æquore ſtridere, more ferri candentis in aqua extincti: Juven. Satyr. 14. *ſed longe Calpe relicta Audiet Herculeo ſtridentem gurgite ſolem.* 2 Ultra hanc terram non eſt alia, excepta Mauritania, regno Jubæ, qua forte hæc ſerpentibus damnata terra clementior eſt. 3 Quod non funditus interiimus omnes. 4 Europamque, Aſiamque videntem alios meatus ſolis. 5 Modo cum Cyrenis eſſemus, hyems erat, unde nobis tam ſubito æſtus? tam brevi interſtitio mutavimus legem anni? 6 Antarcticum polum. 7 Noſtri orbis parte, horizonte noſtro: 8 Qui nobis prius adverſus erat, & à pectore. 9 Forte apud Antipodas verſor. 10 Militis, ideſt, ipſe miles patiens. 11 *Expletur lacrymis, egeriturque dolor.* Ovid. 12 Vide quę ad verſ.21.l.10. 13 Omnium ſuorum militum. 14 Confirmatis morientibus edoctiſque mortem contemnere. 15 Catone præſente. 16 Ipſe in militum animis vincit malum, dum adſtat edocens fortem virum non dolere, neque affectibus jus eſſe in virtutem.

Au-

Auxilium Fortuna dedit. 1 *gens unica terras*
Incolit à ſævo ſerpentum innoxia morſu,
2 *Marmaridæ Pſylli:* 3 *par lingua potentibus herbis:*
Ipſe cruor tutus, nullumque admittere virus,
4 *Vel cantu ceſſante, poteſt. natura locorum*
Juſſit ut 5 *immunes miſti ſerpentibus eſſent.*
Profuit in mediis ſedem poſuiſſe venenis.
6 *Pax illis cum morte data eſt. fiducia tanta eſt*
7 *Sanguinis:* 8 *in terram parvus cum decidit infans,*
Ne qua ſit externæ Veneris miſtura timentes,
Lethifica dubios explorant aſpide partus.
Utque 9 *Jovis volucer calido cum protulit ovo*
Implumes natos ſolis convertit in ortus;
Qui potuere pati radios, & lumine recto
Suſtinuere diem cœli, ſervantur in uſus,
Qui Phœbo ceſſere, jacent: ſic pignora gentis
Pſyllus habet, ſi quis tactos non horruit angues,
Si quis donatis luſit ſerpentibus infans.
Nec ſolum gens illa ſua contenta ſalute,
Excubat 10 *hoſpitibus, contraque nocentia monſtra*
11 *Pſyllus adeſt populis. qui tunc Romana ſecutus*

1 Supra Garamantas Pſylli fuerunt, contra noxium virus muniti incredibili corporis firmitate, ſoli morſibus anguium non interibant, &c. Solinus c. 40. Herod. l. 4. Plin. l. 8. c. 25. 2 Incolæ regionis Marmaricæ. A. Gel. l. 16. c. 11. 3 Ad incantandos ſerpentes, vel exugendum venenum. Terrori ſunt ſerpentibus (inquit Plin.) tactu ipſo levant percuſſos, ſuctuve modico, l. 28. c. 3. 4 Etiam citra incantationem. 5 Illæſi. 6 Naturali morte, non veneno extinguuntur. 7 Ut modo v. 894. etiam in prole ſua recens edita. 8 Recens editos ſerpentibus offerebant, ſi eſſent partus adulterini, matrum crimina plectebantur interitu parvulorum: ſi pudici, probos ortus à morte paterni ſanguinis privilegium tuebatur. Sic originis fidem probabant venenis indicantibus. Solin. cap. 40. 9 Haliæetus implumes etiamnum pullos ſuos percutiens ſubinde cogit adverſos intueri Solis radios: quod ſi quem conniventem advertit, præcipitat è nido velut adulterinum, atque degenerem; illum cujus acies firma contra ſteterit, educat. Plin. lib. 10. c. 3. Quam rem elegantiſſime expreſſit Claudianus in Præfatione in tertium Conſulatum Honorii Aug. 10 In gratiam hoſpitum, quibus ſubveniat. 11 Pſyllos etiam ſecum duxit Cato in itinere per Syrtes; hi morſos à ſerpentibus ſanant, ore venenum exſugentes, ipſaſque beſtias incantationibus demulcent, Plutarch. in Catone Minore.

Signa, 1 ſimul juſſit ſtatui tentoria ductor,
Primum quas valli ſpatium comprendit arenas
Expurgat cantu, verbiſque fugantibus angues.
Ultima caſtrorum 2 medicatus circuit ignis.
Hic ebulum 3 ſtridet, 4 peregrinaque galbana 5 ſudant,
Et thamarix 6 non læta comis, 7 Eoaque coſtos,
Et panacea 8 potens, & 9 Theſſala centaurea
Peucedanumque ſonat flammis, 10 Erycinaque thapſos,
Et larices, fumoque 11 gravem ſerpentibus urunt
Abrotanũ, & 12 longe naſcentis 13 cornua cervi.
Sic nox tuta viris. at ſi quis 14 peſte diurna
Fata trahit, tunc ſunt magicæ miracula gentis,
15 Pſyllorumque ingens & rapti pugna veneni.
Nam primum tacta deſignat membra 16 ſaliva,
Quæ cohibet virus, retinetque in vulnere peſtem.
Plurima tum volvit ſpumanti carmina lingua
Murmure continuo, 17 nec dat ſuſpiria curſus
Vulneris, aut minimum patiuntur 18 fata tacere.
Sæpe quidem peſtis nigris inſerta medullis
Excantata fugit; ſed ſi quod tardius audit
Virus, & 19 elicitum, juſſumque exire repugnat;
20 Tunc ſuperincumbens pallentia vulnera lambit,

1 Simulac caſtrametari juſſit Cato.
2 Odore, & ſuffitu herbarum adverſus noxia animalia efficacium. è quibus paucas enumerat. de quibus vide quæ Nicand. & Plin. lib.25.c.4. 5. 6. 9. & 10.
3 In igne crepat.
4 Exoticum gummi. Dat Galbanum Syria in monte Amano è ferula, quam ejuſdem nominis reſinæ modo ſtagonitin appellant, &c. ſyncerum ſi uratur, fugat nidore ſerpentes, Plin.l.12.cap.25. 5 Igne liquefactæ. 6 Humilis ſcilicet, & tenuis. 7 Indica, & Arabica.
8 Reſpicit ad ἔτυμον. παρὰ τὸ πᾶν, & ἀκεῖν.
9 A Chirone Theſſalo inventa. 10 Sic Nicander: Θελυκίνην μὲν ῥίζαν ἕλοις γηαλθέα θάψου : ubi commentator, θελυκίνην δὲ τὴν ῥίζαν τῆς θάψου λέγει. διὰ τὸ ἐν σικελίᾳ γίνεσθαι. Quod in Sicilia naſcatur. Eryx autem Siciliæ. 11 Plin.lib.21.cap.21. 12 Vivacis, *vel*, procul ab Africa naſci Cervos, inquit Plinius, Africa propemodum ſola non gignit. Plin.l 8. cap.33.
13 Singulare abigendis ſerpentibus odor, aduſto cervino cornu. Plin.l.8.c.32. Solin.c.31. 14 Percuſſus à ſerpente interdiu contraxit venenum lethale. 15 Excantando, & exugendo luctantur Pſylli adverſus venenum.
16 Ophiogenas ſaliva contra ictus ſerpentum mederi, tradit Plin.l.7.cap.2. & plura de ſaliva, l.28.c 4. 17 Neque periculum vulneris properandam deſiderantis medelã permittit incantatorem reſpirare, aut carmen intermittere.
18 Mors accelerans. 19 Carmine. 20 Ad v.893.ſup.

Ore

Ore venena trahens, & ſiccat 1 *dentibus artus,*
Extractamq; tenens gelido de corpore 2 *mortem*
Expuit: 3 *& cujus morſus ſuperaverit anguis,*
Jam promptu Pſyllis vel guſtu noſſe veneni.
Hoc igitur 4 *levior tandem Romana juventus*
Auxilio, late ſqualentibus errat in arvis.
5 *Bis poſitis Phœbe flammis, bis luce recepta*
Vidit arenivagum ſurgens, fugienſque Catonem.
Jamque illis magis, atque magis dureſcere pulvis
Cœpit, & in 6 *terram Libye ſpiſſata redire.*
Jamque procul nemorum raræ ſe tollere frondes:
Surgere 7 *congeſto non culta mapalia culmo.*
Quanta dedit miſeris melioris gaudia terræ,
8 *Cum primum ſævos contra videre leones?*
Proxima 9 *Leptis erat, cujus ſtatione quieta*
Exegere hyemem nimbis, flammiſque carentem.
10 *Cæſar ut Emathia ſatiatus clade receſſit,*
Cætera curarum projecit pondera, ſoli
Intentus genero: cujus veſtigia fruſtra
Terris ſparſa legens, fama duce 11 *tendit in undas,*
12 *Threiciaſque legit fauces, &* 13 *amore notatum*
Æquor, & 14 *Eroas lacrymoſo litore turres,*
15 *Qua pelago nomen Nepheleias abſtulit Helle.*

1 Levi morſu. 2 Venenum lethale. 3 Quin & guſtu veneni dignoſcere valent, à quo ſerpente quis fuerit ictus. 4 Minori cum periculo. 5 Notatio duorum menſium. ſed vide quæ ad verſ 394. ſupra 6 Solidam, gleboſam, & fœcundam. 7 Culmo, & ſtipula tectæ caſæ, & tuguria. 8 Quod argumentum erat non longe abeſſe armenta. 9 Minor, Libyphœnicum Africæ urbs. 10 Cæſarem duos dies in Pharſalo commoratum, ut ſacris intenderet, & exercitum recrearet, ſcribit Appianus. Plutarchus autem, & ipſe Cæſar contra: Victorem ſcilicet omnibus rebus relictis perſequendum ſibi Pompeium exiſtimaviſſe, ne bellum renovare poſſet: paucos itaque dies in Aſia moratum, cum audiſſet Pompeium Cypri viſum, conjectaſſe eum in Ægyptum iter habere, cum legionibus duabus, & equitibus 800. Alexandriam perveniſſe. Poeta eum per Troadem circumducit, ut fabulandi anſam captet. 11 Ad mare deſcendit. 12 Boſphorum Thracium, Propontidem, & anguſtias Helleſponti. 13 Herus, & Leandri, quem cecinit Muſæus, dein Ovidius in epiſt. inter tranandum merſum: quod ubi comperiſſet Herus, ſe quoque turri præcipitaſſe. 14 Erus puellæ, in Seſto in Europa. 15 Helle filia Nepheles, & Athamantis, cum Phryxo fratre novercæ inſidias fugiens, ariete, quo vehebatur delapſa, Helleſponto nomen dedit.

1 *Non Aſiam brevioris aquæ diſterminat uſquam*
Fluctus ab Europa. quamvis Bizantion arcto
Pontus, & oſtriferam dirimat Chalcedona curſu,
2 *Euxinumque ferens parvo ruat ore propontis.*
3 *Sigeaſque petit* 4 *famæ mirator arenas,*
Et 5 *Simoentis aquas, & Graio nobile buſto*
6 *Rhetion, &* 7 *multum debentes vatibus umbras.*
Circuit exuſtæ nomen memorabile Trojæ,
Magnaque 8 *Phœbei quærit veſtigia muri.*
Jam ſilvæ ſteriles, & putres robore trunci
9 *Aſſaraci preſſere domos, & templa deorum*
Jam 10 *laſſa radice tenent: ac tota teguntur*
Pergama dumetis: etiam periere ruinæ.
Aſpicit 11 *Heſiones ſcopulos,* 12 *ſylvaſque latentes*
Anchiſæ thalamos; 13 *quo judex ſederit antro:*
Unde 14 *puer raptus cœlo:* 15 *quo vertice Naïs*
Luſerit Oenone: 16 *nullum eſt ſine nomine ſaxum.*
17 *Inſcius in ſicco ſerpentem pulvere rivum*

1 Hic enim fretum anguſtiſſimum, 7 nempe ſtadiorum, Europam ab Aſia dividit Helleſpontus. Byzantio. h. e. *Conſtantinopoli* in Europa, oppoſita Chalcedone in Aſia. Polyb. l. 4. 2 Qua Propontis exceptas per Thracium Boſphorum Euxini aquas emittit per Helleſpontum in mare Ægæum, lib. 3. v. 278. 3 Litus Trojanum; à Sigæo promontorio, Achillis tumulo nobile. 4 Cæſar, veterem hujus loci famam admiratus, ſimul originis ſuæ ſedem viſurus. 5 Fl Troados. 6 Rhœteum promontorium, Ajacis Telamonii ſepulchro nobile. Mela lib. 1. Strabo 13. 7 Manes, & ſepulchra Achillis, & Ajacis Homero, aliiſque Poetis decantata. 8 Quo Phœbus, & Neptunus mercedem cum Laomèdonte pacti Trojam cinxerant. 9 Regia Trojani filii Trois. 10 Propter vetuſtatem ruitura. 11 Scopulum, cui Heſione filia Laomedontis ſorte èxpoſita ceto, à Neptuno immiſſo, alligata fuerat, quam tamen Hercules liberavit: 12 In quibus Anchiſen Venus dignata eſt concubitu, *vel*, Anchiſæ domum, quæ *ſecreta arboribuſque obtecta receſſit*. Virgil. Æneid. 2. 13 Paris, ubi de forma trium Dearum judicarat. 14 Ganymedes filius Trois, ab aquila Jovis raptus. 15 Quo monte, ſcilicet Ida, Nympha Oenone ſe Paridi indulſerit. 16 Nullus in Troade mons, ſcopulus, aut promontorium caret ſuo monimento. 17 Cæſar.

Tran-

Tranſierat, qui 1 Xanthus erat: 2 ſecurus in alto
Gramine ponebat greſſus; Phryx incola manes
Hectoreos calcare vetat, diſcuſſa jacebant
Saxa, nec ullius faciem ſervantia 3 ſacri;
4 Herceas, monſtrator ait, non reſpicis aras?
5 O ſacer, & magnus vatum labor, omnia fato
Eripis, & populis donas mortalibus ævum.
6 Invidia ſacræ Cæſar ne tangere famæ:
Nam, ſi quid Latiis fas eſt promittere Muſis,
Quantum 7 Smyrnæi durabunt vatis honores,
Venturi me, teque legent: 8 Pharſalia noſtra
Vivet, & à nullo tenebris 9 damnabitur ævo.
10 Ut ducis implevit viſus veneranda vetuſtas,
Erexit ſubitas congeſtu ceſpitis aras,
Votaque turicremos non irrita fudit in ignes.
11 Dii cinerum, Phrygias colitis quicunque ruinas,
Æneæque 12 mei, 13 quos nunc Lavinia ſedes
Servat & Alba lares, & quorum lucet in aris
14 Ignis adhuc Phrygius, 15 nullique aſpecta virorum
Pallas, in abſtruſo pignus memorabile templo,

1 Nobilem olim, nunc vix apparentem Xanthum Troados rivulum. 2 Nulla religione, aut loci veneratione motus; neſcius ibi latuiſſe ſepulchrum Hectoris, donec ab incola Phryge admonitus agnoſceret.

3 Templi aut aræ, ut reſpiciat ad ſequen. *Herceas aras*. alii legunt, *Hectoreas*. 4 Jovis Hercei, ἕρκειος quod inter aulam, & parietem in domus penetrali coleretur, ad hanc aram Priamus cæſus. Virg. 2. Æneid Juven. Satyr. 10. verſ. 268. Ovid. in Ibin. *Cui nihil Hercei profuit ara Jovis*. 5 Exclamatio Poetæ in laudem Poeſeos, quæ omnibus his monimentis, ſepulchris, aris, templis diuturnior, virtutem reddit vivacem, & dignos laude viros vetat mori. *Carmina quam donant, fama perennis erit*. Propert. *Solaque non norunt hæc monimenta mori*. Mart. lib. 10. epig. 2. 6 Noli invidere huic meo operi, quo tua qualiacumque facta legentur, vitalitatem. 7 Homeri, quem ſuum inter alias civitates ſibi civem vendicat Smyrna, Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου, Σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶν, χίος, ἄργος, ἀθῆναι. A. Gell. lib. 3. cap. 11. 8 Opus hoc noſtrum, vide quæ ad inſcriptionem in fronte lib. 1. 9 Abolebitur. 10 Poſtquam Cæſar ſatis perluſtraſſet hæc Trojæ monumenta. 11 Manes, & umbræ, Dii, & Lares. 12 A quo originem ego duco. 13 Lib. 1. v. 196. 14 Veſtalis l. 1. v. 199. 15 Palladium, ſimulachrum Palladis Trojanæ in templo Veſtæ aſſervatū tanquam pignus imperii, quod viris conſpici nefas.

1 Gen-

1 Gentis Juleæ veſtris clariſſimus aris
Dat pia tura nepos, & vos in ſede 2 priori
Rite vocat: date felices in cætera curſus:
Reſtituam populos. grata vice mœnia reddent
Auſonidæ Phrygibus, 3 Romanaque Pergama ſurgent.
Sic fatus, repetit claſſes, & tota ſecundis
Vela dedit Coris, aviduſque urgente procella
4 Iliacas penſare moras, Aſiamque potentem
Prævehitur, pelagoque Rhodon ſpumante relinquit.
Septima nox Zephyro nunquam laxante rudentes
Oſtendit 5 Phariis Ægyptia litora flammis.
Sed prius orta dies 6 nocturnam lampada texit,
Quam 7 tutas intraret aquas. 8 ibi plena tumultu
Litora, & incerto turbatas murmure voces
Accipit: ac dubiis veritus ſe credere regnis,
Abſtinuit tellure rates. ſed dira 9 ſatelles
10 Regis dona ferens, medium provectus in æquor,
Colla gerit Magni, Phario velamine tecta:
Ac prius infanda commendat crimina voce.
Terrarum domitor, Romanæ maxime gentis;
Et, 11 quod adhuc neſcis, genero ſecure perempto;
Rex tibi 12 Pellæus terræ pelagique 13 labores
Donat, & Emathiis quod ſolum defuit armis,
Exhibet: 14 abſenti bellum civile peractum eſt.
Theſſalicas Magnus quærens reparare ruinas,

1 Ego, Julius Cæſar, ab Julo Æneæ F. originem ducens. 2 Priſtina, antiqua. 3 A Romanis condita. 4 Redimere moram quam Ilii fecerat. 5 In Pharo inſ. & turri, quæ claudit portum Alexandriæ, extruebantur faces prælucendis navibus nocturna ſuggerentes miniſteria. Ammian. Marcel. lib.22. Plin. l.36. c.12. Solin.cap.45. 6 Phariam facem obſcuravit. 7 Portum Alexandriæ. 8 Ibi primum è navi egrediens (inquit Cæſar comm. de bello civili 3.) clamorem militum audit, quos rex in oppido præſidii cauſa reliquerat: & concurſum ad ſe fieri videt, quod faſces anteferrentur, in hoc omnis multitudo majeſtatem regiam minui prædicabat, &c. 9 Theodotus Chius rhetor, pædagogus regis, quem poſtea M. Brutus, ubi in Aſia deprehendiſſet, omni prius cruciatu laceratum occidit. Plutarchus in Pompeio, & Bruto. ſed Appianus eum à Caſſio crucifixum refert. 10 A rege miſſum caput Pompeii, & annulum, (ut refert Plutarchus) cujus inſigne erat Leo enſem geſtans. 11 Alexandriæ primum de Pompeii morte cognovit Cæſar. Plutar. 12 Ægyptius. Ptolemæi enim oriundi erant à Macedonibus, lib.5.v.60. & lib.8.v.692. & l.10.v.86. 13 Laborum tuorum mercedem. 14 Tibi.

En-

Enſe jacet noſtro: tanto te pignore Cæſar
Emimus 1 hoc tecum percuſſum eſt ſanguine fœdus.
Accipe regna 1 Phari nullo quæſita cruore:
Accipe 2 Niliaci jus gurgitis: accipe quicquid
Pro magni cervice dares; 3 dignumque clientem
Caſtris crede tuis, cui tantum fata licere
In generum voluere tuum. nec vile putaris
Hoc meritum, facili nobis quod cæde peractum eſt.
4 Hoſpes avitus erat: 5 depulſo ſceptra parenti
Reddiderat. quid plura feram? 6 tu nomina tanto
Invenies operi, vel famam conſule mundi.
Si ſcelus eſt, plus te nobis debere fateris,
Quod ſcelus hoc non ipſe facis. Sic fatus, opertum
Detexit, tenuitque caput. jam languida morte
Effigies habitum noti mutaverat oris.
Non primo Cæſar damnavit munera viſu,
Avertitque oculos: vultus, 7 dum crederet, hæſit:
Utque fidem vidit ſceleris, tutumque putavit
Jam 8 bonus eſſe ſocer; 9 lacrymas non ſponte cadentes
Effudit, gemituſque expreſſit pectore læto,
Non aliter manifeſta putans abſcondere mentis
Gaudia, quam lacrymis. 10 meritumque immane tyranni
Deſtruit, 11 & generi mavult lugere revulſum,
Quam debere caput. qui duro membra 12 Senatus

1 Alexandriæ, vel Ægypti. 2 Ægypti, quam Nilus inundat. 3 Ptolemæum. 4 Jure hoſpitalitatis uſus fuerat Pompeius cum Ptolemæo Lathyro, avo hujus Ptolem. Dionyſii. 5 Auctoritate ſua Ptolemæum Auleten in regnũ reſtituit. ſupra v. 132.

6 Si non invenias, quo nomine hoc factum appelles, require famam, quo nomine mundus inſigniat; officii certe, imo beneficii. 7 Donec exacte cognoſceret eſſe Pompeii caput, ſuſtinuit videre. 8 Præ ſe ferre pietatem, & naturam boni ſoceri. 9 Sed contra quam noſter hæc in Cæſaris invidiam narret, vide quæ Plutarchus in Cæſ. Appian. 2. & Valer. Max. lib. 5. cap. 1. referunt Cæſarem averſatum primum caput allatum; mox, ut aſpexit, oblitum hoſtis, ſoceri vultum induiſſe, tum proprias tum filiæ lacrymas reddidiſſe, caput plurimis, & precioſis odoribus cremandum curaſſe, &c. 10 Et lacrymis ſuis minuit, imo evertit gratiam meriti Ptolemæi. 11 Et mavult lacrymas impendere capiti Pompeii quem oderat, quam obnoxius eſſe, aut gratias debere regi pro hoc beneficio. 12 Senatorum in campis Thaſ. cæſorum.

Cal-

Calcarat vultu, qui 1 *ſicco lumine campos*
Viderat Emathios, uni tibi Magne negare
Non audet gemitus. ô ſors duriſſima fati!
Hunccine tu Cæſar ſcelerato Marte petiſti,
2 *Qui tibi flendus erat? non* 3 *miſti fœdera tangunt*
Te generis? nec 4 *nata jubet mærere nepoſque?*
Credis apud populos Pompeii nomen amantes
Hoc caſtris prodeſſe tuis? 5 *fortaſſe tyranni*
Tangeris invidia, captique in viſcera Magni
Hoc alii licuiſſe doles, quererisque periſſe
Vindictam belli, raptumque 6 *è jure ſuperbi*
Victoris generum. quiſquis te flere coegit
Impetus, à vera longe pietate receſſit.
7 *Scilicet hoc animo terras, atque æquora luſtras,*
Necubi ſuppreſſus pereat gener. 8 *ô bene rapta*
Arbitrio mors iſta tuo! quam magna remiſit
Crimina Romano triſtis Fortuna pudori,
Quod te non paſſa eſt miſereri, perfide, Magni
Viventis! 9 *nec non his fallere vocibus audes,*
Acquiriſque fidem ſimulati fronte doloris:
10 *Aufer ab aſpectu noſtro funeſta, ſatelles,*
Regis dona tui: pejus de Cæſare veſtrum,
Quam de Pompeio meruit ſcelus. 11 *unica belli*
Præmia civilis, victis donare ſalutem
Perdidimus. 12 *quod ſi Phario germana tyranno*
Non inviſa foret, potuiſſem reddere regi,
Quod meruit; fratrique tuum pro munere tali
Miſiſſem Cleopatra caput. ſecreta quid arma
Movit, & inſeruit 13 *noſtro ſua tela labori?*
14 *Ergo in Theſſalicis Pellæo fecimus arvis*
Jus gladio? veſtris quæſita licentia regnis?
Non tuleram Magnum mecum Romana regentem:

1 Siccis oculis, id eſt, non lacrymantibus.
2 Cujus cædes poſset tibi elicere lacrymas.
3 Affinitas.
4 Julia, & immaturus infans, cujus abortum fecerat. l. 1. v. 113.
5 Fortaſſe invides Ptolemæo facinus iſtud; cujus maluiſſes te auctorem.
6 Ex poteſtate tua.
7 Ironicè.
8 O quam bene tibi erepta eſt Pompeii vitæ, neciſque poteſtas: ne tum ipſi tum Senatui dedecori foret vita à te donari. 9 Et perſuades iis te ſerio dolere, cum id vultu tantum ſimules: Ad fidem veri doloris ficta hac oratione uſus.
10 Supra verſ. 1035. 11 Clementiæ meæ gloriam. Quam innumeris Cæſar præſtitit. 12 Quod niſi regi veſtro intercederent cum ſorore Cleopatra inimicitiæ, in promptu mihi eſſet quo illi parem referrem gratiam: ſororis ſcilicet caput pro hac cervice Pompeii.
13 Civili bello. 14 Quaſi vero victoria mea Theſſalia regi Ægyptio poteſtatem dederit interficiendi Pompeium.

Te

Te Ptolemaee feram? 1 fruſtra civilibus armis
Miſcuimus gentes, ſi qua eſt hoc orbe poteſtas
Altera, quam Cæſar: ſi tellus ulla duorum eſt;
2 Vertiſſem Latias à veſtro litore proras:
Famæ cura vetat, ne non damnaſſe cruentam,
Sed videar timuiſſe Pharon. nec fallere vos me
Credite victorem: nobis quoque tale paratum
Litoris hoſpitium: ne ſic mea colla gerantur,
3 Theſſaliæ fortuna facit. majore profectò,
Quam metui poterat, diſcrimine geſſimus arma:
4 Exilium, generique minas, Romamque timebam:
Pœna fugæ Ptolemæus erat. ſed parcimus 5 annis?
Donamuſque nefas. ſciat hac pro cæde tyrannus
Nil venia plus poſſe dari. 6 vos condite buſto
Tanti colla ducis: ſed non, ut crimina tantum
Veſtra tegat tellus. juſto date 7 tura ſepulcro,
Et placate caput, 8 cineresque in litore fuſos
Colligite, atque unam ſparſis date manibus urnam.
Sentiat adventum ſoceri, voceſque querentis
Audiat umbra pias. 9 dum nobis omnia præfert,
Dum vitam 10 Phario mavult debere clienti,
11 Læta dies rapta eſt populis: concordia mundo
Noſtra perit: caruere deis mea vota ſecundis,

1 Fruſtra civili bello inter me, & Pompeium, totis concuſſi viribus orbis, dimicatum eſt de ſummo imperio ſi etiamdum æmulum habeam; & dominatus hujus cœlum duos admittat ſoles. 2 Fugerem certè litus hoc, ſcelus veſtrum deteſtatus, niſi famæ meæ conſulerem, argueŕerq; timuiſſe vos potius quam damnaſſe. 3 Victoria mea in Pharſalia. 4 Ego duntaxat timebam exilium, minas Pompeii, & Rom. inimicitias, ſi modo è prælio victus fugiſſem; ſed ecce major his omnibus metus, major pœna à Ptolemæo 5 Pueritiæ regis, qui vixdum ſui juris eſt, huic ſcelus imputamus. 6 Caput Pompeii ad ſe delatum (inquit Appianus) minime intueri voluit, verum ſepeliri ſtatim juſſit. Templum quoque exiguum ante urbem condidit, quod indignationis Sacellum appellavit. lib. de civ.bel.2. 7 Plurimis, & precioſis odoribus cremandum curavit, &c. Plutar. in Cæſ. & Valer. Maxim. lib.5.cap.1. 8 Diviſi corporis collectos cineres una urna, & tumulo condite. 9 Dum omnia, quam me tutiora credit. 10 Regi Ægyptio, cui ipſi tutor à Senatu Pompeius datus fuerat, & cujus patri avoque intercceſſerant jura hoſpitalitatis cum Pompeio. 11 Salutis datæ, reditionis in gratiam, & concordiæ in æternum.

Ut te complexus poſitis 1 felicibus armis
2 Affectus abs te veteres, vitamque rogarem,
Magne, tuam: dignaque ſatis mercede laborum
Contentus 3 par eſſe tibi: tunc pace fideli
Feciſſem, 4 ut victus poſſes ignoſcere divis;
Feciſſes, 5 ut Roma mihi. 6 Nec talia fatus
Invenit fletus comitem, nec turba querenti
Credidit: abſcondunt gemitus, & pectora læta
Fronte tegunt, hilareſque 7 nefas ſpectare cruentum
8 (O bona libertas) cum Cæſar lugeat, audent.

1 Victricibus. 2 Amorem priſtinum, & ut veſtes vitæ à me donatæ munere frui. 3 Vide verſ. 125. lib. 1.

4 Ut non eſſet, cur cladem tuam deorum inclementiæ imputares. 5 Ut propter te, ò Pompei, ſervatum, Roma mihi ignoſceret quod arma induiſſem. 6 Neque tamen propterea invenit, qui fletum illius ſuis lacrymis proſequerentur, neque enim creditus illius dolor verus fuiſſe; diſſimulabant itaque dolorem læta fronte, 7 Caput Pompeii. 8 Ironice, quaſi non audeant mentem, & affectus vultu teſtari.

LIBER X.

1 Theodotum, qui Pompeii caput à rege miſſum Cæſari obtulerat. lib. 9. verſ. 1010.
2 Propter Pompeium ibi trucidatum.
3 Litus.
4 Cæſaris.

Ut primum terras 1 Pompeii colla ſequutus
Attigit, & 2 diras calcavit Cæſar 3 arenas:
Pugnavit fortuna 4 ducis, fatumque nocentis
Ægypti, 5 regnum Lagi Romana ſub arma
Iret; an eriperet mundo Memphiticus enſis
Victoris, victique caput. 6 tua profuit 7 umbra
Magne, tui ſocerum 8 rapuere à ſanguine manes,
Ne populus poſt te 9 Nilum Romanus haberet.
Inde 10 Paratoniam fertur 11 ſecurus in urbem
Pignore tam ſævi ſceleris, ſua ſigna ſequutus.
12 Sed fremitu vulgi faſces, & jura querentis
Inferri Romana ſuis, diſcordia ſenſit
Pectora, & ancipites animos, 13 Magnumque periſſe
Non ſibi. 14 tum vultu ſemper celante timorem;
Intrepidus Superum ſedes, & templa vetuſti

5 Utrum Ægyptum Cæſar ſub Romano imperio redigeret: an Ægyptii Cæſarem æque, ac Pompeium è medio tollerent. 6 Cæſari, inquit Badius, ut hinc monitus ſibi caveret ne in eaſdem inſidias incideret. Grotius autem ſic: Pompeii honori hoc dii dederunt, ne populi Romani eſſet Ægyptus poſt ipſius mortem, quod futurum fuerat, niſi Cæſar populo Rom. imperium omne cum libertate ademiſſet. 7 Mors. 8 Eripuere cædi. 9 Ægyptum. 10 Alexandriam, à Paretonio portu, & opp. Ægypti, non longe ab Alexandria. Ptol. *Canobo*. 11 Ocioſus, inquiunt interpretes. Cæſar enim, ut refert Appianus, dum Rex moram circa Caſſium montem ageret, vacavit gratulationibus, urbis atque templorum luſtrationi, diſputationibus Philoſophorum. Ego autem horum pace ſic intellige: Cæſar admonitus, ut ſibi caveret, exemplo Pompeii ab iis trucidati (quod *pignus ſceleris* vocat Poeta) ingreſſus eſt urbem ſecurus, ideſt, monitus ſeptuſque ſuis cohortibus. Itaque ſigna ſimpliciter, vel, ut illi, *faſces* accipio. 12 Cæſar Com, de civ. bel. 7. refert: Concurſum ad Cæſarem fieri, quod faſces anteferrentur. in hoc omnis multitudo majeſtatem regiam minui prædicabat. 13 Pompeium non ab Ægyptiis cæſum in ſuam gratiam. 14 Satagebat enim ſalutis ſuæ, cui intentus erat, Alexandrinorum deliciis minime vacans, utcumq; fiduciam præ ſe ferebat.

Nu-

Numinis, antiquas Macedum teſtantia vires,
Circuit: & nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuque deum, non mœnibus urbis,
Effoſſum tumulis cupide deſcendit in 1 *antrum.*
Illic 2 *Pellæi proles* 3 *veſana Philippi*
4 *Felix prædo jacet:* 5 *terrarum vindice fato*
Raptus: ſacratis totum ſpargenda per 6 *orbem*
Membra viri poſuere adytis: Fortuna pepercit
7 *Manibus, & regni duravit* 8 *ad ultima fatum.*
9 *Nam ſibi libertas unquam ſi redderet orbem,*
Ludibrio ſervatus erat, non utile mundo
Editus exemplum, terras tot poſſe ſub uno
Eſſe viro. 10 *Macedum fines, latebraſque ſuorum*
Deſeruit, 11 *victaſque parti deſpexit Athenas:*
Perque Aſiæ populos fatis urgentibus actus
Humana cum ſtrage ruit, gladiumque per omnes
Exegit gentes: ignotos 12 *miſcuit amnes,*
13 *Perſarum Euphratem, Indorum ſanguine Gangem:*

1 Alexandri, & ab illo regum Ægyptiorum conditorium: σῶμα dictum refert Strabo, quod corpus Alexandri è Babylone huc tulerit, condideritque Lagi filius. Curtius lib.10. 2 Alexander F. Philippi regis Macedoniæ, in cujus urbe Pella natus eſt Alexander. 3 Cui non unus ſuffecit orbis, non mortalis parens. Animal (ut appellat eum Seneca lib. 2. de Benef. cap. 16.) tumidiſſimum. Addo temulentiſſimum, crudeliſſimum. 4 Felicitatem Alexandri æque feliciter exprimit Apul. lib 1. Florid. Fortuna, inquiens, ſua major fuit: ſucceſſuſque ejus ampliſſimos, & provocavit ut ſtrenuus, & æquiparavit ut meritus, & ſuperavit ut melior: ſoluſque ſine æmulo clarus, adeo ut nemo ejus audeat; vel ſperare virtutem, vel optare Fortunam. 5 Raptus morte, quæ ſola potuit vindicare terras ab illo ſubactas. 6 Orientalem maxime, cui gravis, & exitialis fuiſſet. 7 Cineribus qui hic condebantur, neque prout meritus ipſe fuerat, diſpergebantur. 8 Ad everſionem regni Ægyptii, & ultimos Ægypti reges. 9 Orbi enim, ſi quando erit ſe in libertatem vindicaturus, nihil aliud erit Alexandri gloria, & memoria, quam ludibrium, & peſſimum ambitionis, ſuperbiæ, & regnandi cupiditatis exemplum.
10 Genitivus pluralis, ut Macedum, ſyncopate.
11 Magnam Græciæ partem Philippi dolis, & auro ſubactam ſibique relictam, tanquam impetum non ſatis amplum contempſit, vide Plutar. Q. Curt. Poly. Juſtin. Arrian. 12 Turbavit, fœdavit ſanguine. 13 Sanguine ſcilicet.

Terrarum fatale malum, fulmenque, quod omnes
Percuteret pariter populos, & 1 ſidus iniquum
Gentibus. 2 Oceano claſſes inferre parabat
3 Exteriore mari. non illi 4 flamma nec undæ,
Nec 5 ſterilis Libiæ, nec Syrtibus obſtitit Ammon.
Iſſet in occaſus, mundi devexa ſecutus,
6 Ambiſſetque polos, 7 Nilumque à fonte bibiſſet:
8 Occurrit ſuprema dies, naturaque ſolum
Hunc potuit finem 9 veſano ponere regi:
10 Qui ſecum invidia, qua totum ceperat orbem,
Abſtulit imperium; nulloque hærede relicto,
Totius fati 11 lacerandas præbuit urbes.
Sed cecidit Babylone 12 ſua, 13 Parthoque verendus.
Proh pudor! 14 Eoi propius timuere ſariſſas,
Quam nunc pila timent populi. 15 licet uſque ſub Arcton
Regnemus, Zephyrique domos, terraſque premamus
Flagrantis poſt terga Noti: cedemus in ortus
Arſacidum domino. 16 non felix Parthia Craſſis
Exiguæ ſecura fuit provincia Pellæ.
Jam 17 Peluſiaco veniens à gurgite Nili

1 Velut peſtilentis influẽtiæ ſidus terris. 2 Oceani Indici viſendi ſtudio, flumini ignoto caput ſuum totque fortiſſimorum virorum ſalutem permiſit. *Curt.* 3 Quod ambit terras ad Orientem, & Meridiẽ.

4 Æſtus Solis. 5 Iter per deſerta Libyæ ad Jovis Ammonis templum, ſupra Syrtim majorem. Diod. 17. Arrian. Curt. & Plutarch. 6 Orbe circuito. 7 Strabo refert Alexandrum cum Seſoſtre rege Ægypti ſtatuiſſe luſtrare Æthiopiam, ut fontes Nili quæreret. vide infra v.272. 8 Sed fatum, & lex naturæ incidit vitæ ſimul & voti filum. 9 Ut ſup. v. 20. 10 Qui eadem invidia, qua vivus non tulit imperii æmulum; ita moriens nec uni reliquit imperium. quaſi fataliter invidens alteri magnitudinem. 11 Inter duces ſuos dividendas. *Diviſionem* vide apud Curt. lib. 10. 12 In ſuam poteſtatem redacta Babylone Parthorum metropoli, & regia. 13 Parthis formidandus. 14 Macedonum haſtas plus timuerunt Parthi, quam pila noſtra. 15 Nos Romani ſubjecimus nobis orbem ab Arctoa parte, Occidentali, Meridionali: ſoli obſtant nobis Parthi, quo minus in Orientem proferamus Imperium. 16 Et tamen Parthia Craſſis, & exercitibus noſtris exitioſa, à Macedonibus, quorum oppidum exiguum eſt Pella, devicta eſt, & metropolis ejus quaſi in provinciam redacta facta victori Alexandro regia ſecura. 17 A Caſio monte prope Peluſium, l.8.v.470. & ad v.463.

1 *Rex puer, imbellis populi ſedaverat 2 iras;*
Obſide quo pacis Pellæa tutus in aula
Cæſar erat: cum ſe parva Cleopatra biremi,
Corrupto cuſtode Phari 3 laxare catenas,
Intulit 4 Emathiis ignaro Cæſare tectis;
5 Dedecus Ægypti, 6 Latio feralis Erinnys,
7 Romano non caſta malo. quantum impulit Argos,
Iliacaſque domos facie 8 Spartana nocenti,
Heſperios auxit tantum Cleopatra 9 furores.
10 *Terruit illa ſuo, ſi fas, Capitolia 11 ſiſtro,*
Et Romana petit 12 imbelli ſigna 13 Canopo,
14 *Cæſare captivo Pharios ductura triumphos:*
15 *Leucadioque fuit dubius ſub gurgite caſus,*
Ad mundum ne noſtra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
Miſcuit inceſtam ducibus 16 Ptolemaida noſtris.
Quis tibi veſani veniam non donet amoris,
Antoni? durum cum Cæſaris hauſerit 17 ignis
Pectus, & in 18 media rabie, medioque furore,
18 *Et Pompeianis habitata manibus aula,*

1 Ptolemæus. 2 Tumultum Alexandrinorum. ſupra v. 11. & indignationem Pothini. 3 Ut laxaret ſibi carcerem, quo cuſtodiebatur, inquit Berſmanus. Ego de catenis portum Alexandrinum obſtruentibus dici opinor. Scribit enim Plutarchus; Cæſarem ad ſe ex agro acciviſſe Cleopatram regno ejectam. Quæ cum Apollodoro Siculo lembum ingreſſa, nocte ingruente ad regiam pervenit, cumque latere aliter non poſſet, ſtragulo ſe illigatam ab Apollodoro ad Cæſ. per fores apportari paſſa eſt, &c. 4 Alexandrinis, ab Alex. Macedone conditis, *vel* Cæſaris victoris in Emathia. 5 Invectiva Apoſtrophe ad Cleopatram. 6 Ita Virg. de Helena: *Trojæ ac patriæ communis Erinnys*. cui noſter hanc confert. 7 Nunc in Cæſare; poſtea in Antonio. 8 Helena. 9 Inſanæ libid. & belli illius, quod Antonius Auguſto inferebat, furores. 10 *Dum Capitolio Regina dementes ruinas Funus, & imperio parabat*. Horat. ode 37. l. 1. 11 *Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro*. Virg. Æneid. 8. Eſt autem ſiſtrum, crepitaculum ex ære, aut argento tinnulum, per cujus laminam incurvam ungulæ trajectæ erant: quod criſpanti brachio agitatum redderet argutum ſonum. 12 *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum*. Horat. 13 Ægyptiis, & viliſſima Canopi plebe. l. 8. verſ. 543. Juven. Sat. 1. v. 26. & Sat. 6. v. 85. 14 Auguſto. 15 Sinu maris Ambracii ſub Leucate promontorio Epiri. lib. 1. v. 43. 16 Cleopatram, Ptolemæi filiam. 17 Alii *ignes*. 18 Belli menſes autem novem ibi moratum refert Appianus. 19 Etiamdum ſibi in aula illa obverſari viſa Pompeii modo ab iis cæſi umbra.

Sanguine Theſſalicæ cladis perfuſus adulter
Admiſit Venerem curis, & miſcuit armis
Illicitoſque toros, & 1 non ex conjuge partus?
Proh pudor! oblitus 2 Magni, tibi Julia fratres
Obſcœna de matre dedit: 3 parteſque fugatas
Paſſus in extremis Libyes 4 coaleſcere regnis,
Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum 5 donare Pharon, dum non ſibi vincere mavult.
Quem formæ confiſa ſuæ Cleopatra ſine ullis
Triſtis adit lacrymis, ſimulatum compta dolorem,
6 Quem decuit, veluti laceros diſperſa capillos,
Et ſic orſa loqui: Si qua eſt, ô maxime Cæſar
*Nobilitas, * Pharii proles clariſſima Lagi,*
Exul in æternum ſceptris depulſa paternis,
Si tua reſtituat veteri me dextera fato,
7 Complector regina pedes. tu gentibus 8 æquum
Sidus ades noſtris; 9 non urbes prima teneo
Fœmina Niliacas: nullo diſcrimine ſexus
Reginam ſcit ferre Pharos. lege 10 ſumma perempti
Verba patris, qui jura mihi communia regni
Et thalami cum fratre dedit. puer ipſe ſororem,
Sit modo liber, amet: ſed habet 11 ſub jure Pothini
Affectus, enſeſque ſuos. nil ipſa paterni
Juris habere peto: 12 culpa, tantoque pudore
Solve domum: remove funeſta 13 ſatellitis arma,
Et regem regnare jube. 14 quantoſne tumores
Mente gerit famulus, Magni cervice revulſa?
Jam tibi (ſed procul hoc avertant fata) minatur.

1 Filium Cæſarionem ſuſceptum ex Cleopatra muliere barbara. 2 Cui filia Julia nupta fuerat. 3 Pompeianas, ſub Scipione, Catone, &c. 4 Vires colligere. 5 Cleopatræ, quam fratre interfecto poſtea præfecit Ægypti regno. 6 Ita emendat Grotius, cum prius legeretur, *Quam decuit*. * Ego regina, filia Ptolemæi, proles Lagi. lib.8. v. 692. 7 *Cleopatra regis ſoror affuſa Cæſaris genibus, partem regni repoſcebat*, inquit Florus l. 4. c. 2. 8 Salutare, me in jus meum redditurum; ſupra v. 35. vocaverat Alexandrum *ſidus iniquum gentibus*. 9 *Occupatio*. Neque, inquit, hoc novo fiet exemplo, ut regnet mulier, patre enim meo ejecto, ſororem meam natu majorem in regno conſtituerunt. 10 Teſtamentum patris, quo ex æquo cum fratre hæres relicta ſum, nec non conjux illius. 11 Poteſtatem ſuam Pothini eunuchi auctoritati ſubjectam. 12 Hoc dedecore, & turpitudine, ut pro arbitrio ſervorum regnetur. 13 Achillæ præfecti regii à Pothino ſolicitati contra Cæſ. infra v. 398. 14 Quantos nam? duplici interrogatione. ut l.7.v.301.

Sat

Sat fuit indignum, Cæſar, mundoque, tibique,
1 *Pompeium facinus meritumque fuiſſe Pothini.*
2 *Nequicquam duras tentaſſet Cæſaris aures:*
Vultus adeſt precibus, facieſque inceſta 3 perorat.
Exigit infandam corrupto 4 judice noctem.
5 *Pax ubi parta 6 duci, 7 doniſque ingentibus empta eſt:*
Excepere epulæ tantarum gaudia rerum:
Explicuitque ſuos magno Cleopatra tumultu
Nondum translatos Romana in ſęcula luxus.
8 *Ipſe locus templi, quod vix corruptior ætas*
Extruat, inſtar erat: laqueataque tecta ferebant
Divitias, 9 craſſumque trabes abſconderat aurum.
Nec ſummis cruſtata domus, ſectiſque nitebat
Marmoribus: 10 ſtabatque ſibi non ſegnis Achates,
11 *Purpureuſque lapis, 12 totaque effuſus in aula*
Calcabatur Onyx: 13 Hebenus 14 Mareotica vaſtos
Non operit poſtes, ſed ſtat pro robore vili
15 *Auxilium, non forma domus, 16 ebur atria veſtit,*

1 Sceleſtam Pompeii cædem, qua te ſibi demereri voluit. 2 Satis enim formæ venuſtas commendabat eam. 3 Aderat puellæ forma, inquit Florus, & quæ duplicaretur ex illo, quod talis paſſa videbatur injuriam. 4 Cæſare, inter ipſam, & fratrem judice. 5 Compoſitis inter ſe rebus, & reconciliata fratri Cleopatra, extruitur convivium. 6 Ptolemæo. 7 Debuerat pater ejus, qui tum Rex erat, Cæſari ſeptingenties H. S. inde quadringenties petebat ad alendum exercitum. Plutarch. in Cæſ. 8 Domus regia referebat majeſtatem templi, melius extructi, atque exornati quam ferant exornentque ſeriora ſęcula, atque adeo corruptiora. 9 Laminæ aureæ. 10 Copulativa pro adverſativa. vide l.1.v.252. Sed ſtabat ſibi, ideſt, per ſe ſolidus non incruſtatus, & alteri inſertus, Achates lapis, de quo Plin. l.37.c.10. Solin.c 12. 11 Porphyrites. Plin.l.36.cap 7. vel Sardus. 12 Pavimenta ſternuntur Onychite marmore. *Calcatuſque tuo ſub pede lucet Onyx*. Martial. l.12. epig. 50. 13 Poſtes non incruſtantur Hebeni ligno: ſed ex ipſo ſolidæ ſtant columnæ. 14 Ægyptia, à Mareotide palude, licet *ſola India nigrum fert ebenum*. ut canit poeta l. 2. Georgic. Herod. tamen. lib. 3. in Æthiopia naſci ſcribit. vide Plin.l 12.c.4. & l.6.c.30. infra v.304. Solin. c. 65. Dioſcor.l. 1.c.137. 15 Columna ad ſuſtentandum; non incruſtamentum ad ornatum. 16 Fores operiebantur putaminibus teſtudinis Indicæ in laminas diſſectis, & gemmis intertextis diſtinguebantur. vide quæ nos ad verſ. 94. Satyr.11. Juven.

Et ſuffixa manu foribus teſtudinis Indæ
Terga ſedent, crebro maculas diſtincta Smaragdo.
Fulget gemma toris, & Jaſpide fulva ſupellex 1
1 *Strata micant*: 2 *Tyrio quorum pars maxima ſucco*
Coctadiu, 3 *virus* 4 *non uno duxit aheno;*
Pars auro 5 *plumata nitet; pars* 6 *ignea cocco,*
Ut mos eſt 7 *Phariis miſcendi licia telis.*
Tum famulæ numerus turbæ, populuſque miniſter,
(Diſcolor hos ſanguis, alios diſtinxerat ætas:)
Hæc 8 *Libycos, pars tam flavos gerit altera crines,*
Ut nullus Cæſar 9 *Rheni ſe dicat* 9 *in arvis*
Tam rutilas vidiſſe comas. pars ſanguinis uſti
10 *Torta caput,* 11 *refugoſque gerens à fronte capillos.*
Nec non infelix 12 *ferro mollita juventus,*
Atq; 13 *execta* 14 *virum. ſtat contra fortior ætas,*
Vix ulla fuſcante tamen 15 *lanugine malas.*
Diſcubuere toris 16 *reges,* 17 *majorque poteſtas*
Cæſar: & immodice formam fucata nocentem,
Nec ſceptris contenta ſuis, nec fratre marito,
Plena 18 *maris rubri ſpoliis, colloque, comiſque*

1 Alii leg. *Hic torus, Aſſyrio cujus pars maxima ſucco Strata micant Tyrio, quorum pars maxima lentum Coſta diu virus.* Sed illa quam nos retinuimus ſimplicior eſt & verior. 2 Purpureo, à Tyro ubi optimus purpurarum piſcatus, cujus piſcis, qui & murex dicitur, ſanguine ſeu flore quem ore habet morienſque expuit, tinguntur veſtes purp. 3 Medicatum liquorem, ſuccum, tincturam. Mart. epig 50. lib. 1. & l. 4. ep. 4. 4 Plus ſemel bis tinctum innuit, dibaphum. Plin. lib. 9. c. 30. 5 Intertexta auro, atque varii coloris liciis, qualia opera Græci πολύμιτα vocant. Mart. ep. 150. l. 14. 6 Splendida coccino colore. vide quæ ad epig. 24. lib. 4. Mart. 7 Ægyptiis à Pharo inſ. in portu Alexandr. 8 Nigros, aduſtos, tortos. 9 In Germania. Germani autem flava cæſarie pulchri ſunt. Tacit. de Germ. 10 *Tortis crinibus Æthiopes*, inquit Mart. l. Spect. ep. 3. 11 Rejectos in cervicem, in ſupera reflexos, & Solis vapore aduſtos. 12 Caſtrata, Spadones ſcilicet, & Eunuchi. *male pubeſcentibus annis Surripuere viros: exectaque viſcera ferro, In Venerem fregere; atque ut fuga mobilis, aut Circumſcripta mora properantes differat annos, Quærit ſe natura, nec invenit.* Petr. Arb. 13 Emaſculata. 14 Virilitatem. 15 Non caſtrati juvenes, inveſtes tamen, atque imberbes. 16 Ptolemæus, & Cleopatra. 17 Et regibus major Cæſar. 18 Gemmis, margaritis, de Mari rubro, vide quæ nos ad Senec. Thyeſt. v. 370.

Divi-

Divitias Cleopatra gerit, 1 cultuque laborat:
Candida 2 Sidonio perlucent pectora 2 filo.
Quod 3 Niloţis acus compreſſum pectine Serum
4 Solvit, & extenſo laxavit ſtamina velo.
5 Dentibus hic niveis, ſectos Atlantide ſilva
Impoſuere orbes; quales ad Cæſaris 6 ora
7 Nec capto venere Juba. proh cæcus, & amens
Ambitione furor, civilia bella gerenti
Divitias aperire ſuas, incendere mentem
Hoſpitis armati. 8 non ſit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quæſiſſe ruina:
Pone 9 duces priſcos. & nomina pauperis ævi
10 Fabricios, 11 Curioſque graves: hic ille recumbat
12 Sordidus Hetruſcis abductis Conſul aratris,
Optabit patriæ talem duxiſſe triumphum.
Infudere epulas 13 auro, quod terra, quod aer,
Quod pelagus, Niluſque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quæſivit in orbe.
14 Non mandante fame, 15 multas volucreſque feraſque
Ægypti poſuere deos: manibuſque miniſtrat
Niliacas 16 cryſtallus aquas: 17 gemmæque capaces
Excepere merum, ſed non 18 Mareotidis uvæ,

1 Gravatur gemmis, vel ſolicita eſt de cultu. 2 Amictu è tenuiſſimis filis. Pollux l 7. c.16. *Non ſic in Tyria ſindone tutus eris*, epi. 19. lib. 4. Mart. 3 Ægyptia. *picta tunica Nilotide Mauri*, Mart. ep. 6 l.10. 4 Ut rariora eſſent fila, diſcrevit. 5 Pedibus eburneis ſuſtentatas rotundas menſas citreas è Mauritania petitas, *felices Atlantica munera ſylvas*. Mart. epig. 89. l.4. vide quæ nos ad ep. 43. l. 2. Martial. *Tu Libycos Indis ſuſpendis dentibus orbes*. & Juv. Sat. 11. *latos ſuſtinet orbes Grande ebur*.
6 Conſpectum. 7 Vide Plin. lib 13. c. 15. 7 Etiamſi Cæſar non eſſet. 9 Continentes, & incorruptiſſimos viros, quos tamen opima, & ampla præda alliceret. 10 Lib. 3. v. 160. 11 Lib. 6. v. 787. 12 Quintius Cincinnatus, qui agrum trans Tyberim fodiens à legatis Dictator ſalutatus eſt. Liv. l. 3. Dionyſius vero conſulatum illi ita oblatum ſcribit. Alii hic Serranum intelligunt, vide Plin. l. 18. c. 3. *te ſulcos, Serrane ſerentem*. Virg. 6. Æn. Perſ. Sat. 1. 13 Aureis vaſis. 14 Sed gula, & ambitioſo luxu. 15 Quas Ægyptii pro diis coluerunt, uti piſces, Ibin. &c. vide quæ ad Sat. 15. Juven.
16 Cryſtallinum gutturnium. *Dant famuli manibus lymphas*. 17 Pocula è gemmis. *Cum bibitur concha*. Juven. Sat. 6. v. 305. 18 Mareotidum uvarum meminit Virg. 2. Georg. & Plin. l. 14. c. 3. Mareotici vini, Athen. l. 1. c. 25. ἀπὸ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κρήνης Μαρείας dicti, & Strabo l. 13.

1 *Nobile ſed paucis ſenium cui contulit annis*
Indomitum Meroe cogens ſpumare 2 *Falernum.*
Accipiunt ſertas 3 *nardo florente coronas,*
Et 4 *nunquam fugiente roſa: multumque* 5 *madenti*
Infudere comæ, quod nondum evanuit aura
Cinnomon, 6 *externa nec perdidit aera terra:*
Advectumque recens 7 *vicinæ meſſis Amomum.*
8 *Diſcit opes Cæſar ſpoliati perdere mundi,*
Et geſſiſſe pudet genero cum paupere bellum,
Et cauſas Martis Phariis cum gentibus optat.
9 *Poſtquam epulis, Bacchoque modum laſſata voluptas*
Impoſuit, longis Cæſar producere noctem
Inchoat alloquiis: ſummaque in ſede jacentem
10 *Linigerũ placidis compellat* 11 *Achorea dictis:*
O ſacris devote ſenex, quodque arguit ætas
Non neglecte deis, Phariæ primordia gentis,
Terrarumque ſitus, vulgique ediſſere mores,
Et ritus, formaſque deûm: quodcunque vetuſtis
Inſculptum eſt adytis profer, 12 *noſcique volentes*
Prode deos. ſi 13 *Cecropium ſua ſacra* 14 *Platonẽ*
Majores docuere tui; quis dignior unquam
Hoc fuit auditu, 15 *mundique capacior hoſpes?*

1 Sed vinum Meroæum, quod paucis annis nobilitatem ſaporis odoriſque conſecutum eſt, decocta cruditate. Meroe autem inſula Nili eſt. Maxim. l.4.v.333. 2 Vinum, *Synecd.* Falernum enim proprie è Campania eſt. 3 Frutice Indico, & Syriaco, cujus folia, & ſpicæ odore commendantur. 4 Perenni, per totum annum in Ægypto florente. Martial ep.80.l.6. 5 Delibutæ unguentis. 6 Nec peregre advectum expiravit odorem: *Nec ſpirant cinnama ſurdum.* Perſ Sat.6. 7 In vicina Aſſyria, & Media natæ. Plin. l.11.c.13. 8 Alexandrino hoc luxu. 9 Imitatio Virgiliana: *Poſtquam epulis exempta fames.* & Homerica: Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο. 10 Sacerdotem Iſidis xylinis veſtibus indutum, *gregem linigerum* vocat hos Juvenal. Satyr.6. & Linigeram Iſidem, Ovid. Quippe lana, &c. jam inde Orphei, & Pythagoræ ſcitis profanis veſtitus eſt, Sed enim mundiſſima lini ſeges, inter optimas fruges terra exortas, non modo indutui, & amictui ſanctiſſimis Ægyptiorum ſacerdotibus, ſed opertui quoque in rebus ſacris uſurpatur. Apul. Apolog. 11 Lib. 8.v.475. 12 Gloria quippe, & celebratione gaudent. infra v.197. 13 Athenienſem, à Cecrope rege. 14 Plato in Ægyptum ad prophetas, & ſacerdotes profectus, arcana, & diſciplinas eorum edidicit. Laertius lib.3. 15 Docilior, & qui mundi cauſis noſcendis magis vacavit.

Fa-

Fama quidem 1 *generi Pharias me duxit ad urbes,*
Sed tamen & 2 *veſtri: media inter prælia ſemper*
Stellarum, cœlique plagis, Superiſque vacavi,
Nec meus 3 *Eudoxi vincetur* 4 *Faſtibus annus.*
Sed cum tanta meo vivat ſub pectore virtus,
Tantus amor veri, nihil eſt quod noſcere malim
Quam fluvii cauſas per ſecula tanta latentes,
Ignotumque caput: ſpes ſit mihi certa videndi
Niliacos fontes; bellum civile relinquam.
Finierat, contraque ſacer ſic orſus Achoreus:
Fas mihi magnorum Cæſar ſecreta parentum
Prodere, ad hoc ævi populis ignota 5 *profanis.*
Sit 6 *pietas aliis, miracula tanta ſilere:*
Aſt ego cœlicolis gratum reor, ire per omnes
Hoc opus, & ſacras populis noteſcere leges.
7 *Sideribus, quæ ſola fugam moderantur Olympi,*
Occurruntque polo, diverſa potentia prima
Mundi lege data eſt. 8 *Sol tempora dividit anni,*
9 *Mutat nocte diem, radiiſque potentibus aſtra*

1 Pompeii, qui huc profugiſſe dicebatur. 2 Quorum ſcientias ſcire percupio: Aſtronomiam maxime, cui inter arma vacavi ſemper. 3 Eudoxus iſte fuit Cnidius, auditor Platonis, qui cum Chryſippo Medico in Ægyptum profectus, anni rationem reverſus Græcis tradidit, & Ephemeridas ſcripſit. Laert. lib. 8. Strabo l. 14. Columel. l. 10. Cenſorinus. hujus autem faſtis, ideſt, rationi anni Cæſar dicit ſuam anni correctionem non ceſſuram. qua obſervationi veteri adjecit X dies, ut annum CCCLXV dies efficerent, & ne quadrans deeſſet, quarto quoque anno unus dies intercalaretur. Plutarch. Cæſare, & Macrob. lib. 1. Satur. c. 14. Sol. 3. Suet. Cæſare. 4 Utcunque Servius erroris Lucanum inſimulare auſus ſit, *Faſtum* tamen pro dierum computatione in quarta declinatione uſurparunt auctores boni. Varro in Ephemeride: *Cæſar faſtus correxit.* Columella 10. *Sequor nunc Eudoxi, & Metonis faſtus*, & Horat. utriuſque declin 2. & 4. 5 Non initiatis. 6 Religio. 7 Planetæ, qui adverſo motu ab Occaſu ſcilicet in Ortum retardant rapidum motum, quo decima ſphæra ab Ortu in Occaſum recte decurrens reliquos orbes ſecum trahit, aliam atque aliam ſortiuntur motus rationem, adeoque potentiam. 8 Medius planetarum, temporum, terrarum, ſiderum & cœli rector. 9 Cum veteribus, qui τοὺς τῶν πλανήτων στηριγμοὺς à ſole fieri credebant, erraſſe noſtrum monet Joſeph. Scal. in prolegom. ad Manil.

Ire vetat. 1 *curſuſque vagos ſtatione moratur.*
2 *Luna ſuis* 3 *vicibus* 4 *Tethyn, terrenaque miſcet.*
5 *Frigida Saturno glacies, & zona nivalis*
Ceſſit. habet ventos, incertaque fulmina Mavors.
Sub Jove temperies, & nunquam turbidus aer.
At fecunda Venus cunctarum ſemina rerum
Poſſidet. immenſæ Cyllenius arbiter 6 *undæ eſt.*
7 *Hunc ubi pars cœli tenuit, quà miſta Leonis*
Sidera ſunt Cancro, rapidos qua Sirius ignes
Exerit, & varii 8 *mutator circulus anni*
Ægoceron, Cancrumque tenet, cui ſubdita Nili
Ora latent: quæ cum * *dominus percuſſit aquarum*
Igne ſuperjecto, tunc 9 *Nilus fonte ſoluto*
Exit, ut Oceanus lunaribus incrementis
Juſſus adeſt: auctuſque ſuos non ante coarctat,
Quam 10 *nox æſtivas à Sole receperit horas.*

1 Ipſe ſub Ecliptica certus vagos cæterorum curſus moderatur. Neque enim de planetis ſtationariis, & retrogadis aliquid innotuiſſe veteribus, veriſimile eſt. Sed de ſtationibus planetarum Plin. l. 2. c. 15. 16. & 17. 2 Æſtum maris Lunæ motui tribuerunt veteres. Pomp. Mela l. 3. c. 1. & interpres Vadian. 3 Creſcentis, ac decreſcentis Lunæ. 4 Mare reciproca agitatione nunc accedens litora, nunc recedens. 5 De virtutibus, & qualitatibus planetarum conſulendi Aſtrologi, qui de his plenius, & planius. 6 Fluminum, adeoque Nili. *Ceſſit Mercurio locus imbrifer.* Avienus. 7 Ubi Mercurius pervenit ad extremum gradum Cancri quà Leonem contingit, vicinus Caniculæ, & Tropico Cancri, cui ſubjacent ignoti fontes Nili, tum * Arbiter undæ Mercurius laxat fontes fluminis directe ſubjecti, facitque effervescere, non ſecus, ac Luna motu ſuo tumefacit mare. modo v. 204. 8 Zodiacus, in quo taxatur à Joſepho Scalig. in proleg. ad Manil. quod ex duobus Tropicis unum facit; & Zodiacum, non ſolem dirigit ad puncta Solſtitialia. Nullo modo probantur mihi interpretes, qui Meridianum intelligunt Trop. utrumque interſecantem. 9 Nilus creſcere incipiens nova Luna poſt ſolſtitium; Sole Cancrum tranſeunte, modice, Leonem, abundantiſſime, in Virgine, reſidet; revocatur intra ripas, Sole in Libra, h. e. in æquinoctio autumnali, lib. 8. verſ. 467 Herod. lib. 2. Plin. lib. 5. c. 9. Solin. cap. 34. & 45. Strabo lib. ultim. Diod. Sic. lib. 1. Seneca l. 4. nat. q. cap. 2. Marcel. lib. 22. Heliod. lib. 9. Philo. lib. 1. de vita Moyſis. Card. de Subtilit. li. 2. & 21. Jul. Cæſ. Scal. exercit. 47. 10 Notatio æquinoctii autumnalis.

1 *Vana fides veterum, Nilo, quo creſcat in arva,*
Æthiopum prodeſſe nives, 2 non Arctos in illis
Montibus, aut Boreas: teſtis tibi ſole peruſti
Ipſe color populi, calidique vaporibus Auſtri:
Adde, quod omne caput fluvii, 3 quodcunque ſoluta
Præcipitat glacies, ingreſſo vere tumeſcit
Prima 4 tabe nivis: Nilus neque ſuſcitat undas
5 Ante Canis radios, 6 nec ripis alligat amnem
Ante parem nocti Libra ſub judice 7 Phœbum.
Inde etiam leges 8 aliarum neſcit aquarum:
Nec tumet hybernus, cum longe ſole remoto
9 Officiis caret unda ſuis: dare juſſus 10 iniquo
Temperiem cœlo, mediis æſtatibus exit.
Sub 11 torrente plaga, ne terras diſſipet 12 ignis,
Nilus 13 adeſt mundo, contraque incenſa Leonis
Ora tumet: Cancroque 14 ſuam torrente Syenen,
Imploratus adeſt: nec campos liberat undis,
Donec in autumnum declinet Phœbus, & umbras
Extendat 16 Meroe. quis cauſas reddere poſſet?
Sic juſſit Natura parens decurrere Nilum:

1 E ſeptem cauſis inundationis Nili, quas ponit noſter, ſecunda hæc veteribus, Anaxagoræ, Euripidi, & aliis graviſſimis auctoribus placita, validiſſimis nititur argumentis, ad quæ diluendæ nimis debiles ſunt Poetæ confutationes. Sole enim apud nos in Cancri tropico exiſtente, ultra Capricorni circulum ſitis hyems eſt, & nives in Lunæ montibus conceptæ à Sole redeunte, quod iis ver eſt, diſſolvi poſſunt. Sed & hanc opinionem refutat Joan. Bapt. Scortia lib. 2. de Nili incremento, c. 12. 2 Et tamen receſſus à circulo Capricorni ad Antarcticum æque ſe habet quo ad frigus, ac noſter à circulo tropico Cancri. 3 Atqui hoc verſus Antarcticum ſitis vernum tempus eſt. 4 Solutione. 5 Ante exortum caniculæ, in menſe Julio, Sole Leonem ingreſſo. 6 Neque revocatur in alveum ante æquinoctium autumnale. lib. 8 verſ. 467. Io. Leo Africanus l. 8. cap. 4. & l. 9. cap. 26. Hieron. Fracaſtorius tract. de Nilo M Ant. Sabellicus Ennead. 1. l. 3. Goropius in Niloſcopio. Card. de Subt. lib. 21. Cæſ Scal. exerc. 47. 7 Diem. 8 Aliorum fluminum, quæ hyeme creſcunt, æſtate decreſcunt. 9 Incremento ad irrigationem Ægypti. 10 Ferventi ætheri. 11 Zona torrida. 12 Calor excandeſcens. 13 Ad refrigerium, & temperiem ſubvenit Ægypto. 14 Sibi ſubjectam, lib. 2. verſ. 587. 15 In auxilium quaſi advocatus. 16 In qua inſul. torridæ zonæ ſubjecta breves, aut nullæ rejiciebantur umbræ, infra verſ. 305.

Sic opus eſt mundo. 1 *Zephyros quoque vana vetuſtas*
His adſcripſit aquis, quorum ſtata tempora flatus,
Continuique dies, & in aere longa poteſtas:
2 *Vel quod ab occiduo depellunt nubila cælo*
Trans Noton, & fluvio cogunt incumbere nimbos:
3 *Vel quod aquas toties rumpentis litora Nili*
Aſſiduè feriunt, coguntque reſiſtere 4 *flatus.*
5 *Ille mora curſus adverſique obice ponti*
Æſtuat in campos. 6 *Sunt qui* 7 *ſpiramina terris*
Eſſe putent, magnoſque cavæ compagis hiatus.
Commeat hac penitus tacitis diſcurſibus 8 *unda,*
Frigore ab Arctoo 9 *medium revocata ſub axem,*
Cum 10 *Phœbus preſſit Meroen, telluſque peruſta*
Illuc duxit aquas, trahitur Gangeſque, Paduſque,
11 *Per tacitum mundi:* 12 *tunc omnia flumina Nilus*
Uno fonte vomens non uno gurgite perfert.
13 *Rumor, ab Oceano, qui terras alligat omnes,*
Exundante procul violentum erumpere Nilum,
Æquoreoſque ſales longo miteſcere tractu.

1 Impropriè Eteſias Aquilones (qui à Rhiphæis à Septentrione flantes pellere pluvia nubila in Auſtrum, & Nilum verſus fontes repulſum, quo minus in mare ſe exonerèt, adeoque exundet, ſiſtere dicuntur) vocat Zephyros, & ab Occaſu flare facit. vide Joſ. Scal. in prolegom. ad Manilium. Cæterum hanc opinionem diſcutit, refutatque Joan. Bapt. Scortia lib. 2. de natura, & increm. Nili, c. 13. 14. & 15. 2 Quod Democriti placitum eſt. 3 Quod Thaleti viſum eſt. 4 Venti. 5 Nilus impeditus ab Eteſiis ex adverſo flantibus, quo minus in mare delabatur, exundat. Ammian. Marcel. lib. 22. Solin. c. 45. Plin. l. 5. c. 9. Herod. 2. 6 Quarta incrementi Nili cauſa, ſed abſurda, quam tamen Memphitici ſacerdotes tradebant. 7 Canales, & meatus ſubterraneos. 8 Fluvii, ut mox v. 252. 9 Sub æquatorem, aut torridam zonam, cui ſubjacet Meroe, infra v. 305. 10 Meroen premit Sol, cum obtinet quartam decimam Leonis partem. 11 Per ſecretos meatus illos ſubterraneos. 12 His fluminibus non ſufficit unus Nili alveus, adeoque exundat fl. 13 Alii ſunt, qui opinantur, feruntque Nilum ab illo Oceano, qui terras ambit, exæſtuante, incrementum aquarum capere; fluctus verò marinos ſalſuginem amittere, atque dulceſcere longo curſu. hanc opinionem examinat, atque rejicit Scortia lib. 2. de Nilo c. 11.

1 Nec

1 Nec non Oceano paſci Phœbumque, polumq;
Credimus: hunc, calidi tetigit cum brachia Cancri,
Sol rapit, atque undæ plus, quam quod digerat aer
Tollitur, hoc noctes referunt, Niloq; refundunt.
2 Aſt ego, ſi tantam jus eſt mihi ſolvere litem,
Quaſdam, Cæſar, aquas poſt mundi ſera peracti
Secula, concuſſis terrarum erumpere venis,
Non id agente deo, quaſdam 3 compage ſub ipſa
4 Cum toto cœpiſſe reor, quas ille Creator,
Atque opifex rerum certo ſub jure coercet.
Quæ tibi noſcendi Nilum Romane cupido eſt,
5 Et Phariis, Perſiſque fuit, Macedumque tyrannis:
Nullaque non ætas voluit conferre 6 futuris
Notitiam: 7 ſed vincit adhuc natura latendi
Summus Alexander regum quos Memphis adorat,
Invidit Nilo, miſitque per ultima terræ
Æthiopum, 8 lectos: illos rubicunda peruſti
Zona poli tenuit; Nilum videre calentem.
Venit ad occaſum, mundique extrema 9 Seſoſtris,
Et Pharios currus regum cervicibus egit:
10 Ante tamen veſtros amnes Rhodanumque, Padumque,
Quam Nilum de fonte bibit. veſanus in ortus

1 Alia opinio, Sidera aquis paſci, ut li. 1. v. 415. & lib. 9. verſ. 313. aquarum, itaque à Sole in Cancro attractarum partem à ſideribus non digeſtam in Æthiopia deorſum noctu decidere, atque hinc Nilum creſcere. Herodoti ſententia. vide cap. 19. lib. 2. Scortiæ de incremento Nili. 2 Ego reor alios fluvios è venis vi concuſſis erupiſſe poſt orbem conditum; alios accepiſſe ortum, & leges certas à Deo in ipſa mundi creatione. Nilum autem hanc incrementi legem à prudenti Deo etiam tum accepiſſe, hanc tanquam univerſalem cauſam à noſtro poſitam, ut & ab Ariſtide, in oratione Ægyptiaca, pro levi refutat Joan. Baptiſta Scortia lib. 2. de natura, & incremento Nili, cap. 1. Refutatis deinde variis aliorum opinionibus docet cap. 17. Nilum aquis pluviis creſcere. 3 In prima mundi coagmentatione. 4 Cum rerum univerſitate. 5 Seſoſtri Cambyſæ, Alexandro, ut ſequ. 6 Poſteris. ἐσομένοισι. 7 Necdum enim inventi ſunt ejus fontes. 8 Electos viros, qui ortum Nili indagarent. 9 Seſoſtrin hunc Tzerzes Chilia. 3 cap. 69. Var. hiſt. refert Aſſyriorum regem fuiſſe, & regibus curru junctis vectum triumphaſſe. Idem Plin. l. 33. c. 3. Val. Flac. Sed vide Herodoti Euterpen. 10 Neque tamen invenit magis, quam veſtrorum fl. fontes. Notatio τοῦ ἀδυνάτου.

LIBER X.

1 Theodotum, qui Pompeii caput à rege miſſum Cæſari obtulerat. lib. 9. verſ. 1010.
2 Propter Pompeium ibi trucidatum.
3 Litus.
4 Cæſaris.

Ut primum terras 1 Pompeii colla ſequutus
Attigit, & 2 diras calcavit Cæſar 3 arenas:
Pugnavit fortuna 4 ducis, fatumque nocentis
Ægypti, 5 regnum Lagi Romana ſub arma
Iret; an eriperet mundo Memphiticus enſis
Victori s, victique caput. 6 tua profuit 7 umbra
Magne, tui ſocerum 8 rapuere à ſanguine manes,
Ne populus poſt te 9 Nilum Romanus haberet.
Inde 10 Paratoniam fertur 11 ſecurus in urbem
Pignore tam ſævi ſceleris, ſua ſigna ſequutus.
12 Sed fremitu vulgi faſces, & jura querentis
Inferri Romana ſuis, diſcordia ſenſit
Pectora, & ancipites animos, 13 Magnumque periſſe
Non ſibi. 14 tum vultu ſemper celante timorem;
Intrepidus Superum ſedes, & templa vetuſti

5 Utrum Ægyptum Cæſar ſub Romano imperio redigeret: an Ægyptii Cæſarem æque, ac Pompeium è medio tollerent. 6 Cæſari, inquit Badius, ut hinc monitus ſibi caveret ne in eaſdem inſidias incideret. Grotius autem ſic: Pompeii honori hoc dii dederunt, ne populi Romani eſſet Ægyptus poſt ipſius mortem, quod futurum fuerat, niſi Cæſar populo Rom. imperium omne cum libertate ademiſſet. 7 Mors. 8 Eripuere cædi. 9 Ægyptum. 10 Alexandriam, à Paretonio portu, & opp. Ægypti, non longe ab Alexandria. Ptol. *Canobo*. 11 Ocioſus, inquiunt interpretes. Cæſar enim, ut refert Appianus, dum Rex moram circa Caſſium montem ageret, vacavit gratulationibus, urbis atque templorum luſtrationi, diſputationibus Philoſophorum. Ego autem horum pace ſic intellige: Cæſar admonitus, ut ſibi caveret, exemplo Pompeii ab iis trucidati (quod *pignus ſceleris* vocat Poeta) ingreſſus eſt urbem ſecurus, ideſt, monitus ſeptuſque ſuis cohortibus. Itaque ſigna ſimpliciter, vel, ut illi, *faſces* accipio. 12 Cæſar Com, de civ. bel. 7. refert: Concurſum ad Cæſarem fieri, quod faſces anteferrentur. in hoc omnis multitudo majeſtatem regiam minui prædicabat. 13 Pompeium non ab Ægyptiis cæſum in ſuam gratiam. 14 Satagebat enim ſalutis ſuæ, cui intentus erat, Alexandrinorum deliciis minime vacans, utcumq; fiduciam præ ſe ferebat.

Nu-

Numinis, antiquas Macedum teſtantia vires,
Circuit: & nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuque deum, non mœnibus urbis,
Effoſſum tumulis cupide deſcendit in 1 *antrum.*
Illic 2 *Pellæi proles* 3 *veſana Philippi*
4 *Felix prædo jacet:* 5 *terrarum vindice fato*
Raptus: ſacratis totum ſpargenda per 6 *orbem*
Membra viri poſuere adytis: Fortuna pepercit
7 *Manibus, & regni duravit* 8 *ad ultima fatum.*
9 *Nam ſibi libertas unquam ſi redderet orbem,*
Ludibrio ſervatus erat, non utile mundo
Editus exemplum, terras tot poſſe ſub uno
Eſſe viro. 10 *Macedum fines, latebraſque ſuorum*
Deſeruit, 11 *victaſque parti deſpexit Athenas:*
Perque Aſiæ populos fatis urgentibus actus
Humana cum ſtrage ruit, gladiumque per omnes
Exegit gentes: ignotos 12 *miſcuit amnes,*
13 *Perſarum Euphratem, Indorum ſanguine Gangen:*

1 Alexandri, & ab illo regum Ægyptiorum conditorium: σῶμα dictum refert Strabo, quod corpus Alexandri è Babylone huc tulerit, condideritque Lagi filius. Curtius lib. 10. 2 Alexander F. Philippi regis Macedoniæ, in cujus urbe Pella natus eſt Alexander. 3 Cui non unus ſuffecit orbis, non mortalis parens. Animal (ut appellat eum Seneca lib. 2. de Benef. cap. 16.) tumidiſſimum. Addo temulentiſſimum, crudeliſſimum. 4 Felicitatem Alexandri æque feliciter exprimit Apul. lib 1. Florid. Fortuna, inquiens, ſua major fuit: ſucceſſuſque ejus ampliſſimos, & provocavit ut ſtrenuus, & æquiparavit ut meritus, & ſuperavit ut melior: ſoluſque ſine æmulo clarus, adeo ut nemo ejus audeat; vel ſperare virtutem, vel optare Fortunam. 5 Raptus morte, quæ ſola potuit vindicare terras ab illo ſubactas. 6 Orientalem maxime, cui gravis, & exitialis fuiſſet. 7 Cineribus qui hic condebantur, neque prout meritus ipſe fuerat, diſpergebantur. 8 Ad everſionem regni Ægyptii, & ultimos Ægypti reges. 9 Orbi enim, ſi quando erit ſe in libertatem vindicaturus, nihil aliud erit Alexandri gloria, & memoria, quam ludibrium, & peſſimum ambitionis, ſuperbiæ, & regnandi cupiditatis exemplum.

10 Genitivus pluralis, ut Macedum, ſyncopate.

11 Magnam Græciæ partem Philippi dolis, & auro ſubactam ſibique relictam, tanquam impetum non ſatis amplum contempſit, vide Plutar. Q. Curt. Poly. Juſtin. Arrian. 12 Turbavit, fœdavit ſanguine. 13 Sanguine ſcilicet.

Terrarum fatale malum, fulmenque, quod omnes
Percuteret pariter populos, & 1 ſidus iniquum
Gentibus. 2 Oceano claſſes inferre parabat
3 Exteriore mari. non illi 4 flamma nec undæ,
Nec 5 ſterilis Libiæ, nec Syrtibus obſtitit Ammon.
Iſſet in occaſus, mundi devexa ſecutus,
6 Ambiſſetque polos, 7 Nilumque à fonte bibiſſet:
8 Occurrit ſuprema dies, naturaque ſolum
Hunc potuit finem 9 veſano ponere regi:
10 Qui ſecum invidia, qua totum ceperat orbem,
Abſtulit imperium; nulloque hærede relicto,
Totius fati 11 lacerandas præbuit urbes.
Sed cecidit Babylone 12 ſua, 13 Parthoque verendus.
Proh pudor! 14 Eoi propius timuere ſariſſas,
Quam nunc pila timent populi. 15 licet uſque ſub Arcton
Regnemus, Zephyrique domos, terraſque premamus
Flagrantis poſt terga Noti: cedemus in ortus
Arſacidum domino. 16 non felix Parthia Craſſis
Exiguæ ſecura fuit provincia Pellæ.
Jam 17 Peluſiaco veniens à gurgite Nili

1 Velut peſtilentis influetiæ ſidus terris. 2 Oceani Indici viſendi ſtudio, flumini ignoto caput ſuum torque fortiſſimorum virorum ſalutem permiſit. *Curt.* 3 Quod ambit terras ad Orientem, & Meridiē. 4 Æſtus Solis. 5 Iter per deſerta Libyæ ad Jovis Ammonis templum, ſupra Syrtim majorem. Diod. 17. Arrian. Curt. & Plutarch. 6 Orbe circuito.
7 Strabo refert Alexandrum cum Seſoſtre rege Ægypti ſtatuiſſe luſtrare Æthiopiam, ut fontes Nili quæreret. vide infra v.272. 8 Sed fatum, & lex naturæ incidit vitæ ſimul & voti filum. 9 Ut ſup. v. 20. 10 Qui eadem invidia, qua vivus non tulit imperii æmulum; ita moriens nec uni reliquit imperium. quaſi fataliter invidens alteri magnitudinem. 11 Inter duces ſuos dividendas. Diviſionem vide apud Curt. lib. 10. 12 In ſuam poteſtatem redactæ Babylone Parthorum metropoli, & regia. 13 Parthis formidandus. 14 Macedonum haſtas plus timuerunt Parthi, quam pila noſtra.
15 Nos Romani ſubjecimus nobis orbem ab Arctoa parte, Occidentali, Meridionali: ſoli obſtant nobis Parthi, quo minus in Orientem proferamus Imperium.
16 Et tamen Parthia Craſſis, & exercitibus noſtris exitioſa, à Macedonibus, quorum oppidum exiguum eſt Pella, devicta eſt, & metropolis ejus quaſi in provinciam redacta facta victori Alexandro regia ſecura. 17 A Caſio monte prope Peluſium, l.8.v.470. & ad v.463.

1 Rex

1 Rex puer, imbellis populi ſedaverat 2 iras;
Obſide quo pacis Pellæa tutus in aula
Cæſar erat: cum ſe parva Cleopatra biremi,
Corrupto cuſtode Phari 3 laxare catenas,
Intulit 4 Emathiis ignaro Cæſare tectis;
5 Dedecus Ægypti, 6 Latio feralis Erinnys,
7 Romano non caſta malo. quantum impulit Argos,
Iliacaſque domos facie 8 Spartana nocenti,
Heſperios auxit tantum Cleopatra 9 furores.
10 Terruit illa ſuo, ſi fas, Capitolia 11 ſiſtro,
Et Romana petit 12 imbelli ſigna 13 Canopo,
14 Cæſare captivo Pharios ductura triumphos:
15 Leucadioque fuit dubius ſub gurgite caſus,
Ad mundum ne noſtra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
Miſcuit inceſtam ducibus 16 Ptolemaida noſtris.
Quis tibi veſani veniam non donet amoris,
Antoni? durum cum Cæſaris hauſerit 17 ignis
Pectus, & in 18 media rabie, medioque furore,
18 Et Pompeianis habitata manibus aula,

1 Ptolemæus. 2 Tumultum Alexandrinorum. ſupra v. 11. & indignationem P[o]thini. 3 Ut laxaret ſibi carcerem, quo cuſtodiebatur, inquit Berſmanus. Ego de catenis portum Alexandrinum obſtruentibus dici opinor. Scribit enim Plutarchus; Cæſarem ad ſe ex agro acciviſſe Cleopatram regno ejectam. Quæ cum Apollodoro Siculo lembum ingreſſa, nocte ingruente ad regiam pervenit, cumque latere aliter non poſſet, ſtragulo ſe illigatam ab Apollodoro ad Cæſ. per fores apportari paſſa eſt, &c. 4 Alexandrinis, ab Alex. Macedone conditis, *vel* Cæſaris victoris in Emathia. 5 Invectiva Apoſtrophe ad Cleopatram. 6 Ita Virg. de Helena: *Trojæ ac patriæ communis Erinnys*. cui noſter hanc confert. 7 Nunc in Cæſare; poſtea in Antonio. 8 Helena. 9 Inſanæ libid. & belli illius, quod Antonius Auguſto inferebat, furores. 10 *Dum Capitolio Regina dementes ruinas Funus, & imperio parabat*. Horat. ode 37. l. 1. 11 *Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro*. Virg. Æneid. 8. Eſt autem ſiſtrum, crepitaculum ex ære, aut argento tinnulum, per cujus laminam incurvam ungulæ trajectæ erant: quod criſpanti brachio agitatum redderet argutum ſonum. 12 *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum*. Horat. 13 Ægyptiis, & viliſſima Canopi plebe. l. 8. verſ. 543. Juven. Sat. 1. v. 26. & Sat. 6. v. 85. 14 Auguſto. 15 Sinu maris Ambracii ſub Leucate promontorio Epiri. lib. 1. v. 43. 16 Cleopatram, Ptolemæi filiam. 17 Alii *ignes*. 18 Belli menſes autem novem ibi moratum refert Appianus. 19 Etiamdum ſibi in aula illa obverſari viſa Pompeii modo ab iis cæſi umbra.

Sanguine Theſſalicæ cladis perfuſus adulter
Admiſit Venerem curis, & miſcuit armis
Illicitoſque toros, & 1 *non ex conjuge partus?*
Proh pudor! oblitus 2 *Magni, tibi Julia fratres*
Obſcœna de matre dedit: 3 *parteſque fugatas*
Paſſus in extremis Libyes 4 *coaleſcere regnis,*
Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum 5 *donare Pharon, dum non ſibi vincere mavult.*
Quem formæ confiſa ſuæ Cleopatra ſine ullis
Triſtis adit lacrymis, ſimulatum compta dolorem,
6 *Quem decuit, veluti laceros diſperſa capillos,*
Et ſic orſa loqui: Si qua eſt, ô maxime Cæſar
Nobilitas, * *Pharii proles clariſſima Lagi,*
Exul in æternum ſceptris depulſa paternis,
Si tua reſtituat veteri me dextera fato,
7 *Complector regina pedes, tu gentibus* 8 *æquum*
Sidus ades noſtris; 9 *non urbes prima teneto*
Fœmina Niliacas: nullo diſcrimine ſexus
Reginam ſcit ferre Pharos. lege 10 *ſumma perempti*
Verba patris, qui jura mihi communia regni,
Et thalami cum fratre dedit. puer ipſe ſororem,
Sit modo liber, amet: ſed habet 11 *ſub jure Pothini*
Affectus, enſeſque ſuos. nil ipſa paterni
Juris habere peto: 12 *culpa, tantoque pudore*
Solve domum: remove funeſta 13 *ſatellitis arma,*
Et regem regnare jube. 14 *quantoſne tumores*
Mente gerit famulus, Magni cervice revulſa!
Jam tibi (ſed procul hoc avertant fata) minatur.

1 Filium Cæſarionem ſuſceptum ex Cleopatra muliere barbara.
2 Cui filia Julia nupta fuerat.
3 Pompeianas, ſub Scipione, Catone, &c.
4 Vires colligere.
5 Cleopatræ, quam fratre interfecto poſtea præfecit Ægypti regno.
6 Ita emendat Grotius, cum prius legeretur, *Quam decuit*. * Ego regina, filia Ptolemæi, proles Lagi. lib.8. v. 692. 7 *Cleopatra regis ſoror affuſa Cæſaris genibus, partem regni repoſcebat*, inquit Florus l. 4. c. 2. 8 Salutare, me in jus meum redditurum; ſupra v. 35. vocaverat Alexandrum *ſidus iniquum gentibus*. 9 *Occupatio*. Neque, inquit, hoc novo fiet exemplo, ut regnet mulier, patre enim meo ejecto, ſororem meam natu majorem in regno conſtituerunt. 10 Teſtamentum patris, quo ex æquo cum fratre hæres relicta ſum, nec non conjux illius. 11 Poteſtatem ſuam Pothini eunuchi auctoritati ſubjectam. 12 Hoc dedecore, & turpitudine, ut pro arbitrio ſervorum regnetur. 13 Achillæ præfecti regii à Pothino ſolicitati contra Cæſ. infra v. 398. 14 Quantos nam? duplici interrogatione, ut l. 7. v. 301.

Sat

Sat fuit indignum, Cæſar, mundoque, tibique,
1 *Pompeium facinus meritumque fuiſſe Pothini.*
2 *Nequicquam duras tentaſſet Cæſaris aures:*
Vultus adeſt precibus, facieſque inceſta 3 *perorat.*
Exigit infandam corrupto 4 *judice noctem.*
5 *Pax ubi parta* 6 *duci,* 7 *doniſque ingentibus empta eſt:*
Excepere epulæ tantarum gaudia rerum:
Explicuitque ſuos magno Cleopatra tumultu
Nondum tranſlatos Romana in ſecula luxus.
8 *Ipſe locus templi, quod vix corruptior ætas*
Extruat, inſtar erat: laqueataque tecta ferebant
Divitias, 9 *craſſumque trabes abſconderat aurum.*
Nec ſummis cruſtata domus, ſectiſque nitebat
Marmoribus: 10 *ſtabatque ſibi non ſegnis Achates,*
11 *Purpureuſque lapis,* 12 *totaque effuſus in aula*
Calcabatur Onyx: 13 *Hebenus* 14 *Mareotica vaſtos*
Non operit poſtes, ſed ſtat pro robore vili
15 *Auxilium, non forma domus,* 16 *ebur atria veſtit,*

1 Sceleſtam Pompeii cædem, qua te ſibi demereri voluit. 2 Satis enim formæ venuſtas commendabat eam. 3 Aderat puellæ forma, inquit Florus, & quæ duplicaretur ex illo, quod talis paſſa videbatur injuriam. 4 Cæſare, inter ipſam, & fratrem judice. 5 Compoſitis inter ſe rebus, & reconciliata fratri Cleopatra, extruitur convivium. 6 Ptolemæo. 7 Debuerat pater ejus, qui tum Rex erat, Cæſari ſeptingenties H. S. inde quadringenties petebat ad alendum exercitum. Plutarch. in Cæſ. 8 Domus regia referebat majeſtatem templi, melius extructi, atque exornati quam ferant exornentque ſeriora ſecula, atque adeo corruptiora. 9 Laminæ aureæ. 10 Copulativa pro adverſativa. vide l.1.v.252. Sed ſtabat ſibi, ideſt, per ſe ſolidus non incruſtatus, & alteri inſertus, Achates lapis, de quo Plin. l.37.c.10. Solin. c 12. 11 Porphyrites. Plin.l.36.cap 7. vel Sardus. 12 Pavimenta ſternuntur Onychite marmore. *Calcatuſque tuo ſub pede lucet Onyx*. Martial. l.12. epig. 50. 13 Poſtes non incruſtantur Hebeni ligno: ſed ex ipſo ſolidæ ſtant columnæ. 14 Ægyptia, à Mareotide palude, licet *ſola India nigrum fert ebenum*. ut canit poeta l. 2. Georgic. Herod. tamen. lib. 3. in Æthiopia naſci ſcribit. vide Plin.l 12.c.4. & l.6.c.30. infra v.304. Solin. c. 65. Dioſcor.l. 1.c.137. 15 Columna ad ſuſtentandum; non incruſtamentum ad ornatum. 16 Fores operiebantur putaminibus teſtudinis Indicæ in laminas diſſectis, & gemmis intertextis diſtinguebantur. vide quæ nos ad verſ. 94. Satyr.11. Juven.

Et ſuffixa manu foribus teſtudinis Indæ
Terga ſedent, crebro maculas diſtincta Smaragdo.
Fulget gemma toris, & Jaſpide fulva ſupellex 1
1 *Strata micant:* 2 *Tyrio quorum pars maxima ſucco*
Cocta diu, 3 *virus* 4 *non uno duxit aheno;*
Pars auro 5 *plumata nitet; pars* 6 *ignea cocco,*
Ut mos eſt 7 *Phariis miſcendi licia telis.*
Tum famulæ numerus turbæ, populuſque miniſter,
(Diſcolor hos ſanguis, alios diſtinxerat ætas:)
Hæc 8 *Libycos, pars tam flavos gerit altera crines,*
Ut nullus Cæſar 9 *Rheni ſe dicat* 9 *in arvis*
Tam rutilas vidiſſe comas. pars ſanguinis uſti
10 *Torta caput,* 11 *refugoſque gerens à fronte capillos.*
Nec non infelix 12 *ferro mollita juventus;*
Atq; 13 *execta* 14 *virum. ſtat contra fortior ætas,*
Vix ulla fuſcante tamen 15 *lanugine malas.*
Diſcubuere toris 16 *reges,* 17 *majorque poteſtas*
Cæſar: & immodice formam fucata nocentem,
Nec ſceptris contenta ſuis, nec fratre marito,
Plena 18 *maris rubri ſpoliis, colloque, comiſque*

1 Alii leg. *Hic torus, Aſſyrio cujus pars maxima ſucco Strata micant Tyrio, quorum pars maxima lentum Cocta diu virus.* Sed illa quam nos retinuimus ſimplicior eſt & verior. 2 Purpureo, à Tyro ubi optimus purpurarum piſcatus, cujus piſcis, qui & murex dicitur, ſanguine ſeu flore quem ore habet morienſque expuit, tinguntur veſtes purp. 3 Medicatum liquorem, ſuccum, tincturam. Mart. epig 50. lib. 1. & l. 4. ep. 4. 4 Plus ſemel bis tinctum innuit, dibaphum. Plin. lib. 9. c. 30. 5 Intertexta auro, atque varii coloris liciis, qualia opera Græci πολύμιτα vocant. Mart. ep. 150. l. 14. 6 Splendida coccino colore. vide quæ ad epig. 24. lib. 4. Mart. 7 Ægyptiis à Pharo inſ. in portu Alexandr. 8 Nigros, aduſtos, tortos. 9 In Germania. Germani autem flava cæſarie pulchri ſunt. Tacit. de Germ. 10 *Tortis crinibus Æthiopes*, inquit Mart. l. Spect. ep. 3. 11 Rejectos in cervicem, in ſupera reflexos, & Solis vapore aduſtos. 12 Caſtrata, Spadones ſcilicet, & Eunuchi. *male pubeſcentibus annis Surripuere viros: exectaque viſcera ferro, In Venerem fregere; atque ut fuga mobilis, aut Circumſcripta mora properantes differat annos, Quærit ſe natura, nec invenit.* Petr. Arb. 13 Emaſculata. 14 Virilitatem. 15 Non caſtrati juvenes, inveſtes tamen, atque imberbes. 16 Ptolemæus, & Cleopatra. 17 Et regibus major Cæſar. 18 Gemmis, margaritis, de Mari rubro, vide quæ nos ad Senec. Thyeſt. v. 370.

Divi-

Divitias Cleopatra gerit, 1 cultuque laborat.
Candida 2 Sidonio perlucent pectora 2 filo.
Quod 3 Nilotis acus compreſſum pectine Serum
4 Solvit, & extenſo laxavit ſtamina velo.
5 Dentibus hic niveis, ſectos Atlantide ſilva
Impoſuere orbes; quales ad Cæſaris 6 ora
7 Nec capto venere Juba. proh cæcus, & amens
Ambitione furor, civilia bella gerenti
Divitias aperire ſuas, incendere mentem
Hoſpitis armati. 8 non ſit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quæſiſſe ruina:
Pone 9 duces priſcos. & nomina pauperis ævi
10 Fabricios, 11 Curioſque graves: hic ille recumbat
12 Sordidus Hetruſcis abductis Conſul aratris,
Optabit patriæ talem duxiſſe triumphum.
Infudere epulas 13 auro, quod terra, quod aer,
Quod pelagus, Niluſque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quæſivit in orbe.
14 Non mandante fame, 15 multas volucreſque feraſque
Ægypti poſuere deos: manibuſque miniſtrat
Niliacas 16 cryſtallus aquas: 17 gemmæque capaces
Excepere merum, ſed non 18 Mareotidis uvæ,

1 Gravatur gemmis, vel ſolicita eſt de cultu. 2 Amictu è tenuiſſimis filis. Pollux l 7. c.16. *Non ſic in Tyria ſindone tutus eris*, epi. 19. lib. 4. Mart. 3 Ægyptia. *picti tunica Nilotide Mauri*, Mart. ep. 6 l.10. 4 Ut rariora eſſent fila, diſcrevit. 5 Pedibus eburneis ſuſtentatas rotundas menſas citreas è Mauritania petitas, *felices Atlantica munera ſylvas*. Mart. epig.89. l.4. vide quæ nos ad ep.43.l.2. Martial. *Tu Libycos Indis ſuſpendis dentibus orbes*. & Juv. Sat.11. *latos ſuſtinet orbes Grande ebur*.
6 Conſpectum. 7 Vide Plin. lib 13.c.15. 7 Etiamſi Cæſar non eſſet. 9 Continentes, & incorruptiſſimos viros, quos tamen opima, & ampla præda alliceret. 10 Lib.3.v.160. 11 Lib.6. v.787. 12 Quintius Cincinnatus, qui agrum trans Tyberim fodiens à legatis Dictator ſalutatus eſt. Liv.l.3. Dionyſius vero conſulatum illi ita oblatum ſcribit. Alii hic Serranum intelligunt, vide Plin.l.18.c.3. *te ſulcos, Serrane ſerentem*. Virg. 6. Æn. Perſ.Sat.1. 13 Aureis vaſis. 14 Sed gula, & ambitioſo luxu. 15 Quas Ægyptii pro diis coluerunt, uti piſces, Ibin. &c. vide quæ ad Sat.15. Juven.
16 Cryſtallinum gutturnium. *Dant famuli manibus lymphas*. 17 Pocula è gemmis. *Cum bibitur concha*. Juven. Sat.6. v.303. 18 Mareotidum uvarum meminit Virg.2.Georg. & Plin.l.14.c.3. Mareotici vini, Athen. l.1.c.25. ἀπὸ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κρήνης Μαρείας dicti, & Strabo l.13.

1 *Nobile ſed paucis ſenium cui contulit annis*
Indomitum Meroe cogens ſpumare 2 *Falernum.*
Accipiunt ſertas 3 *nardo florente coronas,*
Et 4 *nunquam fugiente roſa: multumque* 5 *madenti*
Infudere comæ, quod nondum evanuit aura
Cinnomon, 6 *externa nec perdidit aera terra:*
Advectumque recens 7 *vicinæ meſſis Amomum.*
8 *Diſcit opes Cæſar ſpoliati perdere mundi,*
Et geſſiſſe pudet genero cum paupere bellum,
Et cauſas Martis Phariis cum gentibus optat.
9 *Poſtquam epulis, Bacchoque modum laſſata voluptas*
Impoſuit, longis Cæſar producere noctem
Inchoat alloquiis: ſummaque in ſede jacentem
10 *Linigerũ placidis compellat* 11 *Achorea dictis:*
O ſacris devote ſenex, quodque arguit ætas
Non neglecte deis, Phariæ primordia gentis,
Terrarumque ſitus, vulgique ediſſere mores,
Et ritus, formaſque deûm: quodcunque vetuſtis
Inſculptum eſt adytis profer, 12 *noſcique volentes*
Prode deos. ſi 13 *Cecropium ſua ſacra* 14 *Platona*
Majores docuere tui: quis dignior unquam
Hoc fuit auditu, 15 *mundique capacior hoſpes?*

1 Sed vinum Meroæum, quod paucis annis nobilitatem ſaporis odoriſque conſecutum eſt, decocta cruditate. Meroe autem inſula Nili eſt. Maxim. l.4.v.333. 2 Vinum, *Synecd.* Falernum enim proprie è Campania eſt. 3 Frutice Indico, & Syriaco, cujus folia, & ſpicæ odore commendantur. 4 Perenni, per totum annum in Ægypto florente. Martial ep.80.l.6. 5 Delibutæ unguentis. 6 Nec peregre advectum expiravit odorem: *Nec ſpirant cinnama ſurdum*. Perſ Sat.6. 7 In vicina Aſſyria, & Media natæ. Plin. l.11.c.13. 8 Alexandrino hoc luxu. 9 Imitatio Virgiliana: *Poſtquam epulis exempta fames.* & Homerica: Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο. 10 Sacerdotem Iſidis xylinis veſtibus indutum, *gregem linigerum* vocat hos Juvenal. Satyr.6. & Linigeram Iſidem, Ovid. Quippe lana, &c. jam inde Orphei, & Pythagoræ ſcitis profanis veſtitus eſt, Sed enim mundiſſima lini ſeges, inter optimas fruges terra exortas, non modo indutui, & amictui ſanctiſſimis Ægyptiorum ſacerdotibus, ſed opertui quoque in rebus ſacris uſurpatur. Apul. Apolog. 11 Lib. 8.v.475. 12 Gloria quippe, & celebratione gaudent. infra v.197. 13 Athenienſem, à Cecrope rege. 14 Plato in Ægyptum ad prophetas, & ſacerdotes profectus, arcana, & diſciplinas eorum edidicit. Laertius lib.3. 15 Docilior, & qui mundi cauſis noſcendis magis vacavit.

Fe-

Fama quidem 1 generi Pharias me duxit ad urbes,
Sed tamen & 2 veſtri: media inter prœlia ſemper
Stellarum, cœlique plagis, Superiſque vacavi,
Nec meus 3 Eudoxi vincetur 4 Faſtibus annus.
Sed cum tanta meo vivat ſub pectore virtus,
Tantus amor veri, nihil eſt quod noſcere malim
Quam fluvii cauſas per ſecula tanta latentes,
Ignotumque caput: ſpes ſit mihi certa videndi
Niliacos fontes; bellum civile relinquam.
Finierat, contraque ſacer ſic orſus Achoreus:
Fas mihi magnorum Cæſar ſecreta parentum
Prodere, ad hoc ævi populis ignota 5 profanis.
Sit 6 pietas aliis, miracula tanta ſilere:
Aſt ego cælicolis gratum reor, ire per omnes
Hoc opus, & ſacras populis noteſcere leges.
7 Sideribus, quæ ſola fugam moderantur Olympi,
Occurruntque polo, diverſa potentia prima
Mundi lege data eſt. 8 Sol tempora dividit anni,
9 Mutat nocte diem, radiiſque potentibus aſtra

1 Pompeii, qui huc profugiſſe dicebatur. 2 Quorum ſcientias ſcire percupio: Aſtronomiam maxime, cui inter arma vacavi ſemper. 3 Eudoxus iſte fuit Cnidius, auditor Platonis, qui cum Chryſippo Medico in Ægyptum profectus, anni rationem reverſus Græcis tradidit, & Ephemeridas ſcripſit. Laert. lib. 8. Strabo l. 14. Columel. l. 10. Cenſorinus. hujus autem faſtis, ideſt, rationi anni Cæſar dicit ſuam anni correctionem non ceſſuram. qua obſervationi veteri adjecit X dies, ut annum CCCLXV dies efficerent, & ne quadrans deeſſet, quarto quoque anno unus dies intercalaretur. Plutarch. Cæſare, & Macrob. lib. 1. Satur. c. 14. Sol. 3. Suet. Cæſare. 4 Utcunque Servius erroris Lucanum inſimulare auſus ſit, *Faſtum* tamen pro dierum computatione in quarta declinatione uſurparunt auctores boni. Varro in Ephemeride: *Cæſar faſtus correxit.* Columella 10. *Sequor nunc Eudoxi, & Metonis faſtus*, & Horat. utriuſque declin 2. & 4. 5 Non initiatis. 6 Religio. 7 Planetæ, qui adverſo motu ab Occaſu ſcilicet in Ortum retardant rapidum motum, quo decima ſphæra ab Ortu in Occaſum recte decurrens reliquos orbes ſecum trahit, aliam atque aliam ſortiuntur motus rationem, adeoque potentiam.
8 Medius planetarum, temporum, terrarum, ſiderum & cœli rector. 9 Cum veteribus, qui τὰς τῶν πλανωμένων στηριγμὰς à ſole fieri credebant, erraſſe noſtrum monet Joſeph. Scal. in prolegom. ad Manil.

Ire vetat. 1 *curſuſque vagos ſtatione moratur.*
2 *Luna ſuis* 3 *vicibus* 4 *Tethyn, terrenaque miſcet.*
5 *Frigida Saturno glacies, & zona nivalis*
Ceſſit. habet ventos, incertaque fulmina Mavors.
Sub Jove temperies, & nunquam turbidus aer.
At fecunda Venus cunctarum ſemina rerum
Poſſidet. immenſæ Cyllenius arbiter 6 *undæ eſt.*
7 *Hunc ubi pars cœli tenuit, quà miſta Leonis*
Sidera ſunt Cancro, rapidos qua Sirius ignes
Exerit, & varii 8 *mutator circulus anni*
Ægoceron, Cancrumque tenet, cui ſubdita Nili
Ora latent: quæ cum * *dominus percuſſit aquarum*
Igne ſuperjecto, tunc 9 *Nilus fonte ſoluto*
Exit, ut Oceanus lunaribus incrementis
Juſſus adeſt: auctuſque ſuos non ante coarctat,
Quam 10 *nox æſtivas à Sole receperit horas.*

1 Ipſe ſub Ecliptica certus vagos cæterorum curſus moderatur. Neque enim de planetis ſtationariis, & retrogadis aliquid innotuiſſe veteribus, veriſimile eſt. Sed de ſtationibus planetarum Plin. l.2. c.15.16. & 17. 2 Æſtum maris Lunæ motui tribuerunt veteres. Pomp. Mela l.3.c.1. & interpres Vadian. 3 Creſcentis, ac decreſcentis Lunæ. 4 Mare reciproca agitatione nunc accedens litora, nunc recedens. 5 De virtutibus, & qualitatibus planetarum conſulendi Aſtrologi, qui de his plenius, & planius. 6 Fluminum, adeoque Nili. *Ceſſit Mercurio locus imbrifer.* Avienus. 7 Ubi Mercurius pervenit ad extremum gradum Cancri quà Leonem contingit, vicinus Caniculæ, & Tropico Cancri, cui ſubjacent ignoti fontes Nili, tum * Arbiter undæ Mercurius laxat fontes fluminis directe ſubjecti, facitque efferveſcere, non ſecus, ac Luna motu ſuo tumefacit mare. modo v.204. 8 Zodiacus, in quo taxatur à Joſepho Scalig. in proleg. ad Manil. quod ex duobus Tropicis unum facit; & Zodiacum, non ſolem dirigit ad puncta Solſtitialia. Nullo modo probantur mihi interpretes, qui Meridianum intelligunt Trop. utrumque interſecantem. 9 Nilus creſcere incipiens nova Luna poſt ſolſtitium; Sole Cancrum tranſeunte, modice, Leonem, abundantiſſime, in Virgine, reſidet; revocatur intra ripas, Sole in Libra, h. e. in æquinoctio autumnali, lib. 8. verſ. 467. Herod. lib. 2. Plin. lib.5. c.9. Solin. cap.34. & 45. Strabo lib. ultim. Diod. Sic. lib.1. Seneca l.4. nat. q. cap.2. Marcel. lib. 22. Heliod. lib.9. Philo. lib.1. de vita Moyſis. Card. de Subtilit. li. 2. & 21. Jul. Cæſ. Scal. exercit.47. 10 Notatio æquinoctii autumnalis.

1 Vana fides veterum, Nilo, quo creſcat in arva,
Æthiopum prodeſſe nives, 2 non Arctos in illis
Montibus, aut Boreas: teſtis tibi ſole peruſti
Ipſe color populi, calidique vaporibus Auſtri:
Adde, quod omne caput fluvii, 3 quodcunque ſoluta
Præcipitat glacies, ingreſſo vere tumeſcit
Prima 4 tabe nivis: Nilus neque ſuſcitat undas
5 Ante Canis radios, 6 nec ripis alligat amnem
Ante parem nocti Libra ſub judice 7 Phœbum.
Inde etiam leges 8 aliarum neſcit aquarum:
Nec tumet hybernus, cum longe ſole remoto
9 Officiis caret unda ſuis: dare juſſus 10 iniquo
Temperiem cœlo, mediis æſtatibus exit.
Sub 11 torrente plaga, ne terras diſſipet 12 ignis,
Nilus 13 adeſt mundo, contraque incenſa Leonis
Ora tumet: Cancroque 14 ſuam torrente Syenen,
Imploratus adeſt: nec campos liberat undis,
Donec in autumnum declinet Phœbus, & umbras
Extendat 16 Meroe. quis cauſas reddere poſſet?
Sic juſſit Natura parens decurrere Nilum:

1 E ſeptem cauſis inundationis Nili, quas ponit noſter, ſecunda hæc veteribus, Anaxagoræ, Euripidi, & aliis graviſſimis auctoribus placita, validiſſimis nititur argumentis, ad quæ diluenda nimis debiles ſunt Poetæ confutationes. Sole enim apud nos in Cancri tropico exiſtente, ultra Capricorni circulum ſitis hyems eſt, & nives in Lunæ montibus conceptę à Sole redeunte, quod iis ver eſt, diſſolvi poſſunt. Sed & hanc opinionem refutat Joan. Bapt. Scortia lib. 2. de Nili incremento, c. 12. 2 Et tamen receſſus à circulo Capricorni ad Antarcticum æque ſe habet quo ad frigus, ac noſter à circulo tropico Cancri. 3 Atqui hoc verſus Antarcticum ſitis vernum tempus eſt. 4 Solutione. 5 Ante exortum caniculæ, in menſe Julio, Sole Leonem ingreſſo. 6 Neque revocatur in alveum ante æquinoctium autumnale. lib. 8 verſ. 467. Io. Leo Africanus l. 8. cap. 4. & l. 9. cap. 26. Hieron. Fracaſtorius tract. de Nilo M Ant. Sabellicus Ennead. 1. l. 3. Goropius in Niloſcopio. Card. de Subt. lib. 21. Cæſ Scal. exerc. 47. 7 Diem. 8 Aliorum fluminum, quæ hyeme creſcunt, æſtate decreſcunt. 9 Incremento ad irrigationem Ægypti. 10 Ferventi ætheri. 11 Zona torrida. 12 Calor excandeſcens. 13 Ad refrigerium, & temperiem ſubvenit Ægypto. 14 Sibi ſubjectam, lib. 2. verſ. 587. 15 In auxilium quaſi advocatus. 16 In qua inſul. torridæ zonæ ſubjecta breves, aut nullæ rejiciebantur umbræ, infra verſ. 305.

1 *Nec non Oceano paſci Phœbumque, polumq;*
Credimus: hunc, calidi tetigit cum brachia Cancri,
Sol rapit, atque undæ plus, quam quod digerat (aer
Tollitur, hoc noctes referunt, Niloq; refundunt.
2 *Aſt ego, ſi tantam jus eſt mihi ſolvere litem,*
Quaſdam, Cæſar, aquas poſt mundi ſera peracti
Secula, concuſſis terrarum erumpere venis,
Non id agente deo, quaſdam 3 compage ſub ipſa
4 *Cum toto cœpiſſe reor, quas ille Creator,*
Atque opifex rerum certo ſub jure coercet.
Quæ tibi noſcendi Nilum Romane cupido eſt,
5 *Et Phariis, Perſiſque fuit, Macedumque tyrannis:*
Nullaque non ætas voluit conferre 6 futuris
Notitiam: 7 ſed vincit adhuc natura latendi
Summus Alexander regum quos Memphis adorat,
Invidit Nilo, miſitque per ultima terræ
Æthiopum, 8 lectos: illos rubicunda peruſti
Zona poli tenuit; Nilum videre calentem.
Venit ad occaſum, mundique extrema 9 Seſoſtris,
Et Pharios currus regum cervicibus egit:
10 *Ante tamen veſtros amnes Rhodanumque, Padumque,*
Quam Nilum de fonte bibit. veſanus in ortus

1 Alia opinio, Sidera aquis paſci, ut li. 1. v. 415. & lib. 9. verſ. 313. aquarum, itaque à Sole in Cancro attractarum partem à ſideribus non digeſtam in Æthiopia deorſum noctu decidere, atque hinc Nilum creſcere. Herodoti ſententia.

vide cap. 19. lib. 2. Scortiæ de incremento Nili. 2 Ego reor alios fluvios è venis vi concuſſis erupiſſe poſt orbem conditum; alios accepiſſe ortum, & leges certas à Deo in ipſa mundi creatione. Nilum autem hanc incrementi legem à prudenti Deo etiam tum accepiſſe, hanc tanquam univerſalem cauſam à noſtro poſitam, ut & ab Ariſtide, in oratione Ægyptiaca, pro levi refutat Joan. Baptiſta Scortia lib. 2. de natura, & incremento Nili, cap. 1. Refutatis deinde variis aliorum opinionibus docet cap. 17. Nilum aquis pluviis creſcere. 3 In prima mundi coagmentatione. 4 Cum rerum univerſitate. 5 Seſoſtri Cambyſæ, Alexandro, ut ſequ. 6 Poſteris. ἐσσομένοισι. 7 Necdum enim inventi ſunt ejus fontes. 8 Electos viros, qui ortum Nili indagarent. 9 Seſoſtrin hunc Tzerzes Chilia. 3 cap. 69. Var. hiſt. refert Aſſyriorum regem fuiſſe, & regibus curru junctis vectum triumphaſſe. Idem Plin. l. 33. c. 3. Val. Flac. Sed vide Herodoti Euterpen. 10 Neque tamen invenit magis, quam veſtrorum fl. fontes. Notatio τȣ̃ ἀδυνάτȣ.

1 Cambyſes 2 longi populos pervenit ad ævi,
3 Defectuſque epulis, & paſtus cæde ſuorum,
Ignoto te, Nile, redit. 4 non fabula mendax
Auſa loqui de fonte tuo eſt, ubicunque videris,
Quæreris: & nulli contingit gloria genti,
Ut Nilo ſit læta ſuo. tua flumina prodam,
5 Qua Deus undarum celator, Nile, tuarum
Te mihi noſſe dedit. 6 medio conſurgis ab axe,
7 Auſus in ardentem ripas attollere Cancrum:
In Borean 8 is 9 rectus aquis, mediumque Booten:
Curſus in occaſum flexu torquetur, & ortus,
Nunc Arabum populis, Libycis nunc æquus arenis:
Teque vident primi, quærunt tamen hi quoque 10 Seres,
Æthiopumque 11 feris alieno gurgite campos:
Et te terrarum neſcit cui debeat orbis.
12 Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis parvum te, Nile, videre,
Amovitque ſinus, & gentes maluit ortus
Mirari, quam noſſe tuos, 13 conſurgere in ipſis
Jus tibi 14 ſolſtitiis, 15 aliena creſcere bruma,

1 Perſarum rex Cyri F. qui patris imperio adjecit Ægyptum. 2 Μακροβίους Æthiopas. Herod. l. 3. Plin. l. 6. c. 30. 3 Deſtinarat Cambyſes triplex bellum, navale contra Carthaginenſes; alterum terreſtre contra Ammonios; tertium in Macrobios Æthiopas; deficiente autem in itinere commeatu, ingens fames exercitum invaſit: unde decimum quemque militem ſorte ductum edebant, &c. Herod. 3. 4 Ita ut non falſum ſit quod de Nili origine dicitur, *Nemini notam eſſe*. 5 Quatenus. 6 A Meridie (innuit autem polum Antarcticum) in Septentrionem recto curſu defertur Nilus, niſi quod ſinuoſo flumine modo Arabiam ex æquo alluat, *Inde Africam ab Æthiopia diſpeſcens, &c.* Plin. l. 5 c. 9. 7 Alveo quidem contentus, à Cataractis, quæ ſub Cancro ſunt, ante per arenoſa, & ſqualentia fluens, quandoque ſe terra condens, & poſt dierum aliquot itinera erumpens. 8 Defluis.
9 Directe adverſum Borean. 10 Æthiopiæ gens ut placet Heliod. lib 9. Indiæ pop. ut Oroſio lib. 3. cap. 24. Non itaque in tantum errat, aut hallucinatur noſter quantum à Joſepho Scalig. ad Manilium arguitur. vide quæ ad lib. 1 v 19. Glareanus conjicit legend. *feri*, ut opponatur τῷ *primi*. 11 Prætervcheris advena, & alibi orto fl. 12 Fontes Nili ignotos, quem tamen Ptolemæus, & alii è Lunæ montibus oriri referunt: Vitruvius ex Atlante Mauritaniæ, Jubam ſecutus. 13 Creſcere, exundare, ut ſup. v 215. & deinceps. 14 Solſtitio æſtivo. 15 Diverſa ab aliis fl. ratione, ſup. v. 218.

At-

Atque 1 hyemes adferre tuas : ſolique vagari
Conceſſum 2 per utroſque polos . 3 hic quæritur ortus ,
4 Illic finis aquæ . late tibi 5 gurgite rupto
Ambitur nigris Meroe fœcunda colonis ,
Læta comis 6 hebeni : 7 quæ , quamvis arbore multa
Frondeat, æſtatem nulla ſibi mitigat umbra :
8 Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem .
Inde 9 plagas Phœbi , 10 damnum non paſſus aquarum ,
Præveheris , ſterileſque diu metiris arenas,
Nunc omnes unum vires collectus in amnem ,
Nunc vagus, & ſpargens facilem tibi cedere ripã.
Rurſus multifidas revocat piger alveus undas,
11 Qua dirimunt Arabum populis Ægyptia rura
Regni 12 clauſtra Philæ.mox te deſerta ſecantem,
13 Qua dirimunt noſtrum rubro commercia pontum .
Mollis lapſus agit . quis te tam lenè fluentem
Moturum tantas violenti gurgitis iras ,
Nile, putet ? 14 ſed cum lapſus abrupta viarum
Excepere tuos , & præcipites cataractæ ,
15 Ac nuſquam vetitis ullas obſiſtere cautes
Indignaris aquis ; 16 ſpuma tunc aſtra laceſſis :

1 Incrementum tuum , quaſi hybernum . 2 Per terras longe ab utraque Æquatoris parte recedentes ad utrũque polum. 3 Apud nos ad Arcticum ſitos, de origine tua quæſtio eſt . 4 -. Apud Antarcticos , de exitu , & oſtiis -- 5 - Dividente ſe Nilo , & Meroen inſ. circundante - 6 Sup. v. 117. 7 Meroen premit Sol cum obtinet decimam quartam partem Leonis. 8 Illa regio linea tam perpendiculari Soli in Leone ſubjacet . 8 Zonam torridam . 10 Diminutionem , attrahentibus illum Sole, & ſideribus . 11 Ubi Ægyptus ab Arabia dividitur , ad Philas oppidum - Strab l 17. Ptolom. & Heliod l 8. ſed Plin. inſ. l.5.c.9. & Senec. l.4 c.2. 12 Fines . vel alludit ad τὰς πύλας. Solin. c. 45. Caradupas appellat Nili clauſuras. 13 Qua non ita multum Mediteraneum mare ab Erythræo , ſeu rubro dividitur . 14 Nec alibi torrentior, vectus aquis properantibus ad locum Æthiopum, qui Caradupi vocantur, noviſſimo Cataracte inter occurſantes ſcopulos non fluere immenſo fragore , ſed ruere creditur. poſtea lenis, &c. Plin.l.5c.9. 15 Atque indignaris u las cautes obſiſtere tuis aquis, nuſquam alibi inhibitis. 16 Frequentia illic ſaxa ſcopulis ſimilia aquam magna vertigine, mirabilique alliſam reflectunt , inque contrarium curſum ſpumis agunt redundantibus, &c. Diod. Sic. Senec. Nat. quæſt.14. ſcopulis aſperatur, &c. Solin. cap.45. Mela lib.1. cap. 9.

Cun-

Cuncta fremunt undis: ac multo murmure montis
Spumeus invictis caneſcit fluctibus amnis.
Hinc, 1 *Abaton quam noſtra vocat veneranda vetuſtas,*
Terra potens, primos ſentit percuſſa tumultus,
Et ſcopuli, 2 *placuit fluvii quos dicere venas,*
3 *Quod manifeſta novi primum dant ſigna tumoris.*
4 *Hinc montes Natura vagis circumdedit undis,*
5 *Qui Libyæ te, Nile, negant.* 6 *quos inter ut alta*
In convalle jacens ſtat molibus unda receptis.
7 *Prima tibi campos permittit, apertaque Memphis*
Rura, modumque vetat creſcendi ponere ripas.
8 *Sic velut in tuta ſecuri pace trahebant*
Noctis iter mediæ: ſed non veſana Pothini
Mens imbuta ſemel tam ſacra 3 *cæde, vacabat*
A ſcelerum motu. Magno nihil ille perempto
Jam putat eſſe nefas: habitant ſub pectore 9 *manes,*
Ultriceſque deæ dant in nova monſtra furorem.
Dignatur 10 *viles* 11 *iſto quoq; ſanguine dextras,*
Quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
12 *Pœnaque civilis belli, & vindicta Senatus*
Pene data eſt famulo. procul hoc avertite fata
Crimen, ut hæc 13 *Bruto cervix abſente ſecetur.*
In ſcelus it Pharium 14 *Romani pena tyranni,*
Exemplumque perit. ſtruit audax 15 *irrita fatis,*

1 Petra ſeu inſula Nili prope Philas ad primam cataractam, inacceſſibilis, unde nomen. 2 Quos nonnulli fontes Nili credebant. 3 Quod hic primum intra alveum fluere, hinc increſcere apparet. 4 Subinde inſulis impactus, totidem incitatus irritamentis, poſtremo incluſus montibus, &c. Plin. l.5. cap.9. 5 Qui te ab Africa divertunt. 6 Inter quos montes Nilus flagrans obtinet convallis ſpeciem. 7 Memphis prima urbs eſt planæ, & jacentis Ægypti, unde exundare incipit Nilus, nullis ripis fluvium coercentibus, vetatque rip. pon. modum creſcendi. 8 Ad hiſtoriam redit. 9 Pompeii. 10 Umbra Pompeii. 11 Eunuchi Pothini, & Achillæ. Cæſaris, ut modo Pompeii. 12 Patrum, & Bruti dextris ereptæ libertatis vindicibus futuris, pene præripuerat Cæſaris cædem famulus Pothinus. 13 M. Bruto Cæſaris interfectore futuro. lib. 7. verſ. 586. 14 Pœna à Cæſare tyranno ſumenda Romanis pene factum erat ſcelus Ægyptiorum, & tyrannicidæ gloria, atque exemplum prope perierat. 15 Quæ in fatis non erat perficere.

1 *Nec parat occultæ cædem committere fraudi:*
Invictumque ducem detecto Marte laceſſit.
Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire
Cæſaris, & ſocerum jungi tibi, Magne, juberet
Atque hæc dicta monet famulos perferre fideles
Ad Pompeianæ ſocium ſibi cædis Achillam,
Quem Puer imbellis cunctis præfecerat armis,
Et dederat ferrum, nullo ſibi jure retento,
In cunctos, in ſeque ſimul. 2 *Tu mollibus, inquit,*
Nunc incumbe toris, & pingues exige ſomnos;
Invaſit Cleopatra 3 *domum, nec prodita tantum eſt,*
4 *Sed donata Pharos.* 5 *ceſſas accurrere ſolus*
Ad dominæ thalamos? 6 *nubet ſoror impia fratri:*
Nam Latio jam nupta duci eſt: interque maritos
7 *Diſcurrens Ægypton habet, Romamque* 8 *meretur.*
Expugnare 9 *ſenem potuit Cleopatra* 10 *venenis.*
11 *Crede miſer puero: quem nox ſi junxerit una,*
Et ſemel amplexus 12 *inceſto pectore paſſus*
13 *Hauſerit obſcœnum titulo pietatis amorem,*
Meque, tuumque caput: per ſingula forſitan illi
Oſcula donabit. crucibus, flammiſque luemus
14 *Si fuerit formoſa ſoror. Nil undique reſtat*
Auxilii: rex hinc conjux, hinc Cæſar adulter:
Et ſumus, ut fatear, tam 15 *ſæva judice ſontes.*
Quem non è nobis credet Cleopatra 16 *nocentem*

1 Erat in procuratione regni propter ætatem pueri nutricius ejus eunuchus Pothinus. Is primum inter ſuos queri, atque indignari cœpit, regem ad dicendam cauſam evocari: deinde adjutores quoſdam conſcios ſui nactus ex regiis amicis, exercitum à Peluſio clam Alexandriam evocavit, atque Achillam, quem omnibus copiis præfecerat, incitatum ſuis, & regis inflatum pollicitationibus, quæ fieri vellet, literis nunciiſque edocuit. Cæſ. com. civ. bell. 3. 2 Ex obliquo ſegnitiem illius arguens: Achillam ad cædem Cæſaris excitat. 3 Regiam. 4 Sed palam donatum eſt Cleopatræ à Cæſare Ægypti regnum. 5 Cæſas, vel ſi ſolus eſſes, neque tali exercitu inſtructus, accurrere ad has nuptias opprimendas, & præveniendas. 6 Procul dubio efficiet Cæſar, cui illa jam vice uxoris eſt, ut Cleopatra concilietur Ptolemæo, 7 Per vices. 8 Noctibus. 9 Cæſarem. 10 Philtris, veneficiis amoris, illecebris, & lenociniis formæ. 11 Ironice. 12 Sororis, quam duxerit in matrimonium. 13 Inceſtum velaverit conjugii nomine. 14 Si forma ſororis fratri placere cœperit. 15 Cleopatra. 16 Vel hoc nomine, quod non & nos cum illa conſuetudinem habuimus.

A quo

A quo caſta fuit? 1 per te, quod fecimus una,
2 Perdidimuſque nefas, perque 3 ictum ſanguine Magni
Fœdus, ades: ſubito bellum molire tumultu:
Irrue: nocturnas rumpamus funere 4 tedas,
Crudelemque toris dominam mactemus in ipſis
5 Cum quocunque viro. nec nos deterreat auſis
Heſperii Fortuna ducis. quæ 6 ſuſtulit illum,
Impoſuitque orbi, communis gloria nobis:
7 Nos quoque ſublimes Magnus facit. aſpice 8 litus
9 Spem noſtri ſceleris: 10 pollutos conſule fluctus
Quid liceat nobis: tumulumque è pulvere parvo
Aſpice Pompeii non omnia membra tegentem:
11 Quem metuis, par hujus erat, 12 non ſanguine clari:
13 Quid refert? nec opes populorum, ac regna movemus.
14 Ad ſcelus ingentis fati ſumus. attrahit illos
In noſtras Fortuna manus. en 15 altera venit
Victima nobilior. 16 placemus cæde ſecunda
Heſperias gentes. 17 jugulus mihi Cæſaris hauſtus
Hoc præſtare poteſt, Pompeii cæde nocentes
Ut populus Romanus amet. quid nomina tanta
Horremus, vireſque ducis, 17 quibus ille relictis
Miles erit? nox hæc peraget civilia bella,

1 Obteſtatio. 2 Male collocavimus, nullum conſecuti illius præmium; niſi & novum hoc ſcelus adjungamus. 3 Alluſum ad morem faciendi fœderis. 4 Nuptias. 5 Ptolemæo, ſeu Cæſare. 6 Evexit. 7 Nos quoque gloriam hanc cum Cæſare dividimus: ille devicit, nos interfecimus. 8 In quo cæſus eſt Pompeius, ubi jacet ſepultus. 9 Quod jubeat nos ſperare idem poſſe in Cæſare. 10 Cæde Pompeii. 11 Cæſaris Fortuna, & gloria non majores ſunt, quam fuere illę Pompeii. 12 *Object.* Sed nos, inquies, non ſumus genere clari. 13 *Solut.* Neq; tamen nos (quod illi fecerunt) ſolicitavimus populos,& reges in noſtra auxilia,& ad exequẽdũ,quod propoſuimus, ad quod ipſi per nos ſufficimus. 14 Magnum eſt fatum noſtrum, & potens ad ſcelera. Ita Grotius, qui hanc lectionem probat. Alteram lectionem. *Ad ſcelus ingentes facti ſumus*, adſtruere poterit illud Lyci apud Senecam in Herc. Fur. v. 337. *nobiles non ſunt mihi Avi, nec altis inclytum titulis genus: Sed clara virtus, &c. proſperum autem*, ut habetur in eadem tragœdia verſ. 250. *ac felix ſcelus Virtus vocatur.* 15 Cæſar. 16 *Rituale verbum*, quando priore litatum non ſit. *Metaphora à ſacris*. 17 Cæſaris inviſi cæde conciliabimus nobis Romanos offenſos de Pompeii nece. 18 Quos titulos, & nomina ſi illi adimas, nil niſi miles eſt. ſic l. 5. v. 366. *privatum factura juventus*.

1 In-

1 *Inferiaſque dabit populis, & mittet ad umbras,*
Quod debetur adhuc mundo caput. ite feroces
Cæſaris in jugulum: 2 *præſtet Lagea juventus*
Hoc regis Romana ſibi. tu parce morari:
Plenum epulis, madidumque mero, Venerique paratum
Invenies: aude: Superi tot vota 3 *Catonum,*
Brutorũq; tibi tribuent. 4 *Non lentus Achillas*
Suadenti parere nefas. haud clara monendis,
Ut mos, ſigna dedit caſtris, nec prodidit arma
Ullius clangore tubæ: temere omnia ſævi
Inſtrumenta rapit belli. 5 *pars maxima turbæ*
Plebis erat Latiæ: 6 *ſed tanta oblivio mentes*
Cepit in externos corrupto milite mores,
Ut 7 *duce ſub famulo, juſſuque ſatellitis irent,*
Quos erat indignum 8 *Phario parere tyranno.*
Nulla fides, pietaſque viris; qui caſtra ſequuntur,
9 *Venaleſque manus: ibi fas, ubi maxima merces:*
Ære merent parvo: jugulumque in Cæſaris ire
Non ſibi dant. proh fas! 10 *ubi non civilia bella*
Invenit imperii fatum miſerabile noſtri?
Theſſaliæ ſubducta acies in litore Nili
More furit patrio. quid plus 11 *te, Magne, recepto*
Auſa foret Lagea domus? 12 *dat ſcilicet omnis*

1 Cæſarem, tanquam ſacrificium umbras cæſorum popul. placaturum. 2 In caſtris tuis milites Ægyptii præſtent hanc libertatis gratiam regi ſuo, quem Cæſar apud ſe tenet tanquam captivum: Romani (ut mox verſ. 403.) ſibi oppreſſore, ſcilicet libertatis Cæſare cæſo. 3 Catonis, Scipionis, Bruti, &c. quibus hoc maxime in votis eſt.

4 Dum Cæſar laboraret controverſias regum componere: ſubito exercitus regius, equitatuſque omnis venire Alexan. nunciatur, &c. Cæſ. com. civ. belli 3. 5 Erant cum Achilla copiæ, ut neque numero, neque genere hominum, neque uſu rei militaris contemnendæ viderentur: millia enim viginti in armis habebat. hæ conſtabant ex Gabinianis militibus: qui jam in conſuetudinem Alexandrinæ vitæ, atque licentiam venerant, & nomen, diſciplinamque populi Rom. dedicerant, uxoreſque duxerant, &c. ibidem. 6 Indignationem hujuſmodi vide apud Horat. ode 5. lib. 3. 7 Achilla.

8 Ipſi regi Ægyptio. 9 Non ex animo ſuo aut ſe in libertatem vindicaturi; ſed ſtipendio conducti.

10 Milites Rom. qui non interfuerunt prœlio Pharſalico, hic tamen in Ægypto civili ſanguine manus imbuere parant. ſic lib. 8. v. 601. 11 Si Pompeium exceptum tuerentur armis Ægyptii? 12 Omnis ubiq; Romana dextra ſe immiſcet bello huic civili, ita volentibus Superis.

Dex-

Dextera, quod debet Superis: nullique vacare
Fas eſt Romano. 1 *Latium ſic ſcindere corpus*
Diis placitum: non in generi, ſocerique favorem
Diſcedunt populi. civilia bella ſatelles
Movit, & in partem Romanam venit Achillas.
2 *Et niſi fata manus à ſanguine Cæſaris arcent,*
Hæ vincent partes. 3 *aderat maturus uterque:*
Et 4 *diſtricta epulis ad cunctas aula patebat*
Inſidias: poteratque cruor per regia fundi
Pocula Cæſareus, menſæque incumbere cervix.
Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
5 *Ne cædes confuſa manu, permiſſaque fatis*
Te, Ptolemæe, trahat. tanta eſt fiducia ferri.
5 *Non rapuere nefas:* 7 *ſummi contempta facultas*
Eſt operis: 7 *viſum famulis reparabile damnum,*
Illam mactandi dimittere Cæſaris horam,
Servatur pœnas in aperta luce daturus.
Donata eſt nox una duci, vixitque Pothini
Munere Phœbeos Cæſar dilatus in ortus.
8 *Lucifer à* 9 *Caſia proſpexit rupe, diemque*
Miſit in Ægyptum 10 *primo quoque ſole calentem:*
Cum procul à muris acies non ſparſa maniplis,
Nec vaga cõſpicitur, 11 *ſed juſtos qualis ad hoſtes*
Recta fronte venit, 12 *paſſuri comminus arma,*

1 Ita diis viſum res Romanas, & vires unitas divellere, & diſſolvere factionibus; neque his Pompeii, & Cæſaris, ſed tertias partes ſe quoque ingerit ſatelles Ægyptius Achillas. 2 Et niſi fatis reſervatus eſſet Cæſar interficiendus Romæ; hic certe ab his fuiſſet oppreſſus. 3 Pothinus intra, Achillas extra urbem. Plutar. refert, tonſorem Cæſaris, hominem timidiſſimum, dum omnia curioſe exploraret, percepiſſe inſidias Cæſari ſtrui ab Achilla, & Pothino, indiciumque rei detuliſſe, Cæſarem cœnaculum præſidio cinxiſſe, & Pothinum interfici juſſiſſe: Achillam vero fuga in caſtra elapſum intuliſſe ei difficillimum bellum, &c. Aliter Cæſ. lib. 3. de bello civili. 4 Impedita, diſtracta. 5 Ne qua forte, & ipſe rex Ptolemæus in tumultu pereat. 6 Non itaque temere, & raptim aggreſſi ſunt facinus. 7 Viſum eſt iis occaſionem hanc omittere, atque opportunius reſumere die inſequente. 8 Notatio Auroræ. 9 Monte Caſio, qui ad Orientem Alexandriæ eſt. l. 8. v. 463. 10 Recto quippe orto. 11 Sed collecta, & inſtructa. 12 Achillas copiis ſuis fidens, paucitatemque militum Cæſaris deſpiciens, occupabat Alexandriam, præterea oppidi partem, quam Cæſar cum militibus tenebat, &c. Cæſ. com. 3.

Latu-

Laturique ruunt. 1 at Cæſar mœnibus urbis
Diffiſus, foribus clauſæ ſe protegit aulæ,
Degeneret paſſus latebras. 2 nec tota vacabat
Regia compreſſo: minima collegerat arma
Parte domus, tangunt animos, iræque metuſque.
Et timet incurſus, indignaturque timere.
3 Sic fremit in parvis fera nobilis abdita clauſtris,
Et frangit rabidos præmorſo carcere dentes.
4 Non ſecus in Siculis fureret tua flamma cavernis,
Obſtrueret ſummam ſi quis tibi 5 Mulciber Ætnam,
6 Audax Theſſalici, qui nuper rupe ſub 7 Æmi,
Heſperiæ cunctos proceres, aciemque Senatus,
Pompeiumque ducem, 8 cauſa ſperare vetante,
Non timuit, fatumque ſibi promiſit iniquum,
Expavit 9 ſervile nefas, intraque penates
Obruitur telis; 10 quem non violaſſet 11 Alanus,
Non Scytha, 12 non fixo qui ludit in hoſpite Maurus.
13 Hic, cui Romani ſpatium non ſufficit orbis,
Parvaque regna putat Tyriis cum Gadibus Indos,
Ceu puer imbellis, ceu captis femina muris,
Quærit 14 tuta domus: ſpem vitæ in limine clauſo
Ponit, & incerto luſtrat vagus atria curſu:

1 Cæſar à percuſſoribus Pompeii obſeſſus in regia, quamvis exigua manu, ingentis exercitus molem mira virtute ſuſtinuit. Florus. 2 Neque ſuffecit parva Cæſaris manus tuendæ toti regiæ. 3 Indignatur, inſtar Leonis caveæ incluſi, clathros mordicus prehendentis. 4 Furitque non ſecus, atque Ætna lib. 5. v. 99. ſi quis foramina illius obſtruere laboret. 5 Vulcane. *Apoſtrophe*. 6 Cæſar, qui nuper in Pharſalicis campis nimium auſus eſt, nimium ſperavit; jam trepidavit. *Amplificatio*. 7 Thraciæ quidem montis: ſed noſtro ſemper fere Theſſaliæ. 8 Iniqua, nec felicem exitum promittente. 9 Sceleſta Achillæ ſatellitis regii arma. 10 *Altera exaggeratio*. 11 Scythiæ Europeæ populi. 12 Non Mauri inhoſpitales, qui per luſum, & exercendi gratia hoſpites pro ſcopo poſitos ſagittis configunt. 13 Hic cui non ſuffecit Romanum Imperium ab Indis, uſque in Oriente ad Gades in Occidente, inſulam, in qua colonia Tyriorum. *omnes terræ quæ ſunt à Gadibus uſque Ad Gangem*. 14 Pars erat regiæ exigua, in quam ipſe habitandi cauſa initio erat inductus, &c. Cæſar. Comm. civilis belli 3.

1 Non

1 Regem ut in ſua poteſtate haberet, Cæſar effecit, magnamque regium nomen apud ſuos auctoritatem habere exiſtimans, &c. ibidē. 2 Loca omnia, *vel* eventum omnem. 3 A rege. 4 Achillam, & alios.

1 Non ſine rege tamen; quem ducit in 2 omnia ſecum,
Sumpturus 3 pœnas & grata piacula morti;
Miſſuruſque tuum, ſi non ſint tela, nec ignes,
In 4 famulos Ptolemææ caput. 5 ſic barbara Colchis
Creditur ultorem metuens regnique, fugæque
Enſe ſuo, fratriſque ſimul cervice parata
Expectaſſe patrem. 6 cogunt tamen ultima rerum
Spem pacis tentare ducem: 6 miſſuſque ſatelles
Regius, ut ſævos abſentis voce 7 tyranni
Corriperet famulos, quo bellum auctore moverent.
Sed neque 8 jus mundi valuit, neque fœdera ſancta
Gentibus: orator regis, paciſque 9 ſequeſter,
10 Æſtimat in numero ſcelerum ponenda tuorum
Tot 11 monſtris Ægypte nocens. 12 non Theſſala tellus,
13 Vaſtaque regna Jubæ, non Pontus, & 14 impia ſigna
Pharnacis, & 15 gelido circumfluus orbis Ibero
Tantum auſus ſcelerum: non Syrtis barbara, quantum

5 Non ſecus, ac Medea inſequentem patrem aurei velleris proditi vindicē morata eſt, fratrem Abſyrtū diſcerpendo, diſpergendoque. vide quæ nos ad Sen. Med. v.44. 6 Miſſi à rege ad Achillam Serapion, & Dioſcorides, (inquit Cæſ. Comm. 3. civilis belli) quos ille, prius quam audiret, aut, cujus rei cauſa miſſi eſſent cognoſceret, corripi, ac interfici juſſit, &c. 7 Regis Ptolemæi. 8 Jus gentium, quo ſacroſancti ſunt legati. 9 Mediator. legatus. 10 Æſtimationem, ſeu ſpecimen dat ſcelerum Ægypti. Grotius legendum conjicit: *Res minima in numero*. 11 Sceleribus.
12 *Amplificatio*, Non bellum Theſſalicum, quo cum Pompeio conflixit: non Africum, quo Scipionem, & Jubam Mauritaniæ regem devicit: non Ponticum, quo Pharnacem Mithridatis F. occaſione civilis belli capta patrium regnum in poteſtatem ſuam redigere conatum vidit, vicit, Ponto expulit: non Hiſpanica bella, quorum altero Petrejum, & Afranium Pompeii duces, altero Cn. & Sext. filios Pompeii devicit. Non hæc omnia tantum afflixere Cæſarem, quantum delicati iſti famuli, atque Eunuchi Ægyptii. 13 Ad v.670. 14 Propter defectionem à patre. l.1. v.336 & l.1. v.637. necnon conatum Bithyniam, Cappadociam, & Armeniam invadendi, principeſque ad defectionem pertrahendi.
15 Hiſpania, *quam torrens ambit Iberus*. l.7.v.15.

1 De-

1 Deliciæ fecere 2 tuæ. premit undique bellum,
3 Inque domum jam tela cadunt, quaſſantque penates.
Non 4 aries uno moturus limina pulſu,
Fracturuſque domum; non ulla eſt machina belli:
5 Nec flammis mandatur opus: ſed 6 cæca juventus
Conſilii, vaſtos ambit diviſa penates,
Et nuſquam totis incurſat viribus agmen.
7 Fata vetant, murique vicem fortuna tuetur.
8 Nec non & ratibus tentatur regia, 9 quâ ſe
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxurioſa domus. ſed adeſt defenſor ubique
Cæſar, & hos aditus gladiis, hos ignibus arcet:
Obſeſſuſque gerit (tanta eſt conſtatia mentis)
Expugnantis opus. 10 piceo jubet unguine tinctas
Lampadas immitti 11 junctis in bella carinis.
Nec piger ignis erat per 12 ſtuppea vincula, perque
Manantes cera tabulas: & tempore eodem
Tranſtraque nautarum ſummique arſere 13 ceruchi.
Jam prope ſemuſtæ merguntur in æquore claſſes,
Jamque hoſtes, & tela natant. 14 nec puppibus ignis
Incubuit ſolis: ſed quæ vicina fuere

1 Ne virilia quidem portenta, Pothinus atque Ganymedes. Flor. l.4.c.2. 2 Tuæ ô Ægypte. 3 Primo impetu domum ejus irrumpere conatus eſt, &c. Cæſ.Com. civ. bel. 3. 4 Ad v. 300. lib.3. 5 Nec incendium parant. 6 Expers conſilii. 7 Cæſaris Fortuna hoſtibus ademit conſilium, illique præſtitit incolumitatem. 8 Eodem tempore pugnatum eſt ad portum (inquit Cæſar Com.3.) dum naves longas occupare hoſtes conarentur; quarum erant auxilio 50 miſſæ ad Pompeium, quæ prœlio in Theſſalia facto domum redierant, præter XXII conſtratas, quæ præſidii cauſa Alexandriæ eſſe conſueverant, quas ſi occupaſſent, claſſe Cæſaris erepta, portum, ac mare totum in ſua poteſtate haberent, commeatu, auxiliiſque Cæſarem prohiberent, &c. 9 Regiæ enim pars in quam Cæſar habitandi cauſa initio erat inductus, habebat aditum ad portum, & ad reliqua navilia. Cæſ.Com.3. 10 Phalaricas, ad v.681.l.3. 11 Navibus quæ præſidii cauſa Alexandriæ eſſe conſueverant. modo ad v. 486. 12 Funes nauticos, & tabulas pice unctas. ut lib.3.v.683. 13 Cornua antennarum. lib. 8. v. 177. 14 Dum Cæſar coactus ſuæ ſaluti conſulere claſſem incendio amoliretur, longius à navali graſſatus ignis celeberrimam Ptolemæi Philadelphi bibliothecam abſumpſit. Plut.

Tecta mari longis rapuere vaporibus ignem:
Et cladem fovere Noti, percuſſaque flamma
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
1 *Quam ſolet ætherio lampas decurrere ſulco,*
2 *Materiaque carens, atque ardens aere ſolo.*
Illa 3 *lues clauſa paulum* 4 *revocavit ab aula*
Urbis in auxilium populos. 5 *nec tempora cladis*
Perdidit in ſomnos. ſed cæca nocte 6 *carinis*
Inſiluit Cæſar, ſemper feliciter uſus
Præcipiti curſu bellorum, & tempore rapto.
Tunc 7 *clauſtrum pelagi cepit Pharon.* 2 *inſula quondam*
In medio ſtetit illa mari, ſub tempore vatis
8 *Proteos:* 9 *at nunc eſt Pellæis proxima muris.*
10 *Illa duci geminos bellorum præſtitit uſus:*
Abſtulit excurſus, & fauces æquoris hoſti;
Cæſaris auxiliis aditus, & libera ponti
Oſtia permiſit: 11 *Nec pœnas inde Pothini*
Diſtulit ulterius: ſed non qua debuit ira,
Non cruce, non flammis, rabido non dente ferarum;
Heu facinus, cervix gladio male cæſa pependit:

1 Ad v 532. lib.1. *de cœlo lapſa per umbras Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.* mox, *tum longo limite, ſulcus Dat lucem*, &c. Virg. Æn.2.
2 Pabulo, ignis alimento.

3 Incendium. Ita Virgil. Æn.5. *lentuſque carinas Eſt vapor, & toto deſcendit corpore peſtis.* 4 Revocavit multitudinem à regiæ obſidione ad incendium reſtinguendum. 5 Neque incendii tempus ita impendit ſomno, ut ſibi deeſſet. 6 Confeſtim ad Pharum navibus milites expoſuit. 7 Hæc enim inſula (ait Cæſar Comm 3.) objecta Alexandriæ portum efficit, &c. mox v.513. & ſup.v.57. 8 Pharos Alexandriæ nunc ponte conjungitur, olim, ut Homerico carmine proditum eſt, ab iiſdem oris curſu diei totius abducta, &c. Mela lib.2. cap.7. 9 Qui rex Ægypti fuit tempore belli Trojani. Diod, Sic. & Herod.l.1. 10 A ſuperioribus regibus in longitudinem paſſ. nongentorum in mare jactis molibus, anguſto itinere, & ponte cum oppido jungitur. Cæſar Com.3. civilis belli. 11 Neque enim per pontem in Pharon excurrere, neque è portu ſolvere in mare poterant hoſtes. Iis autem (inquit Cæſ. Comment.3.) invitis, à quibus Pharos tenetur, non poteſt eſſe, propter anguſtias, navibus introitus in portum. 12 Hæc dum apud hoſtes geruntur, Pothinus nutricius pueri, & procurator regni, cum ad Achill. nuncios mitteret, hortareturque ne negotio deſiſteret, neve animo deficeret, indicatis, deprehenſiſque internunciis, à Cæſare eſt interfectus. Cæſar Comm. civilis belli 3.

1 *Ma-*

1 *Magni morte perit. 2 Necnon ſubrepta paratis*
A famulo Ganymede dolis pervenit ad hoſtes
Cæſaris 3 Arſinoe: quæ caſtra carentia rege
Ut proles Lagea tenet, famulumque Tyranni
Terribilem juſto tranſegit 4 Achillea ferro;
5 *Altera, Magne, tuis jam victima mittitur umbris.*
Nec ſatis hoc Fortuna putat. procul abſit, ut iſta
Vindictæ ſit ſumma tuæ. non ipſe tyrannus
Sufficit in pœnas, non omnis regia Lagi.
6 *Dum patrii veniant in viſcera Cæſaris enſes,*
Magnus inultus erit. Sed non 7 auctore furoris
Sublato cecidit rabies: nam rurſus in arma
Auſpiciis Ganymedis eunt. ac multa ſecundo
Prœlia Marte gerunt. 8 potuit diſcrimine ſummo
Cæſaris una dies in famam, & ſecula mitti.
9 *Molis in exiguæ ſpatio ſtipantibus armis,*
10 *Dum parat in vacuas Martem transferre carinas*
Dux Latius, tota ſubiti formidine belli

1 A gladio, & eo mortis genere, quo Pompeius. l. 8. v. 671. 2 Interim Arſinoe filia minor Ptolemæi regis, vacuam poſſeſſionem regni ſperans, ad Achillam ſe ex regia trajecit, unaque bellum adminiſtrare cœpit, ſed orta celeriter inter eos de principatu controverſia, cum alter alteri inſidiaretur, & ſummam imperii ipſe obtinere vellet; præoccupat Arſinoe per Ganymedem eunuchum, nutricium ſuum, atque Achillam interficit. Cæſ. Com. civ. bel. 3. & Hirtius 4. 3 Filia Ptolemæi minor, Arſinoe. 4 Accuſat. Græcus ab Ἀχιλλεὺς, vel ab Achilla, nom. Jon. in prima Decl. ut Xerxea, Herodot. lib. 7. 5 Ptolemæus, qui paulo poſt ad ſuos elapſus è prœlio fugiens, receptuſque in navigium, eo demerſo, multitudine adnatantium, periit. Hirt. Comm. 4. de bello Alexand. *Regis ipſius corpus obrutum limo repertum eſt in aureæ loricæ honore.* Florus lib. 4. cap. 2. & Paterc. 6 Donec ipſe Cæſar à partibus Rom. in curia cadat Pompeii manibus victima. 7 Achilla cæſo, Arſinoe ſine ullo ſocio, & cuſtode omne imperium obtinebat, exercitus Ganymedi traditur. Hirt. 4. Comm. 8 Vel unum illud Cæſaris ſummo cum diſcrime factum meretur in omne ævum propagari. 9 In aggere. *Plutarch.* Circa oppugnationem pontis. Sueton. Cæſ. c. 64. 10 Dum milites navibus impoſitos trajicere in Pharon, & propugnare pararet, eruptione hoſtium ſubita compulſus in ſcapham, à multis Ægyptiorum navibus petitus in mare ſe conjecit, ac per ducentos paſſus natans ad ſuos evaſit incolumis, elata læva, ne libelli, quos tenebat, madefierent. Hirtius, Suetonius, Plutarchus, Diod. &c.

Cingitur: hinc denſæ prætexunt litora claſſes,
Hinc tergo inſultant pedites: via nulla ſalutis:
Non fuga, non virtus, vix ſpes quoque mortis honeſtæ.
Non acie fuſa, nec magnæ ſtragis acervo
Vincendus tunc Cæſar erat, ſed ſanguine nullo.
1 Captus ſorte loci pendet, dubiuſne timeret,
Optaretne mori; 2 reſpexit in agmine denſo
Scævam perpetuæ meritum jam nomina famæ
Ad campos 3 Epidamne tuos; ubi ſolus 4 apertis
5 Obſedit muris calcantem 6 mœnia Magnum.

1 Obſeſſus, atque loci iniquitate preſſus, in dubio erat, utrum fugeret, an mortem fugæ præferret.

2 Subiit illius animum memoria, & imago Scævæ, qui unus in mediis hoſtibus fortiter Dyrrhachii ſuſtinuit Pompeii copias, victoriamque ejus moratus eſt. vide lib. 6. v. 141. & deinceps. 3 Ad verſ. 624. lib. 2. 4 Dirutis, *vel* æquatis cadaverum ſtrue, ut lib. 6. v. 180. 5 Propugnavit caſtellum ſibi creditum, unum ex iis, quibus Cæſar Pompeium ad Dyrrhachium circumvallare inſtituit. lib. 6. verſ. 29. & 125. 6 Vallum dirutum, & ſolo æquatum. *Jam Pompeianæ celſi ſuper ardua valli Exierant Aquilæ*. lib. 6. v. 138.

PHARSALIÆ LUCANI FINIS.

HUGO.

HUGONIS GROTII
IN
LUCANI PHARSALIAM
NOTÆ,

Ex binis antehac editis junctæ, auctæ, correctæ.

Fratri Cariſſimo

VVILHELMO GROTIO,

Juriſconſulto, & Advocato,

H. GROTIUS S.

REdit ad te, mi frater, libellus ad Lucanum noſter, pridem tibi dictus, aliquanto nunc auctior. Æquum enim fuit, cum tua in me creverint benefacta, fraterna pro rebus meis, pro liberis autem meis paterna ſollicitudine, creſcere etiam hoc qualecunque grati adverſum te animi teſtimonium. Conferent plura in magni ſpiritus, lateque patentis doctrinæ Poetam, quibus plus erit otii. Nobis ſatis fuit negotia lectione, etiam Politicis non inutili, diſtinguere. Deus optimos parentes noſtros, te, ac ſuaviſſimam conjugem, liberoſque veſtros, & omnes, qui nos ſanguine, affinitate, amicitia, aut etiam horum ſtudiorum communione contingunt, incolumes diu ſervet. Lutetiæ, Calendis Novembr. anni CIϽ IϽ CXXXIX.

HUGO.

HUGONIS GROTII IN LUCANI PHARSALIAM NOTÆ,

Ex binis antehac editis junctæ, auctæ, correctæ.

Primus numerus paginam, ſecundus lineam.

IN LIBRUM I.

1. 3. *Uſque datum ſceleri*] jus hic figurate pro licentia, quomodo ſæpe jus belli apud bonos ſcriptores. Apertum illud Senecæ epiſtola XVIII: *jus luxuriæ publicæ datum*. ipſe Lucanus fine lib. III.

Jus licet in noſtros jugulos ſibi fecerit enſe
Sylla potens, Mariuſque ferox.

Papinius III Thebaidos: *daret armis jura*. Senſus ferme idem, qui infra, ubi belli civilis licentia deſcribitur:

ſemel omnia victor
Juſſerat.

De bello quidem civili præcipue, ſed & de aliis bellis non male dictum Senecæ, hujus poetæ patruo: *Ex Senatus conſultis, plebiſque ſcitis ſæva exercentur, & publice jubentur vetita privatim*. Quod Chriſtiane dictum probat Chriſtianus martyr Cyprianus: *Homicidium cum admittunt ſinguli, crimen eſt: virtus vocatur, cum publice geritur.*

2. 11. *Heu quantum potuit terræ, pelagique parari*
Hoc, quem civiles hauſerunt ſanguine dextræ!] Sumptum ex Ageſilai dicto, quod apud Xenophontem, & Plutarch. legas: φεῦ τῆς Ἑλλάδος τοσούτους ἄνδρας ἀπολωλεκυίας ὑφ' αὐτῆς, ὅσοι ζῶντες ἐδύναντο νικᾶν ὁμοῦ σύμπαντας τοὺς βαρβάρους μαχόμενοι. De eodem Ageſilao ſic Latinus vitarum ſcriptor: *Tantum abfuit ab inſolentia gloriæ, ut commiſeratus ſit fortunam Græciæ, quod tam multi à ſe victi vitio adverſariorum concidiſſent. Namque illa multitudine, ſi ſana mens eſſet, Græciæ ſupplicium Perſas dare potuiſſe.*

3. 8. *Non tu Pyrrhe ferox*] Ex Horatio adumbratum:

Quos neque finitimi valuerunt perdere Marſi,
Minacis aut Etruſca Porſenæ manus, Et quæ ſequuntur.

3.8. *nec tantis cladibus auctor Pœnus erit*] ita rectius, quam, *erat*. Loquitur enim tanquam in re præſente.

3.11. *Quod ſi non aliam venturo fata Neroni Invenere viam*] ſubtilis adulationis hoc, cum nondum acres illos ſpiritus Lucano proceſſus ætatis, atque opus adblandiens, forte & privatæ offenſæ, indidiſſent. Nec piguit Plinium hoc imitari Panegyrico ad optimum Principem: *Magnum quidem illud ſæculo dedecus, magnum Reipublicæ vulnus impreſſum eſt, Imperator & parens humani generis obſeſſus, captus, incluſus: ablata mitiſſimo ſeni ſervandorum hominum poteſtas, ereptumque Principi illud in principatu beatiſſimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc ſola erat ratio, quæ te publicæ ſalutis gubernaculis admoveret, prope eſt, ut exclamem, tanti fuiſſe*. Adde, quæ ibi ſequuntur, huic loco lucem ferentia.

4.3. *Multum Romæ tamen debet civilibus armis, Quod tibi res acta eſt*] Pergit ad Neronem loqui, eique blandiri. Quare nihil vident, qui hic putant, *debes* legi poſſe, quaſi ad Romam ſermo ſit.

4.13. *Nec polus adverſi calidus qua mergitur Auſtri*.] Prætuleram *mergitur*. quia finitor circulus Poetis eſt Oceanus, ac proinde, quod inconſpicuum eſt, mergi dicitur. Et ſic locutus Germanicus Cæſar Arateis, *pars merſa ſub undas Oceani*, de Polo Antarctico, & ipſe loquens: ut & de eodem Avienus: *Subit altera merſa ſub undas Pars Erebum*. Sed video eundem ſenſum eſſe poſſe in recepta lectione. Nam mergi paſſiva terminatione ſic dixere Lucretius, multoque poſterior Papinius. Priſcianus denique hunc ipſum Lucani locum adducit, ut oſtendat Latinè ſic dici. Graviter autem hic in Sphæram delinquit Lucanus, cum polum Auſtrinum calidum dicit. Eſt quidem Auſter calidus Arcticum polum ſpectantibus. At polus Auſtrinus non minus frigidus Arctico: Addatur hoc cæteris, quæ à Lucano pompatice magis, quam ex vero dicta.

5.21. *In ſe magna ruunt*] Seneca. *Ut nihil extra laceſſat, aut quatiat, in ſe ipſa Fortuna ruit*.

6.3. *Nec unquam In turbam miſſi feralia fœdera regni*] Peiraredus amicus meus vir elegantis ingenii ſenſum meliorem facit ſcribendo *felicia*.

6.15. *Nec pretium tanti tellus, pontuſque furoris Tunc erat: exiguum dominos commiſit aſylum*] valde placuit Papinio hoc ἐνθύμημα. Inde enim illud deſumpſit, nihilo deterius:

Et

Et nondum craſſo laquearia fulva metallo,
Montibus, aut alte Grajis ſuffulta nitebant
Atria, congeſtos ſatis explicitura clientes.
Non impacatis regum ad vigilantia ſomnis
Pila, nec alterna ferri ſtatione gementes
Excubiæ, nec cura mero committere gemmas,
Atque aurum violare cibis: Sed nuda poteſtas
Armavit fratres: pugna eſt de paupere regno.

Vide, & quæ ſequuntur ſane egregia.

7.2. *Craſſus erat belli medius mora*] Plutar. Pompeio: Κράσσος ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἠγγέλλετο. καὶ τοῦτο κώλυμα ὂν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐκποδὼν ἐγεγόνει.

7.6. *Jonium Ægeo frangat mare*] id rectius, quam *franget*. Eſt enim δυνητικὸν, ut loquuntur Græci.

7.24. *Morte tua diſcuſſa fides, bellumque movere Permiſſum eſt ducibus*] ſic & Vellejus: *Cum medium jam ex invidia potentiæ male cohærentis inter Cn. Pompeium, & C. Cæſarem concordiæ pignus, Julia uxor Magni, deceſſit.* Annæus Florus multum hujus Annæi æmulator: *Craſſi morte apud Parthos, & morte Juliæ Cæſaris filiæ, quæ nupta Pompeio, generi, ſocerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, ſtatim æmulatio erupit.* Plutarchus: ὡς τὴν ἐν εἰρήνῃ, καὶ ὁμονοίᾳ τἆλλα νοσοῦσαν τὴν πολιτείαν φυλασσούσης οἰκειότητος λελυμένης.

8.6. *Impatienſque loci fortuna ſecundi*] ſumpſit hinc illud Papinius:

Juriſque ſecundi
Ambitus impatiens.

8.7. *Nec quenquam jam ferre poteſt, Cæſarve priorem, Pompeiuſve parem*] Salluſtius dixerat de Pompeio: *Nam particeps dominationis, neque fuit quiſquam; neque, ſi pati potuiſſet, orbis terrarum bello concuſſus foret.* Vellejus: *neque Pompeius, ut primum ad rempublicam aggreſſus eſt, quenquam omnino parem tulit: & in quibus rebus primus eſſe debebat, ſolus eſſe cupiebat.* Idem de eodem: *civis in toga (niſi ubi vereretur, ne quem haberet parem) modeſtiſſimus, amicitiarum tenax, in offenſis exorabilis, in reconciliata gratia fideliſſimus, in accipienda ſatisfactione facillimus, potentia ſua nunquam, aut raro ad impotentiam uſus, pene omnium vitiorum expers, niſi numeraretur inter maxima, in civitate libera, dominaque gentium indignari, cum omnes cives jure haberet pares, quenquam æqualem dignitate conſpicere.* Nec abit hinc Plutarchus de hoc ipſo Pompeio: οὐδὲ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιστεῖν, ἀλλ' ὑπερορᾶν μᾶλλον, καὶ καταφρονεῖν. Alibi tamen is ipſe Pompeio æquior, cum de Cæſare primum, deinde de Pompeio ſic loquitur: ἀπελείπετο τῷ μὲν ὑπὲρ τοῦ γένους μέγιστον

ὄντα καταλύειν, τῷ δὲ ἵνα μὴ πάθῃ τοῦτο προδιαιρεῖν ὃν ἐδεδοίκει. Hinc non abit diverſus Dion: Πομπήϊος μὲν οὐδενὸς ἀνθρώπων δεύτερος, Καῖσαρ δὲ καὶ πρῶτος πάντων εἶναι ἐπεθύμει. Et nota lector, primos illos duos, unde teſtimonia attuli, fuiſſe Cæſarianos: credo & Lucanum, cum hæc ſcriberet. mutavit enim inter ſcribendum, ut jam monui. Nec tamen Pompeium ego culpa omni abſolverim, non magis, quam M. Tullius, ubi libere ad amicos ſcribit, aut Cratippus, qui in Lesbo inſula Pompeio de divina providentia ob caſum Pharſalicum dubitanti, reſpondit interrogando, quem ſponſorem haberent homines, Pompeium, ſi pro eo cecidiſſet alea belli, melius ea fuiſſe uſurum? Et ille quidem cunctanter, ut Peripateticus. Abſolutius, & Stoica firmitate Cato apud hunc ipſum Lucanum de Pompeio:

nec, ſi fortuna favebit,
Hunc quoque totius ſibi jus promittere mundi
Non bene compertum eſt.

9.1. *At quamvis primo nutet caſura ſub Euro*] Multo id melius, quam *Et*.

10.3. *Fœcunda virorum paupertas fugitur*] Palladas: Ἡγοῦνται πενίην μητέρα σωφροσύνης.

12.23. *atque auxerat undas*
Tertia jam gravido pluvialis Cynthia cornu] ſic omnino legendum, non, *hauſerat*, quod eſſet, ad ſe traxerat. Cauſas enim explicat, cur Rubico ſolito eſſet aquoſior, longos imbres, & nives Alpinas.

13.11. *Vicinumque minax invadit Ariminum, ut ignes*
Solis Lucifero fugiebant aſtra relicto] Pro *&*, poſuimus *ut*, connectendæ concinnius ſententiæ. Neque tamen refrager, ſi quis & hanc voculam ejiciat, ſcribatque Græca terminatione *Ariminon*, ut infra *Auximon*, & *Rhegion* apud Ovidium.

15.6. *Victo jure minax jactatis curia Gracchis*] Tenue nimis hoc, jactatis, cum trucidati fuerint uterque, itaque Peiraredus levi mutatione ſcribit, *mactatis*.

17.11. *& nomina vana Catonis*] ideſt, Cato, & ei ſimiles. Male, qui aut *Catones*, aut *Catonum* ſcripſere.

18.1. *Ac juſſam ſervire famem*] Amplius erat, quod dicebat Clodius, non propter famem ſcriptam eſſe legem, ſed ut lex ſcriberetur, factam famem. Vide Plutarchum Pompeio.

18.10. *Et docilis Syllam ſcelerum viciſſe magiſtrum*] A Sertorio ſumptum hoc dictum, qui Pompeium appellabat Syllæ diſcipulum. Docet Plutarchus.

19.3. *His ſaltem longi, non me duce, præmia belli Reddantur.*] Vera hæc lectio. male vulgata, *cum duce*:

Acci-

Accipiat miles præmia vel alio imperatore. cui convenit quod ſequitur: *ſub quolibet*.

19.12. *nec numina deſunt*] Melius manuſcriptus nobiliſſimorum fratrum Puteanorum, *deerunt*. Eſt enim ſperantis. Mutarunt, quibus inſolita iſta Synalæphe.

20.4. *Dum movet hic calidus ſpirantia corpora ſanguis*] Ex Empedoclis ſententia, quam & Virgilius ſequitur:

—— *& vitam multo cum ſanguine fudit*. Et alibi:

Una, eademque via, ſanguiſque, animuſque ſequuntur.

21.6. *Elataſque alte, quæcunque ad bella vocaret, Promiſere manus*] χειροτονία militaris.

21.16. *Caſtraque quæ Vogeſi curvam ſuper ardua rupem*] Non *ripam*. Mons enim Vogeſus, & in monte caſtra. Vide Tacitum Hiſtoriarum primo. Rupem autem pro monte dicere, frequens Poetis.

21.24. *Finis, & Heſperiæ promoto limite Varus*] ita legendum, pro *milite*, quod ex conjectura monueramus, firmat is, quem dixi manuſcriptus Puteanorum. Mutatio eadem ſæpe occurrit in Frontini libris. Rem ſic eſſe docet Strabo initio libri quinti.

22.21. *Claudit Tarbellicus æquor*] *Ancon* èmendat magnus Scaliger.

22.24. *Sueſſones in armis*] Notus Galliæ populus, Sueſſiones Cæſari. Veſtigia vocis manuſcripti præferunt *Sexones*. vulgo *Axones*, male.

23.15. *Pictones immunes*] Quinque hos vërſus manuſcripti omnes non habënt. itaque omnino adducor, ut adjectitios credam.

23.17. *Turonas*] ita poſuimus ex manuſcripto quo uſus Canterus, in quo *Turonos*. quanquam non neſcio apud Tacitum legi *Turonios*. Sed *Turones* ſemper Cæſar, quem ſecutus, puto, Lucanus. Ejuſdem manuſcripti fide nunc verſum illi *In nebulis* præpoſuimus, aliquo nunc ſenſu, qui nullus alias.

23.19. *Andus*] Malim *Andis*. nam plurale eſt *Andes* apud Cæſarem.

23.20. *Genabos*] Eadem urbs, quæ Genabum aliis, ut facile genera mutantur in peregrinis vocibus. ita autem reſcripſimus pro *Menabos*.

25.4. *regit idem ſpiritus artus Orbe alio*] citat Servius ad Georgicon 1, aitque congruere cum philoſophis, qui recedentes hinc animas illic alia corpora ajunt ſortiri.

25.11. *ignavum rediture parcere vitæ*] Appianus Celtico: Γερμανοὶ θανάτου καταφρονηταὶ δι' ἐλπίδα ἀναβιώσεως.

29.12. *confectas flamma Latinas*] ſic & Cicero ſæpe tum

in orationibus, tum in verſibus, ſubticens vocem facilem intellectu, *ferias*.

30.11. *crinemque rotantes*

Sanguinei populis ulularunt triſtia Galli] Fuerat *Sanguineum*. mutavimus, & mutationem noſtram probant duo manuſcripti ex Bibliotheca, quam magnus Thuanus nihilo minori filio reliquit: regiorum quoque unus. Non enim crinis ſanguineus, ſed ipſi,

Quos circumtonuit gaudens Bellona cruentis:

31.3. *& medio viſi conſurgere Campo*

Triſtia Syllani cecinere oracula manes] in campo .n. Martio ſepultus Sylla. Vide Appianum, & Plutarchum. Sic Marius, de quo ſunt ſequentia, ad Anienem ſepultus.

31.12. *Monſtra jubet primum, quæ nullo ſemine diſcors Protulerat natura, rapi*] Dubitavi, an, *nullo ſemine*, quaſi ſponte nata dicat, an, *miſto ſemine*: ut melius cohæreat illud *diſcors natura*. Adduxi locum Ariſtotelis de Gen. Anim.lib.IV.c IV. Δημόκριτος ἔφησε γίγνεσθαι τὰ τέρατα διὰ τὸ δύο γονὰς πίπτειν. Addo jam alterum locum Problem Sect.x. τὰ τέρατα γίνονται ἐπαλλαττόντων τῶν σπερμάτων ἀλλήλοις, καὶ συγκεχυμένων. Et tertium Plinii lib.II. *Inde deciduis rerum omnium ſeminibus innumeræ, in mari præcipue, ac plerumque confuſis monſtrificæ gignuntur effigies*. Quæ Ariſtotelis, & Plinii plane illud *miſto* confirmant.

31.17. *& feſto purgantes mœnia luſtro*] Amburbialibus hoſtiis. vide Feſtum.

32.1. *Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam*] Servius ad II. Æneidos: *quod colitur, breve eſt, & latet, ſicut Palladium fuerat*.

32.5. *Et doctus volucres augur ſervare ſiniſtras*] Et *ſervare*, vox auguralis, & ſiniſtra auſpicia felicia à *ſinendo*. vide Feſtum.

32.6. *Septemvirque epulis feſtis*] Recte me hoc repoſuiſſe pro *feſtus*, docet MS. P.

32.8. *Et tollens apicem generoſo vertice Flamen*] *per pileum ſutile circa medium virga eminente*, ait Servius ad IX. Æneidos.

32.10. *diſperſos fulminis ignes Colligit*] *diſperſos ignes in unum redigit*, ajunt Scholiaſtæ ad Juvenalem, & ad Perſium.

32.11. *& terræ mœſto cum murmure condit*] Mœſto cum murmure, ideſt tacita, ignorataque prece, ut ait ad Juvenalem Scholiaſtes. Condere autem vox huic rei propria, ſepelire dixit Horatii interpres, infra terram abſcondere Scholiaſtes ad Perſium, qui addit, ut id fieret, fulmina in lapides transfigurata, ideſt, lapides ſumptos pro fulminibus.

32.

32.12. *Datque locis nomen*] Nempe ex cœli regionibus. Cicero: *Cæli fulgura regionibus ratis temperanto*. Plinius lib. XII. *In ſexdecim partes cœlum eo reſpectu*, (nempe fulminum) *diviſere Thuſci*. Nomina autem fuiſſe auguralia iis regionibus, Servius nos doceat ad Eclog. IX. *Augures deſignant ſpatia lituo, & eis dant nomina, ut proprie prima pars dicitur antica, poſterior poſtica*.

33.2. *Atque iram Superam raptis quæſivit in extis*] Signanter *raptis*. Eſt enim vox propria extiſpicio. Seneca Oedipo:

Nec fibra vivis rapta pectoribus poteſt
Ciere nomen.

Virgilius XII. Æneidos:

In flammam jugulant pecudes, & viſcera vivis
Eripiunt.

33.7. *venaſque minaces Hoſtili de parte videt*] id hoſtile latus in extis Senecæ OEdipo, inimici pars Ciceroni lib. II. de divinatione. contraria pars familiaris Ciceroni, ac Livio.

33 13. *Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem Alterius capitis*] τῷ ἀκρηϖάτῳ. Eſt vox capitis eodem ſenſu apud Ciceronem ſecundo de divinatione. Plin. lib. 11. cap. 37. & lib. 28. cap. 2. Livium lib. 8. Sed nota eadem, eademque ſignificatio in Oedipo Senecæ:

Ac ſemper omen unico imperio grave,
En capita paribus bina conſurgunt toris.

35.22. *Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo*] ita legit Servius, aitque eſſe συστολὴν. At ſummæ eruditionis Salmaſius in Plinianis exercitationibus vult legi *Odonis*, quia apud Periegeten Dionyſium ſunt ὤδονες.

36. 2. *Quis furor hic, ò Phœbe, doce, quæ tela, manuſque*
Romanæ miſcent acies] Multo melius in MS. P. *quod tela*.

36.20. *Laſſo jacuit defecta furore*] ita legendum diximus, non *laxo*, aut *lapſo*. Probant, quod diximus Manuſcr. P. & T.

AD LIBR. II.

37.7. **I***Ndixitque nefas*] Verbum Feciale.

37.14. *Se quoque lege tenens*] ſic & de Deo Seneca: *Ille ipſe omnium conditor, ac rector ſcripſit quidem fata, ſed ſequitur. Semper paret, ſemel juſſit*: ex Stoicorum ſententia. Idem alibi: *Ordinem rerum fati æterna ſeries rotat, cujus hæc prima lex eſt, ſtare decreto*.

38.4. *cum corpora nondum*

Conclamata jacent] Conclamari ſolebat, ubi ad vitalia lavanda deventum erat. Hinc res perditæ, conclamatæ. Servius ad II Æneidos.

38.8. *Oculoſque in morte jacentes*] ita manuſcripti, non *minaces*, quod huic loco minime convenit.

38.19. *Invidiam factura parens*] Invidiam facere eſt in odium adducere: ſic lib. IX.

Pompeio contigit ignis
Invidia majore Deûm.

Tertullianus de jejuniis: *Apud quaſdam vero colonias præterea annuo ritu ſaxis velati, & cinere conſperſi idolis ſuis invidiam ſupplicem objiciunt.*

39.21. *tantone novcrum*
Proventu ſcelerum quærunt, uter imperet Urbi?] Seneca epiſt. XV: *Hæc omnia paſſi ſunt pro regno (quo magis mireris) alieno.*

40.8. *Stagna avidi texere ſoli*] *avidi* eſt in MS P. unde recte emendavi,

Stagna udi texere ſoli.

Sic lib. III.

Et qua Pomtinas via dividit uda paludes.

41.13. *Ingenti Superum protectus ab ira*] Malueram, *et ira*, ut plena eſſet oppoſitio. Sed *ab ira* citat Servius ad II Æn. & explicat *voluntate numinum illis propitia, ſed in nos iniqua.*

43.4. *Vix te ſparſum per viſcera Bæbi*] Bæbiorum unus à Sullanis laceratus eſt: alter à Marianis interfectus, non laceratus, itaque confunduntur duæ hiſtoriæ.

43.6. *diſceſſiſſe manus*] ita poſuimus pro diſcerpſiſſe, & poſtulat ſenſus. ita Cic. off. III. *cum terra diſceſſiſſet.* Infra lib. III.

Diſceſſit medium tam vaſtos pectus ad ictus.

Confirmat hanc noſtram emendationem MS. P.

43.8. *Ora ferens miles feſtæ rorantia menſæ*
Impoſuit] Valerius Maximus de crudelitate C. Marii: *idem caput M. Antonii abſciſſum lætis manibus inter epulas per ſummam animi, ac verborum inſolentiam aliquamdiu tenuit.*

43.12. *Te quoque neglectum violatæ Scævola dextræ*] Imo *violentæ*, Marii ſcilicet. Neglectum vero, quia dextram Scævolæ oſculandam Marius non dederat. nam ſupra habuimus:

ſpem una ſalutis
Oſcula pollutæ fixiſſe trementia dextræ.

Apud Florum locus ſimilis: *Ancharius ipſo vidente Mario confoſſus eſt, quia fatalem ſcilicet illam manum non porrexerat ſalutanti.* Plutarchus Mario: ὅσους ἀσπασαμένους μὴ προσηγόρευεν, μηδὲ ἀντησπάσατο. τοῦτο αὐτὸ σύμ-

βολον

βολὴν ἦν ἀποσφάττειν εὐθὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς. Auguſt. de civitate Dei III.27. *In ipſius Marii oculis rontinuo feriebantur, quibus ſalutantibus dexteram porrigere noluiſſet.*

43.20. *Menſoque, homini, quid fata pararent*] Emendo ex conſenſu Manuſcriptorum,

menſoque hominis quid fata paterent.

ideſt, menſo experimentis vitæ, quæ ſumma eſſet fatorum diſtantia à maxima felicitate ad maximam miſeriam.

44.1. *Jam quod apud Sacri cecidere cadavera portum*] videndi de hac, connexiſque rebus Appianus bello civili, Vellejus, Plutarchus C. Mario, Florus, Breviator Livii, & ſcriptor de viris Illuſtribus in Mario.

44.5. *Romanaque Samnis*
Ultra Caudinas ſperavit vulnera Furcas] Samnites pertinaciſſimi adverſus Sullam Romæ arma admoverunt, majus malum Romanis illaturos ſe ſperantes, quam ad Furculas Caudinas olim intulerant. Vide Strabonem l.v. Frequens Poetis populi nomen unitatis numero ponere. Alioqui ſi unus hic intelligendus eſſet, non is eſſet Damaſippus, ut vult manuſcriptus Scholiaſtes, ſed Pontius Teleſinus dux Samnitium eo bello, cujus hoc dictum nobis ſervavit Vellejus, nunquam defuturos raptores Italicæ Libertatis lupos, niſi ſylva, in quam refugere ſolerent, eſſet exciſa.

44.11. *Exceſſit medicina modum*] Hinc illud Claudiani ad Adrianum: *Exceſſit jam pœna modum.* de eodem hoc Sylla, Seneca dixerat: *Ingratus L. Sylla, qui patriam durioribus remediis, quam pericula erant, ſanavit.*

Ibidem: *nimiumque ſecuta eſt,*
Qua morbi duxere, manus] contra quam mos peritis Medicis. Claudianus bello Getico:

Cautius ingentes morbos, & proxima cordi
Viſcera Pæoniæ tractat ſollertia curæ,
Parcendoque ſecat, ferro ne longius acto
Irrevocandus eat ſectis vitalibus error.

45.25. *cui victima triſtes*
Inferias Marius, forſan nolentibus umbris
Pendit] Nam Marium filium quidam non à famulo in id rogato, ſed à diſpoſitis in hoc hoſtibus interemptum narrant. vide Vellejum.

46.18. *cunctos ſimul enſe reciſos*] Fuit hæc noſtra conjectura, pro *receptos.* ſed tutius manuſcriptos ſequi, qui habent, *recepto*, ideſt in corpora admiſſo.

47.1. *& miſeræ maculavit ovilia Romæ*] ita vocabantur ſepta. in Campo Martio. vide Servium ad Eccl. I.

47.4. *aut bellica clades*] *cades* habent manuſcripti duo.

47.5. *Nunquam pœna fuit*] tot hominum mors morbis

aliiſ-

aliiſve malis ἐπιδημικοῖς ante hac forte imputata eſt, at non ſuppliciis. Seneca lib. II. de ira: *In ſingulos ſeveritas Imperatoris diſtringitur: at neceſſaria eſt venia, ubi totus deſeruit exercitus: quid tollit iram ſapientis? Turba peccantum.* Alioqui, ut Saluſtius ait, civitas vaſtatur magis, quàm corrigitur.

47.19. *nam ſanguinis alti*
Vis ſibi fecit iter] Puto pro *nam*, ſcribi *dum* debere. ſtetit flumen obſeſſum cadaveribus, donec ſanguinis rivi viam fecere.

47.24. *redeuntque cadavera campo*] MS. P. *redditque*. recte. ut ad amnem referatur, ut & quod ſequitur verbum *dividit*. Solenne autem Lucano eſt *que* ponere pro *ſed*, & tacite tranſire de caſu in caſum. Senſus ergo eſt: Amnem non retinent, aut alveus, aut ripæ, ſed ipſe exundans campo reddit cadavera, & mare dividit ſanguine.

49.13. *mundique ruinæ*
Permiſcenda fides] De obæratis loquitur, qui privatam fidei ſuæ ruinam permiſcere publicæ cupiebant.

49.24. *quis nolet ab iſto*
Enſe mori?] Multo eſt efficacius, quod habet MS. P. & R. *in iſto*
Enſe mori. ſicut induere enſem aliquis dicitur.

50.5. *minimas rerum diſcordia turbat:*
Pacem ſumma tenent.] Seneca Epiſtola LIX. *Talis eſt ſapientis animus, qualis mundi ſtatus ſupra Lunam. Semper illic ſerenum eſt.*

50.14. *toto iam liber in orbe Solus Cæſar erit*] Æſchylus Prom.

ἐλεύθερος γὰρ ἐστὶν οὐδεὶς πλὴν Διός.

Euripides:

τῶν βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.

50.28. *Comploſas tenuiſſe manus*] ita manuſcripti.

51.4. *motura Dacas, ut clade, Getaſque*] ſcribe cum manuſcriptis *Daas*, ut ſæpe apud Poetas. Nam Daci vox priorem producit.

52.2. *Ne ſibi ſe viciſſe putet*] ſic emendavimus pro *Nec*. Rectam eſſe emendationem docent MSS. P. & T. Hæc quoque, inquit, juſta cauſa eſt, cur Pompeio militem, ut vel hinc intelligat cauſam agi non ſuam, ſed publicam: & ſi eadem, quæ Cæſar cogitat, eundem me ipſi futurum, qui nunc ſum Cæſari.

52.15. *concuſſaque pectus*] M.SS. rectius *contuſaque*.

52.18. *Dum ſanguis inerat*] Producit ſyllabam poſteriorem vocis *ſanguis*, ut & alibi: *ſanguis ibi fluxit Achæus*. & Valerius Flaccus: *juſſu ſanguis exuberet ulna*.

53.9. *Tralata vetuit contingere limina planta*] citat

Ser-

Servius ad Æn.II. *Tranſlataque vetat*. At manuſcripti tres P.T. & regiorum antiquior, *Tralata vitat*. Quam lectionem in textum recipiendam cenſeo, ut matrona intelligatur, non pronuba, ſed nova nupta. Veſtæ conſecratum eſt: unde nubentes puellæ limen non tangunt. Servius ad Æn.II.

54.8. *Ille nec horrificam ſancto dimovit ab ore Cæſariem*] Plutar. de eodem Catone: ἀπ' ἐκείνης δὲ λέγεται ἡμέρας μήτε κεφαλὴν ἐπικείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι, πένθους δὲ καὶ κατηφείας, καὶ βαρύτητος, ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος ἓν σχῆμα. νικώντων ὁμοίως, καὶ νικωμένων, ἄχρι τελετῆς διαφυλάξαι.

54.13. *Uni quippe vacat*] Aliis, quos partium ſtudia occuparant, non vacat cogitare de communi malo humani generis, & hoc ſeriò deplorare.

54.26. *Urbi pater eſt, Urbique maritus*] citat Servius ad XI. Æneid. illud, *generumque adſciverat Urbi*, ideſt, propter urbem.

55.14. *& junctus Iſapis Iſauro*] Eſt in Strabonis libris Ἴσαπις, ſed *Sapis* hic habent M.S.P. & R. A. Et ſic ſcribit Plinius lib.III. & ne quid de lectione dubites, Silius:

Hos Æſus, Sapiſque lavant.

57.16. *quod non terat*] Gaudet hoc ipſo, quod vacuam non invenit Italiam.

57.16. *non perdat iter*] Perit itèr Cæſari, in quo non vincit, ita infra:

Sic hoſtes mihi deeſſe nocet, damnumque putatur
Armorum, niſi qui vinci potuere, rebellent.

58.16. *cum ceſſerit*] ita emendavimus. ante fuit, *conceſſerit*.

59.3. *Devertitque acies*] A duce ad ſe avocat.

60.27. *turres*] Nam è turribus miſſilia librabantur.

61.14. *civi*] vera lectio ex manuſcripto. Romano homini maximum eſt ſupplicium, venia opus habere, quod publica arma privatis prætulerit. Antea fuit, *cui ſit*.

72.14. *Deſcivit*] ita ſcribi convenit, non *deſeruit*. Nullus enim ſequitur Accuſativus.

AD LIBRUM III.

74.4. *INnupſit*] ita ſcribendum, non, *enupſit*. vide Nonium voce *innubere*.

75.16. *Neſcit plebes jejuna timere.*] Ex eodem fonte prudentiæ illud Severi Imperatoris: *Miles non timet niſi veſtitus, calceatus, ſatur, & habens aliquid in zonula.*

75.22. *Et qua Pontinas*] Scribendum *Pomtinas*. Eſt enim à Pometia, omiſſa vocali.

78.

78.19. *niſi ſanguine ſacro Sparſas, raptor, opes*] Aſperſas tribunitio ſanguine:

79.20. *Ocyus avertant diri mala ſemina belli*] Abeant in rem malam iſta belli irritamenta. Ante *avertat*. incongrue.

80. 18. *ultima gaza*] Noviſſima præda de regibus parta.

81.12. *Sellæ*] ſic ſcribendum, ut apud Plautum Clerumenœ, Terentium Adelphœ, apud Ciceronem V. Verrina Tanephorœ, apud Gellium Italœ, in Germanico Arctœ. Σελλοὶ ſunt Homero, Straboni, Stephano.

81.14. *Exigua Phœbea tenent*] cum veteres editiones habeant Pirenæ, probo doctiſſimi Gronovii emendationem Piræa. vide ipſum capite III. obſervationum.

81.15. *Treſque petunt veram credi Salamina carinæ*] vera Salamin illa prope Athenas, oppoſita ad eam, quam in Cypro condidit Teucer, quæ ambigua Horatio. Tres autem naves parum præ vetere copia. Nam in bellum ad Trojam tredecim miſerat Telamo. Hoc dicit, olim ingentes claſſes exibant Athenis, nunc pars inde ſumpta, more delectus, totam urbem exhauſit, & Salaminis nomen antiquæ illius, non Cypriæ, ſervatum in tribus navibus.

82.2. *Enchelia verſi teſtantes funera Cadmi*] vide Apollodorum lib. III.

82.3. *Colchis, & Adriacas ſpumans Abſyrtos in undas*] Tolle comma, & ſcribe *Abſyrtis*, quomodo id nomen Plinio ſcribitur III, 26. Nec aliter apud Strabonem, & Stephanum. Hæc autem Abſyrtis Colchis, ideſt, Colchica vocatur, quia Medea, & frater ejus Abſyrtus ibi laceratus; ex Colchis erant.

82.5. *Et Penei qui rura colunt*] Putavi delendum *Et*, quia rectus caſus eſt πηνειός, non πηνεύς; ſed etiam Georgicon IV, *Penei* eſſe diſſyllabum notat Servius. Virgilium ergo ſecutus Lucanus duram contractionem, aut abſciſſionem fecit.

82.8. *Inde laceſſitum primo mare*] Præferam, quod in MS. P. eſt, *unde laceſſitum*.

83.5. *Qua celer erectis deſcendens Marſia ripis*] *& rectis* mavult Salmaſius.

84.5. *Perſeaque Tarſos*] quia à Perſei talaribus nomen habere Græcis creditur.

85.7. *Duri populus nunc cultor Amani*] Emenda ex MSS. P. & T. *non cultor*. Hoc dicit, Amanum ita durum eſſe, ut habitari poſſit, coli non poſſit. Eſt ejus montis deſcriptio, tum apud Geographos, tum in Ciceronis epiſtola ad Catonem.

85. 10. *Coaſtra*] Melius *Coatræ*. MS. P. & R. recentior.

tior. Populus eſt ad Mæotim, Plinio memoratus lib. vi.

85.13. *Oloſtras*) ſic quidam. Gens eſt Indiæ Plin. lib. vi. cap.20. At quos vidi Manuſcriptos, habent *Oreſtas*. unde credas ſcribendum *Oretas*: Straboni ſunt ὠρεῖται. Sed non mirum mutari vocales inter ſe longam, & brevem. Sic ὠβέλιον, & ὀβέλιον: σωφήνη, & σοφήνη. Et in Edonis ſyſtolen à Lucano factam vult Servius.

86.2. *Æthiopumque ſolum quod non premeretur ab ulla Signiferi regione poli*) Servius ad vi. Æneidos: *Nulla terra eſt, quæ non ſubjaceat ſideribus: unde perite addit: Extra anni, ſoliſque vias. ut oſtenderet* xii *ſigna, in quibus eſt circulus ſolis. Significat autem Maurorum Æthiopiam, ubi eſt Atlas, de quo ait Lucanus:*

Æthiopumque ſolum, &c.

86.6. *Quaque caput rapido tollit cum Tigride magnus Euphrates*)) Salluſtius ita tradidit, Tigrim, & Euphratem uno fonte manare in Armenia, qui per diverſa euntes longius dividantur, ſpatio medio relicto multorum millium. Ex eodem Tauri monte eos circa Armeniam oriri, tradit Strabo. Vide & Xenophontem Anabaſeos iv, & Philoſtratum vita Apollonii lib.1.cap.14. Boetius Salluſtium ſecutus;

Tigris, & Euphrates uno ſe fonte reſolvunt.

Plura qui volet, adeat Pliniana Salmaſii.

87.5. *Nunc hunc, nunc illum*) Nunc enim Aſiæ, nunc Europæ largius indulget.

87.19. *Deſcendit Perſes*) omnino legendum *Xerxes* ut in Manuſcriptis. Nam & Cyrus Perſa erat. Tres hic referuntur magnorum exercituum duces, Cyrus, Xerxes, Agamemnon.

88.1. *miſtura ruinæ*) Præferendum *miſſura* conſentiente manuſcriptorum auctoritate.

90.4. *ſi non committitis illis Arma, quibus fas eſt*) ideſt his, qui putant ſibi licere bellum gerere civile: ſine quibus neceſſario bellum civile interibit.

91.4. *carpere morſu*) ita ſubſtituimus pro *Corpora*. verbum enim deſideratur. Accedit prope ad noſtram emendationem MS. R. recentior, qui habet *corpore*. M.S.T. *attingere*, quod gloſſema putem.

93.19. *Arboribus ſuus horror ineſt*) utitur ad 1. Æneidos Servius, ut probet horrorem ad religionem pertinere. Idem ad Ænei 11. *connexa ſunt metus, & religio*.

94.16. *Implicitas magno Cæſar terrore cohortes.*
Ut vidit) Recte *terrore*, non, ut alii, *torpore*. cauſam habes in his, quæ jamjam dicta. Adde Virgilium,

Jam tum relligio pavidos terrebat agreſtes.

95.14. *armiſque innexa priores Arma ferunt*) de teſtudine oppugnatoria hic agitur. Ejus hic mos, ut alii ſuper alio-

aliorum ſcuta acclivia ſcanderent. Tacitus hiſtoriarum III. *Innixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes*. Et hiſtoriarum IV. *invaſere vallum appoſitis plerique ſcalis: alii per teſtudinem ſuorum: ſcandebantque jam quidam*. Quare MS. P. recte habet, *prioris*, dum & pro *innexa* ſcribatur, *innixa*.

96.17. *Quæ prius ex longo nocuerunt miſſa receſſu*) MS. P. & T. *receſſu*. quod recipiendum. Subierant mœnia, ita ut jam telis impeti non poſſent, ſicut ante eminus impetebantur.

97.2. *Perpetuam rupit defeſſo milite cratem*) citat Servius ad illud IX. Æn. *armorumque reſolvit Tegmina*. addens armorum connexionem eſſe teſtudinem. Tacitus hiſtoriarum III: *pondera Saxorum Vitelliani provolvunt, disjectam, fluitantemque teſtudinem lanceis contiſque ſcrutantur, donec ſoluta compage ſcutorum exſangues, aut laceros proſternerent*.

100.6. *pugnamque laceſcere*) ita rectius, quam *capeſcere*, ob id, quod ſequitur.

100.11. *Tunc in ſignifera reſidenti puppe magiſtro*) in nave prætoria.

100.17. *percuſſæ capta cohæſit*) Emendatio eſt viri præluſtris Joannis Rutgerſii, Regis Sueonum ad Batavos Legati, probata à MS. P. cum ante legeretur, *percuſſu, & capta*. Naves invectæ in prætoriam Bruti cohæſerunt, velut captæ, ipſo ictus ſui impetu. ita Curtius lib. IV: *In quarum alteram quinqueremis eadem concitata, & ipſa roſtro icta eſt, & illam invicem tenuit*.

100.25. *multique perempti*
In ratibus cecidere ſuis) Imo legē cum MS. P.
nullique perempti In ratibus cecidere ſuis.
Quomodo, & à priori manu habuiſſe videtur MS. T. ſenſus eſt: De puppe ita prominentes pugnabant, ut qui caderent, non in navim ſuam caderent, ſed in hoſtilem, vel in mare.

101. 1. *cruor altus in undis Spumat, & obducto concreſcunt ſanguine fluctus*) Ante erat, *obducti concreto*. Sed ita, ut nos, MS.

102.5. (*Diſcrevit mors ſæva viros*) omnino parentheſi hìc opus, quam viſum eſt addere.

102.11. *Auſus Romanæ Graja de puppe carinæ*
Injectare manum: Sed eam gravis inſuper ictus
Amputat) quædam interdum de hiſtoria ex affectu, aut quia ſic poema melius fluit, immutat Lucanus, ut hìc. nam Acilius Cæſarianus miles X. legionis dextra amiſſa lævam in Maſſilienſium navem injecit, nec prius deſtitit, quam eam mergeret. Vide Valerium Maxim. l. III. cap. XII. Eſt eadem apud Plutarchum hiſtoria.

105.

105.3. *In pugnam fregere rates*) Pro quibus pugnabant; ut acute notat Servius hoc loco utens ad Æn. 11.

AD LIBR. IV.

111.14. C*Ædunt enſe viam*) Cædendo viam ſibi per invia faciunt.

113. 9. *Quamvis crebra micent*) verſus hic jam olim mihi ſuſpectus fuit. Et certe deeſt in MS. P. & in MS. T. adſcriptus demum manu recentiore.

113.14. *& cœlo defuſum reddidit æquor*) ita emendavimus pro *diffuſum*. Aquas è cœlo lapſas cœlo reddidit.

114.7. *Non deeſt prolato jejunus venditor auro*) ſimile illud, quod de obſidio Caſilini narrant Plin. lib. VIII. cap. 57. & Frontinus, venditorem muris fame periiſſe, emptorem autem vixiſſe. Strabo: ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δ' ὁ πριάμενος. Narrat idem diſerto ſuo more Valer. Max. l. VII. c. 6. ubi verba Lucani verbis paria: *evenit, ut ex his quidam murem captum ducentis potius denariis vendere, quam ipſe leniendæ famis gratia conſumere vellet.*

115.12. *noctes ventura luce rubebant*) longæ tenebræ adventante luce paulatim fugabantur, ea ferme facie, quæ eſt diei illuceſcentis primulum.

116.4. *Succiſum curvare nemus*) Materiam quærere ponti faciendo.

118.20 *Claſſica det bello*) ita emendandum pro *dent bellum*. Cæſar claſſicum canere jubeat: tu ne audi: ſigna moveat: ne ſequere: jam pax erit.

119. 1. *venturi diſcrimen habent*) Loquitur, ut ſæpe, tanquam in re præſenti. Hactenus quæ facta ſunt, excuſari aliquo modo poſſunt: in poſterum verò magnum imminet periculum. nam, niſi abſtinetur à bello, omnes manifeſto ſcelere contaminari neceſſe eſt. Pugnabunt in cives jam non ignotos.

120.4. *nullo diſcrimine*) Ex illo Virgilii:

Tros, Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur.

Hoc ne, inquit, orandus eſt Cæſar, ut vos ſibi ſervire patiatur, hac ſola lege, ne durius vos Pompeianos habeat, quam Cæſarianos ſuos? Nam alioqui, ut Tacitus inquit, recentiſſimus quiſque ſervorum & conſervis ludibrio eſt.

120.19. *quod pro cauſa pugnabitis æqua*) ita recte MS. Non alia cauſa vos hoſtibus ignaviores eſtis, quam quod juſtum bellum geritis. Nam illos ſcelera obdurant.

120.20. *Sed veniam*) ita emendavimus pro *Et*. Eſt enim ἀνθυποφορά.

121.11. *fecit noſtra fides*) ſic emendavimus pro *monſtra*, quod ſane monſtro erat ſimile. adeo nullus inde commodus

dus elici poterat ſenſus. Hoc vult: Potuerat bellum civile deorum, & fati iniquioris videri culpa, præſertim ſi fortuita prælia ignotos ignotis implicuiſſent. nunc profecto noſtra eſt, quia alter alterum novimus, ejuſque rei certi, & nobis conſcii ſumus . Nam quæ aut ignorantia, aut impetu fiunt, eorum culpa facile fato aſſignatur: quæ deſtinato, & ἐκ προαιρέσεως aguntur, ea non ἀτυχήματα ſunt, ſed ἀδικήματα.

122.2. *Agnoſcis ſuperos*] deos tibi faventes cognoſcis, qui cauſam tuam non tantum felicem, ſed & favorabilem faciunt.

123.17. *miſcendæ copia mortis*) ita quidam MSS. efficacius, quam alii libri *miſcendi Martis*. in Septimo ſimiliter:

morteſque ſuorum
Permiſcere meis.

126.6. *Conſiliis inimica tuis*) Tuis rebus, tuæ dignitati adverſantia.

126.8. *nil fata moramur*) videmus hoc agere Fortunam, ut te Orbi imponat. nos ei moram injicere nolumus.

128.18. *Et non deductos recipit ſua terra colonos*) Antequam deducerentur: quod non contingebat, niſi veteranis, & victoribus.

128.20. *quod abeſt favor*) ita rectius MS. quam *pavor*. Liberavit illos fortuna ab una maxima moleſtia, partium ſtudio. Utercunque vicerit, ferent facile, alteri parti ob Sacramentum vetus, alteri ob recens beneficium benevolentes.

129.2. *in partes aliquid ſed Cæſaris auſa eſt*) Et hoc, ut alia quædam, de Lucano ſumpſit Florus: *Aliquid tamen adverſus abſentem ducem auſa Fortuna eſt*. in eadem hiſtoriæ parte.

129.6. *Illic bellaci confiſus gente Curetum*) omnino cum MSS. legendum *Curictum*. Curictas vocat Plin. l. III. cap. 21. κυρακτικὴ hæc pars Straboni.

130.8. *Namque ratem vacuæ ſuſtentant undique cuppæ*) confer cum hoc loco ſimiles Herodiani, & Capitolini in Maximino.

132.7. *Reſtituit rupes tectum mare*) ſenſus erat commodus, niſi refragarentur manuſcripti, qui *raptus* habent. Raptus igitur intellige rapinas, res ipſas raptas, corpora, naves, quæ pertracta ad has cavernas, deinde iterum evomuntur.

133. 2. *admoto occurrere fato*) Non ideo minor noſtra laus erit, quod mortem nobis inferemus, quæ vitari jam, aut diu differri ob vim hoſtium non poteſt. Quamdiu enim victurus ſit, nemo ſcit.

133.

133. 11. *metus hinc abſit*) ita rectius quidam libri, quam *Omnis abeſt*. Hortantis enim eſt oratio.

133. 14. *Ut cum*) ita reſtituimus, pro *Aut*.

134. 20. *Victuroſque Dei celant, ut vivere durent Felix eſſe mori*) vide locum Ariſtotelis, quem adfert Plutarchus conſolatione ad Apollonium, ubi hoc, velut arcanum, prodit Silenus.

134. 24. *flexoque Urſæ temone paverent*) Quod ſignum erat præcipitantis noctis. Anacreon:

> μεσονυκτίοις ποθ' ὥραις
> στρέφεται ὅτ' ἀρκτὸς ἤδη
> κατὰ χεῖρα τὴν βοώτεω.

136. 11. *minimumque in morte virorum eſt*) ita ex MS. reſtituimus. Antea fuit *nimiumque*. Senſus hic: Minima pars fortitudinis erat mortem oppetere. in ipſa morte militariter pugnare, id vero plus erat.

136. 18. *cum ſorte cruenta Fratribus incurrant fratres*) ita ſcribendum, non, *incurrunt*.

138. 1. *Inter ſemirutas magnæ Carthaginis arces Et Clupeam*) Locum *Aquilarian* vocant Cæſaris commentarii. ſed in manuſcripto Lucani Scholiaſte ſcribi video, *Anguillariam*.

138. 16. *Hoc quoque tam vaſtas cumulavit munere vires Terra ſui fœtus*) Quid veri in hac fabula lateat, qui ſcire volet, conſulat Solinum cap. XXIV. quæque ibi ex Hieronymo, & ex Euſebio adfert Salmaſius.

140. 24. *Sed majora dedit cognomina collibus iſtis, Pœnum qui Latiis revocavit ab arcibus hoſtem Scipio*) vocatur enim locus caſtra Corneliana.

141. 14. *Excivit Libycæ gentis*) omnino rectius *Libycæ gentes*, ut ſit expoſitio ejus, quod præceſſit, *regis vires*, & cohæreat cum ſequentibus.

143. 3. *Sceptri fructum putat eſſe retenti*) Retinuiſſe regnum vel ob hoc gaudet, ut Curioni poſſit malefacere.

143. 18. *Eripe conſilium pugna*) ſic nos emendavimus, cum legeretur *pugnæ*. Probat MS. P. etiam MS. T. manu ſecunda. Sequentia quoque aliter, quam habebant, diſtinximus. Vult enim à vacuo milite expendi cauſarum juſta ducum merita: Ubi in acie ſteterint, hæc ceſſare.

144. 7. *metuens incautus ab hoſte timeri*) Improviſus hoſti hactenus, hoc ſolum timebat, ne ab hoſte timeretur, atque ita prælii negaretur occaſio. Sic Latinus Pacatus: *Quo quidem tuus maxime gaudebat exercitus, cum ſe videret ultro laceſſi, qui nihil magis timuerat, quam timeri.*

144. 12. *cauda ſolertior hoſtis*) Ichneumon cui internecinum cum aſpide bellum intercedere, ait Plin l. VIII. c.

24. &

34. & modum gerendi addit: *in caudam attollens ictus irritos adverſus excipit, donec obliquo capite ſpeculatus invadat in fauces*. Adde Nicandrum, Strabonem, Oppianum de Venatu.

145.15. *projecit in agros*) magis probem, quod eſt in MSS. *dejecit*, ex colle ſcilicet in planitiem.

146 32. *Denſaturque globus.*) citat Servius *denſeturque*. Et ait ſimiliter ſcriptum Virgilio: *Extremi addenſent aciem*, ſecunda conjugatione, quod apertum ex Lucretio:

quia ſe condenſeat aer.

Quod autem idem Servius in fine hujus verſus *relicto* habet pro *relato*, aut memoriæ ipſius, aut exſcribentis eſt culpa.

148.7. *Quam vindicta placet*) Tacitus: *Nec unquam atrocioribus Populi Romani cladibus, magiſve juſtis judiciis approbatum eſt, non eſſe curæ deis ſecuritatem noſtram, eſſe ultionem*, Vide & Ciceronem III. de natura deorum, ubi de Cinna Sermo:

148.14. *Perdita tunc Urbi nocuerint ſæcula*) id rectius quam *Orbi*, ob ea, quæ præcedunt.

148.19. *Jus licet in jugulos noſtros ſibi fecerit enſe*) Non improbanda hæc lectio: At MS.P.

Jus licet in jugulos noſtro ſibi fecerit enſe
Sylla potens.

Quaſi dicat, Romanos Romanis armis ſubactos, ſicut alius dixit, provincias provinciarum ſanguine vinci.

AD LIBR. V.

149.7. G*Elidoque cadens Atlantis Olympo*) Cave illud *Atlantis* ſecundo caſu accipias. Significat enim ex occaſu Virgiliarum menſem Decembrem.

156.13. *barbarica cum lampade Pytho Arſit.*) Quo tempore templum Delphicum, cui Pytho nomen, à Brenno incenſum eſt.

156.18. *Seu Pæan ſolitus templis arcere nocentes*) Et hanc cauſam, & alias quaſdam apud Plutarchum habes libro cur ceſſaverint oracula.

159.25. *tum pectore vatis*) ita ſcribendum, non *fatis* Poſt *ille*, ideſt Phœbus.

159.26. *excluſaque templis*) Melius MSS. *expulſaque templis*. ejecta vi numinis.

160.3. *Stat nunquam facies*) Adfert Servius ad illud VI. Æneidos: *non color unus*.

160.5. *Terribilis ſed pallor ineſt*) Pallor eſt non territæ, ſed terrentis.

160.15. *ſubſidere regnum*) Servius ad V. Æneidos: *Sub-*

ſeſ-

ſeſſores vocantur qui occiſuri aliquem deliteſcunt. Et lib. XI. *Subſedit adulter, dolo poſſedit. Lucanus: ſubſidere regnum Chalcidos Euboeæ. Unde & ſubſeſſores dicuntur, qui in inſidiis tauros interimunt, & hoſtium dolos ſubſeſſas vocamus.*

162 5. *ſtrictos, ſed militis, enſes*) Enſes, qui ſtringuntur, videt eſſe in militum poteſtate, non in ſua.

163.15. *facinus quos inquinat, æquat*) Imperatores Leo, & Anthemius in conſtitutione, quæ eſt XXXI. Codice Juſtinianeo, de Epiſcopis, & Clericis: *Ut eos, quos par facinus coinquinat, & æquat, utroſque ſimilis pœna comitetur.*

164.15. *diſce ſine armis*
Poſſe pati) Diu eſt, quod loquendi genus hoc annotavimus in tragœdia Senecæ:

Immane regnum eſt poſſe ſine regno pati.

Seneca pater controverſia nona libri II: *Patrem putas pati ſine liberis poſſe?* & paulo poſt: *non poſſum ſine te pati.* & controverſia decima libri ejuſdem: *Potes ſine viro pati.* quod & in excerptis legitur eodem modo. Ipſe infra Lucanus:

Et neſcis ſine rege pati.

Hæc omnia ſunt uniuſmodi.

165.19. *nunquam ſic cura deorum*
Se premit) ut Græcus dixerat.

τῶν ἄγαν γὰρ ἅπτεται
Θεός: τὰ μικρὰ δ' εἰς τύχην ἀνεὶς ἐᾷ.

166.19. *diſce ferire,*
Diſce mori) Diſce in pœna, quod in prælio uſurpes, ferire, & mortem contemnere.

167.1. *Ad ſcelus hoc*) Ad occidendos eos, qui pacem optaverant.

167.12. *Quas recipit Salapina palus*) variant hic manuſcripti: Sed quam recipimus, vera lectio eſt; Salapia enim paludi nomen. Plinius III, 2.

170.13. *Ut primum*) Melius MS.P. Et *primum*. Sequitur enim *mox*. Et primum quidem, inquit, ferens fuit ventus, mox elanguit.

171.21. *Palæſtinas uncis confixit arenas*) Eſt in Epiri ora Palæſte.

172.14. *mortemque nepotis*) Vellejus: *Filius quoque parvus Pompeii Julia natus, intra breve ſpatium obiit.* At *nepotum* habet MS.P. An quod filia ante interiiſſet? de ejus enim ſexus prole loqui videas Plutarchum, & Dionem.

172.20. *meditatus Leucada bello*) Meditatus ſuum proprie bellum civile, quod poſtea ad Actium geſſit.

173.1. *venire*
Te Cæſar, non ire jubet) venitur ad amicos. itur in hoſtes, aut in vacua.

175.

in orationibus, tum in verſibus, ſubticens vocem facilem intellectu, *ferias*.

30.11. *crinemque rotantes*
Sanguinei populis ulularunt triſtia Galli] Fuerat *Sanguineum*. mutavimus, & mutationem noſtram probant duo manuſcripti ex Bibliotheca, quam magnus Thuanus nihilo minori filio reliquit: regiorum quoque unus. Non enim crinis ſanguineus, ſed ipſi,
Quos circumtonuit gaudens Bellona cruentis.

31.3. *& medio viſi conſurgere Campo*
Triſtia Syllani cecinere oracula manes] in campo .n. Martio ſepultus Sylla. Vide Appianum, & Plutarchum. Sic Marius, de quo ſunt ſequentia, ad Anienem ſepultus.

31.12. *Monſtra jubet primum, quæ nullo ſemine diſcors Protulerat natura, rapi*] Dubitavi, an, *nullo ſemine*, quaſi ſponte nata dicat, an, *miſto ſemine*: ut melius cohæreat illud *diſcors natura*. Adduxi locum Ariſtotelis de Gen. Anim.lib.IV.c IV. Δημόκριτος ἔφησε γίγνεσθαι τὰ τέρατα διὰ τὸ δύο γονὰς πίπτειν. Addo jam alterum locum Problem Sect.x. τὰ τέρατα γίνονται ἐπαλλαττόντων τῶν σπερμάτων ἀλλήλοις, καὶ συγχεομένων. Et tertium Plinii lib.11. *Inde deciduis rerum omnium ſeminibus innumeræ, in mari præcipue, ac plerumque confuſis monſtrificæ gignuntur effigies*. Quæ Ariſtotelis, & Plinii plane illud *miſto* confirmant.

31.17. *& feſto purgantes mœnia luſtro*] Amburbialibus hoſtiis. vide Feſtum.

32.1. *Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam*] Servius ad II. Æneidos: *quod colitur, breve eſt, & latet, ſicut Palladium fuerat*.

32.5. *Et doctus volucres augur ſervare ſiniſtras*] Et *ſervare*, vox auguralis, & ſiniſtra auſpicia felicia à *ſinendo*. vide Feſtum.

32.6. *Septemvirque epulis feſtis*] Recte me hoc repoſuiſſe pro *feſtus*, docet MS. P.

32.8. *Et tollens apicem generoſo vertice Flamen*] *per pileum ſutile circa medium virga eminente*, ait Servius ad IX. Æneidos.

32.10. *diſperſos fulminis ignes Colligit*] *diſperſos ignes in unum redigit*, ajunt Scholiaſtæ ad Juvenalem, & ad Perſium.

32.11. *& terræ mæſto cum murmure condit*] Mœſto cum murmure, ideſt tacita, ignorataque prece, ut ait ad Juvenalem Scholiaſtes. Condere autem vox huic rei propria, ſepelire dixit Horatii interpres, infra terram abſcondere Scholiaſtes ad Perſium, qui addit, ut id fieret, fulmina in lapides transfigurata, ideſt, lapides ſumptos pro fulminibus.

32.

32.12. *Datque locis nomen*] Nempe ex cœli regionibus. Cicero: *Cęli fulgura regionibus ratis temperanto*. Plinius lib. XII. *In ſexdecim partes cœlum eo reſpectu*, (nempe fulminum) *diviſere Thuſci*. Nomina autem fuiſſe auguralia iis regionibus, Servius nos doceat ad Eclog. IX. *Augures deſignant ſpatia lituo, & eis dant nomina, ut proprie prima pars dicitur antica, poſterior poſtica.*

33.2. *Atque iram Superam raptis quæſivit in extis*] Signanter *raptis*. Eſt enim vox propria extiſpicio. Seneca Oedipo:

Nec fibra vivis rapta pectoribus poteſt
Ciere nomen.

Virgilius XII. Æneidos:

In flammam jugulant pecudes, & viſcera vivis
Eripiunt.

33.7. *venaſque minaces Hoſtili de parte videt*] id hoſtile latus in extis Senecæ OEdipo, inimici pars Ciceroni lib. II. de divinatione. contraria pars familiaris Ciceroni, ac Livio.

33.13. *Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem Alterius capitis*] τῷ ἀκρωτηρίῳ. Eſt vox capitis eodem ſenſu apud Ciceronem ſecundo de divinatione. Plin. lib. 11. cap. 37. & lib. 28. cap. 2. Livium lib. 8. Sed nota eadem, eademque ſignificatio in Oedipo Senecæ:

Ac ſemper omen unico imperio grave,
En capita paribus bina conſurgunt toris.

35.22. *Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo*] ita legit Servius, aitque eſſe συστολήν. At ſummæ eruditionis Salmaſius in Plinianis exercitationibus vult legi *Odonis*, quia apud Periegeten Dionyſium ſunt ὤδονες.

36.2. *Quis furor hic, ô Phœbe, doce, quæ tela, manuſque*
Romanæ miſcent acies] Multo melius in MS. P. *quod tela.*

36.20. *Laſſo jacuit defecta furore*] ita legendum diximus, non *laxo*, aut *lapſo*. Probant, quod diximus Manuſcr. P. & T.

AD LIB. II.

37.7. *INdixitque nefas*] Verbum Feciale.

37.14. *Se quoque lege tenens*] ſic & de Deo Seneca: *Ille ipſe omnium conditor, ac rector ſcripſit quidem fata, ſed ſequitur. Semper paret, ſemel juſſit*: ex Stoicorum ſententia. Idem alibi: *Ordinem rerum fati æterna ſeries rotat, cujus hæc prima lex eſt, ſtare decreto.*

38.4. *cum corpora nondum*

Conclamata jacent] Conclamari ſolebat, ubi ad vitalia lavanda deventum erat. Hinc res perditæ, conclamatæ. Servius ad II Æneidos.

38.8. *Oculoſque in morte jacentes*] ita manuſcripti, non *minaces*, quod huic loco minime convenit.

38.19. *Invidiam factura parens*] Invidiam facere eſt in odium adducere: ſic lib. IX.

Pompeio contigit ignis
Invidia majore Deûm.

Tertullianus de jejuniis: *Apud quaſdam vero colonias præterea annuo ritu ſaxis velati, & cinere conſperſi idolis ſuis invidiam ſupplicem objiciunt.*

39.21. *tantone novcrum*
Proventu ſcelerum quærunt, uter imperet Urbi?] Seneca epiſt. XV: *Hæc omnia paſſi ſunt pro regno (quo magis mireris) alieno.*

40.8. *Stagna avidi texere ſoli*] *uvidi* eſt in MS P. unde recte emendavi,

Stagna udi texere ſoli.

Sic lib. III.

Et qua Pomtinas via dividit uda paludes.

41.13. *Ingenti Superum protectus ab ira*] Malueram, *et ira*, ut plena eſſet oppoſitio. Sed *ab ira* citat Servius ad II Æn. & explicat *voluntate numinum illis propitia, ſed in nos iniqua.*

43.4. *Vix te ſparſum per viſcera Bæbi*] Bæbiorum unus à Sullanis laceratus eſt: alter à Marianis interfectus, non laceratus, itaque confunduntur duæ hiſtoriæ.

43.6. *diſceſſiſſe manus*] ita poſuimus pro diſcerpſiſſe, & poſtulat ſenſus. ita Cic. off. III. *cum terra diſceſſiſſet.* Infra lib. III.

Diſceſſit medium tam vaſtos pectus ad ictus.

Confirmat hanc noſtram emendationem MS. P.

43.8. *Ora ferens miles feſtæ rorantia menſæ*
Impoſuit] Valerius Maximus de crudelitate C. Marii: *idem caput M. Antonii abſciſſum lætis manibus inter epulas per ſummam animi, ac verborum inſolentiam aliquamdiu tenuit.*

43.12. *Te quoque neglectum violatæ Scævola dextræ*] Imo *violentæ*, Marii ſcilicet. Neglectum vero, quia dextram Scævolæ oſculandam Marius non dederat. nam ſupra habuimus:

ſpem una ſalutis
Oſcula pollutæ fixiſſe trementia dextræ.

Apud Florum locus ſimilis: *Ancharius ipſo vidente Mario confoſſus eſt, quia fatalem ſcilicet illam manum non porrexerat ſalutanti.* Plutarchus Mario: ὅσους ἀσπασαμένους μὴ προσηγόρευεν, μηδὲ ἀντησπάσατο. τοῦτο αὐτὸ σύμ-

βολον

βολὴν ἦν ἀποσφάττειν αὐθὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς. Auguſt. de civitate Dei III.27. *In ipſius Marii oculis rontinuo feriebantur, quibus ſalutantibus dexteram porrigere noluiſſet.*

43.20. *Menſoque, homini, quid fata pararent*] Emendo ex conſenſu Manuſcriptorum,

menſoque hominis quid fata paterent.

ideſt, menſo experimentis vitæ, quæ ſumma eſſet fatorum diſtantia à maxima felicitate ad maximam miſeriam.

44.1. *Jam quod apud Sacri cecidere cadavera portum*] videndi de hac, connexiſque rebus Appianus bello civili, Vellejus, Plutarchus C. Mario, Florus, Breviator Livii, & ſcriptor de viris Illuſtribus in Mario.

44.5. *Romanaque Samnis*
Ultra Caudinas ſperavit vulnera Furcas] Samnites pertinaciſſimi adverſus Sullam Romæ arma admoverunt, majus malum Romanis illaturos ſe ſperantes, quam ad Furculas Caudinas olim intulerant. Vide Strabonem l.v. Frequens Poetis populi nomen unitatis numero ponere. Alioqui ſi unus hic intelligendus eſſet, non is eſſet Damaſippus, ut vult manuſcriptus Scholiaſtes, ſed Pontius Teleſinus dux Samnitium eo bello, cujus hoc dictum nobis ſervavit Vellejus, nunquam defuturos raptores Italicæ Libertatis lupos, niſi ſylva, in quam refugère ſolerent, eſſet exciſa.

44.11. *Exceſſit medicina modum*] Hinc illud Claudiani ad Adrianum: *Exceſſit jam pœna modum.* de eodem hoc Sylla, Seneca dixerat: *Ingratus L. Sylla, qui patriam durioribus remediis, quam pericula erant, ſanavit.*

Ibidem: *nimiumque ſecuta eſt,*
Qua morbi duxere, manus] contra quam mos peritis Medicis. Claudianus bello Getico:

Cautius ingentes morbos, & proxima cordi
Viſcera Pæonia tractat ſollertia cura,
Parcendoque ſecat, ferro ne longius acto
Irrevocandus eat ſectis vitalibus error.

45.25. *cui victima triſtes*
Inferias Marius, forſan nolentibus umbris
Tendit] Nam Marium filium quidam non à famulo in id rogato, ſed à diſpoſitis in hoc hoſtibus interemptum narrant. vide Vellejum.

46.18. *cunctos ſimul enſe reciſos*] Fuit hæc noſtra conjectura, pro *receptos.* ſed tutius manuſcriptos ſequi, qui habent, *recepto*, ideſt in corpora admiſſo.

47.1. *& miſeræ maculavit ovilia Romæ*] ita vocabantur ſepta. in Campo Martio. vide Servium ad Eccl. I.

47.4. *aut bellica clades*] *cades* habent manuſcripti duo.

47.5. *Nunquam pœna fuit*] tot hominum mors morbis aliiſ-

aliiſve malis ἐπιδημικοῖς ante hac forte imputata eſt, at non ſuppliciis. Seneca lib. II. de ira: *In ſingulos ſeveritas Imperatoris diſtringitur: at neceſſaria eſt venia, ubi totus deſeruit exercitus: quid tollit iram ſapientis? Turba peccantum.* Alioqui, ut Saluſtius ait, civitas vaſtatur magis, quàm corrigitur.

47.19. *nam ſanguinis alti*
Vis ſibi fecit iter] Puto pro *nam*, ſcribi *dum* debere. ſtetit flumen obſeſſum cadaveribus, donec ſanguinis rivi viam fecere.

47.24. *redeuntque cadavera campo*] MS. P. *redditque*. recte. ut ad amnem referatur, ut & quod ſequitur verbum *dividit*. Solenne autem Lucano eſt *que* ponere pro *ſed*, & tacite tranſire de caſu in caſum. Senſus ergo eſt: Amnem non retinent, aut alveus, aut ripæ, ſed ipſe exundans campo reddit cadavera, & mare dividit ſanguine.

49.13. *mundique ruina*
Permiſcenda fides] De obæratis loquitur, qui privatam fidei ſuæ ruinam permiſcere publicæ cupiebant.

49.24. *quis nolet ab iſto*
Enſe mori?] Multo eſt efficacius, quod habet MS. P. & R.
in iſto
Enſe mori. ſicut induere enſem aliquis dicitur.

50.5. *minimas rerum diſcordia turbat:*
Pacem ſumma tenent.] Seneca Epiſtola LIX. *Talis eſt ſapientis animus, qualis mundi ſtatus ſupra Lunam. Semper illic ſerenum eſt.*

50.14. *toto iam liber in orbe Solus Cæſar erit*] Æſchylus Prom.

ἐλεύθερος γὰρ ἐστὶν οὐδεὶς πλὴν Διός.

Euripides:

τῶν βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.

50.28 *Comploſas tenuiſſe manus*] ita manuſcripti.

51.4. *motura Dacas, ut clade, Getaſque*] ſcribe cum manuſcriptis *Daas*, ut ſæpe apud Poetas. Nam Daci vox priorem producit.

52.2. *Ne ſibi ſe viciſſe putet*] ſic emendavimus pro *Nec*. Rectam eſſe emendationem docent MSS. P. & T. Hæc quoque, inquit, juſta cauſa eſt, cur Pompeio militem, ut vel hinc intelligat cauſam agi non ſuam, ſed publicam: & ſi eadem, quæ Cæſar cogitat, eundem me ipſi futurum, qui nunc ſum Cæſari.

52.15. *concuſſaque pectus*] M.SS. rectius *contuſaque*.

52.18. *Dum ſanguis inerat*] Producit ſyllabam poſteriorem vocis *ſanguis*, ut & alibi: *ſanguis ibi fluxit Achæus*. & Valerius Flaccus: *juſſa ſanguis exuberet ulna*.

53.9. *Tralata vetuit contingere limina planta*] citat

Servius ad Æn.II. *Tranſlataque vetat*. At manuſcripti tres P.T. & regiorum antiquior, *Tralata vitat*. Quam lectionem in textum recipiendam cenſeo, ut matrona intelligatur, non pronuba, ſed nova nupta. Veſtæ conſecratum eſt: unde nubentes puellæ limen non tangunt. Servius ad Æn.II.

54.8. *Ille nec horrificam ſancto dimovit ab ore Cæſariem*] Plutar. de eodem Catone: ἀπ' ἐκείνης δὲ λέγεται ἡμέρας μήτε κεφαλὴν ἐπικείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι, πένθους δὲ καὶ κατηφείας, καὶ βαρύτητος, ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος ἓν σχῆμα νικώντων ὁμοίως, καὶ νικωμένων, ἄχρι τελετῆς διαφυλάξαι.

54.13. *Uni quippe vacat*] Aliis, quos partium ſtudia occuparant, non vacat cogitare de communi malo humani generis, & hoc ſeriò deplorare.

54.26. *Urbi pater eſt, Urbique maritus*] citat Servius ad XI. Æneid. illud, *generumque adſciverat Urbi*, ideſt, propter urbem.

55.14. *& junctus Iſapis Iſauro*] Eſt in Strabonis libris Ἴσαπις, ſed *Sapis* hic habent M.S.P. & R. A. Et ſic ſcribit Plinius lib.III. & ne quid de lectione dubites, Silius:

Hos Æſus, Sapiſque lavant.

57.16. *quod non terat*] Gaudet hoc ipſo, quod vacuam non invenit Italiam.

57.16. *non perdat iter*] Perit itèr Cæſari, in quo non vincit, ita infra:

Sic hoſtes mihi deeſſe nocet, damnumque putatur
Armorum, niſi qui vinci potuere, rebellent.

58 16. *cum ceſſerit*] ita emendavimus. ante fuit, *conceſſerit*.

59.3. *Devertitque acies*] A duce ad ſe avocat.

60.27. *turres*] Nam è turribus miſſilia librabantur.

61.14. *civi*] vera lectio ex manuſcripto. Romano homini maximum eſt ſupplicium, venia opus habere, quod publica arma privatis prætulerit. Antea fuit, *cui ſit*.

72.14. *Deſcivit*] ita ſcribi convenit, non *deſeruit*. Nullus enim ſequitur Accuſativus.

AD LIBRUM III.

74.4. INnupſit] ita ſcribendum, non, *enupſit*. vide Nonium voce *innubere*.

75.16. *Neſcit plebes jejuna timere*.] Ex eodem fonte prudentiæ illud Severi Imperatoris: *Miles non timet niſi veſtitus, calceatus, ſatur, & habens aliquid in zonula*.

75.22. *Et qua Pontinas*] Scribendum *Pomtinas*. Eſt enim à Pometia, omiſſa vocali.

78.

78.19. *niſi ſanguine ſacro ſparſas, raptor, opes*] Aſperſas tribunitio ſanguine:

79.20. *Ocyus avertant diri mala ſemina belli*] Abeant in rem malam iſta belli irritamenta. Ante *avertat*, incongrue.

80. 18. *ultima gaza*] Noviſſima præda de regibus parta.

81.12. *Sellæ*] ſic ſcribendum, ut apud Plautum Clerumenœ, Terentium Adelphœ, apud Ciceronem V. Verrina Tanephorœ, apud Gellium Italœ, in Germanico Arctœ. Σελλοὶ ſunt Homero, Straboni, Stephano.

81.14. *Exigua Phœbea tenent*] cum veteres editiones habeant Pirenæ, probo doctiſſimi Gronovii emendationem Piræa. vide ipſum capite III. obſervationum.

81.15. *Treſque petunt veram credi Salamina carinæ*] vera Salamin illa prope Athenas, oppoſita ad eam, quam in Cypro condidit Teucer, quæ ambigua Horatio. Tres autem naves parum præ vetere copia. Nam in bellum ad Trojam tredecim miſerat Telamo. Hoc dicit, olim ingentes claſſes exibant Athenis, nunc pars inde ſumpta, more delectus, totam urbem exhauſit, & Salaminis nomen antiquæ illius, non Cypriæ, ſervatum in tribus navibus.

82.2. *Enchelia verſi teſtantes funera Cadmi*] vide Apollodorum lib. III.

82.3. *Colchis, & Adriacas ſpumans Abſyrtos in undas*] Tolle comma, & ſcribe *Abſyrtis*, quomodo id nomen Plinio ſcribitur III, 26. Nec aliter apud Strabonem, & Stephanum. Hæc autem Abſyrtis Colchis, ideſt, Colchica vocatur, quia Medea, & frater ejus Abſyrtus ibi laceratus; ex Colchis erant.

82.5. *Et Penei qui rura colunt*] Putavi delendum *Et*, quia rectus caſus eſt πηνειὸς, non πηνεῦς; ſed etiam Georgicon IV, *Penei* eſſe diſſyllabum notat Servius. Virgilium ergo ſecutus Lucanus duram contractionem, aut abſciſſionem fecit.

82.8. *Inde laceſſitum primo mare*] Præferam, quod in MS. P. eſt, *unde laceſſitum*.

83.5. *Qua celer erectis deſcendens Marſia ripis*] *& rectis* mavult Salmaſius.

84.5. *Perſeaque Tarſos*] quia à Perſei talaribus nomen habere Græcis creditur.

85.7. *Duri populus nunc cultor Amani*] Emenda ex MSS. P. & T. *non cultor*. Hoc dicit, Amanum ita durum eſſe, ut habitari poſſit, coli non poſſit. Eſt ejus montis deſcriptio, tum apud Geographos, tum in Ciceronis epiſtola ad Catonem.

85. 10. *Coaſtra*) Melius *Coatra*. MS. P. & R. recentior.

tior: Populus eſt ad Mæotim, Plinio memoratus lib. VI.

85.13. *Oloſtras*) ſic quidam. Gens eſt Indiæ Plin. lib. VI. cap.20. At quos vidi Manuſcripros, habent *Oreſtas*. unde credas ſcribendum *Oretas*: Straboni ſunt ὠρεῖται. Sed non mirum mutari vocales inter ſe longam, & brevem. Sic ὤειον, & ὄειον: σωφήνη, & σοφήνη. Et in Edonis ſyſtolen à Lucano factam vult Servius.

86.2. *Æthiopumque ſolum quod non premeretur ab ulla Signiferi regione poli*) Servius ad VI. Æneidos: *Nulla terra eſt, quæ non ſubjaceat ſideribus: unde perite addit: Extra anni, ſoliſque vias. ut oſtenderet* XII *ſigna, in quibus eſt circulus ſolis. Significat autem Maurorum Æthiopiam, ubi eſt Atlas, de quo ait Lucanus:*

Æthiopumque ſolum, &c.

86.6. *Quaque caput rapido tollit cum Tigride magnus Euphrates*)) Salluſtius ita tradidit, Tigrim, & Euphratem uno fonte manare in Armenia, qui per diverſa euntes longius dividantur, ſpatio medio relicto multorum millium. Ex eodem Tauri monte eos circa Armeniam oriri, tradit Strabo. Vide & Xenophontem Anabaſeos IV, & Philoſtratum vita Apollonii lib.1.cap.14. Boetius Salluſtium ſecutus;

Tigris, & Euphrates uno ſe fonte reſolvunt.

Plura qui volet, adeat Pliniana Salmaſii.

87.5. *Nunc hunc, nunc illum*) Nunc enim Aſiæ, nunc Europæ largius indulget.

87.19. *Deſcendit Perſes*) omnino legendum *Xerxes* ut in Manuſcriptis. Nam & Cyrus Perſa erat. Tres hic referuntur magnorum exercituum duces, Cyrus, Xerxes, Agamemnon.

88.1. *miſtura ruinæ*) Præferendum *miſſura* conſentiente manuſcriptorum auctoritate.

90.4. *ſi non committitis illis Arma, quibus fas eſt*) ideſt his, qui putant ſibi licere bellum gerere civile: ſine quibus neceſſario bellum civile interibit.

91.4. *carpere morſu*) ita ſubſtituimus pro *Corpora*. verbum enim deſideratur. Accedit prope ad noſtram emendationem MS. R. recentior, qui habet *corpore*. M.S.T. *attingere*, quod gloſſema putem.

93.19. *Arboribus ſuus horror ineſt*) utitur ad I. Æneidos Servius, ut probet horrorem ad religionem pertinere. Idem ad Ænei II. *connexa ſunt metus, & religio.*

94.16. *Implicitas magno Cæſar terrore cohortes. Ut vidit*) Recte *terrore*, non, ut alii, *torpore*. cauſam habes in his, quæ jamjam dicta. Adde Virgilium,

Jam tum relligio pavidos terrebat agreſtes.

95.14. *armiſque innexa priores Arma ferunt*) de teſtudine oppugnatoria hic agitur. Ejus hic mos, ut alii ſuper alio-

aliorum ſcuta acclivia ſcanderent. Tacitus hiſtoriarum III. *Innixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes*. Et hiſtoriarum IV. *invaſere vallum appoſitis plerique ſcalis: alii per teſtudinem ſuorum: ſcandebantque jam quidam*. Quare MS. P. recte habet, *prioris*, dum & pro *innexa* ſcribatur, *innixa*.

96.17. *Quæ prius ex longo nocuerunt miſſa receſſu*) MS. P. & T. *receſſu*. quod recipiendum. Subierant mœnia, ita ut jam telis imperi non poſſent, ſicut ante eminus impetebantur.

97.2. *Perpetuam rupit defeſſo milite cratem*) citat Servius ad illud IX. Æn. *armorumque reſolvit*
Tegmina. addens armorum connexionem eſſe teſtudinem. Tacitus hiſtoriarum III: *pondera Saxorum Vitelliani provolvunt, disjectam, fluitantemque teſtudinem lanceis contisque ſcrutantur, donec ſoluta compage ſcutorum exſangues, aut laceros proſternerent*.

100.6. *pugnamque laceſcere*) ita rectius, quam *capeſcere*, ob id, quod ſequitur.

100.11. *Tunc in ſignifera reſidenti puppe magiſtro*) in nave prætoria.

100.17. *percuſſæ capta cohæſit*) Emendatio eſt viri præluſtris Joannis Rutgerſii, Regis Sueonum ad Batavos Legati, probata à MS. P. cum ante legeretur, *percuſſu, & capta*. Naves invectæ in prætoriam Bruti cohæſerunt, velut captæ, ipſo ictus ſui impetu. ita Curtius lib. IV:
In quarum alteram quinqueremis eadem concitata, & ipſa roſtro icta eſt, & illam invicem tenuit.

100.25. *multique perempti*
In ratibus cecidere ſuis) Imo legè cum MS.P.
nullique perempti *In ratibus cecidere ſuis*.
Quomodo, & à priori manu habuiſſe videtur MS. T. ſenſus eſt: De puppe ita prominentes pugnabant, ut qui caderent, non in navim ſuam caderent, ſed in hoſtilem, vel in mare.

101. I. *cruor altus in undis Spumat, & obducto concreſcunt ſanguine fluctus*) Ante erat, *obducti concreto*. Sed ita, ut nos, MS.

102.5. (*Diſcrevit mors ſæva viros*) omnino parentheſi hìc opus, quam viſum eſt addere.

102.11. *Auſus Romanæ Graja de puppe carinæ*
Injectare manum: Sed eam gravis inſuper ictus
Amputat) quædam interdum de hiſtoria èx affectu, aut quia ſic poema melius fluit, immutat Lucanus, ut hìc. nam Acilius Cæſarianus miles X. legionis dextra amiſſa lævam in Maſſilienſium navem injecit, nec prius deſtitit, quam eam mergeret. Vide Valerium Maxim. l. III. cap. XII. Eſt eadem apud Plutarchum hiſtoria.

105.

105.3. *In pugnam fregere rates*) Pro quibus pugnabant; ut acute notat Servius hoc loco utens ad Æn.11.

AD LIBR. IV.

111.14. C*Ædunt enſe viam*) Cædendo viam ſibi per invia faciunt.

113. 9. *Quamvis crebra micent*) verſus hic jam olim mihi ſuſpectus fuit. Et certe deeſt in MS. P. & in MS.T. adſcriptus demum manu recentiore.

113.14. *& cęlo defuſum reddidit æquor*) ita emendavimus pro *diffuſum*. Aquas è cœlo lapſas cęlo reddidit.

114.7. *Non deeſt prolato jejunus venditor auro*) ſimile illud, quod de obſidio Caſilini narrant Plin.lib.VIII. cap.57. & Frontinus, venditorem muris fame periiſſe, emptorem autem vixiſſe. Strabo: ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δ' ὁ πριάμενος. Narrat idem diſerto ſuo more Valer. Max.l.VII.c.6. ubi verba Lucani verbis paria : *evenit, ut ex his quidam murem captum ducentis potius denariis vendere, quam ipſe leniendæ famis gratia conſumere vellet.*

115.12. *noctes ventura luce rubebant*) longæ tenebræ adventante luce paulatim fugabantur, ea ferme facie, quæ eſt diei illuceſcentis primulum.

116.4. *Succiſum curvare nemus*) Materiam quærere ponti faciendo.

118.20 *Claſſica det bello*) ita emendandum pro *dent bellum*. Cæſar claſſicum canere jubeat: tu ne audi: ſigna moveat: ne ſequere: jam pax erit.

119. 1. *venturi diſcrimen habent*) Loquitur, ut ſæpe, tanquam in re præſenti. Hactenus quæ facta ſunt, excuſari aliquo modo poſſunt: in poſterum verò magnum imminet periculum. nam, niſi abſtinetur à bello, omnes manifeſto ſcelere contaminari neceſſe eſt. Pugnabunt in cives jam non ignotos.

120.4. *nullo diſcrimine*) Ex illo Virgilii:

Tros, Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur.

Hoc ne, inquit, orandus eſt Cæſar, ut vos ſibi ſervire patiatur, hac ſola lege, ne durius vos Pompeianos habeat, quam Cæſarianos ſuos? Nam alioqui, ut Tacitus inquit, recentiſſimus quiſque ſervorum & conſervis ludibrio eſt.

120.19. *quod pro cauſa pugnabitis æqua*) ita recte MS. Non alia cauſa vos hoſtibus ignaviores eſtis, quam quod juſtum bellum geritis. Nam illos ſcelera obdurant.

120.20. *Sed veniam*) ita emendavimus pro *Et*. Eſt enim ἀνθυποφορὰ.

121.11. *fecit noſtra fides*) ſic emendavimus pro *monſtra*, quod ſane monſtro erat ſimile. adeo nullus inde commodus

dus elici poterat ſenſus. Hoc vult: Potuerat bellum civile deorum, & fati iniquioris videri culpa, præſertim ſi fortuita prælia ignotos ignotis implicuiſſent. nunc profecto noſtra eſt, quia alter alterum novimus, ejuſque rei certi, & nobis conſcii ſumus. Nam quæ aut ignorantia, aut impetu fiunt, eorum culpa facile fato aſſignatur: quæ deſtinato, & ἐκ προαιρέσεως aguntur, ea non ἀτυχήματα ſunt, ſed ἀδικήματα.

122.2. *Agnoſcis ſuperos*] deos tibi faventes cognoſcis, qui cauſam tuam non tantum felicem, ſed & favorabilem faciunt.

123.17. *miſcendæ copia mortis*) ita quidam MSS. efficacius, quam alii libri *miſcendi Martis*. in Septimo ſimiliter:

morteſque ſuorum
Permiſcere meis.

126.6. *Conſiliis inimica tuis*) Tuis rebus, tuæ dignitati adverſantia.

126.8. *nil fata moramur*) videmus hoc agere Fortunam, ut te Orbi imponat. nos ei moram injicere nolumus.

128.18. *Et non deductos recipit ſua terra colonos*) Antequam deducerentur: quod non contingebat, niſi veteranis, & victoribus.

128.20. *quod abeſt favor*) ita rectius MS. quam *pavor*. Liberavit illos fortuna ab una maxima moleſtia, partium ſtudio. Utercunque vicerit, ferent facile, alteri parti ob Sacramentum vetus, alteri ob recens beneficium benevolentes.

129.2. *in partes aliquid ſed Cæſaris auſa eſt*) Et hoc, ut alia quædam, de Lucano ſumpſit Florus: *Aliquid tamen adverſus abſentem ducem auſa Fortuna eſt*. in eadem hiſtoriæ parte.

129.6. *Illic bellaci confiſus gente Curetum*) omnino cum MSS. legendum *Curictum*. Curictas vocat Plin. l. III. cap. 21. κυρακτικὴ hæc pars Straboni.

130.8. *Namque ratem vacuæ ſuſtentant undique cuppæ*) confer cum hoc loco ſimiles Herodiani, & Capitolini in Maximino.

132.7. *Reſtituit rupes tectum mare*) ſenſus erat commodus, niſi refragarentur manuſcripti, qui *raptus* habent. Raptus igitur intellige rapinas, res ipſas raptas, corpora, naves, quæ pertracta ad has cavernas, deinde iterum evomuntur.

133.2. *admoto occurrere fato*) Non ideo minor noſtra laus erit, quod mortem nobis inferemus, quæ vitari jam, aut diu differri ob vim hoſtium non poteſt. Quamdiu enim victurus ſit, nemo ſcit.

133.

133.11. *metus hinc abſit*) ita rectius quidam libri, quam *Omnis abeſt*. Hortantis enim eſt oratio.

133.14. *Ut cum*) ita reſtituimus, pro *Aut*.

134.20. *Victuroſque Dei celant, ut vivere durent Felix eſſe mori*) vide locum Ariſtotelis, quem adfert Plutarchus conſolatione ad Apollonium, ubi hoc, velut arcanum, prodit Silenus.

134.24. *flexoque Urſæ temone paverent*) Quod ſignum erat præcipitantis noctis. Anacreon:

μεσονυκτίοις ποθ' ὥραις
στρέφεται ὅτ' ἄρκτος ἤδη
κατὰ χεῖρα τὴν Βοώτεω.

136.11. *minimumque in morte virorum eſt*) ita ex MS. reſtituimus. Antea fuit *nimiumque*. Senſus hic: Minima pars fortitudinis erat mortem oppetere. in ipſa morte militariter pugnare, id vero plus erat.

136.18. *cum ſorte cruenta Fratribus incurrant fratres*) ita ſcribendum, non, *incurrunt*.

138.1. *Inter ſemirutas magnæ Carthaginis arces Et Clupeam*) Locum *Aquilarian* vocant Cæſaris commentarii. ſed in manuſcripto Lucani Scholiaſte ſcribi video, *Anguillariam*.

138.16. *Hoc quoque tam vaſtas cumulavit munere vires Terra ſui fœtus*) Quid veri in hac fabula lateat, qui ſcire volet, conſulat Solinum cap. xxiv. quæque ibi ex Hieronymo, & ex Euſebio adfert Salmaſius.

140.24. *Sed majora dedit cognomina collibus iſtis, Pœnum qui Latiis revocavit ab arcibus hoſtem Scipio*) vocatur enim locus caſtra Corneliana:

141.14. *Excivit Libycæ gentis*) omnino rectius *Libyæ gentes*, ut ſit expoſitio ejus, quod præceſſit, *regis vires*, & cohæreat cum ſequentibus.

143.3. *Sceptri fructum putat eſſe retenti*) Retinuiſſe regnum vel ob hoc gaudet, ut Curioni poſſit malefacere.

143.18. *Eripe conſilium pugna*) ſic nos emendavimus, cum legeretur *pugnæ*. Probat MS. P. etiam MS. T. manu ſecunda. Sequentia quoque aliter, quam habebant, diſtinximus. Vult enim à vacuo milite expendi cauſarum juſta ducum merita: Ubi in acie ſteterint, hæc ceſſare.

144.7. *metuens incautus ab hoſte timeri*) Improviſus hoſti hactenus, hoc ſolum timebat, ne ab hoſte timeretur, atque ita prælii negaretur occaſio. Sic Latinus Pacatus: *Quo quidem tuus maxime gaudebat exercitus, cum ſe videret ultro laceſſi, qui nihil magis timuerat, quam timeri.*

144.12. *cauda ſolertior hoſtis*) Ichneumon cui internecinum cum aſpide bellum intercedere, ait Plin l. VIII. c.

24. &

ſeſſores vocantur qui occiſuri aliquem delitescunt. Et lib. XI. *Subſedit adulter, dolo poſſedit. Lucanus: ſubſidere regnum Chalcidos Eubœæ. Unde & ſubſeſſores dicuntur, qui in inſidiis tauros interimunt, & hoſtium dolos ſubſeſſus vocamus.*

162.5. *ſtrictos, ſed militis, enſes*) Enſes, qui ſtringuntur, videt eſſe in militum poteſtate, non in ſua.

163.15. *facinus quos inquinat, æquat*) Imperatores Leo, & Anthemius in conſtitutione, quæ eſt XXXI. Codice Juſtinianeo, de Epiſcopis, & Clericis: *Ut eos, quos par facinus coinquinat, & æquat, utroſque ſimilis pœna comitetur.*

164.15. *diſce ſine armis*
Poſſe pati) Diu eſt, quod loquendi genus hoc annotavimus in tragœdia Senecæ:

Immane regnum eſt poſſe ſine regno pati.

Seneca pater controverſia nona libri II: *Patrem putas pati ſine liberis poſſe?* & paulo poſt: *non poſſum ſine te pati.* & controverſia decima libri ejuſdem: *Potes ſine viro pati.* quod & in excerptis legitur eodem modo. Ipſe infra Lucanus:

Et neſcis ſine rege pati.

Hæc omnia ſunt uniuſmodi.

165.19. *nunquam ſic cura deorum*
Se premit) ut Græcus dixerat.

τῶν ἄγαν γὰρ ἅπτεται
θεός: τὰ μικρὰ δ' εἰς τύχην ἀνεὶς ἐᾷ.

166.19. *diſce ferire,*
Diſce mori) Diſce in pœna, quod in prælio uſurpes, ferire, & mortem contemnere.

167.1. *Ad ſcelus hoc*) Ad occidendos eos, qui pacem optaverant.

167.12. *Quas recipit Salapina palus*) variant hic manuſcripti: Sed quam recipimus, vera lectio eſt; Salapia enim paludi nomen. Plinius III, 2.

170.13. *Ut primum*) Melius MS.P. *Et primum.* Sequitur enim *mox*. Et primum quidem, inquit, ferens fuit ventus, mox elanguit.

171.21. *Palæſtinas uncis confixit arenas*) Eſt in Epiri ora Palæſte.

172.14. *mortemque nepotis*) Vellejus: *Filius quoque parvus Pompeii Julia natus, intra breve ſpatium obiit.* At *nepotum* habet MS.P. An quod filia ante interiiſſet? de ejus enim ſexus prole loqui videas Plutarchum, & Dionem.

172.20. *meditatus Leucada bello*) Meditatus ſuum proprie bellum civile, quod poſtea ad Actium geſſit.

173.1. *venire*
Te Cæſar, non ire jubet) venitur ad amicos. itur in hoſtes, aut in vacua.

175.3. *Indocilis privata loqui*) Ariſt. II. Politicorum 4. de Jaſone Pheræo : ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι.

176.24. *Cori verrent mare*) conjectura vera ducentibus MSS. qui non , *venient Cori in mare* , ſed , *Cori venient mare* , præferunt. Virg. Æn.I:

Ni faciat , maria, ac terras, cælumque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum , verrantque per auras.

178.4. *vento cui concidat*) ita MS. ideſt , ſuccumbat.

178.25. *Monſtriferos agit unda ſinus*) Plenos belvis.

178.28. *regnoque acceſſit terra ſecundo*) Terra acceſſio facta eſt ejus ſortis, quæ Neptuno obvenerat.

179.21. *nautæ videre trementes*) nempe ſi qui tum in mari erant.

180.6. *fluctuſque evertere puppem*
Non valet in fluctus) Mutavimus diſtinctionem , & colon duabus vocibus poſterius poſuimus, ſenſu non conſtante aliter. Quo minus fluctus quis evertat navem , obſtant fluctus alii. Probat hanc interpunctionem MS. T. Etiam in aliis MSS. eadem interpunctio. Sed pro *fluctus* eſt *fluctum*.

180.16. *parva quem puppe ſedentem*
Tam magno petiere mari?) Imitatur Papinius, cum Choræbum hæc facit Apolloni dicentem :

nigra quem tabe ſiniſtri
Quæris , inique , poli .

181.2. *Neſciat*) Non , *Neſciet* . eſt enim optantis.

181.6. *Privatum, Fortuna, mori*) Meo judicio privatum me mori . quamquam enim ſum & Dictator , & Conſul , nihil tamen iſta mihi ſunt , qui regiam poteſtatem ſperavi , nec ulla minore contentus eſſe poſſum . Hanc nondum adeptus , privatus mihi videor . Ita in ſecundo :

Non privata cupit , Romana quiſquis in urbe
Pompeium tranſire parat .

Non privata , ideſt , regnum . Hic *privatum* eſt nondum regem . Similis eſt apud Plutarchum locus de Mario : ὕπατος πρῶτον ἀνθρώπων ἑπτάκις ἀνηγορευμένος, οἶκόν τε καὶ πλοῦτον ἀρκοῦντα βασιλείαις ὁμοῦ πολλαῖς κεκτημένος, ὠδύρετο τὴν αὑτοῦ τύχην, ὡς ἐνδεὴς καὶ ἀτελὴς ὧν ἐπόθει προαποθνήσκων.

183.12. *Nudas aquilonibus undas*) Imo Nymphæum ab auſtro tutum non eſt. Dicendum ergo, quod Servius ait ad III. Æneidos : *Auſter quivis ventus . nam ad Thraciam Aquilone navigatur* . Sed nec ſequentia cum Cæſaris commentariis concilies . Nam eo teſte certo , incredibili felicitate Auſter, qui per biduum flaverat, in Africum ſe vertit , non Boreas in Auſtrum.

183. 20. *mentes dominatur in æquas*) bonas, pias ; faciles .

184.13. *nimiumque, parumque Diſtulimus*) Bene explicat vetus Scholiaſtes: *nimium ad belli rationem, parum ad effectum.*

184.27. *vereor civilibus armis Pompeium nullo triſtem committere damno*) Pudet me in hoc civili bello, quo omnes conjugibus, ac liberis carere debent, lætum ob uxoris præſentiam conſpici.

185.15. *ſorte frequenti*) Vulgari admodum ſorte, hoc eſt, divortio: cum alioqui verè amantes mors ſola ſeparet. Speciem autem divortii habet iſta ſeparatio. Ideo dicit *dimiſſa*, quæ vox divortio convenit.

185.26. *cum facias etiam nunc vota periſſe, Ut nolim ſervire malis*) Aliter hæc diſtinguenda hunc in modum:

ſecura videtur
Sors tibi, cum facias etiam nunc vota periſſe?
Ut nolim ſervire malis, ſed morte parata
Te ſequar ad Manes, feriat dum mœſta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe ſuperſtes.
Adde, quod aſſueſcis fatis, &c.

Dixerat Pompeius:

Tutior interea populis, & tutior omni
Rege latè.

Regerit Cornelia, quomodo fieri poſſit, ut ipſa ſecura ſit, cum Pompeius ipſe eo loco poſitum ſe ſentiat, ut mortuum ſe, quam vivum malit: Nam & hoc dixerat:

non nunc vita mihi dulcior, inquit,
Cum tædet vitæ, læto ſed tempore conjunx.

Quomodo ergo, ait Cornelia, ego ſecura ero, cum tibi mors in voto ſit? Deinde fac me ſatis fortem futuram, ut tibi ſupereſſe nolim, tamen tamdiu ſaltem ſuperero, donec nuntius cladis ad me advenerit. Jam verò & hoc ipſum metuo, ut ſatis fortis ſim ad mortem capeſſendam, poſtquam à te ſepoſita didicero te carere. Illud autem *aſſueſcis*, ſitne erratum ſcribarum pro aſſuefacis; an hic, ut alibi, Hiſpanienſis Poeta à puritate Latini ſermonis deſciverit, in medio relinquam.

187.15. *caruiſſe timebat*) Metuebat, ne Pompeium non reciperet. Atqui recepit, ſed victum: quod pejus, quam non recipere.

AD LIBR. VI.

188.5. P*Arque ſuum videre dei*) Sic Plinius, ubi de elephanto agit, & dracone, naturam ait ſpectaculum ſibi, ac paria compoſuiſſe. Metaphora ab arena. Spectatores, & fautores dii: Arena Pharſalia: Par gladiatorum Cæſar, & Pompeius. Sic alibi:

S *ſed*

ſed par, quod ſemper habemus,
Libertas, & Cæſar erunt.

189.5. *Ephyrreaque mœnia ſervat*) Dyrrachium conditum à Corcyræis. Corcyra à Corinthiis. Vide Strabonem, & Thucydidem.

189.13. *Undique præcipiti, ſcopuliſque vomentibus æquor*) MS. P.

nam clauſa profundo
Undique, & illiſum ſcopulis removentibus æquor.

Pro *removentibus*, rectius forte, *revomentibus* legas.

192.12. *Advectos cum plena ferant præſepia culmos*) ſenſus videtur eſſe, culmorum aridorum ſatis fuiſſe in præſepibus, ſed ab equis deſideratas herbas virides.

194.16. *Quam Minuti caſtella vocant*) Minutii cujuſdam in hac hiſtoria meminit Appianus. Si id nomen rectum eſt, fecit & hic in ſecunda ſyſtolen Lucanus. Ita enim peccata poetarum ſolemus ὑποκορίζεσθαι. At MS. P. & T. *Numici* habent.

195.8. *jam mundi jura petebant*) MSS. omnes *patebant*, ut ſenſus ſit: Jam aditus erat ad libertatem.

196.12. *An plus, quam mortem virtus daret*) An poſſet virtus iniquo loco, & certamine, amplius aliquid dare quam mortem: hoc eſt, an etiam victoriam dare poſſet.

197.4. *Percuſſum Scævæ frangit, non vulnerat hoſtem*) Vel ſola vox *frangit* repetita ſatis oſtendit horum duorum verſuum alterum vacare. MS. T. ex prima manu verſum duntaxat priorem habet: poſteriorem ad marginem aſſcriptum. Contra in MS. P. annotatum eſt priorem verſum abundare. Puto hunc locum unum eſſe ex iis, quos in ſecunda editione, ut fieri ſolet, mutavit Lucanus: & priorem verſum prius ſcriptum, poſtea ejus loco ſubſtitutum alterum, hunc in modum:

Jamque hebes, & craſſa non aſper vulnere mucro
Perdidit enſis opus: frangit ſine vulnere membra.

Eſt enim hoc acutius.

197.19. *Hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis*) Falarica ſcribe, à falis, id eſt, turribus. Notat Servius apud Virgilium oſtendi robur Turni, qui talem haſtam jaculatus ſit. Sed ipſum vide. Locus autem hic Lucani ex illo Æneidos VIII de Bitia expreſſus eſt.

197.31. *Par pelagi monſtris*) Et hoc quoque libri nonnulli agnoſcunt. At MS. P. ſic habet:

in quem cadat, eligit hoſtem,
Sic Libycus denſis elephas oppreſſus ab armis.

Quod & ipſum puto eſſe ex ſecunda, & meliorẽ Lucani editione. Neque immeritò repudiavit illud de pelagi monſtris, ut alienum hoc loco.

199.2. *Non eget ingeſtis, ſed vulſis corpore telis*) Adducit

cit hoc Servius ad illud Virgilianum XI Æneidos:
Eduxit corpore telum.
Quo facilius poſſit perire, inquit.

200.6. *Infelix, quanta dominum virtute paraſti!*) Ex Salustio, qui Hiſtor. I. dixerat: *Victor exercitus, cui per tot labores, & vulnera nihil præter tyrannum quæſitum eſt.* Nec abit illud Dionis: πολλὴν σπουδὴν, ὥσπερ ποτὲ ὑπὲρ τῆς σφετέρας ἐλευθερίας, οὕτω τότε κατὰ τῆς τῶν ῥωμαίων δουλείας ποιούμενοι.

200.12. *aut latus alti Montis adeſt*) ideſt adedit.

204.17. *Dant aditus pelago*) Imo *pelagi*, ut habet MS.P. & R. A. Maris aditus erant intercluſi.

205.8. *veteres ubi fabula Thebas Monſtrat Echionias*) Hoc vult, Thebas Phthioticas dictas à Thebis Bœoticis, ex eo, quod Agaue ibi exſilii ſui ſedem inveniſſet.

205.16. *Æas*) Variant MSS. Sed veram hanc eſſe lectionem docent Strabo, & Plinius.

206.15. *Defendit Titareſus aquas*) Titareſius Homero in Bœotia, unde hæc fluminis ſumpta deſcriptio: & ea, quæ apud Plinium eſt in Theſſalia.

206. 23. *Pinguis Bœbicio*) Reſcribe *Bebrycio* cum MSS.

206.24. *Mox Lelegum dextra preſſum deſcendit aratrum*] Citat Servius ad VIII. Æn.

207.15. *Primus Theſſalicæ rector telluris Itonus*) Scholiaſtes Apollonii lib. I: Ἀρμονίδας ἐν τοῖς Θηβαϊκοῖς, Ἀμφικτύονος υἱὸν Ἴτωνον ἐν Θεσσαλίᾳ γεννηθῆναι, ἀφ' οὗ Ἴτων πόλις καὶ Ἰτωνὶς Ἀθηνᾶ. Itonis urbis meminit Homerus Bœotio. Apollodorus lib. II. Montem Itonum vocant Strabonis libri MSS. Apud Plinium; *Auri metalla, & conflaturam Cadmus Phœnix ad Panchæum montem, ut alii Thoas.* legam *Itonus*. Caſſiodorus lib. III. epiſtola 31. *Æs enim Jonas* (ſcribe *Itonus*) *Theſſaliæ rex, plumbum Midas regnator Phrygiæ repererunt.*

208.11. *ad Pythia*) Certamina ſcilicet, quorum præmium laurus.

209.14. *Moverat*) ita reſcripſi pro *Noverat*. Non enim vult Sexto cognitas artes magicas, ſed imploraſſe eum τὴν νεκυομαντείαν, ut omnibus aliis divinationibus certiorem.

209.19. *licentia monſtri*) Nihil tam licenter fingitur, quod non illæ ſuperent. Simile illud Claudiani:
Sed quamvis variis miracula monſtris
Ingeminent teneras vincturi carmine mentes,
Nil veris æquale dabunt.

210.19. *Potula perficiunt*) Neque hoc præſtant venena, ſed ſola carmina.

211.14. *turbante noto*) In tempeſtate malaciam faciunt: in ſereno iratum mare.

212.11. *Proſpectumque dedit*) Terra in medio obſtans vetat uno in loco videri ſupera cœli, atque infera: quæ ſimul appareant, ſi illam è medio dimoveris.

213.10. *cantu deprenſa*) Lectio non mala, & è MS. Sic Catullus: *Velut minuta magno deprenſa navis in mari*. Sed cum Manuſcripti, quos poſtea vidi, omnes *depreſſa* habeant, quid ni ſequamur, ut vi de cœlo deductam ſignificet?

214.20. *ubi ſervantur ſaxis*) Quibus in locis corpora non cremantur, ſed conduntur, ut apud Ægyptios, & Judæos. Vide Tacit. Hiſt. v. ſequentia ſaniem deſcribunt conditis enluentem corporibus.

215.6. *Inſertum manibus chalybem*) clavos ferreos, quibus fixi, qui in cruce pendebant: quod eſt προσηλῶσαι in Evangelio Joannis xx.25. atque inde τύπ☉ ἤλων ibidem.

215.11. *quacunque jacet nudum tellure cadaver*) ita emendavimus pro *quodcunque*.

215.18. *Nec refugit cædes*) Hic verſus cum ſequente deeſt in MS.P. Forte & hoc ex emendatione Lucani, aut Argentariæ Pollæ.

215.23. *quoties ſævis opus eſt, ac fortibus umbris*) Ubi opus eſt cruentis umbris, ibi ipſa dat morti, quos ſuſcitet.

217.14. *Certos ferre metus*) Paratus ſum ferre quævis mala, dum certa mihi prius, explorataque ſint.

217.19. *Mortem tibi coge fateri*) Mors hic Dea, ut notatum Servio ad illud xi Æn.

mactantes corpora Morti.

Papinius:

In ſcopulis Mors ſæva ſedet.

217.25. *ſi fata minora moveres*) τὰ ἐκ τῶν συναιτίων. Vide Plutarchum de Fato.

218.3. *At ſimul à prima deſcendit origine Mundi*) τὰ ἐκ τῶν αἰτίων τὰ εἱμαρμένα προηγουμένως. Vide Plutarchum dicto libro.

219.4. *trajecto gutture*) Cujus ipſa guttur unco trajecerat.

219.26 *vultuſque operitur crine ſoluto*) MSS. P. & T.

vultuſque aperitur crine remoto.

Hactenus velaverat vultum crine. nunc eum nudat, quò ſit terribilior. nam ſequitur:

Et coma vipereis ſubſtringitur horrida nodis.

220.9. *Si me præſente videri*) *me præſtante* reſcriptum erat in MS.T. quod probo.

220.19. *non ſpumæ canum*) Cum hoc apparatu, inſtrumentoque magico confer Ovidium Metam. vii. Senecam Medea: Horatium Epodon v.

221.1. *Quæq; ſonant fœta tepefacta ſub alite ſaxa*) Ætites.

221.3. *cuſtos pretioſæ vipera conchæ*) Chelonites.

221.22. *& planctus illiſæ cautibus undæ*) Hanc lectionem noſtram probant MSS. omnes. Sonum inter alios illum dicit, quem fluctus edunt impacti ſcopulis. Et proprie hic ponitur planctus: ut, *plangunt littora fluctus*.

222.7. *qui viſcera ſævo*
Spargis noſtra cani) Servius ad VI. Æn. *Et quia de anima dicturus eſt, bene facit ante Cerberi commemorationem, conſumptoris corporum. Lucanus: qui viſcera ſævo Spargis noſtra cani. Tunc enim animæ locum ſuum accipiunt, cum fuerit corpus abſumptum*. Nimirum κέρβερον Græci dictum putant, velut κρεῶν βορὸν.

222.8. *repetitaque fila ſorores*
Fractura) Rectum eſt *Tractura*. iterum neturæ fila, quæ ſemel abſolveratis: id dicit, quia revocatura eſt cadaver ad vitam.

222.20. *modò luce fugata*
Deſcendentem animam) citat, & explicat Servius ad VI Æneid.

222.24. *noti modò militis umbra*) MS. P. & Th. & R. A. *noſtri modò militis umbra*. recte.

223.6. *cui mortis munus iniquæ*
Eripitur non poſſe mori) lege *iniqui*.

224.1. *quæ te contagia paſſam*
Noluerit revocare Ceres) Contagia ciborum infernalium, malorum ſcilicet Punicorum acinos. Apollodorus l. I. Ovid. Metam. V. & Faſt. IV. Serv. ad I. Georg. ubi hoc Lucani loco utitur.

224.4. *an ille*
Compellandus erit) Papinius:

Scimus enim, & quicquid dici, neſcique timetis.

Et quæ ſequuntur lib. IV Thebaidos, ubi ſimilis νεκρομαντεία deſcribitur. ad quem locum videndus Scholiaſtes vetus.

225.1. *Jam morientis erat*) ita legendum ex MS. oppoſita ſunt *nondum*, & *jam*.

226.3. *triſtes felicibus umbris Vultus erat*) Hinc illud Papinii in loco ſimili Thebaidos IV.

Mœrent Argolici dejecto lumine manes.

Et quæ ſequuntur.

226.7. *Syllam de te Fortuna querentem*) Nunc primum poſt mortem, qui in vita fortunam adeo obſequentem habuit, ut Felix ideo diceretur. Queritur autem Sulla ob proſtratas partes Patricias, quas ipſe foverat. Simile eſt illud Taciti: *Curam victor Sulla ſuſcepit: neque tamen dedicavit*. (de Capitolio ſermo eſt) *id ſolum felicitati ejus negatum*.

227.17. *abluat unda*) *alluat unda* MS.P. rectius.

227.21. *Siculis genitor Pompeius in arvis*) *oris* MS.P. quod rectum puto. *undis* habet MS.R.A.

228.1. *Europam miſeri,*
Libyamque: Aſiamque timete,
Diſtribuit tumulos veſtris Fortuna triumphis) Martialis v:
Pompeios juvenes Aſia, atque Europa: ſed ipſum
Terra tegit Libyæ, ſi tamen ulla tegit.
Quid mirum, toto ſi ſpargitur orbe? jacere
Uno non poterat tanta ruina loco. Petronius:
Et quaſi non poſſet tot tellus ferre ſepulcra,
Diviſit cineres,

AD LIBR. VII.

230.13. UNde pares ſomnos populi*) Eſt optantis, ut illud Syrorum, *Quis dabit?* in epiſtola Medeæ:

Sed mihi tam faciles unde, meoſque deos?

Seneca pater controv.xi. *Unde talem patrem?* ſenſus eſt: Utinam populo Romano ſimilis ſomnus contingeret, &, ſicut tu illum, ita ille te viciſſim, vel hoc ſaltem modo aſpiceret.

231.4. *Injuſſuſque puer*) ſponte ſua, non imperio parentum, aut aliorum. Scaliger malebat, *Inveſtiſque puer.*

231.20. *Mortis vicinæ properantes admovet horas*) MS. T. ſic habet, quomodo hunc locum emendatum video ab eodem, cujus ante, & honoris, & amicitiæ cauſa memini, Rutgerſio:

Morti vicinæ properantes admovet horas.

232.6. *Hoc placet ô Superi*) ſic Martialis: *Hoc Fortuna placet?* Et Statius: *placet hoc tibi fulminis auctor?*

233.5. *Si duce te juſſo*) Non jubente. Si tibi Senatus, non tu Senatui imperas. Poſſes & *juſto* ſcribere, ideſt, legitimo.

233.6. *Sit juris, quocunque velint, concurrere campo*) imo *velim*, ut habent MSS. loquitur autem Cicero non ex ſua tantum, ſed & ex Senatus perſona.

237.6. *Et trabibus mixtis avidos typhonas aquarum*) lege *Siphonas*. Olympiodorus in meteoris: καλοῦσι δὲ σίφωνα (vocant) διὰ τὸ δίκην τοῦ σίφωνος ἀνασπᾶν τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης. Plin.11.49: *Ex eodem genere, & in longam veluti fiſtulam nubes aquam trahit.*

237.15. *Uſque ad Theſſaliam Romana, & publica ſigna*] Ἀναφορὰ eſt. nam vox *ſigna* præceſſit verſu ante quarto. Dicit autem illa ſigna fuiſſe publica populi Romani, uſque ad pugnam Pharſalicam. Poſtea enim nulla in Cæſarem, niſi privata arma. Similis locus Taciti: *Poſtquam*

quam *Bruto, & Caſſio cæſis nulla jam publica arma.*

237.17. *Admotus ſuperis diſcuſſa fugit ab ara Taurus*) citat Servius ad IX Æn. additque, *Quoties victima reluctabatur, oſtendebat ſe improbari.*

238.6. *Ire per Oſſæam rapidus Bæbeida ſanguis*) Variant in penultima voce MSS. ſed veram eſſe hanc lectionem oſtendit Homerus Bœotia, Propertius lib. II. eleg. II. Strabo lib. IX.

238.7. *Vultus tenebris mirantur apertos*) Imo *opertos*, ut habet MSS. conſenſus. vident alter alterius ora, ſubitis tenebris obducta.

239.1. *Augur*) Cornelius Sacerdos Gellio, XVI, 18. Hiſtoriam ex Livio, cui familiaris is Cornelius, narrat Plutarch.

239.9. *Proſpexitque polos*) *Perſpexitque* habent omnes MSS.

240.9. *cornus tibi cura ſiniſtri*) Antiquus genitivus erat *cornuis*, inde contractum *cornus*. Et ita hunc locum, ne quis errorem ſuſpicetur, producit ad II Æneida Servius. Sic & in Arateis Ciceroni genitivus à *genu* eſt *genus*. ſic & *cervini cornus* dixere Plinius, & Celſus.

241.26. *Caſuram, & fati ſenſit nutare ruinam*) ita repoſuimus pro *fatis*, ſenſu manifeſto.

242.4. *Proſilit hortando melior fiducia vulgo*) *Dubius erat ſpei, metuſque: ſed metu ſuppreſſo ſpem aperit, ut quæ utilior incitandis militum animis.* Dux ſecum metuere omnia debet: coram milite nihil.

242.15. *& emerito faciat vos Marte colonos*) ita melius, quam *emeritos*. Hæc dies bello debellato colonos vos faciet.

242.22. *Nulla manus belli mutato judice pura eſt*) λύσανδρος καλέσας φιλοκλέα τὸν στρατηγὸν, ἠρώτησεν αὐτὸν, τίνα τιμᾶται δίκην ἑαυτῷ, τοιαῦτα περὶ ἑλλήνων συμβεβουλευκὼς τοῖς πολίταις, ὁ δὲ, οὐδὲν τι πρὸς τὴν συμφορὰν ἐνδοὺς, ἐκέλευσε μὴ κατηγορεῖν, ὧν οὐδεὶς ἐστι δικαστὴς, ἀλλὰ νικῶντα πράττειν, ἅπερ ἂν νικηθεὶς ἔπαχεν. Plutarchus hæc. At Tacitus tribuit Civili Batavo hoc dictum: *Victoriæ rationem non reddi.*

243.15. *Armenioſne movet, Romana potentia cujus Sit ducis, aut emptum minimo vult ſanguine quiſquam Barbarus Heſperiis Magnum præponere rebus?*) *Minimo* poſuimus ex MS. non *nimio*. An externi, vel minimum ſanguinis impendere velint rei ad ſe non pertinenti? Sapiens ſententia, & multis experimentis probata, quæ & ad ſubditos pro regum potentia, non pro ſua ſalute, aut commodis pugnantes, pari ratione extenditur. Demoſthenes Olynthiaca II: μὴ γὰρ οἴεσθε, ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, τοῖς αὐτοῖς φίλιππόν τε χαίρειν, καὶ τοὺς ἀρχομένους. ἀλλ' ὁ μὲν δόξης ἐπιθυμεῖ, καὶ τοῦτο ἐζήλωκε, καὶ προῄρηται πράτ-

πράττων, καὶ κινδυνεύων, ἂν συμβῇ τι παθεῖν, τὴν τοῦ διαπράξασθαι ταῦτα, ἃ μηδεὶς πώποτε ἄλλος Μακεδόνων βασιλεὺς, δόξαν ἀντὶ τοῦ ζῆν ἀσφαλῶς ᾑρημένος. τοῖς δὲ τῆς μὲν φιλοτιμίας τῆς ἀπὸ τούτων οὐ μέτεστι, κοπτόμενοι δ' ἀεὶ ταῖς στρατείαις ταύταις ταῖς ἄνω τε, καὶ κάτω λυποῦνται, καὶ συνεχῶς ταλαιπωροῦσιν. & quæ ſequuntur. Idem in reſponſo ad epiſtolam Philippi: μὴ γὰρ οἴεσθε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς αὐτοῖς χαίρειν Φίλιππόν τε καὶ τοὺς ἀρχομένους. ἀλλ' ἐννοεῖσθε, ὡς ὁ μὲν ἐπιθυμεῖ δόξης, οἱ δὲ ἀσφαλείας, καὶ αὐτῷ μὲν οὐκ ἔστι τυχεῖν ταύτης ἀκινδύνως, οἱ δ' οὐδὲν δέονται καταλιπόντες οἴκοι τέκνα, γονεῖς, γυναῖκας φθείρεσθαι, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν κινδυνεύειν ὑπὲρ αὐτοῦ. Tacitus in oratione Galgaci: *Niſi ſi Gallos, & Britannos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienæ ſanguinem commodantes, diutius tamen hoſtes, quam ſervos, fide, & affectu teneri putatis.* Frontinus de Hiſpanis, qui Pœno militabant: *Robuſtus quidem miles, ſed qui alienum negotium ageret.* Sic Lazi apud Procopium Gotthicorum IV. ὅτι δὴ Ῥωμαῖοι μὲν, οὔτε πατρίδος, οὔτε τῶν ἀναγκαίων προκινδυνεύοντες εἰς τὸν ἀγῶνα καθίστανται. & quæ ibi ſequuntur.

244.16. *Quone poli motu*) Hic ne breve eſt, adjectio ſupervacua ad vocabulum interrogativum. Sic libro x:

quantoſne tumores
Mente gerit famulus?

Neque verò ſine veterum exemplo. Nam & Horatius in Satyris dixerat:

Quo-ne malo mentem percuſſa? timore deorum.

Et mox:

illa rogare,
Quanta ne.

Sic & apud Virgil. lib. xı Æn. Aſper legebat: *Quoſne nefas.*

244.21. *Cæſareas ſpectate cruces*) Plutarchus Cæſari hæc verba tribuit: τοῦτο ἐβουλήθησαν, εἰς τοῦτο με ἀνάγκης ὑπήγαγον, ἵνα Γάϊος Καῖσαρ ὁ μεγίστους πολέμους κατορθώσας, εἰ προήκαμεν τὰ στρατεύματα κἂν κατεδικάσθην. Quæ Suetonius ſic Cæſaris verbis extulit auctore Aſinio Pollione: *Hoc voluerunt: tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiſſem.*

244.24. *Septorumque nefas*) Hoc dicit ob quatuor legiones in Campo Martio trucidatas imperio Sullæ, cujus imitator erat Pompeius. vide, quæ ſupra lib. ıı.

245.12. *Ignoti jugulum tanquam ſcelus imputet hoſtis*) lectio ex MS. ſenſus: Etiam ſi quis in adverſa acie propinquum nullum invenerit, quem occidat, cædem ignoti cujuſvis tanto in beneficio accipiam, quaſi mea cauſa parricidium feciſſet. Narrat Tacitus bello civili, quod inter

Vi-

Vitellium, & Veſpaſianum fuit; militem occiſi à ſe fratris præmium petiiſſe.

246.5. *funeſto in Marte locaſſes*) Erat in editis, *locaſſet*. Repoſuimus *locaſſes*, ideſt, ſi quis locaſſet: quale, *In cœlum, juſſeris, ibit*. Si quis vulgatam præfert, ſubaudiendum erit, Cæſar.

248.12. *metus hos regni, ſpes excitat illos*) ita diſtinximus. Non enim quovis metu vult pugnaſſe Pompeianos, ſed metu tyrannidis: at Cæſarianos contra tyrannidem ſperaſſe.

248.25. *monumentaque rerum*
Patria deſtituit) vera hæc diſtinctio: Italiæ ædificia non ætas deſtituit, ſed jacent culpa belli civilis. vide prooemium Pharſaliæ.

250.10. *Libertas ultra Tigrim, Rhenumque receſſit*) Quaſi dicat, ultra terminos Imperii Romani. Sed cum infra dicat Germanis, & Scythis conceſſam libertatem, vereor, ne *Tanaim* ſit legendum, quem ultra Scythæ, ut trans Rhenum Germani. Ultra Tigrim certè Parthi regnabantur, non autem liberi erant. Itaque opponit Tacitus; *acrior Arſacis regno Germanorum libertas*.

250 19. *quid tempora legum*
Egimus, aut annos à Conſule nomen habentes) Liv. initio lib II: *Liberi jam hinc populi Romani res pace, belloque geſtas, annuos magiſtratus, imperiaque legum potentiora, quam hominum peragam*.

252.2. *Inde manum ſpectant*. Multis è diverſis lectionibus hanc concinnavimus. ubi propius hoſtem ventum eſt, aſpiciunt, quos petant vultus, quæ ipſis minentur manus, quæ denique facturi eſſent ſcelera.

252.15. *Sed ſenſum poſt fata tuæ dent, Craſtine, morti*) Emendandus hinc Plut. apud quem hic prœlii Pharſalici inchoator mendosè ſcribitur *κρασιανός*.

254.7. *Nec Fortuna diu rerum tot pondera vergens*) Ex MS. eſt hæc lectio. Vergens, ideſt, librans velut dubio eventu.

256.22. *ſtimuluſque furoris*) Oeſtrum Bellonæ.

258.1. *quæ viſcera legum*) Emendatio eſt noſtra, eleganti, ni fallor, metaphora. Ante *regum*. Atqui regibus nihil cum Senatu, de quo hic ſermo. illi enim ſeorſim apud ſua quiſque auxilia.

258.7. *Torquataque nomina, legum*
Sæpe duces, ſummoſque hominum) ſenſum feceramus commodum. Sed quid opus? cum ſola interpunctione mutata nihilo pejorem faciat Rutgerſius:

Torquataque nomina, regum
Sæpe duces.

Nempe ut olim Agamemnon, ὕπατος κρειόντων.

259.23. *Succeſſor Domiti*) Quia ſucceſſurum ſe Cæſari in bellum Gallicum ſperaverat.

260.8. *qui pectora telis*
Tranſmittant) MSS.
quis pectore tela *Tranſmittat*,

262.11. *fatiſque probatum*
Te præſente mori) Miror MSS. omnes habere, *fatiſque negatum*, quod rei contrarium. Forte ſcripſerit Lucanus *rogatum*, ut alluſio ſit ad legum rogationes.

263.7. *Sic & Theſſalicæ poſt te pars maxima pugnæ*) Major pars cladis Theſſalicæ evenit abſente iam Pompeio: ideoque illi non magis imputari poteſt, quam quæ poſt mortem ipſius acciderunt.

263.20. *crede Deis*) Perpetuus in te Deorum favor fidem tibi faciat, è duobus malis id tibi eveniſſe, quod erat minus. Minus malum eſt bello civili vinci, quam vincere. Ni ita eſſet, victorem te feciſſent Dii, quos tibi bene velle dubitare non debes.

265.5. *Marte ſubactis*) defatigatis.

265.18. *A victis rapiantur opes. Nec plura locutus*) Scribendum ex fide MSS. *rapiuntur*. Niſi præcedis Pompeianos, jam illi rapient ſupellectilem, quæ in caſtris eſt, quæque nobis victoriæ jure debetur. Pro tribus poſtremis hujus verſus vocibus prior Lucani editio habuit; *Sic milite juſſo*. quod MSS. teſtantur.

265.26. *Implerunt*) ita rectius, quam *implevit*. Eſt enim in hoc verſu expletus ſenſus.

266.5. *Ut rapiant*) Quamvis rapiant hæc omnia, non tamen putabunt præmia meritis reſpondere.

266.8. *quod caſta rapit*) caſtra, non Romam.

267.5. *aut cum deſiſſet Agave*) ita reſcripſimus pro *deſciſſet*. Non magis externati erant, aut Pentheus cum Agave fureret, aut ipſa Agave, cum furere deſiiſſet, & ſcelus ſuum agnoſceret. Probat hanc noſtram emendationē MS. P. Probat, & ſecutus ut ſæpe Lucani ἐπώνυμος Papinius:

cum laſſa furorem
Vicit, & ad comitum lacrymas expavit Agave.

Et alibi:

Penthea jam fractis genitrix Cadmeia thyrſis,
Jam dimiſſa Deo, pectuſque adoperta cruentum
Inſequitur planctu.

Quare, & quod præceſſit, *cum fureret*, eſt ὑποζεῦγμα, & ex poſteriori ſupplendum *Agave*.

269.7. *cælo tegitur, qui non habet urnam*) Mecœnas, mollis ille, ſatis fortiter dixerat:

Nec tumulum curo: ſepelit natura relictos.

270.17. *Et ſtantes tumulos*, Tam integros adhuc tumulos, quam vetuſtate collapſos.

AD

AD LIBR. VIII.

272.5. *STimuliſque negantem*) ſic Statius Hercule Sarrentino:

& ſaxa negantia ferro.

Et II Thebaidos: *attamen illi*

Membra negant.

273 13. *niſi ſumma dies cum fine bonorum.*

Affuit, & celeri prævertit triſtia letho,

Dedecori eſt fortuna prior) ita poſtremum comma cum præcedentibus cohærere fecimus. Sententia eſt, felicitatem, ni adſit matura mors, ludibrio ferè homines exponere.

273.22. *Flumineis vix tuta vadis*) Navis non bellica, ac ne oneraria quidem, ſed fluvialis.

274.21. *quid perdis tempora luctus?*) Non debes lugendi tempora metu conſumere. Times, cum jam ſit, quod lugeas. Victus maritus ſcilicet.

275.8. *Non ultra gemitus*) Non auſæ palam lamentari, aut ipſum Pomp. veritæ, aut ne Corneliæ dolorem accenderent.

276.4. *O utinam in thalamos inviſi Cæſaris iſſem*) Habet hanc Corneliæ orationem etiam Plut. in Pompeio, ut appareat ex hiſtoria deſumptam. Et digna eſt tenerrimo ejus in maritum amore.

277.24. *& mundi nomine gaudens*

Eſſe fidem) Non ſui cauſa gaudet, ſed generis humani nomine, quod tam profligato ſæculo fides aliqua ſupereſſet, ipſe alioqui beneficio non uſurus.

278.33. *ſtantis adhuc fati*) Cornelia *ſtantis fati*, ut, *æterni Martis Alanos.*

279.6. *nunc invia mundi*

Arva ſuper nimios Soles, Auſtrumque jacentis) Male erat *jacentes.*

280.4. *quicquid deſcendet ab arbore ſumma*) Non, *deſcendit*. nam ſequitur, *feretur*. Quare & mox, *tendit* in *tendet* mutavimus.

281.23. *Et totum mutare diem* (Aliud ſubire cœlum, cujus dies aliter ſe habent.

282.13. *Phœbi ſurgentis ab igne Jam propior, quam Perſis, eram*) Diſtinctionem mutavimus, ut ſenſus ſit, Propior Orienti eram, quam Perſæ ipſi.

282.18. *Ex æquo me Parthus adit*) ſic Plinius de Parthis: *Ad Scythas pertinent, cum quibus ex æquo degunt.* Et ante de Scythis: *Multitudo populorum innumera, & quæ cum Parthis ex æquo degat.*

283.16. *Telmeſides undæ*) Variant nonnihil MSS. Sed

vera hæc lectio. Telmeſſus urbs apud Plinium : apud Strabonem, & Stephanum τελμισσός. Eſt in confinio Lyciæ, & Cariæ.

283.17. *Compenſat medio pelagi*) Duas has voces ſequentibus ablatas addidimus prioribus. Sunt enim oppoſita, *medium pelagi*, &, *magni ſinus*.

283.19. *te primum parva Phaſelis*) *Phaſeli* vocante caſu MS.P. rectius. Hanc alii Lyciæ, alii Pamphyliæ aſſignant.

284.4. *parviſque Synedris*) legi debere *Syedris* monuit ad Florum pridem Salmaſius, pariterque corrigendum Strabonem, ubi Συδρή. Σύεδρα ſunt apud Stephanum, Ptolemæum, Acta Synodica ſub Mena.

284.5. *Selinus*) Variant & hic MSS. ſed rectum hoc eſſe monſtrat Strabo. Fluvius eſt Ciliciæ.

285.5. *Obliquo maculat qui ſanguine regnum*) Sic Papinius v Thebaidos: *obliquumque à patre genus.*

285.7. *Et Numidas contingit avos*) *contingit* hic valet contagione polluit.

285.24. *Aſſyrias Babylona domos*) *Aſſyriam* pro Syria veteres dixiſſe, tum alii monuere, tum Strabo lib. XVI. Sic Seneca Hippolyto:

quicquid Aſſyria tenus
Tellure Nerei pervium roſtris jacet.

Ut nos ibi legendum conjecimus.

286.10. *Excitoſque ortus*) Parthos, alioſque Orientis populos.

287.10. *Chaldæos culture focos*) Ignem deum Chaldæorum.

287.11. *quid cauſa obtenditur armis*
Libertatis amor?) cur libertatis tutelam belli cauſam dicimus, ſi externa imperia pati poſſumus?

287.25. *clades ut Parthia vindicet ante*
Heſperias, quam Roma ſuas?) clades acceptas Pharſalico, aliiſque prœliis prius Parthi vindicent, quam nos cladem ad Carras?

289.15. *& gens quæcunque virorum eſt,*
Bella gerit gladiis) Parthos notat ut effœminatos, imbelles. Sic rex Epiri Alexander ſe in viros incidiſſe dicebat, Alexandrum Philippi Macedonis filium in fœminas.

290.3. *non ullos exceptos legibus horret*
Concubitus) ita reſcripſimus pro *ullis*. Nullos horret concubitus eorum, quos leges interdicunt, ne matrum quidem.

291.21. *Theſſalia*) Non *Theſſaliæ*. Deeſt *in* præpoſitio.

292.4. *ne jura fidemque, Reſpectumque deum veteris ſperaveris aulæ*) ita maluimus, quam *nec*. Senſus eſt: regnandi veteribus haud tutò credi; meliores eſſe reges juvenes.

292.

292.18. *Inde maris vaſti transfuſo vertitur æſtu*) Eo mari, quod Cyprum, & Ægyptum interfunditur.

292.19. *Nec tenuit Caſium nocturno lumine montem*] Nullus hic locus Caſio monti, qui poſt aliquanto memoratur. MSS. habent:

Nec tenuit gratum nocturno lumine montem.

Chimæram intelligit, montem noctibus flagrantem, ut loquitur Plinius.

293.21. *Pothinus*) ita ubique ſcribendum hoc nomen, non, ut ante fuit, *Photinus*. Eſt enim Græcum ποθεινὸς, apud Plutarchum, Appianum, alios, non φωτεινὸς, quod & lex verſuum repudiat.

293.22. *Jus, & fas multos faciunt Ptolemæe nocentes*] ideſt, *pœnæ multos ſubdunt*.

294.9 *facere omnia ſæve*

Non impune licet, niſi dum facis) Noſtra eſt emendatio, pro *cum facis*. continuanda enim ſcelera docet, juxta illud:

Per ſcelera ſemper ſceleribus tutum eſt iter:

294.31. *Theſſaliæque reus*) In accuſationes, & querelas omnium illapſus per cladem Pharſalicam.

295.17. *Tene mihi dubitas, an ſit violare neceſſe,*

Cum liceat?) oſtendo neceſſe eſſe, quia licet, quia poſſum. Neque enim poſſem te lædere, ſi Romanarum rerum potireris. nunc, quia non potiris, ob hoc ipſum neceſſe quoque eſt, id faciam, ne videar tui tutelam ſuſcipere. Simplicior tamen ſenſus eſſet vocibus tranſpoſitis:

Tene mihi dubitas cum ſit violare neceſſe,

An liceat?

Seneca pater: *Neceſſitas, magnum humanæ imbecillitatis patrocinium, quicquid cogit, defendit.*

295.23. *Tu, Ptolemæe, potes mundi fulcire ruinam,*

Sub qua Roma jacet?) Sic Curtius l. VI: *ruinæ rerum eos ſubdere capita.*

296.19. *ſi meruit tam claro nomine Magnus*

Cæſaris eſſe nefas) Ab ipſo Cæſare occidi.

300.7. *ne cede pudori*) Ne te pudeat, quod juſſu pueri, decreto ſpadonum, manu deſertoris occideris. Non illis aſcribenda mors tua, ſed Cæſari.

302.5. *operæ miles Romane ſecundæ*) τῶν δευτερείων, partium ſecundarum. A fabulis ductum. Major enim Achillæ dignitas, qui caput Pompeii geſtavit, quam Septimii, qui à ſe abſciſſum geſtare ipſe non potuit.

303.12. *cladeſque omnes exegit in uno*

Sæva die, quibus immunes tot præſtitit annos) Recta lectio, ut patet ex oppoſitione. Opponitur enim unus dies infelix tot annis felicibus.

304.4. *Infauſtus Magni fuerat comes*) MS. P. *Infauſtus fugæ*, unde ſcribere liceat:

Infauſtuſque fugæ fuerat comes.

305.5. *munere buſti*) ita MS. non, *funere*. Dolet enim Corneliam ultimum marito officium ſubjiciendi facem non præſtitiſſe.

307.5. *temerariis dextra*) Poetæ eſt increpatio.

308.16. *Noxia civili tellus Ægyptia fato*) Propertius: *Noxia Alexandrea dolis aptiſſima tellus.*

308.17. *Haud equidem immerito Cumanæ carmine vatis Cautum, ne Nili Peluſia tangeret ora Heſperius miles*] Appianus de Gabinio: ὑπὸ τῆς τῶν ῥωμαίων βουλῆς ἔφυγεν, ἐπὶ τοῦ ἄνευ ψηφίσματος εἰς Αἴγυπτον ἐμβαλεῖν ἐπὶ πολέμῳ, ῥωμαίοις ἀπαισίῳ νομιζομένῳ· ἦν γάρ τι Σιβύλλειον αὐτοῖς ἀπαγορεῦον.

309.4. *Et quem tu plangens hominem teſtaris Oſirim*] Ex Xenocratis dicto ad Ægyptios: οὔ τοι εἰ μὲν θεοί εἰσι, μὴ θρηνεῖτε αὐτούς· εἰ δὲ ἄνθρωποι, μὴ θύετε αὐτοῖς. Pari modo Xenophanes Eleates Græcis de Leucothea: εἰ μὲν θεὸν ὑπολαμβάνουσι, μὴ θρηνεῖν. εἰ δ' ἄνθρωπον, μὴ θύειν.

310.19. *Advertet*) ita recte MS.

311.3. *Hoc tumulo Fortuna jacens*) Fortuna quodammodo cum ipſo Pompeio ſepulta, cui ſemper adfuerat.

311.6. *Incluſum fuſco venerantur ceſpite fulmen*) Thuſco MSS. *Thuſco ceſpite*, ideſt, aggeſtione facta ex Ethruſca diſciplina. Scholiaſtes ad Perſium: *in uſu fuit ut Aruſpices adducti ex Ethruria fulmina transfigurata in lapides infra terram abſconderent*. *Venerantur*, cæſis bidentibus, unde bidental dictus locus. vide interpretem ad Artem Horatii, & quæ nos ſupra circa finem libri primi. Vide & Feſtum in voce Scribonianum puteal: ubi integi dicit, quod hic eſt includi. Sopiri dixit Varro, ubi de Curtio lacu agit.

AD LIBR. IX.

313.11. N*Ec ſervire timens*) quippe paratus mori:
τίς ἐστι δοῦλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν;

313.25. *ac ſævas meritum Phycunta rapinas*) Oppidum eſt Cyrenaicæ, contra Tænarum. Meminere Strabo libro XVII. Plinius lib. 4. Solinus, & Stephanus. Conſtruitur autem cum maſculino, quia illa in οῦς contracta ſunt ex όεις, ut ὀποῦς fuit ὀπόεις. κερασοῦς κερασόεις· ῥαμνοῦς ῥαμνόεις, & additum olim χῶρος. Sic φυκοῦς, φυκόεις χῶρος. Pari conſtructione in quinto dixit, *quas avius Hydrus* ὑδροῦς. Similia ſunt πυξοῦς, σιποῦς, πεοντινοῦς, σελινοῦς, δαφνοῦς.

314.1. *In littus Palinure tuum (neque enim æquore tan-*

tantum) Parentheſin neceſſario hìc addidimus.

314.4. *Teſtatur Libye*) Ante fuit *Lybiæ*, male. Non Italia ſola, ſed & Africa teſtatur tutos portus Palinuro placuiſſe, & ab ipſo dictos.

315.9. *jam flamma reſedit*) Rectius MS. P. *reſidit*, ſequitur enim *vaneſcit*.

317.17. *geſtata per urbes*) *per urbem* MSS. omnes: Alexandream ſcilicet.

318.5. *Evolvam buſto jam numen gentibus Iſin.*
Et tectum lino ſpargam per vulgus Oſirim) Minæ exorciſtarum apud Ægyptios. Euſebius in præparatione ſic ponit: τὰ κρύπτα τῆς Ἴσιδος ἐκφανῶ, τὰ μέλη τοῦ Ὀσίριδος διασκεδάσω τῷ τύφωνι. Habet & Jamblichus VI, 5.

319.6. *buceta Matini*) Sic legendum: non *buxeta*.

319.18. *Quæq; dari voluit, voluit ſibi poſſe negari*) Vellejus de eodem hoc Pompeio: *potentiæ, quæ honoris cauſa ad eum deferretur, non ut ab eo occuparetur, cupidiſſimus*. Et de eodem Dion: ὁ μὲν Πομπήϊος παρ' ἐκόντων τετιμῆσθαι καὶ ἐθελόντων προστατεῖν, φιλεῖσθαί τε ἐσπούδαζε. τῷ δὲ (Cæſari) οὐδὲν ἔμελλεν εἰ καὶ ἐκόντων ἄρχοι, καὶ μισοῦσιν ἐπιτάσσοι, τάς τε τιμὰς αὐτὸς ἑαυτῷ διδοίη. Cic. de Finibus II: *Ut hodie eſt noſter Pompeius, cui recte facienti gratia eſt habenda: eſſe enim, quàmvis vellet, juſtus, iniquus poterat impune*. Sic & epiſtola quæ Ciceronis nomine ad Octavium legitur, Antonium Octavio conferens: *Ille ea tamen exorabat, quæ volebat auferre: tu extorques*.

319.19. *ſed plura retentis Intulit*) Hoc verius puto, quam quod nimis liberaliter de eo Vellejus: *Pecunia Tigranis, ſicut Pompeio moris erat, redacta in Quæſtoris poteſtatem, ac publicis deſcripta literis*.

319.20. *invaſit ferrum, ſed ponere norat*) Conſentit & in hac re Vellejus: qui ſic de Pompeio: *In appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundiſſimus, ut qui eos, ut libentiſſime iniret, ita finiret æquo animo, & quod cupiſſet arbitrio ſuo ſumere, alieno deponeret*.

320.3. *Nec color imperii*) Cic. l. IV. epiſt. 15. ad Atticum: *Amiſimus, mi Pomponi, non omnem modo ſuccum, & ſanguinem, ſed etiam colorem, & ſpeciem priſtinam civitatis*.

32018. *Cum Tarcho in motu linquendi ſigna Catonis*) Fuerat *Tarchon motus* in vulgatis. At in MS. P. in margine aſſcriptum, *dimotus*: quod viam præit ad veram lectionem *Tarcondimotus*. ita enim nominatur hic Cilicum princeps Ciceroni ad Atticum lib. XV, epiſt. 1. & Floro, ac Græce Dioni ταρκοδίμοτος. Corrupte apud Cæſarem, *Tarcundarius*, apud Strabonem Ταρκοδήμωτος, apud Plut. *Antonio* Ταρκόνδημος.

321.30. *Ergo pari voto geſſiſti bella, juventus*) Eodem vo-

voto, quo Cæſariani, pro domino, non contra dominatum.

322.27. *ſciat iſta juventus*) Probo, quod habent MSS P. & T. *ſciet*, ut congruat cum *dabit*.

323.20. *Pœnaque de victis ſola eſt viciſſe, Catoni*) Antea ubique fuit *devictis* Catoni autem habent & M.SS. Cato non aliam, inquit, pœnam ſumpſit de hoſtibus, præter ipſum vincere. contentus fuit ſola victoria. id illi ſupplicii ſatis viſum.

324.20. *Ut primum remis actum mare*] *ictum mare* non male MS.P.

324.29. *& illato confregit litore pontum*) Scholiaſtes manuſcriptus videtur legiſſe *contraxit*. Sed & confringi, ideſt, interrumpi mare non malè dicitur, illatis eò arenarum aggeribus, quos poeticè littus vocat, quia à littore veniebant.

325.9. *Abſtulit has ventis liber contraria volvens Æſtus*) MS P. melius:

Abſtulit has liber, ventis contraria volvens.

329.1. *& littora fluxu Oceano fecere locum*) Malim, *flexa*.

329.9. *Arctoos raris Aquilonibus imbres Accipit*) Hinc illud Papinii:

Cum Libyæ Boreas Italos niger attulit imbres:

330.18. *& liquidas è turbine ſolvit in auras*) ita maluimus, quam *ſe*.

330.22. *At non imbriferam*) Hic non-imbriferam ὑφ' ἓν legi debet. Nubem enim non imbriferam vult intelligi eam, quæ ex arenis conſtat.

332.17. *Incenſuſque dies*) verſus hic aliquos omiſimus inepte ex loco inferiore repetitos: qui & in MS deerant.

334.4. *Solus nemus extulit Ammon*) Male libri *abſtulit*, aut *attulit*: Sola Ammonitis arbores erigit.

336.2. *Effudit dignas adytis è pectore voces*) Seneca pater contr.l.1. *Erratis, niſi illam vocem non M. Catonis, ſed Oraculi creditis. Quid enim eſt oraculum? Nempe voluntas divina hominis ore enuntiata. Et quem tandem antiſtitem digniorem invenire ſibi divinitas potuit, quam Catonem?*

336.5. *An ſit vita nihil, ſed longam differat ætas*) vita nihil eſt, ideſt, ἀδιάφορον. Longam differt ætas, id eſt, producit. Aut potius, *longæ differat ætas*. Longæ vitæ ætas differt, non bonitas. Cicero de Finibus II latius explicat, quod hic breviter ex Stoicorum ſcito dicitur: *qui bonum omne in virtute ponit, is poteſt dicere perfici beatam vitam perfectione virtutis, negat enim ſummo bono afferre incrementum diem*. Et III: *Stoicis non videtur optabilior, nec magis expetenda beata vita, ſi ſit longa, quam ſi brevis*.

Chry-

Chryſippus dixerat: καίπερ κατὰ τὸν πλείονα χρόνον οὐδὲν μᾶλλον εὐδαιμονούντων, οὐδὲ τῆς ἀϊδίου εὐδαιμονίας αἱρετωτέρας γινομένης τῆς ἡμεραίας. Alibi: ἀγαθὸν ὁ χρόνος οὐκ αὔξει προσγινόμενος. Libet illuſtrare hæc Senecę verbis. Is libro de brevitate vitæ: *Quomodo fabula, ſic vita: non quamdiu, ſed quam bene acta ſit, refert.* Idem epiſtola LXXIII: *Non eſt virtus major, quæ longior.* ubi & hoc nimis ſuperbum, qualia Stoicorum non pauca: *Deus non vincit ſapientem felicitate, etiamſi vincit ætate.* Et epiſtola LXXIV: *Utcunque fortuna ſe geſſit, ſive illi ſenectus longa contigit, ſive citra ſenectutem finitus eſt, eadem menſura ſummi boni eſt, quamvis ætatis diverſa ſit.* Et LXXVIII. *Scit tempore honeſta non creſcere.* Et XCIII. *Longa eſt vita, ſi plena eſt. Impletur, cum animus ſibi bonum ſuum reddidit.* Unde hoc infert egregium: *hoc agamus, ut quemadmodum pretioſa rerum, ſic vita noſtra non pateat multum, ſed multum pendat.* Apud Curtium Alexander: *Ea ſum ſtirpe genitus, ut multam prius, quam longam vitam debeam optare.*

336.10. *Scimus, & hoc nobis non altius inſeret Ammon*] Conveniunt cum his illa, quæ ad locum Epicteti: ὅταν μαντικῇ, ait Simplicius: περὶ γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῖν οὐ χρεία μαντείας. τίς γὰρ μαντεύσεται ὡς χρὴ τὰ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι, τὰ δὲ παρὰ φύσιν ἐκκλίνειν. Et mox: ὁ γὰρ ὀρθὸς λόγος ἀπαγορεύει δεῖν πράττεσθαι, ταῦτα δεῖ ποιεῖν; καὶ μὴ ἐρωτᾶν. Arianus II, 7: οὐκ ἔχω τὸν μάντιν ἔσω τὸν εἰρηκότα μοι τὴν οὐσίαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

336.17. *Eſtne dei ſedes niſi terra, & pontus, & aer. Et cælum, & virtus?*) ita recte MS. non, *eſtque*. Ullane alia dei ſedes eſt, quam univerſum, & mens ſapientis? Hierocles: Ψυχῆς καθαρᾶς τόπον οἰκειότερον ἐπὶ γῆς θεὸς οὐκ ἔχει, εἰς καὶ ὁ Πύθιος συμφέρεται λέγων,

Εὐσεβέσιν δὲ βροτοῖς γάνυμαι τόσον, ὅσσον ὀλύμπῳ.

336.25. *Hoc ſatis eſt dixiſſe Jovem*) Arianus I, 25: τί σοι ἐντείλωμαι; ὁ Ζεύς σοι οὐκ ἐντέταλται.

337.3. *tolerare labores*) *vapores* MSS.

338.25. *Hoc habet infelix, cunctis impune, Meduſa, Quod ſpectare licet*] Hoc unum eſt Meduſæ, quod impune ſpectatur. Crinis ſcilicet. nam vultum nemo impune aſpexerit.

339.7. *Cetoſque parens*] lege *Cetoque* cum MSS. Apollodorus I.1: Φόρκου δὲ καὶ Κητοῦς Φορκύαδες γοργόνες. & lib. II: Κητοῦς δὲ καὶ Φόρκου γοργόνων ἀδελφαί. Heſiodus Theogonia:

Φόρκυϊ δ' αὖ Κητὼ γραίας τέκε.

Deinde:

Γοργούς θ' αἳ ναίουσι πέρην κλυτοῦ ὠκεανοῖο.

Un-

Unde, & hoc apparet, *genitor, & numen ſecundum a ſuis*, utrumque de patre Phorco dici.

359.17. *Cæloque timente Olim Phlegræo ſtantes ſerpente gigantes*) Male comma poſt *timente* ponebatur. cohærent hæc jam ſequentibus. Quo tempore cœlum gigantes timuit, auxit ipſa montes, mutatis in ſaxa gigantibus.

340.19. *lunati vulnere ferri*) ita MS. Harpes deſcriptio, quæ falcata.

341. 3. *ſi medias Europæ ſcinderet urbes*) ita MS. hoc eſt, transvolaret.

342.10. *Pluribus ille notis variatam pingitur alvum*] ποικίλικτον φολίδεσσι dixit Nicander.

342.15. *Ammodyes*) MSS. recte *Ammodytes*.

343.3. *Parcas*) Variant MSS. ſed vera hæc eſt lectio. Παρείας Ariſtophani, Hyperidæ, & aliis.

344.11. *quin ſpargere ſigna Auderet*] MSS.
ne ſpargere ſigna
Auderet.

344.28. *diſcere nulli*
Permiſſum eſt hoc poſſe ſitim) Id melius putavimus, quam *dicere*. Noluit quenquam hoc ſcire, ne ſitim nimium timerent. Et ſic, ut emendavimus, habent MSS.

345.25. *Nix reſoluta cadet*) Melius, quam *cadit*, ut cohæreat cum *ſequetur*.

346.31. *At tibi Leve*] *Vele* habent MSS.

347.5. *Stipite quæ nigro virgas mentita Sabinas,*
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi] Scaligeri eſt emendatio. Ante fuit, *Sabæas*, inepte, cùm verſu altero ſequatur vox *Sabæi*. Virgæ Sabinæ, herbæ Sabinæ. Ovidio ſæpe. Herbæ quanquam dicebantur, arbuſculæ erant, quibus Græcum nomen βράθυς apud Plinium.

347.14. *Quam ſegnis Scythicæ ſtrideret arundinis aer*] Quam ſegnis ſit ſagitta, ſi jaculo ſerpenti comparetur.

347.25. *Quis calcare tuas metuat ſolpuga latebras*] Rectè ſic ſcribitur, & ἀναλογικῶς à ſolo pungendo. Libri tamen quidam *ſalpuga*, quomodo Bæticos pronuntiaſſe ait Plinius lib. xxix. c. 4.

348.2. *Suſpecta eſt miſeris*] MS. T. rectius connectit cum ſuperioribus,
Suſpecta miſeris in qua tellure jacebant.
Ut ſit trajectio, Lucano frequens: ſuſpecto miſeris ipſo illo ſolo, cui incubabant.

348.19. *Juvat ætheriis aſcribere cauſis*] Eamus potius ad loca torridiora, ut cœlo, non ſerpentibus, mortem debeamus.

348.34. *Clauſtra petit mundi*] *ferit* habent MSS. quod efficacius, ab oppugnatoribus urbium tracta ſimilitudine.

349.

349.27. *caſus alieno in pectore vincit*] Ipſe in militum cordibus vincit malum, dum conſtantiam ipſis aſpirat.

349.28. *nil poſſe dolores*] MS.P. *labores*.

351.19. *nec dat ſuſpiria curſus*
Vulneris, aut minimum patiuntur fata tacere) Non, ut ante, *dant*, &, *haud*, ne dari negetur curſus, cum ſit ſenſus, celeritatem vulneris non permittere Pſyllo, ut reſpiret, aut tantillum taceat.

356.24 *lacrymas non ſponte cadentes*) De hoc fletu Cæſaris vide Dionis verba cum his Lucani valde conſentientia. Nec diſſimile, quod poſt narratam Agricolæ mortem de Domitiano ait Tacitus: *Speciem tamen doloris animo, vultuque præ ſe tulit, ſecurus jam odii, & qui facilius diſſimularet gaudium, quam metum.*

357.22. *Acquiriſque fidem ſimulati fronte doloris*) Perſuades te ſerio dolere, cum id vultu tantum ſimules.

358 16. *ſciat hac pro cæde tyrannus*
Nil veniæ plus poſſe dari] Curtius l. VIII: *Ille facto impunitatem dedit, honorem denegavit exemplo.*

AD LIBR. X.

360. 8. **T***Ua profuit umbra*] Pompeii honori hoc Dii dederunt, ne populi Romani eſſet Ægyptus poſt ipſius mortem. Populi autem Romani fuiſſet Ægyptus, niſi Cæſar populo Romano imperium omne cum libertate eripuiſſet.

360.13. *ſecutus*] Scribe auctore MS.P. *ſecutam*, & refer ad urbem, Alexandriam nimirum, quæ Cæſarianam ſe Pompeii cæde probaſſe videri volebat.

361.4. *deſcendit in antrum*] Σῶμα dictum, ut nos docent Strabo, & Suetonius Auguſto. Apud Dionem Severo perperam Σῆμα legitur.

362.1. *fulmenque, quod omnes*
Percuteret pariter populos] Plutarchus de hoc ipſo Alexandro: ὥσπερ ἄστρου φερομένου καὶ διάττοντος, ἐπὶ δυσμὰς ἐξ ἀνατολῶν. Et alibi: τίνι ἄν τις εἰκάσειεν, ἢ πυρὶ κεραυνίῳ ῥαγέντι. Appianus in præfatione: ἐπὶ δὲ Ἀλεξάνδρου. μεγέθει τε, καὶ πλήθει, καὶ εὐτυχίᾳ, καὶ ταχυεργίᾳ διαλάμψασα ἡ ἀρχὴ, καὶ ὀλίγου δεῖν εἰς ἄπειρον, καὶ ἀμίμητον ἐλθοῦσα, διὰ τὴν βραχύτητα τοῦ χρόνου προσέοικεν ἀστραπῇ λαμπρᾷ, ἧς γε καὶ διαλυθείσης εἰς πολλὰς σατραπείας, ἐπὶ πλεῖστον ἐξέλαμπε τὰ μέρη. idque præſignificatum Olympiadis ſomnio, quæ Plutarcho teſte videre ſibi viſa ἐμπεσεῖν αὐτῆς τῇ γαστρὶ κεραυνόν· ἐκ δὲ τῆς πληγῆς πολὺ πῦρ ἀναφθὲν, εἶτα ῥηγνύμενον εἰς φλόγας πάντῃ φερόμενον διαλυθῆναι: nec minus clare divino apud Danielem viſo, & oraculo VIII, 5, & 21. ubi di-

digna lectu, quæ notat Hieronymus, Hiſtoriarum diligens lector. pares ferme notabitis proceſſus, & exitus in Attila, & Temirlano.

362.12. *invidia, qua totum ceperat orbem*) Alexander ſicut ſe vivo alium, quam ſe, orbi imperare paſſus non eſt; quo illud ſpectat, quod negaverat cœlum duos ſoles pati poſſe: ita moriens quoque uni non reliquit imperium, velut invidens alteri tantam magnitudinem.

362.14. *nulloque hærede relicto*
Totius fati lacerandas præbuit urbes) Curtius: *ſine certo regis hærede, ſine hærede regni, publicas vires ad ſe quemque tracturum*.

362.24. *Exiguæ ſecura fuit provincia Pellæ*) Parthia, quæ de Craſſis triumphavit, Macedonibus paruit, quorum oppidum Pella.

363.5. *Intulit Emathiis ignaro Cæſare tectis*) Alexandrinis. quia Alexandrea à Macedone condita, & dicta. Pari metalepſi mox Pellæi muri eandem urbem ſignificant.

363.7. *Romano non caſta malo*) Propertio dicitur,
inceſti meretrix regina Canopi:
In elegia, qua Mecœnatis defletur obitus, eſt:
Hic modò miles erat, ne poſſet fœmina Romam
Dotalem ſtupri turpis habere ſui.

364.11. *ſimulatum compta dolorem,*
Quem decuit,) ita rectius. alii habent, *Quam*.

365.19. *ebenus Mareotica*) Atqui non à Mareotide, ſed à Meroe ebenus. infra
nigris Meroe fœcunda colonis,
Læta comis ebeni.
Idem teſtatur Plinius lib. XII: itaque *Meroetica*, aut potius *Meroitica*, (eſt enim à Meroe μερoΐτης, ab hoc μεροϊτικ☉) legendum hic cenſet decus ſeculi Salmaſius, quanquam, ut is ipſe rectè obſervat, jam Servii ætate hæc menda Lucani codices obſedit.

368.2. *Indomitum Meroe cogens ſpumare Falernum*) Hoc dicit, tantum ibi calorem eſſe, ut minimo tepore nobiliſſima vina decoquantur.

369.5. *Nec meus Eudoxi vincetur faſtibus annus*] Accuſat hic Lucanum Servius mutatæ declinationis. At defendit eum Priſcianus Varronis hoc adferens, *qui faſtus correxit*. Quin idem Priſcianus oſtendit ſuo tempore, & in Horatio lectum:
Per memores genus omne faſtus
Sic & Columella: *antiquorumque faſtus aſtrologorum*. Et in Claudiano habent MSS.
Inter Arinthæi faſtus.
Hæc, ut multa alia reconditæ eruditionis, notavit de Ana-

na-

nalogia ſecundo, vir neſcio ſumma bonitate, ac fide, an exquiſita rerum, verborumque cognitione commendabilior Gerardus Joannes Voſſius.

370.14. *quæ cum dominus percuſſit aquarum*) Mercurius, qui modo dictus

Immenſæ Cyllenius arbiter undæ.

Avienus: *Ceſſit Mercurio locus imbrifer.*

371.1. *Nilo quo creſcat in arva Æthiopum prodeſſe nives*) Hæc media lectio inter vulgatam, habentem, *quod*, & manuſcriptam, habentem, *qua*. Veteres autem, quos hic dicit, ſunt Anaxagoras, & Anaxagoræ diſcipulus Euripides Archelao tragœdia. Hac ſententia nihil verius, ſi modo pro nivibus ponas imbres Æthiopiæ. Cætera ingeniorum non inelegantium feſtiva commenta, de quibus videri poſſunt Herodotus, Strabo, Diodorus Siculus, Plutarchus, Liber incerti Scriptoris de Nilo.

371.13. *Officiis caret unda ſuis*) officium Nili eſt arva irrigare. hoc autem præſtare non poteſt, niſi à Sole excitetur. ideo hyeme ſe ripis tenet.

372.1. *Zephyros*) Eteſias.

372.5. *Vel quod ab occiduo depellunt nubila cælo*) Democriti placitum.

372.8. *Vel quod aquas toties rumpentis littora Nili Aſſidue feriunt*) Thaletis.

372.9. *coguntque reſiſtere flatus*) *flatu* MS.P.

372.13. *Commeat hac penitus tacitus diſcurſibus unda Frigore ab Arctoo*) ita fermè tradebant Memphitici ſacerdotes. quos ſecutus Diogenes Apolloniates.

373.2. *hunc, calidi tetigit cum brachia Cancri Sol rapit*) Herodoti ſententia.

374.12. *Curſus in occaſum flexu torquetur, & ortus*] Scribe aut *Occaſus* cum MS.R. A. & T. aut *Ortum* cũ MS.P.

375.9. *Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem*) Præferam, quod Salmaſio placuit, *fert illa*.

375.17. *Regni clauſtra Philæ*) ſumptum ex Senecæ libro de ſitu, & ſacris Ægyptiorum, unde haud dubiè, & alia multa huc tranſtulit Lucanus. Locum Senecæ de Philis apud Servium ad VI. Æneida. Vide eundem Senecam Naturalium quæſtionum l. IV, cap. 2. ubi itidem Philarum mentio, multaque alia ad illuſtranda, quæ de Nilo Lucanus dixit pertinentia.

376.5. *Terra potens*) Non diſplicet, quod idem reponit Salmaſius, *Petra patens*. *Petra dividitur*, ait Seneca.

376.9. *Hinc montes*) Imo, ut idem vir in his rebus exercitatiſſimus, *Hos montes*. Pergit enim de ſcopulis illis loqui:

376.10. *quos inter ut alta*

In

In convalle jacens ſtat molibus unda receptis) MSS. rectius

quos inter in alta
It convalle tacens jam moribus unda receptis.

Non jam cum tumultu ruit, ſed ſilentii, & modeſtiæ retinens labitur. Eadem tralatio apud Plinium xxxvi: *quid ferri duritia pugnacius? ſed cedit, & patitur mores*. Papinius:

Ut leo materno cum raptus ab ubere mores
Arripit.

377.14. *nubet ſoror impia fratri*) ita feci ex MSS. in quibus *nubit*. Vulgati pejus *nupſit*. Non eſt dubium, quin Cleopatra nuptura ſit Ptolemæo. Efficiet hoc Cæſar, cui illa jam vice uxoris eſt.

377.20. *Crede miſer puero*) MS. *puerum*. Crede jam Cleopatræ Ptolemæum, illi, inquam, quæ ſenem Cæſarem potuit in amorem ſui pellicere.

378.19. *Ad ſcelus ingentis fati ſumus*) ita MS. Magnum eſt fatum noſtrum, & potens ad ſcelera.

382.15. *orator regis, paciſque ſequeſter*
Æſtimat in numero ſcelerum ponenda tuorum
Tot monſtris Ægypte nocens] Aut aliquid deeſt, aut ſequenda noſtra conjectura, *Res minima*. aut, *Res ima*. Et ſic quoque aliquid ſubaudiendum eſt, ut ſenſus ſit, Legatus occiſus apud alias gentes maximum eſt ſcelus: ſed inter Ægypti ſcelera minimum. Extat hiſtoria in libro de bello Alexandrino, ubi & nomina legatorum ponuntur Dioſcorides, & Serapio, quæ & ex Livio hic poſuit Scholiaſtes MS.

384.16. *Illa duci geminos bellorum præſtitit uſus*] Explicando hoc loco ſerviunt, quæ ſunt apud Strabonem de Pharo.

385.18. *Molis in exiguo ſpatio ſtipantibus armis*] Molem dicit, quæ ad inſulam pertinebat. Vide lib. de bello Alexandrino. χῶμα vocat Plut. quæ vera Latinæ illius vocis ſignificatio.

FINIS.

MAG 2020045